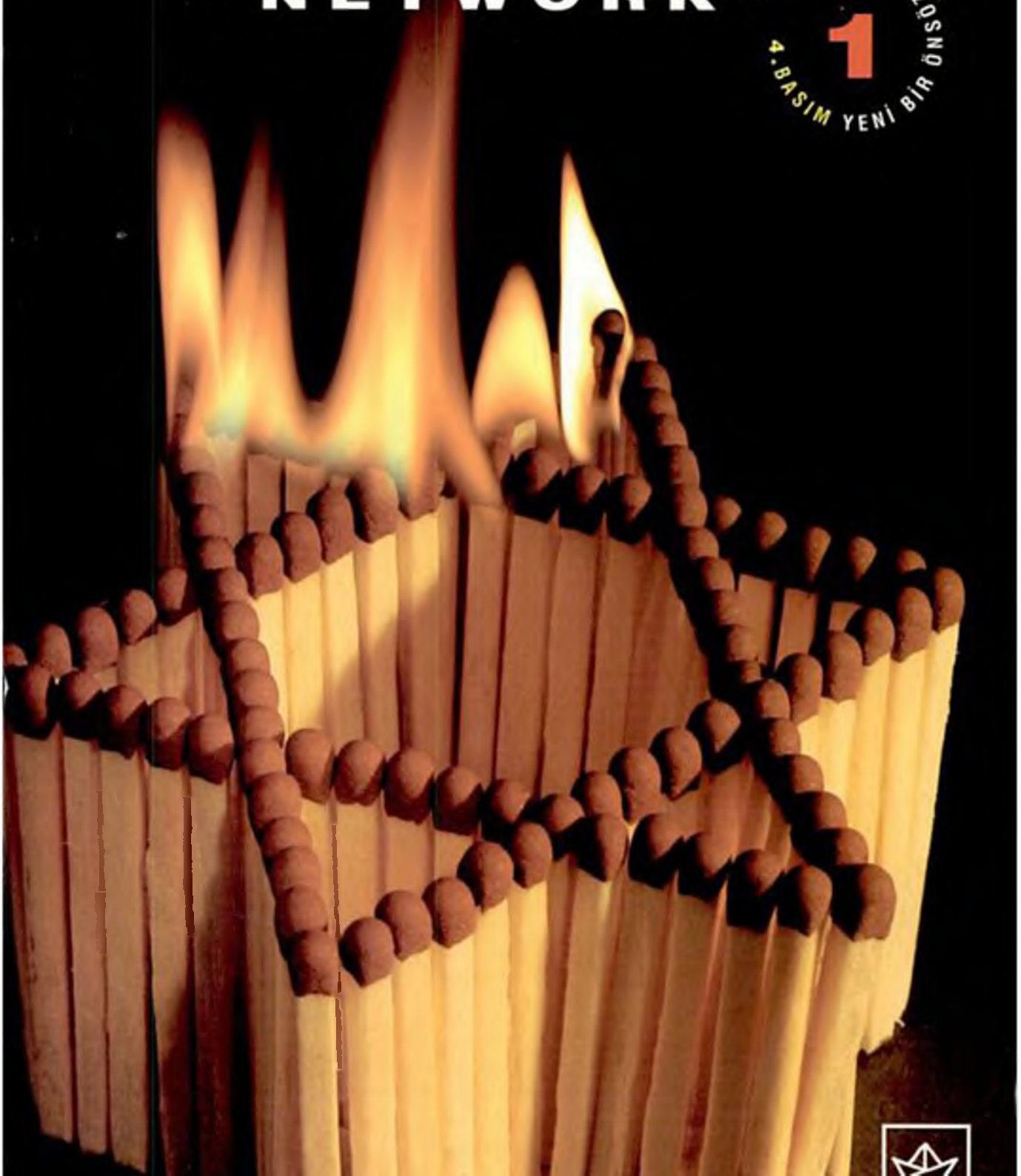
YALÇIN KÜÇÜK

ŞEBEKE

"NETWORK"

1

4. BASIM YENİ BİR ÖNSÖZLE

Yalçın Küçük

==========

ŞEBEKE

"Network"

==========

BİRİNCİ CİLT

İthaki Yayınları - 250
Tarih Toplum Kuram - 17 ISBN 975-8725-73-4

Yalçın Küçük Şebeke I "Network"

Yayına Hazırlayan: Ahmet Öz
© Yalçın Küçük, 2003 © İthaki, 2004
1. Baskı İstanbul, 2004
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Yayın Koordinatörü: Füsun Taş
Kapak: Ömer Ülkenciler
Düzelti: Neylan Doğan - Ali Ece
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan
Kapak ve iç Baskı: Kitap Matbaacılık
Cilt: Yıldız Mücellit
İthaki Yayınlan
Mühürdar Cad. Ilter Ertûzün Sok. 4/6 81300 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 - 348 36 97 Faks: O 216 449 98 34
http://www.ithaki.com.tr
ithaki@ithaki.com.tr
yalcinkucuk@ithaki.com.tr

Nülüfer'e
iyi insan, kardeşlerin güzeli
y.k.

İÇİNDEKİLER

İTHAKİ İÇİN ÖNSÖZ 9
Önsöze Ek: Üç Soru ve Üç Cevap 45
Birinci Baskı için Önsöz . 55
İkinci Baskı için: Ne Yapmıyoruz? 65
Üçüncü Baskı için: Önsöz 70

BİRİNCİ KİTAP: PAMUK PRENS 79
Birinci Bölüm: En Çok Okunmayan Yazar 81
Birinci Bölüme Ek Belge , 100
İkinci Bölüm: Kırmızı Solüsyon 101
Üçüncü Bölüm: Ester 111
Dördüncü Bölüm: Muhteşem Zavallı 123
Beşinci Bölüm: Beni Yahudi 145
Altıncı Bölüm: Nova Vita 163
Yedinci Bölüm: Kitap 175
Sekizinci Bölüm: Sinekli Bakkal 187
Birinci Kitaba Ek: Pamuk Yazıcılık 196

İKİNCİ KİTAP: YABAN AĞ 201
Birinci Bölüm: Yoz 203
İkinci Bölüm: Anti-Narodnizm 227
Üçüncü Bölüm: İdrisiler 249
Dördüncü Bölüm: Komprador 271
Dördüncü Bölüme Ek Belge - I 289
Dördüncü Bölüme Ek Belge - 2 290
Dördüncü Bölüme Ek Belge - 3 291

ÜÇÜNCÜ KİTAP: EYLÜLİZM 293
Birinci Bölüm: Köktencilik 295
İkinci Bölüm: Küçültme 311
Üçüncü Bölüm: Vaka-i Gayri Hayriye 329

DÖRDÜNCÜ KİTAP: MÜMBİT HÜZÜN 343
Birinci Bölüm: Karabela Ömer ... 345
İkinci Bölüm: Leyle ile Dursun 349
Üçüncü Bölüm: iki Aydın . . . 355
Dördüncü Bölüm: Sapere Aude 365

BEŞİNCİ KİTAP: GEÇMİŞ GELECEK 373
Birinci Bölüm: Amerika'nın Atatürk'ü 375
İkinci Bölüm: Makovski-Dervish Komplosu 391
Üçüncü Bölüm: Jön Türkizm-Doğu Birliği 403

Birinci Bölüm: Olmamış Yalçın Küçük 423
İkinci Bölüm: Yalçın Küçük Sahiden Yaşıyor mu Patron? 427
Üçüncü Bölüm: Orhan Pamuk mu? 431
Dördüncü Bölüm: Sabetayist Hegemonya 435
Beşinci Bölüm: Truva Atları 451
Altıncı Bölüm: Ayan Beyan 457
Altıncı Bölüme Ek Belge - I 485
Altıncı Bölüme Ek Belge - 2 486
Altıncı Bölüme Ek Belge - 3 487
Altıncı Bölüme Ek Belgeler - 4 488
Altıncı Bölüme Ek Belge - 5 491
Altıncı Bölüme Ek Belge - 6 492

AD-DİZİN . .493

Kime veya kimlere daha çok teşekkür borçluyum, sayıları pek çok, ancak "en büyük" alacaklılarım kimler; buna kolay karar veremiyorum. Süleyman Bey Demirel'e mi, yoksa Turgut Bey Özal'a mı; birisi başbakan ve diğeri müsteşar geldiler, ben ayrıldım. Halbuki planlamayı ve işimi ne çok seviyordum, orada az zamanda çok ve büyük işler yapmıştık; başbakanlıkta bir küçük daireyi, *"uzun vadeli planlar"* deniyordu, bir üniversiteye çevirmiştik, üniversiteler hep uykudaydılar, bu ülkede ilk *"dış ticaret hadleri"* veya ilk *"iç ticaret hadleri"* endekslerini biz çıkardık. Kollektif çalışırdık, imzaları dağıtırdık, Ülkü ile Hikmet *"dış ticaret hadleri"* çalışmasında benim de imzamın bulunmasında çok ısrar ettiler, ama kararı ben veriyordum, ben başlarıydım, kabul etmedim; ancak Türk vergi sisteminin istatistik analizinin üzerinde Ülkü ile benim imzam var, bu çalışmamızın üzerinde çalışmalar var.

Bazı ekonometrik veya matematik teknikleri dünyada ilk önce biz kullanmışız, "haberimiz yoktu", çünkü bizim dünyamız kendi dünyamızdı, dışıyla ilgilenmiyorduk. Artık hep biliniyor, dünyayı hep küçümsedim. Ünü hep reddettim. Ünün *"gecekondu kızlarının dünyası"* olduğunu düşünürdüm, hâlâ orada duruyorum.

Dünyanın bizi avucunun içine alması düşüncesine bile tahammül edemiyorduk. Dünya mı, aslı böyledir, bir Süryan sözcüktür; dünya ile ilişkilerimde hiç değişmedim ve değişmiyorum.

Ülkü benim en yakınımdı, ben *"baba ülkü"* adını koymuştum, cinsiyetine ters düşüyordu, mertti, fakat kabul gördü, Ülkü Egeci çok iyi bir plancıydı ve Hikmet benim hep yardımcımdı, üçümüz Fakülte'de de sınıf arkadaşlarıydık sonra *"Hikmet Çetin"* oldu, bunda önemli bir sakınca görmüyorduk, uygun söyleyiş ile *"içimize sindiriyorduk"*, ne yazık burada duramadı, **şimdi Amerika'nın Afganistan'da sömürge valisidir**. Onlar kaldılar.

Atina ile ilişkilerin gergin olduğu bir tarihteydik, o sıralarda büyükelçilikler beni hâlâ resepsiyonlarına çağırıyorlardı, Mustafa Kemal Dersaadet'te sefaretlerin davet listesinde hiç yoktu ve bu tarihçilerin ihmal ettikleri bir noktadır, tarihlerden Elenistan'ın bağımsızlık günüydü, Başbakan Özal'ın gelip gelmeyeceği merak ediliyordu, gergindiler, kameralar hazırdı ve hepsi kapıya yönlendirilmişti; Turgut Bey hemen bana seyirtti, belki dikkati dağıtmak istiyordu, *"Yalçın, Planlama'dan seni benim attığımı söylüyormuşsun, bu doğru değil,"* diyordu. Turgut Bey haklıydı, ben de *"Kimden duydunuz, Turgut Bey, nasıl olur, ben sizin müsteşar olarak geleceğinizi duyunca kaçtım, sizinle çalışmayı reddettim, bunu herkes biliyor"* dedim, bir gün sonra bazı gazetelerde böyle yazılıyordu, okumuştuk. Süleyman Bey'in başbakanlığı sanki yetmiyormuş gibi bir de başımıza *"Turgut Bey geliyordu"*, bunu çifte felaket olarak görüyorduk , ama şimdi *"ben de değiştim"*, Turgut Bey'e ve Süleyman Bey'e teşekkür borcu hissediyorum. Çünkü militan bir yapım var, yaptıklarımı seviyorum; eğer her ikisi çıkıp gelmeseler, ben belki de hâlâ katsayılarla uğraşıyor, matematiksel kalkınma modelleri yapıyor olacaktım. Şu anda geldiğim yerden memnunum, Turgut Bey'e soramıyoruz, göçtü, herhalde Süleyman Bey pişmandır. **Beni tarih dışına ittiler ve ben şimdi tarihi yanlış-dışına itiyorum**.

****

Devrimden, 27 Mayıs 1960, sonra kuruldu, güçlü ve küçük bir yapı olacaktı, gerektiğinde geçici bir süre için uzman çağrılabilecekti; Ankara Komutanı *Cemal Madanoğlu*'ydu, Kurmay Başkanı *Albay Şinasi Orel*, Devlet Planlama Teşkilatı'nın ilk müsteşarıdır. Bugünkü Millet Meclisi'nin öne doğru uzayan kısımlarından ilkindeydik, Cumhuriyet Meclisi yıkıldığı zaman henüz Ulus'taydı, yeni bina boştu, altında Ankara Komutanlığı vardı, Albay Orel bir çıkıyor ve bir iniyordu, ikisini de idare ediyordu. Orel'in yabanıl bir yüzü vardı ve şimdiki bilgi düzeyime göre **Orel'in sabetayist olma ihtimali çok yüksektir**; kardeşini, yine Ordu'dan, "orhan" olarak hatırlıyoruz ve **İbrani asıllılar** "şinasi" adını da taşımaktadırlar, gerçekten de geriye doğru bakıyorum, atamalar benim çıkardığım yasalara uygundur. Bu daha önemlidir, çünkü, **onomastique benim açımdan sadece bir işaret ve düşünmek için bir muharrik durumundadır, önemli olan diğer davranış parametreleridir, uygunluk buluyoruz**. Geçici olarak çağrılan ve bir de yedek subaylıklarını, bu odaları maun kaplamalı prestijli binada *"uzman"* olarak geçirmek üzere davet edilenlerin hemen hemen hepsi, hiç kuşkusuz *"istisnasız"* diyemiyorum çünkü tümünü incelemiş olmaktan uzak haldeyim, **hepsini bilmiyorum, sabetayist idiler**. Neşter Operasyonu'nda başrol oyuncusu Edin'leri, hep kibar bulduğum Öngüt'ü o zamandan tanıyorum. Talat, Planlama'ya bazen subay giysileriyle gelirdi, New York'taki işinden gecikmekte olan yedeksubaylığa yönelmişti, **demek "seçilmiş" doğmuştu** ve kıta görevi yerine Planlama'ya da seçiliyordu; doğrusu Talat Halman'a denizci üniforması çok yakışıyordu, Ordu da kalsaydı şimdi albaydı. Yapmadı, olsun, halihazırda Bilkent Üniversitesi'nde *"edebiyat kolu"* başkanıdır; ve **bu, kaçıncı seçilmedir** ve bunu, ikinci yedeksubaylığı sayabiliriz. Hiç kıtaya çıkmamıştır.

***

- Arif Damar'ın Yetmiş Yaşına Armağan -

VE İŞTE GÜNEŞ DENİZ KIYISINDAN DÖNÜYOR

.....

(Ağaçlar içinde bir ağaçtın)

Horlanmış, karanlıkta kalmış ne varsa yazmak istiyordun
Suça düğümlü,
Yazdın.
Hani kör bir arkadaşın vardı.
Seninle birlikteyken
Senin gördüğünü o da görürdü.
Ey karışımı eşit olan Şafak!
İmgeler ki şairlere verilmiştir.
Ve işte güneş deniz kıyısından dönüyor
Taş yalınlığında çoğul yüzün ne güzel

İlhan Berk

****

Bu sözcüğü, **"sabetayist", "dönme" sözcüğünde küçümseyen bir ton olduğu için ileri sürüyordum, aralarında arkadaşlarım çoktur, incinmelerini istememem doğaldır**. Artık işlevini yapmış ve eksikli duruma gelmiştir; dinsel yanı ağır olan bir sözcük olarak biliyoruz. Kaldı ki **her kripto-yahudiyi de sabetayist sayamayız**; teknik söyleyiş, "caddede Hıristiyan, evde Yahudi"ydi, biz icat etmedik, Avrupanın icadı'dır, *"new christian"*, Osmanlı'da *"nev-müslim"* ve İran'da *"cedid el-islam"* deniyordu, buralardaki *"new"* veya *"nev"* ya da *"cedid"*, biliyoruz *"yeni"* demektir, **görüneni tekzip anlamındadır, bütün dillerde "yeni" sözcüğüne hep bir yalanlama anlamı taşıdığını artık bilmek zorundayız ve "kripto-yahudi" de bilimseldir**. Dıştan Müslüman görünüp de evde Yahudi olanlara da *"kripto-yahudi"* denmektedir, **bunlar arasında "sabetayist" olmayanlar çok var; büyük iş adamları arasında, bunları "oligark" isimlendirmekte yerindedir**, **Kürtler içinde, sabetayist olmayan pek çok "kripto" teşhis edebiliyorum, deşifrasyonunu zamana bırakıyorum**. Bu nedenle artık "sabetayist" sözcüğünü sadece özel bir hal olarak kullanmayı öneriyorum; **"ibrani asıllı" hem bilimsel ve hem de kibardır, tercih ediyorum**.

Teşkilatı'nda İbrani asıllılar çoktular; kurucu kadroyu anlatmak istiyorum. Süleyman Beyle' Turgut Bey'i de burada tanıdım, çağırdılar; Devrim, görevlerinden almış, Turgut Bey'inki zaten yüksek değildi, her ikisi de pek çok erteledikleri yedek subaylık görevlerini yapmak üzere başvurmuşlardı. Plancılar, 27 Mayıs'ın indirdiklerini *"yedek subaylık uzmanı"* olarak aramıza katıyordu; çıkarıyorlardı, şaşıranların olduğu kesindir. Ben daha sonra şaşırdım; bir akşam iktisadi Planlama Dairesi başkanı **Atilla Karaosmanoğlu**'nun evinde toplandık, iş değil dinlenme toplantısıydı, benim statüm elverişli değildi, düşüktü, nihayet uzman yardımcısıydım, 1960 yıllarının çok başındaydık fakat o zamanlar bugünkünden çok daha fazla tanınıyordum, büyük bir öğrenci mücadelesinin liderlerinden birisiydim, eninde sonunda **27 Mayıs'ı yapanlar arasında sayılıyordum**, lütfedip çağırmışlardı. Sonradan anladım, önemli bir geceydi, Demirel'in planlama müsteşarlığı tartışılıyordu, **Albay Orel** kıtaya gidiyordu; belki bana da duyurmak istediler, ben itiraz ediyordum, Atilla en *"demirelist"* idi, *"halk çocuğu"* diyordu, ama biz solcuyduk, ve ben *"jandarma, biz... sosyalistiz"* şarkısını çok seviyordum, ne yazık söylenmesi çok zordur, "ver elini bana" diyorduk, bu şarkıyla jandarmaya en yakının biz olduğunu anlatıyorduk, bütün jandarmalar halk çocuklarıydılar, o kadar bilgimiz vardı ve bizim bu güzel şarkımıza hiç aldırmıyorlardı. Jandarmaya olumlu etki yapamayan şarkımız beni olumsuz olarak etkilemişti; söyleye söyleye *"halk çocuğu"* sözcüğüne inanmamayı öğrenmiştim. **Daha sonra en çok işkence yapan polislerin de "halk çocukları" olduklarını öğrendim**; Süleyman Bey daha sonra başbakanlık koltuğuna tırmanırken, Karaosmanoğlu kafasının yaygın olduğunu düşünmüş olmalı, daha da **"halklaştı"** ve **"Çoban Sülü"** markasını tercih etti, hep biliyoruz, biz ise **"Morrison Süleyman"** diyorduk.

Daha sonra ben, bu tartışmadan önce Demirel'in yeni görevini kabul ettiğini ve zamanın Devlet Başkanı **Cemal Paşa**'nın da razı olduğunu duydum. Demek o gece yapılan iş, hafif içki yanında, bir *"bilgilendirme"* toplantısıdır. Burada dönme fiili Demirel'dedir; Planlama içinde, önceleri çok anti-Menderes'ti, bundan da dönmüştür. Bu dönmeleri birleştirdim, **Doğan Avcıoğlu**'na gittim, Doğan **o zaman sol-devrimci akımın reislerindendi**, **Yön dergisi**ni çıkarıyordu, bunlardan ben, Süleyman Bey'in Demokrat Parti'nin devamı olarak kurulan Adalet Partisi'nin başına getirileceği sonucunu çıkarmıştım; Doğan ikna olmadı ve ben ısrar ettim. Sonunda çok küçük bir not olarak Yön'de yayınladı, sanıyorum 1962 yılındadır. Böylece Süleyman Bey'i politikaya sokmuş olduk; daha sonra Süleyman Bey parti'nin başına aday olunca, Yön Hareketi, Amerika'ya karşı modernist olmasa da daha yerel olduğu için S. Bilgici destekledi ve destekledik. **Biz Süleyman Beyi hep Amerika ile özdeşleştirdik ve şimdi özdeşlikleri tamamlamak zorundayız ve belki de bunu yapıyorum**. Yürüyoruz.

***

Kuşatılmıştık, polis arkada, asker kuşatmanın ilk halkasındaydı, 28 Nisan'da İstanbul gençliği ayaklanmıştı, liderleri ile beraberdik, irtibat halindeydik; 29 Nisan 1960 tarihindeyiz. **27 Mayıs'ın halk hareketi olmadığını iddia edenler derin yanılgı içindedirler**, herhalde çok uzağındaydılar; Cebeci'nin halk-insanları bugün de gözümün önündedir, önde caddede erkekleri bizimle bağırıyor ve arkada kadınları, eteklerinde bize taş taşıyorlardı, cephanemiz taştır. Tarzan Mete, devrimden sonra Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Paşa'nın oğlu, bizim dar çevremizden *"Aptal izci Özgen"*, daha sonra Cumhuriyet gazetesinde yönetici ve yakın arkadaşım Özgen Acar, en öndeydiler; görünmemeye dikkat ediyordum. Bir ara sloganlarımızı tükettik, *"ordu-gençlik elele"* yollu bağırıyorduk, daha somut olmalıydık, hedef bulmalıydık, öyle düşünüyordum, Başbakan Menderes'in, Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Paşa'yı açığa aldığını duymuştum, o tarihte paşalar bilinmezdi, önem verilmezdi, İzmir'e gitmiş, Nasır Zeytinoglu ile kağıt oynuyormuş, *"iyi paşa"* diyorlardı, paşa işin içine sokulabilirdi, *"ya ya ya şa şa şa, cemal paşa çok yaşa"* diye bağırmaya başladık, ihtilalci gençlik arasında duyulması o tarihtedir.

Daha sonra genç subayların başlarına bir "iyi paşa" aradıklarını öğrendik; belki biraz önce ya da biraz sonradır.

Demirel'i Planlama Müsteşarlığı'na kabul eden Devlet Başkanı **Cemal Gürsei**, işte bu Cemal Paşa'dır. "Cemal ağa" olarak da biliniyordu, çok severdik. Ben hala seviyorum.

Cemal Gürsel'in İbrani asıllı olması çok kuvvetli bir ihtimaldir. Yardımcısı, Birinci Ordu Komutanı Fahri Paşa'yı, Orgeneral Fahri Özdilek, de burada düşünmek yerindedir. Böyle düşünmekle Cemal Paşa ve Fahri Paşa'ya sevgimde bir azalma yoktur; **1967 Arap-İsrail Savaşı**, bu tür analizlerde ve sadakat dönüşünde de bir milattır, tekrarlamış oluyoruz, o tarihte altmışlı yılların başındaydık.

****

ŞAFAK VAKTİ

Şafak vaktidir
Terket beni hatıra
Bundan böyle ben artık
dağılıp boydan boya mısralarıma
esirler açlar ve mağluplarla
hürriyet ekmek ve zafer türküsünü
gücümün yettiği kadar söyleyeceğim

Sonra bu dehşet ve sefalet içinde
mesut günler vadeden
Bir silah sesi gibi titreyeceğim

1943, İstanbul - Arif Damar

---

* * *

Peki, beni Planlama'ya neden aldılar; sınav vardı, kazandım, bunu söyleyemiyorum. Hem yazılı ve hem de sözlüydü; dış işlerinde de sözlü var. Eskiden sözlü sınavlara iyi gözle bakardım ve şimdi bakmıyorum. Bir eleme yeri olabilir, az kuşku duyuyorum. Herhalde beni, Siyasal Bilgiler'e asistan almadıkları için Planlama'ya kabul etmek zorunda kaldılar; kurulduğunda, Planlama, Siyasal Bilgiler'in müştemilatı olmuştur.

Bu çalışmalarımdan sonra beni çok bulanlar oldu, birini anlatmak istiyorum, adını ve mesleğini, hepsini hepsini değiştiriyorum. Adına "Hayati Yelman" diyebilirim, uydurdum ancak uygundur; üniversiteyi bitireli on yıl olmuştu, "Hocam, çalışkandım, notlarım yüksekti," diyordu. Çok yağmurlu ve rüzgarlı bir günde beni bulmuştu, üzülüyordu fakat Arşimed'in bulma sevincini de taşıyordu, asistan olmak istemiş, hocası çok sevinmiş, hocasının adını da söyledi, onomastique açıdan hiç şaşırtmıyordu, o zaman Hayati Yelman artık kendisini asistan sayıyordu. Sonra olmamış ve Hayati bunu, benim kitaplarım çıkıncaya kadar hiç anlamamış, hocasının bir sorusunu da o zaman çok anlamsız bulmuş fakat üstünde durmaması doğaldır. Çünkü soruları anlamlı yapan, varsa, akıldaki teoridir.

Bu ahmak üniversite profesörü, Hayati Yelman'ı İbrani asıllı varsayıyordu, yanılma ihtimali azdır; "hayati", hayyim adına denk düşmektedir, yelman'ı da "yalman" olarak düşündüğünü anlıyoruz, ahmaklığı yine de bir ara Hayati'ye sormasındadır. Hayati, bu soruya şimdi anlam verebilmektedir. "Hayır Hocam, Yahudi değiliz, isimden benzetiyorlar,"; Hayati, soruyu ve cevabını sadece beni okuduktan sonra hatırlamaktadır. Bana, "Hocam, hem kendisi ve hem de benden sonra aldıklarının hepsi, hepsini izledim, ortaya çıkardıklarımıza tam uymaktadır," diyordu; Hayati Yelman, İbrani asıllı olmadığı için üniversiteye asistan alınmadığına kesin inanmaktadır. Bilgileri doğrulayıcı yöndedir.

Hocası'ysa Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından YÖK üyesi atanmıştır.

Sezer'in atamalarından bazı örnekler için Tekeliyet dizini salık verebiliyorum. Yazdıklarım var ve yazmadıklarım demlenmektedir. "Dem", Farisi'de "zaman" demektir, çayın zamana bırakılması anlamına geliyor; İbranide ise

"dalet" ve "mim" karakterleri ile gösteriliyor, kan karşılığıdır. Dolayısıyla, "özdem" adını, dış işlerinde müsteşarlığa kadar yükselmiş bir Süleyman Özdem Sanberk var, şimdi de vakıfçılık ve televizyon spikerliği yapıyor, "ozdam" olarak yazmak da mümkündür ve "kanın gücü" olarak anlayabiliriz. Türkçe, "öz zaman" anlamsızdır; ne rastlantı, Sezer'in ilk özel kalem müdürü de, Tacan Ildem idi, demli ve tuhaftır. David Ricardo ve buradan Marx bizi, hep "tuhaf" olanlara bakmaya özendiriyorlar; bilim yapmak, sapmalara yönelmektir ve burada sapmalardan çok var.

Peki, Türkiye'de bir garip işbölümü mü var; varsa, bu işbölümünde bütün soruları formüle etmek bana düşüyor, çok üzülüyorum. Herhalde bu ülkede benden başka önemli devlet kuruluşlarında çalışan yok, olsaydı özel kalem müdürünü bilirlerdi; böyle düşünmek mecburiyetindeyim, uzun boylulardan, göreceli olarak az akıllılardan seçilirler, "beyefendi şu anda meşguller, sonra arayalım" türünden basit yalanları sadece kolay söylemekle kalmazlar, bir de bunu en yüksek vatanseverlik sayarlar, kendilerine özgü fikirlerinin olmamaları esastır. Bizim Üstün, Üstün Dinçmen, pek uzun boylu değildi, fakat diğer meziyetleriyle telafi ediyordu ve bu nedenle her askeri darbede özel kalem müdürü yapılmıştır ve bir de bizim Filiz, ilk ambasadris Filiz Dinçmen ile izdivac eyleyerek bizleri şaşırtmıştır. Bu arada not edebiliriz, Filiz Dinçmen'in katolikliğin başkenti Vatikan'a büyükelçi atanması da bir sapmadır; fakat, Osmanlı tradisyonlarına uygun olduğunu soyleyebiliyoruz.

Devlet idaresinde özel kalem müdürünün tam karşında başdanışman oturmaktadır; çok bilgili ve aynı zamanda deneyimli olması gerekiyor, fikri vardır ve fikrini söylemekle tanınmaktadır. Özel kalem müdürü telefonlara cevap vermediği zaman, özel kalemdeki sekreter kızlarla gevezelik yapan bir adamsa, başdanışman, boş zamanı olmayan oturaklı bir kişidir. Bu ikisini bir insanda birleştirmek imkansızdır ve Ahmet Necdet Beyefendi, bu imkansız ve harika işi yapmaktadır; özel kalem müdürü ki bilgisizdir ve bilgiliyse telefonlar ve randevu defteriyle uğraşması bir "milli israf" demektir. Ben asıl kamusal yönetimdeki bu bilgi ve deneyim eksikliğine şaşmaktayım.

Yalnız Sezer'in bana yönelik tek şaşırtmacası bu değil, bir de Hazine Bakanlığı'nı bir parti bürosu olarak kullandığı sıralarda istifaya zorlanan Kemal Derviş'in bu talebini reddderek bakan olarak tuttuğu zaman da şaşırmıştım; "gelir bölüşümünde adalet önemlidir" diyordu ve K. Derviş bölüşümü belli-

yordu ve yerinde tutuyordu, şaşırmam bu nedenledir, neden kendisini tekzip etmekte bu kadar cüretkar olabiliyordu, herhalde "hayret" sözcüğünü böyle zamanlarda kullanıyorlar. Kaldı ki Şebeke'nin birinci cildinde "Dervish-Makovski Komplosu" demiştim, Derviş'in İbrani asıllı olduğunu kaydetmiştim, itiraz edenler oldu, "siz de öylesiniz" demek zorunda kalıyordum, bugün artık "resmi tarih" gücündedir. Peki bu, böyle birisini bakanlıkta tutmaya yeter mi; demek ki, Adamo'nun güzel şarkısıyla "her yerde sapma var" demek zorundayız.

Demek ki Cumhurbaşkanı ya beni hiç okumamaktadır ya da hiç kaale almamaktadır. Bunu, her ikisini de doğru bulmuyorum; sadece resepsiyonlarına çağırdıklarını kaale alıyorsa, bu resepsiyonlardakilere bakarak "İkinci Cumhuriyet" çoktan kurulmuştur, diyebiliyorum.

Özel kalem müdürlerinin, üstelik "baş" danışman sayıldığı bir ülkedeyiz.

Bunlar dışişleri memurlarıdırlar. Buna bakarak cumhurbaşkanlığının danışmanı olmadığı sonucuna varabiliyoruz, kesindir. Bu özel kalem müdürübaşdanışmanlarla, Sezer, kendisine duvar örmektedir.

Peki hepsi güzel de dışişlerine bizim Yaşar'ı neden aldılar; arkadaşımdı, akıllı ve güzel konuşurdu, dışişleri bakanı olunca, anladım ki "akıllı" ve "güzel" nitelikleri kaybolmuştur ve artık sadece "konuşur" olmuştur. Bu metamorfozu Yaşar'a bağlamıyorum; aptallığı da mutlaklaştırmıyorum, bunu, Aziz Nesin yapmıştı, yanlış buluyorum, bilimsel bakış hep süreçle ilgilenmektedir. Türkiye Komünist Partisi'nin son katib-i umumisi, "biz araştırmazdık, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin pek çok bilimadamı vardı, pek çok enstitüsü vardı, onlara güvenir ve onlara bakardık," demişti, çok samimi ve gerçekçi bir itiraftır. Bir süreci açıklamaktadır, doğrusu "gizli" komünist arkadaşlarımın hepsinin zaman içinde aptallaştıklarını görüyordum, bu o kadar öyle ve yaygın bir değerlendirmemizdi ki, bizimle "tkp" arasındaki anlaşmazlığın bir nedeni de tekape'lileri aptal bulmamızdı ve altmışlı yıllardan sonra solcuların aptallarına "tekape'li" demeye başladık. Çünkü akıl ya da beyin çalıştırılmadıkça, beyin olmaktan çıkmaktadır; ve ben "tkp" ile Türkiye dışişleri bakanlığını hep birbirinin simetriği olarak düşünüyordum. Sabetayist-hegemonik yapı ikisinde de görülüyor, bu ayrı, hem tekape'liler ve hem Hariciyeciler beyinlerini kullanmazlar; ilki Moskova'nın ikincisi Washington'ın beyin kullanımına bel bağlar, bunun anlamı zaman içinde hem tekape'lilerin ve

hem de Hariciyeciler'in aptallaşmasıdır. Bu bir süreçtir; etkisini göstermektedir, Üstün'ü, Filiz'i, Ömer'i Inal'ı, ne çok severdim, ne yazık, şimdi hava raporunda bile anlaşmamızı imkansız görüyorum. Yazık ki onlar Hariciyeci oldular; herhalde artık farklı yaratıklar olarak kabul etmek durumundayız.

Selahattin Batu, çok saygın bir veteriner fakültesi profesörü ve çok değerli bir tiyatro yazarımızdı; Inal, babasının 1920 yıllarında, Aydınlık Dergisi çevresinde önemli bir komünist olduğunu benim kitaplarımda okumuş ve sonra Profesör Rasim Adasal'dan doğrulamasını yapmış; şöyle söyleyebiliriz, Profesör Batu, komünizmin en yaratıcı olduğu bir zamanda katılmış ve belki de beynini korumak için komünizmden erken ayrılmıştır, böyle de düşünebilir, bana terstir ve başka nedenleri olmalıdır, "iyi" yaklaşmak istiyorum. Iyi de, peki Inal'a yazık olmadı mı, ben Inal'ın anarşizme meyleden halini severdim, ne anarşist ve ne de komünist olabildi ama en kolayını seçti, Hariciyeci oldu, beyindeki etkileri açısından, habis bir tümöre benzetebiliriz; öldürmemekte ve daha kötü yapmaktadır. Perso-Kürt söylencedeki despot misali, beyin yemektedir. Yakın bir zaman önce bir yerde karşılaşmıştık, birlikte bekleşiyorduk, çok sevindim, ama on metre uzakta bir otomobilden birisi indi; Inal bana "Bak Yalçın Küçük geliyor," dedi; ben de, "Inal, Yalçın Küçük yanında duruyor, sen o geleni Yalçın Doğan'a benzetiyorsun, karıştırıyorsun ayrıca o gelen Yalçın'a da hiç benzemez," dedim, eskiden olsa gelenin Yalçm Küçük veya Yalçın Doğan olduğunda ısrar ederdi, Hariciye ayrıca insanı uysallaştırmakta ve fikir ile ısrar damarlarını kazımaktadır.

Hariciyeci mi, fikirsiz ve ısrarsız yaratıktır ve oligarşinin matbuatına "köşe yazarı" olmaktadır, bu sözcük, en çok ambasadör-spiker ve ambasadör-fikracılara uygun düşmektedir. Bir köşede ne yapabilirler; ya yazarlar ya satarlar ve bazen hem yazarlar ve hem satarlar.

Bugün Hariciyeci, hep karıştıran ve güce hep uyandır; kendisini en güçsüz ve Amerika'yı en güçlü sayan'dır. Ne ekleyebilirim; Sezer'in Ildem ya da Atacanlı namdar özel kalemci-danışmanları, bizim Inal'ın eline su dökemezler. Nerden buluyorlar sorusu yersizdir; veriyorlar.

Yaşar'a gelince, neden aldılar; diğer kavimden olmadığını ima eden demeçlerini okuduk, yalnız ben bunları fazla önemsememek durumundayım. Ima, ne de olsa ima'dır; uyarıcı olmakla birlikte kanıt sayamıyoruz. Buna karşın, Yaşar Yakış'ın İbrani asıllı olmadığını düşünmemiz için iki neden var; bi-

rincisi, İstanbul matbuatının görülmemiş saldırısıdır. *Şebeke*'nin ikinci cildinde, bilinmeyen dememekle birlikte üstü çok örtülmüş ve unutturulmuş kaynakları kullanıyorum; tam Sabetay Sevi'nin mesianismi'ni ilan ettiği tarihlerde, Nouveau Chrétien'ler, Türkiye ve Selanik yerine Amsterdam'ı yeni başkent yapıyorlardı, Amsterdam'da Yahudiliklerini ilan ediyorlardı ve Yahudiliğin bir yükselme dönemidir. Bu sırada, Hıristiyanlıktan Yahudiliğe dönmeler de var, bugün Amerika'daki Yahudi- Hıristiyan tarikatlerin yakınlaşmasını, "Neo-Con Komplosu" budur, ilk kez o tarihlerde görüyoruz, Danyal Peygamber'in kitabı her iki dinde de moda olmuştu; çok zordur, Yahudiliğe dönmeler yine de, çok sınırlı ölçüde kabul ediliyordu. Bunlara "Yeni Yahudiler" diyebiliriz, çok önemli bir doktrin tartışmasını başlattıklarını biliyoruz; bu Yahudilere, Yahudiliğe sonradan geçenlere, önemli görevlerin verilip verilmeyeceği tartışılmıştır. Otorite kullanımına imkan veren her pozisyon, sonradan Yahudi olanlara kapatılmıştır, içtihadın böyle kapatıldığını öğreniyoruz, sinagogların muhasabelerini tutmaları mümkündür, çıkabilecekleri en yüksek mevki budur. Yahudi itikadına göre "güç" ve "zor" giydiren pozisyonlar, sonradan Yahudi olanlara bile verilmemektedir; bunu tekrar ediyorum.

Neden mi söz ve tekrar ediyorum, İstanbul matbuatı ile televizyonlarının Yaşar Yakış konusundaki tutumları çizgidışıydı ve bana bu doktrin tartışmasını ve sonucunu hatırlatıyordu; Yaşar'ı dışişleri bakanlığı koltuğuna oturtmak istemediler. Utanma sınırını çok aştılar ve eskilerin söyleyişiyle "harama hiç uçkur çözmemiş" bu arkadaşımızı, biz öyle biliyoruz, dış işlerinde bir sekreterle cinsel ilişkiye bile soktular. Gazete ve televizyonlarında, fahişeliği meşru ve yüksek bir yaşam tarzı olarak propaganda ettiklerini hiç hesaba katmadılar. İstanbul matbuatı, bir parti disiplini ve bir Cengiz acımasızlığıyla saldırıyordu, düşündürücü oluyordu. Bu yüksek şiddette saldırı normaldışıdı; normaldışı olanlar beni hep düşündürmektedir.

Yazısız anayasaya göre dışişleri bakanlığı koltuğuna İbrani asıllı birinin oturması gerekiyordu; bu yasadır ve bu gizli yasayı çıkarmıştım, T. Çiller, E. İnönü, M. Yılmaz, D. Baykal, H. Çetin, M. Karayalçın, İ. Cem, Sina Gürel, gözümüzün önüne geliyorlar ve öyle midirler, araştırmakta yarar var. Yasalar bir eğilim olarak varlar ve her zaman sınanmak durumundalar. Ancak hem Fatin Rüştü Zorlu ve hem de yerine gelen Selim Sarper öyleydi ve hem Hayrettin Erkmen ve hem de İlter Türkmen'in de öyle olduğunu düşünmek yerin-

dedir. Öyleyse İstanbul oligarklarının açtıkları bu "dinler savaşı", benim çıkardığım yasaları test ediyorlardı; savaş, bir sınav ve sınamadır.

İstanbul matbuatı, dışişleri bürokrasisiyle her zaman kaynaşmış haldedir, bu o kadar öyle ki N. Sadak ile M. Soysal dışişleri bakanı iken gazetelerde düzenli "fıkra" yazabiliyorlardı; aynı yapıdandırlar diyebiliriz. Selim Sarper Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nden, İ. Cem, köşe'den geldiler ve Mesut Yılmaz'ın nereden geldiği bilinmemektedir ve Mümtaz Soysal'ı da hep gazeteci saymak yerindedir. Yaşar Vakası'na dönecek olursak, bürokrasi içerden sabote ediyor, matbuat dışarıdan saldırıyordu; sanki Fransa'da dinler savaşını yaşıyorduk. Bunlara bakarak İbrani asıllı olmadığını düşünebiliriz, kesin olamayız; "yaşar" İbranilerin de çok taşıdıkları, aynı telaffuzla ve "çok dürüst" ya da "dosdoğru" anlamını veren bir isimdir; ismine kanmış olabilirler. Türkiye'de "yaşar" ad veya soyadıyla pek çok "ileri gelen", ki buna artık "ileri çıkan" deyişi daha çok uyuyor, İbrani asıllı biliyoruz.

Kaldı ki bizim Yaşar, yoksul bir aileden geliyordu, sanıldığının aksine bunlar arasında da İbrani asıllılar çoktur, elitist ya da kaymak tabakasını bilebiliyoruz, "birbirlerini biliyorlar" demek istiyorum ve yoksullar teşhis edildikçe, şarkıcı, film yıldızı ve "star" yapıyoruz. "Arabesk" yıldızları dahil pek çoğunun İbrani asıllı olduklarını teşhis edebiliyoruz; Ahmet Kaya belki değildi çünkü öldürdük. Çünkü olmayana şans tanınmamaktadır; İbrani asıllı olmayanın "otorite" kazanması, içtihada ve eğer başka türlü söyleyecek olursam, "yazısız" anayasaya aykırıdır, bunu çıkarıyoruz. Yaşar Vakası'nı da burada bırakıyoruz.

Güzellik yarışmaları mı, model yarışları mı, star çıkarma kampanyaları mı; hepsi hepsi İbrani asıllı yoksullara kapı açma düzenleridir. Şimdiye kadar bütün yıldız ve "ses" yarışmalarından sadece İbrani asıllılar çıkmıştır; jürilerde sadece onlar varlar. Bunlar, judaizmin "bene berit" faaliyetleri cümlesindendir; bir sosyal adalet fonksiyonu görüyoruz ve şimdi Kürt Yahudileri'ne kadar uzatmış durumdayız; şarkıcı, sunucu, oyuncu ve hatta senarist ile şairleri de kripto-yahudi kürtlerden seçiyoruz. Kuşkusuz "şair" derken Murathan Mungan'ı kastetmiyorum, bu Murat da artık kripto sayılmamaktadır. Yalnız bu eğlence ve şiir sanayisinde judaik entansitenin artışını sadece sosyal-adalet kaygılarına, Sezer'in ihmal ettiği gelir bölüşümünü düzeltme vaadini realize etme heveslerine bağlamak çok doğru olmaz, daha kapsamlı ele alınması gerekir;

Kuzey Irak'taki Kürt-Yahudi siyasal organizasyonu artık oligarşinin politik parametreleri arasındadır. Demek ki yatırım, yatırımdır.

Devam ediyoruz, bir başkası, bir fabrika hatasıyla çıksa da yaşaması imkansızdır. Pratik tarih bize bunu gösteriyor, görüyoruz. Demek ki sürekli savaş halindeyiz.

Şimdi sırada tekrar Planlama var, peki beni neden Planlama'ya aldılar. Bir kez ben Planlama'yı hiç düşünmüyordum, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde akdemik kariyer yapmak istiyordum, Planlama'ya yönlendirildim. Bu yeterli bir cevap olabilir, yalnız borçlarımı yazıyorum ve alacaklılarımı kaydediyorum, devam etmem gerekmektedir. O tarihlerde, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne asistan olarak İbrani asıllı olmadıkça bir kedi bile alınmadığını bilmiyordum. Herhalde normalden çok daha saftım, şimdiki nitelemeyle biraz "hiperaktif" bulunduğum için alınmadığımı sanıyordum; öyleyse Adamo'nun şarkısıyla "her yerde aptal var" diyebiliyoruz.

Çok çalışkandım, bütün ülkede sadece Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne sınavla öğrenci alınıyordu, sonuçlar tek kanal olan devlet radyosunda en önemli haber olarak veriliyordu, birinciler, birdenbire "ün" kazanıyordu ve ben birinci olarak üniversiteye girmiştim; şimdi utanıyorum, hukuk muhakemeleri usûlü dersinden bile en yüksek notu, "on", alıyordum, herhalde şimdiki "aptal Türkçesi" ile "süper" çalışkandım. Fakülte ikinci sınıfta, nerede ise basılmamışlar dahil, bütün doktora tezlerini okumuştum, Fikir Kulübü, Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliği ve bilumum cemiyetlerin başkanıydım, münazaralar, şiir matineleri, öykü okuma günleri düzenliyordum, bu arada polis öğrenci dövmeye benimle başlamıştı, o zamana kadar sadece politik olanlar büyük tevkifatlarda ve özel olarak yapılmış yerlerde dövülüyordu, açıkta öğrenci dövme modasını da ben başlamıştı; yine de zamanım vardı ve *Akis*'in editörü Metin Toker sık sık hapse giriyordu ve *Akis*'i neredeyse tek başına Doğan Avcıoğlu çıkarıyordu, Ulus'a "ove" hana gidip Doğan'a yardım ediyordum. Doğan gençlik haberlerini bana yazdırıyordu; kendimi konu olan nesnel haberleri yazmayı o tarihte öğreniyordum. Mezun olunca akademik hayata girmek istiyordum.

Hocalarım beni seviyorlardı ve yetkin birisi türünden davranıyorlardı, "büyük adam muamelesi yapıyorlardı" demek istiyorum, bana mezun olunca ne yapacağımı da soruyorlardı; hoş bir duygudur, ben de şimdi anlıyorum,

saf saf "asistan olacağım" diyordum, demek başka cevap bekliyorlarmış, hepsi, sanki anlaşmışlar, "aman ha, sakın ha, yapma ha" diyorlardı, sanki çok ayıp bir ses çıkarmışım gibi yanımdan birdenbire ve hızla kaçıyorlardı. Koskoca hocalarımın yanımdan hızla kaçmalarına bir anlam veremiyordum ve yine de utanıyordum.

Anayasa da çalışıyordum, İngiltere'de "yazısız" anayasa olduğunu biliyordum, yazısız anayasaların en güçlülerinden birisinin bizde olduğunu bilmiyordum. Yazısız anayasamız, o tarihte çok büyük otorite sağlayan Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyeleri arasına İbrani asıllı olmayanların giremeyeceği hükmünü yazıyordu; "yazısız" idi ve yine de yazıyordu, ama bunu bana öğretmemişlerdi. "Gizli Anayasa" veya "Gizli Tarih" bunlar artık, benim icatlarım ve ugraş alanlarımdır; "gizli tarih" vardı, yeniden öne sürmeyi planlıyorum.

İnatçı bir yanım var, hiç vazgeçmedim; galiba 1963 yılında, çok daha yüksek maaşlı Planlama Teşkilatı'nı bırakarak yine asistan olmaya karar verdim; "aman ha, sakın ha, yapma ha" seslerini de dinlemedim, bu bir romandır. Hepsi arşivlerde vardır. Aylar değil, yıllar sürdü demek mümkündür, abartma var ve inanılmaz engelleri aşıyordum; "aman ha, sakın ha, belamısın başımıza..." türünden manzume-homurdanmaları duymuyordum, hocalarım homurdanıyor, ben bir savaş misali hedefleri belirliyordum, sonunda jüri benim kazandığımı rapor haline getirdi, en sonunda ilgili kurullardan geçti. Bitti, öyle sanıyorduk ve fakat bitmedi; dekan, atamayı yapmadı. Önüne çıktım, ne yumuşak dekandı, ancak ben oraya bir prodüksiyon hatası sonucunda İbrani asıllı olmayan birisi önüne kadar gelirse bunu yasaklamak üzere konduğunu bilmiyordum, uzun yıllar sonra öğrendim, uzun uzun bana olan sevgisinden söz etti; "Yalçın'cım, sana bazı itirazlar var," diyordu, jüri raporu var, kurul kararı var, başka ne itiraz olabilir ve bütün bunlar arşivlerdedir ve bütün aktörler hayattadır, "bu durumda ben Danıştay'a..." diyecek oldum, bana sevgi ve hayranlık dolu olduğunu söylüyordu, yüzümün kızardığını hatırlıyorum. Hâlâ "hiperaktif" olduğumu sanıyor ve hocalarıma acıyordum; zavallılar gözümde öylesine küçüldüler ki Danıştay'a da gitmemeye karar verdim. Orada benim ne işim var; çocuk halimle bunu düşünebiliyordum.

İşletme dersini Cumhur Bey'den öğreniyorduk, çalışkandı fakat en fazla 1. Cem'in zekasına sahip olduğunu anlıyorduk, Cem sonradan çıksa da artık bir

zeka ölçüsüdür, standarttır, kullanabiliyoruz; "cem kadar zekidir", artık bu en güvenilir ayardır, Cumhur Ferman'dan, "müzik müsbet gürültüdür" açıklamasını her dersinde dinliyor ve not ediyorduk. Sınav sorusuydu. Fabrikalarda müsbet gürültü menfi gürültüyü kovuyordu, müzik çalmanın yararını böyle öğreniyorduk; Profesör Ferman bu haliyle dekan oldu, Ankara Üniversitesi'ne rektör yapıldı, Ankara'dan İstanbul'a giderken de dekanlık hazırdı, galiba rektörlükten sonra veteriner fakültesine dekan oluyordu, artık hayvanlara işletme anlatacaktı, demek ki seçilmiş bir kimsedir, bunu anlıyoruz. Muhtemelen devlet Cumhur Ferman'ı İbrani asıllılarını kurdukları liselere ve daha sonra üniversitelere daha yakın yönetici olması için de İstanbul'a naklediyordu. Asıl ihtisası İbrani meseleleri olmalıdır; önümde bir kalın cilt var, Fahir İpekçi, İ. Sıtkı Dilber, Lebib Mısırlı, Dr. Adnan Atam, Osman Kermen'in resimlerinin üzerinde "Işık Lisesi İdare Heyeti 1964-65 Dönemi" yazıyor ve Bülent Eczacıbaşı, Cumhur Ferman, Mustafa Elöve, Mehmet Mısırlı fotoğraflarının üzerinde de "Işık Lisesi (Fevziye Mektepleri) Vakfı 1990-1991" işareti bulunuyor, Cumhur Hocam eşkal olarak hâlâ bir Filistinliye benzemektedir.

Profesör hocam Ferman, İbrani asıllılar tarafından kurulan okullarla ilgili vakıfların hep yöneticisidir; Işık Üniversitesi'nin mütevelli heyetinde olması doğaldır. Oğlu da "beşik uleması" olup, Fevziye Mektepleri'nin "resmi" üniversitesi olarak bilinen Işık Üniversitesi'nın dekanlarından birisidir. Benim asistanlık tayinimi yapmayan da aynı Cumhur Ferman'dır; oraya beni engellemek için değil, beni severdi, İbrani asıllı olmayanların hepsine kapıları kapatmak için getiriliyordu. Kusur, profesör hocam Ferman'da değil, bendedir. Doktrinin bu olduğunu not etmiştim. O koltuklar başkasına verilmemektedir; profesör hocam Ferman, doktrine karşı çıkmamaktadır. Ve şimdi de koltuğu, Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra Siyasal'a asistan olarak alınan Celal Göle tarafından tutulmaktadır.

Bu Göle, "Makovski-Dervish Komplosu" sırasında "arkadaşız" diyordu ve ben akraba olduğunu göstermiştim, karısı Derviş'lerdendir. Konspiratör Dervish'e "hoş amedi" diyenler arasındadır; Türk Ceza Kanunu'nun ünlü 169. maddesindeki, "yardım ve yataklık" halindedir. Beki Bahar'ın "Ankara Yahudileri" başlıklı ve çok değerli ipuçlarıyla dolu kitabında ise fotoğraflar da bulunmaktadır. Bir evlilik fotoğrafının altında, "Beki Bahar, ilk evlenen arkada-

şı Sevim Bozer-Turgut Göle ve arkadaşlarıyla, 1946" işaretini görüyoruz. Bu işaretlere bakınca, Göle'nin ömür boyu Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanı olarak kalacağına hükmedebiliyoruz.

Şimdi, başta Cumhur Hocam Ferman'a ve "sakın ha, aman ha, gelme ha.." yollu homurdanan bütün hocalarıma derin teşekkür borcu duyuyorum. Beni almadılar, alsalardı belki M. Emre'nin verimli nitelemesiyle "dönmeleştirilirdim" , belki dönmeleştirilmezdim, burasını o kadar önemli saymıyorum; daha önemlisi beni "asimile" edebilirlerdi. Bunun yerine bana reddedilmeyi öğrettiler; bu ülkede "kapılar" ile "hak" ve "yetenek" birbirine düşmandılar, en büyük dersleri budur. Bu dersi hemen öğrenmiştim, teorisini şimdi yapabiliyorum. Bu bir dayanıklılık aşısıdır, minnet duygularıyla dolu olduğuma inanmalarını ve teoride geciktiğim için de affımı diliyorum.

* * *

Katkı 1

SEÇİLMİŞ DOĞMAK

Ankara Yahudileri kitabında evlilik resmine rastladığımız Sevim Bozer, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin "ebedi" ve "milli" dekanı Celal Göle'nin annesi olmakla Ali Bozer'in de kardeşiydiler. O halde Ali Bozer'in özel hukuk profesörlüğünden dışişleri bakanlığı koltuğuna konması, çıkarmış olduğum yasalara uygundur; kızkardeşinin resmi de uygun kitaplarda yeralmaktadır. Profesör Ali Bozer, İbradalı olmakla "Aylin" ve "Nazlı" da İbrada'dan çıktılar, kardeşi Yüksel Bozer de Hacettepe Üniversitesi'nde Profesör ve tabii rektör olmuştu; Tıp Profesörü Yüksel Bozer'in dinler üzerine telif bir eserini biliyoruz, pro-

judaik telakki edilmektedir.

Profesör Ali Bozer'in Profesör Celal Göle'den gayri bir yeğeni daha olmakla, adı Nilüfer Göle'dir ve profesör ünvanıyla Boğaziçi'nde durmaktadır. Nilüfer Göle'nin kocası Asaf Akat, halkımız tarafından "televole profesörü" tesmiye edilmekte, genellikle İbrani asıllıların öğretim üyesi oldukları Bilgi Üniversitesi'nde rektörlük yapmıştır ve halen ders-verir görünmektedir. Demek ki bozer'ler, göle'ler ve akat'lar, birbirinden kız alıp verme yollarıyla yakınlık kurmuşlar ve profesör, dekan ve rektör olmak üzere seçilmişlerdir. Dervish Ailesi'yle de akrabalık tesis etmişlerdir; bu soyadının, "deriş", "eriş", "pekdeğer" ve sair versiyonlarını tespit edebilmiştik. Demek, seçilmiş bir geniş aile ile karşı karşıya gelmiş vaziyetteyiz.

Demek ki, bütün seçimler boştur ve göstermeliktir, önemli olan seçilmiş doğmaktır.

*

Yine Ankara Üniversitesi'nde Eralp Özgen namdar bir ceza hukuku profesörü var ki dışişleri nazırı olamamakla beraber, İş Bankası baş hukuk müşaviri intihap edilmişti; tefecilik ile ceza arasındaki münasebeti tetkik ediyordu, bu alanda ihtisas sahibi oldukları mervidir. Buraya başka bir ceza hukuk müderrisi Faruk Erem'den sonra gelmişti, Barolar Birliği Başkanlığı'nda da Profesör Erem'i takip eylemişti. Bu arada hatırlayabiliriz, Gebze Mahpusu'nda dar imkanlarla ilk çıkardığım yasalardan birisinin, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri'nde "ceza hukuku" kürsülerinin seçilmişlere tahsis edildiği idi, acaba bu yasayı, Barolar Birliği Başkanları'na da yaymak zorunda mıyız, tetkiki mecburidir. Çünkü aralarında başka isimler var ancak aynı olmaları ihtimali yüksektir ve boşluk bırakmamak esastır. Bütün bunlardan, hem İş Bankası baş hukuk müşavirliğinin ve hem de barolar birliği başkanlığının böyle mümtaz zevata ayrıldığı sonucunu çıkarıyoruz. Fakat tetkik her daim müfittir.

Profesör Er-alp Özgen, leisure time'larında, DGM'lere ehl-i vukuf işleri yapmaktadır; en büyük zevkinin ehl-i vukuf raporu tanzim et-

mek olduğu mütala edilmektedir, bir keresinde benim, "k...istan" sözünü telaffuzla büyük bir cinayet işlediğim ilmi itikadına ulaşmış, benim yıllarca hapse atılmamı sağlamıştı; arşivlerde mevcut olup bu lafızdan dolayı dün veya bugün mahkum olan gayri birisini bilememekteyiz ve bu ehl-i vukuf işinin İsrail'i sevindirdiğini telakki etmekte kendimi mazur hissetmekteyim.

Hukuk Fakültesi'nden Profesör Özgen'in, benzer durumdakiler misali, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde profesör rütbesiyle bir biraderi bulunmakla, "Tunçalp" tesmiye edilmiş haldedir. Ebeveyni "alp" adına temayül göstermektedir. Tabi ki ve yasalarımıza uygun olarak, Profesör Tunçalp Özgen de rektör olmuştur.

Demek ki bütün seçimler boştur ve göstermeliktir; önemli olan seçilmiş doğmaktır.

*

Tesal, Erem ve Dönmezer soyadları için diğer kitaplarımıza bakmak yararlıdır.

Görülecektir ki, bütün seçimler boştur ve göstermeliktir; önemli olan seçilmiş doğmaktır.

* * *

Planlama'ya dönecek olursam, sürtüldüğümü ve sürüldüğümü hatırlıyorum, istifaya zorlandım, kuşkusuz "anlamamış" görünüyordum. Verimli olduğum zaman Memduh Aytür'ün müsteşarlığına denk düşüyor; Memduh Bey kendinden öncekileri Karaosmanoğlu ve diğerlerini pek ciddiye almıyordu, Maliye Bakanlığı müsteşarlığından geliyordu, eşinin Hamidiye Kahramanı Rauf'un yeğeni olduğunu duyuyorduk , Memduh Aytür misyon sahibi yüksek bürokratlardan birisiydi. Başbakanlık müsteşarlığından, Türk idaresini reforme edebileceğine inanıyordu. Ben doğduğum zaman Memduh Bey Mekteb-i Mülkiye'yi bitirmişti, Cahit Bey Kayra, 38 Kuşağı anı-kitabında ar-

kadaşı Aytür için çok olumlu yazmaktadır. Ben de "Tanıdığım Güzeller" başlıklı bir kitap planlıyorum, Memduh Bey'in burada yeri var. Sık sık evinde başbaşa olurduk, bu savaşında beni komutanlarından birisi olarak görüyordu, uzun vadeli planlar dairesini canlandıran ve başına beni getiren Aytür'dür; yıllar sonra kararnameyi yazdığı zaman MİT'ten telefonla "durdurun" uyarısı aldığını söylemişti, durdurmak için "yazı" istemişti, nerede o MİT, yaptığına güvenmemek esastır. Nerede o eski ve yüksek bürokratlar, yine de bir özgüvenleri vardı.

Herhalde 1965 ekim başındaydık, zor bir problemle karşı karşıyaydı, "Yalçın, ben kime oy vereceğim," diyordu, soruyu kendi kendisine yöneltiyordu. Türkiye İşçi Partisi büyük bir rüzgar estiriyordu, beni TİP'li biliyordu, "TİP'e vermem gerek," diyordu; fakat birikimine uygun bulmuyordu, eskiden böyle tutarlılık peşinde olan insanlarımız çıkıyordu. Sonra hiç sormadım; seçimden hem TİP ve hem de Demirel'in başında olduğu AP, zaferle çıktılar, bu bir "iç savaş" demek oluyordu. Planlama'da kalamayacağıma karar verdiğim zamandır.

Memduh Bey, Planlama'da kalmamda ısrar ediyordu ve ben Süleyman Bey'in kendisini de burada tutmayacağını ileri sürüyordum, müsteşarlık odasında sık sık bunu görüşüyorduk. Ne kadar misyon sahibi olsa da artık bir bürokrattı ve yine de göremiyordu; başbakanın ve müsteşarın odası alt altaydı, "Sayın başbakan geldi," dediler, müsteşarıyla konuşuyordu, heyecan çok yüksektir ve Planlama Aytür'ü istiyordu. Süleyman Bey çıkmıştı ki Satılmış Efendi kapıda göründü, "Beyefendi sizi bekliyor," diyordu; Memduh Bey çok mutluydu. "Yalçın çok yanıldın..." diyordu, işte şuraya oturmuştu, "Bir görseydin, gözleri yaşlandı, Memduh Bey birlikte çalışacağız," bunları söyleyen başbakandı. Ben ise bir yandan yanlış çıktığım için seviniyor ve diğer yandan ayrılırken Memduh Bey'i kırma tehlikesi karşısında üzülüyordum, yanılmayı hep insani bulurum ve kendimde insani yan bulduğumdaysa seviniyorum. Sevincimin nedeni buradadır.

Bu duygularla odama döndüm ve ben dönerken bomba patlamıştı, Başbakan Süleyman Bey, Memduh Aytür'ü müsteşarlıktan alan yazıyı imzalamış ve göndermişti; "halk çocuğu"ydu ve beni hiç yanıltmamıştır. Bu "halk çocuğu", yarım saat önce gözleri yaşlı "Memduh Bey birlikte çalışacağız," diyordu, dürüst bir bürokratı tard ederken ağlıyordu; halk çocu-

gudur ve herhalde bir dürüst yüksek memur ile çalışamayacağı için kendisine ağlamıştır.

* * *

– Türkiye'nin Arif Damar'ı için –

OZAN

Kuzey'e bakan evlerden hapishaneden geldin,
"Ben özgürüm" diyen bir hücrenin yoksulluğundan
İç kapayan bir görünümden, soğuktan ve depremden
Seni ölümlere zorladı ama sesini sundu
Şarkını söylemen için

.....
Gözlerinde ışıktan başka hiçbir şey yok
Rüzgarın ince dokunuşuyla açılan
Gözlerinin içinde hiçbir şey yok ama ışık var
Rastgele bir ateşten doğan gür ışığı çağların
Çağların ve çağların

.....
Gözlerinde ışık, hiçbir şey ama ışık, güçlü ışık
Rüzgarın ince dokunuşuyla açılan boşluk
Ve seni anımsamak için aranıyorum
Bakınıyorum ağzını bulmak için güzel ağzını
Şarkını, sesini, yüreğini
Seni karanlıklarda bulmak için aranıyorum
O aydınlık geri döndüğü zaman bana haber ver

Emir El-Mesri

* * *

Eğer bu çalışmam *Şebeke* çerçevesinde kalacak olursak, Demirel İdaresi'nin atanmalar ve seçilmişler düzleminde bir değişiklik yapmadığını tespit edebiliyoruz. Belki de normal karşılayabiliriz; "değişmezse, değiştirmez" diyebiliyoruz.

Ayrıntıya girmek için bir neden görmüyorum, Profesör Nevzat Yalçıntaş'ı ele almakla yetinebilirim; Trt için genel müdür ve Planlama'da daire başkanı yapıyordu, ısrarlı bir seçim ve atama sayabiliriz.

Profesör Yalçıntaş, "Aydınlar Ocağı" ileri gelenlerinden birisidir; hem Demirel'in ve hem de eylülist diktatoryanın, Kenan Evren administrasyonunun kadro deposu burasıydı, bunu biliyoruz. Aydınlar Ocağı "Türk-İslam Sentezi" ile tanınmaktadır, bu durum Aydınlar Ocağı'nın mensupları hakkında yanıltıcı düşüncelere yol açıyordu ve hâlâ açmaktadır. Düzeltmenin zamanı gelmiştir.

Aydınlar Ocağı'nın mensuplarının çoğu İbrani asıllıdır.

"Türk-İslam Sentezi" bir İsrail prodüksiyonu'dur.

* * *

Nevzat Yalçıntaş'ın mahdumları Murat, Şişli Terakki mezunudur.

Halil Turgut Özal'ın oğulları Efe, Şişli Terakki mezunudur. Efe'nin aslının "Efendi" olduğunu düşünme eğilimindeyim; çünkü İbrani "adon" adı "efendi" karşılığıdır.

Sami Süleyman Demirel'in yeğenleri Murat Demirel de Şişli Terakki mezunudur; evlendiği ailesi New York'ta yaşayan Ayşenur Esenler'in İbrani asıllı olma ihtimalini yüksek görüyorum.

Kuşkusuz tek başına Şişli Terakki'de okumak, Terakki'nin, Işık ile birlikte sabetayistler tarafında kurulmuş olması önemli değildir, fazla anlam yüklenmemesini öneriyorum. "Murat" adının da daha çok konversolar tarafından taşınmasını, tek başına, büyütmemek gerekiyor; Profesör Hocam Ferman'ın beşikten dekan, şimdi Işık'ta, oğlunun da "Murat" olması muhtemeldir, fakat yine de, a) geldikleri yerlere gelebileceklerine ihtimal verselerdi, b) bir gün benim bu kitapları yazacağımı düşünselerdi, çocuklarını Şişli Terakki'ye göndermeyeceklerini ve "efe" ya da "murat" çağırmayacaklarını düşünebiliyoruz.

Bir talihsizlik olmuştur; birincisi, ülke ve ikincisi kendileri için bunu da eklemek zorundayız.

* * *

Önemli olan benim söylemem değil ve önemli olan söylediklerimin her iki tarafça da tutulmasıdır; "Kemal Tahir'i MHP'ye verelim, Peyami Safa'yı biz alalım" demiştim, Tahir şimdi MHP'nin milli romancısıdır. Solun, Kemal Tahir'i boşadığını da düşünüyoruz.

* * *

Albay Türkeş, şamanizm propagandası ve kımız methiyesi ile çıkmıştı; İslamizme dönmesi ve Türk-İslam Sentezi'nin icadı İsrail'in büyük icadıdır, başarısı da sayabiliriz. Kemal Tahir'in, Devlet Ana romanı, İslamizm yanı daha geride kalmakla birlikte bir "avrasya" ozentisiydi; "atüt" veya "asya tipi üretim tarzı" şematizmi demek daha doğrudur. Sınıf analizinden yoksun, çevresinden soyutlanmış, *sui generis*, bir "Türklük" yazılıyordu; MHP için çok uygun ve İsrail için ise mükemmeldir.

Kuşkusuz ben bu "Tahir vs Safa" takasını ortaya attığım zaman bu analizlerden çok uzaktım; beni bu doğrulara, bilgi değil yöntem götürmüştür. Her zaman önemli olan teori ve yöntemdir; tekrarlıyorum.

Fakat daha sonra *Sırlar*'da, Türkolojinin Büyük Britanya emperyalizmi tarafından ve Yahudiler eliyle kurulduğunu gösterebiliyordum; Türklere, yön olarak İç Asya'yı gösteren Erman Vambery ve Türkçülüğün esaslarını kuran Leon Cahun, Yahudi idiler. Peki Ziya Bey Gökalp ne mi, *Tekeliyet*'in yeni dizilerinin beklenmesini önermek durumundayım.

Daha çok yakında, 28 Şubat içinde Ülker Oligarşisi İslamist renkte olduğu için inceleme ve yaptırım altına alınmıştı; sonra "avrasya" yönelişini finanse etmeyi kabul ettiğini duyduk; İslamist ve faşist partileri de finanse ettiğini biliyoruz. Ülker Ailesi hakkında bilgi içinse yine *Tekeliyet* kaynaktır. Finansman şimdi "kurtuluş" sayılmaktadır.

Görüntü ile öz aynı olsaydı, bilime gerek kalmazdı; bu sentezin özünde İsrail var.

* * *

Yahudilik ile İslamizm ve özellikle çeşitli tarikatler arasındaki bağın yeni ve Cumhuriyet ile başladığını düşünmememiz gerekiyor; çalışmalarımın belki de en şaşırtıcı ve önemli açılımlarından birisi burada yatmaktadır. Tarikatlerin çoğunun İbrani asıllıların ve zaman zaman da kripto-yahudilerin elinde olduğunu düşünebiliriz; bunların bir bölümünü göstermiş bulunuyorum ve bir bölümü içinse *Tekeliyet*'in yeni cildlerini beklemek gerekmektedir; Şebeke'nin ikinci cildindese ayrı açılımlar var.

Türkiye'de tarikatlerin çoğu, teknik sözcük kullanacak olursam, atüt'çüdürler; "Türk-İslam Sentezi" de tarikatlerin işi oluyordu, İsrail tarafgirliklerini ve bağlarını kurtaran hareketle kuruyoruz. Bir bağ daha inşa edebiliriz.

Pek sevdiğim, şimdi göçük, İlhami Soysal, pek yararlı masonlarla ilgili çalışmasında, büyük harflerle "inanılmaz gibi gelse de" ara başlığıyla uyardıktan sonra şunları yazıyor: "Osmanlı Padişahlığı döneminde mason olmuş şeyhülislamlar, evkaf nazırları, hacılar, hocalar, şeyhler, şıhlar ve nice ulema vardır." Bu değerlendirmesini bazı isimlerle desteklemektedir: "Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Evkaf Nazırı ve sonra Şeyhülislam olan Ürgüplü Hayri Bey, Gümülcine Mebusu Hoca Fehmi Efendi, Mevlevi Şeyhi Ataullah Efendi, milletvekili Hoca Mahmut Esat Efendi bu meyanda sayılabilir." Bunlar değerli bilgilerdir ve bize düşen "inanılmaz gibi gelse de" bunlara inanmak gerektiğini göstermektir. Zor görünmemektedir.

Çok basit, Türkiye masonluğu, kripto-yahudiler ve sabetayistlerin elindedir; mensuplarının çok çok büyük bir çoğunluğunun bunlardan olduğuna işaret etmek yeterlidir. İsim mi, yakında vefat eden Üstad-ı Azam Talat Sahir Akev ve Süleyman Demirel'e mason olmadığına dair sahte belge veren N. Egeran, İbrani asıllı ve sabetayisttiler. Çetin Altan ve Abdi İpekçi'nin de mason olduklarını biliyoruz; İlhami Soysal da teyit etmektedir. Bu durumda , bu "din adamları" ile tarikat şeyhlerinin öncelikle İbrani asıllı olduklarını düşünmek zorundayız. Bu nedenle mason olmaları çok doğal ve kolay bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

* * *

Eksik kalmaması ve dolayısıyla dengesiz bir izlenim vermemek için kaydetmek istiyorum; sabetayizmin, MHP'yi kendi haline bıraktığını düşünemeyiz. Burada, şimdilik not etmekle yetiniyorum; "Gazi Üniversitesi", bir ülkücü ve MHP timarı olarak biliniyor, böylece gerçeğin çok azı bilinmiş olmaktadır. 1967 Arap-İsrail Savaşı ve Araplar'ın hezimetini bir "milat" olarak ileri sürüyorum; İsrail'in gerçek kuruluşu ve dünyanın her yerinde bir sadakat kayması başlıyordu böyle söylemek daha uygun görünüyor. Dünyanın her yerinde dünya Yahudiliğinin, sola karşı acımasız, içten ve dıştan, savaş açtığı dönemdir; Türkiye'de daha şiddetli ve öldürücü olması, Türkiye solunun Arap yanlısı bir tutum alması nedeniyledir. Bu, hem "Türk-İslam Sentezi" ve "atüt" akımlarına bir mahalefetti ve hem de bunları boşa çıkarıyordu; öldürücü savaş açılmıştır. Gazi, eski adıyla "aitia", bu savaşta bir ordu idi; o zamandan beri ve bugün daha fazla İbrani asıllıların hegemonyası altındadır.

* * *

Tahir'in, kaba atut'çu *Devlet Ana* romanının üç tutkunu, bizim Mehmet Ali Aybar, Halit Refiğ ve İsmail Cem oldular ve üçü de İbrani asıllıdırlar. TİP Genel Başkanı Aybar'ın, bazen "ceberrut" bazen de "kerim" olan devlet nazariyelerine uygun düşüyordu; İsmail Cem ise, netlikle "tahiri" sayılıyordu. Halit Refiğ'e gelince hâlâ *Devlet Ana* filmi için yanmaktadır.

İsmail Cem'in aslını ve hiç de inandırıcı olmayan sözlerle reddetmesi çok yakışıksız olmuştur; biz bir yeni bilime yol alıyoruz ve açıyoruz. Üstelik Türkiye aydın tarihinde güzel bir dönüşe de tanıklık ediyoruz, Bombay, Kahire, Ekim Devrimi'nden önce Moskova ve İstanbul, Batı'da bir tartışma olmadan düşünme güç ve güvenini kendisinde bulamıyordu; genel olarak judaizmin bu yeni biliminde ve özel olarak sabetayizmin incelenmesinde geç kalmadık ve kuyruğa düşmedik. Tam tersine bizi izliyorlar ve zaman zaman da yanlış yapıyorlar; Cem'in judaik geçmişini sık sık kaydetmekle birlikte bilgisizlik örnekleri sergilemekten de geri kalmıyorlar, biri buradadır.

'iew JEWISH CHRONICLE DECEMBER 12 2003

Turkey's secret sect

Londra'dan Seçmeler

Mordechai Beck explores a bizarre link between the synagogue bombings in Istanbul last month and the 17th century pseudo-messiah, Shabbetai Tzvi

The day after terrorist bombs blasted through the British consulate in Istanbul, a curious announcement appeared in Hebrew translation in the Israeli newspaper "Ma'ariv."

It was a reproduction of a letter purportedly sent by the Turkish group IDBA-C – which had claimed responsibility for suicide bomb attacks against the consulate, a British bank and two synagogues in Istanbul – to the Turkish Jewish community. Headed "Shabbat Shalom, Dirty Jews," it blamed Turkey's contemporary ills – its sluggish economy, its Western orientation, corruption and prostitution – on Judaism's notorious 17th-century false messiah, Shabbetai Tzvi.

This connection is not as bizarre as it might first seem; behind it lies a history, and a community known as the Donmeh which still flourishes, albeit in the shadows of Turkish society.

According to Eli Shai – whose recent book on Shabbetai Tzvi ("Messiah of Incest," published in Hebrew last year) challenged many of the assumptions about this disturbing messianic figure – there may be tens of thousands of Donmeh followers in Turkey today.

Outwardly, these Sabbateans – who would not themselves use the term Donmeh, "heretic" in Turkish – have taken on the appearance of Muslims. Yet they retain their own prayerbook, tattoos, burial customs, as well as an affinity to the old language of Sephardi Jewry, Judino.

Turkey's former Foreign Minister Ismail Cem: some say rumours that he belonged to the Donmeh sect damaged his political career AP

Its members are also said to engage in a range of secret rituals, said by some to include orgies and wife-swapping rites meant to produce a messiah, a reincarnation of Shabbetai Tzvi's soul.

The group began as a core of of 300 "believers" who – as Shabbetai Tzvi, himself, infamously did – converted to Islam. Two-and-a half centuries later, by the eve of the First World War, they had grown into a group of about 15,000. In 1923, the group, most of whom by then lived in Salonika and elsewhere in Greece, was built of a population-exchange agreement with Turkey, through which a million Turkish Christians were moved to Greece in return for hundreds of thousands of Greek Muslims, most of whom settled in Istanbul.

Thus, the Donmeh avoided most of the horrors of the Holocaust – a fate the Jews of Greece did not escape. In the decades since, their numbers have decades since. their numbers have decreased, more through assimilation and intermarriage with the local Muslims than from persecution.

Despite their low profile, their name has occasionally surfaced into the public arena. In September of last year, Turkey's then Foreign Minister, Ismail Cem, was rumoured to be a member of the sect – a rumour many analysts say damaged his prospects for higher office. His real name was Shmuel Allegrit and he was associated with the pro-Western tilt of the Turkish government (a major issue at the time, as US President George W. Bush was trying to persuade the Turks to support his policy in Iraq).

The incident, in any case, suggests that a strong undercurrent of anti-Donmeh sentiment remains in Turkey – fuelled by the fact that a number of the sect's members are said to be very wealthy. A few months ago, according to Ma'ariv, the Arab television station "Al Jazeera" broadcast a report purporting to demonstrate that "tens of thousands of Donmeh, descendants of Shabbetai Tzvi, run Turkey."

For Islamists in Turkey, the original sin of the Donmeh was the group's ties to the "Young Turks" who, under Kemal Ataturk, overthrew the Ottoman Empire in 1909 and introduced secular government – the first such foray by an Islamic country.

Ataturk was surrounded by Donmeh supporters and advisers, a logical outcome of the Sabbateans' challenge to both the Islamic and Jewish establishments.

While many of the sect have apparently assimilated into broader Turkish society through marriage, a number have found their way back to Judaism. Another scholar of Sephardi Jewry, Yitzchak Kerem, has contended that many of the Donmeh may have emigrated to Israel in the 1950s with the large wave of Turkish Jewish immigrants.

Israel's government, and rabbis, have made it clear in recent years that they want nothing to do with the sect. Turkey's own small, but wellestablished Jewish community considers its members to be Muslim– none of which, clearly, has kept them from becoming a target of Muslim fundamentalist ire.

İsrailli bilimadamları, İsmail Cem'in gerçek adını "Shmuel Alfrendi" olarak bildiriyorlar; "Şmuel" doğrudur, "duyar" ya da "duy" fiili ile bağlantılı olup, "Yşmael" veya "İsmail" olarak da söylenmektedir. Türkiye Yahudiliğinin tarihinde ise "Alfrendi" işaretine rastlamıyoruz. Buna karşın bir kaynakta, Osmanlı Ordusu'nda yarbay "Alfandari Bey" tespit etmiş durumdayım. Başka bir kaynakta ise, XVI. Yüzyılda Selanik'te yaşayan üç "Alfandari" kaydına rastlıyoruz, bu kaynak bağlı oldukları sinagogları da göstermektedir; birisi "Yehia", diğeri "Lisbonne Hadash" ve üçüncüsü "Ets Haim", Türkçesi ile "Yaşam Ağacı" sinagoguna gidiyordu, öyleyse bu bilgilerden en az üç "Alfandari" veya ailesi olduğunu çıkarıyoruz.. Burada bir nokta var, bu tür kaynaklar arasında yazılış farkı olması doğalken bunu görmüyoruz ve dolayısıyla "Alfandari" adına güveniyoruz. İsimdeki "al", Arabi "el" olup nisbet göstermektedir; demek ki bunlar, İberik Yarımadasında Fandar'dan gelmiş Yahudilerdir. Biz, "Yısmael Fandar" diyebiliriz, "Erbil" veya "Kavala" soyadlarından biliyoruz, usûl budur; ama "mısırlı" misali de var; bu nedenle "İsmail Fandarlı" da uygundur.

Halit Refig'den bir yumuşak "g" atmak yeterlidir; Türkçe'de böyle bir isim bulunmamaktadır. "Ulug", "Tugba", "Arıg" ve "Refig" "Ulu", "Tuba", "Arı" ve "Refi" adlarını kamufle edebilmek için "g" yüklenmişler; ilki çeviri yoluyla ve diğerleri doğrudan doğruya İbrani adlarını gösteriyorlar. Bunun dışında Halit Refi, ailesinin Selanik'ten geldiğini ve "ailesinin diğer kollarında Atabek'ler, Bezmen'ler" bulunduğunu anılarında açıklıkla kaydetmektedir; Atabek ve Bezmen Aileleri'nin İbrani asıllı olduklarına dair hiç itiraza rastlamıyoruz. Halit Refi'nin anılarını okuduğumuzda, Şişli Terakki Lisesi'nde okuduğunu da öğreniyoruz; Refi, "Benim okuduğum dönemde benden üst ve alt sınıflarda Şarık Tara, Bilge Karasu, diplomat Nazım Akman ve felsefe hocam İhsan Kongar'ın oğlu Emre Kongar da öğrenciydiler," yollu eklemektedir. Saydıkları isimlerin hepsinin başına devlet kuşu konduğunu biliyoruz ve tekrar, bütün seçimler boştur ve göstermeliktir, önemli olan seçilmiş doğmaktır diyebiliyoruz.

Bir de sonuç not edebiliyoruz; Kemal Tahir'in üç İbrani asıllı münevver tarafından "guru" sayılması ve daha sonra MHP'ce "romancı" bellenmesi önemlidir. Bir incelemde Tahir için "ahir zaman peygamberi ebu cehl" de demiştim; eğer "mesih" demiş olsaydım, İsrail'e daha uygun düşecekti, şimdi düzeltiyoruz.

* * *

Roman okurduk, klasik müzik tutkunuyduk; roman okumayan ve müzik dinlemeyenin aydın olamayacağını düşünürdük. "Aydın" olmanın başlı başına bir hedef olduğu bir çağdaydık, en büyük paye sayıyorduk. Sonra eksikli edebiyatçılar türedi; edebiyat eksiğini tarihle ve tarih eksiğini edebiyatla doldurmaya çalışıyorlardı. Doğan Avcıoğlu'nu bilmem, gerçi biz ikimiz de kendimizi tarihçi saymıyorduk, "tarihçi" olmayı çok yüksek görürdük, yoktu ve biz boşluk dolduruyor ve görev yapıyorduk, bunu biliyorum; benim tarihe yönelmemde bir de bu "edebi-tarihçiler" olgusu var, düzeltmek zorundaydık. Kolay olmuyordu; aydınımız tembelleşmişti, Osmanlı'nın kuruluşunu, Kemal Tahir'in *Devlet Ana* romanından, kemalizmi bir başka edebiyatçıdan, Fetret Devri'ni Nâzım Hikmet'in *Bedrettin Destanı*'ndan öğrenmeyi tercih ediyorlardı ve bana, cızbız köfteyi ağzında ezdikten sonra bebeğinin ağzına veren cahil anneleri hatırlatıyorlardı, aydınımız ağızda ezilmiş cızbız köfte kırıntılarını seviyordu.

Nazım Hikmet'in *Şeyh Bedrettin Destanı* bir skandal'dır.

Komünizan bir "Türk-İslam Sentezi" senaryosu olarak anlayabiliriz. Burada üç büyük yanılgı var; a) her ilkel dinsel-halk ayaklanmasında komünizan ve cinsel özgürlükçü damarlar bulunmaktadır. Engels, bunların bazılarını çok güzel yazmıştır, tekrar okunması yerindedir. b) Bu kıyamda Bedrettin'in rolü çok tartışmalıdır. c) Kıyamın bazınınsa Türk-İslam olduğu mevcut bilgilere hiç uymamaktadır.

* * *

Peki, bir parentezle *Şebeke*'nin Cumhuriyet Dönemi'nin en çok "satan" kitaplarından birisi olduğunu söyleyebilir miyiz, neredeyse bir tür "Kitab-ı Mukaddes" olmak üzeredir. Solculuktan, islamcılıktan, ülkücülükten ayrı ayrı kişilerin "korsan" yaptıkları söyleniyordu; her sergide ve her kaldırımda satıldığı doğrudur.

Çalışmalarım ilerledi, yeni bir bilimin kapısındayız, Türkiye'de değil dünyada sandıklara kilitlenip mahzenlere yerleştirilen bilgileri açabiliyoruz ve XVII. Yüzyılda bile komünizan ve cinsel özgürlükçü , ayrıca "devrimci" Hıristiyan tarikatlerle karşılaşıyoruz. Danyal Peygamber'den çıkarılan "Beşinci İm-

paratorluk" projesi bizi çok ilgilendiriyor; yalnızca şimdi Beyaz Saray'ı işgal eden "Hıristiyan Tarikatleri-Yahudi Komplosu" nedeniyle değil, bizim Osmanlı dünyamıza da ışık saçabilmektedir.

Şu anda, yeni "arşiv", belge veya istatistik değil, "teori" öndedir. Bunu hep tekrarlıyorum.

Şebeke'ye ek yapmanın doğru olmayacağına karar verdim. İkinci cildini yazıyorum ve üçüncüsü için kapıyı açık bırakıyorum.

Hazırlıklarım ileri aşamadadır, yalnız arada bir başka çalışma var, "müdahale" diyordum ve Yoldaş Mustafa, "isyan" olmasını öneriyor, düşünmeye değer buluyorum.

Bu arada geçerken not edebilirim, apostasi ayrıdır ve İberik Yarımadası sürgünlerinde, bizde Yahudilere bu ad da "sürgün", verilmektedir, dönme ilk kez olmamaktadır ve döndükleri dini şeklen kabul ediyorlar, biliyoruz; sabetay Sevi, Yahudilikte büyük bir reform için yola çıkmıştı. S. Sevi'yi reformatör kabul edenleri, bilimsel açıdan haksız bulamayız. Cinsel özgürlükte büyük adımlar attığı doğrudur, Yahudiler bu nedenle sabetayistleri ağır bir dille suçluyorlar, ki buraya aldığım *Jewish Chronicle*'da bu bir kez daha görülüyor ve bu nedenle aktarmak istemiyorum; Sevi, bir tür "free-love" savunucusudur ve bunu Rabbi Derviş sürdürmüştü, konspirator K. Dervish'in büyük-büyük dedelerinden birisi olmaktadır.

* * *

Peki neden , "dünyaca tanınmış tarihçi" oluyor, bir yabancı üniversitede hocalık bulmak çok mu önemlidir, hâlâ bu aşağılık kompleksi içindeyiz. Biz Planlama'da iken, bize gelen yabancı uzmanların aptallıkları üzerine fıkra düzmeye yetişemiyorduk, bir aptal "Türk" profesör ya da yüksek bürokratla karşılaştığımızda, sık sık karşılaşıyorduk, "he is working in an advisory capacity" diyorduk, bilgisiz ve iktidarsız, anlamındadır ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin ilk zamanlarında ise yabancı parasıyla "Türk" ya da "ecnebi" hocalarla birlikteydik, çoğunun ahmak olduğunu görüyorduk. Şimdi aptal ve ahmak "Türk" danışman ve profesörler, dünyanın her yerine yayıldılar. Kuşkusuz pek çoğu İbrani asıllıdır.

Bu ülkede "dünyaca tanınmış tarihçi" var da, isim-bilim disiplinini ben mi

duyurmak zorunda kaldım; isim-bilim ve mezar taşı okuması yoksa o ülkede tarihçilikten ve "milli" tarih yazımından söz edemeyiz. a) Selçuk'un oğullarının hepsinin İbrani isimler taşıdıkları görmezlikten gelinirse, Selçuklu "Rum" Sultanlığı'nı sadece çarpıtarak yazabiliriz ve çarpık yazılmıştır. b) Mehmet'in sağ kalan ve birbiriyle saltanat savaşına tutuşan oğullarının adları, Cem ve Abayezid veya Bayezit, İslami açıdan heteredokstur ve Cem'in ve Bayezit'in babalarına, bu adlandırma nedeniyle "dini bütün" demek zor görünmektedir. c) Birinci Bayezit'in çocuklarının adları ise, İsa, Süleyman, Muhammet ve Musa ve benzerleridir, bu kadar tevratik adın yan yana gelmesi çok şaşırtıcıdır, ne yazık kafaları donmuş tarihçiler hiç şaşırmamaktadır. d) Musa'yı yazmadan XV. Yüzyıl eşiğinde Osmanlı tarihini anlayamayız, bir tek Sırpça yazılmıştı ve yayıncı ve hukukcu dostum M. Everdi'den rica ettim, ama ne yazık çeviri için astronomik para istediler. Bedrettin'in tek özelliği, Musa'nın yüksek bürokratı olmasıdır. e) Osman'ın adının "Otman" olması ihtimali çok önemlidir, önemli olduğu için, Profesör İnalcık buna rastgelse de üzerinde duramaz ve duramamaktadır. Çünkü bilim Kant'ın bize çok önceden aşıladığı üzere gerçeğe yürekle, yiğitçe bakabilme işidir, yiğitlik İnalcık'ın mahalllesine uğramamıştır, Bilkent'in muhafızları doğramacıları da geçememektedirler. Otman'ın Söğüt'te iken "Müslüman" olduğunu tartışmaya açabiliriz; Edeb Ali ile görüştüğü rivayet edilen tarihte İslama dönmüş olması ihtimalini ciddiye almak zorundayız. f) Ancak türkü aslı "türk-i" sözcüğüdür, her bilimadamının dilinde olmalıdır, "sevdiğimin dini var, imanı yok" ve Osman Müslüman olduğu zamanda da Müslüman "olmuş mudur", bunu da tartışmak durumundayız.

* * *

Hasluck, şunları kaydediyor: "The same charges of incest and promiscuity are brought against the Druses by Benjamin of Tudela in the twelfth century, and the latter in modern times by the Arabs against the fire-worshippers as by the 'Old' Turks against the Crypto-Jews of Salonica". Bu paragrafı çevirmek istemiyorum, "Druses" Dürzü'ler, "the fire-worshippers" Yezidiler, "Old Turks" hakiki Müslüman Türkler ve "the Crypto-Jews of Salonica" Selnik'te kripto-yahudiler, daha doğrusu, "Selanikli" anlamındadır, öyle anlayabiliriz.

B. Kaygusuz da "Bedrettin'in müridlerine şarap içmek ve saz çalmak için

izin vermiş olduğu hakkında İdris-i Bitlisi'nin nakleylediği rivayeti tekzip etmeyeceğiz" demektedir. Bezmi Kaygusuz, "Simavna Kadısı" olan Bedrettin'in babasının adını da "İsrail" olarak kaydetmektedir. Nâzım Hikmet'in "Türk-İslam" kıyam manzumesi çürümek zorundadır. Hasluck'a dönecek olursam, nerede cinsiyet planında ağır ithamlar varsa, "free-love" yönünde arayışlar arayabiliriz ve bu ise yoksul halk yığınlarının dinsel tonlu kıyamlarında hep karşımıza çıkmaktadır.

Bizanslı tarihçi Dukas bu kıyamın çağdaşıydı, "sonunda tek gömlekliler, reisleri sahte peygamberleriyle beraber mağlup ve teslim oldular" yollu yazıyordu. Dukas'ın yazımında, Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ön plana çıkmaktadır; "torlak" sözcüğünün, acemi ve "yeni dönme" anlamına geldiğini başka bir yerde kaydetmiştim. Avram Galante, Kemal'in Manisa Yahudisi olduğunu haber veriyor; bu iki açıdan önemlidir. Abayezid'in, İberik Yarımadası sürgünlerine kapıları açmadan önce de Anadolu'da Yahudi vardı ve çoktu; daha önemlisi 1492 tarihinden önce de İspanya'dan Yahudi ve maranos güç ediyordu. Daha da önemlisi, o tarihte de Anadolu'da din değiştirme yaygındı.

Torlak Hu Kemal din değiştirmişti; ancak iki soru var ve bunlardan birisi hangi dine geçtiğidir. Dukas, "cesedini ellerini tahtalara çiviler ile mıhlanmış bir vaziyette bir deve üzerine koydular" demektedir, çarmıha gerildiğini anlıyoruz. Gerçi çarmıha gerilenin Börklüce Mustafa mı yoksa Torlak Hu Kemal mi, burada her zaman netlik bulamıyoruz. Fakat bundan, hangisi olursa olsun çarmıha gerilmekten, doğrudan doğruya Hıristiyan olduğu sonucunu çıkaramayız; çünkü çarmıha germek, çarmıh daha sonra Hıristiyanlığın kutsal işaret olsa da bir Yahudi idam şeklidir.

Diğer yandan Müfit Yüksel, yeni ve değerli "Şeyh Bedrettin" çalışmasında, bazı kaynaklarda "Torlak Hu Kemal" olarak bilinen bu kıyam reislerinden birisinin adının, bazı İslami kaynaklarda "Torlak Hudi Kemal" olduğunu tespit etmiş durumdadır. Ben başka bir yerde, Targum'da, "Kürt Yahudicesi", Yehuda-i adında, "ye" hecesinin "manger" edildiğini, yendiğini ve "Hudai" adının, Yehudi yerine kullanıldığını göstermiştim, yoksul yığınların konuşma dillerinde hece yenmesine sıklıkla tanıklık ediyoruz. Dolayısıyla Yahudi olduğunu kesinlikle bildiğimiz Kemal'in adındaki "Hudi" sözcüğünü de Yehudi Menuhin'i hatırlıyoruz, "Yehudi" ile özdeş sayabiliriz.

Ben de Cantacasin'de, daha doğrusu Ch. Schefer'in eklediği notlarda, çok

değerli kayıtlara rast gelmiştim; Th. Spandouyn Cantasin'in, *Petit Traicté de l'Origine des Tucqz* eserinin benim incelediğim nüshası 1896 Paris edisyonu idi ve hâlâ eski Fransızca ile basılmıştı. Cantacasin, "la plus gran religion de toutes les autres" dediği ve büyük bir "din" saydığı bir tarikatten söz ederken, "ce sont des hommes trés mechants et de mauvaise vie", çok düzensiz ve tehlikeli olduklarını ve ayrıca kötü bir yaşam sürdürdüklerini not ediyordu; ayrıca, "ils n'ont point acoustumé de porter ny barbe ny cheveux", saç ve sakallarını kazıdıklarını da kaydediyor ki, "cavlaki" tarikatini çağrıştırmaktadır.

Burada da önemli ve açıklayıcı olan Schefer'in eklediği şerhler olmalıdır, birisini aktarmak istiyorum. "Les Torlaquis doivent leur nom à un Juif qui avait adopté l'islamisme et répondait au nom da Torlaq Houd Kemaly. Il etait lui-meme le partisan le plus fanatique d'un Turc, nommé Beurekludjeh Moustafa qui avait embrassé les doctrines 'd'un ulêma des plus consiérées, le cheikh Bedrettin Mahmoud.."; buradan bu "din" ya da tarikata, "torlaki" dendiğini ve bunun da Yahudi asıllı Kemal'den geldiğini öğreniyoruz. Bu kaynakta, Torlak'ın adı, "Torlak Hud Kemali" olarak geçmektedir ve tarikatın başında ise Börklüce Mustafa gösterilmektedir; Bedrettin Mahmut, Börklüce'nin, Şeyh'e intisap etmesi nedeniyle anılmaktadır, Şeyh, kazaskerlik de yapmıştı. Schefer, Börklüce'nin, Şehzade Murat ve Bayezit Paşa tarafından tutsak edildiğini, çarmıha gerilmekle bir deve üzerinde Efes'te dolaştırıldığını ve Torlak Hud Kemali'nin de Manisa'da asıldığını eklemektedir; Manisa, İberik Yarımadası'ndan sürgün gelmeden önce de çok yoğun bir Yahudi nüfusa sahipti, bu gün de kripto-yahudiler ve sabetayistler çoklukla yaşıyorlar.

Dukas da çok önemli bir kaynaktır ve şunu da aktarmakta yarar görüyorum: "Bu tarikata mensup olanlar, uzun müddet dedelerinin ölmediğine ve hayatta bulunduğuna inanmakta devam ettiler. Hatta ben, bu vak'adan sonra evvelce adı geçmiş olan Hıristiyan keşişe tesadüf ettiğim zaman, sahte peygamber hakkında ne fikir hasıl ettiğini sordum. Bu keşiş de dedenin ölmemiş olduğunu, Sisam adasında geçerek orada eskisi gibi vaktini geçirmekte bulunduğunu ve mamafih ve asla ehemmiyet vermemiş olduğunu cevap olarak bana söyledi." Demek ki bu kıyamda, "mesih" idesi esastır.

* * *

Bedrettin'in baş eseri *Varidat*'ta, kıyam ve cinsel özgürlükle ilgili hergangi bir işarete rastlamıyoruz. Bu nedenle İslami olanlar başta pek çok kaynağı inceleyen Müfit Yüksel'in, Bedrettin ile Torlak Hu Kemal ve Börklüce Mustafa'yı birbirinden ayırması yerinde ve çok verimli olmuştur. Yüksel, Nâzım Hikmet'in tek kaynağı Diyanet İşleri eski başkanlarından Ş. Yaltkaya'yı da perişan etmekte ve tahrifçilik ile itham etmektedir; Müfit Yüksel'in çalışması, bu açıdan da ikna edici görünmektedir.

Yüksel, Osmanlı sufizmi konusunda çok borçlu olduğumuz A. Yaşar Ocak ile de polemik halindedir, Marx'ın da salık verdiği üzere benim ince polemikleri çok hoş bulduğum herhalde biliniyor olmalıdır. Ben bu önsözde, Profesör Yaşar Ocak'tan doğrudan aktarma yapmak istemiyorum. Fakat Yüksel'in, "...sayın Ocak burada, Yahudi kökenli Hıristiyan dönmelerden söz etmektedir," diyor ki, Ocak'ın bu sözü önemlidir; İberik sürgünleri gelmeden bu bölgede, başta Manisa, pek çok Yahudi olduğu ve dönmekte oldukları anlamındadır.

Burada durmuyoruz, Müfit Yüksel, "...sayın Ocak, bir taraftan bu çelişkileri sergilerken diğer yandan Şeyh Bedrettin'i batıniliğin bir kolu olan hurufiliğe yakın gösterme çabasındadır," da demektedir. Burada ben, bunları, *Tekeliyet*'in yeni cildlerinde ele alacağımızı not ediyorum; bir de hurufilik, Yahudi mistisizmi demek olan Kabalaya en yakın sufizm koludur, diyebiliyoruz.

.....

Sonra, birden anladım ki yıllardır ama uzun yıllardır
bu tirende yaşıyorum
–ama, bunu nasıl, neden anladığıma hâlâ şaşıyorum–
ve hep aynı büyük, aynı umutlu türküyü söyliyerek
sevdiğim şehirlerle sevdiğim kadınlardan boyuna
uzaklaşıyorum
ve hasretlerini etimin içinde işleyen bir yara gibi
taşıyorum
ve bir yerlere yaklaşıyorum, bir yerlere yaklaşıyorum.

Mart 1960, Akdeniz *Nâzım Hikmet*

* * *

Bir Osmanlı Yahudisi olan Elias Canetti, sonra Londra'ya yerleşmişti ve benim çağdaş romancılar arasında en beğendiklerimin başındadır, "...romanlar, yazarlık yapan bir oyuncunun okurlarının bir bütün oluşturan kişiliklerine batırdığı kamalardı," yollu yazmıştı. Romanların oyuncu-yazarı, okuyucunun kişiliğini parçalayabiliyordu; Canetti bunu anlatmak istiyordu. Doğrudur ancak bunun için roman yazarının roman yazarı olması zorunludur; bizde kimi yeteneksizler, yazar olamamak bir yana, beni tarihçi olmaya zorladılar.

Romancı Selim İleri, bir noktada, beklenen açıklamayı yaptı; jürideymiş, Orhan Pamuk'a ödül vermeyi hiç düşünmemişler, jüride bir kişi var. Bu, O. Pamuk'un "romancı" çıkışının ödülüdür; jüri başkasına vermek istiyor ve yine jüride Orhan Hançerlioğlu var, O. Pamuk diyor ve başka söz dinlemiyor, İleri'nin açıklamasından öğreniyoruz. Biz, Hançerlioğlu'nu bir polis şefi olarak biliyoruz; İlhami Soysal'ın "Masonlar Tarihi" olarak andığım kitabının sonunda bir "Orhan Hançerlioğlu" resmi var ve altında, "Türkiye Büyük Mason Mahfili İlk Üstadı" okunmaktadır. Demek Orhan'a roman ödülünü sağlayan Orhan, ilk ve en büyük masondur; bunu çıkarmış oluyoruz.

İbrani asıllı mı; ödülü *Milliyet* gazetesi veriyordu ve gazete, mason ve İbrani asıllı Abdi İpekçi'nin amgasını taşıyordu, soru gereksizdir. O. Pamuk ödül için önceden seçilmiştir; romanın adında "ışık" sözcüğü de vardı, Kabalada önemlidir ve sonra yayınlanırken romanın adının değiştirildiği kaydedilmektedir.

O. Pamuk'un *Yeni Hayat* kitabının, Kabalanın temel kitabı "Zohar" üzerine kurulu olduğunu göstermiştim. H. Avşar'ın kızının adı "zehra", zohar'ın bir başka versiyonudur. Arabi ve İbraninin konsonant diller olduğunu, bu vesileyle tekrarlıyorum.

Artık "adem" adını da biliyoruz, bütün dillerde var, İbrani karşılığı "toprak" ve "insan ile insanlık'tır; ilk insanın topraktan yaratıldığına işaret ediyor. Bu topraksa kırmızı'dır; bu nedenle hem kırmızı, hem insan anlamlarını verebiliyor; O. Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* başlığını hatırlıyoruz. Artık ne kötü romandır diyemiyorum; bundan daha kötü bir Yahudi tarihi ya-

zılabileceğini düşünemiyorum.

O. Pamuk, benim Yahudi tarihine yönelmemde önemli bir role sahiptir; teşekkür borcu duyuyorum. Herhalde kamalarını bana değil kendisine isabet ettiğini takdir etmek durumundadır.

Sadece O. Pamuk'un kusuru mu, Yahudi Tarihi her dilde deforme ve amorfdur. *Şebeke*'nin ikinci cildinde forme etmeye çalışıyorum.

* * *

Ve birden anladım ki "bülent" adı, aslı "buland" ve bu sözcük Farisi'den ödünç olmakla birlikte İraniler "buland" adı taşımamaktadırlar. Demek ki Bülent Arınç, adını, o adın olmadığı bir yerden ithal etmiş haldedir. Bu bana tuhaf geliyor ve her tarafı araştırıyorum.

O. Pamuk'un *Beyaz Kale* nam kitabının adının kaynağını da araştıyordum, hiç okumadım; O. Pamuk okuma işimi tamamlamış durumdayım, kendimi "mezun" sayıyorum, "izinli" demektir. Ve birden anladım ki *Beyaz Kale* tamıtamına, Rusça "Byela Viyeja" anlamındadır ve Hazar Yahudi Devleti tarihinde önemli bir yerdedir. Bu ilk "Türk" Yahudi Devleti, Rusya tarihi için de büyük önem taşıyor Ruslar, Hazar Yahudileri'ne karşı savaşla tarih sahnesine çıkıyorlar; Hazar Yahudileri'nden önemli bir kent aldıklarında, "Byela Viyeja" adını veriyorlar, Hazar Yahudi Devleti tarihinin değerli yazarı Dunlop, *The History of the Jewish Khazars* kitabında, belleğim beni yanıltmıyorsa, "White Tower" diyordu. Rusça kaynaklarda "Byela Viyeja" yazılıdır ve O. Pamuk'un İngilizceden Türkçeye çevirdiğini düşünebiliriz.

Demek ki, O. Pamuk'un kitapları söz konu olduğunda, Adamo'nun şarkısıyla "her yerde Yahudilik var" diyebiliyoruz.

Gerçekten Hazar Türkleri, din mi değiştirdiler, bu soru gereklidir; çünkü Yahudilikte din değiştirmeyi ve özellikle Yahudiliğe geçişi özendirmeyen bir düzen var, *Şebeke*'nin ikinci cildinde bunu araştırıyorum. Bu ara her yerde "bülent" adının kaynağına bakıyorum, belki Hazarya'da bulabilirim, umut ediyorum.

* * *

"ve hep aynı büyük, aynı umutlu türküyü söyliyerek
sevdiğim şehirlerle sevdiğim kadınlardan boyuna uzaklaşıyorum
ve hasretlerini etimin içinde işleyen bir yara gibi taşıyorum
ve bir yerlere yaklaşıyorum, bir yerlere yaklaşıyorum."

y. küçük
Ocak, Ü. Y.
Balgat

Önsöze Ek

ÜÇ SORU VE ÜÇ CEVAP

Emre Aköz:

Tekeliyet 1'*de apaçık dile getirdiğiniz gibi Mustafa Kemal Paşa'yı "kripto-analiz"lerinizin dışında tutuyorsunuz. Neden? Böyle davranmanızın sebebi "Atatürk'ü koruma kanunları" mı, yoksa başka kaygılarınız mı var?*

Acaba telegrafik cevaplar vermeme izin verir misiniz Bir, ben bu kapağı açtığımda zindandaydım. Washington'ın cumhurbaşkanı adayının İsmail Cem olduğunu teşhis ediyordum, ülke için Demirel'den daha olumsuz bir ihtimal olarak görüyordum, tek imkanım İbrani asıllı olduğunu çıkarmaktı. Bunu kendime yakıştıramıyordum ama güçsüz ve çaresizdim, bir önsözde de dillendirdim, ben kendimi "boşluk tanımayan yalçın" olarak görüyorum. Ülke için, başka yol bulamadığım için ve başında, kendime hiç yakıştırmadan bu yolu açtım. Bana zaman zaman "Sağol, Cem'in cumhurbaşkanlığını önledin," diyorlar, hayır, benim güçüm buna yetmez, biliyordum. Ben önlemeye çalışanlar arasında yeraldım ve "çok şükür" önledik. Sezer, o koltuğu bize borçludur. Hakkıyla geldiğini sanmamalıdır, gerçekçi olmasını diliyorum.

İki, bunu bir rant ve bir sadakat ya da emperyalizm teorisine bağladım. Hak etmedikleri yere gelenleri deşifre ediyorum, bu ülkeye sadakatı olmadığını düşündüklerimi açıklıyorum. Üç, Kemal Derviş ve İsmail Cem bu kategoridedirler. Her ikisinin de IQ'su çok düşüktür. Savaş Ay'ın, K. Derviş ile yaptığı ünlü röportajını hatırlamalısınız, Savaş gördüğü zeka yoksulluğu karşısında şaşkındı. Murat Yetkin, çok yakında *Tezkere* adında çok yetkin bir kitap yayınladı, burada Derviş'in Ecevit'in tercihi olmadığını, Fischer'in diktası olduğunu kaydediyor. Bu çok önemli bir noktadır ve ben Bülent Bey'in bunu tekzip etmeyeceğini düşünüyorum. Bu Fischer, *Sabah* gazetesine inanırsak, devalüasyonu da yapan adamdır ve Washington'daki İsrail Partisi'nin önemli elemanlarından birisidir. Burada hem emperyalizmi, hem ülkeye sa-

dakatsizliği ve hem de konspirasyonu net olarak teşhis edebiliyoruz. Her aşamasında Yahudiler ve İbrani asıllılar var.

Cem'e gelince, yıllarca kolejlerde okumasına karşın doğru dürüst İngilizce bile konuşamamaktadır, hiç bir yeteneği olmadığını biliyoruz. Derviş'e "hoşamedi" diyenlerin başındadır. Cem, Karakaşi ve Derviş Kapani'dir. Bütün konspiratörler misali, işe, *Cumhuriyet* gazetesinde başlamıştır. *Cumhuriyet* bir konpiratör serasıdır, tekrarlıyorum.

Bu ülkede kabiliyetlere bütün kapılar kapatılmıştır ve ben rantiyelerle uğraşıyorum. Bütün kifayetsizlere ve bütün rantiyelere savaş açmış durumdayım; hepsi İbrani asıllı çıkmaktadırlar. Benimki bütün isyanların en haklısı ve en barışçıl olanıdır. Doğrusu barışçıl olmak da pek doğama uymuyor, ancak eşyanın tabiatına uygundur. Bir isyanı başlattığımı saklamıyorum.

Bir, Haldun Dormen hak etmediği hiç bir yere gelmemiştir ve İbrani asıllıdır ve ben Dormen'i, bana tiyatro sevgisini aşılayanların arasında ve başlarında sayıyorum. Şükran duyarım. İki, ayrıldığı eşi Betül Mardin ise bir rantiyedir ve biz iktisatçılar, piar ve benzeri işleri parazitik sayarız, "değer" yaratmazlar ve prodüktif değillerdir ve dolayısıyla Bayan Mardin, bizim bilgimize göre u-prodüktif olmaktan çok uzaktır İbrani asıllı olduğu için "dünya" piar başkanı olmuştur. Bunu "mardin" soyadına yayabiliriz; Şerif Mardin, İbrani asıllı olmasa, katip bile olamazdı. Kardeşleri de öyledir ve *Tekeliyet*'in gelecek ciltlerinde bu ailenin önemli islamik tarikatlerin şeyhleri olduğunu göstermek durumundayım. Hazırlıklarım var.

XVI. Yüzyılda dünya Yahudiliğinin merkezi Selanik'ti ve XVII. Yüzyılda Amsterdam'a geçiyordu; Sevi'nin apostasisi'ni, bu geçişi durdurmaya yönelik bir Osmanlı senaryosu, Vezir Köprülü'nün bir tür kumarı olarak da düşünebiliriz; bu, *Şebeke*'nin ikinci kitabındadır. Şimdi, Kudüs ve Tel-Aviv'e rağmen, Yahudiliğin "gerçek" başkenti, New York'tur, İbrani asıllı olup olmadığı yolunda her gün yeni bir endikatör bulduğum T. Erdoğan'ın, Beyaz Saray'dan önce New York'ta Yahudi madalyaları toplaması bu nedenledir. İbrani asıllı A. Ertegün ile A. Mardin, New York'ta "konsolosluk" yapıyorlar; Yahudi başkenti ile Türkiye'deki Yahudiler ve kripto-yahudiler arasında bağları kuruyorlar. İstanbul matbuatını zaman zaman süsleyen "New York'ta başarıya imza atan Türkler" dizileri bunların icadıdır; hepsinin İbrani asıllı olduklarından kuşku duyamayız.

Bu durumda Kemal Paşa'yı bu araştırma alanına almayı kim benden bekleyebilir; paşa, geldiği yere bihakkın gelmiştir. Paşanın bu topraklara bağlılığı her türlü kuşkunun üstündedir. Paşa, paşadır. İngilizlerin güzel bir sözü var, "it is right or wrong, it is our country" diyorlar; Trotski, "it is right or wrong, it is our party" formülasyonuna dönüştürmüştü. Biz de "it's right or wrong, it is our Pasha" diyebiliyoruz.

Hayır, hiç bir yasal engel bulunmamaktadır. Ayrıca bir kimsede İbrani köken bulunması başlı başına kötü değildir, kötü olan bütün su başlarını tutmak, kendilerinden olmayanlara hiç bir şans tanımamak ve sadece İsrail ve Amerika için yaşamaktır. Ben bunu ortaya çıkarıyorum ve Türkiye'de İbrani asıllıların 1967 yılına kadar bu topraklara sadık olduklarını ileri sürüyorum ve bağrıma basıyorum.

Fakat şimdi rahatsızlar ve benim çalışmalarımın, tam bir hazırlığa denk geldiğini tespit edebiliyoruz. İsrail ve Türkiye'deki İbrani asıllılar, Kemal Paşa ile ilgili bazı deklarasyonlara hazırlanıyorlardı; benim açıklamalarım tereddüte düşürmüştür.

Kemal Paşa, sık sık "makine başındayım" derdi, bu telgrafhenedeyim, anlamındadır ve ne yazık benim telgrafım da biraz uzuyor, özür diliyorum.

Bir, Hillel Halkin'den söz edebilirim, "h" harfi düşerse ki düşer, "alkin" kalıyor ve biz, Erdoğan Alkin'i hatırlıyoruz. "H" bütün dillerde "müet" bir karakterdir, "Ahmet" demiyoruz, "a'met" diyoruz, Profesör Alkin de İbrani asıllıdır; İbrani asıllı oldukları için neredeyse ikiz yavrucukları "beşik uleması" oldular, doğdukları gün üniversitede asistanlık bulmaları bu ülkede ancak İbrani asıllıların bir ayrıcalığıdır. Birisi, yine İbrani asıllı H. Özkan'ın kızıyla evlenmişti, siz Emre Bey, hangi kabiliyet bu H. Özkan'ı başbakan yardımcısı yaptı, lütfen bunu analiz etmelisiniz. En yüksek rütbeli dört orgeneralimizin, en önemli yerlerde idiler, bu Özkan'ı Ecevit'in yerine getirmek için çalıştıklarını da eklemelisiniz. Ben, bu hem kifayetsiz ve hem de kapitalist olanlara karşı bir isyan çığlığı yükseltiyorum.

İki, bu Halkin veya Alkin, "in search of a lost tribe of Israil" alanında uzmandır, kitapları bende var, kayıp kabilelerin peşine düşmüştür. Üç, *Forward* dergisi yazarları arasındadır; bu Halkin ya da Alkin, Kemal Paşa üzerine de yayın yapıyor. Sayısını vermiyorum, "forward" yeterlidir, bakabilirsiniz. İsrail, şu anda Kemal Paşa'nın adına muhtaç görünmektedir.

Dört, İsrail'in işini yapmak benim işim değildir. Ben şimdi bunun tam tersini yapıyorum.

Bu kadar mı; hayır, Terakki Vakfı, *Selanik'ten İstanbul'a* cildini yayınladı, şu anda sabetayizmin "resmi" tarihi diyebiliriz. Burada, İpekçi, Derviş, Kapani veya Kapanlı Aileleleri'nin, başkaları da var, İbrani asıllı oldukları açıklanıyor, artık bu aşamadıyız. Türkiye'de kripto-yahudizm de, bu da bilimsel bir söyleyiştir, bir deklarasyon başlatmış haldedir.

"Bazen Selanikli olmak dönme olarak görülüp suçlanmak için yeterlidir. Dönme veya Yahudi olmak da mason olarak nitelenmek/ suçlanmak için yeterli görülmüştür. O kadar ki hem İslam hem de Yahudi radikalleri Atatürk'ü dönme olarak görürler, ama bir farkla, İslami radikaller bunu bir küçümseme, bir suçlama olarak yöneltirler. Yahudi radikaller ise kendilerine bir övgü payı çıkarmak için."

Bunu işte bu resmi yayından alıyorum, Terakki Vakfı'na göre, Yahudi radikalleri, bir görüş içindedirler. Bu yetmiyor mu? Gerçi bu deklarasyonu "...ama açıktır ki bir tarihsel kişilik olarak Atatürk'ün dönme olmadığı bilinmektedir" yollu anlaşılması zor ve müphem bir cümle izliyor ve burada sadece Abdurrahman Küçük'e atıf yapılmaktadır. MHP yöneticisi ve milletvekilliği yapmış olan, ilahiyatçı Dr. Küçük, ne bu tür bir iddia ve ne de bunun tekzibi için bir "otorite" olmaktan çok uzaktır. Öyleyse bir deklarasyon var fakat tekzibine rastlamıyoruz.

İmalar vardı, *Encyclopedia Judaica*'da var, Rifat Bali'nin çalışmalarında var, "hayır" izlenimi içinde "evet" yazıyorlar, ancak bu imadan ötedir. İbrani asıllı olduklarını gösterdiğim Nilüfer Göle ve tayfasının, Derviş konspirasyonunda "arkadaş" dediler ve ben "akraba" olduklarını kanıtladım, "kemalizm yoktur, Atatürk var" safsatası da bu yöndedir.

Necmettin Hoca'nın başbakan olduğu zaman sarfettiği "Atatürk yaşasaydı, refahçı olurdu" sözü hamdır; fakat bugünkü kripto-yahudilerin, sabetayistlerin, sabetayist kemalistlerin, neo-kemalistlerin çok çok büyük bir çoğunluğunun, İslamist, tayyipist, Arjantin'de Yahudilerin "tayep" veya "tayip" adını taşıdıklarını tespit etmiş durumdayım nakşibendi ve tarikatçı oldukları ise doğrudur. Bunların karşılarında ise "iki kemal" denilen, Kemal Gürüz ile Kemal Alemdaroğlu kalıyor, bunlardan birisinin İbrani asıllı olduğu kesindir ve diğeri çok büyük ihtimaldir; "fosil" sözcüğünden türeterek bunlarınkine de

"fos-kemalizm" diyebiliriz. Demek ki şimdi sahnede, aşırı İslamist "neo-kemalizm" ile "fos-kemalizm" kavgası var ve öyleyse Kemal Paşa'yı yine yüksek tutmak bize, Türkiye aydınına ve soluna kalmaktadır. Aydın ve sol olmak, tarihin bütün değerlerine sahip çıkmak demektir.

Telgrafımızdaki son paragraf şudur; *Tekeliyet*'te, sanıyorum birinci ciltte, 1926 yılında Ankara'da asılan Maliye Nazırı Cavit ile Doktor Nazım'ın Karakaşi ve karşı tarafın da Kapani olduğunu kaydetmiştim. Buna şu ekleme yerindedir; diğerlerini bırakıyorum, Naili'nin dedesi Naili ile Filipeli Hilmi'yi bırakıyorum, Cavit ve Doktor Nazım siyonisttiler ve Kemal Paşa, hem Yahudiler ve hem de kripto-yahudiler arasında çok güçlü olan siyonizm ile mücadele etmiştir. Asılanların siyonist oluşları ve bu çok önemli, aynı zamanda şimdiye kadar ihmal edilmiş konunun analizi için *Şebeke*'nin ikinci cildini beklemek gerekiyor.

Tarihimize yeni ışıklar saçtığımız kesindir.

Peki? "So what" ? Bir, kripto-yahudilik ve sabetayizm arşivlerinin 1917 Selanik Yangını'nda ortadan kaybolduğu iddiasının doğru olmadığını öğrenmiş bulunuyoruz. İki, Tel-Aviv'de ve muhtemelen Ben-Zvi Enstitütüsü'ndedir "zvi" Sevi'nin bir başka yazılışıdır. Üç, yoksullar yoksuldurlar; arşivler ise varlıklılar içindir; Mustafa Kemal yoksul bir aileden geliyordu ve bu nedenle hakkındaki bilgilerimiz az, bilgi sandıklarımızın çoğu da sonraki uydurmalardır. Dört, buradan bir sonuç alınacağını sanmıyorum. Beş, tek yol benim geliştirdiğim bilimsel ve testler düzeneğidir. Altı, benim ise Kemal Paşa'yı incelemek için bir planım bulunmamaktadır. Yedi, makine başından ayrılıyorum.

Yonca Poyraz Doğan:

Yalçın Küçük kamuoyu önündeki pek çok kişinin kim olduğu, nereden geldiği ve nereye gittiği yolundaki yorum ve bulgularıyla bizi her zaman şaşırtmakta, düşündürmekte. Acaba Yalçın Küçük kimdir? Annesi, babası, büyükbabası, daha ötesi? Benim gibi meraklı okuyucularına kendisini anlatmasını rica etsem... Bir başka merak ettiğim konu, acaba ABD'de hiç bulundu mu ? Bulunduysa ne zaman ve ne amaçla ? Bulunmadıysa, gitmek ister mi?

Herkesin bir uzmanlık alanı var, ben kendimi kaçma ustası sayıyorum; Planlama'yı çok severdim, "birinci plancılar" arasında adım geçmektedir, Sü-

leyman Bey başbakan oldu, doğrudan doğruya başbakana bağlıydık, kaçtım ve bir de Turgut Bey'i, Özal'ı, müsteşar yapacaktı, duramadım. Benim her ikisini de bozmam mümkün değildi, yeteri ölçüde bozulmuşlardı, ben tanıdığımda bozulmanın en yüksek aşamasındaydılar, "highest stage" diyorlar, bulaşır korkusuyla kaçtım. *Cumhuriyet* gazetesinde gerçekten harikalar yaratıyorduk, kaçtım ; *Cumhuriyet*, soldan adam alıp sağa veren bir devr-i daim makinesidir, kaçtım, kalsaydım bir Hasan Cemal olacaktım, bu ailemizin başına gelebilecek en büyük felakettir, annemin beni reddetmesinden korktum. "Oğlum, düştük, yoksullaştık, ama onurlu yaşıyorduk, bu ayıbı evimize nasıl getirirsin," demesi mümkündü, kaçtım. Büyük devrimcimiz Doğan Avcıoğlu'nun yazı işleri müdürüydü, devrim yapacaktı, "yapmayın" diyenleri beğenmiyordu, şimdi sadece Tayyip Bey'i beğeniyor, kendisini bir takoz yapmış, devrimin önüne atıyor; siyonizm şimdi ülkesini seven bir orduya karşıdır. Hasan Cemal olma tehlikesi vardı, kaçtım; *Cumhuriyet* gazetesi beni bozamadı ve bu nedenle kin duyuyorlar.

Demirel'in cumhurbaşkanlığı yetmedi bir de Madam Çiller başbakan oldu, saygın bir üniversite profesörüydüm, bunu aydın onurum ile bağdaştıramadım, kaçtım. Aslında dağa çıkmam gerekiyordu, yürekli davranamadım, Paris'e kaçtım. Parisli olmak üzereydim, korktum, Türkiye'ye hapse kaçtım; yaşamla şakayı seviyorum, bir Cumhuriyet Bayramı'nda Edirne Cezaevi'ne girdim. Eski bir kışlaymış, çok güzeldi, bayıldım ve neden üniversite yapmıyorlar, şaştım. Amerika'da Yale'de Graduate Study yapıyordum, çok parlaktım, öğrenciler için açılan mülakatı kazandım ve Dünya Bankası'nda staj gördüm. Boğuluyordum, Amerika bir kazandır, beni de kendisine benzetme ihtimalini sezdim, derhal kaçtım. İktisat okuyordum, Yale'de çok iyi okutuyorlardı ve ben çok iyi okuyordum; çok iyi okuduğum için iktisat mesleğinin geri zekalılaştıran bir eğitim olduğunu hemen anladım ve bunu, Kemal Derviş ile Asaf Savaş'a bıraktım, kaçtım. Amerika'dan şimdisadece New England'ın renkli, kırmızı çamlarını özlüyorum. Harikadır.

Çok eleştirildim normal sayıyorum. Beni çıkartınız, son kırk yılda Türkiye'de hiç bir ciddi tartışma kalmaz; bunu söyleyebiliyorum. Ütopya ve ret damarları neredeyse yok bir toplumda, karşılaştığım olumsuzlukları çok sayamıyorum. Hakkımda söylenen olumlu sözler arasında, Cemil Meriç'in ölümünden sonraki dosyaları arasında bulunup yayınlanan, herhalde on yıldan

uzun oldu, "Yalçın Küçük çağımızın Namık Kemal'idir" sözüne inanmasam da hoşuma gidiyor. Cemal Süreya'nın benim hakkımda "gizli şairdir" yazısıysa yeni bir kavramdır; şairi, içini hiç utanmadan ve sıkılmadan açabilen olarak tarif edersek bunu kabul edebiliyorum. İçten olamıyorlar ve şair olamıyorlar, azdırlar ve ben, şiir yazmıyorum.

Kırk bin askerdiler, bir adada savaşıyorlardı, bana "kabadayı profesör asteğmen" adını takıtlar, gerçekten öyle olmak isterdim. Savaş, bir sınıf savaşıdır ve bir liderlik sınavıdır, "sınıf" ve "liderlik" kavramlarıyla en çok savaşta karşılaştım ; Yeşil Hattaydım, geceleri cipe atlardım, belki on ve belki yirmi nöbet vardır, hepsine ayrı parola gereklidir, "duuur!.. yaklaaaaşşş ! kimdir o ?" yaklaşmak ve fısıltı halinde parolaları söylemek zorunludur, bilemezse nöbetçi vurmaya mecburdur. Subayları da vururlar; *They shoot horses, don't they* filmi, bana göre Amerika'yı en çok anlatandır. Beni vurmazlardı ama ben hiç bilmezdim, bana hepsi açılırdı; Kabataş Lisesi'nden yatılı arkadaşım Orsan, Lefkoşa'de, Saray Oteli'nde içki içerdi, bir gazeteci bir savaşcı buluşurduk. Orsan'la buluşmak için her gece belki yirmi vurulma tehlikesiyle yüzleşmeyi seviyordum. Beni vurmuyorlardı ve bazen Girne'ye giderdim, henüz MHP "Türk" diye kırk bin mafya artığını Kıbrıs'a yerleştirmemişti, Girne'de mezeler kabul edilebilir derecedeydi ve geceler güzeldi.

Savaş, tıpkı sevgiliyle yalnız ve insanın insanlığı ile çırılçıplak kaldığı yerdir; o askerlerimi özlüyorum. Belki artık insanlığımızı bulacağımız tek yer savaş alanıdır; özlüyorum. İnsanın peşinde savaşı özlemek acıdır, biliyorum.

Merak'ta belki önümde Balzac ve Da Vinci var, bunların dışında benden daha meraklı bir insan olabileceğini düşünemiyorum. Ayrıca hep hedef koyuyorum, yetişip aşmaya çalışıyorum, Lenin bize "dognat' i peregnat" sözcüklerini öğretmişti, Rusça "yetişmek ve geçmek" anlamındadır; şimdi önümde bir Namık Kemal ve bir de Enver kaldılar. Kemal Bey bir büyük öncüdür, ilk romanı, ilk tiyatroyu ve ilk politik sürgünü Kemal'e borçluyuz; ben de Kemal Bey misali korkağım, Kemal Bey kaçarken korkuyormuş, "korkma, sonunda bir ölüm var" demişler. Beni savaşa gönderiyorlardı ve ağlıyordum. Kemal, sürgün için Boğaz'ı geçerken ağlıyormuş, kendime değil, ben ölürsem efkarı umumiye de biter, buna ağlıyorum; cevabı budur. Kemal Bey tek başına bugünkü ve çok yanlış söyleyişle, "kamuoyu" idi. Ben henüz tek başıma seksen üniversite olamadım; aslında seksen sıfırın toplamı da sıfırdır fakat yine de

tek başıma seksen üniversite olmak istiyorum.

Enver Paşa benim için yenilgiyi bilmeyen adamdır. Annem de öyleydi.

Annem ihtilalci bir ailedendir. Babam zengin, güçlü, işbirlikçi bir aileden geliyordu; iflas etmesini bildi. Bu iyi olmuştur, çöküşü yaşadım; ancak devrim kaba marksistlerin inandıkları türden hep çöküşte ve hep yoksullarda değildir, yükselişi de bilmek ve istemek gereklidir ve ben bu nedenle halkımı ve aydınımızı hep yükseklerden de uçurmayı deniyorum. Yüksek tepeleri zaptetmek ve bunun için de tanımak zorundayız. Bir de güvenmek gereklidir.

Bir Fransız sömürgesinde dünyaya geldim. Zengin, işbirlikçi babam, bütün sömürge zenginleri misali, bizi sömürgeci ülke terbiyesi ile yetişmeye zorladı. Bendeki Fransız formalizmi oradan gelmektedir.

herhallim savaş halidir. Ne yapsam, çok eleştirdiğim ve ancak her zaman bir parçası olmaktan kıvanç ve onur duyduğum Türk aydını için yapıyorum. Osmanlı alçakgönüllülüğünü sahtecilik sayarım, "Türkiye aydını adına yapıyorum" demek istiyorum.

Benden meraklısı var mı, annem ve babam ben sürgündeyken göçtüler, beni büyük bir bilimsel dürüstlükle yetiştirdikleri için, her gün Yüce Gök'e şükranlarımı sunuyorum. Şimdi kendi ailemde de İbrani asıllılar teşhis edebiliyorum. Yerim olmadığı için yazamıyorum. İzzet Enişte'm, Şaziye Teyzem ile evliydi, yazları Adana'da bağlarında geçirmek için can atardım, org çalar ve akordiyonu elinden bırakmazdı, soyadı "erozan" dı; Berrin Nadi'nin babasının soyadıdır. En küçük teyzem, adı "çimen", evlilik soyadı "İlyasoğlu", böyle bir müzik eleştirmeni var ve bütün bilgiler uymaktadır.

Kant bize aklın bütünlük ve mutlak peşinde koştuğunu öğretti. Bütünlük peşinde koşmayan, Kant'a göre insan değildir ve ben araştırmalarımı sürdürüyorum. Sırada Teşkilat-ı Mahsusa'dan ihtilalci dedem var; ve bunlar beni hiç rahatsız etmemektedir.

İlhan Oytun Özyakalı:

Tekeliyet *kitabınızda savunduğunuz "Orta Çağa dönüş ve oligarşik tekelokrasi" tezleri ile yazar Alev Alatlı'nın* Schrödinger'in Kedisi *isimli kitabında savunduğu "Ölüsevicilik nekrofilia eğilimlerinin dünya toplumunda artması ve yeni dünya düzeni hegemonyası" tezleri arasında bir paralellik kurulabilir mi? İkinci soru olarak da Prof. Oktay Sinanoğlu Hoca ile*

ilgili fikirleriniz nelerdir?

Alev Alatlı ile aramızda bir yakınlık olduğunu hiç sanmıyorum. Alev Hanım, herhallde, ölü-seviciliğini toplumun başına gelebilecek bir hastalık olarak düşünüyor ve belki de sola bağlıyor; bende bu yoktur. Feodalite ve tekeliyet, korku üzerine kuruludur ve insansızdır; insanı öldürmeye mecburdur ve sürüler yaratmak zorundadır. Hem çok öldürdüğü için ve hem de sürü dışında kalabilenlerin bir "yaşam" türü olarak ölüm ortaya çıkmaktadır. *Tekeliyet*'te, sürü olmayanlar için ancak "ölüm" yaşama biçimi olabilmektedir. Alev Hanım'ın bunu düşündüğünü sanmıyorum.

Televizyona çıkmıyorum, bir kez bir yapımcıyı üzmüştüm, gazeteciydi, şimdi göçtü, çok özür diledim ama borçlanmıştım, istedi, kıramadım ve Alev Hanım ile bir tartışma programında birlikte olduk, hâlâ sözü edilmektedir. Komşularımızdan parlak bir lise son sınıf öğrencisi, şimdi üniversitede, Alev Hanım'ın "despot aydın Yalçın Küçük" başlıklı bir kitabı olduğunu ve liselerde, derslerde, okutulduğunu bana söylemişti; Alev Alatlı'nın da bana benzemek isteyeceğini sanmıyorum.

Oktay Sinanoğlu'nu Yale'den tanıyorum; doğa bilimlerinde çok ileriydi; yalnız doğa bilimcilerinin toplumsal dünyanın da yasaları olduğunu kabul etmemeleri genel eksiklikleridir. Oktay, Türkiye'ye bir kalp cerrahı ya da estetik operatörü misali yaklaşıyor, transplantasyon yoluyla düzenlemeden yana görünüyor ve ben ise bilimsel ve konstrüktif bir üslup sahibiyim. Ayrıyız.

Ancak Türkiye'nin sömürgeleştiği ve dilimizin sürekli katliama tabi tutulduğu konularında ve benzer pek çok alanda Oktay ile aynı hassasiyeti taşıyoruz. Bu ise çok güzeldir.

Emre Aköz, *Sabah* gazetesi yazarıdır; Yonca Poyraz Doğan, Washington'da *Voice of America*'da çalışmakta ve *Yeni Harman*'da yazmaktadır. Ilhan Oytun Özyakalı öğrencidir.

Sorular, *Yeni Harman* aracılığıyla gelmektedir ve cevaplar *Yeni Harman*'da da yayınlanmaktadır.

BİRİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Önceki bir değerlendirmemi düzeltme zamanıdır; Cevdet Paşa, Köprülüzade Fuat ve Halil İnalcık'ı Türkiye'nin üç büyük tarihçisi olarak niteleyen sözlerimin abartıldığını görüyorum, lafzı veya başka bir söyleyişle litteral anlaşıldı, açmam gerekiyor. Tutucu, modernizasyondan nefret eden ve bu nedenle, Mithat Paşa'nın yok edilmesini savunan partinin reisi olan Cevdet Paşa'nın ilk ciddi tarihçimiz olduğunu, yazdıklarının bugün de kaynak değeri taşıdığını hâlâ söyleyebiliyoruz; geride kaldığını ve aşıldığını biliyoruz. Profesör Köprülü ise, kafaca parlak ve meslekçe çok talihli birisiydi; ancak politik cephe bir yana, aydın ve bilim ahlakı son derece tartışmalıdır. Tasavvuf alanında yeni kaynaklar çıkarmış ve bunu, akılcılığı ret ile mistisizmi meşrulaştırmak için kullanmaktan çekinmemiştir; ancak Köprülüzade'ye asıl ün getiren, Osmanlı kurumları üzerindeki Bizans etkisi ve Osmanlı kuruluşu üzerine çalışmaları, sadece kötü polemik örnegidirler; Türkiye tarihine bilim dışı bir nitelik kazandırmada, sui generis iddialarında ve böylece şoven bir renk katmada etkili olduğunu not etmek durumundayız.

Profesör İnalcık'a gelince, yalnızca bu sarkık ve bilim dışı yapıyı, edifi-

ce, içeride ve dışarıda konsolide etmede büyüktür; hiçbir önemli soruyu bulma kabiliyeti gösteremediğini ve bir rastlantı sonucunda önüne geldiğinde ise ürktüğünü ve gömdüğünü saptayabiliyoruz. Bilim ise bir dizge ve uyum sorunudur; bu nedenle Türkçe'de bilimsel olan da dahil yaratılara "telif" diyoruz, bu gözlemleri bir dizgeye uydurmak anlamındadır ve çok yerindedir. Bu titizliği olmayana, bilimadamı diyemeyiz; Copernicus'u devrimine götüren, bu uyum kaygısı idi; milyonlarca göksel gözlem Ptoleme sistemine uyarken birkaçı uyumsuzluk gösteriyordu, Copernicus, istemeyerek de olsa, bu uyumsuzları bir dizge içine alabilmek için mevcut astronomi sistemini yıkmak zorunda kalmıştı, dünyanın dönüşü kuramını işte buna borçluyuz.

H. İnalcık'ın, benden, bir-iki yıl önce, Osman'ın adının "Otman" olduğunu kaydettiğini öğrenmiştik; bu kaydın ya mevcut dizgeye uydurulması gerekmektedir ya da bugünkü osmanist kurgu çökecektir; böyle bir kayıt varsa başka bir yol yoktur. Bu nedenle kendi saptaması karşısında böylesine aciz bir tutumu seçen İnalcık'ı, bilimsel anlamda, "büyük" sayamıyoruz. Diğer yandan ve daha önemlisi, tarihçi meslegi tasnifine göre Profesör İnalcık, Fatih Dönemi ve Varna Savaşı uzmanı kabul edilmektedir; burada yazdığı ise mevcut olanı tekrarlamaktan ibaret kalıyordu. İkinci Murat, on iki yaşındaki oğluna, "Gel oğlum, yoruldum, tahta geç" diyordu ve bir süre sonra çocuk oğlu, "Baba, kafirler saldırıyor, ben yapamam, gel sen geç" diye sesleniyor ve tahtı bırakıyordu; İnalcık da bunu tekrarlıyor ki, anaokulunda okutulacak değerdedir. Hiçbir hanedan tarihinde böyle masallara rastlamıyoruz; Osmanlı dinastisi altı yüzyıl ayakta kalmıştır; daha ciddi olmak zorundayız. Osmanlı Devleti'ni her zaman, en az iki partili ve iktidar kavgasının çok acımasız olduğu bir düzen olarak ele almayı önermiştim, *Fatih* çalışmam bu alanda bir başlangıç sayılabilir, iki parti vardı: Birisi, CHP, Çandarlı Halil Partisi idi, zamanın büyük güçleri açısından işbirlikçi ve çok zaman haindi, İkinci Murat'ın etrafında örgütlenmişlerdi, çagdaş stratejist Brzezinski bilse çok överdi, bu çalışmamda tartışması var. İkincisi, fetihçi ve ekspansiyonist partidir ki, çocuk şehzade Mehmet'i öne sürüyorlardı; kavga ve tahtın değişiminin motoru buradadır. Bu iki partinin ideolojileri birbirinden çok ve dinleri de önemli ölçüde farklıdır; not etmekle yetiniyorum.

* * *

Bu çalışmamın üçlü zemini var; tarih, iktisat ve estetik verimlerinden yararlanıyor ve bu alanları genişletmeyi amaç ediniyor. Bunlar ise birbirleriyle fiziksel değil kimyasal ilişki içindeler; birbirlerinin içinde eriyorlar; bu anlamdadır.

Partiler değişiyor fakat çok partililiğin değişmediğini saptayabiliyoruz; XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'ni yine iki partili buluyoruz; bunlardan birisi Yahudi Partisi ve diğeri de karşı partidir ki uzun süre bunun genel başkanlığını Sokullu Mehmet Paşa'nın yaptığı anlaşılmaktadır. Çok sert bir iktidar kavgası ve açık politik formülasyonları var; Birinci Süleyman, "Kanuni" veya "Muhteşem" olarak da adlandırılıyor, çağdaşı Yahudiler ise, İbrani dilinde "Kral Süleyman" diyorlar ve kendi Kral Salomon'ları ölçüsünde büyük sayıyorlar, hâlâ öyle sayılmaktadır ve İkinci Selim dönemlerinde Yahudi Partisi iktidarda idi. Sokullu Muhalefet Partisi, Yahudi Partisi'nin izlediği Venedik karşıtı ve Fransa dostluğuna dayalı politikayı ısrarla eleştiriyor ve Yahudilerin istediği Kıbrıs'ın fethini macera sayıyorlardı, İnebahtı yenilgisi bu görüşün haklı çıkışı kabul edilmiştir. Bu çalışma, bu açıdan yeni açıklıklara ve tartışmalara yol açıcı niteliktedir; sessiz de olsa tartışılacağını umuyorum. Ayrıca artık yabancı Türkologların kitaplarımı kesip kesip yıldız yaptıklarını görebiliyorum; bana atıf yapmıyorlar ve benim de böyle bir isteğim bulunmamaktadır, öyleyse içeride de tartışılacağı kesindir. Devam ediyoruz.

İzleyen Üçüncü Murat döneminde Yahudi Partisi iktidarını korumakla beraber halkta büyük tepkiler de birikiyordu; sonunda Yahudi gücünü kırmak gereğinin kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde ve hemen izleyen Üçüncü Mehmet zamanında, Yahudi zengin ve politikacılara büyük katliamlar düzenlendi; Üçüncü Murat, Yahudilerin statüsünü düşürmek mecburiyetini duyuyordu ki, bir kıyafet reformu ile gösterişli giyinmelerini yasakladı ve aşağılamak için de, kızılbaş misli, baş giysilerinin kırmızı olması için bir ferman çıkardı, Yahudilerin iktidardan uzaklaştırılma dönemi başlamaktadır. Demek, şimdi O. Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* nesrini bu açıdan bir manifesto saymak yerindedir, Üçüncü Murat Dönemi'ni ve Yahudilere katliamı yazmaktadır; nesrinde kırmızı üzerine güzelleme ve savunma var.

Pamuk'un bu sahiplenme nesrinin önce İbranice'ye çevrilmesini ve *Yahudi Ansiklopedisi* yayınevi tarafından basılmasını rastlantı sayamıyoruz; her açıdan isabetlidir. Kuşkusuz buna neden gerek duyduğu ve bu cüreti nereden bulduğu sorusu ortadadır; herhalde bugünkü Türkiye'yi, İkinci Selim ve bu çalışmamda "Muhteşem Zavallı" bölümünde ele alınan Kral Süleyman zamanına benzetmeleri ihtimal dahilindedir. Çıkardığı düz yazı için "roman" sözcüğünü kullanmamız imkansız olmaktadır, burada estetikte ters bir yolu izleyerek annesini, kardeşini ve kendisini isimleriyle yazıp, XVI. Yüzyıl sonunda, katledilenlere bağlaması önemli bir işarettir; bu işaretin başta Tel-Aviv ve New York olmak üzere, gerekli yerlerde, doğru bir biçimde not edilmiş olduğunu görüyoruz.

Yetmişli yılların sonlarından itibaren, Silahlı Kuvvetler'in yönetimi eline alacağı tahmin ediliyordu, ortak tahmindir, fakat benim ek görüşlerim olmuştur. a) Türk Ordusu'nun Erbakan'ı etkisizleştirmekle birlikte Necmettin Hoca'dan çok daha koyu bir erbakanist politika izleyeceğini yazıyordum, b) Amerika Birleşik Devletleri'nin, Alman İmparatoru'nun politikasını üstlenerek İslamı, anti-Sovyet ve yayılmacı politikasının aracı haline getireceğini formüle ediyordum, c) Afganistan'ın, tarihi hızlandıracağını, bu açıklıkla kestirebiliyordum. Bunların hepsi, 12 Eylül 1980 darbesinden bir hafta önce okuyucuya ulaşmış olan bir kitabımda var; bulunmasını kolaylaştırmak üzere, bu çalışmamda ve gerektiği yer ve ölçüde, tırnak içinde olmak üzere aktarıyorum. Burada bunlardan sadece birincisi üzerinde durmak istiyorum.

Yönetime gelmiş Türk Ordusu'nun, koyu erbakanist bir çizgi izleyeceği yazısını, mevcut bilime sadık olanların ciddiye alması imkansızdır; ancak seksenli yılların ortasına gelindiğinde, bu bir gerçeklik olarak ortada duruyordu. Bu dönemde, üniversitelerdeki dürüst ve iyi niyetli pek çok hoca arkadaşımın bu kestirimime şaşkınlıkla yaklaştıklarını, bu konuda doktora tezi hazırlatmak istediklerini ve beni de yardımcı olmaya davet ettiklerini hatırlıyorum; kuşkusuz, nezaketle "memnuniyetle" demekle birlikte, olmayacağını biliyordum. Çünkü benim bu kestirimimi, değil bir ispat ya da sonuç olarak kabul etmek, bir hipotez sayma halinde bile varolan bilimden ayrılma başlamış olacaktı; üniversiteler, dünyanın her tarafında, yanlışlara tutku ile bağlıdırlar. Üniversitelerimiz, şu aşamada, bilimde dönüştürücü

sorulara bile kapalıdır; bu yüzden her gün daha çok kuşatılıyor ve daha çok önemsizleşiyorlar, ortadadır.

Doksanlı yılların ortasında izlenen çizginin çok genişlediğini duyuyorduk ve tarikat ve İslamist politikanın Silahlı Kuvvetleri de bir örgüt alanı saymaya başladıkları tespiti yapılıyordu; önlemler alınmaya başlandığını biliyoruz ve 28 Şubat 1997 tarihinde, yeni bir öğreti olarak formüle edilmiştir. Ancak bu tarih, 11 Eylül 2001 öncesidir; Washington ve İstanbul Matbuatı eski usûl devam etmek istiyorlardı. İtirazlarını çeşitli yollarla açıkladılar; İstanbul Matbuatı'ndan A. Altan'ın son iki nesri de bu itirazlar arasındadır. Zaman zaman sıkıştırıldığında Büyük Devletler elçilikleri tarafından korunması ve en sonunda, Amerika Birleşik Devletleri'nde profesör yapılması da, itirazlarla tutarlıdır.

* * *

Tarihimizi zenginleştirmeye çalışıyorum; Sultan Hamit, tek yanlı yazılmıştı ve Cumhuriyet yazımı için azaltılıyordu, bir anlamda normaldir. Devrimler, kendilerini abartmak ve yakın tarihinden kopmak eğilimindedir. Zaman geçmişti ve ben bunu düzelttim; şimdi Cumhuriyet aleyhine yeniden bozuyorlar. Kabul etmesek de anlayabiliyoruz; çünkü tekelli düzen bir tümden bozma düzenidir.

Kundera ve özellikle Soljenitsin'den en çok öğrenen emperyalizm olmuştur; yeni ve çok güçlü bir silah keşfettiğini söyleyebiliyoruz. Washington, özellikle Sovyetler Birliği üzerine denedikten sonra kitabın, yeni bir atom bombası olduğuna karar veriyordu ve üstelik karşı taraf henüz bunu bilmemektedir.

Kitap, artık silahtır.

Hegemonya savaşının en güçlü silahlarından birisi artık kitaptır. Benim kitaplarım da silahtır.

Amerikan yönetiminin icat etmek istediği kalkan füzeler misali bir kalkan kitaptır.

Şebeke'ye karşıdır.

Topraklarımızı ve değerlerimizi işgalden korumak için bir kalkan silahtır.

İster edebiyat isterse bilim olsun, yazarı bir süre sonra yazdıklarına ba-

gımlıdır; eger dürüstse, kendi buldugu ve dizmeye başladığı maddenin direksiyonunu kabul etmek zorundadır. Bu nedenle, yazmak, düşünmek kadar yaratıcı olabilmektedir; her has yazıcının bunu duyduğundan kuşku duymuyoruz.

Degindim, Orgeneral K. Evren önderliğindeki yönetimin koyu bir erbakanist çizgi izleyeceğini önceden görebiliyordum ve hatta, Ekim Devrimi'ne hiçbir inancı kalmamış Kruçev'in sürekli Lenin ve devrimden söz etmesi gibi, General Evren ve arkadaşlarının Kemal Paşa ve kemalizme hiç bağının kalmadığını ve bu nedenle de daha çok Kemal Paşa'ya bağlılık nutukları irad edeceğini bilebiliyordum; bilgim buraya kadar ve çok sınırlı idi. Bu çalışmamda bir adım daha attığımı haber etmek durumundayım.

Bir-iki yıl öne alınabilir veya geriye çekilebilir; burada Türkiye'nin 1956 yılı veya çevresinde kemalize olduğunu ileri sürüyorum. Daha önce değildi ve belki de egemen bakış olarak Türkiye'de kemalizm sadece on yıl sürmüştür, tartışılması gerekmektedir.

Marx'ın marksist, Lenin'in leninist ve hiç kuşkusuz Kemal Paşa'nın kemalist olmasını iddia edemiyoruz, tanım imkan vermemektedir. Ancak İsmet Paşa'nın önceden kemalist olması gerekiyordu, geç olmuştur, bunu da ileri sürebiliyorum. Bu yeni bir sistemi davet ediyor; benim için de yeni olmakla birlikte şimdiye kadar yazdıklarımla fazlasıyla tutarlı görünmektedir.

Bu analizlerim doğruysa, 28 Şubat Doktrini'ni kemalizme dönüş sayarak savunanlar ve reddedenler, birlikte yanılıyorlar. Bir dönüştür ancak çok sınırlı bir dönüş olduğunu görebiliyoruz. Kemalizme dönüşe gelince, a) mümkün mü ve b) bu kadar kolay mı; bunları sormadan kemalizmi anlayamayız. Çalışmanın iktisat alanında yeni görüşler bulunmasını umut ediyorum; Marx iktisadının ortaya çıktıktan sonra hiçbir zaman yeniden radikalleşme eğilimi göstermediği bunlar arasındadır. Bu görüş başlı başına yeni sayılmamalıdır; Gramsci'nin hapishane notlarında işaretini buluyoruz. Ancak daha iyi bir niteleme bulamadığım için "kapitalist iktisat" diyorum, kendi gelişme çizgisi içinde en az iki kez çok radikal olabilmiştir; taraftarları buna "devrim" ve karşısında olanlar ise "karşı-devrim" demek zorundadırlar ki, isabetlidir. Marksist iktisadın başlangıcı da tartışılabilir ancak bu "karşı-devrim" düzenlerine cevabı olmamıştır; yeni olarak daha çok bunları formüle ediyorum. Eylülizmi bu çerçevede ele alıyoruz, kapitalizmin

köktenci düzenlemesidir; hem "milli" ve hem de "beynelmilel" bir nitelik taşıyor, tartışmaya açıktır.

Bu arada muhtemel bir yanlış anlaşılmayı düzeltmek için not düşmem gerekiyor; ben tarihçi değilim, bunu küçümsediğim için değil, çok önemsediğim için belirtiyorum. Tarih için özel yetişme ve donanıma ihtiyaç var; fizik kadar güzel bir bilimdir ancak ben profesyonel iktisatçı olabildim. Doğan Avcıoğlu ile birlikte tarihimizdeki pek çok yanlışa işaret ettik ve pek çoğunu düzeltttik, ben zorunluluklar nedeniyle bu alana girdim; en fazla "zoraki tarihçi" sayılabilirim.

Tarihimize en önemli katkıların bizim tarafımızdan yapılması ve tarihimizin bilimsel ve halkçı ve sözcüğün en iyi anlamında "ulusal" temellere oturtulmasının tarihçi olmayanların omzuna binmesi de ülkemizin paradokslarından birisidir; bizimki bir paradokslar ülkesidir. Serüvenci ruhumuza, belki en çok bu nedenle de, uygun düşüyor; çünkü paradokslar mı diyoruz, hep büyülüyorlar.

* * *

XVI. Yüzyılda nerede ise Türkiye'yi yöneten Yahudi Nasi Ailesi, İngilizce "Nasi" ve Fransızca, doğallıkla, "Nassi" yazılıyor; kullandığım kaynaklara göre bunları değiştirmeden bıraktım. Sokullu da bazı kaynaklarda "Sokullu" yazılıyor; standart hale getirmedim. Okuyucularımın çeşitli yazılışlarla yakınlık kurmasını daha yararlı buluyorum.

* * *

Teşekkürlere gelince bitmez tükenmez; Neylan ile Candan'ı başta anıyorum. Birisi İstanbul ve diğeri Ankara'da, doğrusu olmasalardı, gerçekten bu çalışma olmazdı, sevgiyle yazıyorum. Her ikisi her türlü teknik yardımı yaptılar, düzelttiler ve kitap haline getirdiler; Neylan ayrıca ummadığım kaynakları buldu, benim için okuyordu, çalışmaya son şeklini veren Neylan'dır. Candan'a gelince altmışlı yıllarda Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğrencim ve sonraları yakın arkadaşım Candan Baysan'ın İngilizcesine kendiminkinden daha çok güveniyorum, özen gerektiğinde rica ediyo-

rum; Faulkner her zaman özen isteyen birisidir. Söylevinden kısa ancak küpe değerindeki parçayı da Candan'a bıraktım, Faulkner'a layıktır.

Ali Cengiz, çok yardımcı oldu; üniversiteyi yeni bitiren genç arkadaşım Fevzi kaynaklar açısından beni hiç sıkıntıda bırakmadı. Ama bir yerde çok zorlandım, başvurduğum yerler kuruyordu, aklıma Taylan geldi, "Bulur" diyordum, yetmişli yıllarda Ankara Belediye Başkanı olan sevgili arkadaşımız Vedat Dalokay'a birlikte danışmanlık yaptığımız Taylan Erten beni yanıltmadı, bir gün sonra gerektiğinden fazlası elimdeydi. Ne mi, bunu yazmıyorum; Taylan yerini tespit eder, yeterlidir ve sevgilerimi yazıyorum.

Edebiyatçı yayıncı arkadaşımız Ahmet Yıldız da bulmamın mümkün olmadığı bazı kaynakları iletti ve bir karşılaştırmasını burada kullanmama izin verdi, teşekkür ederek anıyorum.

Mustafa Yoldaş, vazgeçilmez yardımları ve zaman zaman ağır eleştirileriyle hep vardı; Yoldaş'a isim beğendirmek zordur. Bu çalışmam kaynaklar ve maddesi itibariyle çok talihli geliştiği için sık sık isim sorunu ortaya çıkıyordu; Mustafa'nın da onayıyla, "Şebeke" adında karar kıldık.

Gazi Üniversitesi Kütüphane Müdiresi Pınar Hanım ve Siyasal Bilgiler Kütüphanesi Müdürü Yılmaz Bey, çok lütufkar davrandılar. Teşekkürlerimi iletiyorum. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ise bu çalışmam için çok zengin bir kaynak oldu; bir yöntem olarak, burada, Yahudi yazarları ve özellikle *Encyclopedia Judaica*'yı (Yahudi Ansiklopedisi) çok kullandım ve dolayısıyla sık sık Bilkent Üniversitesi'ne taşındım. Bunlar Türk tarihçileriyle araştırıcılarının açıklıkla kullanmadıkları imkanlardır, belki de tarihimizin önemli ölçüde Yahudi bilim adamları tarafından biçimlendirildiğini bildikleri için gerek duymuyorlar; bana göre gereklidir, bu eksikliği gidermek için bir başlangıç yapmış oluyorum.

İster Yahudi ve isterse sabetayist olsun, hiç kimseyi inançlarından dolayı rencide veya rahatsız etmek istememem tabiidir; Yahudi yazıları kullanmak bu açıdan bir titizlik olmakla birlikte bununla yetinmedim. Yetmişli yıllarda üniversitede iken bizimle yürüyen Yahudi arkadaşlarımı buldum, düzeltiyorum Candan buluyordu, şimdi başarılı iş adamları oldular; yazdıklarımdan bir tek Yahudinin rahatsız olmaması için çok titizlikle incelemelerini istedim, çalışma bu tür bir sınamadan geçmiş olarak elinizdedir. Ayrıca o dönemden öğrenci arkadaşlarım şimdi sorumlu yerdeler, aynı yol-

la okudular ve görüşlerini ilettiler. Bu arkadaşlarımı anonim tutuyorum ve hepsine sevgilerimi yazıyorum.

Bütün kitaplarımda danıştığım Ergun Hoca'yı bu kez yeteri kadar "sömüremedim"; kendisini Tübitak'a adamış, Tübitak'a sömürtmeyi tercih ediyordu. Fakat yine de tereddüt ettiğim her noktada, çoğu telefonla olmak üzere başvuruyordum; Ergun Türkcan'a da teşekkür ediyorum.

Fakat bu çalışmayı bölüm bölüm, çıktığı anda okuyup titizlik ve ciddiyetle görüşlerini bildiren Bilgesu idi; elektronik haberleşme burada çok işimize yaradı. Gerçi yüz yüze görüşmenin yerini tutamaz ancak yazılı görüşme de görüşleri daha iyi formüle etmeye zorluyor ki bu da ayrı bir imkandır. Bu çalışmamın gelişmesinde Bilgesu, bir aydın ve yazar olmanın dışında, buna ek olarak, sanki "devrimci halk" olmuş ve yazdıklarıma bu gözle bakıyordu; pek çok önerisi oldu ve pek çoğunu yerine getirebildim. Bu çalışmamın beşinci kitabı, "Geçmiş Gelecek", biraz da bu önerilerin ürünüdür. Ben önce daha başka planlıyordum, böylesinin daha bütünleyici olduğunu kabul ediyorum. Hepsini sevgiyle kaydediyorum; sanıyorum *Sırlar'dan* daha çok sevdiği bir kitap oluyordu ve bana da çok güvendiğimiz bir aydınımızın süzgecinden geçirerek okuyucularıma sunma rahatlığı sağlıyor ki bir yazar için çok değerlidir.

Teknik nedenlerle, Temren, Dursun Ermiş Ankara'da ve Gülçin Çaylıgil Istanbul'da, ancak yayıma hazırlık aşamasında okuyabildiler; bir rastlantı üçü de hukukçudur, yalnız ben, aydın-okuyucu olarak görüşlerini almak istiyordum. Temren'in mantık planında bir eleştirisi olmadı ki önemlidir; Dursun, bundan sonra hep tarih yazmamı ve Gülçin ise mizaha yönelmemi telkin ediyordu, en azından ben öyle anladım. Yıllardır, yazdıklarıma ilk tepkileri Gülçin'den derliyordum, şimdi turfanda eleştiri bahçem, görülüyor, genişledi ve sevgi ile sevinçim yazıyorum. Hegel'de düşünce engel tanımıyor, ışık hızıyla deliyor ve gerçekleşiyor. Marx'ta, güç olması için mutlaka kütlede vücut bulması gereklidir; benim bu çalışmam, Marx'tan çok Hegel'e yakın olsa bile tam olarak hegelyen diyemiyorum. Ben buradaki düşüncelerimi toprağımıza atıyorum. Çok güveniyorum.

Dış dünya mı, *Sırlar'da*, okumak isteyen yabancıları Türkçe öğrenmeye çağırıyordum. Buradakiler, doğru veya yanlış, benim görüşlerimdir ve hiçbir parçasının dünyanın bir başka yerinde ve dilinde yazılmadığını biliyo-

rum. Okumak isteyen yabancılara iletiyorum, benim görüşlerim Türkçe daha iyi anlaşılır ve Türkçesinden okuyanların bir dil tadı alacaklarını söyleyebiliyorum. Dil tadı, tatların en güzellerindendir ve bunun için yıllardır, bilim dilimizi edebileştirmeye ve edebiyat dilimizi bilimselleştirmeye çalışıyorum ve çalışıyorum, çalışıyorum.

Yalçın Küçük
Balgat
23 Aralık, Birinci Yıl

İKİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

NE YAPMIYORUZ?

Hiçbir ressam, bilimadamı, yazar, ürününü netlikle tanıma imkanına sahip değildir; bunu, yaratma sürecinin paradokslarından birisi olarak kabul edebiliriz. Yaratılanın değerlendirilmesi ve tanınması toplumun bir ayrıcalığıdır; "eleştiren" burada öncü konumundadır. Öncünün işine karışmayı, yaratma sürecini eksik bırakmaya yönelik bir hareket ve bir tedbirsizlik sayıyorum; bu inançla çalışmalarımla ilgili eleştirilere karışmamaya, uzak durmaya hep özen gösteriyordum. Ayrıca, benim verimlerimin tartışmaları çoklukla sözlü oluyordu ve bazen de, şimdi ancak sevgiyle anabildiğimiz, yayıncımız Kemal Karatekin'in güzel nitelemesiyle "fısıltı" halinde gelişiyordu; bu da tartışmalara müdahale etmememin ayrı bir nedenidir. Anlayışımdan dönmeyi düşünmüyorum; eleştirmeni hep yaratma sürecinin, sine qua non bir öğesi

görüyorum, yaratma da en çok kollektivitede ve ortaklıkta var. Bununla birlikte "za"[1] adlı yerde yazan Gök Yüzü'nün eleştirisi üzerine birkaç söz etmekten kendimi alamadım. Çünkü katkısının ayrı bir tenoru var, bende eksiklik saydıkları, benim reddettiklerimdir ve benden istedikleri, kesinlikle yapmayacaklarımızdır; şimdiye kadar bu noktaları açıkladığımı sanıyordum, tekrar not etmemiz gerekiyor. Buradayız.

Başlarken, *Tekelistan'ın* üçüncü baskısı için yazdığım önsözden aktarma yapmam yerindedir:

"Kuşkusuz benden önce vardı, adımlar atılmıştı, şimdi bunları ele aldığımda çok önemli ve değerli olduklarını saptayabiliyorum. Burada benim katkımı veya getirdiğim yeniliği, üç başlıkta toplayabiliriz: Birincisi, bir dine karşıt ve ırk ayrımcılığı lekelerinden kurtarılmış durumdayım. Bu, sabetayist araştırmalarını, hümanize ve laisize yapmak demektir. İkincisi, bilimsel bir temele oturtmaya çalışıyorum; Newton-Marx yaklaşımını yeniden canlandırmak ve nerede ise günlük bir konuya uygulamak, herhalde bilime ilgiyi arttırmaktadır. Yoğun ve canlı ilgiyi, bir ölçüde de böyle anlıyorum ve daha da doğrusu, böyle anlamak istiyorum. Üçüncüsü, araştırmayı rant teorisi ile başlatarak tekel teorisi ile birleştirmeye çabalıyorum. Bu, alanımızı ister narodnik ve isterse popülist densin halkçı yapmak demektir. Bilimsel temellere oturtulmuş bir popülizm, son çözümlemede her zaman dönüştürücü ve ileriye götürücüdür; hep bunun, peşinde koşuyorum."

Demek ki bu alanda benden çok önce ve hâlâ başka yerlerde yayın ve katkı yapanların olduğunu açıklıkla saptıyoruz. Bu, benim açımdan sadece bir dürüstlük sorunu değil, aynı zamanda doğrulama kaynak ve yöntemidir; işaret ortak ise yönün doğruluk ihtimali artmaktadır, böyle anlıyoruz. Bu tespit ile Gök Yüzü'nün eleştirisinden çok önce yazılan, *Tekelistan*'in üçüncü baskısına önsözden bir aktarma daha yapıyorum:

"Öncü hiçbir zaman mevzun değildir; tanımı gereği eksiği ve fazlası var. Bu önerme, bu çalışma için de geçerli ve bunun doğal karşılanacağını umuyorum. Ayrıca eksikliklerimi en çok ben biliyorum. İbrani dilini bilmeden, "Judezmo" denilen dönme lisanı ile yakınlık kurmadan, bu alanda çok önemli mesafe kaydetmek imkansızdır. Türkiye'de ise biri sırlı ve diğeri öğretilmiyor, İsrail Büyükelçiliği'nde okutulduğunu duyuyorum ancak bana uzak kal-

1) Bu eleştiriyi Altıncı Kitap'ta yayımlıyoruz.

maktadır. Eksikliği, başlangıç bilgisi ve bu arada genel dil bilimi ile karşılamaya özen gösteriyorum."

Gök Yüzü'nün iddiaları ölçüsünde olmasa da eksikliğimi biliyorum ve yetersizliğimi kabul ediyorum. Hep kendimi geliştirmeye çalışıyorum; çok çalıştığımı herkes kabul ediyor, hep eksikliğimi bilmesem bu ölçüde çalışmazdım. Ancak eksikliğini çok bilenler ve hep güzellik peşinde koşanlar çok çalışırlar; hep onlardan birisiyim.

Bir: Bir sabetayist avcısı değilim. Söz uygunsa rantiye avcılığı yapıyorum ve buradan tekel kuramına yöneliyorum, uluslararası bağları kuruyoruz. Bu çerçeve içinde her daim sevdiğim Behice Boran'ın sabetayist olup olmaması beni hiç ilgilendirmiyordu; en güzel günlerini hapislerde geçirmiş, zengin bir ailenin kızı olarak başladığı yaşamını, Amerika Birleşik Devletleri'nde üstün bir doktora ve Türkiye'de bilimsel kariyeri geride bırakarak, hep mücadele ve hep mücadele ile susledikten ve daima "hep ileri" dedikten sonra Belçika'da bir sürgün yoksulluğunda bitirmişti. Böyleleri, ister sabetayist veya isterse değil, hep benim başımın üstündedirler.

İki: Bilimsel yöntem geliştirmeye çalışıyorum; gidilen okullar bir işarettir ve hiçbir zaman ispat saymıyorum. Selanik'te veya İstanbul'da Terakki Lisesi'nde, Fevziye Mektebi'nde, Işık ve Boğaziçi Liseleri'nde her okuyanı sabetayist kabul edemiyorum. İ. Zorlu'nun bu yöndeki saptamalarını dikkate alıyorum fakat bilimsel yöntemim öndedir; geçmişte ve bugünlerde bu mekteplere gidenleri, kaçınılmaz bir biçimde bu kategori içine koyamayız.

Üç: Bugün ellerinde ne kadar büyük bir güç biriktirirlerse biriktirsinler, ülkemizde bir sahiplik veya iktidar iddiasında bulunsalar da bu insanlarımıza üzülüyorum, seçtikleri yaşamın insanlıklarını çok zorlayacağını biliyorum, büyük bir sempatiyle bu ikili kimlikten kurtulmalarına katkıda bulunmak istiyorum; onların ve yazılarımın kişisel dramı buradadır. Bu nedenle de ince ve bilimsel yöntemler geliştiriyorum.

Bunu üniversitelerde teorisini okuttuğum, Devlet Planlama'da çok uyguladığım regresyon analizine benzetebiliyoruz; bir bağımlı değişkeni bağımsız değişkenlerle açıklamaya çalışıyoruz. Tek bağımsız değişken de açıklayıcı olabilir fakat belirleme ihtimali veya katsayısı küçük kalabilmektedir ve dolayısıyla açıklayıcı faktörleri sürekli arttırıyorum.

Bilimsel düşünmek üniversitelerin tekelinde olmamalıdır, geçerken sora-

biliriz, üniversiteden kovulmadı mı, ve ben hep halkımızı bilimsel düşünmeye yöneltmek istiyorum. Buradaki bulgularımın hepsini atabiliriz, yöntem ve bilimsellik özeni saklıdır.

Dört: İdris Küçükömer hocamızın sabetayist olabileceği aklıma düşmemişti; Kemal Tahir'i üç kişinin en çok desteklediğini hep söylüyor ve yazıyordum, bunlardan ikisinin adını veriyordum, İ. Cem İpekçi ve Halit Refig; artık bu fıkra yazarı ile sinemacının sabetayist olduğunu biliyoruz. Tahir'in bu yanını araştırmak ise benim açımdan gereksizdir; yıllar önce "Kemal Tahir'i faşistlere verelim" demiştim, dediklerim gerçekleşmiştir ve bir bilim dünyasında bu yeterlidir.

Beş: Yaşam hep iki teorinin savaşıdır; her ailede de her isim koymada yaklaşık olarak en az iki teori olduğunu saptayabiliyoruz. Nâzım Hikmet'in "Ran" soyadı ile ilgili rivayet, "Türkkan" veya "Asilkan" türü soyadlarına tepki sonucu olduğu idi ve Kan'a kızarak demokratik bir tepkiyle "Ran" aldığı anlatılıyordu. İsim bilim alanındaki çalışmalarımızın geldiği aşamada hiç kuşkusuz bu rivayeti fazla inandırıcı bulamıyoruz, çünkü "Hikmet", Nâzım'ın adı değil soyadıdır ve yeni bir soyadı almasına gerek yoktu. "Ran" sözcüğüne gelince, çok değerli bir kaynakta böyle bir İbrani isim olduğunu saptıyoruz;[1] öte yandan, "şiir" sözcüğünün "şarkı" anlamına geldiğini ve "Rani" adının hem kızlar ve hem de erkekler tarafından taşındığını biliyoruz, "benim şarkım" oluyor. Benzer bir kuruluşla "Vital" hayat ve "Vitali" hayatım demektir, işaret ettiğimi hatırlıyorum.

Geliştirdiğimiz testler içinde en önemlisi, "rant" teorisi ile ilgili olandır; bu açıdan baktığımızda şimdiye kadar Nâzım Hikmet'i incelememiş olmak normaldir. Fakat şimdi durum biraz değişiyor; oligarşik düzen ve iktidarda sabetayist ağırlığın çok arttığı bir zamanda, oligarşinin yeni Nâzım aşkı son derece düşündürücüdür. Türkçe yayın yapan bir Amerikan televizyonu, "cnn" tabir edilmektedir, Nâzım Hikmet hakkında pek çok yanı yalanla süslü bir sahiplenme kampanyası başlattı ki, bilimsel açıdan bunu bir uyarıcı sayıyoruz. Şu anda sadece hipotez aşamasındayız.

Altı: Açıklık başlı başına bir erdemdir, hep birlikte bunu sağlamaya ve insanı bozan bu ikili yaşamdan kurtulmaları için çalışıyoruz. Daha da önemlisi sabetayistlerin hepsi değil, ancak sabetayist parti'nin sadakatinin bu ülke-

1) B. C. Kaganoff, *A Dictionary of Jewish Names and Their History*, London, 1977-1996, p. 35.

ye olmadığını görüyor ve sadakat talep ediyoruz. Yazılarımızın şiddet yüklü tek yanı sadakat üzerinedir.

Halide Edip'i rehabilite ettim, sabetayist olduğunu biliyordum. Sabiha'yı hep yüksek tuttum, sabetayist olduğundan şüphe etmiyordum. *Sırlar*'da, Angelica Balabanova'yı yazdım, okuyanlar hep sevdiler, soyadı, "Balaban"ın, Türkçe'den geldiğini belki bilmiyordu, Rusça isimler arasında benzerleri var ama ben Angelica'nın Yahudi olduğunu okuyordum; sevgilerim hep saftır. Behice Hanım'ın sabetayist olduğunu kanıtlarsam, bu güzel insanımızı daha çok seveceğimden kimse kuşku duymamalıdır; acı hep sevgi üretmektedir.

Yalçın Küçük
Balgat
12 Mart B.Y.

ÜÇÜNCÜ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Bu çalışmamı nereye koyuyoruz, eğer mevcut şemalara bağlı kalırsak, hiçbir yere koyamayız; çünkü şimdi bilimsel çalışma, bu bir yana, düşünme sürecinin kendisi, kompartımanlara bölünmüş, parçalanmıştır; bunu, bakışı daraltmak anlamında yazıyorum. Herhalde "ağaçlara bakmaktan ormanı göremiyorlar" deyişinin en uygun yeri burası olmalıdır; ne talihsizlik, modern denilen zamanlarda, görmemeye ve körlüğe dayalı "düşün" ürunlerinin sürümünü yaşıyoruz. Aslında ise biliyorduk, gerçeklik bir bütündür ve ben de öyle yaklaşıyorum. *Şebeke*'de estetik, tarih ve ekonomide, yeni görüşler, söz uygunsa yeni "tezler" ve "yeni" bilgiler yeralıyordu ve bunların bir kimyasal bileşimini sunmaya çalışıyordum. Gördüğü ilgiyi, kesin olmamakla birlikte, bu yaklaşımın çekiciliği olarak değerlendirmek mümkündür; bu eğilimde olduğumu saklamıyorum.

Önceki baskıya yeni bir kitap eklemiş bulunuyorum; "anti-hegemonya" adındadır. Büyük İskender'in farkında olduğu ve bir ara, Antonio Gramsci'nin cazip hale getirdiği "hegemonya" kategorisini, analiz araçlarımızdan biri yapmanın verimine inanıyorum. Bu çerçevede ve bu kitaba, "Gök Yüzü"

imzasıyla çıkan bana yönelik ağır bir eleştiriyi tekraren, Ahmet Oktay'ın *Radikal*'deki yazısı ile Ilgaz Zorlu'nun internette yeralan açıklamasını da ilk kez, almış bulunuyorum; birincisini bulabilmemiz imkansız; Ahmet Oktay'ın ve Ilgaz Zorlu'nun nazik izinlerine ise ancak teşekkür edebiliyorum. Ayrıca *Vakif*'ten Adem Demir ile Ali Adakoğlu'na da teşekkür ve sevgilerimi yazıyorum; benimle yaptıkları iki mülakatı da aktarıyoruz. Bunlardan ikincisini olduğu türden tuttuk ve hiç değişiklik yapma gereği duymadık; birincisinde, günlük yazıcılıkta normal fakat kitapta gerekli olmayabilecek aşırı güncel noktaları ayıklayarak, bazı editoryal düzenlemeler yapma gereğini gördüm, yalnız herhalde aslına tam uygundur.

Bunlar zamanında müdahaleler idi, benim açımdan yüksek değerlidirler; yalnız yazılarımın zamansız kalabilmeleri için tarihlerini aktarmıyorum, herhalde bu yılın ilk yarısı demek yeterlidir Bu yeni kitap, yeni ve uzunca "Ayan Beyan" bölümü ile tamamlanmaktadır; ilgi çekmesini umut ediyorum.

Katkıda bulunanlara tekrar teşekkür ediyorum. Aradığım kitapları hızla bulan İzmirli arkadaşlarıma, her saatte kafamdaki soruları cevaplamaktan geri kalmayan Ergun'a, yeniden borçlandığımı hissediyorum. Aslında yazmak, sürekli borçlanmaktır, her defasında bir daha öğreniyorum.

Sevgili ve değerli hukukçumuz, İstanbul Barosu Başkan Vekili Osman Ergin, eklediğim "Anti-Hegemonya" kitabının bazı bölümlerini okudu ve inceledi. Gülçin'imiz ise tümünü hem okudu ve hem de süzgecinden geçirdi; okuyucularımıza ulaşan, süzgeçten geçenlerdir. Yaptıkları, benim için hem güven verici ve hem de özendiricidir. Ayrıca yazılarıma ortaklık sağlıyorlar; bu da sevindiricidir çünkü tanrısal sayıların dışında yaşatmanın en güzeli ortak olanıdır, bunu yapıyoruz.

* * *

Bu kategoriyi, "hegemonya", sınıf çözümlemeleri içinde olduğu gibi, bağımsız olarak da ele almak mümkündür. Ancak ne ölçüde bağımsız tutulursa tutulsun, eninde sonunda sınıf çözümlemeleri ile buluşuyor; bu nettir. Analizime, Munis Tekinalp adıyla kemalizmin kodifikasyonunda çok önemli katkıları olan Moiz Kohen'in, bu adıyla yaptıklarıyla başlıyorum; bu nedenle Moiz Kohen hakkında bilgi verme ihtiyacı duyuyorum, yeri burasıdır.

Tekinalp veya Kohen'in, "hegemonya" araştırmamızla birlikte ön plana çıkmasının nedeni, 1909 yılında, Hamburg'da yapılan Dünya Siyonistler Kongresi'ne Selanik Delegesi olarak katılması ve burada yaptığı konuşmadır. Kemalist olmadan önce siyonist olduğunu biliyoruz; konuşmasının bazı paragraflarını kitapta aktardım, birisini burada tekrarlamak yararlıdır ve şöyledir: "Yahudilerin Türkiye'ye göçü konusu ilk defa Temmuz Devrimi sonrası gündeme geldi. Birden kavuştuğumuz bağımsızlığın sarhoşluğu ve sevinci, bizleri, yaşadıkları ülkelerde zor durumda bulunan kardeşlerimizi Türkiye'ye göç ettirme düşüncesinde umutlandırıyordu. Anti-siyonist düşünceden uzak kalmış tek ülke Türkiye'yi, bizler, zamanımızın Kenan Ülkesi, İsrailoğulları'nın Kutsal Toprakları olarak değerlendiriyor ve kardeşlerimizin modern ülkelerin zulmünden ve kentlerin uşaklık ve ezikliklerinden kurtulmaları için tek çözüm olarak görüyorduk."[1] İlk okumada da fark edileceği üzere, Kohen'in bu ve benzeri sözleri başlı başına önemlidir, bir açıklayıcılık içeriyor. Yalnız başka iki noktadan da önem arz ediyor ve kısaca değinmek istiyorum.

Bir kez ve birincisi, Yahudiler, kendilerine bir toprak ararken, genellikle sanıldığı üzere öncelikle Kudüs'ü düşünmüyorlardı; Kudüs'ün akla gelmesi daha çok Selanik'e bağlı Serez'de, 1883 yılında İshak Kohen'in oğlu olarak dünyaya gelen Moiz için biyografisini yazan İsrailli J. Landau, "XX. Yüzyıl Osmanlı ve Türk ulusçuluğunun evrimine önemli katkılarda bulunduğu halde fazla tanınmamış aydınlardan biri, Moiz Kohen, namı diğer Munis Tekin Alp ya da Tekinalp'tir" diyordu. Cumhuriyet döneminde, musevi adını bırakarak M. Tekinalp veya sadece Tekinalp adını kullanmıştı. Pek çok dil bildiği için türkçülüğü geliştirebilmek açısından donanımlıydı, Ziya Gökalp'i etkileyenlerin başında sayılıyor ve biz yakınlıkları olduğunu tespit etmekle yetiniyoruz. Ziya Bey'den başka Yunus Nadi'nin veya 27 Mayıs ile bakan yapılan Cihat İren'in de yakın arkadaşları olduğu kaydedilmektedir.

Türkçülüğü, ısrarla yazdığım üzere Yahudi kökenli türkçüler veya türkologlar misali, Türkleri, Araplar'dan koparma tonu taşıyordu; Türklere anayurtu ve dolayısıyla İç Asya'yı gösterenlerin başında geliyordu. Landau, anayurt ile "birlik prensibinde ısrar etti" notunu düşmektedir ve Landau'nun yazdığı

1) Jacob M. Landau, *Tekinalp*, İstanbul, 1996, s. 86-87.
Yahudi ansiklopedileri ve ansiklopedik sözlükleri, örnek olsun, Sami Kohen'in babasından bahsederken, Moiz Kohen'i ihmal ediyorlar; bu nedenle buradaki bilgileri, daha çok Landau'dan aktarmak zorundayım.

biyografide, şunları da buluyoruz: "Birinci Dünya Savaşı sırasında Ziya Gökalp ve destekçileri aynı fikirleri işlerken, bu ulusal gerçekleri ekonomi açısından ortaya koyan Tekinalp'ti." Dilbilgisi zengindi, bunun da verdiği imkanlarla, kullanılan Türkçe'deki sözcüklerin çoğunun Arapça kökenli olduğunu buluyordu; dilde arınma politikasının da pişdarları arasında yeralıyordu.

Erken yaşta gazeteciliğe başlamıştı, tahmin edilebileceği gibi gazetesi *Asır* veya daha sonraki adıyla *Yeni Asır* oluyordu; Dinç Bilgin'in dedelerinin Selanik'te kurup sonra İzmir'e aktardıkları gazete budur. Moiz, Hamburg'daki Dünya Siyonistleri Kongresi'ne Selanik Delegesi olarak gittiğinde, *Asır*'da çalışıyordu, yazar ve yönetici konumundadır. Moiz Kohen, 30 Aralık 1909 tarihinde, dünyanın her yerinden gelen siyonistlere seslenirken şunları da söylüyordu: "Yahudiler, sadece Filistin'e gitmek yerine, imparatorluğun ekonomik kalkınmaya ihtiyacı olan bölgelerine yerleşebilirlerdi. Yurduna bağlı ve ayrımcı olmayan çok sayıda Yahudi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bazı gizli güçlere karşı bir denge unsuru oluşturabilirdi; böylelikle Osmanlı'nın ve Yahudilerin çıkarı çakışacaktı." Belki de bunun için Moiz, "Kenan Ülkesi" dediği Türkiye'ye, en çok sanatçı ve entelektüel Yahudileri çağırıyordu.

Şimdilere bakıp da Moiz Kohen'in duasının önemli ölçüde realize edildiğini söyleyebilir miyiz? Eğlence dünyasının, gazete köşelerinin, tiyatronun, bazı fakültelerin, bazı kürsülerin, şarkıcıların, şarkı yazıcılarının, reklam dünyasının ve en son olarak futbolun önemli ölçüde Yahudi kökenlilerin hegemonyası altında olduğu bir zamanda bu soruyu sormak haktır.

Tekinalp, Serezli idi; ne tesadüf, şimdi bir Serezli daha biliyoruz. *Köşk'teki Hakim* kitabından aktarıyorum: "Şeyh Bedrettin, Sultan Çelebi Mehmet'e karşı bir ayaklanma girişimine önderlik etmekle suçlanmıştı. Siyaset meydanı, bir kelle daha almıştı. Sezer'in büyük dedeleri, Serez Çarşısı'nın siyaset kokan puslu havasını teneffüs ettiler. Şeyh'in siyaseten katledildiği bu şirin Osmanlı kasabası Balkan Savaşları'nda Bulgarlarla Yunanlılar arasında el değiştirdi. Büyük çoğunluğu Türk olan Serez, 1913'te, Londra Antlaşması ile Yunanlılar'a bırakıldı. 28 Haziran 1913'teki Bulgar-Yunan savaşlarında tamamen yandı. 1924 mübadelesiyle Türk nüfus Türkiye'ye göç ettirildi. Mübadele yıllarında Ege'ye yerleşen Sezer ailesinin bir kolu Kurtuluş Savaşı yıllarında iki kez Yunan işgali altında kalan ve büyük bir yıkım yaşayan Afyon'a yer-

leşti. Aile Rumlar'dan kalan bir mahalleye yerleştirildi."[1] A. Muradoğlu, "aile Serezlizadeler olarak tanınıyor" diyor ki, "sezer" soyadının buradan geldiğini çıkarıyoruz.

Demek, iki tanınmış şahsın doğmuş olduğu Serez'de bir diğer tanınmış asılmıştır; Muradoğlu, masluptan, "ünlü Osmanlı bilgini Şeyh Bedrettin" olarak söz ediyor; tartışmalıdır, Bedrettin'in opus magnum'u sayılan *Varidat* da sıradan bir kitaptır. Ayrıca bu büyük kıyamda "önder" olduğundan söz etmektedir; önder değildi, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, kıyamın önderleri idiler. Bedrettin, sonradan katılmıştı. Mustafa'nın başındaki "Börk", kızıl baş giysisi ve diğer başka işaretler nedeniyle Kalenderiye tarikatından olduğunu tahmin edebiliyoruz, Torlak Kemal ise Yahudidir; Avram Galante, asıl adının Samuel olduğunu haber vermektedir. Öyle anlaşılıyor, Bedrettin hakkında, Nâzım Hikmet'in uzun manzumesi yanıltıcı olmayı sürdürüyor; bu yanılmanın şu sıralarda en çok "İslamcı" sektörde olduğunu tespit edebiliyoruz. Belki de ihtiyaçları var.

Kıyam hakkında ilk ve en değerli bilgilerden birisi, nerede ise aynı dönemde yaşamış olan, Bizanslı tarihçi Dukas'a aittir; Dukas, Börklüce'ye "Perkliçia" diyor, Osmanlılar'a karşı ilk zaferleri bu taraf sağlıyor ve "bu zaferden sonra Perkliçia Mustafa'nın müritleri kazandıkları bu şan ve şöhretlerini, sahte babanın manevi kuvvetine atfederek, kendisini bir peygamberden ziyade medh-ü sena edip, kendi tarikatları için yeni bir akide tesis ettiler" yollu yazıyor;[2] peygamber'den ziyadesi mehdi veya mesih'tir ve Dukas'ın "yeni bir akide" haberi son derece değerlidir. Börklüce kıyamı, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslami tarikatların karışımı ile yeni bir din arayışı idi. Âşıkpaşazade de Bedrettin'in katledilmesi için Mevlana Haydar'dan fetva alındığını kaydettikten sonra, Mevlana'nın "Kanı helaldir, ama malı haramdır" dediğini ekliyor,[3] bu, Müslüman sayılmadığı anlamındadır. Oruç Bey'in ilavesi ise şudur: "Sonra Şeyh'in kendisi de bu fetvaya uygun fetva verdi. İkisinin ittifakı ile Serez'de bir yerde astılar."[4] Oruç Bey'den öğrendiğimize göre, Bedrettin de Mevlana Haydar'in fetvasına iştirak ederek Müslüman olmadığını kabullenmiş oluyordu. Bütün bunları çıkarabiliyoruz, fakat neden Serez'de öldürüldüğünü bil-

1) A. Muradoğlu, *Köşk'teki Hakim*, İstanbul, 2001, s. 24.
2) Dukas, *Bizans Tarihi*, İstanbul, 1956, s. 66.
3) *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Ankara, 1985, s. 91.
4) *Oruç Bey Tarihi*, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 77.

miyoruz; belki de Hıristiyan ve Yahudilerin çok olmasındandır, ancak bunu sadece bir tahmin olarak ileri sürebiliyoruz.

* * *

Bazı kaynaklara göre "Torlak", bazılarına göre "Hu" Kemal, asıl adı Samuel, Serez'in nüfusu, çalışmada içeride, Vehbi Koç'un çocukluğunu çizerken işaret ettiğim, Ankara'nın çok eski Yahudi halkı, başka çalışmalarımda geçen, Milas'ta 1356 yılına ait Yahudi mezar taşı ve diğerleri, bunların hepsi, sıkça tekrarlanan bir yanlışı düzeltmeye yardımcı olmaktadırlar; Türkiye'de Yahudiler, Beyazit'in 1492 yılındaki davetinden önce de vardılar. Doğru, yanlışın çekici bir tarafı var; bir diğer yanlış da sabetayistlerle ilgilidir, çıkış merkezi İzmir'di ve dolayısıyla, 1924 mübadelesiyle gelen ve daha çok "Selanikli" tabir edilenlerden başka ve önce de Türkiye'de sabetayist yaşıyordu. Kuşkusuz 1913 Göçü veya 1924 mübadelesiyle gelenlerin tamamı sabetayist değildi ve bu ve başka nedenlerle, sabetayistlerin miktarını ve dağılımlarını söyleyemeyiz, bugünkü bilgilerimizle imkansız görünmektedir. Kesin olan şudur; gelenlerin hepsi İzmir veya Ankara'ya yerleştirilmediler, Anadolu'nun her yerine dağıtıldılar ve dağıldılar. Bir bölümü, zaman içinde İzmir ve İstanbul'a döndülerse de Anadolu'nun her parçasında yaşamını sürdürenler çoktu, şimdi de kalabalık olduklarını düşünebiliyoruz.

Bunlardan birisi, 1924 mübadelesi ile gelenler içinde, teknik sözcükle "mübadiller" olarak tabir ediliyorlar, "yağlı payı almayı, ayrıcalıklı muamele görmeyi" becerenlerden yakınıyor;[1] bu, Türkiye'den çıkarılan Yunaniler'den kalan en güzel ev ve apartmanlar ile tarla ve iş yerlerini kapma anlamındadır. İşini bilenler, İstanbul ve İzmir'de "yağlı payı" kapıyorlar; diğerleri, Zonguldak, Trabzon, Afyon, Adana, Milas ve başka nerede Yunaniler'den boşalan mülk varsa bunları alıyorlar; dağılım böyledir. 1924 öncesi Yunani zenginlerin coğrafyası, sabetayistlerin dağılımının anahtarlarının birini sağlamaktadır. Öyleyse, az veya çok, bugünkü Türkiye'nin her yerinde varlar.

Bugün bir hegemonik konum elde edebildikleri için, davranışları ile, gösterileriyle, sabetayist ve Yahudi olmayanlara hiçbir şans tanımama kararlılık-

1) Reşat D. Tesal, *Selanik'ten İstanbul'a*, İstanbul, 1998, s. 67.
Reşat Tesal'ın kız kardeşi Merih, Ceza Hukuku Profesörü S. Dönmezer ile evlidir.

larıyla, bütün kural tanımazlıklarıyla, kendi renkleri ve kültleriyle açık parti kurmaya bile cüret edebildikleri için sayıları hızla artmaktadır; çünkü rant ve ranta koşu var. Şimdi bu noktaya ulaşmış durumdalar ve durumdayız.

Kural tanımazlık mı; Derviş Kemal önümüzdedir. Montajı tümüyle usûl ve genel dışı idi; ancak birincisi, bir ekonomi bakanının, ülkeye gelen İsrail Başbakanı Ariel Şaron ile bir otel odasında görüşmesi tümüyle kuralsızlıktır, dünyanın hiçbir yerinde resmi ziyaretlerde bu tür görüşmeler olmayacağını biliyoruz. İkincisi, bir ekonomi bakanının İstanbul'da bir dışişleri bakan yardımcısıyla, Yahudi Grossman idi, bir otel odasında buluşmasını ancak bir çadır devleti için düşünebiliriz. Üçüncüsü, bakanlar, yabancılarla görüşürken yanlarına mutlaka bir diplomat alırlar; not tutulur ve dosyalara konmaktadır. Bundan vazgeçmek, bir irticadır; bağımsız ve çağdaş devletten, beylik veya sömürge aşamasına dönüş demek istiyorum. Dört, bakanlar, Bilderberg türünden, en azından şaibeli ve herkes tarafından karanlık senaryolar toplantısı kabul edilen yerlere gitmezler çünkü ayıp sayılmaktadır veya Bilderbergçilerin İstanbul'da bir evde özel yemeklerine, bu yemekte öncelikle Ecevit'in başının yendiğini tahmin edebiliyoruz, katılmazlar; bunlar, bakanlar kurulunun varlık nedenidir, uyulmazsa bakanlar kurulunun varlığı tartışmaya açılmış demektir. Arttırmaya gerek var mı; söylenecek şudur, Bush olmasa, Derviş bunun binde birine cüret edemez ve Türkiye'de hiçbir başbakan veya cumhurbaşkanı buna müsaade etmez, aksini düşünemiyoruz. Demek ki cüretin de çaresizliğin de nedeni Bush'ta toplanmaktadır ve öyleyse sabetayizmin gücü emperyalizmden gelmektedir.

* * *

Bir süre önce, *Edebiyat ve Eleştiri* dergisinde, bir mülakatta, "Sabetayistleri çıkarırsanız, Türk edebiyatından geriye çok az kalır" demiştim; şimdi ise, Türk edebiyatını yaşatmak için sabetayistlerden kurtarmak gerekmektedir, artık bunu söylüyorum. Daha gerilere de gidilebilir ama Servet-i Fünun yeterli bir başlangıç oluyor; bugün bile bildiğimiz tipleri, hâlâ belleğimizde olan, evimizde bizimle yaşayan, her zaman haklarında konuştuklarımızı, tek sözcükle edebiyatımızı, onlara borçluyuz. Aslında "onlar" demek büyük bir haksızlıktır çünkü bizden ayrı değillerdi, yeni insanı ve yeni ilişkileri bütün

gerçekliğiyle bizim için yaratıyor ve yazıyorlardı. Şimdikiler ise, edebiyat dışından gelip, büyük bir zorbalıkla edebiyatımızda hegemonya kuranlar, bunlar pamukar'lar, çiçeker'ler, aylinman'lar veya aslımen'ler ve hepsi sabetayist-tirler, sadece insansızlığı ve haksızlığı fabrika ediyorlar; hiçbir işgalcinin yaşamı sevdiği veya yaşatmaya özlem duyduğu görülmüş müdür, şimdiki hegemon "yazarlar" işte tam böyledirler. Kısırdırlar ve kurutmaya mahkumdurlar. Güvensizdirler dolayısıyla bütün yeteneklerin zindancısı olmak zorundalar.

Çok yazık, isimlerini vermediğim, ayrıca çokturlar, o kurucu edebiyatçıların verdiklerinden çok daha fazlasını yolup kopardılar ve aldılar. Bu "yeniler", kıraçlıkta mutluluk ve yolmakta yaşam buluyorlar; rantiye hali dediğim, işte budur.

İnsan türünden yaşayamadılar, ne aşkları ve ne arkadaşlıkları oldu, ne karakola düştüler ve ne de hapis gördüler; demek ki insanı bilmiyorlar, yalnızca insansızlığı çiziktirebiliyorlar. Haksızlıkla geldiler, hak'kı yazamıyorlar; dünyaları insansız ve hak'sızdır ve bir tek, kendilerini bu topluma kakanları biliyorlar. Bağlılıkları, yalnızca kakanlarına, kendi hegemonlarına, oligarşiye ve emperyalizmedir, bildikleri ve dünyaları bunlardır; bunlar koparıldığı zaman, kuklalar misali yere düşecekleri kesindir. Sadece kendilerini biliyorlar ve bu, yalnızca kuklaları bildikleri anlamındadır. "Tip" diye, kuklaları imal ediyorlar.

Ben de kuklalara isyan ediyorum. İsyanımı yazıyorum, bilim'dir.

Yalçın Küçük
Balgat,
24 Temmuz, B.Y.

Birinci Kitap

PAMUK PRES

"Il existe en France un puissant lobby pro-israilien exerçant notamment son influence dans les milieux d'information."
Général de Gaulle

"Fransa'da, etkisini özellikle enformasyon ağlarında belli eden güçlü bir İsrail yanlısı lobi var."

Birinci Bölüm

EN ÇOK OKUNMAYAN YAZAR

İngilizce olsaydı, "The O. Pamuk Case" derdik, artık tam anlamıyla bir "vak'a" olduğundan kuşku duymamak durumundayız. Bir "Orhan Pamuk Vak'ası" ile karşı karşıya bulunuyoruz; ortada bir estetik tartışma yok çünkü bir taraf Pamuk'u "yazar" saymıyor, bu içerisidir ve diğer taraf, Türkiye'nin "en büyük yazarı" tayin ediyor, bu dışarısıdır, biz böyle bir matriksle bir edebiyat tartışması yapamayız. Bir taraf, Pamuk'un çıkardıklarını okumadığını, okuyamadığını ve buradan hareketle bunların okunamayacağını ampirik dayanaklı bir hüküm olarak ortaya koyuyor, bu Türkiye'dir ve diğer taraf, satır aralarında okunmadığını kabul etmekle birlikte, yüksek sesle "şaheser" diyorsa ve bu zengin dış dünyadır, ortada estetik değil bir ideolojik savaş var demektir. Buna ideolojik hegemonya savaşı da diyebiliriz; öyleyse eleştirel alana değil bir savaş meydanına giriyoruz.

Savaş bilimseldir ve bilimsel ilerleme bir savaş yoğunlaşmasıdır.

Hem savaş ve hem de bilimde, kavramlaştırma çok önemli olmaktadır ancak daha da önemlisi, kavram ve tanımların sınırlarının netlikle ve daha doğrusu keskinlikle belirlenmesidir. Çünkü saflaştırılmış ve sivriltilmiş kavram,

bir araç ve kuşkusuz bir hançer'e dönüşmektedir. Bu nedenle önce kullandığımız kavramları net hale getirmek zorunluluğunu kabul etmemiz gerekmektedir; bu çerçevede ise ben hemen şu "içerisi" tanımlamasının son derece bulanık olduğunu teslim ediyorum, demek ki bu haliyle bir araç olmaktan çok uzaktır. Gerçekten de biliyoruz ki "büyük basın" Pamuk'un büyük yazar olduğundan hiç kuşku duymuyor ve bu o kadar öyle ki dışarıda icat edilen bu büyüklüğü de yalnızca bu "büyük basın" ve televizyonları sayesinde öğreniyoruz. Bize haber veriyorlar, çok zaman büyük sevinçle ve her zaman abartarak, "büyük yazar" O. Pamuk imajını bize dikte ediyorlar; öyleyse ya bunlar "içerisi" değiller ya da burada kullandığım "içeri" tanımı, bu haliyle işe yaramaz ve kör bir işaret olarak kalmaktadır. Peki hangisi; bu soru da bize O. Pamuk Vak'ası'nın irdelenmesinin ne kadar zengin olduğunu hatırlatıyor, dili ve kendimizi daha netlikle öğrenme imkanı doğmaktadır.

İÇ CEPHE

Böylece "içerisi" nitelemesinin niteleme kabiliyetinden kuşku duymaya başladığımız zaman, Pamuk'un içeride okunmadığı hükmünü de tartışmaya açmış oluyoruz; eğer "büyük basın" dışarı ile birlik olup Pamuk'un Türkiye'nin en büyük ve en çok okunan yazarı olduğunu sürekli propaganda ediyorsa aksi görüşün kaynağı nedir; bu soru ortadadır. Anahtar bir sorudur ancak anahtarı önemli yapanın her zaman açtığı kapı olduğunu biliyoruz; soru açıldığında, asıl önemli soruyla büyük basından bağımsız basının kalıp kalmadığı problemi ile karşılaşıyoruz. Çünkü eğer okunmadığı iddiası varsa, bunun dillendirildiği bir ortam olmalıdır ve eğer bu da büyük basın alanı değilse, pek büyük olmasa da bağımsız bir basın olmak zorundadır.

Var mı, benim burada bu önemli ekonomik problemin analizine girmem imkansızdır, ileride başka bir çalışmada bunu ele alabiliriz;[1] bununla birlikte

1) İleride yazmayı planladığım "Ekonomi-PoliTİT" çalışmamda ekonomi ile basını incelemeyi planlıyorum.

şimdilik, Türkiye'de bağımsız basın kalmadığını söylemekle yetiniyorum. Ekonomide tekelleşmenin en yüksek düzeye ulaştığı ve ülkemiz için büyük üzüntülerle geliştirdiğim "tekelistan" kategorisinin neredeyse tartışmasızca kabul edildiği bir zaman kesitinde, bağımsız basından, artizanal düzeyde direnenlerin dışında söz etmek bilim dışıdır. Nitekim, burjuva iktisat düşüncesinin artık okutulmayan, yalnız en gerçekçi ve belki de XX. Yüzyılda tek katkıdır, oligopol kuramı da bağımsız basını düşünmenin imkansızlığına tanıklık etmektedir; eğer monopolist veya oligopolist sektörler varsa, basın ve medya en fazla oligopolisttir, bu sektörde ancak bağımlılık ilişkisi var demektir, bu nedenle en çok bağımsızlık iddiasında olanları, en çok birer vasal sayıyoruz.

Şu anda Türkiye'de, artizanal ölçekte ve gerilla ruhuyla, kuşkusuz legal düzlemde, kendini sürdürmeye çalışan dergileri ve yeni başlayan internet yayıncılığını bir kenara koyacak olursak, bağımsız basının bittiğini kabul etmek durumundayız. Kuşkusuz hâlâ, şurada veya burada tekel sermayesiyle organik olarak bütünleşmemiş basın var; yalnız bunlar da eğer vasalite kavramı fazla teknik geliyorsa yerine önerebiliyorum, bir lambanın etrafında uçuşan ya da çırpınan pervaneler kadar bağımsız olabiliyorlar; demek ki basın oligarşisinin kelebekleri olarak görünüyorlar. Yönetenleri, ideolojik hegemonyanın medyakratları olmaya mahkumdurlar ve hükümlü hareket ediyorlar; pratikleri, teorik modelimizi doğrulamaktadır.

Peki, öyleyse okunmadığı sonucunu nereden çıkarıyoruz? Uzatmadan şu aksiyomu formüle edebiliyoruz, Türkiye'de bağımsız basın bitmiştir, fakat sevindiricidir, henüz bağımsız "kalem" bitirilememiştir. Bu da şu anda ülkenin sayısız paradokslarından birisidir ve eşitsiz gelişmenin güçlü varlığını haber vermektedir; hem paradoksal ve hem de çelişkilidir çünkü hâlâ bağımsız kalemleri barındıran gazetenin yayın politikası da bağımlı olmak durumundadır. Bunun anlamı ve elimizdeki "vak'a" ile ilgisi ise, bağımsız kalemlerin Pamuk'un yazar olmadığını ve okunamadığını en çok dillendirdikleri gazete veya gazetelerin, Pamuk'un "en büyük yazar" olduğunu en fazla propaganda etmesidir, herhalde iradi olmayan bir paradokstan söz ediyoruz. Ülkemizde Pamuk, en çok övüldüğü yerde en çok yerilmektedir; bu bir paradokstur ancak paradoks bir bilimsel zorunluluğun ürünüdür ve ne yazık ki zorunlu olarak özgürlüğün değil özgürlüksüzlüğün habercisidir.

Bir ara bulgumuz var; "dışarısı" pek o kadar dışarısı değildir ve içeride bağlantıları olmaktadır. Bunun da iki uzantısını saptayabiliyoruz: Birincisi, bilim her ne kadar gerçeğin okunması işlemi ise de gerçekten daha aydınlatıcı ve geliştiricidir; bunun için peşinden koşuyoruz. İkincisi, "dışarısı-içerisi" ikilemi ve çözümlemesi ancak dışarıda olanın içerideki alanda yer edinmesi halinde pratik verime sahip olmaktadır; burada bunu görüyoruz.

Gördüğümüz bir de şudur, geliştirdiğim analize en uygun olan gazete hiç kuşkusuz, *Cumhuriyet*'tir; *Cumhuriyet*, yayın politikasını, Pamuk'un büyük yazarlığına ve propagandasına dayandırmaktadır; her yeni kitabı çıktığında sayfalarını Pamuk'la doldurduğu bilinmektedir. *Kırmızı* kitabı çıktığında ise *Cumhuriyet*'in her türlü ölçüyü geride bıraktığını gördük, kitap ekinde tam beş sayfa ayırmıştı ve arka sayfayı da sayarsak altı sayfa ediyordu;[1] bu beş sayfada, en küçük bir değerlendirme veya eleştiri göremiyoruz. Her satırda ve sadece reklam var; demek ki Pamuk, kitabının okunmayacağından ve anlaşılmayacağından emin görünüyor ve pazarlamasını yapıyorlar, böyle düşünmek zorunluluğu var. Diğer yandan, sözkonusu edilen gazetenin Pamuk'un özgür reklamı için sayfalarını en büyük cömertlikle açması, teorik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bağımsız olmayan gazetede bağımsız kalem analizinde bir boyut ayrıca önem kazanıyor; aslında bu boyut basındaki hızlı eleman değişimini de açıklıyor ancak çok daha kapsamlı olduğunu göreceğiz. Şöyle bir yasayı yazabiliyorum; tekel düzeninin kurulduğu her coğrafyada, iktisatta yıllar önce İngiliz iktisatçı Gresham'ın formüle ettiği "Kötü para, iyi parayı kovar" yasasına benzer bir biçimde, "Birikimsizler, birikimlileri kovar" yasası geçerlidir. Çünkü, tekelistan'da en büyük düşman birikimdir ve çünkü birikim bağımsızlığa kapı açarken, birikimsizlik, oligarklara bağımlılığa yatkın formasyonları hazırlamaktadır. Feodal düzende lordlar, tekelistan'da tekelefendileri, en çok

1) Bir zamanlar yazarı olduğum *Cumhuriyet*'i yıllardır izlemiyorum, buradaki coupure'lerin çoğunu Doğu Perinçek'e borçluyum. Haymana Zindanı'nda beraber kaldığımızda bana gösteriyordu ve daha sonra da mezarlarımız ayrıldığında kesip memurlarla gönderiyordu. Daha yakın tarihli olanları da arkadaşımız Neylan sağladı, her ikisine de teşekkür ve sevgilerimi yazıyorum. Sözkonusu sayfaları bize sunan, Oral Çalışlar'dır, gazetecilik mesleğinden gelmemesine ve bir deneyimi olmamasına karşın yazarlık imkanı verildi; demek, basına bağımlı olarak giriyordu. Ben daha önceleri, ilk adının "Danyal" olduğunu bilmeden ve hiçbir eleştiri yüklemeden sabetayisi olabileceğine işaret etmiştim; hiç kuşku yok Pamuk'un dünya Yahudi lobisi tarafından öne sürülüp korunduğu yollu saptamalarımı hatırlamanın yeridir, çünkü destekliyor. *Cumhuriyet*'in ilk beş sayfada Pamuk reklamı yaptığı yayının arka sayfasını da İstanbul Yahudiliğinin yayın organı *Şalom* gazetesinin tanıtımına ayırması ilk bakışta şaşırtıcı olmakla birlikte iyice düşünüldüğünde anlamlı görünmektedir. Bu notlar, daha ileride önem kazanabilecektir; öyle umuyorum.

Mizahın Cenneği – Gino Hovsepian

Şalom Gazetesi 50. yılını bir de karikatür sergisiyle kutlamıştı. Sergide yer alan 500 karikatürden yüzellisi albüm olarak yayımlandı.

Şalom'dan mizah

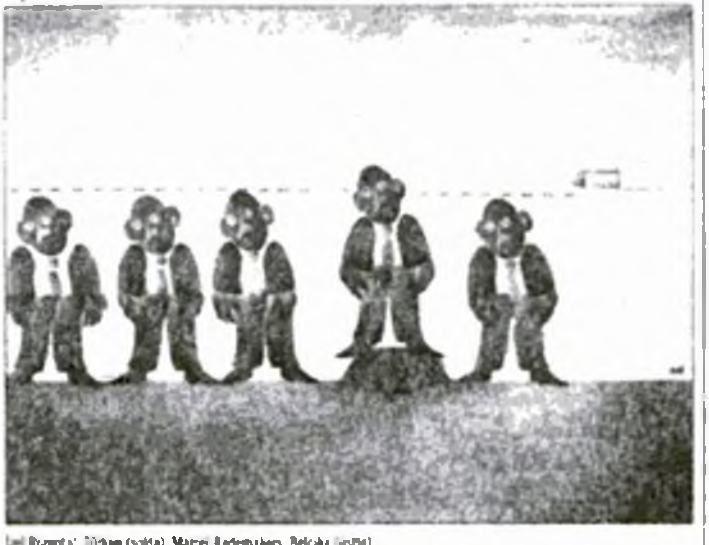
Şalom Türkiye'nin en eski gazetelerinden. 1947'de kurulmuş ve geçtiğimiz yıl 50. yaşını kutlamış. Onun sayfalarında Türkiye'nin hafiflik mizahçılığının en ağır ağırlarından birinin, Yahudi politikalarının sorunları kahırları, savaş ve acıdan yansıyor. Şalom 50 yılını bir dizi etkinliğin yanısıra bir karikatür albümü ve sergisi ile kutladı.

Hepsi bundan ibaret olsaydı. "Ayrımcılık" konulu karikatür sergisini ve daha sonra yayımlanan albümü Cumhuriyet Dergi'ye taşımak gereksizdi. Eğer albümün sayfalarını çevirmeseydik, yeryüzünde ayrımcılığa en çok uğrayanlar, ayrımcılığın, ekleğin saldırılarından en ağır acı alanlar çok acılı bir kaderin çocuklarının oluşturduğu bir sergiden ve albümden aradan bunca ay geçtikten sonra söz edilmeyecekti.

50 yıl aşkın ülkeden 500'ü aşkın karikatürist Şalom'un sergisinde, sonra da albümünde buluşmuş. ayrımcılığın herkesine karşı karikatür sanatının oluştu onların fırçalarından. Seçici kurul oylarını pişirip geçmiş. 500'den çok karikatürden 150'sini seçmiş için çalışmış. Anlaşılabilmesi için zor olmuş. Ama sonunda ortaya albümler yeşertmiş, ayrımcılığa karşı aykırı karanlığında dünyaya "Yaşasın değişiz, çoluz, çok çok çoluz ve topraktan temiza kalıyız" dedirten bir mizah anıtı çıkmış. Şalom, daha iyi, daha kaliteli ve daha adil bir dünyaya ümiyle 50 yılında doğmuş pek gurur selamlamış Dr. Mete Tapan, Uluslararası Karikatürcüler Federasyonu Başkanı Peter Nieuwendijk, 2. Başkan Ali Mecdelayi, Şalom karikatüristlerinden Süreyo Doğdaş, Yiv Manuel, Türkiye çizerler lan Oral, Bülent Bozantal ve [illegible] Macaristan'dan gelişen seçiciler kurulu kadar bu da albümden bir kaç dernek sayfalarda Osmanlıdan kalma bir deyim yerinde "Mazrufat ifşata tabidir" der. Ufak bir bilgi notuyla noktalayalım. 50 yaşındaki dünya dehşetini Şalom Gazetesi'nin Uluslararası Karikatür Sergisi albümünden edinmek istiyorsanız (0212) 240 41 44 numaralı telefon edinmeniz yeterli. Hem siz, hem kitaplığınız onurlanır.

Levi Rozenta', Türkiye (solda), Mizahi Radenkulers, Belçika (sağda)

Cumhuriyet-Dergi, 20 Aralık 1998, Sayı 665, arka kapak.

SAYI 665 20 ARALIK 1998

Cumhuriyet
DERGİ
PARASIZ PAZAR EKİ

DARBE VE SİNEMA...

Birçok Şilili yönetmen için fiziksel sürgün sona erdi. Şili sineması, darbeyi ve unutulmaz yükünü daha yıllarca taşıyacak...

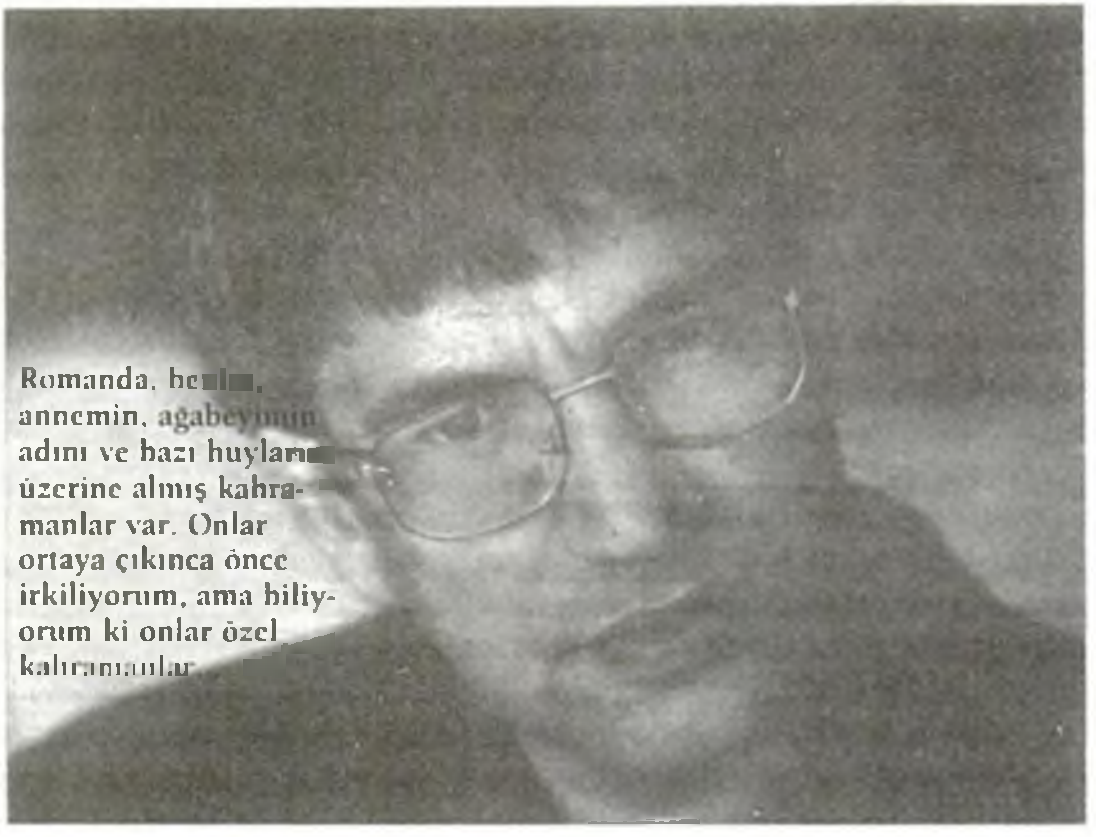
■ 8. SAYFADA

DEPRESYONUM VE BEN

Depresyon anlaşılamaz ve derin bir uzantıdan intihar etme isteğine kadar farklı, duygular içeriyor. Tedavisi ise uzun sürüyor...

■ 12. SAYFADA

Romanda, benim, annemin, ağabeyimin adını ve bazı huylarını üzerine almış kahramanlar var. Onlar ortaya çıkınca önce irkiliyorum, ama biliyorum ki onlar özel kahramanlar.

NAKKAŞIN MÜREKKEBİ KIRMIZI

ORAL ÇALIŞLAR

Orhan Pamuk, "Benim adım Kırmızı" romanıyla yeniden okurlarının karşısında. Pamuk, edebiyat dünyamıza soluk getiren, uluslararası alanda da beğeniyle izlenen bir romancımız. Yeni romanında Osmanlı İmparatorluğunun önemli bir sanat alanı olan nakkaşlar dünyasıyla tanışıyoruz. Resmin yasak olduğu İslam dünyasının sınırlarını zorlayan nakkaşların, tutuculukla çatışan ve meslekî kıskançlıkla kana bulanan kirlenen öykülerini izliyoruz. Sunduğu olaylar örgüsü, derinlemesine işlenmiş sağlam kişilikler, iyimser ve umutlu bir ortam yaratıyor. Romanın, piyasaya çıkışının rahatlığını yaşayan Pamuk, çok sıkıldığı "Roman ne zaman bitiyor?" sorusundan da böylece kurtulmuş oluyor. Pamuk'la, roman kahramanlarıyla iç içe geçmiş yaşamı, roman kahramanlarıyla özdeşlemiş, kişisel kaygıları üzerine konuştuk. Pamuk, birçok aydın gibi, acımasızlıklardan, Türkiye'nin içinde bulunduğu kaostan, endişe duyuyordu.

"Benim Adım Kırmızı"da, anne Şekure, ağabey Şevket ve küçük kardeş Orhan, rastlantı gibi romanın önemli kişileri olarak dikkat çekiyordu. Tıpkı Orhan Pamuk'un gerçek yaşamında olduğu gibi. Neden bu isimleri seçmişti, kendi yaşamıyla romanın ne gibi bir bağlantısı vardı? Önce, Orhan Pamuk'un gözünden bir Orhan Pamuk tanımlaması istedim.

Önce onu (Pamuk kendisini tanımlıyor), saptantıları, merakları, ya da moral ve manevîyat bozukluğunu sürükleyen dertleriyle anlatırdım. Bir insan, sevinçlerinden çok kederleri, takıntıları, dönüp dönüp yüzbinlerce kez kendine tekrarladığı şeylerle anlatılmalı. Bunlar genellikle yenilgiler, istekler, rüyalar. Bu da bende her zaman, "Öyle bir roman yazayım ki", ya da "Romanımın sonunu öyle bir yazayım ki" ya da "Romanım şu zaman bitecek" şeklindeki sanlantısal tekrarlar halinde olur.

Demek ki, kendimi en çok romancı olarak görüyorum. Kendimi ne iyi bir vatandaş, ne iyi bir yurtsever, ne başkalarına yardım eden biri, ne iyi bir baba olarak, ya da başka bir yere ait olmak şeklinde

Devamı 2. sayfada

Cumhuriyet-Dergi, 20 Aralık 1998, Sayı 665, ön kapak.

bağımsızlıktan korkuyorlar; korktuklarını yok ediyorlar. Öyleyse, tekelistan'da birikime ve bağımsızlığa karşı yürütülen bir haçlı seferinden söz ediyoruz ve basın hem en ön cephede ve hem de pek göz önünde olduğu için de ilk çarpıcı gözlemleri burada yapıyoruz, ayrıca şaşırtılıyoruz.

Kuşkusuz birikimin yaşla ilgili bir yanı var, biriktirmek, zamanla özdeştir, birikimliyi kovmak, hangisi olursa olsun sektörü gençleştirmek demektir; işgücü alanında, tekellerin ortalama ücret düzeyini düşürmek için gençleştirme politikası uyguladıklarını biliyoruz. Yalnız bu temel eğilim olmakla birlikte ayrık örneklerle de karşılaşıyoruz; sözünü ettiğim *Cumhuriyet*'in Pamuk reklamında aracı O. Çalışlar ve arka sayfayı *Şalom* ile destekleyen eşi İ. Çalışlar pek de genç sayılmazlar, bu analizimizle çelişir görünmektedir. Ancak bilimsel gerçek çok zaman görünürdeki çelişkilerin arkasında gizlidir; çünkü Çalışlar'lar asıl basında gençtirler. Uzun yıllar sol sektörde idiler, basın ve yazıcılıkla ilgili bir birikimleri olmamıştı ve üstelik soldaki tüm tarihlerini reddetmişlerdi, bu tek birikimlerini de silmek anlamına geliyordu, basın sektörüne yoksul ve birikimsiz olarak giriyorlardı; demek ki sadece bağımlı ilişki ve işlere hazır hale gelmişlerdi ve öyle geldiler. Bu sektörün birikimsiz ve sığıntı elemanları da bağımlıdırlar; Orta Çağda da kullar daha çok yıkılmış kalelerden devşiriliyordu, hatırlıyoruz.

Gençlerin birikimsiz ve birikimsizliğe hükümlü ve birikimlilerin görece olarak "yaşlı" ve bağımsız kimliklerini korumaya tutkulu olabildikleri bir sektörü ele almış oluyoruz. Bu sektörde, görece olarak "yaşlı" olanların en sevimsiz ve amorf hayvana nispetle "dinazor" olarak çağrıldıklarını da biliyoruz. Bu, bu alandaki bağımsızlık eğilimlerinden korkunun dışa vurmasıdır ama aynı zamanda bağımsız davranışların zorluk ve tehlikesine de işaret etmektedir. Bu nedenle, tekelistan'da, Pamuk'un yazar olmadığı ve okunmadığı saptamalarının doğrudan bir dil yerine, dolaylı bir anlatım ve alegorik değinmelerle yapıldığını görürsek şaşırmamalıyız; öyle yapılmaktadır.

Ahmet Cemal, bu söylenenleri daha iyi anlatabilecektir; Cemal'i, yıllardır bir edebiyat çevirmeni ve eleştirmeni olarak tanıyoruz; *Cumhuriyet*'te yazmakla birlikte kadrolu ve finansal açıdan *Cumhuriyet*'e bağımlı olamadığını tahmin edebiliyoruz. *Cumhuriyet*'teki sütununda çıkan "Orhan Pamuk Dosyası!" başlıklı yazının başlığı kuşku davet etse bile Pamuk'u savunduğu izlenimi vermektedir; görünüşe göre, Pamuk'a çok sert eleştiriler yöneltilmekte

ve yazarlığı bile tartışılmaktadır. Cemal, sanki buna karşı bir yerdedir ve bir gün Eskişehir'den İstanbul'a gelirken, trende roman okuyan bir başka yolcu görüyor, heyecanlanmıştır ve okunan romanın *Benim Adım Kırmızı* olduğunu fark edince herhalde şaşırıyor, sevinmiş mi, bilemiyoruz ve yolcu-okuyucu ile konuşuyor; bu kadarı bile çok ilginç olmalıdır. Fakat şunları da yazıyor: "Bütün bunları neden mi yazdım? Aslında ilk bakışta biraz tuhaf gelecek bir nedenden ötürü, başka deyişle, Orhan Pamuk'u anlayanların da olduğunu göstermek için yazdım." Doğrusu, çok hoş, Türkiye'de tanınmış bir eleştirmen, güya Türkiye'nin "en çok okunan" yazarını anlayan bir okuyucu bulunca, bunu büyük keşif sayıyor ve bizlere haber veriyor; biz bu haber dolayısıyla Cemal'in, bir Osmanlı ipokritizmi ile Pamuk'un okunmadığını savunanlar cephesine katıldığını düşünmek zorunda kalıyoruz.

Türkiye, anlamadıkları kitapları çok okuyan insanlar ülkesi mi; yoksa, "anlamamak" sözcüğü "okumamak" anlamında mı kullanılıyor, çünkü Pamuk'un anlaşılmadığı iddiası okunmadığı iddiası kadar yaygındır. Gerçekten de iki iddia da aynı anlamlı olabilmektedir ve bazı dillerde okuma ve anlamanın aynı göstergeye, "read", sahip olduğunu biliyoruz. Türkiye Yahudiliğinin büyük tarihçisi Avram Galante'nin "Yahudiliğin gerçek başkenti" dediği New York'ta üç yıl geçirdiğini öğrendiğimiz O. Pamuk'un da bu iki sözcüğü birbirinin yerine kullandığını düşünebiliriz. Nedenimiz var, N. Akman'ın bize haber verdiğine göre, Pamuk, "bazı imza ve okuma günlerinde", soru soran okuyucularını, kitabını "anlamamakla" suçluyordu;[1] bu durumda, okurların, basındaki aşırı propagandanın da etkisiyle Pamuk'u satın alıp okumadan imza gününe gittiklerini düşünmemiz mümkündür. Ayrıca, Amerika'da yapılan araştırmalar, çok reklamı yapılan veya tv dizisi olan kitapların pek az okunduğunu, okumayan okuyucuların gazete haberi veya dizilerdeki bilgilerle yetindiklerini ortaya koyuyordu, bu ihtimali de hesaba katabiliriz. Mahmut Makal'ı, birikimsiz genç kuşaklar tanıyorlar mı; *Bizim Köy* yazandır, ikinci Dünya Savaşı'nı hemen izleyen zamanda, köy öğretmeni olarak köy gerçekliğini yazdı, Türkiye'de hapse atıldı, ancak küçük kitabı, İngilizce ve Rusça dahil pek çok dile çevrildi; uzun yıllar iki dünyada bugün Pamuk'un olduğundan Çok daha fazla ünlüydü. Öğretmenliğini sürdürdü ve hep sürüldü, hep yazdı ve hep okudu; buraya, özlediğimiz Arkadaşımız Ahmet Taner Kışlalı'ya

1) Nuriye Akman, Benim Adını Orhan, *Sabah*, 7 Şubat 1999.

gönderdiği ve Kışlalı'nın da sütununda yayımladığı mektuptan aktarma yapmak istiyorum. Kuşkusuz, "O. Pamuk Romanı" üzerinedir ve Mahmut şunları yazıyordu: "Orhan Pamuk'tan *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı okuyabilmiştim. *Kara Kitap*'ı çok zorlandığım halde bitiremedim. *Kara Kitap*'ın yayınlandığı aylardaydı, Zonguldak'ta imza gününe gittik birkaç arkadaşla. Okurlarla söyleşirken, bir okuyucu önceden aldığı *Kara Kitap*'ı bir başka kitapla değiştirmek istedi. İsteği yerine getiren kitapçı, 'birkaç tane sattık ama hepsi de getirip değiştirdi, okuyamamışlar' dedi."[1] Mahmut, Sevgili Arkadaşımız Ahmet'e yazdığı mektubunu, "o gün bugündür Pamuk'un kitaplarını alıp da okuyamayan çok" diye sürdürüyor, ancak yine de, çok ender bir olay olarak bir kitap fuarında Pamuk okuyan birisine rastladığını aktarıyor; bir okuyucu "reklamına kanarak" *Yeni Hayat*'ı almış, eğer bitirebilmişse hiç anlamamış, bunu da öğrenmiş oluyoruz.

Burada "bitirebilmişse" sözcüğü çok yerindedir. Makal aynı kitap fuarında birlikte olduğu A. Behramoğlu'nun söylediklerini de aktarıyordu; Yazarlar Sendikası başkanlığı da yapan Behramoğlu'nun, *Yeni Hayat* serüveni, kendi anlatımıyla şöyledir: "Anlatılan şeyin bir anlatı mantığından, bir iç tutarlılıktan yoksun olduğunu hissettim. Yazar tarafından aldatılıyormuşum duygusuna kapıldım ve okumayı sürdürmedim." Demek, Pamuk, bazen reklam etkisiyle satın alınan ve kesinlikle okunamayan bir yazar durumundadır.

Oktay Akbal, duyduğunu ve düşündüğünü yazan bir kalemdir; ayrıca *Cumhuriyet*'i yöneten pervanelerden korkmayacak kadar birikim sahibi olduğundan kimsenin kuşkusu bulunmamak gerekiyor. Bu nedenle, *Cumhuriyet*'in kadrolu olmasına karşın, Pamuk'u okumadığını yazabilen tek yazarı olmasına şaşılmıyoruz. Kısa ve açık değerlendirmesini buraya alıyorum: "Ahmet Taner Kışlalı, Orhan Pamuk'un yüz binlik bir satış yaptığı söylenen son romanını okuyamamış. Ne diyeyim, ben de okuyamadım. Oysa ilk romanına Milliyet roman ödülünü veren kuruldaydım. Pamuk 'star' sisteminin başarılı bir ürünü. Böyle bir düzeyde kalmak için ne yapmak gerekiyorsa beceriyor. Atatürk'e sövmek, alaya almak! Ama bu tutumlarıyla kendisini küçültüyor, değersizleştiriyor! Kışlalı'nın dediği gibi, 'maskesinin altındaki çirkin yüz' böylece ortaya çıkıyor!"[2] Burada, bütünün dışında iki önemli nokta var; birincisi, Oktay, satış rakamına pek inanmıyor, olmalı, çünkü "bir satış yaptığı

1) Ahmet Taner Kışlalı, Rahatsız Oldular, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1999.
2) Oktay Akbal, Kısa Kısa Değinmeler, *Cumhuriyet*, 30 Ocak 1999.

söylenen" ibaresini tercih etmektedir. İkincisi, "okumadım" değil "okuyamadım" demektedir ki çok ağırdır; çünkü bir anlamda "işi" hem bir edebiyatçı ve hem de bir günlük fıkra yazarı olarak okumak olan bir yazarın okuyamaması çok değersizleştirici bir değerlendirme olmalıdır, kuşku duyamayız.

Bir özet yapabiliriz, tanınmış yazarlarımız ve yaşamları kitap okuma üzerine kurulu. Mahmut Makal'ın, Oktay Akbal'ın, tanınmış kültür adamımız Kışlalı'nın, tanınmış şairimiz Behramoğlu'nun Pamuk'u okumayı denediklerini ancak başarılı olamadıklarını saptamış durumdayız. Bu durumda bile Pamuk'un, "büyük" sözcüğünü bir tarafa bırakıyoruz, "yazar" olduğu tartışmalıdır ve böyle bir durumda dışarıdan "büyük yazar" dayatmasını, en kibar sözcükle kafalarımızı sömürgeleştirme süreci olarak anlıyoruz; sorun da budur. Devamı var.

Hain bir bombanın aramızdan aldığı Ahmet Taner Kışlalı, çok ince bir arkadaşımızdı ve sert karşılaşmalardan uzak duran bir kimliğe sahipti. Ne var ki "O. Pamuk Romanı" üzerine yürüyüşü hepimizi şaşırtıyordu, sütununu bir mevzi haline getirdiğini görüyorduk. Bir siyaset bilimi profesörü olmasının yanında, milletvekilliği yapmış ve Kültür Bakanlığı görevinde bulunmuştu; bağımsız davranacak kadar birikimliydi. Birikimsizler koyamazlardı ve belki başka bir kolu öldürebilirdi; öyle olmuştur.

Bu da paradoks yüklüdür; Kışlalı'nın açılımından sonra Kışlalı'nın Cumhuriyet Sütunu'nun, seçkin aydınlar için bir tür gerçek görüşlerini açıklayabildikleri bir kurtarılmış alan ve bir rahatlama yeri oluşuna tanıklık ettik; bunlardan bazılarını aktarmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden bir profesörün söyledikleri çok ilginç idi ve aktarıyorum: "O. Pamuk'un sinsice Atatürk karşıtlığı yaptığını bilmiyordum. Ama ben de reklamların etkisiyle aldığım romanını bitirememiştim. Yazınızı başka profesör arkadaşlarla tartıştık. Onlar da aynı durumdalar. Eğer bunca şişirilen bir romanı biz de anlamıyorsak, herhalde eksiklik ve yanlışlık bizde değil başkalarında olmalı!"[1] Demek, ülkenin profesörleri de Pamuk'u okuyamıyorlar, okumayı deneyenler olduğunu öğreniyoruz. Fakat okumalarını bitiremedikleri kesindir.

Kışlalı'ya ulaşan haberlerden, okuma konusunda inatçı davrananlar oldu-

1) Ahmet Taner Kışlalı, Kral Artık Çıplak!, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1999.
Burada şu soru var, Pamuk, gerçekten ve sinsice Atatürk düşmanlığı yapıyor mu ve eğer yazdıkları anlaşılmıyorsa Atatürk düşmanlığı nereden çıkıyor; bu soruyu sormak durumundayız. Şimdilik bu soruya kısmi bir cevabımız var, en azından Batı, O. Pamuk romanlarını böyle anlıyor ve bu nedenle de övüyor. *The Economist* dergisinde şunları okuyoruz:
"Modern Turkey's founder, Mustafa Kemal Atatürk, imposed a mix of nationalism and secularism on the country. He wanted Turks to turn their backs on the Ottoman past and become modern by

→

günü da anlıyoruz; bunlar arasında İzmir'de genç bir çiftin serüveni acıklıdır, genç hanım okuduklarını anlamayınca bitiremeden kocasının yardımını istiyor ve Kışlalı "Ama o da bitirememiş kitabı, üstelik o da hiçbir şey anlamamış" diye serüveni özetliyordu. Doğrusu böyle bir felaketin Türkiye'de başka hiçbir yazarın başına geldiğini hatırlamıyorum.

Benzer bir zorlamanın örneklerinin az olduğunu da söyleyebiliriz; belki Hintlileri, Manchester pamuklularını almaya mahkum etmek için Hintli dokuma ustalarının ellerinin kesilmesini veya Çinlileri afyona alıştırmak için savaş açılmasını hatırlayabiliriz; bir estetik tartışma değil sömürge savaşı ile karşı karşıyayız. Bunu, bir edebiyatçı ve aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde profesör olan Tahsin Yücel'in bir mektubundan daha iyi anlayabiliyoruz; kuşkusuz mektup Ahmet'e hitap ediyordu ve Kışlalı'nın sütununda yayımlanmıştı. "Sevgili Ahmet Taner" diye başlamakta ve şöyle devam etmektedir: "Tüm yazıların gibi Orhan Pamuk ve kitaplarına ilişkin iki yazını da ilgiyle okudum. Ama 'Kral Artık Çıplak!' beni bayağı hüzünlendirdi. Gel de hüzünlenme! Bir çok üniversite profesörü, bir çok köşe yazarı, bir çok sanatçı, bir çok aydın kişi 'reklamların etkisiyle', yani renkli basının pazar eklerindeki bol resimli yazılara, yüksek satış rakamlarına bakarak pop kaseti alır gibi roman alıyor, okuyup anlamakta zorlanınca, 'biz de anlamıyorsak, herhalde eksiklik ya da yanlışlık bizde değil, başkasında olmalı' diyor. Sen yazarın tutucu, kitaplarının niteliksiz olduğunu yazınca da rahatlayıp teşekkür ediyor."[1] Çok güzel ve Profesör Yücel'in daha çok söyleyecekleri var, yalnız burada ayrıca kaydetmemiz gereken bir nokta, Tahsin Yücel'in, Türkiye'de en seçkinlerin ve en kültürlülerin Pamuk'u okuyamadıkları ve okumadıklarını genel-geçerli bir yargı olarak koymasıdır. Bunu ise bu yargının yayımlandığı gazetede ve Ö. Çalışlar aracılığıyla Pamuk'un bir iddiası ile yan yana koymak durumundayız. Pamuk, aynı yerde, "ben popüler sanat yapmıyorum, 'yüksek sanat' yapıyorum" diyebilmektedir ve röportaj adına Pamuk'un

imitating Europe. Yet Turks like Mr Pamuk-post-Kemalist as well as post modernce daring to di sobey him, rediscovering and reinventing their Ottoman and Islamic inheritance and finding a strange image of themselves in history's mirror."
The Economist, Oct. 27, 2001, p. 92.
Kısaca özetlenecek olursa, *The Economist*, Atatürk'ün, Türkleri Osmanlı'ya karşı sırtlarını dönmeye zorladığını, yürekli Ö. Pamuk'un buna uymama cesareti gösterdiğini, Osmanlı ve islamik mirası yeniden keşfederek, tarih aynasında yeni bir Türkiye imajı yarattığını yazıyor; kuşkusuz çok hoşnut görünüyor. Batı, Pamuk'un ve daha ilerde ele alacağımız Ahmet Altan'ın kemalizme bayrak açıklarından emin görünmektedir ve romanlarından daha çok bu yanlarını beğenmektedir.

1) Ahmet Taner Kışlalı, "İnanılmaz Bir Olay!", *Cumhuriyet*, 2 Şubat 1999.

bütün sözlerini hiç değiştirmeden, sayfalar boyu yayımlayan Çalışlar ve *Cumhuriyet*, bu yüksek sanatın asıl en yüksek kültürlüler tarafından anlaşılmadığını ekleme yürek ve dürüstlüğünü gösterememektedir; halbuki gazeteciliğin ve röportajcılığın alfabesi bununla başlamaktadır.[1] Ben ise buradan Tahsin Hoca'dan aktarmalara devam etmek istiyorum.

Devam etmek güzel; yalnız Tahsin Yücel'in okunmazlık teoremi, bir soruyu da beraberinde getirmektedir. Peki, seçkinler, kültürlüler ve belki de kemalizmin koruyucuları, Pamuk'u okumuyorlarsa, Pamuk'un okunmayan kitaplarında Atatürk düşmanlığı yaptığını nereden biliyorlar; bu soru kaçınılmazdır. Ahmet Taner Hoca, bu haklı sorunun çok ikna edici bir cevabını, önceden bize vermiş durumda idi; Kışlalı, "Prof. Fahir Iz'in incelemelerinden yola çıkarak, O. Pamuk'taki sinsice Atatürk'ü aşağılama çabalarını okurlara duyurmaktı istediğim" sözleriyle kaynağını açıklıyordu. Profesör Iz, İstanbul'dan ayrı, Londra'da School of Oriental Studies'te ders vermiş ve Oxford tarafından yayımlanan *Türkçe-İngilizce Sözlük*'e danışmanlık yapmış bir dil bilimcisiydi[2] ve Kışlalı, Iz'in Pamuk incelemesini referans olarak gösteriyordu. Bu ayrı bir öneme sahiptir, çünkü Türk yazarlarının eserleri, başka dillere ve bu arada İngilizce'ye çevrilirken bir transformasyona uğramaktadır; tekrarlar ayıklanmakta, bulanıklıklar kaldırılmakta, daha şematize ve söz uygunsa daha oryantalize edilmektedir. Öte yandan Batı, sivil-asker kemalistlerin, Türkiye'nin bir Amerikan eyaleti haline getirilmesine karşı koyduğu zehabına kapılarak kemalizme dostluğundan dönmekte ve İslamı bir alet olarak kullanma politikaları ve Yahudi politikasının ağırlığının artması nedeniyle de osmanizme yaklaşmaktadır. En az 11 Eylül'e kadar belirgin olan bu yöneliş çevirileri etkiliyordu; Pamuk çevirilerinde de Pamuk'un bu çizgilerini daha görünür yapmaları ve Profesör Iz'in de bu kanalla uyarılmış olması mümkündür.

Profesör Yücel'in, Kışlalı'nın dar sütununa göre uzun, aslında çok önemli ve çok özet katkısından iki aktarma daha yapmaya mecburum; birisi şudur: "Belli ki, bu aydın kişiler yazın dünyamızı izlemiyorlar, arada sırada bile ol-

1) O. Çalışlar, "Nakkaşın Mürekkebi Kırmızı," *Cumhuriyet-Dergi*, 20 Aralık 1998, s. 4.
Pamuk'un sabetayist kimliğini ortaya çıkarmıştım, dışarıdan içeriye dikte edilmesinde bu kimliğin önemli bir payı olduğunu da yazıyorum. Çalışlar'ın da böyle bir kimliği olabileceğini tartışmaya açmıştım; dayanışma akla geliyor ve mümkündür. Ancak soruna böyle bakmak buradaki analizi yoksullaştırmak anlamındadır; asıl amaç ülkeyi sömürgeleştirmek, kafaları ve değerler sistemini teslim almak, Türkiye'yi, İngiltere ve İsrail ile birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nin deniz aşırı eyaletleri haline getirmektir. Sabetayistler, burada amaç değil araçtır; 1967 Altı Gün Savaşı'ndan sonra araç olma yatkınlığı sergiliyorlar.

2) *Turkish-English Dictionary*, by H. C. Horny, with the advice of Fahir Iz, Oxford U. P., 1947.

sa, yazın dergilerimizi okumuyor, Pamuk'un yazın eleştirmenlerimizce nasıl değerlendirildiğini bilmiyorlar. Çok etkilendikleri anlaşılan renkli basında koparılan bunca gürültüye karşın, yazın dergilerimizde Pamuk'un son kitabı üzerine elle tutulur hiçbir eleştiri yayımlanmadığını, yayımlananların da bu kitabı, örneğin Eco'nun *Gülün Adı*'nın kurgusunu ve izleklerini örnek alıp yinelemek, örneğin Hollywood yöntemleriyle bir giz, cinsellik, cinayet ve benzeri karışımı oluşturarak herkesin ilgisini çekmeye çalışmak gibi yazın adamlarının daha çok birer kusur olarak niteleyeceği özellikleri nedeniyle övdüklerini bilmiyorlar, dünyanın hiçbir yerinde, özellikle de Flaubert'in en ilginç kitabının yılda 200 bile satmadığı Türkiye'de çok satmanın bir yazınsal değeri olmadığını da." Önemi nedeniyle ve özet niteliğinde olmasına karşın Profesör Yücel'in bu uzun paragrafını parçalara ayırmak durumundayım; birincisi, Prof. Yücel, bir eser veya yazar için günlük basının değerlendirmelerinin hiçbir estetik ağırlığı olmadığını saptayarak, ki son derece yerindedir, teknik ya da uzman edebiyat dergilerine bakmak gerektiğini ileri sürmektedir. İkincisi, edebiyat dergilerinde, Pamuk'un son kitabı üzerine pek değerlendirme çıkmadığına işaretle çıkanların da hepsinin olumsuz olduğunu haber vermektedir. Üçüncüsü, edebiyat adamları, eleştirmenler, bu kitabı nedeniyle de Pamuk'u, yabancı dilde "plagiarism" ve Osmanlıca'da "intihal" olarak ve Türkçe "aşırmacılık" dediğimiz bir hastalıkla suçluyorlar; bu son suçlamanın pek yaygın olduğunu not etmek zorunluluğunu duyuyorum.[1]

Görülüyor, içeride, edebiyat ve kültür alanında en yetkin kalemler, Pamuk'un çıkardıklarına pek aşağı bir mal olarak bakıyorlar; dışarısı ne kadar yüceltiyorsa içerisi o kadar alçaltıyor; "felaket" dediğim budur.

Tahsin Yücel, Pamuk'un kitaplarının neden okunmadığı ve inatçı okuyucuların neden zorlandığı sorusuna da bir açıklama getirmeye çalışıyor; açıklaması bütünüyle edebiyat çerçevesinde kalıyor ki aktarmaya değmektedir: "Oysa ünlü yazarın zor okunup zor anlaşılmasının günümüz Türkçesinin çok gerilerinde kalmasından, günlük yaşamımızın en yaygın nesne ve olaylarının adlarını bile karıştırmasından, tutarlı bir roman evreni kuramamasından, her şeyden önce iletilecek bir bildirisi bulunmamasından kaynaklandığını gör-

1) Doğrusu, Türk edebiyatı aşırmacılık konusunda aşırı titiz görünmektedir; zaman zaman yaratıcı esinlenmeleri bile intihal olarak niteleyebiliyoruz. Ancak Ahmet Yıldız'ın, Pamuk'un başka bir kitabı için saptaması ve karşılaştırması ikna edicidir; bu nedenle bu "içerisi versus dışarısı" savaşında bir kurşun ve bir ek olarak sunmak istiyorum.

mek için yazın uzmanı olmak gerekmez." Bu aktarma da benim tüm yazımda büyük tasarruflara imkan sağlıyor, saptanan noktalar, bütün edebiyatçılarımızın değerlendirmelerini özetliyor; bununla birlikte ben iki ibareyi ön plana çıkarmak istiyorum. Birincisi, "iletilecek bir bildirisi bulunmamak" ve ikincisi, "yazın uzmanı olmak gerekmemek"; benim de ekleyeceklerim var, şimdilik, edebiyata girmeyen bir bildiri olabileceği ve çözebilmek için de edebiyat dışı bir uzmanlığın mutlaka gerektiğidir.

İçerisi, Pamuk'a bir edebiyat hadisesi olarak bakıyor ve aradığını bulamıyor ve dışarısı, edebiyat dışı bir bildirinin sembolik ve alegorik revelasyonu olarak yaklaşıyor ve istediğini buluyor; sorun budur. Pamuk ve çıkardıkları önemsiz ve yaptıkları kendi ezoterizmi içinde önemlidir.

DIŞ DURUM

Hep soru formüle etmek zorundayız, gerçeklere ulaşmak için bu bir başlangıçtır. Burada da akla gelen ilk soru, Pamuk'un en çok okunan olmaması bir yana "best seller", en çok satan birisi olup olmadığıdır; çünkü böyle bir iddianın yayıncısından ve kendisinden menkul olduğunu biliyoruz. Ancak biz Tekelistan'ımızda şarkıcıların sahne fiyatlarıyla yayıncıların tiraj iddialarına inanmamayı da öğrenmiş durumdayız. Şarkıcılar açıkladıkları rakamları, vergi memurlarının önünde inkar ediyorlar ve "ne inanıyorsunuz, reklamdı" diyorlar; yayıncılığın da reklam bataklığına düştüğü ve Pamuk'un iyi bir reklamcı olduğu konusunda ittifak buluntusu bir ortamda, "best seller" övünmesinden kuşku duyabiliriz.

Aslında pek de önemli değildir; uçak ve otobüs terminallerinde satılan kitapların bir edebiyat değeri olduğunu söyleyemeyiz. Önemsizdir ama yine de bu en çok okunma iddiasının kaynağını araştırmak yararlı olabilmektedir.

N. Akman, önce iyi araştıran, sonra zorlayan ve bu nedenle üretken sorular dillendirebilen başarılı bir röportajcı idi; ne yazık, eğer artık basın mesle-

ginden sürüldüyse, önce kendisini tüketmiştir, Pamuk ile yaptığı, bir birikimin bitişine işaret ediyordu. Bir gazetecilik işinden daha çok iki şımarık çocuğun cilveleşmesini çağrıştırıyordu; Akman cevabını merak etmediği soruları sıralıyor ve Pamuk da tam bir tüccar hesabıyla, en ticari cevapları söylüyordu; daha önceden hazırladığı kesindir. Burada söylediklerinin biri de şudur: "Batı'da çok tanınmıyorum ama bugün Türkiye'nin en çok okunan yazarıyım."[1] Doğrusu bir yazara hiç yakışmayan bir iddia ile karşılaşıyoruz ve ayrıca bu röportajın bile bu iddiayı yalanladığını gösterebilecek durumdayız.

Bu sıkıcı ve ancak benim türümden araştırmacıların okumaya ve belki de içinde kabalistik bir sır olup olmadığını irdelemek üzere birkaç kez gözden geçirmeye mahkum olduğu bu röportajın tam gazete sayfası olmak üzere galiba üç gün tefrika olduğunu haber vermem gerekiyor ve bunlardan birisinde, Akman'ın sunuş yazısının sonunu aktarmak zorunluluğunu duyuyorum. Önemli olarak şu var: "O, Türkiye'nin en çok satan yazarı ama henüz çok bilmiş sevimli bir çocuk. Çünkü, *Benim Adım Kırmızı*, benim ilk okuduğum Orhan Pamuk."[2] Çünkü bu açıklamadan, bu en çok satan yazarın, o zamana kadar tanınmış bir röportajcı olan N. Akman tarafından da okunmadığını öğreniyoruz; Akman, hem reklam cümlesini tekrarlıyor ve hem de hemen yalanlıyor. Çünkü Akman, *Kırmızı* üzerine röportaj yapmaya gidiyor ve bu nedenle *Kırmızı*'yı okuması kaçınılmaz ve görev gereğidir, bu nedenle bu okumayı sayıma alamayız ve bu itirafından, okuyan ve ayrıntıya meraklı, birikimli bir gazeteci olarak bildiğimiz Nuriye Akman'ın da kesinlikle Pamuk okumadığı veya okuyamadığı sonucuna varıyoruz; çünkü birde biri saymazsak geriye sıfır kalmaktadır, demek hiç okumamış, bunu anlıyoruz. Peki kim okuyor, doğrusu bu soru, artık soru olmaktan çıkmıştır.

Dış dünyaya geldiğimizde, Pamuk reklamının, özellikle, Paris, Londra ve New York türünden Yahudiliğin, basın, yayıncılık ve sanat sektörlerini kontrol ettiği yerlerde yüksek olduğunu saptayabiliyoruz.[3] Fakat Almanya'da durum farklı olabiliyor ve şimdi biz buradayız.

1) N. Akman'ın O. Pamuk röportajı, *Sabah*, 8 Şubat 1999.
2) N. Akman'ın O. Pamuk röportajı, *Sabah*, 7 Şubat 1999.
Belki üç gün yayımlanmıştır ancak ben zindanda arşivime almıştım, bende iki günlük var. Sayfalara, Pamuk ağzından çocukça büyük başlıklar konduğu için referansı kodla yapmak zorunda kaldım.
3) Londra'da yayımlanan *The Observer* gazetesinin, XXI. Yüzyılın başında XXI. Yüzyılın 21 yazarını tayin etmesi ve bunlar arasına Pamuk'u da alması, bir örnektir. Demek, bir yüzyılda dünyanın her yerinde çıkabilecek romancılar şimdiden bellidir ve bu tür haberlerin sabetayistlerin egemenli-

Bin dokuz yüz doksan dokuz yılının başında, Almanya'da, Gabriele Killert'in, O. Pamuk romanları üzerine uzun bir incelemesi yayımlanmıştı; bana verilen bilgilere göre ağırlığı olan ve saygın bir eleştirmendi, eleştirinin yayımlandığı *Die Zeit*'in önemli olduğunda hiçbir kuşku yoktur. Ancak bu eleştiriden, büyük basın okuyucularının hiçbir haberi olamıyordu çünkü Pamuk ile ilgili dış dünyadan haber uyduran "büyük basın" bu eleştiriyi sansür etmek gereğini duymuştu, çünkü söz uygunsa, Pamuk'u yerle bir ediyordu. Başlıkta "roman fabrikası" nitelemesini seçiyor, içeride "metin fabrikalarının şehrazatı Orhan Pamuk" diyor, Türkiye'deki değerlendirmelerde ihmal edilen Pamuk'taki ezoterizm ve tasavvuf düşkünlüğünden, Dante ve Rumi kopyacılığından söz ediyor, böylece Tahsin Yücel'in değerlendirmelerini özetlerken değindiğim edebiyat dışı bildirinin kapısını aralıyor fakat girmeden dönüyor ve Pamuk'un, "dünyayı yeniden yaratarak onu anlamlandırmanın sanatçı ruhuna has tutkudan" yoksun olduğunu ileri sürerek, "Orhan Pamuk, her şeyden önce anlatamıyor" diyor, bunu "anlatma" yeteneğinin olmaması anlamında kullanmaktadır.[1] Bayan Killert de, Türkiye'deki edebiyat adamları türünden, Pamuk'u mutlak olarak yazar saymıyor, bu nedenle de kategorik olarak okunmayacağını düşünüyor, yazdıklarından bu sonucu çıkarıyoruz.

Şu değerlendirmeler de G. Killert'e aittir: "Türkiye'de kitapları satış rekorları kırıyor. Demek ki okunduklarından kat kat iyi satıyorlar. Dış ülkelerde, *New York Times*'tan, *Figaro*'dan, *Frankfurter Allegemeine Zeitung*'a kadar uzanan bir basın piyasasında ise okunduklarından kat kat iyi tartışılıyorlar." Çok hoş, Bayan Killert de mutlak bir estetik değer yargısını kurduktan sonra Türkiye'de ilan edilen satış rakamlarını doğru kabul etmekle birlikte satılsa bile okunmadığı ve gazetelerde sürekli sözü edilse de anlatma yeteneğinden yoksun olduğu için bu övgülerin okuyucuya dönüşemeyeceği görüşünü dile getirmektedir. Ben de bir-iki başarısız okuma denemesinden sonra Pamuk'un ne içeride ve ne de dışarıda hiç okunmayacağı hükmüne ulaşmıştım, dış gözlemlerim bu yöndedir ancak bu bende denenmesi gereken bir hipoteze dönüşmüştü ve içeride ve dışarıda yaratılan yoğun bulutlara karşın okunmadı-

gindeki *Sabah* gazetesinde ciddi görülüp büyütülmesi de normaldir. Aynı gazete, Türkiye'nin 40 aydınının başına da Pamuk'u koymakta tereddüt etmemektedir.
Sabah, 22 Haziran 1999, "Geleceğin Yazarı: Orhan Pamuk" haberi.
Sabah, 22 Ocak 1999, "İşte Türkiye'nin 40 Aydını" haberi.

1) Gabrielle Killert, Boğazın Yorgun Adamı: Övgü Toplamış Genç Türk Yazarı Orhan Pamuk ve Roman Fabrikası, A. F. Arman çevirisi.
Edebiyat ve Eleştiri, Sayı 44, Temmuz-Ağustos 1999.

gı bilgilerini görüp çıkarabilmeyi bu hipoteze borçluyum, hipotezin ispata dönüştüğünü görüyoruz.

Görmek için mutlaka hipotez ve daha önemlisi mümkünse teori gereklidir; eğer güçlü teori varsa, bakanın gözlerini kapatarak da görmesi mümkündür. Nitekim *Kırmızı* yayımlandığı zaman, *Sabah*'ın "Kırmızı Kıyamet Koptu" ve New York'ta İngilizce yayımlandığı zaman *Hürriyet*'in tam sayfa, "New York'ta Kırmızı Patlama" haber ve başlıklarına gözümü kapatmam gerekiyordu; bazen gerçekler kapalı gözlere görünmektedir. Öyle bir propaganda seli varsa, gözü kapatmadan görmek imkansız olmaktadır.

Hürriyet, çevirmeni Erdag Göknar olarak haber veriyordu; *New York Times*'ın kitap eki Erdag M. Goknor diyor, ailesi Amerika'ya göçmüş, New York'ta çalışıyor, sabetayist olması ihtimal dahilindedir. *New York Book Review'de* tanıtım yazısında, Pamuk'u hakkı yenmiş bir Nobel Ödülü adayı olarak sunan R. Eder'in ise Yahudi olması çok daha büyük bir ihtimaldir; hem onomastique ve hem de aşırı Osmanlı nostaljisi, bizi böyle düşünmeye zorlamaktadır.

İçerideki değerlendirmelerde, Pamuk bir edebiyatçı olarak değil bir politik yazar olarak görülüyor; hiç kuşkusuz Atatürk karşıtlığı politik bir duruştur. R. Eder ise, bir yandan Mustafa Kemal'in, bir zamanların pek güçlü Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün izlerini sildiğini, Kemal Atatürk obliterated every vestiges of the once-powerful... Ottoman Empire ve diğer yandan da bunun Kemal Paşa'nın "Osmanlı mirasını yok etme çabasının" bu ülkeyi köksüz bırakmasının, Pamuk'u çok rahatsız ettiğini ve Pamuk'un buna karşı çıktığını yazmaktadır. Demek, Eder, New York'ta, Pamuk'u köklerine düşkün, bu haksızlıklar karşısında eğilmeyen bir misyon sahibi olarak resmediyor; güzel ancak yine de, "he is not an ideologue or a politician", bir ideolog veya politikacı olmadığı için kendisinden Nobel'in esirgendiğini ileri sürebiliyor, tam bir tutarsızlık ve tahrifat örneğidir.

Eder'in verdiği bilgilerden Pamuk'un Iovva'da bir "yazarlık atölyesinde" yazarlık öğrendiği de var; ancak burada bizi en çok ilgilendiren şu cümlesi olmaktadır: "Three of his dissonant-voiced novels have been published and critically praised here, but not widely read."[1] Eleştirmen Eder, Pamuk'un daha

1) *NY Times Book Review*'deki bu yazı, *Radikal* gazetesinde çevrilerek yayımlanmış durumdadır; bazı yanlışlıkları ve ihmalleri var. Tamamını yayımlıyorum.
Radikal de benim izlediğim gazeteler arasında yeralmıyor, bu coupure'ü de Neylan'a borçluyum, yine teşekkürlerimi yazıyorum.

önce de üç kitabının yayımlandığını, eleştirmenlerce övüldüğünü ancak fazlaca okunmadığını söylemeden edememektedir. Demek, dünyanın her tarafında övgü selleri, Pamuk'a okuyucu getirmemektedir; çünkü, yazmasını bilmemekte ve yaşamı görememektedir. Ayrıca, Amerikan atölyeleri yazar çıkarmaya yetmemektedir; bu kitabı yazmak için zorla ve zorlanarak okuduğum iki kitabından çıkardığım sonuç Pamuk Türkiye nüfusu içinde yazar olacak en son birkaç kişiden birisidir. Türkiye'de hiçbir okuyucusu yoktur, şimdi bunu göstermek istiyorum.

Bunun için, R. Eder'in *Book Review*'de çıkan eleştirisinden iki aktarma yapmam gerekiyor; bunlar *Kırmızı* hakkında bilgi veriyorlar. Ancak bu aktarmaları, benim yeniden çevirmem yerine, *Radikal* gazetesinin çevirisinden almanın daha verimli olacağını düşünüyorum. Birincisi şudur: "Öykü kısaca, Murat'ın sarayındaki iki sanatçının öldürülmesini anlatıyor. Birincisi minyatür ustası Nazik, diğeri Sultan tarafından, Nazik'in de aralarında olduğu en iyi dört sanatçının bir kitabını basmak üzere tutulmuş kurnaz ve karmaşık bir karakter olan Enişte." İkinci aktarma ise şöyledir: "Bir de Enişte'nin vekili Siyah'ın Enişte'nin kızı Şeküre'yi ihtiraslı takibi var. Ele geçirilmez, değişken, gizemli ve baştan çıkarıcı Şeküre, romanda en güzel çizilmiş portrelerden biri." Doğrusu, ben böyle bir izlenim almadım; Şeküre'nin veya bir başkasının güzel çizilmesi iddiası tartışmalıdır çünkü Pamuk'un yaşamı yeniden kavrama ve anlatma yeteneği olmadığı düşüncesine ben de katılıyorum.

Bu ayrı, bu iki aktarma ile Pamuk'un dört kahramanı ile tanışmış oluyoruz. R. Eder bunları İngilizce çevirisine dayanarak, "Elegant", "Enishte", "Black" ve "Sekure" olarak aktarıyor ki gayet yerindedir. Roman, Üçüncü Murat zamanında İstanbul'da geçiyor; ancak Pamuk, annesi Şeküre'yi İngilizce transliterasyonu, Sekure ile kendisi Orhan ve kardeşi Şevket'i de zaman kaydırmasıyla roman kahramanı yapıyor; annesinin adının Şeküre olduğunu magazin haberlerinden öğrenmiş bulunuyoruz. Artık roman kahramanı Şeküre'yi bilmek için romanı okumaya gerek duymuyoruz; hem N. Akman ve hem de O. Çalışlar, *Sabah* ve *Cumhuriyet*'te, bir yandan Şeküre'yi ön plana çıkardılar ve diğer yandan da güzelleme düzdüler. Bir ara Şeküre, bir ayine dönüştürülüyordu, fakat iki oğul, bir anne ve bir babadan oluşan aileden, baba Gündüz Pamuk ayrılıp başka bir evlilik yaptığı için adeta cezalandırılıyordu; hem romanda isim verilmiyordu ve hem de gaygubete atılarak öldüğü riva-

yeti yayılıyordu, belki de roman, Şeküre'yi terk eden Gündüz'ü kahretmek için yazılmıştı, hep Şeküre'ye yeni bir eş üzerine gelişiyor veya gelişmiyordu.

Kırmızı'nın bir aile ve kavim açıklaması olduğundan kuşku duymuyorum; yalnız şu anda konumuz bu değil, Pamuk'un okunmamasıdır. Bir: *Radikal*'de romanın baş kahramanlarından birisinin adı "Nazik" olarak verilmektedir; fakat romanda bu adda bir kahraman bulunmamaktadır. Goknar'ın doğru ve "Elegant" olarak İngilizce'ye aktardığı kahramandan, Çalışlar, hiç söz etmiyor ve Akman ise üç gazete sayfalık sıkıcı röportajında bir kez adını geçiriyor; dolayısıyla Pamuk'un *Kırmızı*'sını okumayan birisinin, bu kahraman magazin konusu olamadığı için adını bilmesi imkansızdır. Nitekim, *Radikal*'in çevirmeni, romanı okumamış ve İngilizce'de "elegant" ile "polite" arasındaki nuanstan da habersiz olduğu için, Nazik'in ilk karşılığı "polite" sözcüğüdür, Pamuk'un kahramanı Zarif'i şaşırmıştır.

İki: Pamuk'un *Kırmızı*'sında, "Siyah" diye bir kahraman da yoktur, İngilizce'ye çevrilirken seçilen "Black" yerindedir; ancak İngilizce'den tekrar Türkçeye çevrilirken hata yapılmış olmaktadır. Demek, *Radikal*'in çevirmeninin Pamuk'u hiç okumadığından artık hiç kuşku duymuyoruz. Bu kahramanın adı da, "Siyah" değil "Kara'" oluyor ki bunun ayrı bir önemi var. Çünkü biz Türklerde "Kara" ismi olmamasına karşın, Yahudi isimleri sözlüğünde yerini buluyoruz. Ayrıca şimdiden not edebiliriz. Pamuk, Çalışlar'a "Kara bu kitapta bana yakın kişidir" demektedir.

Bu kadar mı? Bir: *Radikal*'in çevirmeni Pamuk okumamaktadır. İki: Görevli muhabir, Pamuk okumamaktadır. Üç: Servis Şefi, Pamuk okumamaktadır. Dört: Düzeltmen, Pamuk okumamaktadır. Bunlardan herhangi biri, magazin haberlerinin ötesinde, Pamuk romanı ile yakınlık kurmuş olsaydı, bu açık ve edebiyat açısından önemi büyük ve aynı zamanda yapılması çok zor yanlışlıklar ortaya çıkmazdı. Kuşkusuz hiçbir okuyucunun bunu fark etmemesi de çok düşündürücüdür. Acaba hiç mi okuyucusu yok; eğer hiç yoksa, bu ülkemizde mazoşistlerin sayısının sanıldığından az olduğu anlamına gelmektedir ki seviniyoruz.

Az okuyucusu olan bir yazarı, yazar sayabiliriz. Çok okuyucusu olan bir yazarın yazarlığını tartışabiliriz. Ancak hiç okuyucusu olmayan bir kimseyi, hiçbir koşulla yazar göremeyiz. Demek, Pamuk yazar değildir ve bu sonuç net görünmektedir.

Birinci Bölüme Ek Belge

Fırçanın Küfürleri

Bu romandaki 16. yüzyıl Türk İmparatorluğu'nda, sanatçılardan dünyayı Tanrı'nın gördüğü gibi görmesi bekleniyordu.

MY NAME IS RED
Orhan Pamuk
Çeviren Erdağ M. Göknar
417 sayfa, New York,
Alfred A. Knopf 25.95 $

Richard Eder

Zaman da bilgisayar gibidir, sürekli geri görünmeler gerçekte bilmemiz. Bilgisayarın yeterli gücü bu fonksiyonu yeniden bulabilir, geçmiş de böylece tamamen yok olmaz. Tarih değişmeler geçirir ve bozulur, yeniden bazen yüzyıllarca bir zaferi döneşmeyi bekleriz. Gerçi sadece yeniden yakalanmaktır kalmadı, aynı zamanda cumhuriyetçi oldu.

Proust edebiyatta bir hiçbir olmuş hafızasını yeniden yapılandırmanın en büyük ustasıydı. Geçmişle yeniden yaşıtıcı bir şekilde harmanlar ve Proust'la karşılaştırılan Türk romancı Orhan Pamuk da bu toplumda bir modernleşme hafızası üzerine çalışıyor.

Kemal Atatürk bu zamanları geçiş olan ve son zamanlarında uzun süre sendeleyerek ayakta durmaya çalışan 600 yıllık Osmanlı imparatorluğunun tam üzerine attı. Batılılaşmayı esas aldı. İslam hukukunu, fes ve çarşaf yasakladı. Türkçe, Arapça ve Farsçanın bu dilin büyük katkılarından o kadar arındırdı ki günümüzde Türkler bir süreyi önce yazılmış şeyleri anlamakta zorlanıyorlar.

Orhan Pamuk da edebiyatta Batılı olarak başladı, ama Atatürk'ün devrimcilerinin uygulamaya çalıştığı Batılılaşmayı karşısındaydı. Avrupa ve Amerikan edebiyatını çok iyi yutturu, Iowa Writers' Workshop'ta eğitim aldı, modernist ve postmodernist tekniklerin çağdaş bir bileşimini benimsedi. Bu şekilde modernleşmenin Türk coğrafyası ve toplumunda olmak bir yana, dokunmayı bile beceremediği duygusuna ve gerçeğe yazdı.

Orhan Pamuk bir romancı, politikacı ya da gazeteci değil. Çok büyük. Nobel'i hakederek kadar büyük bir romancı. Onun işi gerçeği tedavimek değil, bu medyum gibi gerçekle beyleşmek.

Pamuk'u bu farklı rahat bırakmıyor gerçek Türkiye'nin Osmanlı mirasını yoketme çabasının bu topraklarda kökleri kazmış olması. Bu çaba sadece geçmişte saklanan değil hala yaşayan ve büyük bir ihtimalle değerli olan şeyleri de hedef aldı. (Gerçi İslam kökendenişliğindeki artış gözlerine alındığında bu çabanın boyutuda olduğu söylenebilir.)

İnsanın peşini bırakmayan bir gerçeği reddetmemesi onu övmesi anlamına gelmez. Bu daha çok bir medyumun bölünmüş sesleriyle konuşması gibidir. Okuyucu kitabı bu bakımdan bu Orhan Pamuk'un durumunda ve hem kamaşık hem de keyif vericidir. Pamuk'un uyumsuz sesleri konuşturduğu dokuz romancı burada da beşte ve iyi anlaşırlar aldı, onlar da farklı okuyorlar.

İlan romanın Osman Ağa'nın Kırmızı'ya ve zaten zengin İşkodi Doğu-Batı savaşının en muhteşem ve şaşırtıcı yanını (Mustafa M. Gökkaya'ya ait) bir dille yansıtığı romandır. 16. yüzyılın sonunda, Venedik sürekli tehdit eden Osmanlı'ya gemiyi olan mimarlar sultanın himayesi altında Kemaliyye Enstitüsü'nde çalışmaktadırlar. Enstitünün başında Sultan 3. Murat'ın hükümdarlığı sırasında geçiyor. Bu Osmanlı'nın imparatorluklarının durdurmasız olduğuna olan inançlarının bozulmaya başladığı, kültürel canlılığı ve çekiciliği karşısında savunmasız bulduğu bir dönem. (Bu tarihi sonunda bir Venedik vali, Pamuğu okumak istiyorlar önce bu dönemeye bakmalıdır.)

Öykü bittiği Murat'ın saraydaki ölümüyle başlıyor. Bunu meydana getiren Nasuh, ölüm sultan tarafından Nasuh'un da enstitüde dördüncü en iyi sanatçı olan bir kişinin bulunmuş kurnaz ve karmaşık bir suikastle olan Enişte Ağa'nın bir cinayetlerden sonra ne çıkacağını tahmin edebilirsiniz ve Enişte'ye verilen bu görevin nedenleri ve gizemli bir oluşunu kendiniz bir bir dizi olaylar edebiyorsunuz.

Cinayetle birlikte ve sürecin gizliliği, Tanrı çizmiş İslam nakkaşlarının sanatçılarla ilişkisi (ama kaçınılmaz) yaşanmış anlaşılan sırlardan çıkıl tutulan sultan tarafından cezalandırılmış, ölümü çizmiş olan ustanın cesedi gizlenmiş ve cinayetlerin sırrı ile kontakların gizlenmesi içlerine içlenmiş.

Klasik edebiyatın sanatçı (burada çok daha geniş bir dönem içerir) sahipti, figürleri çok güzel ve farklı olarak, ancak nihaiinde bu kişisel anlayışın ve bilgilerin ya da ifadelerin gözlenmiş anlaşılan bir biçimde bulunur. Bu romanın nasıl başarılı bir şekilde ifade ettiğini, sadece metaforik nitelendirmelerin gücünü anlamadırlar. Fakat sultanın sanatçılarından bazılarının ve yaşamları ilgi, Nişancı Rönesans'ının tanınmış figürleri arasındaki, bazılı mimarlara portreleridir, bilgilerini ve ağaçlarını bize kişiliklerini verdiler. Bunlar illustrasyon değil başlı başına sanat eserleridir.

Bu neden daha karşı çıkmış olsun? Öncelikle bilgimde tarihi tanıtmayı yeniden oluşturmanın ona verilmesinin sebebi de gerçek olmaları ve verilmiş kişisel ifadelerin için sanat altında kamuflajlar bulmaları ve objeleri tutmaları olmadan tarihi olmak ne anlama geldiğini bir anlam kazandırmakla değildir. Perspektifi ilişkisi daha da karşıtı ve dizaynda bir cami, yalnızda Osman bir ağaçtan, hatta onun kişiliğinden daha küçük görünür. Tanıtıcılar ve objeler ilişkilerin anlamları önemlerine göre değişiyor. Bu gerçek gördüğü şekilde betimlemeleri için" dile bunu karşı çıkar.

Pamuk bu katı ortodoksluğu ona tarihin sunduğu ortaya koyuyor. Tartışmaya ya da eğitime girmiyorlar diğerleriyle hiç ilgi olmadığı belli. Fakat onun kişisel ve tarafta da geçiş sıralarına tanıyor ve bizim kendi geleneklerimizin de sanatın yayla ilgili sorularıyla buluşuyor. Sanat kendi düzenini (ya da çözümlerini) ve varolan şekle dayalı büyük ve zaman aşırı bir dünyayı ya da dünyalığı ve seyirciyle sunar. Kitabın birçok güzel bölümünden birisi bağ mimarlarının ve nakış ustalarının geleneğini aşan Osman Usta'nın Rönesans söylevidir. Osman Usta bu konuşmasında atasözleri aşkları nedeni ve Şeytan'ın bir nüyeni kişiye ve nitelendirdi anlatır.

Sanat nakkaşın aşkıyla mimar seçeneğinin gözlemiş meziyetinden, dokusundan. Seyirciden sonra ışıklar içinde aşkları burada sonsuza kadar durdurmaları. Görüyorsun, başlan ampullar birbirlerine dönük, ama resimlerine yansıtıp da bize dönük. Çünkü içinde durdukları yeri bir resim çerçevesi, bize gönderdiklerini de biliyorlar. Bu yüzden, bizlere her zaman gördüğümüz şeyleri boyamaya çalışmıyorlar hiç. Tanrı'nın, Allah'ın bakışlarından çıktıklarını sanıyorlar.'

Romanda sanatın resim yapmanın dışından başlıyor. Bir şeyin olduğu ve bir şeyin olduğu bir şeyin ayrılığından ve gizemle başlıyor ve gizemle bitiyor. Bu nedenle bir sanatçı yaratamanın ideal başlıca olduğunu sanmak değişimin sanat konseptiyle dışa bırçok çarpıcı sanat var. Fakat Benim Adım Kırmızı' sadece bir tarih romanı değil. Belki ya da değildir, iyi ya da kötü, ilginç ancak insanlığın seviyesine ulaşmak ve şeklinde değişik tarafı bir ölçüde yaşıtlaşıyorlar. 'Kırmızı' şiddet ve gizemle dolu.

Romanda öykü bir dizinin karakterlerinden, bazen de bir köpek, bir ağaç ağzı bir para, kavgacı cinayetler ve kimsenin resmi tarafından anlatılıyor. Öykü, cinayetlerin soruşturulmasıdır. Bazı'dan sonra gelen her bir karakterin kendi olarak üç monyatör sultanının öyküsünün ve Osman Usta'nın sultanın katılımlarındaki klasik bağı monyatörlerini uzun zaman (belki de biraz fazla uzun bir zaman) dinlediğe tarihin etmesini başlıyor.

Bir de Enişte'nin vekili Seşahim Efendi'nin kızı Şekûre'yi (Mavisi) tahkik var. Ele geçirilmez değişken, gizemli ve başlar çıkarıcı Şekûre, romanda en güzel çizilmiş portrelerden biri. Aslında bir şebre değil bir kişi monyatörü. Vücudu sanki ellere ve kemikten değilmiş de bir mendeseymiş gibi yansıyla bize dönük.

Çakardık, müşahidesi ve bazen de abidevi Siyah'ın ve ellere ve kemikten Şekûre ve Siyah'ın birleşmesi düz monyatörle Rönesans perspektifinin, sözün edilmiş tasvirle kişisel portresini, değişiyle bakışın aksi ve ermez ve tedirgin buluşmasıdır.

Toplumsal gerekirse bi, her toplumda sonuç farklı çıkacaktır, kimsenin'daki fikirler onsuz ve canlıbe kalarak bu kamaşık anlatışın bu arada tutuyorlar. Bunu bazen başarıyor bazen de başarısızlıklar ve başarısızlıkları sıralar bir anlamda Pamuk'un başarısı. Osmanlı İmparatorluğu'nun kararsız çakardıkların, sırlar yalanlar, komplolar ve kaosta daha yönetimini anlatan hiçbir öykü şaşkat olmaz, şaşkat olursa gerçek olmaz. Okuyucular bütünü bir güvensizlikle bırakmış bu metinde sık sık kendilerine kaybolmuş hissedecekler. Bu güveni mezlik romanın konusunun ayrılışı. Sözün yönettiği bir dünya.

Okuyucular aynı zamanda daha konuya karşılık çıkıştırmanın hafifliği ve neşesi, her an bir köşenin ardında kaybolmaya kaçır hantallıkla dolambaçlı konuşmalar ve karakterlerin hayatta kalma çabalarında inançlı inançlığı da yakalayacaklar. Bu kişisel gerçekten tuhaf bir şekilde kavrayıcılığına, yalanların ve sansürlerden cazip kılan bir ortamlık.

Radikal-Kitap, 7 Eylül 2001.

İkinci Bölüm

KIRMIZI SOLÜSYON

Bu sözcük, "renk", bizde Farsça'dan ödünçtür, Farsça bir sözlük, "ançe az suret-i zahiri çizi" karşılığını veriyor; "dış görünüşten" olarak anlayabiliriz. Bu sözcüğün karşılığının, Fransızca, "couleur" ve İngilizce "colour" olduğunu biliyoruz; etimoloji disiplini her ikisinin de Hint-Avrupa "kol" kökünden geldiğini haber veriyor ki "gizleme" anlamındadır. Gerçekten de Fransız dili etimolojik sözlükleri, Türkçe'ye "kaşeli" olarak da giren "cacher" fiilinin de buradan çıktığını tespit etmektedir; demek "renk" gizlemektedir. İngiliz dili etimolojik sözlükleri, renk veya "colour" sözcüğüne bir de "pretext" anlamını yüklüyorlar, "bahane" demektir ve burada, gerçekten de "dillerin dili var" aksiyomunu tekrarlamak zorunluluğunu duyuyoruz. Çünkü bunlar bizi hemen ve doğrudan doğruya, Pamuk *Benim Adım Kırmızı* romanına bu adı alırken, hangi bahane ile hareket ediyordu veya neyi gizliyordu sorusuna götürmektedir; sormak kaçınılmazdır ve sormak günah değildir.

Acaba çoktan sömürge olduk mu, ne yazık çoğumuzun beyninin çoktan zapt edildiğini söylemek mecburiyeti var. Pamuk'un bu romanı üzerine çok uzun röportajlar yapan Nuriye Akman ve Danyal Oral Çalışlar'ın bunu sor-

mayı akıl edememeleri gerçekten çok hazindir; herhalde günah olduğunu düşünmüşlerdir. Belki de sormanın yalnızca sömürgecilerin ayrıcalığı olduğuna inanıyorlar; *Hürriyet*'in bir haberine bakarak böyle bir muhakeme yürütebiliyoruz. *Hürriyet*, Pamuk için bir tanıtma yazısı çıkaran bir Amerikalı yazarın bu soruyu sorması üzerine sevinçle "bir çok okurun bugüne kadar açamadığı bir kilidi açmaya çalışıyor" diyordu.[1] Sormanın veya kapı açmanın, yalnızca başkalarının özgürlüğü olduğuna inanmak herhalde utanç vericidir.

Kapı açmanın, eleştirmenlerin, yorumcuların, röportaj yapanların sorumluluğu olduğunu kime anlatabiliriz; tanıtmayı üstlenince Amerikalı yazarın bu sorumluluktan kaçınmadığını görüyoruz. Bu Amerikalı yazar, J. Updike, "başlığın neye işaret ettiğini çözemedim" cümleciği ile başlayarak, "kendi bağımsız araştırmalarım sonucunda Üçüncü Murat'ın uzun kırmızı bir sakalı olduğunu öğrendim," diye sürdürüyordu; bulduğu cevaptan tatmin olmadığı kesindir. Daha sonra "kırmızı" problemine romanın içinden kapılar arıyorsa da, öyle sanıyorum, arayışı kilitleri açmaktan daha çok kapatmaya yarıyor, belki de maksat budur. Çünkü buradaki bilmece "zahiri" değil "batıni" niteliktedir.

PAMUKSUZ DOKUMA

Bilmecenin çözümünde, Pamuk'un romanına eksen yaptığı Üçüncü Murat'ı bir kapı sayabiliriz, yerindedir; ancak hangi anahtarla açacağız, bunu bulmamız gerekiyor. Tekstil ya da dokuma ile bir bağlantı kurulabilir mi; kalkınma iktisadı, planlama ve kalkınma ekonomisi benim asıl alanımdır, yıllardır pamuklu dokumaya tutukluydu, halbuki ben pamuğun o kadar açıklayıcı olmadığını düşünüyordum. Bu nedenle yıllar önce, Orta Çağda "Grande Industrie" denilen, pamukludan önceki büyük sanayi sayılan yünlü dokuma sanayiini incelemeye yönelmiştim; gerçekten büyülü bir alandır.[2]

1) *Hürriyet-Pazar*, "Bundan İyisi İsveç'te Nobel" haberi, 2 Eylül 2001.
2) Çok uzun bir incelemeyi, daha önce, *Bilim ve Edebiyat* içinde, yayınladım. Y. Küçük, *Bilim ve Edebiyat*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2004.

Pek çok iktisat ve tarih yasasının yünlü dokumada gizli olduğunu seziyordum ve gördüm, ancak daha sevindirici olan, bu vesileyle kırmızı ile tanışmamdır.

Pamuklu dokumanın hiçbir büyüsü ve sanatı olmadığını artık biliyoruz, hammaddesi, pamuk, İngiltere'ye ithal ediliyordu. Pamuk, sanatsız bir sektördür, yünlü dokuma ise Orta Çağda Batı Avrupa'ya damgasını vuran bir sanayi olduğu zaman, bütün stratejik hammaddelerini dışarıdan alıyordu; bir ölçüde dışarıya ve özellikle de bizim yaşadığımız topraklara bağımlı idi. İki stratejik hammaddesinden birisi olan şapın en iyisi Foça'da çıkarılıyordu, dokumanın yıkanması sırasında çok önemli olan şapın değerini, yıllar sonra Avrupa'da da kaliteli şap yatakları keşfedilince Papa'nın, bunu, İstanbul'un kaybını telafi edici nitelikte görmesinden anlıyoruz. Diğeri, tahmin edileceği üzere, kumaşı kırmızı yapan, dolayısıyla asıl halini gizleyen boyadır.

Bir böcekten çıkıyor, böceğin adı "kırmız" idi, Akdeniz'in iki kıyısında meşelerde yaşayan kırmız böceklerinin dişisinden işte bu renk elde ediliyordu;[1] "î", eki isimden sıfat yapmada kullanılmaktadır;[2] demek, "kırmızı", kırmız böceğinden anlamına geliyordu. Pek çok dile buradan geçtiğini saptayabiliyoruz, "crimson, dil bilimde çok gördüğümüz harflerin alternansı ile aynı sözcüktür. Ancak bu kadar değil, Orta Çağda, Türkiye'den ithal edilen "kırmızı" boyaları yünlü dokumaya öylesine rengini, damgasını vurdu ki demek istiyorum, nerede ise dokuma sözcüğü ile "kırmızı", birbirinin yerine kullanılıyordu.

Peki Pamuk, romanına "kırmızı" adını bu gerekçeyle mi verdi, sanmıyorum. İncelediğim iki kitabından, Pamuk'un, çok kültürsüz ve dillere sevgisiz birisi olduğunu çıkarabiliyorum. Bununla birlikte kırmızı dokuma ile bir ilgisi olabilir, göreceğiz.

Bilim, imbikten geçirilmiş birikimin bir ön yargıya dönüştürülmesi değil-

1) "Scarlet was obtained by the early Egyptian by first mordanting the cloth (i.e. impregnating it with a metallic hydroxide) and then dying it with kermes, an extract obtained from famela kermes, a scale insect."
Encyclopedia Britannica, cilt 7, s. 814.

2) "Il existe enfin un suffixe -i (-e) emprunté au persan et qui se joint à differents noms même turcs pour former des adjectifs de couleur. En voici quelques exemples: qirmiz-i (de l'arabe kermes) "rouge"...
J. Deny, *Grammaire de La Langue Turque-Dialect Osmanlı*, Paris, 1920, p. 578.
Bu ek, uzun -i, Türkçe'de aidiyet göstermektedir, Şirazi veya Rumi ya Muhammedi ya da Musevi pek bilinen örnekler olmaktadır. Türkçe karşılığı, -lik ve şimdiki dilimizde -li; dolayısıyla, bir örnek daha verecek olursam, "Kapan" ailesi veya tarikatından gelenlere, "Kapani" ya da "Kapanlı" demek mümkündür, her ikisine de rastlıyoruz.

se nedir, "ön yargı" sözcüğünü bilerek ve çekinmeden kullanıyorum. Bilim yolunda, geçerliliğini yitirinceye kadar ön yargılarımız olmalıdır; Pamuk'un iki kitabını incelemeye de kristal netliğinde ön yargı ile başladığımı söylemem bir bilimsel gerekliliktir. Ön yargım şu idi; bu iki kitapta anlaşılmayanları, ancak ezoterizm, batınilik ve Yahudi tasavvufu olan Kabala ve sabetayist referanslarla çözebileceğimi düşünüyordum, buradan yürüdüm. Çok verimli olduğunu şimdiden haber verebilirim; ancak verimi de tanımlamak yerindedir. Hem Müslüman ve hem Yahudi tasavvufunda, bu sonuncuya genel olarak "Kabala" diyoruz, kitabi dinlerin aksine, Tanrı'yı tanımak ve görmek mümkündür; yalnız tanışmayı ve görüşmeyi açıklıkla anlatmak imkansızdır; çünkü tasavvuf, aklı ve aklın sağlayacağı imkanları kabul etmemektedir. Dolayısıyla hiçbir tasavvufi metinde netlik bulamayız ve bir dil olarak net anlatımların dışında olan kabalistin, örnek olsun, minyatürde gölge olmamasını hoş karşılaması da imkansızdır; çünkü minyatürde, perspektif eksik olsa da, gölge kullanılmadığı için anlatım nettir.[1] Ayrıca Yahudi mistizmi Kabala ve bunu ayrı bir din olarak geliştiren sabetayizmde, ölümden sonra yaşam, eskatoloji, çok güçlü bir kültür ve bu, Pamuk'un incelediğim iki kitabında da nerede ise temel anlatım olmaktadır.[2]

Kuşkusuz bu işaretlerle, sufizmi ve bunun Yahudi versiyonu olan Kabalayı anlatmış olmuyorum, yalnızca Ön yargımın verimi konusunda ipuçları sunmak istiyorum.

Bu işaretler, hiç kuşkusuz Pamuk'un çıkardığı metinlerin ne anlattığını anlatmaya yetmiyor fakat neden anlaşılmaz olduğu konusunda ilk yaklaşım-

1) *Encyclopedia Britannica*, bu konudaki girişinde, hem mistiklerin ve hem de mistizmi inceleyenlerin, Tanrı ile comunion'un anlatılamaz oluşunda, "that the mystical vision is ineffable" dedikten sonra, "therefore any attempt to define it with logical precision is bound to fail" yollu eklemektedir.
Encyclopedia Britannica, cilt 15, s. 1129.
Pamuk, Akman'ın önünde kendisini, şöyle savunuyordu: "Nedir? Orhan Pamuk sen dinci mi oldun tasavvuftan bahsediyorsun diyen sözümona Cumhuriyetçi Batıcılara karşıyım da."
N. Akman, *Sabah*, 8 Şubat 1999.

2) Akman soru soruyor, Çalışlar'ın ise sorusu yok, sadece mikrofon tutmuş, bu mikrofona Pamuk'un söyledikleri arasında şunlar da var:
"Benim için mistisizm dediğimiz şey inanmazsanız her zaman çok çekicidir. Yıllar geçtikçe edebi metin olarak mistik metinler beni çekiyor."
"Uçmadım. Kahramanımın ölüm yolculuğu, cennete yaklaşması, yükselmesi falan, El Cevziye'nin Kitab-ı Ruh adlı kitabına ve Eskatoloji üzerine yazılan kitaplara dayanır."
O. Çalışlar, *Cumhuriyet-Dergi*, 20 Aralık 1988, s. 5.
Doğrusu kimsenin inancına karışmayız ve bütün inançları sayıyoruz; fakat bütün sabetayistlerin kabalist ve dolayısıyla da tasavvufi olduklarını biliyoruz. Başka bir söyleyişle Yahudi tasavvufu sabetayistlerde evde öğretilmektedir; dışına çıkılamadığını görüyoruz.

ları sağlıyor; rahatlatıcı olduğunu biliyorum. Alman eleştirmen Gabrielle Killert Hanım, Pamuk için, "anlatamıyor" diyordu; sufist ya da sabetayistin hem böyle bir amacı hem de kabiliyeti bulunmamaktadır. Tasavvufta anlatma değil sezdirme var; dili akıl öncesidir. Pamuk'u da bu tür bir metin olarak alanların, anlamak türünden bir sorunları olduğunu sanmıyorum; dinsel kitapların, anlaşılmak için değil, sahip olunmak ve arada bir bazı sayfalarına bakılarak rahatlamak üzere alındığını biliyoruz. Demek, anlama sorunu, Pamuk'u, zahiren yazar görenlerde ortaya çıkmaktadır.

Fakat bizim işimiz anlamak ve anlatmak olmalıdır; bu amaçla da ben referans olarak, Yahudilik bilgisi ile sabetayizmi alıyorum, bunu tekrarlamış oluyorum. Demek ki İbranice Pamuk'un kitabının adına ışık tutabilecektir; İbrani'de ise, "kırmızı" sözcüğünün karşılıklarından birisinin, bizim dillerimizde "adem" ve Batı dillerinde "adam" olduğunu, İbrani herhangi bir sözlükten saptayabiliyoruz. Bunu Pamuk'un kitabındaki bilinmeyenin yerine koyduğumuzda, bu işlemi yapmadan, Kabalaya İslami tasavvufta en yakın olanın "hurufi" tarikatı olduğunu, Kabalanın harf ve sayıların temsil ettiği sembollerden yepyeni anlamlar çıkardığını kaydetmek yararlıdır, kitabın adı, "benim adım adem" ya da "benim adım insan" ve belki de "ben insanım" olmaktadır. Bu durumda, Pamuk'u deşifre etmede sabetayizmin sembollere aşırı bağlılığını hep göz önünde tutmak verimlidir; öyle yapıyoruz.

Peki, elde ettiğimiz bu sonuç yeterli mi; bir adım daha ileri olmakla birlikte yeterli olmaktan çok uzak kalıyor. Demek arayışımız devam etmek zorunda ancak, daha önce şu "adem=kırmızı" özdeşliğini net olarak tespit etmemiz gerekiyor.

İbrani sözlükler ayrı, *Encyclopedia Judaica*, "adam" sözcüğünün kırmızı anlamı konusunda net bir tutum almaktadır; burada, *Tevrat* başlangıç oluyor, Tanrı'nın insanı, İbrani "ha-'adam", burada "ha", İngilizce "the" veya Fransızca "le" misali, Türkçe bazen "-l", tanımlık olmaktadır, " ' " işareti elif ile başladığını belli eden kesme'dir, yerdeki topraktan, "ha-'adamah", yarattığı ifadesi, "adam" ile kırmızı özdeşliğini sağlamaktadır. Kuşkusuz bu sağlamanın, adam'ın kendisine değil, fakat ilk insanın yaratıldığına inanılan toprağın kırmızımsı olmasına dayanması mümkündür; bu ileri sürülmektedir. Fakat *Judaica*, "bu kök" dedikten sonra, burada önce İbrani elif, dalet ve mem karakterleri yeralıyor ve karakterlerin adları biraz farklı olmakla birlikte Arabi'de

de böyle gösteriliyor, sonra Latin karakterlerle, "adam" sözcüğünü yazıyor ve "kırmızı rengiyle de ilişkilidir" demeyi ihmal etmiyor[1] ayrıca "adamu" sözcüğünün, İbrani'nin bileşenlerinden Akadça'da "kan" anlamına geldiğini ekleyerek pekiştiriyor, demek kırmızı, adam'dır.

Bu kabul, bütün dil bilimcilere malolmuş durumdadır; Fransız lenguist A. Hammon'un, "rappelons qu'Adam signifie la Rouge en hebreu" ifadesi de bunu anlatıyor.[2] Akademisyen B. Yu. Higir de "Adam" isminin, eski İbrani'den geldiğine, "iz krasnoy glini", işaretle, Rusça'da kırmızı çağrıştıran isimleri tespit ettikten sonra, isimleri kırmızı rengi ile bağlantılı kimselerin, "İyudi, ç'i imena assotsiiruyutsya v krasnım tsvetom", çok rahatsız, dengesiz ve uç durumlarda yönetilemez olduklarını kaydetmektedir[3] Bu ise bizim açımızdan önemlidir; kırmızı adıyla, yönetilemezlik ve sınır dışılık arasında bir bağa yaklaşmış durumdayız.

Artık buradan Osmanlı tarihine geçebileceğiz; hatırlamakta yarar var, Pamuk'un bu romanı, kendi iddiası ve reklamcılarının tekrarına göre bir tarihi romandır ve tarihe de ışık tutmaktadır. Romanın tarihsel ortamı XVI. Yüzyılın sonlarına denk düşüyor ve Üçüncü Murat dönemini ele alıyor; bu nedenle de tarihe bakmak isabetlidir. Osmanlı tarihinde ise, kırmızı rengin ve bu renkte baş giysisinin hiç iyi görülmediğini biliyoruz; mutlak olan şu ki kırmızı baş giysileri, bunlara genellikle "kızıl taç" deniyordu, hep batıniler, şiiler ve diğer heterodoks mezhep mensupları tarafından taşınıyordu. Kökü eskiye gidiyor, ancak *İslam Ansiklopedisi*'ne, kızılbaşlar üzerine çok değerli bir madde yazan A. Gölpınarlı'dan öğrendiğimize göre XIV. Yüzyılda, Yemen'deki bir batıni mezhebi sahipleri, kırmızı başlık taşıdıkları için, "batıniyeye muhammara" olarak adlandırılıyorlardı; kırmızı elbise giyenler, anlamındadır.

Fakat Osmanlı tarihinde kırmızının asıl kötülenmesi, Osmanlı Doğusu'nda şia'dan kaynaklanan safevi mezhebinin kök salması ile başlıyor, yaygınlık kazanıyor ve güçleniyor; "kızılbaş" sözü bundan sonra bir tür küfür anlamına geliyordu. Gölpınarlı bunu, "kızıl taç kabul edildikten sonra, İran'daki Safevi şahlarına tabi olan bu zümreye sunniler tarafından kızılbaş denilmiş, aleyhlerine bir çok kötü isnadlar uydurulmuş ve bu ad muhalifleri tarafından

1) *Encyclopedia Judaica*, "adam" girişi, cilt 2, s. 235.
2) A. Hamon, *Les Mots du Français*, Paris, 1992, s. 70.
3) B. Yu. Higir, *Entsiklopediya Jmen*, Moskova, 2001, sır. 90 ve 69.
Bu küçük ancak çok yaratılı ansiklopediyi bana Moskova'dan getiren Sveta ve Semih'e teşekkürlerimi yazıyorum.

daima tezyif maksadıyla kullanılmış" sözleriyle özetliyordu.[1] Bu o kadar öyle ki, Birinci Selim, Safevi Hanı'na karşı sefere çıktığında, casus oldukları gerekçesiyle, kırk bin kızılbaşı ortadan kaldırtmıştı; kırmızı, nefreti çağrıştırıyordu.

Doğrusu, kırmızının tahrik ettiği aşağılama tepkisi, kızılbaşlardan ve Osmanlı coğrafyasından çok daha yaygındır. Kırmızının bir tonu olan ve yine "kırmız" böceği ile bağlantılı "scarlet" renginin sosyolojisinden de bunu çıkarıyoruz. Türkçe'de "al" renginin karşılığı olan "scarlet" Batı'da hep fahişe çağrıştırıyor, bir cinsel daveti var ve zaten "scarlet letter" da, bir al "A" işaretli giysi, zina yapanlara bir ceza olarak giydiriliyordu. Hep aşağılayan bir anlamı olmuştur.

Kökeni ise tartışmalıdır; İngiliz etimoloji disiplini, bir Şark bağlantısını kabül etmiyor; Fransız etimologlar ise Fransızca'da "ecarlate" veya "scarlatine" olarak söylenmektedir, kökünün Farsça, "saqirlat" veya Arapça "sigillat" olduğunu ileri sürüyorlar. Sözcük, İran'da dokunan parlak, lüks ve pahalı bir kumaş anlamındadır; isimken sonradan sıfat olarak kullanılıyor ve böylece tekrar Şark'a dönüyoruz.

Pamuk da sıfattan isim yapıyor; bunu yaparken buradaki bilgilere sahip miydi, böyle bir soruya "sanmıyorum" cevabını verebiliyorum. Ancak romanını, o zaman kesitindeki Türk-İran ilişkilerine, resim sanatındaki fiktif bir rekabete oturtan ve üstelik roman-babasını İran'da kaybeden Pamuk'un, kırmızıdan kuşku duyulduğunu bilmemesini kabul edemeyiz. Ayrıca şu anda özetleyeceğim çok önemli tarihsel gelişmeyi de bildiğinden hiç kuşku duyamayız.

Bu episodu, *Encyclopedia Judaica*'dan yazmak istiyorum; buradaki önemi ikilidir, bu ansiklopedi hem dünyadaki tüm olayları dünya Yahudiliğinin gözüyle değerlendiriyor, tüm insanlara bu gözle yaklaşıyor ve hem de Pamuk'un bu kitabını, belki de ilk kez bir başka dilde ve İbrani dilinde yayımlayan yayın kuruluşu tarafından basılıyor; bu açıdan yetkili olduğu kesindir. Buradan şu aktarmayı yapıyorum: "When the Sultan Murat III learned that Sephardi girls were wearing choice garments and ornaments with precious stones, he issued a decree to exterminate all Jews throughout all provinces of his empire."[2] *Yahudi Ansiklopedisi*'nin işaret ettiği gerekçe kuşkusuz su götürür, bir Osmanlı Sultanı'nın Yahudi kızlarının çok süslü gezmelerine kızarak imparatorluktaki bütün Yahudilerin öldürülmesini emretmesi akıl dışıdır; fakat daha ciddi nedenler olmalıdır ve böyle bir ferman olduğu tarihsel bir

1) *İslam Ansiklopedisi*, "kızılbaş" maddesi, cilt 6, s. 789.
2) *Encyclopedia Judaica*, cilt 16., s. 1538.

vak'adır ve hep biliyoruz. Yalnız, uygulamaya konmamıştı ve *Yahudi Ansiklopedisi*'nin de çok doğru olarak belirttiği üzere saray kadınlarının etkisiyle toplu katı kararı kaldırılmıştı, fakat yeni düzenlemeler getiriliyordu. Başta Yahudiler tüm gayri müslimler için yeni bir kıyafet rejimi var, buna "giysi devrimi" de demek mümkündür.

KIRMIZI FERMAN

Bu yeni düzenlemeler içinde en önemlisi, Yahudi tebaanın baş giysisinin değiştirmesiydi; Osmanlı'da gayri müslim tebaa ayrı bir kıyafet rejimine tabiydi, Yahudiler sarı renkte türban giymek zorundaydılar.[1] Üçüncü Murat'ın ilk fermanı, bütün Yahudilerin ortadan kaldırılmasını emrederken yeni ferman yeni bir kıyafet düzeni getiriyordu; sarı baş giysisi yasaklanıyordu, bütün bunları bir kez de Türkiye'deki Yahudi cemaatinin önde gelen isimlerinden birisinin kitabından aktarmanın uygun olacağını düşünüyorum. Aktarma uzun, ancak verimlidir: "Murat III döneminde, 1574-1595, ekonomik güçlüklerin baş gösterdiği bir sırada Yahudi bir kadının 40.000 duka değerinde bir elmas takıp gezmesinin yarattığı büyük tepki üzerine Sultan hiddete kapılarak tüm Yahudilerin öldürülmesini emretti ise de daha sonra Salamon Eşkenazi'nin etkisi ile sadrazamın, Ester Kira'nın etkisi ile ve Valide Sultan'ın ricaları ile, bir öfke anında verdiği emri değiştirerek sadece Yahudilerin ve diğer gayri müslimlerin, giyim ve kuşamlarını düzenleyen, lüks eşya kullanımını kısıtlayan bir ferman buyurdu. 27 Nisan tarihli bu fermana göre Yahudiler kavuk taşıyamayacak, kırmızı bir şapka, siyah ayakkabı ve pamuktan bir kapama giyeceklerdi."[2] Güleryüz'ün "şapka" dediği yukarısı sivri, aşağısı geniş bir külah olmalıdır; öyle tarif ediliyor.

1) Üçüncü Murat'ın yeni fermanından önce, 1554-1555 yılında İstanbul'u gezen seyyah Nicolas de Nicolay, Müslümanların beyaz, Hıristiyanların mavi ve Yahudilerin de sarı, "un tulbant jaune safranе" baş giysisi taşımaya mecbur olduklarını yazıyordu.
Avram Galante, *Histoire Des Juifs de Turquie*, Tome II, İstanbul, Isis, s. 5.

2) Naim Güleryüz, *Türk Yahudileri Tarihi I*, İstanbul, 1993, s. 101.

Güleryüz'den yaptığımız aktarmada, Ester ve Eşkenazi'yi not ediyoruz; ileride çok açıklayıcı olduklarını göreceğiz. Şu anda bu bölümü tamamlamak durumundayız. Artık, Üçüncü Murat'tan itibaren Türkiye'de Yahudiler kırmızı baş giysisi giymek zorundalar.

Peki bu durumda, bu kırmızı baş giysisinin, bir ad veya bir kimlik göstergesi yerine geçtiğini düşünebilir miyiz; böyle düşünmemek için hiçbir neden göremiyorum. Peki Pamuk'un bunu bilmemesi ihtimal dahilinde mi? Üçüncü Murat döneliyle ilgili bir roman yazma iddiasındaki bir kimsenin Murat'ın bu çok yankı yapan icraatını bilmediğini düşünmek çok zordur. Bu ayrı, Liz Behmoaras'a, "Yahudilerle birlikte büyüdüm" diyen veya yurtdışında "sen Yahudi misin" ve yurtiçinde "sen Selanikli misin" sorularıyla pek sık karşılaştığını açıklayan birisinin de Yahudi tarihinin bu çok kaba olayını bilmemesi imkansızdır.[1] Ama yine de bilmeyebilir; ancak hem Tel Aviv ve hem de New York'taki yayıncıların bildiğinden hiç kuşku duymuyoruz.

Peki Pamuk gerçekten bilmiyor mu; biz, Yahudilerin ve Sabetayistlerin tarihlerini ve bunu da çok iyi bildiklerini biliyoruz. Bu nedenle, Pamuk'un bu kitabını görenlerin, hepsini hiç okumadan, içindeki *Benim Adım Kırmızı* kısa ve hiç anlaşılmayan bölümünü açıp, "Kırmızı olmaktan mutluyum! İçim yanıyor, kuvvetliyim fark edildiğimi biliyorum, bana karşı koyamadığınızı da" veya bunun hemen arkasından, "Ohh ne güzel kırmızı olmak!"[2] cümlelerini birer dinsel metin tarzında okuduklarını tahmin edebiliyoruz. Pamuk'u bir dinsel metin saymak verimlidir, göreceğiz.

1) Liz Behmoaras, *Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler*, İstanbul, 1993, s.180-181.
2) Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, İletişim Yayınları, 1998, s. 215-216.

Üçüncü Bölüm

ESTER

Yazar, dürüst olmak zorundadır çünkü, "yalancının mumu yatsıya kadar yanar" sözü, en çok yazarlar için geçerlidir. Bu, alanına içten ve doğru olmayan bir yazarın, yaşamayacağı anlamındadır; eğer içten, dürüst ve sevgi doluysa, başka açılardan eksikli de olsa, yazarın kendisini sürdürdüğünü görüyoruz. Burada hemen aklımıza, Rusya'da Çernişevski ve bizde Orhan Kemal geliyor; Orhan Kemal kadar içten yazan, konusuna son derece açık ve dürüst bir yazarımız var mı, iyi ki var, okudukça içimiz insana ve Kemal'e sevgi ile doluyor. Sait Faik de öyle, kahramanlarına biraz üstten baktığını düşünüyorum, ancak yine de çok samimi ve çok dürüsttür, yazdıklarıyla bize insanı bulduruyorlar; "yazar" diyoruz. Orhan Pamuk, yazar değildir; çıkardıklarının hepsinde eskatolojik bir dekor var, mekanı ölüm sonrası ve ahirettir, belki haklı çünkü bugünü ve geleceği yok, bildiğini düşünebiliriz. Herhalde Türkiye'ye henüz, yaşamın sıcaklığından bu kadar uzak ve bütün doğrulara düşman, bir başka yazıcı adayı gelmemiştir, şimdi buradayız.

Burada, Profesör Tahsin Yücel'in, Kışlalı'ya göndermiş olduğu ve benim de birinci bölümde sözünü ettiğim, Pamuk ile ilgili mektubunu, tekrar hatır-

lamak istiyorum, Yücel şunları da kaydediyordu: "Burası Türkiye, renkli basın ve renkli kutu sağ olsun, kaşla göz arasında varlık yokluğa, yokluk varlığa çevrilebiliyor. Kemal Tahir'in pehlivan tefrikalarını andıran anlatılarını da 'ilk Türk romanları' olarak sunmuşlardı." Hiç kuşkumuz yok, Tahsin Yücel, "yokluk varlığa çevriliyor" derken, Pamuk'u kastediyordu; ancak çok kısa da olsa Kemal Tahir üzerinde durmanın yeridir. Çünkü bir anlamda, Kemal Tahir, Orhan Pamuk'un da piri olmaktadır. O tarihlerde de işaret ediyorduk, Kemal Tahir edebiyattaki yetersizliğini tarihle ve tarihteki yetersizliğini de edebiyat veya daha doğrusu edebiyat taklidi ile örtme ekolünü açmıştı; Orhan Pamuk veya Ahmet Altan bu ekolün öğrencileridirler. Kabul etmek gerek, her iki öğrenci de her iki yetersizlikte pirlerini çok geride bırakıular ve yetmezlikleri nedeniyle hem edebiyatı ve hem de tarihi daha çok tahrif etmeyi denediler.

Bu kitabı yazabilmek için Pamuk'u okuduğumda, bir köy kahvesi veya ağa konağında, abartılı ve ağdalı tarih hikayeleri dinlediğim izlenimi aldım; Tahir bunu sık sık yapıyordu ve yaptıklarını, kendine özgü tarih savları ve daha çok sevicilik türünden, o zamanlarda yeni, pornografik hayallerle zenginleştiriyordu. Tahir'in, Cumhuriyet'i kaşıyan osmanist saplantıları, Pamuk ve Altan bu çizgide de Tahir'i sürdürüyorlar ve "olabilemez" ya da "mümkünatı yok" türünden osmanist çağrışımlı kırma Türkçesi de, yeraltı dünyasından başlayarak dilimizi işgal ediyordu. Pek çok izleyicisi çıktı; Halit Refig, İsmail Cem İpekçi ile Bülent Ecevit'i hakiki havarileri olarak gösterebiliriz.[1] Son ikisi Abdi İpekçi'nin *Milliyet*'inde yazıyorlardı ve biz, gerçekten tarihin de edebiyatın da tariflerinin bozulduğu bir dönemden geçiyorduk.

O. Pamuk aynı yerde duruyor; büyük bir cüretle, tarihsel doğruları çarpıtıyor ve her türlü yanlışı tarihsel doğru olarak sunabiliyor. Tarihte olmayanı var sayıyor ve olanı yok ediyor; tarih romancılığı işte budur. Tam olarak, yük

1) İkincisinin bakan, üçüncüsünün başbakan olduğu bir hükümetin, birincisini, devlet adına Kemal Tahir filmleri çevirtmek üzere angaje etmesi şaşırtıcı olmayan bir rastlantıdır. Bunların üçünü ve hatta bir de O. Pamuk'u, bir araya getiren ortak hat nedir; bu, herhalde çok öğretici bir araştırma olabilir.
Bu arada sol düşüncenin, yazdıklarından rahatsız olmakla birlikte, Nazım ile çok uzun hapisliğini göz önünde tutarak Tahir'e sessiz kaldığını kaydetmek durumundayız. Herhalde sessizliği yine ben bozdum; önemli bir panelde, "Kemal Tahir'i MHP'ye verelim, Peyami Safa'yı sola alalım" önermesini yaptım ve tarih bilgisizliği üzerine incelemeler yazdım. Gerçekten de hem MHP Tahir'i benimsedi ve hem de sol, okumayı kesti.
Y. Küçük, Ahir Zaman Peygamberi Ebu Cehil Kemal Tahir, *Sosyalist İktidar* dergisi, Temmuz 1980.

taşıması söylendiğinde "kuşum" ve uç dendiğinde "deveyim" diyen yaratığın sorumsuzluğunu tekrarlayabiliyor; böylece hem edebiyat ve hem de tarih eleştirilerinin karşısında garip bir dokunulmazlık duvarı örüyor; ördüğünü düşündüğünü görüyoruz. Bunun için bütün doğrulara karşı çıkabiliyor ve bütün yanlışlara sahiplik yapabiliyor, samimiyetsizlik ve yanlışlar için gerçekten çok korkusuz görünmektedir: ben de bunu ortaya çıkarmaya çalışıyorum.

Çünkü bu, dışarının içeride tam bir ideolojik hegemonya kurma ve içerideki bütün tarifleri ve estetik değerleri yıkma savaşıdır. Asıl sömürge savaşı burada veriliyor. Bu nedenle bozgunculukta korkusuzluk asıldır ve biz, cüret ile cehalet arasındaki korelasyonu çoktan biliyoruz.

YARATICI YETENEKSİZLİK

Bu, öncelikle bir cahilleştirme savaşı'dır; amaç bir cahiliye dönemi yaratmaktır. Peki kim daha cahil; Danyal Oral Çalışlar mı, yoksa Orhan Pamuk mu; muhtemelen her ikisi de kendilerini göstermek istedikleri kadar cahil değiller ve yalnızca bir cahiliye oyunu kuruyorlar. Önce Çalışlar, "romanın canlı canlı kahramanlarından birisi de Yahudi bohçacı kadın Ester" dedikten sonra, "Pamuk, neden romanda Yahudi kadına ihtiyaç hissetmişti?" sorusunu ortaya koyuyor; ilk başında bunun içten bir soru olduğunu düşünebiliriz, ancak göreceğiz, aslında Pamuk'un ne kadar yaratıcı olduğunu kanıtlamak üzere bir tertiptir. Pamuk, sözüne "Ester'in bohçacılığı bir zorunluluktur" hikmeti ile başlıyor; buradan, marksist estetiğe uygun olarak zorunluluğu kavradığı ve özgürlüğe çevirdiği sonucunu çıkarabiliriz, çünkü özgürlük yaratmadır. Pamuk, bu yaratışını bir Yahudi bohçacı tipini bulmasını, tüm benzer romanların bir "sorunu, aynı zamanda oyunu ve numarası" olarak sunuyor ki içten ve dürüst olsa, "iyi numara" diyebiliriz.

Neden ve nasıl yaratıyor; cevabını aktarıyorum: "Yüksek sınıftan bir Osmanlı kadınının çarşıya gidip domates, kereviz alması ayıptı. Dedikodu taşı-

yan Yahudi bohçacı tipi, Tanzimat romanının temel tiplerindendir. Ester'de olduğu gibi hep güleriz, ona. Ester'in dramına fazla kulak vermeyiz. O başkalarının dramının gelişmesi için ışık tutan eğlenceli bir unsurdur."[1] Çok güzel fakat küçük bir nokta var, Pamuk'un romanında Ester'in damgası çok güçlü, yalnız "Ester'in dramına" hiç rastlamıyoruz. Ester'i, eğer inanacak olursak Pamuk yaratmıştır ve dramsız yarattığını görüyoruz; yine de dramından söz etmektedir. Şaşırıyoruz; ama, bilim yolunda başlangıç şaşırmaktır; bu nedenle ölülerin ve artık şaşıramayacak kadar çok bilenlerin bilime katkıları olmadığını saptıyoruz.

Burada, *Encyclopedia Judaica*'ya dönmek gereği var; iki hatırlatma yararlıdır. Birincisi, bu yayınevinin Pamuk'un *Kırmızı* kitabını, İsrail'de ve İbrani dilinde, çıkar çıkmaz yayınlamış olduğuna işaret etmiştim. İkincisi, bu yayınevi ve ansiklopedisi, dünyaya ve tarihe sadece ve sadece Yahudilik gözüyle bakmaktadır, demek ki Yahudiliğe katkıları olanları mutlaka *Encyclopedia Judaica*'da buluyoruz. Bizi hiç yanıltmıyor ve şunu aktarabiliyorum: "The most famous of these women was Esther, the wife of the Jewish merchant Elijah Handali; she supplied jewelry to the women of the harem and rapidly became the confidant of Safiyeh, the favorite wife of Sultan Murad III and the mother of Sultan Muhammad III."[2] Demek *Yahudi Ansiklopedisi* bize, Ester'in çok ünlü, Pamuk'un romanının kahramanlarından Üçüncü Murat'ın gözdesi ve yerine geçen oğlu Üçüncü Mehmet'in annesi Safiye'nin sırdaşı olduğunu öğretmektedir; öyleyse Ester yaratılmamıştır ve hem Pamuk'un esas aldığı tarih sahnesinde hem de romanında çok önemli bir role sahiptir. Demek ki *Yahudi Ansiklopedisi*, Pamuk'u yalanlamaktadır.

Yahudi Ansiklopedisi'ne göre Ester, "Kira Ester" de deniliyor ve bunun "Elence Hanım" anlamına geldiği de öne sürülüyor, Türkiye tarih ve coğrafyasında yaşamış, Donna Nasi'nin arkasından gelen çok önemli Yahudi kadınlardan birisidir; Yahudiliğe katkısının saymakla bitmediğine tanık oluyoruz. Bunlardan birisine, *Judaica*, "she even intervened in order to prevent the enforcement of Sultan Murad III's decree to destroy the Jewish community throughout the empire", Üçüncü Murat'ın Osmanlı topraklarındaki tüm Yahudilerin öldürülmesini, bir fermanla emrettiği zaman, bunu Ester Kira'nın engellediğini, fermanın geri alınarak, kırmızı türban giyme zorunluluğu ile

1) Oral Çalışlar. Nakkaşın Mürekkebi Kırmızı, *Cumhuriyet-Dergi*, 20 Aralık 1998, s. 5.
2) *Encyclopedia Judaica*, Kiera girişi, cilt 10, s. 990-991.

yetinilmesini sağladığını yazarak da işaret etmektedir. Demek Ester, bir şekilde *Kırmızı* romanının da hazırlayıcısıdır; Pamuk'un burada karşılaştığımız doğruluktan sonsuz ölçüde uzak davranışını, hiçbir yazıcıda görmediğimizi söylemek durumundayız.

Kuşkusuz romancı, tarihten kişi alıp bunları yeni "tip" haline getirmekte özgürdür; ancak hiçbir romancı, tarihte kanlıcanlı yaşamış bir şahsı, hemen hemen olduğu gibi yazıyorsa, "ben yarattım" deme hakkına sahip olmamalıdır. Bu, bir yanıyla, yazıcılıkta çok büyük bir ayıp ve diğer yanıyla, bunun hiç bilinmeyeceğini düşünmek, çok büyük bir cürettir. Pamuk, New York-İstanbul-Tel Aviv aksının pamuk içinde beslenen, iyi korunan ve çok şımartılan bir çocuğu olarak ortaya çıkıyor; cüretinin kaynağını teşhis edebiliyoruz.

Devam ederken bir parantez açabilir miyim; Pamuk'un, "intihal", plagiarism hastalığı ile malul olduğu kanısı çok yaygındır; buna tümüyle katılamıyorum. Başkalarından olduğu türden alma, buna "aşırma" da deniliyor, Pamuk'ta görülüyor ve üstelik çok yoğun, eklerin birisinde çok ikna edici bir karşılaştırma var; fakat ben bunun, Pamuk'u belirlediğini düşünemiyorum. Çünkü Pamuk'un çıkardıklarının hiç birinde bir bütünlük yok, her bir parçası başka bir yerden, böyle olmakla birlikte kolay bile diyemiyoruz; belki ilkokullardaki elişi derslerinin yapıştırmasını hatırlatıyor. Pamuk, tam bir montajcıdır ve son iki çalışmasında da Türkiye'deki Yahudiliği resmediyor ve Türkiye'ye böyle bir renk vurmaya çalışıyor; Osmanlı'dan sonra şimdi de Cumhuriyet Türkiyesi'nin, dünya Yahudiliği açısından bir "Rezerv Devlet" sayıldığı bir zaman kesidine rastlıyor, arkasında dışarısı kaynaklı çok büyük bir destek var.

Burada da bir noktayı açmamız gerekiyor; sabetayist romancılarımız olgusuyla ilk kez karşılaşmıyoruz. Tam tersi, Osmanlı son dönemi ve Cumhuriyet erken döneminde, en güzel romanlarımızın bazılarının sabetayist yazarlarımız tarafından yazıldığını biliyoruz ve ben şimdi bunları açıklamak istemiyorum. Bunun bir nedeni, dünya Yahudiliğinin bütün değerlerimizi hükmü altına almak ve Amerika ile birlikte bizi ideolojik boyunduruğu altında tutmak istediği bir zamanda, bu çok yüksek değerlerimizi ayrı tutmak istememdir. Diğer bir nedeni de bunlar bizim idiler ve bizim olan mücadelelerin çeşitli cephelerinde yeralıyorlardı; Pamuk, hem dışarıdan bastırılmaktadır ve hem de bize karşı mücadelelerde yerini almış durumdadır.

Eğer öyle söylersek, romanda gerçek yaşamda olduğu türden Pamuk'un

babası uzakta ve kayıptır, annesi Şeküre romanda da Şekure'dir, babası Gündüz Pamuk dönüşü olmayan bir yere gittiğinde isteklileri ortaya çıkmaktadır, iki istekli, birisi "Kara" ve diğeri "Hasan" akrabadan, bunu şimdilik kaydediyorum ve özellikle "Kara" ile "Şeküre" mektup alışverişi yapıyorlar, tahmin edileceği üzere mektupları Ester taşıyor. Güzel, ama Ester bir yerde şunları anlatıyordu: "Mektubu daha çıkarmamıştım ki Hasan karanlığın içinde belirip elimden kaptı onu. Her zaman yaptığım gibi bıraktım kendi kendine okusun ve merakını doyursun."[1] Burada, Hasan, Şeküre'nin, Kara'ya yazdığı mektubu okumaktadır; Ester, rakiplerin mektuplarını birbirine saymaktadır. Şeküre de bir yerde, Kara'ya yazdığı mektubun, kayıp kocasının kardeşi ve kendisiyle evlenmek isteyen Hasan tarafından okunduğunu, Ester'in bunu yaptığını tahmin ettiğini söylüyordu; mektuplarda bir çapraz alışveriş var.[2]

Önemli mi; sadece bir yazıcının yaratıcılıktaki kısırlığını göstermesi açısından önemlidir; çünkü Ester, tarihte devletler arası mektuplaşmalara aracılık etmekle kalmıyor, Catherine de Medicis'nin Safiye Sultan'la mektuplaşmasını elde ederek o sırada rakip Venedik yöneticilerine ulaştırıyor; Ester'in mektup trafiği, demek ki tarihi bir vak'a'dır. Bunun da ötesinde, Ester, aslında ebe olmakla birlikte, daha sonra, saray kadınlarına lüks kumaşlar satmakla ün kazanıyor; ama, başka ünü de var. Demek ki, Pamuk'un önemli kahramanı Ester'i, iddialarının aksine kendisi yaratmamış ve *Yahudi Ansiklopedi* ve kitaplarından hazır olarak almıştır. Şimdi de buradayız.

YAHUDİLİKTE ESTER

Profesör Avram Galante'ye entelektüel borcumuzun sanıldığından çok fazla olduğunu saptamamız kesinlikle yerindedir; milletvekilliği de yapan Bodrumlu bu Yahudi yurttaşımız, Türkiye Yahudiliğinin seçkin bir araştırıcı-

1) Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, op. cit., s. 152.
2) Avram Galante, Esther Kyra d'Apres de Nouveaux Documents, *Histoire des Juifs de Turquie*, içinde, Tome IX, Istanbul, Isis, p. 5.

sı olmasının yanında, Türkiye tarihinin pek çok karanlık noktasına da ışık tutmuştur. Ester hakkındaki en güvenilir bilgileri de Profesör Galante'nin sağladığını biliyoruz. Avram Galante, Ester'in Türkiye tarihinde çok önemli bir rol oynamış olduğunu kaydetmekle kalmıyor ve "Türkiye Yahudiliğinde, dans le Judaisme de ce pays, birinci derecede bir yer işgal ettiğini" de bize, haber vermektedir.[1]

Profesör, Ester'in ismine yapışan "Kyra" veya "Kira" sözcüğünün, "dame" veya "maitress de la maison" anlamına geldiği konusunda bizi ikna ediyor; biz de Farsça "Han" veya "Hanum" ya da "Hanım", Türkçe "Hatun" ya da "Kadın" ve İbrani'de "Geveret" sözcükleriyle özdeş olduğunu ekleyebiliriz. Ester'in, Kanuni Süleyman döneminde başlayan, İkinci Selim ve Üçüncü Murat zamanında yükselen ve Üçüncü Mehmet zamanında trajik bir biçimde sona eren yarım yüzyıldan uzun bir iktidar dönemi var.

Ebe, fakat daha sonra Pamuk'un "bohçacı" dediği lüks kumaş ticareti ile uğraşıyor; yalnız asıl işleri başkadır. Bunu, Pamuk'un bir yerde Hasan'a, Ester'e hitaben, "sen her zaman akıllı Ester olursan, ne kavga olur ve ne dövüş" dedirtmesinden de anlıyoruz. Ester'in asıl alanı uluslararası ilişkilerdi. Belki de buna karşılık Ester de bir yerde "zaten ben oraya Felemenk gemisinden yeni çıkan kumaşları göstermeye gitmiştim" yollu başlayan savunmasını "yoksa benim zavallı Yahudi aklımın ermediği sizin seri ve siyasi işlerinize bulaşmaya değil" sözleriyle tamamlaması, Ester'in bu kimliğinin bilindiğinin işareti olmaktadır.

Galante'nin değerlendirdiği bir ferman, Ester'in bahtının Sultan Süleyman zamanında parladığını gösteriyor; Kanuni, Ester ve ahfadını önemli vergilerden bağışık tutmakla kalmıyor, gayri müslimlere yasak olan esir alma ayrıcalığını Ester'e de tanıyor; fermanda yazılıdır. Bu ayrıcalıklar, İkinci Selim zamanında da sürüyor; Galante'nin işlerin saray kadınlarına bırakıldığını söylediği Üçüncü Murat zamanında en yüksek noktasına çıkıyor; Pamuk'un romanı bu dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Valide Sultan Nur Banu ile Murat'ın gözdesi Safiye dizginleri ele almış durumdalar; Ester ise ikisinin en yakını konumundadır, saraya rahatlıkla girip çıkabiliyor ve Galante bir de, "á se mettre en rapports avec les ambassadeurs étrangers de Galata" bilgisini ekli-

1) "Padişah ve hükümet üzerinde nüfuzu olanlar arasında vekil-harç Raziye Hatun ile Yahudi Kira, Ester Kira, Kadın da nazar-ı dikkati çekmektedir."
İslam Ansiklopedisi, Üçüncü Murat maddesi, cilt 6, s. 624.

yor. Ester'in bir ayağının sarayda ve diğer ayağının, Galata'da, yabancı büyükelçiliklerde olduğunu öğreniyoruz.

Dış ilişkilerin, Venedikli Safiye'nin elinde olduğunda bütün kaynaklar ortaktır, yabancı devletlerin de önemli konularda Safiye ile ilişki kurması bunu teyit etmektedir. Kraliçe Catherine de Medicis de İspanya'ya karşı Osmanlı filosunun desteğini isteyince, bir mektupla doğrudan doğruya Safiye'ye başvuruyor; Ester'in gücü bu mektubu elde etmesinden de belli oluyor, Galante "revela la correspondance á l'ambassadeur de Venice á Constantinople" demektedir, Ester mektubu Venedik sefirine ulaştırıyor. Pamuk'un, Ester'in mektup trafiği ile yazdıklarını buradan aldığından kuşku duymamak gerekiyor.

İki noktayı eklememiz gerekiyor; birincisi, Ester'in Türk tarihçileri için de bir sır olmadığıdır. Üçüncü Murat'ı ele alan her kaynak, mutlaka ve mutlaka Ester'den söz etmek zorundadır; Türkiye Yahudiliği üzerine yerli kaynaklar da zaman zaman abartarak da olsa Ester'i bize haber veriyorlar. İkincisi, Ester'in yalnızca kumaş ticareti veya dış ilişkiler komisyonculuğu yaptığını düşünmek de eksik kalıyor; Ester yaşamın her alanında ve kamu idaresinin her noktasında kendisini duyuruyordu.

Türkiye Yahudiliği hakkında yazılmış ve son derece eleştirel bir kaynaktan şunu aktarabiliyoruz: "Osmanlı Devleti'nde Yasef Nasi ile başlayan Yahudi nüfuzu, kadınların sarayda etkili olmaya başlamasıyla iyice artmıştır. III. Murat'ın anası Yahudi dönmesi Nur Banu Sultan vasıtasıyla Yahudi nüfuzu artmış ve bazı Yahudiler sarayda önemli roller icra etmiştir."[1] Bu giriş, Ester'i anlatmak içindir; aslında burada veya başka bir yerli kaynakta verilen bilgiler, Galante'ninkilerle hiç çatışmıyorlar, Ester'in bir yandan nüfuz ticareti yaptığı ve diğer yandan da Yahudileri hep desteklediği netlikle ortaya çıkıyor. Yerli kaynaklara göre Ester, Valide Sultan'ın rüşvet aracı olarak çalışıyor; iltizamları ve yüksek görevleri satan bu ikisi olarak görünüyor. Fakat Ester'in sonunun yaklaştığı zamanda, Nur Banu'nun bütün sorumluluğu Ester'in üzerine attığını gösteren işaretlere de rastlıyoruz.

Dünyanın her tarafında ekonomik bunalımın arttığı ve geçim sıkıntısının yükseldiği zamanlarda, zenginlerin husumeti üzerlerine çektiklerini hep biliyoruz; Üçüncü Murat zamanında, hem genel ve hem de özel nedenlerle İs-

1) A. Hikmet Etoğlu, *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler*, İstanbul, 2000, s. 144.

tanbul Yahudileri çok büyük bir refah içinde yaşıyordu. Murat'ın, bir Yahudi kadınının çok tahrik edici giysilerine bakarak tüm Yahudilerin öldürülmesini emretmesini kabul edemeyiz; ancak tepkileri hafifletmek için resmi bir kıyam istediği anlaşılıyor. Ester, bunu önleyenler arasında idi, çıkartılan fermanla Yahudilerin gösterişli lüks giysileri yasaklanıyordu; hahambaşları da cemaati bu konuda ısrarla uyarıyorlardı.

Ester, belki de bu kıyamı önleyerek, kendi sonunu davet etmiştir; Safiye'nin oğlu Mehmet tahta çıkınca, ekonomik sıkıntıların azalmadan devam ettiği, tarihte saptanmıştı. Başta yeniçeriler, esnaf ve halk, böyle durumlarda yüksek yöneticileri suçlama eğiliminde oluyorlar, artık bunu da biliyoruz; bütün sıkıntılarının nedeni olarak Ester'i gördüklerini tahmin edebiliyoruz.

Pamuk'un romanında Ester, İstanbul'un Yahudi dünyası hakkında en çok bilgi veriyor; bir yerde, "Haliç'in çıkışındaki bizim Yahudi mahalleciğimizde kocam Nesim'le oturuyoruz" diyor ve başka bir yerde "mühürlü değil ki bu mektuplar, bu ister cahil bir Yahudidir, bizim yazımızı sökemez diye düşünüyor canım Şekürem" türünden bir girişle mektup ticaretini anlatıyor. Ancak Ester'in bize verdiği bilgicin içinde "asılmış Yahudinin evi" var; Pamuk'un annesi Şeküre kendi evi sayıyor, kardeşi Şevket sık sık oraya gidiyor ve romanın pek çok önemli aksiyonuna sahne işlevi görüyor, buranın tarihini Ester'den öğreniyoruz.

Ester, "kimdir bu asılmış Yahudi" sorusuna çok ince bir cevap veriyor ve bu cevabı buraya almamız gerekmektedir: "Evlerinin az ötesinde sarı bir ev var. Önceki padişahın sevgili hekimi zenginler zengini Moşe Hamon, Amasyalı Yahudi kapatmasıyla kardeşini yıllarca orada saklamış derler. Yıllar önce Amasya'da hamursuz bayramı arifesinde Yahudi mahallesinde bir Rum genci, sözüm ona kaybolunca, onun kanından hamursuz yapmak üzere boğazlandığı iddia edilmiş. Yalancı şahitler de çıkınca Yahudilerin idamına başlanmış da padişahın sevgili hekimi bu güzel kadını, kardeşini kaçırtıp padişahın izniyle saklamış. Padişah ölünce düşmanları güzel kadını ele geçiremediler ama yalnız yaşayan adamı astılar." Ester, Pamuk'un romanının önemli mekanlarından birisi hakkında çok yararlı bilgiler sağlıyor ve küçük bir eki daha olmakla birlikte, şimdi, bu anlatım üzerinde durmak istiyorum.

Anlatım, Osmanlı ve hatta Cumhuriyet Yahudileri'nin başına gelen ve sık sık tekrarlanabilen bir facia ile ilgilidir; buna "Kan İftirası" da deniyor ve daha

çok Elenler ile Yahudileri karşı karşıya getiriyor. Elenler, bunların doğruluğuna hep inanıyorlar; ancak Ester'in ve Pamuk'un anlatımı gösteriyor, karşı taraf için iftiradır. Buna göre Yahudiler, bir dinsel bayramlarından önce, buna da "Hamursuz Bayramı" denilmektedir, Elen çocuklarını kaçırıp kanlarını alıyorlar, kuşkusuz bunun için öldürüyorlar ve dinsel tören için kullanıyorlar; bunlar önce Yahudi evlerinin tahrip edilmesine, iki cemaat arasında kan davalarına yol açıyor, kuşkusuz idamlar da eksik olmamaktadır.

Ester bunlardan birisi hakkında bilgi veriyor ve Moşe Hamon'un güzel bir Yahudi kızı ile kardeşini idamdan kurtardığını naklediyor; erkek kardeş sonradan idam edilse de güzel kız kurtuluyor; çok güzel de Pamuk'un kendi yarattığını iddia ettiği Ester'in, burada andığı isim, Moşe Hamon tarihte gerçektir, yaşadığını biliyoruz.[1] Başka kaynaklarla birlikte *Encyclopedia Judaica*'dan çıkardığımıza göre, bütün Yahudileri sarayına toplayan ve onlara çok büyük ayrıcalıklar tanıyan Kanuni zamanında Türkiye'ye geliyorlar. Aileden Moşe Hamon, en büyük güce kavuşuyor, asıl adı Roxana olan Hürrem Sultan ve Rüstem Paşa ile bir parti oluşturarak, ülkeyi yönetiyorlar; Moşe Hamon öyle bir güce erişiyor ki, *Yahudi Ansiklopedisi*, "he obtained a firman from Suleiman the Magnificent protecting the Jews from blood libels" demeden edemiyor, demek, Moşe Hamon, Yahudileri kan iftirasından kurtarmak için Süleyman'dan bir ferman almış, bunu da öğreniyoruz.

Bu bilgi kuşkusuz bizim için çok önemlidir; çünkü bundan kendisini cahil bir Yahudi kadını olarak tanıtsa da, Ester'in gizli gizli *Encyclopedia Judaica* okuduğu sonucuna ulaşıyoruz. Çünkü, Pamuk, tarihte bir Ester yaşadığından bile habersiz;

Yahudi Ansiklopedisi'nde ikisi de yazılı fakat Pamuk okumadığına göre, Ester'in okumuş olması gerekmektedir. Çünkü, *Kırmızı, Encyclopedia Judaica*'nın malumatını yazmakla yetinmiş görünmektedir. Öyleyse, "ben yarattım" dediği pek çok yerde, Pamuk'un, Yahudi rivayetlerini, okuyucusuna kaktığı sonucuna ulaşmış oluyoruz; bu sonuçlardan yalnızca birisidir.

Şeküre, asılmış Yahudinin terk edilmiş evine sık sık uğruyor, sanki burayı kabul salonu olarak kullanıyor; "bunun için mi bilemiyorum, Şeküre'nin kayıp kocasının kardeşi Hasan, bu açıklamayı duyunca "agabeyimin savaştan dönüşüne kadar beklemezse Şeküre'yi de cezalandıracaklar" diyor ki bunu

1) *Encyclopedia Judaica*, Hamon girişi, cilt 7, s. 1248.

anlamakta güçlük çekiyorum. Burada, sanki Şekûre'nin de Yahudi olduğu iması var, irdelenmesi gerekmektedir.

Danyal Oral Çalışlar, Ester için, "romanın kanlı canlı kahramanlarından birisi" diyordu, henüz kan görmedik ama Ester'den yapacağım son aktarmada kan izini görüyoruz. Ester, bir yerde de şu haberi vermektedir: "Bütün bu işe niye burnumu sokmuştum? Edirnekapı'da iki yıl evvel bir bohçacı kanyı, söz verdiği kız başka herifle evlenince kulaklarını keserek öldürmüşlerdi. Anneannem Türklerin çoğu zaman sebepsiz adam öldürdüğünü söylerdi bana." Bunu, Pamuk'un romanında olmasa bile gerçekte Ester'in feci şekilde öldürülmesinin haberi olarak anlıyorum; tarih kitapları, Ester'in parçalanışını yazmaktadır.

Oğullarından birisi, Müslümanlığı kabul ederek ölümden kurtuluyor, diğer oğlu ile birlikte Ester, yeniçeriler tarafından parçalanıyor ve parçaları teşhir ediliyor. Ben burada bunları aktarmaya gerek duymuyorum, çünkü, Pamuk'un romanında da böyle iki kati yeralıyor; öldürülenlerin isimleri ayrı, ancak öldürülme biçimleri aynı idi. Peki bunlar da Yahudi mi; kim bilir, araştırmak gerekiyor.

Dördüncü Bölüm

MUHTEŞEM ZAVALLI

Bu isimleri kim veriyor; pek araştırma gereği duymuyoruz. Bizim icat ettiğimize inanıyorduk, daha önceki bir çalışmamda Sultan Hamit'e "Kızıl Sultan" adını Büyük Britanya emperyalizminin taktığına işaret etmiştim; bundan sonra, daha az ve daha büyük bir kuşku ile olsa da yine de yürürlükte kaldığını gözleyebiliyoruz. Peki diğerleri nasıl meriyet kazanmıştı; Timur tarafından bozguna uğratılan Osmanlı emirliğinde bir ara tahtı ele geçiren, aşırı içkici Süleyman'ı çıkarırsak Birinci Süleyman'ın, birisi "Kanuni" ve diğeri "Muhteşem" olmak üzere iki şöhreti vardı, bu da bizi lakap biçiminde olsa da aslını unutturan bu adları soruşturmaya özendirmektedir. Bunlardan birincisi, içeridekiler ve ikincisi ise dışarıdakiler tarafından takılmıştır; bunu saptamak da merakımızı arttırmalıdır. Bu merak ayrı ancak burada daha da önemli bir soru var; Aba-Yezid veya kısaca Bayezit oğlu Birinci Süleyman'ı atlayarak sayarsak, Selim oğlu Birinci Süleyman'ın bu şöhretlere gerçekten layık olup olmadığını da tartışabiliriz.

Bilimde ayrıntılar büyük yollara kapı durumundalar; bir başka çalışmamda, üstelik geçerken, Osmanlı emirliğinin kurucusu Osman'ın adının "Osman" olma ihtimalini çok az bulduğumu ileri sürmüştüm, "Otman" diyebili-

rız. Bu bir hipotez veya keşif sayılabilir; yalnız aşağı yukarı aynı zamanda Profesör Halil İnalcık'ın da benzer bir formülasyonu dillendirdiğini görüyoruz. Ne var ki Profesör İnalcık, dışarılıların kendisine verdiği "Büyük Tarihçi" adına karşın ve belki de bunun zincirleriyle işaret ettiği bu kapıdan girme cesaretini gösterememektedir. Buna şaşmıyoruz çünkü bu ayrıntı üzerine yürekliliklе yürümenin, Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili olarak İnalcık'ın da pekiştirdiği tüm mimariyi yıkma tehlikesi var; demek, "Büyük Tarihçi" olmak, bir anlamda mevcut binayı korumakla mümkündür.

Yine bir başka çalışmamda, Süleyman'ın asla "muhteşem" ve hiç "kanuni"[1] olmadığına değinmiştim; şimdi "muhteşem" nitelemesinin bir Osmanlı keşfi olmadığını ekliyoruz. Biliyoruz, Süleyman döneminin bir yükseliş görüntüsü taşıdığı kesindir ancak bu görüntü aşıldığı zaman bozulma ve çürümenin bütün kanallarını da görebiliyoruz, bu nedenle "muhteşem" sıfatı havada kalmaktadır.

Ama yine de sorabiliyoruz, gerçekten görebiliyor muyuz? Doğrusu tarih yazımındaki aşırı süslemeler, çok zaman gözümüzü bağlıyor ama bunların etkisinden kurtulabildiğimiz ölçüde standart kaynaklarda da benzer tespitleri bulabiliyoruz. Nitekim, *İslam Ansiklopedisi*'ne bu maddeyi yazan, Profesör T. Gökbilgin, Süleyman'ı yeteri dozajda parlattıktan sonra, "ancak bu muazzam görünüşün zıddına, müstakbel düzensizliklerin, iç ve dış gailelerin, gelişigüzel hareketlerin, iktisadi sıkıntıların ve yolsuzlukların kaynağı da bu devir olmuştur"[2] demek gereği duyuyordu. Öyleyse dışarının bu "muhteşem" icadının tartışılması yerindedir.

Böyle bir tartışmada ansiklopedik referanslar özellikle verimli oluyorlar, standart bilgileri içeriyorlar, yazımda eksiklik ve fazlalıkların bulunmaması esastır; Osmanlı Türkçesi ile "efradını cami, ağyarını mani" deyişi burada tam yerini bulmaktadır. Bunun ötesinde, madde yazımlarında olumsuzlukları minimize ve olumlulukları maksimize etme eğilimi görüyoruz. Bu, bir açıdan mesleğin ya da uzmanlığın bir karakteri sayılabilir; herhalde deformation professionelle denilen de budur. Bilim adamlarında, uzun yıllar ilgi duydukları ve yoğunlukla çalıştıkları alanları sevme eğilimi var. Demek uzmanlık, bozulma virüsünü de taşıyor.

Bu kadar değil, her ansiklopedide, anlaşılabilir bir şovenizmi artık normal kabul etmek durumundayız. Örnek olsun, *İslam Ansiklopedisi*'nin Türkçe versi-

1) Y. Küçük, *21 Yaşında Bir Çocuk Fatih Sultan Mehmet*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1987.
2) *İslam Ansiklopedisi*, cilt 11, s. 140.

yonu, son derece değerli bilgileri içermesinin yanında, Türklüğü ve tarihini rencide etmek bir yana, burada kabul edilmiş doktrinden sapma izlenimi veren anlatımlardan arındırılmış vaziyettedir; böyle bir arındırma, bilindiği takdirde, yararlıdır ve bu düzeltme ile bilimsel değer taşımaktadır. Buna karşın *Yahudi Ansiklopedisi*, çok daha fazla Yahudi tarihine dönüktür; maddelerin hepsinde temel yaklaşım, Yahudiliğin korunması ve gelişmesine katkıdır. Genel objektivite değil, Yahudilik bakışı *Encyclopedia*'nın tek ayracı durumundadır; bu ise yine bilindiği ve kabul edildiği takdirde, bilimsel nesnellikle çelişse de bu ansiklopediyi önemli bir kaynak yapabilmektedir. Şunu söyleyebiliriz; başka ülkelerin tarihine Yahudilik açısından bakmanın, her iki yönde de çubuğu tersine bükme potansiyeli olmalıdır. Buna bir de standart Yahudi yazımının uzun yıllar içinde yaşadıkları Osmanlı yönetimi ve yönetenleri hakkında çok özgün kaynakları ve bu kaynaklardaki değerlendirmeleri yansıttığını ekleyebiliriz. Bu ise şimdiye kadar çoklukla ihmal edilmekle birlikte ihmal edilmemesi gereken önemli bir katkıdır. Buradaki son derece kısa tartışmada bu katkıyı görüyoruz.

SÜLEYMAN

Birinci Süleyman'ın saltanatını incelediğimizde, dönemin "kanuni" değil, "gayri kanuni" olduğunu görmekte hiçbir güçlüğümüz bulunmamaktadır; kanunsuzluk yaşanılan günlere rengini vuruyordu ve daha sonraki çözümlemelere de damgasını vurması kaçınılmazdır. Kanu yönetiminde, keyfilik egemendi ve entrika, tek yönetim ilkesi ve cinayet tek yaptırım oluyordu. Böyle bir saltanatı "kanuni" olarak anmak, hem yasallık ve hem de tarih bilimi ile alay etmekle özdeştir.

Süleyman'ın, saltanatının hemen başında, Sadrazam Piri Ahmet Paşa'yı emekli ederek harem-i hümayunda odabaşı olan İbrahim'i sadrazam yaptığını görüyoruz. *İslam Ansiklopedisi*'nde Profesör Gökbilgin, bunu "o zamanki teamüle aykırı" olarak niteliyordu. Herhalde Süleyman, bu atamanın yarattığı tepkilerin sonunda, Ahmet Paşa'yı, yeni fethedilmiş Mısır'a yönetici göndermek zorunda kalmıştı; Ahmet de hükümranlığını ilan etmekte gecikme-

diyse de daha sonra kıstırıldı, kafası kesildi ve kesik kafa İstanbul'a gönderildi. Süleyman, yönetim ilkelerini alt-üst ederek başladığı saltanatına, böylece Mısır valilerinin kalbine isyan ve bağımsızlık tohumlarını da ekiyordu.

Ancak kabul etmek gerekir ki haremde odabaşı İbrahim, yönetim kurallarını yıkarak çıktığı başvezir koltuğunu hakkıyla dolduruyordu, dirayetli bir yönetici olduğu ve Süleyman'ı bir zaferden diğerine götürdüğü kesindir. Yalnız başarının getirileri sadece oturulan koltuğa akmıyor, on dört yıllık yönetim İbrahim Paşa'yı da güçlendiriyordu; eski harem odacısı İbrahim artık güçlü bir sadrazamdı. Bu ise "Kanuni" Süleyman için çok fazladır; bu nedenle *İslam Ansiklopedisi*, İbrahim için, "sarayda bulunduğu bir gece padişahın emriyle boğdurulmuştur" haberini vermektedir. İbrahim'in başarısı ve ülkesine sadakatinden başka bir günahını bilmiyoruz; belki de Hürrem Sultan olarak da bilinen Süleyman'ın bağımlı olduğu Roxana ve aynı zamanda Kanuni'nin damadı Rüstem'e yer açmak, asıl nedendir.

Bu dönemin aslında Hürrem-Rüstem kliğinin istibdadı olduğunu hep biliyoruz; Hürrem'in en büyük icraatlarından birisi, tahtın doğal varisi olan çok parlak Şehzade Mustafa cinayetine Süleyman'ı ortak edebilmesi idi. Mustafa, Hürrem'den doğmamıştı ve Roxana kendinden doğma şehzadelerden birini tahta çıkarmak istiyordu; ama Mustafa'nın katli öylesine tepkiler yarattı ki bu entrikacı klik, Rüstem'in sadrazamlıktan uzaklaştırılmasına razı oluyordu. Böylece sadrazam koltuğuna başka bir Ahmet Paşa oturmuştu; Paşa, Süleyman'ı çok iyi bildiği için Sultan'ı azledilmeyeceği konusunda bir senet imzalamaya ikna etmişti. Zavallı Ahmet, böylece koltuğunu koruyabileceğini düşünüyordu; *İslam Ansiklopedisi*, "filhakika azledilmemiş idam olunmuştu" demektedir. Süleyman, Ahmet Paşa'yı azletmeyeceği konusunda taahhütte bulunmuştu ancak idam etmeyeceğini söylememişti; öte yandan Şehzade Mustafa'nın katlinin tepkileri unutulmuştu ve Rüstem'i tekrar koltuğa oturtmak üzere koltuğun boşaltılması gerekiyordu.

Devam ederken Mulla Kabızi Vak'ası'nı ele alabiliyoruz; heterodoks görüşlerin sahibi Kabızi'nin, Süleyman'ın doğrudan emri ile idam edilmesiyle ilgili olarak, *İslam Ansiklopedisi*'nde Profesör Gökbilgin, "bu suretle vaktiyle Fatih Sultan Mehmet'in Hurufi tarikatı mensupları hakkında gösterdiği hoşgörürlüğe nispetle dini musahamaya çok daha az yer verildiği görülmektedir." saptamasını yapıyordu. Doğrudur; Süleyman dönemi, islamik ortodoksinin

yepyeni boyutlar kazandığı ve İslam çerçevesinde her türlü tartışmanın cezalandırıldığı bir tarih başlangıcı sayılabilir, ancak buradaki karşılaştırma yine de eksik kalmaktadır.

Kabızi, çeşitli heterodoks iddialarının ötesinde, "İsa'yı Peygamber'den üstün" tutuyordu, ulemanın bunu tartışmayı barışçıl bulmasına karşılık Sultan, idam emri veriyordu. Halbuki Osmanlı toprakları bu tür tartışmalara alışık ve açıktı; mevlidin telif edilmesi ve bestelenmesi de bunu göstermektedir. Bu, sanat değeri pek yüksek uzun manzumenin benzer bir tartışmanın ürünü olduğunu çok zaman unutuyoruz; Bursa'da vaaz veren bir imama, cemaatten birisinin, İsa'nın, Peygamber Muhammet'ten büyük olduğu yollu itirazı ve cemaatin de buna katılması, Peygamber Muhammet'i ululayan bu manzumenin yazılmasına yol açmıştı, her bakımdan ilgi çekicidir ve ne yazık kabul görmüş yazımda hiç de ilgi çekmediğini biliyoruz. XV. Yüzyılda, Osmanlı topraklarında, İsa'yı peygamberlerin en büyüğü sayanların bulunması ve sayılarının ihmal edilmeyecek büyüklükte olması, osmanist kuruluşa yepyeni açıdan bakmamızı zorlamaktadır; bu, yalnızca basit bir "hoşgörü" kavramına sığdırılamayacak bir olgu ve süreçtir, ayrı bir çalışmada analiz etmemiz gerekmektedir. Bununla birlikte burada kaydedebiliyoruz, hoşgörü her zaman maddi koşulların ve kuvvet dengesinin bir yansımasıdır, bir tür zorun teslim edilmesidir; fakat böyle de olsa var olduğunu görüyoruz. Kabızi Vakası'nda ulemanın aynı hoşgörüyü taşıması ve Kabızi'yi tartışma ile etkisiz hale getirmek istemesi, bütün kayıtlardan okunmaktadır; Süleyman, tartışma ve yargılama sürecine doğrudan müdahale ile Kabızi'nin idamını sağlamıştır. Yaptığı kanunsuzluk idi ve kanun olmuştur.

Buraya kadar, *İslam Ansiklopedisi*'nin satırları arasına sızabilen tarihsel gerçek parçalarından Süleyman'ın gayri kanuni yönetimi ile ilgili bir izlenim edinmiş oluyoruz fakat burada duramayız ve bunun için standardize edilmiş yazımın dışına çıkmamız zorunludur. Kısaca Şehzade Mustafa'nın katline dönüyoruz; gerçi *İslam Ansiklopedisi* de "biçare günahsız şehzadeyi öldürdüler" diyerek ağıda katılmakla birlikte, cinayet sahnesini karanlık bırakmaktadır; bu nedenle kendi alanında klasik sayılan ancak bizim açımızdan standart sayılmayan iki kaynağa başvurmak durumundayız.

Osmanlı dinastisi hakkında standart çalışmasında Anderson, "Süleyman I had continual trouble with his sons, which arose chiefly from the intrigues of

Hurrem Sultan"[1] diyordu ki bu, şimdiye kadar bizim ileri sürdüklerimizle uyum içindedir; Birinci Süleyman'ın oğulları ile sürekli rekabet içinde olduğunu ve bunun da Hürrem'in entrikaları sonucu ortaya çıktığını bir kez daha saptamış oluyoruz. Bir tarafta Hürrem, kızı Mihrimah ve damadı Rüstem kliği var ve diğer tarafta rakibesi Mahidevran ve bunun oğlu Şehzade Mustafa yeralıyor, bazı kaynaklar "Gülbahar" diyorlar; Süleyman'a, yabancılar "muhteşem" deseler de bu kavganın sadece bir figüranı olduğunu görüyoruz.

Süleyman hakkında standart biyografinin yazarı Fransız A. Cloth ise, 1537 yılında Postal adlı bir yabancının gözlemlerine dayanarak Mustafa'yı övmekle bitiremediğini ve tahta geçmemesi için, "my God never allow a barbary of such strength to come so near to us", Tanrı'ya dua ettiğini kaydetmektedir.[2] Mustafa'nın tahta geçme ihtimalinin Hıristiyan dünyayı ürküttüğü konusunda bütün çağdaşı gözlemcilerin birleştiklerini buradan öğreniyoruz. Ancak saray kadınlarının esiri olduğuna inanılan yaşlı Süleyman'ın yerine Mustafa'nın gelmekte olduğu konusunda da hiçbir kuşku bulunmamakta idi; halk çok seviyordu ve ordu tutuyordu.

Böyle bir durumda Mustafa'nın babası Süleyman'ı devirerek yerine geçeceği dedikodularının yayılmasını ve Hürrem-Rüstem kliğinin bunları körüklemesini normal saymak durumundayız. Ancak ister "kanuni" ve isterse "muhteşem" olsun, bu şöhrette bir sultanın da bu dedikoduları aşabilmesi normal kabul edilmelidir; babaoğulun kendi aralarında görüşerek dedikoduları aşmaları mümkündü ve Mustafa, babasından görüşmek üzere yanına gelmesini bildiren bir mektup alınca hiç kuşkusuz böyle düşünüyordu. Süleyman, Mustafa'yı bir çadırda bekliyordu ve Mustafa neşe içinde çadıra yaklaşırken askerler Mustafa'yı alkışlıyorlardı.

Çağdaşı Busbecq'in görgü tanıklarından aldığı ve A. Cloth'un da bize aktardığına göre Mustafa entered, the drama commenced and he was seized on every side; Mustafa, babası Süleyman ile buluşmak üzere çadıra girer girmez birdenbire iri yarı dilsizlerin dört bir yandan saldırısına uğruyordu. Süleyman görünmüyordu, bir perdenin arkasındaydı, olanları ve olacakları yönetiyordu; Mustafa hayatta kalmak için mücadele ediyordu, aslında cellatlar Mustafa'nın ünü karşısında, buna yakın zamanlarda "karizma" da deniliyor, çaresiz kalıyor ve gevşek davranıyorlardı. Süleyman'ın bunu hesaplayarak orada ol-

1) A. D. Anderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, Oxford U. P., 1956, p. 52.
2) Andre Cloth, *Suleiman the Magnificent*, London, 1989-1992, s. 155.

duğu anlaşılmaktadır. Muhteşem'in, tereddüt geçiren cellatları öz ve en büyük oğlunu boğmaları için yüreklendirdiği ve tehdit ettiği konusunda inandırıcı bilgiler bulunmaktadır. Kanuni, en parlak ve en büyük şehzadesinin boğulmasını emretmiş ve seyretmiştir. Hürrem ya da Roxana, Süleyman'ı evlat katili düzeyine indirebilmiştir; A. Cloth, Roxana bununla da yetinmediğini ve Süleyman'dan, Mustafa'nın oğlu Prens Murat'ın katlini de rica ettiğini haber vermektedir; Kanuni, Bursa'ya bir cellat göndermekte gecikmiyor ve Murat da "Tanrı'nın emridir" diyerek mukavemet etmeksizin kendisini cellada teslim ediyor. Gerçekten muhteşem bir trajedidir.

Artık geriye iki şehzade kalmıştı ancak her ikisi de Roxana'ın oğluydu ve Mustafa ortadan kaldırılmış olmakla birlikte Mustafa Partisi ayakta idi, Bayezit'i destekliyorlardı, Bayezit de yetenekliydi. Üstelik bütün kaynaklar Roxana'ın da Bayezit'ten yana olduğunu haber veriyorlar; yalnız bu tarihlerde öldüğünü biliyoruz, demek Bayezit güçlü bir desteğini kaybediyordu. Süleyman ise iki oğlu arasında net bir biçimde Selim'i destekliyor ve silah ve para yardımında bulunuyordu.

Selim'in zavallı ve zayıf kişiliği hakkında tarihçiler arasında bir ittifak mevcuttur; Süleyman'ın bu nedenle Selim'i desteklediğini düşünebiliriz. Fakat argümanların cazibesine kapılarak bu uca kadar gitmemeyi öneriyorum ve ayrıca Selim'in Osmanlı soyundan olmayarak Yahudi bir anne babadan doğmakla tahta yerleştirildiği rivayetlerini de hiç ciddiye almıyorum. Bu olsa olsa bir yakıştırmadır; yalnız burada önemli olan *Encyclopedia Judaica*'nın net iddiasıdır. *Yahudi Ansiklopedisi*, Bayezit-Selim çatışmasında sarayda güçlü Yahudi Partisi'nin Selim'i desteklediği konusunda bizi ikna etmeye çalışmaktadır; öyleyse Muhteşem, Yahudi Partisi'nin istekleri doğrultusunda bu ikinci güzel şehzadesinin katlini hazırlamak üzeredir.

Artık Şehzade Bayezit'in trajik sonunu ayrıntıyla dillendirmek için bir nedenimiz yok; şehzadeler arasında silahlı çatışmalar sonucunda ve düzenli kuvvetlerle desteklenen Selim kuvvetlerine yenilen Bayezit ve prenslerinin İran'a sığınmaları mukadderdi. Ama bu, dramı bitirmedi ve trajediye çevirdi; Süleyman, Şah Tahmasp'ı hem tehdit ediyor ve hem de büyük vaatlerde bulunuyordu. Çok yüksek miktarda para ve bir de Kars Kalesi'ni vererek Şah'ı, Bayezit'i teslime razı edebildi; parayı verdi, kaleyi vermedi ve derhal İran topraklarında Bayezit ile yanında bulunan dört prensi katlettirdi. Ancak Baye-

zit'in soyu tükenmemişti; üç yaşında bir prens Bursa'da yaşıyordu ve Süleyman, bunu da boğmak üzere bir hadım ağasını Bursa'ya çıkardı, bebek-prens hadım ağalarla oynamaya alışmıştı, celladını görünce koşa koşa kucağına atıldı. A. Cloth, bu insani davranış karşısında, cellad hadım ağasının bayıldığını kaydediyor fakat bütün bunlar Muhteşem Sultan'ın, üç yaşındaki torununu idam ettirmesini önleyemiyor. Artık Yahudi Partisi'nin adayı Selim'in tahta çıkmasının önünde hiçbir engel kalmamıştır.

Belki bu çalışmamın genel boyutuna göre uzunca bir anlatım oldu, yalnız bir tekrar olmamasının yanında burada geliştirmek üzere olduğum çözümleme açısından kesinlikle gerekiyordu. Bundan sonra, asıl anlatıma gelmek ve tabloyu tamamlamak için iki saptamanın yeterli olduğunu kabul edebiliriz; 1402 Ankara Bozgunu'ndan sonra dağılan sonra toplanarak büyük bir imparatorluk düzeyine ulaşan Osmanlı Devleti'nin ikinci büyük yenilgisi de Süleyman zamanındadır. 1529 Viyana Bozgunu, Süleyman'ın imajında, dün de bugün de büyük bir gölgedir. Kuşkusuz sisteminde bir zafiyete işaretle birlikte telafi edildiğini biliyoruz. Telafi edilmeyen ve bir kanser misali büyüyerek Osmanlı düzenini her gün biraz daha ölümüne yaklaştıran kapitülasyonlar da Süleyman zamanında başlamıştı ve bu ikinci saptamadır.

Buna neden gerek duyuldu; bu soru henüz ayrıntı ve dikkatle ele alınmamıştır. Süslemeci yerli tarih yazımı, rahatsız edici ölçüde bilimselliğe çok uzaktır; yabancıların ise yararlarına olduğu için kapitülasyonları bilimsel süzgeçten geçirmelerini beklemiyoruz. Bu nedenle bir tarihsel manivela olarak hep küçümsenmektedir ve Türkiye'yi yüzyıllar boyu her gün biraz daha zavallılaştıran bu mekanizmanın Muhteşem'in hediyesi olduğu unutturulmaktadır.

Bu epitetin, Birinci Süleyman'a, yabancılar tarafından verildiği konusunda, İslam ve Yahudi ansiklopedileri ittifak halindedir.[1] Doğrusu bu ad, içeridekiler açısından hoş bir sürpriz olmakla birlikte asıl dışarıdakiler açısından yadırgatıcıdır; doğrusu, eğer bu bir nesnellik gereği ise Avrupa'dan bu tür nesnelliklere alışık değiliz. Macaristan'ı ezmiş ve zaptetmiş, ayrıca Belgrad'a bayrağını dikmiş bir Doğulu hükümdarı böylesine iltifatlara boğmanın ben-

1) "Garp kaynakları ve garp dünyası ise büyük ve kudretli vasfından dolayı Muhteşem ve Büyük adları ile tesmiye etmişlerdir."
İslam Ansiklopedisi, cilt 11, s. 99.
"The epithet 'the Magnificent' was given to him by the Europeans.."
Encyclopedia Judaica, cilt 15, s. 503.

zerini bilmiyoruz. İçerideki entrika ve acımasız saray cinayetlerinin çoğunu ve icra şeklini ise o dönemi yaşamış Avrupalıların tanıklıklarından öğreniyoruz. Bu nedenle, yeni kapıları açması umuduyla, "Muhteşem" üzerine araştırmalarımızı sürdürmek zorundayız.

Bu bağlamda, *Yahudi Ansiklopedisi*'nin övgü dolu anlatımı bir ipucudur; *Encyclopedia Judaica*, Birinci Süleyman ile ilgili maddesinde, "the Jews called him 'King Solomon', not only because of his name but also because of his wisdom and legislative activities" sözleriyle Yahudilerin Süleyman'a, "Kral Salomon" veya "Kral Süleyman" adını verdiklerini kaydetmektedir. Kuşkusuz bu ad zamanında verilmiştir ve verilmesi sadece isim benzerliğinden kaynaklanmamaktadır. Ansiklopediye göre Süleyman'ın akıllılığı ile yasacılığı, böyle bir övgüye yol açıyordu; dikkate değer bir ayrıntı olduğunu kabul etmek durumundayız.

Türkiye Yahudiliğinin büyük tarihçisi Avram Galante, "Süleyman le magnifique, surnommé par les Juifs Shelomo Amaleh, le roi Salomon, leur fut favorable"[1] derken, Süleyman'ın Yahudilerin lehine politikalar izlediğine de işaret ediyordu. Buradan, yaşadığı zamanda, Yahudilerin Süleyman'a, kendi dillerinde, Şilomo Amaleh dediklerini öğreniyoruz. Burada karşılaştığımız "maleh" sözcüğü, tam "kral" anlamındadır; ancak İbrani'de, hem Arabi ile akraba olduğu ve hem de Araplarla birlikte yaşadıkları için "sultan" sözcüğü ile doğrudan doğruya "imparator" anlamına gelen "kesar" sözcükleri bulunuyordu. Demek Yahudiler, "malch" sözcüğünü bilerek ve isteyerek kullanıyorlar, kendi dillerindeki "Süleyman" sözcüğüyle, "Şilomo", bir tamlama yaparak "Şilomo Amaleh" diyorlardı; bu isim ve şöhretle çok büyük bir kralları olduğunu biliyoruz. Yahudilerin Kral Süleyman'ı gerçekten "Muhteşem" idi ve öyleyse Türk Sultanı Süleyman'a, Şilomo Amaleh diyerek hem benimsediklerini gösteriyorlar ve hem de büyütüyorlardı. Yahudilikte, iki "Şilomo Amaleh" olduğunu tespit ediyoruz ve Yahudilik için her ikisi de büyüktür.

Doğrusu, *Yahudi Ansiklopedisi*'nin çeşitli maddelerini incelediğimizde, haksız olmadıklarını düşünebiliyoruz. Bir maddede Kudüs anlatılırken, çağdaşlarının tanıklıklarına göre, Memluk döneminde Kudüs'ün tüm surlarının harap olduğu, içinde yaşayanların kendilerini bedevi yağmacılardan koruyamadıkları kaydedildikten sonra, Süleyman'ın, Kudüs'e sağlam surlar yaptır-

1) Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Tome I, Editions Isis, p. 125

dığı yazılmaktadır. Bu maddenin yazımı, *Yahudi Ansiklopedisi*'ndeki değerlendirmelerin, genellikle hahamlar zamanındaki kayıtlara dayandığı konusunda bizi ikna etmektedir; çünkü aynı madde araştırıcıları, Kohen Yasefin, 1540 yılında kroniğine kaydettiği bilgilerden de haberdar etmektedir. Burada din adamı Yasef, Tanrı'nın, 1540 yılında, "Rumelia ve Persia Kralı Süleyman'ın ruhunu harekete getirerek", Yahudi toprağındaki tek kutsal şehir olan Kudüs'ün duvarlarını ve ayrıca şehirde yaşayan Yahudilerin susuz kalmamaları için su tünellerini yaptırdığını kaydediyor.[1] Yapılığı bu büyük amelin, "great deed", Süleyman'ın ününü bütün topraklara yaydığını da ifade eden din adamı Yasef, "Tanrı, O'ndan, lütfunu eksik etmesin" sözüyle duasını da yapmaktadır.

Yahudi Ansiklopedisi'nin, "Suleiman I" maddesi, girişte "the magnificent" epiteti de ihmal edilmiyor, kısa olmakla birlikte ipuçlarıyla doludur. Bu ipuçlarının birisi, Kanuni'nin zaptettiği şehirlerin çoğunda şehrin anahtarını şehrin Yahudileri'nden alması idi. Macaristan'da Buda'nın anahtarını Solomon Aşkenazı den almıştı ki, Eşkenazi Ailesi, izleyen dönemde, İstanbul'da önemli roller oynamıştı.[2] Macaristan'daki Yahudilerin önemli bir bölümü, fetihten sonra,büyük Osmanlı şehirlerine göçtüler; Eşkenaziler bunlar arasındaydı.

Muhteşem Süleyman zamanında Yahudiler, saray idaresinde çok büyük bir ağırlığa sahip oldular; Eşkenazilerden başka Tabip Hamon Ailesi'ni biliyoruz.[3] Tabip Moşe Hamon, Yahudilere büyük kabuslar yaşatan Kan İftiraları ile ilgili olarak, Süleyman'ı, önemli ve lehte düzenlemelere ikna edebilmişti. Süleyman yerel mahkemelerin Kan İftirası davalarına bakma yetkisini kaldırdı ki çok önemli bir rahatlık getiriyordu. Moşe, bilindiği üzere, Türkçe'de "Musa" olarak söylenmektedir ve Hamon'lar, Osmanlı kayıtlarında "Evlad-ı Musa" olarak geçiyor "Musa Çocukları" anlamındadır; babaları Yasef, İkinci Bayezit ve Birinci Selim'in, kendisi de Süleyman'ın doktorluğunu yaptılar. *Yahudi Ansiklopedisi*'ndeki ilgili madde, Moşe'nin, Hürrem-Rüstem Partisi'ne mensup olduğunu ve her türlü saray entrikasına karıştığını bildirmektedir. Bu madde, ayrıca Moşe'nin, mensup olduğu parti imkanlarıyla, Yahudi kardeşlerine sürekli yardım ettiğini de, help his brother jews, anlatmaktadır.

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt. 9, p. 1434.
2) Bundan sonraki bölümde Eşkenazilerin yardımıyla O. Pamuk'un romanının şifrelerinin birisini daha çözmeyi deneyeceğiz.
3) Moşe Hamon'un, Orhan Pamuk'un romanındaki yer ve rolünü daha önceki bölümde saptanmıştık.

Bu dönemin en önemli Yahudi ailesi hiç kuşku yok Nasi'lerdi; Joseph Nasi'ye *Yahudi Ansiklopedisi*'nde yazıldığı üzere Süleyman'ın sırdaşı veya başdanışmanı demek, yine de rolünü anlatmaya yetmemektedir. Selim zamanını incelerken Yasef Nasi'nin, Kıbrıs Kralı unvanını aldığını ve ancak Vezir Sokullu Mehmet Paşa'nın bunun gerçekleşmesini önlediğini göreceğiz; Nasi ile birlikte Süleyman, Avrupa'daki Yahudilerin himayesini efektif olarak üstlenmiş durumdadır. Nerede Yahudilerin başı derde girerse girsin, bu ticari nedenlerle veya dini inançları dolayısıyla olabiliyordu, Süleyman'ın eli, bunları kurtarmaya yetiyordu. Yahudi tarihinin bu dönemine baktığımızda, Kral Süleyman gerçekten "Muhteşem" idi.

Ansiklopedideki bu madde, ne yazık Gracia Nasi'den söz etmemektedir fakat bunun için ayrı bir madde var. Portekizli bir Marrano olan Gracia'ya, Yahudi tarihinde "Ha Geveret" de deniliyor ki, "Dame" veya "Hanım" anlamındadır; bir yarı azize sayıldığı kesindir.[1] Kocası da bir Marrano idi, ölüm tehdidi ile Hıristiyanlığı kabul etmekle beraber gizlice Yahudi dinini uygulayanlara bu isim veriliyordu ve birlikte büyük servet yaptılar. Portekiz'den çıkıp İngiltere, Hollanda'dan sonra Venedik'e geldiler. Gracia burada kız kardeşiyle para nedeniyle anlaşmazlığa düştü, kız kardeşi de Gracia'yı, gizli Yahudi olduğu gerekçesiyle Venedik makamlarına ihbar etti. Tutuklandı, Venedik'te engizisyonda yargılanması kaçınılmazdı; yanında bulunan yeğeni Yasef Nasi, Süleyman'ı harekete geçirmekte gecikmedi ve Muhteşem de tehditle de olsa Gracia Nasi'yi ve servetini kurtardı; bu büyük amel de Türk tarihlerinde yer bulmamaktadır.

Süleyman tarafından işkence ve ölümden kurtarılan La Senora ya da Ha Geveret, emin bir toprağa geçer geçmez, Hıristiyanlığı resmen reddederek Yahudi olduğunu açıkladıktan sonra, 1553 yılında yerleşmek üzere İstanbul'a geldi; Yahudiliğe asıl hizmetleri bundan sonradır. Yasef Nasi ile birlikte Süleyman'a her istediklerini yaptırabiliyorlardı; artık dünyanın her yanında Yahudileri koruyabiliyorlardı.

Erez İsrail, Yahudi Toprağı, ülküsü yeni olmaktan uzaktır; Gracia Nasi'nin, 1000 duka karşılığında Süleyman'dan, Filistin'de Tiberias şehrini alması bunu göstermektedir. Önce Gracia, sonra yeğeni ve damadı Yasef Nasi, burada bir "yeşiva" kurdular, lise veya akademi anlamındadır ve Yahudiliği

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 10, p. 837.

koruma ve sürdürmede çok önemli bir yere sahiptirler. Süleyman ile birlikte Nasi'ler, tarihin bir kesitinde, Yahudiliğin büyük koruyucusu oldular.

Bunu, daha Venedik'te iken planlamaya başladıklarını görüyoruz; *Yahudi Ansiklopedisi*'nin Yasef, Batı dillerinde Joseph maddesi Yasef Nasi'nin henüz Venedik'ten ayrılmadan önce Portekiz'i terk eden Marrano'ları yerleştirmek üzere Venedik'ten bir ada satın almak için çalıştığını, bu yollu iddiaların bulunduğunu ifade etmektedir; bunları Selim döneminde Venedik ile savaşları ve Kıbrıs'ın alınmasını incelerken değerlendirebiliriz. Fakat şu sırada da Süleyman ile birlikte Osmanlı yönetiminde güçlü bir Yahudi Partisi'nin varlığını tekrarlayabiliriz; bunun karşısındaki partinin lideri Sokullu Mehmet idi ve Venedik'le gerginliğe bunu körükleyeceği için de Kıbrıs'ın alınmasına karşı çıkıyordu.

Yahudi Ansiklopedisi'nin Joseph Nasi maddesindeki, "in the struggle for succession to Sultan Suleiman I between his sons Selim and Bajazet he supported the former" kaydı, önemlidir;[1] Süleyman'ın yerine geçmek üzere ve Bayezit'e karşı Selim'i destekliyordu. Nasi'nin bu dönemde her tarafa yayılan çok güçlü bir casuslar ağı vardı, krallar olmasa bile voyvodalar indirip çıkartabiliyordu, ölçüsüz zengindi; demek destek gerçekten değerlidir. Venedik'e karşı husumeti körüklemiş ve hatta Venedik karşıtlığını tümüyle Yahudi Partisi'nin icat etmiş olması da mümkündür.

Burada, "Alaman Aile" denilen Eşkenazileri, "Evlad-ı Musa" sayılan Hamon'ları, Yahudilikte yarı azize sayılan Gracia ve Nasi'leri ortaya çıkarmış oluyoruz. Bunlara kuşkusuz Ester'i de eklemeliyiz, saraya ebe olarak girişi 1539 tarihindedir ve yarım yüzyıl dış politikanın yanında, iltizam işinde ve mansıp dağıtımında çok etkin olduğunu biliyoruz. Bunların hepsini Türk iç ve dış politikasında ve iç ve dış ticarette çok kritik noktalara getiren de Kral Süleyman idi. Muhteşem, ülkeyi bir Yahudi Partisi eliyle idare ediyordu.

Süleyman dönemini inceleyen yabancılardan bir bölümü, Süleyman ile başlayan, Fransa'ya karşı dostluk ve Venedik'e karşı düşmanlık politikasını açıklamakta güçlük çekiyorlar; bu Osmanlı çıkarlarına pek uymuyor ki Sokullu Mehmet Paşa da bu görüşte idi. Osmanlı tarihine bir mekanizma olarak giren kapitülasyonlar da bu anlaşılması zor politikanın uzantısı olmuştur.

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 10, p. 837.

Fakat *Yahudi Ansiklopedisi*, kapitülasyonlarla ilgili olarak da dikkate değer değerlendirmelere sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu üzerine uzun bir ansiklopedi maddesi, yine beklendiği üzere Süleyman'a övgüler dağıtmakta, Osmanlı'nın "en büyük yöneticisi" saymaktadır. Nedenleri çok açıklıkla formüle ediliyor, Süleyman'dan başlayarak elli yıllık bir dönemde, Erez İsrail'in barış ve güvenlik içinde geliştiği, nüfusunun arttığı ve tarımının kalkındığı yazılmaktadır. Bunlara ek olarak "this sultan introduced the capitulation agreements" sözleriyle Süleyman'ın kapitülasyonu başlattığına işaretle, "many jews who immigrated from abroad benefited from these agreements" demektedir;[1] bundan, Fransa ile başlayan kapitülasyon sisteminin, Türkiye'deki Yahudilerin çıkarlarına son derece denk düştüğü sonucuna varıyoruz.

Eğer *Yahudi Ansiklopedisi*'nin değerlendirmesine güvenecek olursak, kapitülasyonlar, her açıdan ve sadece Yahudileri ilgilendiren bir ön Tanzimat oluyordu. Yahudilerin Türkiye'ye göçleri hızlanıyor, yasal durumları netleşerek sağlamlık kazanıyor, servetleri müsadere tehlikesinden kurtuluyor ve her tarafta Osmanlı güvencesiyle ticaret serbestisi kazanıyorlardı; ansiklopediden aktardığım bu değerlendirmeler doğruysa, artık kapitülasyon paradoksunu da çözmeye yaklaşıyoruz demektir.

Bir düzeltme zamanıdır; Türkiye'de Yahudi yerleşiminin, Bayezit'in, 1492 yılında, Portekiz ve İspanya Yahudileri'ne kapıları açmasıyla başladığı düşüncesi çok yaygın olmakla birlikte doğru değildir, Sefardim denilen bu göçler gelmeden önce de önemli Yahudi yerleşimi vardı, bunlara Romanyot deniliyordu. Bayezit, Yahudi kaynaklarına göre Yahudileri kovan Ferdinand'la "ülkesini fakirleştirirken, benim ülkemi zenginleştiriyor" sözleriyle alay ediyordu. Türkiye'ye gelen Yahudi göçünü bir kazanç sayıyordu; Selim, babasını devirmekle birlikte bu politikayı sürdürdü. Mısır'ı alması, Memlukler zamanında durumları çok kötüleşen Yahudileri pek sevindirdi, Selim bunlara çok iyi davranıyordu ve yararlanıyordu. *Yahudi Ansiklopedisi*, "Yavuz" olarak da bilinen ve Çaldıran Seferi'ne giderken, casus olabilecekleri kaygısıyla kırk bin Türkmen ve Kürt şiiyi öldürten Selim'in Yahudilere son derece şefkatle yaklaştığını yazmaktadır. Birinci Selim, hem zorla Müslüman yapılan Yahudilerin, Yahudiliğe dönmelerine ve hem de yeni sinagoglar yapılmasına izin veriyordu; bu bilgilerin zamanın haham kroniklerinden aktarıldığına inanmak durumundayız.

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 16, p. 1535.

Öyle anlaşılıyor, Bayezit ve Selim saltanatları yalnızca bir hazırlık dönemi oldu; bundan sonra Süleyman zamanında Osmanlı kuvvetleri ilerlerken gittikleri yerlerdeki Yahudiler, Osmanlı fetihlerine mukavemet etmemek bir yana kolaylık gösterdiler. Macaristan'da, Yahudi topluluğunun Osmanlı orduları önünde kaçmadıkları haber verilmektedir; bunların başı durumundaki, Solomon Eşkenazi oğlu Yasef'in, Buda'nın anahtarını Süleyman'a verdiğine daha önce değinmiştim. Benzer bir duruma Bağdat'ın zaptında da tanıklık ediliyordu; şehirdeki Yahudiler, şehrin alınmasına yardım ediyorlardı. Fethedilen yerlerdeki Yahudiler, başta İstanbul, imparatorluğun önemli kentlerine aktarıldılar.

Öyleyse XVI. Yüzyıla ait bir "Osmanlı Yönetim Modeli"ni postüle edebilecek duruma gelmiş bulunuyoruz. Bu maksatla, geçerliliğine güvendiğim bir önermemi, tekrar formüle etmek istiyorum; din Türklerde, bir imandan çok bir politika imkanıdır ve bu önerme zaman sınırı tanımamaktadır. Türkler, iktidara gelmek veya hücum ya da savunmada, dini bir öğreti ve bir bayrak olarak kullanıyorlar; çok din değiştirmelerini ve genel olarak bağnazlıktan uzak kalmalarını, bu önerme ile açıklayabiliyoruz.

Bu çerçeveye bağlı olursak, şu iki yöneliş çok mantıklı görünüyor; birincisi, XVI. Yüzyılın başında, Şia'nın İran'da bir devlet ve üstelik güçlü bir devlet oluşuna tanıklık ediyoruz. İran-Osmanlı rekabeti esastır; öyleyse Osmanlı yönetenlerinin, Sunna'ya çok güçlü bir şekilde sarılmalarını, bir savunma alanı olarak tanımlayabiliyoruz. Gerçekten de XVI. Yüzyıl, başından itibaren Osmanlı topraklarında her türlü dinsel hoşgörünün sona erdirildiği bir zaman kesiti olmak zorundaydı ve olmuştur.

Doğu tarafında durum budur; Batı'ya döndüğümüzde, Avrupa henüz "Avrupa" olmamakla birlikte, Avrupa'da bütün husumetin Yahudiliğe yöneltildiğini biliyoruz. Yahudiliği reddederek Hıristiyanlığı kabul etmeyenlerin yakıldığı bir Avrupa görüyoruz, kabul edenlere, aşağılayan bir sözcükle "Marrano" deniliyordu; Yahudi kalmak isteyenler ancak topraklarını terk ederek canlarını kurtarabiliyorlardı. Demek Avrupa'da bir Hıristiyan Avrupa ile Yahudilik kavgası vardı; çizdiğim çerçeve içinde her zaman son derece politik Türk yönetenlerinin Yahudilik ile kucaklaşması ve bir ittifaka girmesi mantıklıdır. Bu nedenle Yahudilere Osmanlı kapılarını "Sofu" şöhretli İkinci Bayezit'in açması, sadece görüntüde bir paradoks oluyordu. Gerçekte, Osmanlı'da din, her

zaman bir politik imkan sağlıyordu ve iman ile politik gerekler çatıştığında, politika üstün geliyordu ki buna, burada da tanıklık ediyoruz.

Demek ki özellikle Birinci Süleyman'dan itibaren, XVI. Yüzyıl Osmanlı yönetimini, Yahudiler ile birlikte bir ortaklık saymak, tartışılabilir bir düşünce olmaktadır. Gerek *Yahudi Ansiklopedisi*'ndeki osmanist övgüler ve gerekse çağdaş Yahudiliğin, osmanizmi abartılı süsleyen retoriği, bu düşünce ile, tutarlıdır.[1] Ayrıca, bu ortak yönetimin, Süleyman ile sınırlı kalmadığını, yerine geçen oğlu Selim ile daha da yüksek boyutlara çıktığını saptayabiliyoruz.

SELİM

Birinci Süleyman'a içeriden ve dışarıdan takılan isimleri tenkit ederken, XVI. Yüzyıl Osmanlı Türkiyesi ile ilgili yeni bilgi ve değerlendirmelere ulaşmış bulunuyoruz. Bunların, bilimsel açıdan kesinlikle doğru olduğu iddiası benden uzaktır; yalnızca yeni ve tartışılabilir olduğunu ileri sürebilecek durumdayım. Dolayısıyla, lakap ve şöhretler tartışması verimli olmuştur ve bu nedenle devam ettirmek yerindedir.

Yerine geçen oğlu Selim de takılan isimler açısından zengindir; fakat bunların hepsinin aşağılayıcı olduğunu biliyoruz. Kafasının işlemediği, zavallılığı, hiçbir zaman Osmanlı kanı taşımadığı, bir Yahudi olduğu ve benzerleri hep söylenmiştir. Ben, bunların Osmanlı düşüşünü ve burada Süleyman'ın rolünü gizlemeye yönelik olduğunu sanıyorum; kuşkusuz bazıları gerçek payına sahiptir, ama temel amaçlarının saklama olduğunu düşünüyorum.

Bunlar üzerinde durmak yerine, bir diğerini Selim'in "ayyaş" olduğunu,

1) Pek çok örnek sayabiliriz, ancak sabetayist Dışişleri Bakanı İsmail Cem İpekçi, yeterlidir. İpekçi'nin, ikidebir, Türkiye'nin, XV. Yüzyıldan itibaren "Avrupalı" olduğu iddiası veya eski Osmanlı topraklarında kurulan devletlere gittiğinde, kendisine Osmanlı diliyle, "Nazır Efendi" denmesinden mutluluk duyduğunu açıklaması, bilinçaltının üste çıkması sayılmalıdır. İpekçi'nin, idrisi veya tahtıcı tarikatlarıyla ilgisine *Yaban Ağ* kitabında değinmemiz mümkündür.
Yahudiler ve Sabetayistler, kemalizme de şükran ifade ediyorlar. Fakat, kemalizm ile osmanizmin çatıştığı yerlerde, sadakatleri net bir biçimde osmanizmden yanadır. O. Pamuk'ta bunu açıklıkla saptayabiliyoruz.

daha doğrusu "ayyaş" lakabını tartışmak istiyorum. Burada ilk nokta, tersinden bakış olmalıdır; gerçekte, Türko-Moğol hanedanlarda sarhoş olmayan prens veya kral bulmak, imkansız değilse bile oldukça zordur. Cengiz'in çocukları ve torunları ile Osman'ın torunları içinde, ayyaş denecek kadar içki düşkünleri oldukça çoktur. Böyle bir durumda bunlardan birisine "ayyaş" demek ve hele Kıbrıs'ın alınması türünden önemli olayları şarap bağımlılığına bağlamak, önce son derece çocukça sayılmalıdır, araştırmayı tahrik ediyor.

Öte yandan, *İslam Ansiklopedisi*'nde İkinci Selim maddesini yazan Profesör Ş. Turan, Selim'in saltanatının ilk yıllarındaki içkiciliğini kabul etmekle birlikte daha sonra tövbe ettiğini ve "hastalığında şarap içmesi tavsiye edildiği halde bunu ret" ettiğini yazmaktadır.[1] Profesör Avram Galante ise, İkinci Selim'in, 1574 yılında bir fermanla, "pour ne pas procurer aux Musulmans l'occasion d'en boire", Müslümanların, şarap ve rakı içmelerini önlemek için ithalatını yasakladığını, ancak Yahudi ve Hıristiyanların, "secrétement", herhalde Müslümanlara göstermeden içmelerini serbest bıraktığını haber vermektedir.[2] Selim'in, gayrimüslimler için içki ticaretini serbest bırakmasını normal görebiliyoruz, çünkü ülkedeki şarap tekeli Joseph Nasi'nin elinde bulunuyordu.

Profesör Galante, başka bir yerde, "tous les historiens européens sont presque d'accord pour raconter que Nassi defendit la cause de Selim"[3] Avrupalı tüm tarihçilerin Bayezit-Selim kavgasında, Joseph Nasi'nin Selim'i desteklediğini yazdıklarını kaydetmektedir. Galante'nin verdiği haber, *Yahudi Ansiklopedisi* ile desteklenmektedir; *Encyclopedia Judaica* bu konuda, "Jewish court physicians of the Hamon family and other Jewish courtiers supported Selim's claim to the throne"[4] yollu yazıyor ki buna daha önce kısmen değinmiştim, Hamon Ailesi, Evlad-ı Musa ile diğer bütün saraylı Yahudilerin, Selim'i tahta oturtmakta birleştiklerini artık biliyoruz.

Yahudi Ansiklopedisi, Yahudi Partisi'nin taht için Selim'i desteklediğini kaydettikten sonra bunun çok fazla işlerine yaradığını belirtmekten de geri kalmıyor; Yahudiler, "önemli ticaret sektörlerine ve devlet vergilerinin toplanmasına egemendiler" demektedir, yönetimde ortaklık eğer bu değilse nedir?

1) *İslam Ansiklopedisi*, cilt 10, s. 440.
2) Avram Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Editions Isis, Tome I, p. 128.
3) Avram Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, Editions Isis, Tome VIII, p. 303.
4) *Encyclopedia Judaica*, cilt 14, p. 1135.

Ancak yönetimde ortaklık varsa, Yahudi Partisi'nin gücünün çok başka alanlara da yayıldığını düşünmek zorundayız.

Muhalefet Partisi'nin, buna "Anti-Yahudi Partisi" diyebiliriz, liderliğini Sokullu Mehmet Paşa'nın yaptığına işaret etmiştim; Mehmet, yeni bir Haçlı İttifakı'nı tahrik edeceği endişesiyle Kıbrıs'ın ilhakına karşı çıkıyordu. Nitekim Avrupalılar, bir anti-Türk ittifakı kurabildiler ve Kıbrıs seferinin arkasından İnebahtı'da Türk Donanması'nı perişan ettiler; Mehmet Paşa haklı çıkmıştır. Öyleyse, Kıbrıs'ın alınmasını, Selim'in şarap sevgisine değil, Yahudi Partisi'ne bağlamak, en azından verimli bir hipotezdir. Eğer böyle bir hipoteze sahip ise, Profesör Ş. Turan'ın, Kıbrıs'ın fethini anlatırken *İslam Ansiklopedisi*'nde satır aralarına sıkıştırdığı, Selim II'nin nedimleri arasında bulunan ve kendisine Nakşe, Naxos, dukalığı tevcih edilmiş olan Joseph Nasi'nin padişah üzerinde teşvik ve telkinleri" ifadesine de gerekli değeri verebiliriz. Öyleyse, Nasi Ailesi'ne ve spesifik olarak da Joseph Nasi'ye bakmak zorunluluğunu duyuyoruz.

Ama bir parantez ile başlamakta yarar var; yüzyıllar boyunca Yahudiler bir toprak aramakla birlikte peşinde koştukları her zaman Kudüs değildi. Kudüs'ün güçlükleri hep olmuştu; yakın zamanlarda, Sultan Hamit'in sionizmi bir politik hareket haline getiren Herzl'in bütün ayartmalarına sessiz kalabildiğini hep biliyoruz. Ancak bu alanda Herzl'in önünde başka barajlar da bulunuyordu; Papa da, Kudüs'ün Yahudilerin eline geçmesine şiddetle karşı çıkıyordu. Bu engeller Yahudi liderlere başka bir yurt arama düşüncesini telkin ediyordu ki bunlardan birisi Uganda olmuştur; sionizm tarihi Uganda Projesi ile ilgili bilgiler içermektedir. Bundan ayrı olarak, 1900 yılında iktisatçı D. Trietsch'in, Yahudileri Kıbrıs'ta toplama projesini ortaya attığını görüyoruz; 1902 yılında, Herzl'in, Chamberlain ile, Kıbrıs için müzakerelere başladığı bilinmektedir. Herhalde, Trietsch ve Herzl'in ilham kaynağı ve öncülü Joseph Nasi olmalıdır, böylece parantezin sonuna geliyoruz.

Nasi'nin daha Venedik'te iken, Venediklilerden Yahudilere yurt olarak bir ada istediğine işaret etmiştim. Gracia Nasi'nin arkasından Joseph Nasi Süleyman'dan aldığı Tiberia'yı, bir Yahudi yurdu olarak geliştirmek istediyse de başarılı olamadı. Böyle bir durumda, Nasi'nin etrafındaki adalara baktığını düşünebiliriz; gerçekten de, *Yahudi Ansiklopedisi*'ndeki "Joseph Nassi" maddesinde, "in 1569 Nassi threw his powerful influence on the side of the war

Telif hakkı olan materyal

party in Constantinople, and was considered to be mainly responsible for the Turkish war against Venice over Cyprus" ifadesi yerini bulmaktadır, burada, "Savaş Partisi" sözünü "Yahudi Partisi" olarak anlayabiliriz ve Nasi'nin 1569 yılından itibaren, bütün gücünü Kıbrıs'ı almak için Venedik ile savaş çıkarmak üzere kullandığını okuyoruz. Kıbrıs'ı almak, artık Nasi'nin ve Yahudilerin en önemli hedefi olmuştu.

Bu kadar değil, Profesör Galante, Nasi'yi anlatırken, Türk kaynaklarına dayanarak Selim'in Nasi'ye eğer Kıbrıs'ı alırsak "Kıbrıs kralı olacaksın" dediğini aktarıyor, önemlidir. Burada da kalmıyor, Galante savaş sırasında Nasi'nin yanında, "Joseph, roi de Chypre", üzerinde "Yasef, Kıbrıs Kralı" dövizi olan bir bayrak taşıdığını haber veriyor. Demek Kıbrıs'ın şarapları değil, Yahudilere bir yurt ve bir de kral bulma kaygısı, Kıbrıs'ın zaptına neden olmuştu. Selim'in ayyaşlığı ise, bu gerçeği gizlemek üzere ileri sürülüyordu.

Kıbrıs alındı, Selim derhal beş yüz Marrano'yu Kıbrıs'a yerleştirdi; fakat Nasi, kral olamadı. Bunun nedenini, Osmanlı Yahudiliği üzerine eskice ancak değerli bir j kaynakta buluyoruz; bu kaynak, Nasi'nin yeni koltuğuna oturmaya hazırlanırken, "l'ancien rénégat chrétien", Hıristiyanlıktan daha önce dönmüş olan Mehmet Sokullu'nun muhalefetiyle karşılaştığını ve buna boyun eğdiğini haber vermektedir.[1] Mehmet Paşa, hem Kıbrıs'ın bir Yahudi Krallığı olmasını önlüyor ve hem de bir elçi göndererek Venedik'le ilişkileri yumuşatmaya çalışıyordu; sonunda bir barış antlaşması imzalanmıştır. Mehmet Paşa'nın çıkardığı elçi Salomon Eşkenazi, kuşkusuz Yahudi idi ancak Alman Yahudileri İspanyol Yahudileri ile hiçbir şekilde anlaşamıyordu ve bu nedenle Sokullu'nun tarafında yeralıyordu. Bu Eşkenazi'den bunu izleyen bölümde söz edeceğim, burada duruyorum.

Bu bilgileri aktardığım Franco, Nasi'nin amacına ulaşamamasını kaydederken, Nasi idaresindeki Yahudilerin durumunun çok parlak olduğunu ekliyordu; imparatorluğun bütün ticaretinin, İsrailoğullarının, Beni İsrail, elinde olduğunu, "entre les mains des Israélites", bütün vergilerin bunlar tarafından toplandığını ve Yahudi ticaret filosunun Venedik filosu ile büyük bir rekabet sürdürdüğünü bildiriyordu. Öyleyse ve eğer bu bilgilere güvenecek olursak, Filistin'den çıkarıldıktan sonra Yahudiler, belki de en parlak idarelerine, bu dönemde kavuşmuşlar; bu sonucu çıkarıyoruz.

1) M. Franco, *Essai sur l'Histoire des Israelites de l'Empire Ottoman*, Paris, 1897, p. 65.

Hal böyleyse, bu durumu Türklerin hoşgörüsü olarak nitelemek övünmek sayılmalıdır. En azından bir ortak yönetimden söz etmek durumundayız.

MURAT

Murat'ın saltanatı ise bu ortaklıktaki kavga ve ayrışmalara tanıklık ediyor; Sokullu'nun dizginleri eline alması da aynı yöndedir. Murat'ı tahta Sokullu davet etmişti; beş kardeşinin boğulması eş zamanlıdır. Bir idare değişikliğini düşündüren işaretleri teşhis edebiliyoruz.

Kıbrıs şaraplarının Kıbrıs'ın fethinin nedeni olarak gösterilmesi ne kadar çocukça ise, Yahudi kız ve kadınlarının çok pahalı ve gösterişli giysilerle Osmanlı'nın büyük kentlerinde promenade yapmalarının, Murat'ın Yahudilerle ilgili yeni rejiminin gerekçesi olarak sunulması o ölçüde inandırıcılıktan uzak görünüyor. Çok pahalı giysiler ve zenginlik kanıtı takılarla sokaklara çıkmak, yalnızca Türkiye Yahudileri'nin çok zenginleştiğinin göstergeleridir ve o tarihte, yani zenginlerin zenginliklerini sergileyecekleri Paris'in Grand Boulevard'ı veya Londra'nın Kings Road'u olmadığı için yaşadıkları yerlerde gösteriş tüketimine mahkum kalıyorlardı; bunu anlıyoruz. Belli tepkileri davet etmesini de beklemek durumundayız.

Giysi, her zaman toplumsal statü karinesidir; Türkiye Yahudileri'nin, XVI. Yüzyılda topladıkları ölçüsüz serveti, bir üstünlük göstergesine dönüştürdükleri ortadadır. Üçüncü Murat'ın, yeni giysi rejimi ile Türkiye Yahudileri'ne, üst statü dayatmalarından vazgeçmelerini dikte ettiğini düşünebiliriz. Kırmızı baş giysisi, Yahudileri daha alt bir toplumsal dereceye indirmektedir. Bu genel bir rahatsızlığın ifadesi sayılmalıdır; nitekim her zaman Yahudi topluluğunun önderleri olan hahamların mesajı ve tehlikeyi anladıklarını görüyoruz, cemaat mensuplarını temkinli ve dikkatli giyinmeye çağırdıklarını biliyoruz.

Yeni ve aşağılayan giysi rejimi tek değildir; Profesör Galante, Murat'ın, Sokullu'nun tavsiyesi üzerine, Joseph Nasi'nin servetini müsadere ettiğini haber vermektedir. Bu belki de o zamanlar imparatorluğun en zenginlerinin mal-

Telif hakkı olan malzeme

larına el koymak demektir. Bunu, giysi rejimi kadar önemli bir işaret sayabiliriz; demek ki asıl rahatsızlık nedeni, Yahudilerde aşırı servet birikimi ve Yahudilerin yönetimin dizginlerini ellerine geçirmeleri oluyordu.

Süleyman'ın, Selim'in, Murat'ın zamanlarında en önemli figürlerden birisinin de Ester olduğunu görmüştük; saray ile elçilikler arasında mekik dokuyor, kraliçelerle mektuplaşıyor ve çok büyük atamaları realize ediyordu; Avram Galante Ester'i, zamanının en büyük Yahudilerinden birisi saymaktadır, haklıdır çünkü Ester sürekli zenginleşirken eline geçirdiği siyasal güç ile de tüm Yahudileri kolluyor ve koruyordu. Yine Galante, bir çalışmasında parçalanarak öldürülmesinin tarihi olarak 1592 yılını gösteriyor ki Murat dönemine girmektedir ve yanlış olması ihtimali çok yüksektir. *Encyclopedia Judaica* ise 1600 yılına işaret ediyor; Üçüncü Mehmet dönemine denk düşüyordu.

Ester ve oğlunun katlini, Yahudi Partisi'ne karşı sınırlı bir kıyam saymak yerindedir. Nasi'lerden sonra Ester'lerin de servetine el konulduğunu biliyoruz. Öyleyse bir dönüm noktası olduğundan kuşku duymamamız gerekmektedir. Gerçekten de *Yahudi Ansiklopedisi*, Ester ile ilgili maddesinde, bu katliamın çeşitli tanıklıklardan anlaşıldığına göre, it made a depressing impact on the Jewish community of Istanbul, İstanbul Yahudileri üzerinde moral bozucu ve yıkıcı bir etki yaptığını kaydetmektedir. Aynı ansiklopedinin Osmanlı maddesinde ise, Murat dönemi, Osmanlı'nın ay tutulması tarihi olarak anılmaktadır. Haklı mı; bütün bunları, bir yanıyla ortak yönetimin ve diğer yanıyla da Yahudi refahının sonu olarak anlamak durumundayız.

Şunu ileri sürebiliyoruz; Yahudiler, Osmanlı döneminde, hiçbir zaman XVI. Yüzyıldaki zenginlik ve güce erişemediler, Muhteşem ile başlayan altın çağ, böylece sona eriyordu. Nasıl ve hangi hızda bir gerileme ve yoksullaşma oldu; bu konuda doğrudan bilgilere sahip değiliz. Fakat dolaylı bir bilgiden söz edebilirim; Türkiye'de ortaya çıkan ve İzmir ve İstanbul'u sarsan sabetayist hareketi analiz eden çalışmalar, Yahudiliğin içinde olduğu yoksulluğa sürekli olarak işaret ediyorlar; Nasi ve Ester'in başına gelenler ile Sabetay Sevi'nin mesihliğini ilan etmesi arasındaki zaman, yarım yüzyıldan biraz fazla idi. Osmanlı Yahudileri, Sabetay'ı "mesih" kabul etmekte çok istekli ve coşkulu davranıyordu; hep bilinmektedir.

Sabetay, pek çok Yahudi türünden bir kabalist idi, Kabala Yahudiliğin tasavvufudur; Sabetay'ın kendisini "mesih" ilan etmesi, tanrılık iddiasını da

Telif hakkı olan materyal

içermektedir ve Gazza'lı Nathan da peygamberliğini kabul ediyordu. Ancak Kabala, Yahudilik içinde kalırken, Sabetay, yeni tanrı, yeni peygamber ve yeni emirlerle, sabetayizm denilebilecek bir dini ilan etmiş oluyordu. Hem Kabalayı ve hem de sabetayizmi inceleyen ve son zamanlarda artan araştırma ve yazı mevcut bulunmaktadır; ancak öyle sanıyorum, Kabala hakkında en kısa, fakat en net açıklamalardan birisi, *Bolşaya Savyetskaya Entsiklopediya*'da yeralmaktadır; *Sovyet Ansiklopedisi*, Kabalanın panteist bağlantılarına işaretle marksizmin, Kabalayı zamanın diğer mistik akımları gibi kriz olgularının toplumsal bilince fantastik biçimde yansıması olarak gördüğünü ileri sürmektedir.[1] Kabala ile sınırlı olan bu yararlı değerlendirme, hiç kuşkusuz sabetayizmin, en azından ilk başlarda adeta patlama halini alan hızlı gelişimini de açıklayabiliyor.

Burada eklemem gerekiyor; sabetayizmin olağanüstü yayılmasının çözümlenmesinde kriz analizine başka yerlerde de rastlıyoruz. Fakat hem refah zirvesinden fakirliğe düşüşe yeterli ölçüde işaret edilmiyor ve hem de katliamlar için, başka coğrafyalara ve bu arada Polonya'ya kadar açılma gereği duyuluyor; halbuki sabetayizmin merkezi Türkiye idi ve müsadere ve katliam da İstanbul'da cereyan ediyordu. Buralarda, Yahudilige karşı, düşük yoğunluklu denebilecek bir savaş başlamıştı.

1) *Bolşaya Sovyetskaya Entsiklopediya*, cilt 11, sır. 96.

Telif hakkı olan malzeme

Beşinci Bölüm

BENİ YEHUDİ

Güzel'in nihai kaynağı yine de doğa'dır; çünkü doğada her zaman güzel'in ölçülerini buluyoruz. Hangi çağda olursa olsun resme doğayı etüt ederek başlamak herhalde güzellik ölçülerine alışmak için gerekiyordu. Gerçekte de aklın yasalarını seziyoruz; ne kadar çelişik olursa olsun aklın bir tutarlılığı var ki, gerçeklik bunu saklamaktadır. Orhan Pamuk'un romanında ise ne güzellik ne de akıl var; çünkü hem doğal ve hem de gerçeklikten çok uzaktır. Her tarafından ölçüsüzlük ve tutarsızlık fışkırıyor; okunamamasının nedenini burada buluyoruz.

Çocukların ve yaşlıların belki de en çok izledikleri, sinema ve televizyonlardaki uzay filmleri olmalıdır; çünkü bunları izlemek, hem bir estetik çaba hem de bir akıl işlemi gerektirmiyor; biçimler, her iki düzlemin de dışına düşüyorlar. Estetik dünya ile ilgisiz olduklarını anlatmaya gerek görmüyorum; akla gelince, bu tür filmlerdeki bir silahın, izleyenlerin hiç bilemedikleri bir zamanda öldürdüğünü ve yine hiç bilemedikleri zamanlarda öldürmediğini biliyoruz veya hiçbir boşluğun uçurum olup olmadığını da tartamıyoruz ve kuşkusuz anlayamıyoruz. Akıl kapasitemizin dışında olduğu için izlerken eğer akıllı sujeler izleyebiliyorsa, aklımıza gerek duymuyoruz. O. Pamuk'un

Telif hakkı olan materyal

"tarih romanları" da bu kategoridedir.

Pamuk, romanlarındaki tarih sayfalarının doğru veya yanlışlığının, varsa hiçbir okuyucusu tarafından sınanamayacağını bilmektedir; bu nedenle tahrifatta, aslında burada "tahrifat" sözcüğü çok zarif kalmaktadır, kendisini son derece özgür saydığını görüyoruz. Tarihte varolanları yok saymakta ve bazen de Ester'de olduğu üzere "ben yarattım" diyerek hamlıkla övünmektedir. Yok olanları ise, birer tarihisel gerçek olarak sunabilmektedir. Bu kapasitesiyle bütün uzay filmleri veya adına yazık "sciencefiction" denilen bayağılıklarda olduğu üzere, varsa, izleyici veya okuyucularının akılsızlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Bütün bunlar, yazdıklarının herhangi bir kurgudan yoksun olması anlamına da gelmektedir. Romanda kurgu, herhalde mükemmel bir akıldır; bu nedenle de hem doğal ve hem de gerçekçi olmak zorundadır. Başka bir söyleyişle, romanda, izleyen her sayfayı kaçınılmaz ve vazgeçilmez yapan tümüyle akla dayanan kurgudur; Pamuk, bundan habersiz olduğu için, herhangi bir yerinden başlanarak veya hep atlanarak okunması mümkündür; kuşkusuz bu yapılana okuma demek mümkün değildir. Pamuk'un en çok okunmayan yazar olması da bu analizi desteklemektedir.

Aslında Pamuk'un da böyle bir iddiası olduğunu sanmıyorum; bu kitabı ailesinin kökenini açıklamak üzere ve başka diyarlardaki ilgililer için yazdığından hiç kuşku duymuyorum. XVI. Yüzyıla ait bir tarih sahnesinde, annesi, kendisi ve kardeşini oynatması, babası annesinden ayrıldığı için sahneye çıkmıyor ve kayıp listesine yazılıyordu, herhalde her türlü romancılık gereklerini aşmaktadır. Romandan daha çok aile sırlarının açıklanmasını hedef alan bu denemenin, çıkar çıkmaz tek ilgisi Dünya Yahudileri tarihi ve bakışı olan *Encyclopedia Judaica* yayınevi tarafından yayınlanması da son derece dikkat çekicidir. Bütün bunlara ek olarak, Pamuk'un, bir süredir, bazı açıklamalara zorlandığını da tespit ediyorduk. Türkiye'de çağdaş Yahudiliği inceleyecek olanlara, Liz Behmoaras'ın bir kitabını hep tavsiye ederim; önemli ipuçları ve çağrışımlar içermektedir; 1993 yılında yayımlanan bu söyleşiler kitabı, Pamuk'u bazı açıklamalara icbar ediyordu. Behmoaras'ın hafif bir zorlamasına, O. Pamuk, "Ben de öyleyim, bana da o zaman Yahudi diyebiliriz" cevabını veriyordu.[1] Pamuk, itiraflarında burada durmayarak, Amerika'da "Sen

1) L. Behmoaras, *Türkiye'de Aydınların Gözüyle Yahudiler*, İstanbul, s. 181.

Telif hakkı olan materyal

Yahudi misin?" ve İstanbul'da da "Sen Selanikli misin?" sorularıyla karşılaştığını açıklıyordu.

Bunlar önemli açıklamalardır, Bayan Behmoaras bunun üzerine, en haklı soruyu, "Selanikli olsaydınız, söyler miydiniz?" sorusunu yöneltiyordu; Pamuk'un cevabını aktarmak yararlıdır: "Yirmi yaşındayken söylemeyene kızardım. Ama şimdi insanların kendi imgelerini istedikleri gibi gösterme hakkına sahip olduklarına inanıyorum. Olsa olsa bunu söyletmeyecek kadar baskı yapan toplumlara kızıyorum." Pamuk'un bu cevabını, önemli bir başlangıç ve vaat saymak durumundayız. Yanıltıcı olmuyor, Liz Behmoaras'ın sağladığı vaatten hemen sonra çıkan *Yeni Hayat* çalışmasında, Pamuk'un, batını bazı açıklamalar yaptığına tanık oluyoruz, izleyen *Kırmızı* ise tam bir karşılıktır. Yahudiliğin şimdiki iki merkezi, Tel Aviv ve New York, *Kırmızı*'yı gerektiği gibi anlamakta gecikmediler, hemen İbrani ve İngilizce dillerine çevirdiler; ancak Tel Aviv'in, O. Pamuk'un bu açıklamalardan daha önce ve belki de yazılma aşamasında haberdar olduğunu da düşünebiliriz.

Yanıltıcı olmadığı görülmekle birlikte, ben de yanıltıcı olmak istemiyorum;Pamuk'un, bu itiraflarının, tümüyle Geveret Liz'in zorlamalarının ürünü olduğunu düşünmemeliyiz; hem ticari ve hem de siyasal açıdan son derece elverişli bir zamana denk düştüğünü kabul etmek durumundayız. Çünkü artık Türk-Yahudi ortaklığı, XVI. Yüzyıldaki ortak yönetimi de geride bırakmış görünmektedir.

Artık dış politikamız, sadece bakan düzeyinde veya Dışişleri Bakanlığı yüksek kadroları çerçevesinde değil, Amerika'daki Yahudi lobisinin işirakiyle de yeni nitelik kazanmış haldedir. Yahudilik, Türkiye'nin içindedir ve organlaşmaktan, ayrıca bütün organlarıyla kendisini açıklamaktan çekinmiyor; tam tersine bunda, iktidarı güçlendirici bir etki gördüğünü bile hissedebiliyoruz. Artık Başbakanlıktaki etkilerini gerçekleştirmiş olduklarını varsayarak, cumhurbaşkanı adayı çıkarabiliyorlar veya seçilmiş cumhurbaşkanını, Sezer'de de olmuştu, New York'ta kendi organları önünde tartmayı bile deneyebiliyorlar. Demek ki Pamuk, sanıldığından çok daha fazla bir hesap işidir.

Telif hakkı olan materyal

19 Mart 99 YALÇIN!

Sanat Hürriyet Hü

İsrail'de Orhan Pamuk okunuyor

TELAVİV Hilton'un teras katındaki kahvaltı salonuna girerken kapının üstündeki levhada tanıdık bir adı görüyorum:

Zubin Mehta Salonu.

Yıllarca **New York Filarmoni**'nin şefliğini üstlenen bu ünlü müzikçi şimdi **İsrail Filarmoni**'nin başında.

Hint asıllı bu şef, **Irak-Kuveyt Savaşı** sırasında İsrail'de kalmış, scud füzelerinin altında onlarla birlikte yaşamıştı.

Telaviv'den **Kudüs**'e doğru giderken, İstanbul'da karşılaşacağım bir soru kafama takılıyor:

Oralarda Türk edebiyatının namı var mı?

Diğerlerini bilmem ama **Orhan Pamuk** var.

Türkiye'nin Telaviv Büyükelçisi **Barlas Özener**, bana **Orhan Pamuk**'un İbraniceye çevrildiğinden söz etti. **Orhan Pamuk**'u davet etmişler ve bir panel düzenlemişler. **Özener**'i sevindiren bir başka yan da, Türkçe bilen musevilerin yoğun olduğu **Batyam**'da da eliştirmenler, gazeteciler bu roman üzerine tartışma düzenlemişler.

Kudüs'te Dışişleri Kültür Dairesi başkanının da bulunduğu üst düzey yetkililerinin bize verdiği yemekte Avrupa masasının başındaki kişi de **Orhan Pamuk**'un kitabını almış ve okuyacakmış.

Sayı karşılaştırması yapınca, dilimize çevrilen İsrailli yazarların daha çok olduğunu, bizim yazarlarımızın orada pek tanınmadığını sanıyorum.

Tabii bu bir araştırma sonucu varılmış yargı değildir.

★ ★ ★

ORHAN Pamuk'u telefonla aradım. İsrail serüveninin ayrıntılarını öğrenince ilginin büyüklüğü beni daha da sevindirdi.

Orhan Pamuk'un kitabını, **Ansiklopedi Judaica**'yı basan yayınevi çıkarmış.

Pamuk, kitabını Türk Edebiyatını izledikleri için çevirdiklerini sanmadığını, kitaplarını Amerika'da, İngiltere'de yayınlandığını görünce bir Türk yazarına ilgi duyduklarını söylüyor.

Ona göre, Türkiye'den oraya göç eden Museviler Türkçe biliyorlar ama, durumları ve konumları Türk edebiyatını İbraniceye çevirmeye elverişli değil. Edebiyatı izleyen sınıf Türkçe bilmiyor.

Evet mantıklı bir çelişki açıklaması.

Pamuk, yapılan röportajların sayısından, gösterilen ilgiden memnun. Yayıncısı da memnun ki, diğer kitaplarını da İsrail'de yayınlayacakmış.

Biz, İsrail edebiyatını 1966 yılında **Nobel Edebiyat Ödülü**'nü kazanan **Samuel Yosef Agnon**'la tanıdık.

Hatta o zamanlar bir dergideki saygı notu beni çok etkilemişti:

Agnon'un evinin bulunduğu sokağın başında şöyle bir not varmış: **Burada ünlü yazar Agnon çalışıyor, sakın gürültü yapmayın.**

Agnon'u mizahçı **Efraim Kişon** izledi. Daha sonra da **Abraham Yeoşua** ve **Amos Oz**'u tanıdık.

★ ★ ★

İKİ ülkenin de yazarlarının, şairlerinin kitapları çevrildikçe birbirlerini daha iyi, daha doğru anlayacakları kanısındayım.

Dileyelim ki, **Orhan Pamuk** bu teması başlatmış olsun.

Hürriyet, 19 Mart 1999.

"Yalçın!" işareti, Doğu Perinçek'e ait; Haymana Zindanı'nda bir mezardan diğerine coupure gönderebiliyorduk. Bunu bana, Doğu gönderdi. Teşekkür ediyorum.

CEHALET

Bir ara sonuca ulaştığımızı varsayabiliriz, Pamuk'un, bu şekilde, varolanları yok ve yok olanları varsayma cüretinde, kendisini herhalde desteklemek için işleyen bir ağdan haberdar oluşunun rolü yüksektir; bununla birlikte *Kırmızı* çalışmasının temel ikileminin Doğu-Batı çatışması olduğu uydurması Pamuk'a ait görünmemektedir. Pamuk'unki başka yer ve boyutta ortaya çıkıyor; bundan önceki bölümde gösterdiğimi sanıyorum, bir çatışma vardı ve Üçüncü Murat döneminde, güçlü Yahudi ailelerine karşı kanlı bir karşı koyma başlıyordu. Büyük tarihi romancı Pamuk, Ester'den habersiz olduğunu iddia edebiliyordu, bu karşı koymadan da habersiz görünmektedir ve bunun yerine minyatüre çok düşkün Üçüncü Murat'ın çevresinde nakkaşlar arasında iki cinayetle sonuçlanan savaş üzerine bir hikaye anlatmaktadır.

Bunu nereden çıkardığını ve neden uydurduğunu bilemiyorum; minyatürün, Üçüncü Murat'ın ilgi alanına girdiğine dair bir kayda rastlamıyoruz. *İslam Ansiklopedisi*'nde, Üçüncü Murat maddesini yazan tarihçi B. Kütükoğlu, Murat'ın merakları konusunda şu bilgileri vermektedir: "Zevke düşkün olup musiki ve raks sever, etrafına musikişinas, rakkaslar, mukallit ve maskaralar toplardı. Uğursuzluğa inanır, saraya remmal ve müneccimleri celbederdi."[1] Tarih bildiği iddiasında ve her konuda pek bilmiş Pamuk'un, Üçüncü Murat dönemiyle ilgili yazarken, standart *İslam Ansiklopedisi*'ne bakmadığını düşünmek zordur ve demek burada ayrıca yazılı, "padişah ve hükümet üzerinde nüfuzu olanlar arasında vekilharç Raziye Hatun ile Yahudi Ester Kira Kadın da nazar-ı dikkati çekmektedir" ifadesini görmezlikten gelerek, "Ester'i ben yarattım" sözleriyle ham bir şekilde övünmesini ancak iç ve dış koruculanına duyduğu aşırı güvenle açıklayabiliriz.

Bu öyle bir uydurma ki benzerine ancak uzay filmlerinde rastlıyoruz ve *Kırmızı*'nın kahramanlarından, Yahudi ve Sabetayistlerin yönetimindeki

1) *İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, s. 624

Telif hakkı olan materyal

üniversitelerde tarih okutan Şevket Pamuk'un da bu uydurmayı düzeltmemesini anlayabiliyoruz; akli kurgumuza uygun düşmektedir. Gerçekte ise, Osmanlı egemenlerinin değil gölgeli ve perspektifli resme düşmanlık göstermeleri, Frenkistan'dan gelen sanat ehline portreler yaptırdığını da biliyoruz. Ayrıca resimde gölge ve perspektif kullanmaya tepkiye, değil İstanbul'da, Pamuk'un bazı aktörlerini minyatür öğrenmek üzere gönderdiği İran'da bile rastlamıyoruz.

Minyatür tarihi ile ilgili olarak başvurulabilecek kaynaklar, minyatürün gelişmesinde sufizm de denilen mistisizmin yayılmasının ve mistik şiirin ve bu arada Celaleddin-i Rumi şiirinin olumlu etkisine işaretle XVI. Yüzyılda minyatürün demokratize olduğu ve zanaatkar ve rençberleri de çizmeye başladığını kaydediyorlar.[1] İran minyatüründe ise, *Kırmızı*'da adı geçen Şah Tahmasp'ın bir ara ve özellikle kaba bulduğu Tebrizli Türkmen nakşına tepkili davranmakla birlikte daha sonra, from his radical anti-painting stance, bu tutumunu değiştirdiğini öğreniyoruz; bu tarihte İran saraylarının Avrupa'dan gelen sanatçılara açıldığını da görüyoruz. İran'da, *Kırmızı* ile aynı zamanın büyük resim ustası, 1565 doğumlu nakkaş Rıza'ya gelince, although Rıza never attempted to borrow the European artistic techniques of shading or perspective, Avrupa'daki gölgeleme ve perspektif tekniklerini kullanmayı hiç düşünmüyor; ancak etrafta yabancı ressamların olmasını, to have been amused, eğlendirici buluyordu.[2] İran resmi hakkında yararlı bilgiler sağlayan Sheila Canby, gölge ve perspektif tekniğinin, İran resmine de yavaş yavaş ve barışçıl bir biçimde girdiğini de haber vermektedir. Demek, Pamuk tarafından az bulunur bir uydurma ile karşı karşıyayız.

Bir insanın büyük bir korucu ağı varsa, uydurma özgürlüğü sonsuzdur; böyle birisi tarihle cinayet işlediğini de çok açık olmasa da, kabul edebilmektedir. Nuriye Akman'a söyledikleri arasında, "İslami resim alışkanlık kurallarından çıkıp Batı usûlü portre yapmanın dini sakıncaları kitabımda abartılarak kullanılıyor" diyordu ve bu sözleri "resim aslında bu şekilde korkulara yol açmamıştır" ibaresiyle pekiştirerek devam ettikten sonra, "nakkaşlar arasına hayali bir korku saldım ben" diyerek tamamlıyordu.[3] Şecaat arz ederken merd-i kipti sirkatin söyler; herhalde burada en uygun Osmanlı dizesi budur.

1) E. A. Polyakova - E. İ. Rahimova, *Miniatyura i Literatura Vostoka*, Taşkent, 1987, str. 58.
2) Sheila R. Canby, *Persian Painting*, London, 1993, p. 100-101.
3) Nuriye Akman ile röportaj, *Sabah*, 8 Şubat 1999.

Telif hakkı olan malzeme

Çingene yiğitliğini anlatırken, hırsızlığını söylüyordu; deyiş yerindedir.

Bunu yapabilir mi, romancı bu ölçüde özgür müdür; bir yazarın, gerçeklere birebir uyması zorunluluğu hiçbir zaman yoktur. Bir romancı veya yazar, gerçeği yaratıcı bir biçimde kavramak ve yeniden yaratmakla sorumludur ve gerçeklik öncelikle teoriktir. Daha kısaca sanatsal yaratıcılık, gerçeği parçalayıp yeniden kurmakla realize olmaktadır. Sanatçı, yaşamı olduğu kadar tarihi de kavramakta özgürdür, ancak birisi tarihsel roman yazdığı iddiasında ise ve yazdıklarını sayfalarca, gerekli gereksiz tarihsel malumat ile dolduruyorsa, romanını tarihte olmayan kavgalar üzerine kurması tam bir sorumsuzluk örnegidir. Bu özgürlük ve yaratıcılık değil, falsifikasyondur; Pamuk'un New York'lu meddahları, Pamuk'un yaptığının ne büyük bir sorumsuzluk olduğunu çok güzel kanıtlıyorlar. *New York Times*'da Pamuk'u öven R. Eder ve J. Updike, Pamuk'un *Kırmızısı*'na dayanarak, XVI. Yüzyılda, Istanbul'da, resimde gölge ve perspektif kullanmaya kalkan ressamların paramparça edildiklerini yayıyor ve Pamuk'u bu ve benzeri gerilikleri, korkusuzca su yüzüne çıkardığı için kutluyorlardı. Pamuk olan katliamları saklayıp olmayanları uydurduğu için son kahraman ilan ediliyordu; herhalde sanat ve eleştiri adına utanç verici bir noktaya gelmiş durumdayız.

Burada bir nokta var, ayrıca belirtme gereğini duyuyorum; cehalet ve her türlü bozukluğun sadece bizim topraklarımızda yetiştiğini düşünmemeliyiz; bir bölümünü ve bazı teknikleri ithal ettiğimiz kesindir. Şu nokta da kesindir, gölge ve perspektif tekniklerinin ithali nedeniyle, Istanbul'da bir nakkaşlar savaşı uydurma marifeti, Pamuk Ailesi'ne aittir; ama bu uydurma nakkaşlar savaşını, bir Batı-Doğu savaşına çıkarma skandalı ise, R. Eder ve J. Updike misali, Amerikan cahillerinin işidir. Bu gerçekten, az bulunur bir cehalet örneği ve büyük bir skandal olmaktadır; kısaca ele almak istiyorum.

Ester'in hançer darbeleriyle öldürülmesi, *Yahudi Ansiklopedisi*'nin verdiği tarihe bağlı kalacak olursak, 1600 yılında idi; tam bu yılda, Avrupa'da, düşünür ve ütopyacı Giardano Bruno öldürülüyordu; engizisyon Bruno'nun yakılmasını emretmişti. Ester'in öldürülmesini, doğrudan doğruya din özgürlüğü veya bir düşünce ayrılığına bağlamak imkansızdır; irtikap ve nüfuz ticareti, kamu yönetiminin direksiyonunu ele geçirme, başlıca nedenler arasında yeralıyordu. Bruno ise, tümüyle helliosantrik Copernicus sistemine bağlı olduğu için yargılanarak odun ateşinde ölüme yollanmıştı. Bu dönemde, Atila

Telif hakkı olan materyal

İlhan'ın "Hangi Batı?" sorusunu biraz değiştirerek, "Nerede Batı" demek zorunludur. Cahil Amerikalı meddahların uydurdukları tarihte hem bir "Batı" yoktu ve hem de Doğu için Batı'nın model sayılması, imkansızdı.

Cehalet şuradadır, o tarihte Doğu, yeniyor ve ilerliyordu; ilerleme her zaman güven kaynağıdır. Avrupa, o tarihte henüz "Batı" olmamıştı ve daha üniversitelerinde Avicenna, İbni Sina ve Averroes, İbn Rüşt yerine filozof çıkaramamıştı, Copernicus'un büyük devrim olan kitabının yayınlanma tarihi 1543 idi; burada güneş merkezli yeni bir sistem öneriliyordu ve Copernicus da tedbirli davranarak, hem veriminin ölümünden sonra yayınlanmasını vasiyet ediyor ve hem de önsöze teorisine kendisinin de inanmadığını ekliyordu. Odun ateşinde öldürülmekten korktukları için kimse Copernicus sistemine bağlılığını açıklayamıyordu; yürekli Bruno denemiş sonra ülkesinden kaçmak zorunda kalmış, kendi isteğiyle dönünce de yakılmıştı. Galilei, her zaman olduğu türden ve hakkındaki edebiyata zıt bir biçimde, hedonist ve esnek idi; Copernicus sistemi lehine kitabını 1632 yılında çıkardı, fakat Bruno'nun akıbeti ile karşılaşacağı anlatılınca "öttü", İngilizce recant ve yaşayabilmek için inançlarından vazgeçti.

Demek, Pamuk'un roman tarihinde "Batı" yoktu ve Doğu, Batı'ya küçümseyerek ve hiçbir kompleks duymadan bakıyordu; bu yönde pek çok işaret var. Osmanlı sultanlarının Avrupa krallarına yazdıkları mektupların üslubunu hatırlamamız yeterlidir. Bu durum, sonraki yüzyılda da pek değişmemişti; Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* operası veya Montesquieu'nün önce anonim olarak yayınlanan ve o zaman "best seller" olan, 1721 tarihli *Lettres Persanes*'ı bunu çok iyi sergilemektedir. Bunlarda, Doğu'ya bakışta bir gülümseme olmakla birlikte, küçümseme yoktur; nitekim Montesquieu'nün mektup-romanının kahramanı Usbek, Paris'ten İran'a yazdığı mektuplarda, Paris'i ancak İsfahan'a rakip sayabiliyor veya kızlar üzerine yaptığı bir karşılaştırmada, İranlıları daha güzel ve Parisliler daha hoş kabul ediyordu, "Batı" o tarihte bile ortada görünmemektedir. Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* operası ise 1782 yılında bestelenmesine karşın, Birinci Süleyman sarayında bir Müslüman kadın ve gayrimüslim bir erkek arasındaki aşkı ele alıp mutlu sona ulaştırıyordu; zamanın bakış açısını yansıttığını kabul etmek zorundayız.

Batı'nın ortaya çıkabilmesi, bir model ve buradan da bir iç savaş nedeni olabilmesi için yenmesi ve talan etmesi kaçınılmazdır. Bu da ancak kolonizas-

Telif hakkı olan materyal

yon zamanında başlayabilir ve emperyalizmde olgunlaşabilir; bu tarihte hem "Batı" ve hem de "Doğu" kavramlaştırılmış olmaktadır. Bu açıdan, Edward Said'in, Fransızca'ya çevrildiğinde kullanılan, "orientaliser l'Orient"[1] formülü, Doğu'nun Doğululaştırılması diyebiliriz, benim için farklı doldurmamla birlikte çok yararlıdır; bu tarihten sonra "Doğu" da Batı tarafından tarif edilmektedir, böylece Doğu'nun kendisine de Batı gözlüğüyle bakması dönemi başlamış olmaktadır. Diğer yandan Batı'nın kendisini güzelleyerek model yapabilmesi için Doğu'yu çirkinleştirmesi zorunlu olmaktadır ki bunun hâlâ sürdüğünü görüyoruz. Özetle Batı, Doğu aynasında görünmüştür ve kendisini beğenebilmek için aynayı her gün daha da bozmuştur.

EŞKENAZİ ENİŞTE

Sanatçıları ve özellikle şairleri kıskandığım, herhalde bir sır değildir; şair Atila İlhan'ın, Pamuk'un ihraç fazlasını içeride sattığı yollu formülasyonuna imreniyorum; içinde hepsi saklıdır. Burada saklı olanı çıkarmaya çalışıyorum.

Peki bir Yahudi biçeminden söz edebilir miyiz; Yahudiler, en çok kendilerini anlatmaktan çekindikleri için işimiz zor demektir. Yahudi sufizmi ya da tasavvufu demek olan Kabaladan ve bunun bir dine dönüşmüş hali sayabileceğimiz sabetayizmden yararlanarak, entegre olmamakla birlikte, bizim tartışmamızı ilerletecek ölçüde, bir deneme yapabiliriz. Yahudi mistizmi, bütün mistisizm türleri misali, gnostiktir; tanrı, bilinebilmektedir. Tanrı'yı bilmek ve anlatmak imkan dahilindedir; ancak, Tanrı ile buluşmak, öylesine ışık'lı veya nur'lu ki İbrani'de "or", tam anlatmak imkansızdır.[2] Kabalada tam anlamamak ve anlatamamak temel'dir; Pamuk'un nesirlerinin anlaşılamazlığının bir anahtarını belki burada buluyoruz. O. Pamuk'un, nesirlerinden en çok

1) Edward Said, *L'Orientalisme*, Paris, 1980, p. 66 ve sonrası.
2) Daha ileride ele alıyoruz, bir kabalistik nesir olan Pamuk'un *Yeni Hayat*'ında, yüzden çok "ışık" ve "nur" sözcüğü geçmektedir. Sabetayizmin, Türkçe "ışık" veya "nur" ya da "nuriye" veya "or" türevi, "oral" örnektir, isim ve soyadlara eğiliminin kaynağı burada yatıyor.

Yeni Hayat'ın anlaşılamamasını kabalistik bir vizyonu anlatmak istemesine bağlayabiliyoruz.

Kabalada, tanrı ile canlı ve cansızlar arasında, yaratan-yaratılan ilişkisi bulunmamaktadır, bu açıdan islamik tasavvuf ile tam bir uyum içinde görüyoruz; büyük İslam mutasavvufu Hallac'ın yaşamına bu görüşünün mal olduğunu biliyoruz. Tamamıyla panteist olduğunu iddia etmek zorlamadır; ancak ruh'un ölümden sonra da varolduğu veya insan dışı varlıklarda da bulunabileceği inancı hâlâ muhafaza edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Pamuk'un, *Kırmızı*'da, ölüleri, bu arada Enişte'yi ve ağaçları da konuşturması, estetik olmasa da kabalistik bir gerekliliktir.

Sabetayizmde, her türlü mistisizmde olduğu üzere akıl gerçeğe, hakk'a, uzanan güvenilir bir yol sayılmamaktadır; *Yeni Hayat*'ta bulduğumuz bol miktarda travmalar, trafik kazaları, acı çekerek, uzaktaki bir Gerçek'e veya Işık'a yönelmenin kanalları olmaktadır; İbn Arabi'nin "Mükemmel İnsan" idesi, aynen Kabalada da ortaya çıkabiliyor ve tanrı ile aynılaşıyor. Kabalanın aklı küçümseyen mantığı, kabalistik ve sabetayist metinlerde akıl dışı, sürrasyonel anlatımlara sakıncasızca ve bolca yer vermeyi kolaylaştırmaktadır; Pamuk'un Kırmızı nesrinde rasyonel unsurların çok aza inmiş olması, kabalistik biçem ile tutarlıdır.

Kabala ve sabetayizmin, güvenilir araştırıcısı İsrailli Gershom Scholem'in bize öğrettiği gibi Kabala İbrani harfleri ile *Tevrat*'taki bazı işaretlerin önemli sırlar gizlediği kabulünden harekete geçiyor ve bu açıdan Hurufî tarikatına çok benziyor; bu nedenle sabetayist okuma sembolleri ve işaretleri çözmeye çok hazırlıklıdır. Pamuk'u, sabetayist okuma kılavuzu ile takip etmeyi öneriyorum; böylece biraz daha "anlaşılabilir" olacağını sanıyorum.

Eleştirmek mi, ilk işlerinden birisi de anlaşılır yapmaktır; eğer, minyatür sanatı ve Türk-İran ilişkileri üzerine işe yaramaz dolgu malzemelerini atacak olursak Pamuk'un *Kırmızı*'sı Sultan Murat için içinde yazı ve minyatürler olan bir kitap hazırlama üzerine kurulu görünüyor ve resimlerde gölge ve perspektif kullanmak niyetine de seri cinayetler ekleniyor, iki kişi katledilmiştir. Katledilenlerin ismi yok, birisi, "zarif idi ki takmadır; Pamuk nesrinde ve bir yerde, "Leylek, Zeytin Zarif ve Kelebek takma adlı nakkaşlarım" demektedir, demek ki isimsiz kahramanları tercih etmektedir.

Nakkaşbaşının adı Osman'dır; büyük üstat sayılıyor ve Osman ile ilgili O.

Pamuk, "büyük üstat cumaları çalışır ve nakkaşhaneye cumartesileri gitmezdi" haberini verme gereğini duyuyor, son derece önemli bir işaretle karşılaşıyoruz.[1] Bu işaretin Türkiye'de fark edilmemesi mümkündür, ancak varsa Türkiye'deki okuyucular, ihraç fazlası tüketiciler oldukları için mazur görülebilirler fakat bu işaretin New York veya Tel Aviv'de fark edilmemesi imkansızdır. Çünkü XVI. Yüzyıl Osmanlı Türkiyesi'nde "cumaları" çalışma âdeti olan birisinin Müslüman olması imkansızdır ve işyerine, nakkaşhaneye, "cumartesileri" gitmeyen birisinin de Yahudi olması zorunludur.

Nakkaşlardan "Zarif" öldürülünce, nakkaşların lideri olmamakla birlikte, bu işin ve Batıcı Parti'nin reisi durumundaki zat, kod adı "Enişte", bu resimli kitabın tamamlanmasına daha büyük titizlik gösteriyor; Kara'ya çok güvendiğini anlıyoruz. Reis, Kara'nın teyzesi ile evlidir, kod adı "Enişte" buradan geliyor ve Kara da kocası İran'da öldüğüne inanılan Şeküre ile evlenmek için bu işi kabul ediyor, ilişkiler ağı ortaya çıkmaktadır. Enişte de Şeküre'nin babasıdır.

O. Pamuk, bu nesirde gerçek isimlere alerji duymaktadır; fakat babası Gündüz Pamuk'tan ayrılmış annesi ile kendisi ve kardeşini hem "roman kahramanı" yapıyor ve hem de gerçek isimlerini kullanıyor; bu da bizi bu nesrin ailevi bir hedefi de olabileceği düşüncesine sevk ediyor. Ama şimdi biz, Şeküre'yi ve Enişte'yi bir kenara bırakıp Gündüz Pamuk'tan sonra Şeküre'nin kocası olabilecek Kara'yı incelemek istiyoruz; verimli olabilecektir.

Pamuk, okuyucusunu Kara'nın gerçek isim olduğuna inandırmak istemektedir; güzel, ancak Türk ve Türkçe isimler sözlüğünde "Kara" ismine rastlamıyoruz. Profesör Faruk Sümer'in pek değerli, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları* çalışması da, "Kara" isimli hiç Türk şahsiyetini kaydetmemektedir.[2] Çağdaş isimler sözlüğü olarak da geleneksel olanları da kapsadığında, A. Erol'un, *Adlarımız* çalışmasına danıştığımızda, "Kara" isminin Türkler tarafından taşınmadığını öğreniyoruz; "Kara Mürsel" örneğinde olduğu gibi sıfat tamlamaları yapılmaktadır. Fakat A. Erol, bu sözcüğün "kara haber" türünden keder ve "kara yüz" türünden ayıplı bir anlam da taşıdığına işaret ediyor ki isim olarak kullanılmamasını makul hale getirmektedir.[3] Öyleyse Pamuk, gerçek isim seçtiği zaman da Türk isimlerine iltifat etmemektedir; ihracat niyeti varsa, anlayabiliyoruz.

1) O. Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, İstanbul, 1998, s. 115.
2) Prof. Dr. F. Sümer, *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları*, İstanbul, 1999.
3) Aydil Erol, *Adlarımız*, Ankara, 1992, s. 218.

İbrani sözlükte "kara" sözcüğünü buluyoruz, "okudu" veya "çağrıldı" anlamını vermektedir. Daha da ilginç olanı, Yahudi mezhepler tarihinde "kara'im" denilen bir akımın olduğunu biliyoruz; Yahudi dini esas olarak "Talmud" denilen ve hahamların anlatımlarını içeren öğretilerle kendisini sürdürmektedir. Karaitler ise buna şiddetle itiraz ediyorlar, esas Yazı'ya, daha doğrusu Kitap'a, ayrıntısına kadar bağlı olmayı savunuyorlar; bunlara "kitabı" diyebiliriz. Demek O. Pamuk dedesinin önem verdiği kitabı bitirecek kimseye "Kara" adını takmakla isabet kaydediyordu; Şeküre de Ester aracılığıyla Kara'dan gelen mektuplardaki evlilik ısrarlarına "evet" demeyi, Kara'nın bu sırlı kitabı bitirmesi koşuluna bağlıyordu.

Bu kadar değil, *Yahudi Ansiklopedisi*'nin, birden çok "Kara" girişi ihtiva ettiğini görüyoruz; bunlardan XI. Yüzyılda yaşayan Joseph Kara ile ilgili açıklamalar, "Kara" adının, "yorumcu" anlamına geldiğini göstermektedir. Izak oğlu Kara ise, XV. Yüzyılda yaşıyordu ve bekleneceği türden, Kabalacı ve şair, "kabbalist and poet" idi.[1] Demek ki O. Pamuk'u deşifre etmede, Kabala önemli bir kaynak durumundadır; yararını tespit ediyoruz.

Peki, "Kara" Yahudi mi; isim-bilim buna inanmamızı istiyor ancak yalnızca isim-bilim verilerine dayanarak kesin bir sonuca ulaşmamız imkansızdır. Fakat, başnakkaş Osman'ın Yahudi olduğuna inanmamızda isabet var.

Enişte'ye gelince çok ciddi ve titiz bir analize tabi tutmak zorundayız; O. Pamuk'un nesrinde, hem dedesi ve hem de Yenilikçiler Partisi Başkanı olduğu için öldürülmesi gerekiyor ki öldürülmüştür. Nasıl öldürüldü, bu konuda ise çok ayrıntılı bilgilerimiz var çünkü Enişte, katiline mukavemet etmiyor, bağırmıyor, çağırmıyor fakat hem öldürülürken ve hem de öldürüldükten sonra, tutanakçı bir polis estetiği ile hep ölümünü anlatıyor. Okuyan da bu alanda, işe yaradığı kuşkulu, pek çok malumat sahibi olmaktadır.

Enişte, katilinin darbelerine karşı koymayarak ölüme iyice yaklaştığı bir sırada, birisinin kendisine yaklaştığını ve "Muhammet Peygamber yalan söyledi, de" dediğini, "inkar et onun dediklerini" sözleriyle ısrar ettiğini haber veriyor, cevabını ise bilmiyoruz. Çünkü bu ısrar ile ilgili olarak, Enişte sadece şu bilgiyi veriyor: "Şeytandı bu. Cevap vermedim hatta korkmadım ondan. Resmetmenin ona kanmak olduğuna hiçbir zaman inanmadığım için güvenle bekledim; önümdeki sonsuz yolculuğu ve geleceğimi düşledim." Tutanak

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 10, s. 758.

bu ama kime kanmadığını, şeytana mı, peygamber Muhammet'e mi, bu tutanaktan çıkaramıyoruz.

Devamla "ışıklı melek" yaklaşınca şeytan gidiyor ve ışıklı melek, "ağzını aç ruhun oradan çıkıversin" diye buyuruyor; Enişte de buna, "ağzımdan besmeleden başka bir şey çıkmaz" cevabını veriyor ki ben çok şaşırıyorum.[1] Çünkü normal olarak, ağzından Kelime-i Şehadet çıkmasını bekliyoruz; *Kırmızı*'nın her sayfasında dinsel bilgiler saçan O. Pamuk'un bunu bildiğinden kuşku duymuyoruz, çünkü bir Müslüman, eğer gelmekte olan ölümünü biliyorsa, mutlaka, Kelime-i Şehadet getirmek zorundadır. Bu, bu dünyadan Müslüman olarak ayrılmanın tek koşuludur Tanrı'nın ismi ile başlamak, buna Türkçe'de Arapça sesleri birleştirerek "besmele" diyoruz, kitabi dinler arasında tefrik edici bir güce sahip değildir. Öyleyse O. Pamuk, yine bir işaret peşinde koşmaktadır.

Abartıyor muyum; abartmadığımı biliyorum, ancak, yine de bu işaretin anlaşılmaması ihtimali var. Pamuk bu ihtimali hesaplamak durumundadır; Kara ile annesi Şeküre'nin ilişkileri nedeniyle dedesi Enişte'nin cesedini, iki gün katledildiği odada tutmak zorunda kalınca, okuyucuları bundan sonrasını Kara'dan öğrenebiliyorlar. Kara da bize şunları naklediyor: "Sonra çocuklar da bizle hep birlikte cesedin yanına gittik. Artık iyice kokan iki günlük bir ceset değil de sanki ölmekte olan biriymiş gibi ben 'La ilahe illallah' dedim ki ölmeden tekrarlasın ve son sözü bu olduğu için Enişte'm de cennete gitsin. Enişte'm de öyle demiş gibi yaptık sonra ve neredeyse yok olmuş yüzüne, parçalanmış kafasına bakarak gülümsedik."[2] Bu her türlü özenden yoksun satırların, Enişte'nin bir Müslüman gibi ölmediğini pekiştirmek için buraya konduğundan kuşku duyamayız.

Öleceğini bilen Müslümanların Kelime-i Şehadet getirmeleri veya gayrimüslimlerin tam bu sırada bu sözü tekrarlayarak Müslüman oldukları konumuzla ilgili Yahudi literatüründe de kaydedilmektedir. Çünkü Ester'in katlinden bir süre sonra müsadere edilen servetinin bir bölümünün çocuklarına iadesi için çıkarılan bir fermanda, Ester'in son anda Kelime-i Şehadet getirerek Müslüman olduğuna yer veriliyordu. Fakat Profesör A. Galante, bunun doğruluğunu reddetmektedir; Galante, servetin iadesi için bunun yazılmasının zorunlu olduğuna işaretle bu ifadeye önem vermemektedir, bir tür hile-i se-

1) O. Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, op. cit., s. 203.
2) ibid., s. 256.

riye saymaktadır.

Peki, Pamuk'un dedesi Enişte, Yahudi mi? Buraya kadar yazılanlardan ancak Müslüman olmadığı sonucuna varıyoruz; bu ise kesindir. Çünkü bir yerde, O. Pamuk'un annesi Şeküre, kendi babası Enişte'den dolayı, "resimlerini yaptıran gavur beylerinden babamın 'biz' diye bahsetmesine Kara da benim gibi şaşıyor mu?" yollu soruyordu;[1] benim şaşmayacağım açık ve nettir. Kabalistik nesirleri okumak, şifre çözmek ile özdeştir.

Bu işte Şeküre, gerçekten her türlü yardımı yapmakta hiç tereddüt etmemektedir; "bir yerde yeniden evlenmesini engellemek için her türlü entrika çeviren babasına öfkelenerek frenk üstatlarına özenerek nakkaşlara yaptırdığı resimlerden, Venedik hatıralarından bıktım" diyordu ki çok önemli bir haber vermektedir. Bundan Pamuk'un dedesinin, XVI. Yüzyılda, Venedik Cumhuriyeti'ni ziyaret etmiş olduğunu öğreniyoruz; gerçekten önemlidir.

Enişte'nin verdiği malumat ise her bakımdan tarihseldir; Enişte, bu tarihi malumatına, "otuz yıl önce Padişahımızın cennetmekan dedeleri, Kıbrıs adasını Venediklilerden almayı aklına koymuş" sözleriyle başlıyor[2] ve şeyhülislam'dan da gerekli fetvayı çıkardığına işaret ettikten sonra padişahın kendisini, "ilk elçilik görevim" dediği bir misyonla Venedik'e yolladığını açıklıyordu. Demek Enişte, Venedik'e sultanın elçisi olarak gitmiştir; öyleyse "Enişte" kod adıyla gizlenen zatın mühim bir şahsiyet olduğunu ortaya çıkarmış bulunuyoruz.

Buradan devam ederken, bazı tarih düzeltmelerine değinme gereği duyuyorum; O. Pamuk, nesrini Üçüncü Murat dönemine oturtuyordu. Fakat burada, Kıbrıs'ın alınması ile ilgili olarak, "padişahımızın cennetmekan dedeleri" ibaresini kullanıyor, Kıbrıs'ı İkinci Selim, aldığına göre, bu sırada tahta oturanın Üçüncü Selim olması imkansızdır, çünkü Selim Murat'ın babasıydı; demek, Enişte'nin işaret ettiği zamanda, Selim'in torunu ve Murat'ın gözdesi Venedikli cariye Baffo'nun, daha sonra Safiye Sultan, oğlu Üçüncü Mehmet, hüküm sürüyordu. Kıbrıs'ın alınışı ile anlatımı arasına otuz yıl koymaktadır, 1600 yılını elde ediyoruz ki bu da bize tam olarak Ester'in katledildiği tarihi vermektedir. Pamuk, Ester ve oğlunun öldürülmesini yine iki cinayetle yaşatmaya çalışmaktadır; bazı ayarlamalarla bunu da ortaya çıkarmış oluyoruz.

Kod adı "Enişte" olan zatın, Venedik'e elçi olması yepyeni bir bilgidir ve üzerinde durmam gerekiyor. Makul saymakta güçlük çekiyorum çünkü o sı-

1) ibid., s. 160.
2) ibid., s. 112.

rada Osmanlı dış politikasına Yahudiler egemendi, dil biliyorlardı ve üstelik içlerinde yakın bir zamanda Venedik'ten gelenler çoktu; makul olan elçinin Yahudi olmasıdır. Ayrıca, Pamuk'un dedesi Enişte, eğer "ilk elçilik görevim" diyerek Venedik'e gittiğinde ısrar ediyorsa, Yahudi olabileceği hipotezini kurmak zorundayız.

Hipotez ise araştırmayı davet etmektedir; yaptığım araştırmanın sonuçlarını iki aşamada sunabilecek durumdayım. Birincisi, yaptığım araştırmalar Kıbrıs'ın fethi zamanında, ne öncesinde ve ne de sonrasında Venedik'e gönderilmiş bir Türk veya Müslüman ya da Türk Müslüman elçinin olmadığını ortaya çıkarmaktadır. Ancak Venedik'e gönderilmiş Yahudi bir elçi vardır; Salomon Eşkenazi ki artık bunun "Enişte" olduğundan kuşku duyamıyoruz.

Avrupalı Yahudileri hep ikiye ayırıyoruz, Sefarat ve Eşkenazi Yahudileri, İspanyol ve Alman Yahudileri anlamına gelmektedir, birbirlerinin rakibi oldular. Salomon'un Eşkenazi olması, Venedik'le dostluk taraftarı ve Nasi'lerin rakibi Sokullu Mehmet yanlısı olduğunu göstermektedir. Yahudi tarihinde önemli bir yerin sahibi durumundadır, *Yahudi Ansiklopedisi*'nde adına bir madde yazılması da bunu göstermektedir; burada, 1520 yılında İtalya'nın kuzeyinde Udine'de doğduğu ifade edilmektedir.[1] Muhteşem zamanında İstanbul'a gelip yerleşen Yahudiler arasında idi; İtalya doğumlu olması dil sorununu ortadan kaldırıyor ve doktorluktan daha çok diplomasiye yöneliyor, İstanbul'daki Venedik elçiliğinin dragomanı olarak çalışmaya başlıyor; bunları ansiklopediden aktarıyorum. Venedik temsilcilerine yakınlığı ve Nasi'lerle rekabet etmesi, Eşkenazi'ye, Sokullu Mehmet'in kapısını açıyor; *Yahudi Ansiklopedisi* de Sokullu'nun görevlendirmesiyle, he was sent to Venice as the Vizier's personal representative, Venedik'e elçi olarak gittiğini haber vermektedir.

M. Franco'nun, Osmanlı İmparatorluğu'nda Beni İsrail tarihinde de artık Enişte ile aynı adam olduğundan kuşku duyamayacağımız Salomon Eşkenazi hakkında ayrıntılı bilgiler yeralıyor; önce Venedik'in İstanbul temsilcilerinin gizli ajanı, Salomon servit d'agent secret, olduğunu öğreniyoruz[2] ve daha sonra Grand-Vizir Sokolli tarafından fark edildiğini ve otuz yıl Sokullu'ya hizmet verdiğini okuyoruz. Franco, devamla "c'est Eşkenazi qui fut charge de conclure la paix avec Venise", Eşkenazi'nin, Sokullu tarafından Venedik'le barış yapmak üzere görevlendirildiğini bildirmekle kalmıyor ve Enişte Eşkena-

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 3, p. 731.
2) M. Franco, *Essai sur l'Histoire des Israelites*..., op. cit., p. 68.

zi'nin Venedik'te bazı sıkıntılarla karşılaştığını ekliyor ki bu ayrıntı da Pamuk'un nesriyle karşılaştırıldığında çok büyük önem kazanmaktadır. M. Franco, "au sein du Sénat", Venedik Meclisi'nde bir Yahudinin elçi gelmesine, "un Juif comme agent diplomatique", büyük tepkiler olduğunu yazıyor ve biz bunu Pamuk'un nesrinde de okuyoruz. Enişte, Venedik elçiliğini anlatırken şunları söylüyordu: "O kadar kızmıştı ki Venedikliler, hemen toplanan Meclis'te böyle bir mektubun tartışılması bile caiz değildir diye karar çıkmıştı. Dahası öfkeli kalabalıklar beni Doç'un sarayına kısırmış, muhafızları, kapıcıları atlatan serseriler beni boğazlamaya girişmişlerdi ki Doç'un iki yakın silahşörü beni sarayın dehlizlerinden kaçırıp kanala açılan arka kapıya çıkardılar." Demek, "Enişte" kod adı, Salomon Eşkenazi'yi haber vermektedir.

Franco, o tarihte bile Venedik'ten Yahudilerin kovulduğunu da yazıyor; bu da bize Nasi Ailesi'nin Venedik karşıtı politikalarını anlatabiliyor. Kuşkusuz pek çok tarihçinin yanlış bulduğu Osmanlı'nın Venedik bu karşıtı siyasetine, inandırıcı gerekçeler bulamazsak bunu da Yahudi çıkarlarıyla açıklamak zorunda kalırız; araştırılmak üzere bırakıyorum. Burada, Eşkenazi'nin bir elçilik görevinde bir ara aklandığını ve bunun da *Yahudi Ansiklopedisi*'nde kaydedildiğini eklemek istiyorum; Pamuk'un sarayda kıstırılma hikayesinin kaynağı olması mümkündür. Pamuk'un nesrinde dedesi, "ilk elçilik görevim" diyor ve bundan başka elçilik çıkışları da olduğu sonucuna varıyoruz; Yahudi kaynakları bunu da doğrulamaktadır. Şeküre, babasının, bunlardan "biz" diye söz ettiğini anlatıyor ki, Yahudi kaynakları da Eşkenazi'nin akrabalarının bir bölümünün orada kaldığını doğrulamaktadır. Katlinden iki yıl önce, "iki yıl önce padişahımızın elçisi olarak bir kere daha Venedik'e gitmiştim" diyor, akrabalarını son kez görmesi mümkündür. Son olarak, Enişte Eşkenazi'nin, 1602 yılında öldüğünü öğreniyoruz; demek Ester'in katline çok yakındır.

Cenaze törenini de Enişte'den öğreniyoruz, Pamuk ölüyü de konuşturarak şunları yazmaktadır: "Cenazem tam istediğim gibi çok güzel oldu. Gelmesini istediğim herkes geldi, gurur duydum. Ölümüm sırasında İstanbul'da olan Kıbrıslı Hacı Hüseyin Paşa, Topal Baki Paşa, bir zamanlar kendilerine çok hizmet ettiğimi vefayla hatırladılar. Öldüğüm günlerde hem yıldızı parlayan ve hem çok çekiştirilen Defterdar Kırmızı Melek Paşa'nın gelmesi mahallemiz camiinin alçak gönüllü avlusunu hareketlendirdi." Ölü Eşkenazi Enişte, şimdi göçük gazeteci Mustafa Ekmekçi'nin *Cumhuriyet* gazetesi sütununu hiç

aratmıyor ve buradan Şeküre'nin babası ve Orhan'ın dedesinin devlet töreni ile kaldırıldığını tespit ediyoruz. Herhalde layıktır.

"BİZE YAHUDİ DERLER"

Pamuk'un bu nesrinde, fonda Yahudiler ve yaşamları var. Ester, "Haliç'in çıkışında bizim Yahudi mahalleciğimiz" diyor ve Yahudilerin semtini anlatıyordu. Eşkenazi Enişte, "biraz yürüdükten sonra aşağıdan Balat'taki yeni Yahudi mahallesinden çıkıp oyun oynayan çocukların çığlıklarını işittim." sözleriyle başka bir Yahudi mahallesinden söz ediyordu. Kara da "Venedik aslanlarının beşini sürekli gülümseyen bir Yahudi sarrafa bozdurdum." bilgisini veriyordu. Öyle anlaşılıyor, O. Pamuk'un isimli veya isimsiz kahramanlarının dünyalarında Yahudilik var.

Fakat, Pamuk'un yazdıklarında en çok "asılmış Yahudi'nin evi" var; sanki Pamuk, bütün bunları, Üçüncü Murat'ın Yahudileri aşağılamak için başlarına giymeye mecbur ettiği kırmızıyı bir bayrak ve bir kan iftirası nedeniyle asılmış bir Yahudinin metruk evini de bir mabet yapmak için yazıyor. Nesirden, asılmış Yahudinin evinin, Orhanlar'ın evine yakın olduğunu buluyoruz çünkü Orhan ve Şevket Pamuk kardeşler hep orada oynuyorlar; öyleyse Yahudi mahallesinde oturuyorlar. Şeküre, Kara ile aşk için randevularını da bu terk edilmiş evde veriyordu. Bir bağlılık seziyoruz, Şeküre de ısrarla buna inanmamızı istiyor; bir yerde "asılmış Yahudinin evini düşününce bir an titredim" ve diğer bir yerde de "asılmış Yahudinin evinin içine girer girmez kendimi evimde sandım" diyordu. Yeterlidir. Yahudilik, çok derinlerine yerleşmiş durumdadır.

Yeterli ve güzel de bütün bunlara ve bu kadar uzatmaya, şifreler kullanmaya ne gerek var? "Bize Yahudi derler" demek de yeterli olabilirdi. Üç sözcükten ibaret ve ipek böceği gibi koruyucu ağla sarılmadıktan sonra hiçbir sakıncasını da görmüyoruz.

Altıncı Bölüm

NOVA VITA

Bu isim, *Nova Vita*, Dante'nin, tanıdığında dokuz yaşındaki Beatrice için yazdığı, şarkı ve soneleri içeren kitabının adıydı; *Ilahi Komedya*'nın hazırlayıcısı olduğunda görüş birliği var. Başlangıcı, aşkın hayatı yenileştirdiğine inançtır; bu nedenle de *Nova Vita*, gençlik, hayatın ve yeni hayatın baharı üzerine, romantik, şairane ve alegorik küçük bir kitap oluyordu. *Komedi*'nin standart Fransızca çevirisini yapan H. Longnon, *Yeni Hayat*'ta, Dante'nin dolaylı bir dil kullandığına ve şiirlerine, "deliberement mystique", bilinçli olarak mistik bir anlam yüklediğine işaretle bundan sonra, mistizmin, Dante'nin yaşam ve çalışmalarında en önemli yeri tuttuğunu belirtiyordu.[1] Bunu saptamış olmak, buradaki tartışma için yararlıdır.

Dante'nin mistisizmi tespiti kolay olmakla birlikte, Yahudilik karşısında duruşunun üzeri örtük görünmektedir; *Yahudi Ansiklopedisi*'nin savunmacı yaklaşımı ilgi de çekmektedir. *Encyclopedia Judaica*, "Dante" girişinde, biyografik ve otobiyografik kayıtlara bakıldığında, Dante'nin Yahudiler ile sıkı bir ilişki içinde olduğunun ve kişisel düzeyde tanıştığının kanıtlanamadığını ile-

1) Dante, *La Divine Comédie*, Paris, n.d., p. III.

ri sürmektedir;[1] demek, mesafeli olmayı tercih etmektedir. *Encylopedia Britannica* ise, *Nova Vita*'daki "harika vizyonu" kaydetmekte ve Dante'nin büyük dedelerinden birisinin, Haçlılarla birlikte Kudüs'ü savunurken öldüğünü haber vermektedir.[2] Bu bir yana, *Encyclopedia Judaica*, *Ilahi Komedya*'da Yahudilerin geçtiğini ve içinde, Yahudilerle ilgili hiçbir hakaret ve küçültücü sözün bulunmadığını kabul ediyor ki yazıldığı zaman Avrupası'nda çok ender olduğunu biliyoruz.

Alighieri Dante'nin Türkiye'deki ateşli tanıtıcısı ve yayıcısı, hiç kuşkusuz müteveffa ceza profesörü ve tanınmış sabetayist Sahir Erman'dır; Profesör Erman, Turkiye masonizmi tarafından çıkarıldığı anlaşılan bir kitaba yazdığı önsözde, Dante'den "ezoterik düşünceyi Orta Çağın en karanlık günlerinde bile açığa vurmaktan kaçınmayan Dante" olarak niteledikten sonra ezoterizmden de "Kabaladan başlayan Templier'lerce sürdürülen ve Islam tasavvufunda en güzel ifadesi bulan" bir çizgi yollu söz etmektedir.[3]

Böylece, Dante ile batıni akımlar arasında bir bağ ortaya çıkmaktadır.

O Pamuk, *Yeni Hayat* nesrinde, Dante'nin Türkçe'de *Yeni Hayat* olarak bilinen eserinden hikmetler aktarıyor; ben aktarmaya sabetayist Sahir Erman'ın Dante çalışmasından bir paragrafla başlamak istiyorum, şu şekildedir: "Şurasını belirtelim ki Araf'ta başlayan ışıklanma ameliyesi, Cennet'te büsbütün yoğunlaşır. Allah'a doğru yükseldikçe, ruhlar sadece birer ışık halini almakta, sözleri şarkı, hareketleri dans olmaktadır. Bu ışık halesi, gittikçe büyümekte ve Allah'a varılınca gözleri kamaştıran bir nur halini almaktadır. Dante, Allah'a baktığı zaman, kelime ile ifadesi mümkün olmayan muazzam bir ışık görmekte, o büyük nur, bütün benliğini ve kalbini sarmaktadır."[4] Bu aktarmadan sonra O. Pamuk'un *Yeni Hayat* yazısına dönebiliriz ve buraya ilk sayfasından ve ilk sözcüğünden başlayarak birkaç satır almanın çok açıklayıcı olacağını sanıyorum. O. Pamuk, *Yeni Hayat*'ına, şöyle başlamaktadır: "Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti. Daha ilk sayfalarındayken bile, kitabın gücünü öyle bir hissettim ki içimde, oturduğum masadan ve sandalyeden gövdemin kopup uzaklaştığını sandım. Ama gövdemin benden kopup

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 5, p. 1295.
2) *Encyclopedia Britannica*, cilt 7, p. 59.
3) Bu kitabı bundan sonraki bölümde ele alıyorum. Burada şimdilik, "Templier" ile, Sadettin Tantan'ın, İçişleri Bakanı olduğu sırada bahsettiği "Mabet Şövalyeleri" adının aynı olduğunu, dünya masonizminin kuruluşunu bunlara bağladığını not etmekle yetiniyorum.
4) Prof. Sahir Erman, *Dante ve Ilahi Komedya'nın Ezoterik Yorumu*, Istanbul, 1977, s. 32.

Prof. Sahir ERMAN
Dante Alighieri Türk - İtalyan
Dostluk Derneği Başkanı

D A N T E

ve

İLAHİ KOMEDYANIN EZOTERİK YORUMU

uzaklaştığını sanmama rağmen, sanki bütün varlığım ve her şeyimle her zamankinden daha çok sandalyede ve masanın başındaydım ve kitap bütün etkisini yalnız ruhumda değil beni ben yapan her şeyde gösteriyordu. Öyle bir etkiydi ki bu, okuduğum kitabın sayfalarından yüzüme ışık fışkırıyor sandım: Aynı anda bütün aklımı körleştiren, hem de onu pırıl pırıl parlatan bir ışık. Bu ışıkla kendimi yeniden yapacağımı düşündüm, bu ışıkla yoldan çıkacağımı sezdim, bu ışıkta daha sonra tanıyacağım, yakınlaşacağım bir hayatın gölgelerini hissettim."[1] Herhalde artık yeterli ölçüde açık, O. Pamuk'u hep anlamayanlara biraz anlaşılır yapabilmek için Kabala ve sabetayizme bakmamız zorunludur ve şimdi çok kısa olarak bunu yapmayı öneriyorum.

MEHMET EŞİT SABETAY

Pamuk'un bu deşifrasyonuna da dinsel açıdan başlamamın bir nedeni açık olmalıdır, hipotez ile hareket bilimseldir ve sabetayistlerin bağnazlık ölçüsünde dinsel metinlere bağlı oldukları bende çok güçlü bir hipotez durumundadır. Ayrıca henüz dününden habersiz olanların da Profesör Erman ile Pamuk'un satırları yan yana getirildiğinde, sabetayizmin açıklayıcı olabileceğini düşünmeleri mümkündür. Buna ek olarak şu aşamada, sabetayizmde Sabetay Sevi'nin Tanrı ve nesirde de, Dante'nin alegorik anlatımına uygun olarak, burada geçen "kitap" sözcüğünü, Tanrı yerine[2] geçtiğinin kabul edilmesini teklif ediyorum.

Yeni Hayat'ta, okuduğumuz satırları anlatan Mehmet'tir, bu Mehmet, bazen trafik kazasında, bazen kavgada öldürülüyor veya önce öldürülüyor ve sonra öldürülmüyor, belki yaşıyor ve belki de diriliyor, yeni hayatına başlıyor, bunlardan emin olamıyoruz; emin olduğumuz, Kabalada ve sabetayizmde kıyamet kurumuna her zaman ihtiyaç olduğudur, nesirde trafik kazaları yerinde bir role sahip olmaktadır ve sonuçta Mehmet başka isimler almakta-

1) O. Pamuk, *Yeni Hayat*, İstanbul, 1994, s. 1.
2) Prof. Berke Vardar, "allégorie" sözcüğüne karşılık olarak "yerine" kelimesini önermektedir. Prof. Dr. B. Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1998, s. 257.

dır. Hem de bir Mehmet sanki başka isim yokmuş, yine başka bir Mehmet olup birbiriyle konuşuyorlar; bir ara bir Mehmet, "kim oluyor bu Mehmet" diye soruyor ve daha sonra bu Mehmet'i buluyor ve çok ilginçtir, "Mehmet sanki beni yıllardır tanıyormuş gibi baktı bir an" sözleriyle bizi de meraktan kurtarıyor. Bu ikinci Mehmet, bizim Mehmet'i de şu sözlerle aydınlatıyor: "Bak, beni dinle. Ben de inanmıştım. O dünyayı bulurum sanmıştım. Otobüslere bindim, otobüslerden indim, şehir şehir dolaştım, o ülkeyi, o insanları, o sokakları bulurum sandım. İnan bana sonunda ölümden başka bir şey yok. İnsanları acımasızca öldürüyorlar." Bu ve benzeri satırları görünce, Mehmet'in sabetayizm tarihinden çıktığını düşünmem kaçınılmazdı; başka nedenler de bir yana pek çok kaynağın yanında *Yahudi Ansiklopedisi*, Sabetay Sevi'nin halüsünasyon içinde dengeden yoksun bir kişiliğe sahip olduğunu da bildiriyordu, yardımcıdır.

O. Pamuk'un nesrinde bir de Canan var, akla ilk önce Dante'nin Beatrice'ni getiriyorsa da daha çok batını tarikatlardaki initiation işlevini yüklenen, tarikat veya Mabet Şövalyeleri ya da masonlarda, örgüte girişin aşamalarını hazırlayan görevliyi hatırlatıyor; çok zaman da melek olduğuna hükmediyoruz. Bu sonuncu ihtimal oldukça yüksektir, çünkü Kabalada "angeology" denilen melek kurumu önemlidir; Canan'a pek çok fonksiyonun yüklendiğini anlıyoruz. İşte bu Canan-Melek, bir yerde bizim Mehmet'e öbür Mehmet hakkında şu açıklamayı yapıyordu: "Mehmet de kitabı okur okumaz bütün hayatının değişeceğini anlamış ve anladığı şeyin de sonuna kadar gitmiş. Sonuna kadar... Tıp okuyormuş, bütün vaktini kitaba, kitaptaki hayata adamak için bırakmış. Yepyeni biri olabilmek için bütün geçmişini terk etmesi gerektiğini de anlamış. Babasıyla, ailesiyle1 ilişkisini böyle kesmiş... Ama onlardan kolay kurtulamamış. Bana asıl kurtuluşunun, yeni hayata doğru ilk çıkışının trafik kazasıyla gerçekleştiğini söylemişti. Doğru: Kazalar çıkıştır; çıkıştır kazalar... Melek o çıkış zamanındaki sihrin içinde görülür ve o zaman hayat dediğimiz kavganın asıl anlamı gözlerimizin önünde belirir." Doğrusu okuyanlar ve bizim için de aydınlatıcı oluyor çünkü bu paragraflar Kabala doktrininin, alegorik, kitap ve trafik kazası türünden şifrelerle ve kabaca tekrarından ibarettir; Pamuk'un dolgu malzemeleri atılırsa, bazı eklemeler ile geriye kalan da budur.

Teori'nin büyük rehberliğine burada bir kez daha tanıklık ediyoruz, oku-

namayan ve hiç anlaşılamayan O. Pamuk nesrinin okunacak yerlerini bulmaya Kabala ile yaklaşmak son derecede verimli olabilmektedir; anlatımın temel hedefinin Kabalayı açıklamak ve yazarının kabalistik ve sabetayist eğilimlerini göstermek olduğu teorisini kurduğumuz zaman, hangi paragraflara el koyacağımızı biliyoruz. Kuşkusuz, O. Pamuk'u büyük bir talihsizlikle "roman" olarak okumayı deneyenlerin işleri zordur; son derece karışık, yer yer şizofrenik metin karşısında çaresiz kalıyorlar. Türk matbuatında övgüler ve ihraç edildiği yerlerde goklere çıkarmalar ise, bu okuyucuların talihsizliğini daha da arttırıyor; oligarşik matbuattaki sabetayist mülkiyet ilişkileri ve sanat yazı ve eleştirilerindeki kabalistik kontrol de bu talihsizlerin sorunlarını arttırmaktadır. İçeridekiler ve dışarıdakiler, kuşkusuz anlatılanı ve isimleri derhal teşhis edebiliyorlar; yalnız, Yahudilik ve sabetayizmde, semboller ve işaretlerle anlatım ile gizemcilik esastır. İçeride, sabetayist sütunlarda ve dışarıda, hiçbir açıklama ve aydınlanma olmadan, Pamuk'un beceriksiz nesirlerine hiçbir ışık tutulmadan, aşırı övgülerin çıkmasının arkasında bu ağ belirmektedir.

Türkçe kaynaklarda genellikle "Sevi" denmesine karşılık, *Yahudi Ansiklopedisi* "Zevi" olarak yazıyor; çok büyük bir ihtimalle Eşkenazi bir soydan, 1626 yılında İzmir'de dünyaya geldiğini biliyoruz. Adı, bir cumartesi günü doğduğunu gösteriyor, soyadı, "gazel" anlamındadır; fakat İbrani'de tasdik karakteriyle yazıldığı için Batı dillerine transliterasyonunda tereddütler ortaya çıkıyor, "Sevi" veya "Zevi" deniyor, "Tzevi" yaygındır.[1] İzmir'in bu varlıklı Yahudi ailesi, Sabetay'ı haham yapmak istiyorlar ve çok kısa zamanda temayüz ediyor; bu sırada, Filistin'de, Safed şehrinde, Luria tarafından geliştirilen "Yeni" Kabalanın hızla yayıldığı görülmektedir. Luria'nın Yahudilikteki mehdi anlayışı ile mistizmi çok iyi bir biçimde birleştirdiğine inanılıyor; en çok Yemen, İran ve Kürtler'in yoğun olduğu iller, Kuzey Afrika ve Osmanlı ülkesini etkisi altına alıyor ki buna "zapt ediyor" demek daha doğrudur. Aynı topraklar, kısa bir zaman sonra, uzun süre tutulmasa da, sabetayizm tarafından zapt ediliyordu.

Encyclopedia Judaica, Zevi'nin, genç yaşta, Kabalaya yöneldiğini ve *Zohar*

1) Kolatch, diğer söylenişleri de kaydetmekle beraber, "Tzevi" demektedir, "tz" veya "ts" olarak çeviri yazısı yapılan karakter Rusça'da da var, bizim "çar" dediğimiz sözcüğü Batılılar, "tsar" veya "czar" ya da herhangi bir biçimde yazıyorlar. Çiller'in, soyadının da, kök olarak, bu karakterle başlayan bir sözcükten, "gölge" olabilir, türemesi mümkündür, ancak Selanik'te, İtalyanca'nın etkisiyle, "ç" olarak söylenmektedir. "Ziller" veya "zar" yerine, "Çiller" veya "Çar" denmesi, daha iyi bir açıklama yoksa, herhalde bu nedenledir.
A. J. Kolatch, *The Complete Dictionary of English and Hebrew First Names*, N. Y., 1984, p. 231.

üzerinde yoğunlaştığını yazmaktadır;[1] *Zohar*, Kabalanın temel kitabıdır. Zevi genç yaşta parlak bir haham olmakla birlikte, psikolojik yapısının bozukluğu üzerinde genel bir kanı oluşmuş durumdadır. Tarihçi Johnson, manicdepressive olduğunu kayıt ediyor;[2] daha sonra peygamberliğini üstlenen Gazze'li Nathan'a göre her açıdan ikinci sınıf bulunmaktadır. Aslında bu da yaygın bir değerlendirmedir; hatta, Sevi'yi, Nathan'ın icadı sayanlar çoktur. Çünkü o sırada Yahudilerde mesih beklentisi çok güçlüydü ve Yahudiler bir mesihin arkasından gitmek için hazırdılar.

Mesih beklentisi olunca, Yahudi sufizminin hızla yayılması da anlaşılır olmaktadır ve bu da bir kriz değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Kaynaklarda da kriz değerlendirmesi var, fakat *Yahudi Ansiklopedisi* dahil hepsi, siyasi çalkantılar üzerinde duruyorlar; 1648 yılında Polonya ve Rusya'daki Yahudi katliamları ve 1655 Rusya-İsveç Savaşı sırasındaki pogromlar en çok sözü edilenler arasındadır. Hem krizin ekonomik boyutlarının eksik kalması ve hem de sabetayist patlamanın ağırlık merkezinin Türkiye oluşu karşısında, Türkiye'de Yahudi kesimin ekonomik durumunun kötüleşmesini hesaba sokma zorunluluğu var.

1665 yılında Sabetay Sevi, mesih ilan edilmiştir; bu Tanrılık iddiasıdır ve tasavvuf buna yatkın idi. Sabetay hem bunu yaptı ve hem de Müslümanları da kurtarmayı vaat ederek bir süre sonra, Osmanlı Sultanı'nı vaazlarından çıkardı; artık "Kral" Sabetay oluyordu. Osmanlı Sultanı'nın ise bütün bu gelişmeleri soğukkanlılıkla izlediğini görüyoruz.

O sırada sadarette Köprülü Ahmet Paşa'nın bulunması bu dikkatli ve telaşsız tutumu açıklamada önemlidir; yalnız bütün ağırlığı buraya veremeyiz çünkü artık dört başı bayındır bir kıyam vardı ve bunun karşılığının idam olduğunu biliyoruz. Öte yandan şimdiye kadar yaptığımız analizler, Osmanlı iktidarının Yahudiliği Avrupa'ya karşı bir denge unsuru olarak kullandığını ve Yahudilerin dizginleri ellerine aldıkları zaman da müsadere ve katliamlarla geri ittiklerini gösteriyordu. Bu nedenle, Sabetay, iç ve dış dengeleri bozuncaya kadar İstanbul'un bunlardan habersiz davrandığını tespit ediyoruz ki, çok mantıklıdır. İstanbul'un müdahalesi, Sabetay'ın ölçüleri kaçırdığı zamanda başlıyordu; fakat bu anda da Osmanlı Hükümeti çok dikkatli hareket etmişti, kan dökmeden bu hareket ve kıyamdan kurtulma yolunu bulmuştu,

1) *Encyclopedia Judaica*, cilt 14, p. 1222.
2) P. Johnson, *History of the Jews*, London, 1987-1998, p. 268.

bu da çok politik bir tutum görünüyordu.

İstanbul Hükümeti'nin, Sabetay'ın din değiştirmesini ne ölçüde hazırlayıp uygulamaya koyduğunu bilemiyoruz; bilebileceğimiz bunun, Osmanlı Hükümeti için en iyi çözüm olduğudur. Yine bildiğimiz ise, Sabetay'ın, gösterişli bir biçimde zincire vurularak İstanbul'a naklinden sonra burada kontrol altına alınmakla birlikte rahatının sağlanması ve taraftarlarıyla görüşmesine imkan tanınmasıdır, Sabetay'ın Müslüman olması bundan sonraya denk düşüyor ve kendisine maaş bağlandığı gibi, hem sinagoglarda ayin yönetmesine ve hem de bektaşi tekkelerine gitmesine, bilindiği halde, müsamaha ediliyordu.

Sabetay, Müslüman olunca, "Mehmet" adını almıştı, *Yahudi Ansiklopedisi* ile bir çok kaynak "Aziz Mehmet" olarak veriyor, M. Franco sadece "Mehmet Efendi" demektedir; karısı için seçilen "Ayşe" ismiyle birlikte, sabetayistlerin seçtikleri "Türk" isimleri listesinde ön plandadır. Bazen buna bir de "Ali" ekleniyor ki, İbrani'deki "Eli" yerine geçiyor ve Tanrı anlamına geliyor; böylece "Tanrı Mehmet" anlamı çıkmaktadır, Sabetay'ın iddiasına ve sabetayistlerin inançlarına uygun düşmektedir. O. Pamuk'un *Yeni Hayat* nesrindeki "Mehmet" adı budur.

OSMAN EŞİT RUSSO

Sabetay'ın din değiştirmesini, Müslümanları da kazanarak bütün insanlığı kurtarmaya yönelik bir taktik sayanlar çıktıysa da bunların sayısı azdır ve Yahudi dünyasında büyük bir panik tahmin etmek de zor değildir. Genel olarak yıkıldılar ve dağıldılar; dar fakat çok inançlı bir kesim kaldı, İzmir ve Selanik, artık yeni dinin merkezi durumundaydı. Nitelik itibariyle bir din olsalar da bir sect veya tarikat olarak davranıyorlardı, sect'lerde bölünme temel ilkedir. "Dönme" adını ne zaman almaya başladıklarını netlikle belirtemiyoruz ancak G. Scholem'in, *Yahudi Ansiklopedisi*'ne yazdığı kısa, bununla birlikte mükemmel maddeye "doenmeh" adını vermesine bakacak olursak tarihi eski ol-

malıdır.

Başka yerlerde de kaldılar, yalnız Selanik ve özellikle İzmir en güçlü oldukları şehirlerdi; İzmirli veya "İzmirim" kolu en güçlüsü görünüyordu. 1700 yılında Baruchiah Russo adlı bir lider çıktı, sabetayizme güç kazandırmaya başladı ki çok geçmeden tilmizleri, Russo'yu, Sabetay Sevi'nin yeniden vücut kazanması, "reincarnation", olarak ilan ettiler. Sabetay, tanrısal sayıldığı için bu Russo'nun da "divine", tanrısal olması demek oluyordu. Russo'ya "Osman" adı verildi, Kalenden geleneğinde olduğu türden ululara "Baba" deniyordu, tanrısallık Türk sufizminde de var ve Russo da bundan böyle "Osman Baba" olarak adlandırılıyordu. Böylece, "Osman" sabetayistlerin tercihli isimleri[1] arasına girmiş oluyordu.

Pamuk'un nesirlerindeki sürrasyonalizm, sabetayistlerin normal dilidir; ne yazık, sabetayistlerin normal yaşam ve dilleri hakkında bilgilerimiz çok kıttır çünkü gizemcilik temel ilke durumundadır. Bununla birlikte son zamanlarda çok içten ve çok yararlı açıklamalar da çıkmaktadır. Kapani'lerden Fatma Arığ'ın açıklamaları, bu alanın araştırıcıları için çok değerlidir ve ben sadece bir fragmanını aktarmak istiyorum. F. Arığ, şunu da söylüyordu: "Küçükken annemin yatağına kaçtığımda, anneannem benim boş kalan yatağımın, 'Osman Baba'nın yatağı' olduğunu söyleyip alay ederdi. Ben de bir şey anlamazdım. Sonradan, Sabetay Sevi'den sonra ortaya çıkan Osman Baba adında bir mesih beklendiği için evlerde bir yatak boş tutulduğunu ve başında daima bir kandil yakıldığını öğrendim."[2] Fatma Arığ'ın anlatımı sabetayistlerin inançlarına ne kadar sıkı bir biçimde bağlı kaldıklarını göstermesi açısından çok öğreticidir; Osman, boş yatak ve kandille hâlâ beklenmektedir.

O. Pamuk'ta aynı bağlılığı bulunca şaşırmıyoruz. *Yeni Hayat* adlı nesirde ve bir yerinde, "Nahit mi, Mehmet mi, Osman mı bir türlü karar veremediğim"[3] dese de, nesrine "kahraman" adı ararken her üçünü de kullanmakta tereddüt etmediğini görüyoruz. Bu okunması imkansız yazıda, trafik kazaları oluyor, Mehmet her kazada bir yeni hayat buluyor ve sonuna doğru da Osman oluyordu; eğer bir dinse, kabul etmek gerek, bağlılık güçlüdür. Pamuk,

1) Tanınmış sabetayistlerde "Osman" adına sıklıkla rastlıyoruz. İzmir'in eski Belediye Başkanı Osman Kibar, İzmir milletvekillerinden Osman Kapani, 12 Mart'in Dışişleri Bakanı Osman Olcay ilk akla gelenler arasındadır. Eğer Ali Fethi Okyar da sabetayist ise, oğlu iktisatçı Osman Okyar da buraya girmektedir.
2) Leyla Neyzi'nin röportajı, *Gazete Pazar*, 5 Ekim 1997.
3) O. Pamuk, *Yeni Hayat*, op. cit., s. 210.

kahramanını "Osman" olarak bırakıyor, nesrin sonuna doğru bir kapıyı çalıyor, "Kim o?" sesini işitince "Ben Osman" cevabını veriyor; burada bizi ilgilendiren budur.

NAHİT EŞİT ZOHAR

Kabul etmek gerek, bu isim-bilim çalışmasında beni en çok "Nahit" adı zorladı. Mehmet'in üç adından birisiydi, bu nesirde çok geçmektedir. Burada ben, nesrin tamamını anlatabilecek ve diğer uzun sayfaları şizofrenik karalamalar haline indirgeyecek bir aktarma yapmak durumundayım ve seçtiğim paragraf şudur: "Gecenin geri kalanını hatırlamak bile istemiyorum. Bana, Mehmet nam-ı diğer Nahit için gözyaşı döken Canan'ı avutmak düşmüştü: Bu belki bir şey değildi ama Canan'a Mehmet Nahit'in, bizim de bildiğimiz gibi ölmediğini, yalnızca bir trafik kazasında ölmüş numarası yaptığını hatırlatmak zorunda kalıyordum: Mehmet'i bozkırın kalbinde bir yerde kitaptan çıkardığı bir bilgeliği hayata geçirmiş olarak, yeni bir hayatın yaşandığı harika diyarın harika sokaklarında gezerken mutlaka bulacaktık."[1] Kabala öğretisine alışmış olarak, artık bu ayetin, insan ruhunun vücut değiştirdiği, "öldü" demenin yanlış olduğu, Mehmet'in şimdi cennet misali bir diyarda olduğu, harika diyarın caddelerinde promenade yaptığı yollu yorumunu biliyoruz. Fakat bizim şimdi bu yorumlara ihtiyacımız bulunmamaktadır; şimdi "Nahit" adı ile Kabala ve sabetayizm bağlantısı önemlidir.

Burada, beni en çok zorlayan ve uzunca bir zaman bir başarısızlıktan diğerine götüren, "Nahit" adı ile sabetayizm azizleri ve hatta tanrıları arasında bir ilişkiyi, başlangıç hipotezi kabul etmem olmuştu; Sabetayist tarihte benzer veya yakın bir isim bulamıyordum. Bunda, "Nahit" adı veya Türkçe söylenişi de zorluk çıkarıyordu, kütüphanemde mevcut, *Arapça-Fransızca İsimler Sözlüğü*, "Nahid" veya "Nahed" olarak verilen bu ismin karşılığını, "qui a

1) O. Pamuk, *Yeni Hayat*, op. cit., s. 110.

la poitrine bien formée, jeune fille qui devient femme" olarak gösteriyordu; kız adıydı, göğüsleri henüz yuvarlaklaşan, kızlıktan kadınlığa geçen kız anlamına geliyordu ve güzel kız demekti. Uymuyordu.

Bilim tarihinde beni en çok uyaran şartlanmalardan birisi, Kepler'in başına Selendir; Kepler, Copernicus Devrimi'nin matematik yasalarını formüle etmek istiyor ve ne yapacağını biliyordu. Güneş'in etrafında dünyanın hareketinin matematik formülasyonunu araştırırken hareketin dairevi olacağını düşünüyor ve başkasını düşünemiyordu. Neden? Çünkü o zaman dairevi olan estetikti, kadınlarda da sadece yuvarlak olan yüzler güzel sayılıyordu ve Kepler elipse bakamıyor, yamuk buluyor ve sadece daire üzerinde çalışıyordu. Bilim tarihçileri, Kepler'in bu eski güzel tanımı nedeniyle on bir yıl kaybettiğini hesaplıyorlar; benim kaybım daha az oldu.

Doğrusu söylenecek olursa, burada O. Pamuk'a haksızlık yapmamamız gerekiyor çünkü yeterli ipuçlarını vermiş görünüyor; özellikle dışarıdaki alıcılarını doğru yola yöneltmiş durumdadır. Ancak ben, insan ve tanrı adı aradığım için bu işareti uzun süre göremedim, hata benimdir.

O. Pamuk nesrinde, bizim Mehmet, Melek-Canan'a, "Önceki adı neymiş?" diye soruyordu ve cevabı olduğu türden aktarmak gerekmektedir. "'Nahit' dedi Canan, astrolojiye inananlar gibi başını bilmiş bilmiş sallayarak. 'Venüs yıldızı demekmiş.'" Bunu okuyunca, O. Pamuk'un elinden geleni fazlasıyla yapmış olduğu sonucuna varıyoruz. Ne yazık, benim bunu görmem çok kolay olmadı ve çok geç olmuştu.

Kuşkusuz yeni dilimizden gelen bir zorluk var, kısa ve uzun a'ları aynı yazıyoruz. Halbuki, bu ismin Arapça'sı kısa "a" ve Farsça'sı ise uzun "a" ile yazılıyor; ikincisinde elif var. Bu farkı saptadıktan sonra gerisi kolaylıkla ortaya çıkıyor, herhangi bir Ferheng-i Farisi'de, hem "sitare-i zohre" ve hem de "zohre" karşılığını buluyoruz ki, "zohre yıldızı" ve "zöhre" anlamındadır. *Farsça-Fransızca Sözlük*, "Nahid" karşılığını "Venüs" olarak gösterirken, *İngilizce-Farsça Sözlük* de "venus" karşılığında, "Nahid", "Zohre" ve yine "Venüs" demektedir. Demek, O. Pamuk nesrinde "Nahit" karşılığında bildirilen "Venus" doğrudur; bir tek "zohre" eksik kalıyor, bunu bildirmiyor, deşifrasyonu bize kalmaktadır. Bu arada, yuvarlaklaşan kız memesi ile "Venus" arasında a'nın üzerindeki şapka kadar bir fark olduğunu da bu arada saptamış oluyoruz.

İran isimler sözlüğünde, "Nahid" için, "nam sitare-i zohre" deniliyor,

"zöhre yıldızı ismi" ve "der İran-ı kadim an ra mi prestidand" ibaresi de ekleniyor;[1] Eski İran'da Nahid'e tapınıldığını anlıyoruz. Demek eski İran'da da tanrısal bir attribüsyonu var; bu güzellik ve parlaklığından kaynaklanmaktadır. Bu haliyle bütün dillere girdiğini görüyoruz, Nahid'in Zohre aracılığıyla İbrani karşılığını araştırdığımızda da, "Zohar" ile karşılaşıyoruz; Arabi ve İbrani dillerinin akrabalığını, hesaba kattığımızda, "Zohre" ve "Zohar" sözcüklerinin, adları biraz değişik olmakla beraber nerede ise aynı karakterlerle yazıldığını da görüyoruz. Demek, Nahit'in İbrani karşılığı Zohar'dır.

Yahudi Ansiklopedisi'nin "Zohar" maddesi ise, "the book of Splendor" parantezinden sonra, "the central work in the literature of the Kabbalah"[2] ibaresiyle başlıyor; demek Kabalanın temel kitabıdır. İsmin başında, İbrani "sefer", İngilizce "book", kuşkusuz Türkçe "kitap" sözcükleri olmakla beraber öneminden dolayı, sadece "Zohar" deniliyor ve göz kamaştıran parlaklık, yüksek ışık saçılması anlamlarına geliyor; O. Pamuk da, bu nesrinde, sürekli olarak göz kamaştıran ışık veren kitaptan söz ediyordu.

Bu şekilde, O. Pamuk'un bu nesrinde bir "kahraman" için uygun bulduğu üç ismi de Kabala ve sabetayizmden aldığını ortaya çıkarmış oluyoruz. Sabetay'ın, mesihlik yolunda *Zohar* üzerinde yoğunlaştığına işaret etmiştim. Demek bütün işaretler Sabetay'ı göstermektedir.

1) Mahmud Rıfat, *Ferhenk-i Nam*, Tehran, 1329, s. 145.
2) *Encyclopedia Judaica*, cilt 16, p. 1193.

Yedinci Bölüm

KİTAP

Sefer ha-Zohar, Türkçesi, *Zohar Kitabı*, 1300 yılına doğru Madrit'e yakın bir yerde, Moşe ben Şem Tov tarafından, İbrani'den dilimize aktaracak olursak, Musa bin Adıgüzel'in eliyle, yazılmıştı;[1] uzun araştırmalarda yazarını tartışmasız saptadığı kabul edilmektedir. Bu dönemler, Müslüman İspanya'nın pek verimli olduğuna tanıklık edilmektedir. İbn Rüşt'ten başka, bu tarihten yüzyıl kadar önce İbn Arabi de henüz İspanya'daydı, orada doğmuştu, gezginciydi, İslam tasavvufunun en büyük isimlerinden sayılmaktadır. Konya'ya kadar gelmişti, Sadrettin Konevi'yi tilmiz saymış, annesiyle evlenmişti; Celalettin-i Rumi'yi hazırlayanlar arasında adı geçmektedir. *İslam Ansiklopedisi*'nde İbn Arabi maddesini yazan Ahmet Ateş, "herhangi bir şeye delalet eden isimler ona bir insan şahsı gibi görünmüş"[2] demektedir; kitabın bir insan veya Tanrı muamelesi görmesi sufizmde yadırgatıcı olmamaktadır.

İbn Arabi, İslam mistizminde, ifradı temsil ediyordu; tasavvuf ile Sun-

1) G. Scholem, *Kabbalah*, N.Y. 1974, p. 57.
2) *İslam Ansiklopedisi*, cilt 8, s. 534.

na'yı bağdaştırmayı deneyen Gazali'ye nispetle, *Britannica*, "in decided contrast", tam karşısında bir yer ayırmaktadır;[1] Arabi'de panteist vurgular hep belirgindir. Büyük sufist hikmetlerine akıl yoluyla ulaşmadığını, bunların kendisine melekler sayesinde getirildiğini ileri sürüyordu ki bu peygamberlerin yoludur.

Küfür gerekçesiyle birkaç kez ölümle burun buruna gelmesine karşın, İbn Arabi'nin zındıklık suçlamasıyla öldürülmediğini biliyoruz, Profesör Ateş'in anlatımından buna şaştığı izlenimini alıyoruz; nitekim incelemesinin sonunda, "İbn Al Arabi'nin eserlerinde, bilhassa Fusus ile Futuhat'ta dış manası açıkça küfür olan bir çok şey vardır" hükmünü saklamamaktadır. Ölümden kurtuluşunu, oturduğu her yerde egemenlerle iyi geçinmesi kadar, her türlü mistizmin bir değişmez niteliğinde de aramak zorunludur; hem Yahudi ve hem de İslam tasavvufu Kitab'a, *Tevrat* ve *Kur'an'a*, harfi harfine bağlıdır, fakat her kelimenin ve hatta harfin arkasında bambaşka bir anlam olduğu inancındadır. Batını, derindeki anlamı esas almalarına karşın, bu hal sufilerin, yasaya sıkı sıkıya bağlı oldukları inancını yaratıyor ki, görünüşte de olsa, bunları, tehlikeler karşısında korumaktadır.

O. Pamuk'un nesrinde kitapla ilgili çoğu anlaşılması zor pasajlar saymakla bitmemektedir, bunların birinde "iyi bir kitap, olmayan şeylerin, bir çeşit yokluğun, kir çeşit ölümün anlatıldığı bir yazı parçasıdır" türünden bir hikmet telaffuz edildikten sonra "ama kelimelerin ötesinde yeralan ülkeyi yazının ve kitabın dışında aramak boşuna" sözleriyle ister judaik isterse Müslüman olsun, şeriata ve kitaba bağlılık tazelenmektedir. Pamuk'un bu ve benzeri cümle veya paragrafları, İbn Arabi'den kopya etmiş olması ihtimali çok yüksektir çünkü nesrinin sonuna doğru, Dante ile İbn Arabi'yi kaynakları arasında saymakta ve her ikisinden de hikmetli laflar aktarmaktadır.

İbn Arabi'yi inceleyen yabancı kaynaklar, sık sık Dante çağrışımı yapıyorlar; Ahmet Ateş ise, Arabi için, "Dante'nin *İlahi Komedya*'sına örnek teşkil ettiği ileri sürülmüştür" bilgisini vermektedir. Bu da bizi tekrar Dante'ye dönmeye özendiriyor; verimini kamtlayabilmeyi umuyorum.

1) *Encyclopedia Britannica*, cilt 15, p. 1130.

SPIRITUALITÉS VIVANTES
COLLECTIONS PUBLIÉES SOUS LA DIRECTION DE
P. MASSON-OURSEL et JEAN HERBERT

Série Islam

MUHYI-D-DİN-IBN ARABÎ

LA SAGESSE DES PROPHÈTES
(FUÇÛÇ AL-HIKAM)

TRADUCTION ET NOTES PAR
TITUS BURCKHARDT

PRÉFACE DE
JEAN HERBERT

ÉDITIONS ALBIN MICHEL
22, rue Huyghens
PARIS

DANTE

O. Pamuk'un nesrinin ilk sözcüğünden başlayarak, ilk paragrafını aktarmıştım, bıktırıcı da olsa okunmasının imkansızlığını kanıtlamak zorunluluğunu duyuyorum. Şunu da aktarabiliyoruz: "Geceleri kitabı okuyordum, sabaha kadar gözlerimdeki ağrıdan, uykusuzluktan takatim kesilinceye kadar. Okumalarımın arasında bazen, kitaptan yüzüme vuran ışık öylesine güçlü, öylesine parlak geldi ki bana, değil bütün ruhumun masada oturan gövdemin de eriyip gittiğini, beni ben yapan her şeyin kitaptan fışkıran ışıkla birlikte yok olduğunu düşünürdüm. O zaman, beni de içine alarak büyüyen ışığın, önce yeraltındaki bir çatlaktan sızan bir ışık gibi, sonra gittikçe güçlenerek, yayılarak dünyayı sardığı, o dünyada benim de bir yerim olduğu canlanırdı gözlerimde..." Aynı, ilk pasajdaki gibi bir kabalistik süreci, Tanrı'nın nuru ile müminin maddi vücudunun yok oluşunu okuyoruz.

Anlatı yeteneğinden yoksunluğu saptanmıştı, sınavdaki tembel öğrenci misali hep tekrarlamaktadır: "Bu hayaller bir an içimde öyle dehşet uyandırdı ki tıpkı onu ilk okuduğum gün yaptığım gibi, sayfalardan fışkıran ışıktan korunmak ister gibi yüzümü kitaptan korkuyla uzaklaştırdım. Odamın sessizliğini, masamın bana verdiği huzuru, ellerimin kollarımın sakin duruşunu, eşyalarım, sigara paketim, makasım, ders kitaplarım ve perdeler ve yatağım arasında kendi gövdemin burada, başka bir hayatın içinde kalakaldığını kederle gördüm." Burada da Tanrı'nın ışığı, ruhu eski vücudundan ayrılıyor, tekrar okumuş oluyoruz.

Artırmak mümkündür. "Kitabı okumak için aldığımda, artık hiçbir kitaba, hiç bir hikayeye ihtiyacım yok diye düşünüyordum. Önümde açılan yeni dünyayı iyice anlamak için yalnızca bakmalı, gözlerimle her şeyi tek tek görmeliydim. Ama kitabı okuduktan sonra görmem gereken şeylerin arkasını da bir anda gördüm."[1] Artık bu aktarmaya son veriyorum, gösterebildiğimi sanıyorum.

1) O. Pamuk, *Yeni Hayat*, op. cit, ss. 37, 41, 73.

Tekrar var ve anlatım yok, biz de bunu tekrarlamak zorundayız. Anlatamamakta O. Pamuk'un hiçbir edebi kabiliyetinin olmamasının ve gerçekliği yaratıcı bir biçimde kavrama yetisinden yoksun olmasının rolü büyük; yalnız, anlatının niteliğinden gelen güçlükler de var. Bu açıdan Dante hem anlatıyor ve hem de güçlüklere işaret ediyor; başvurmak durumundayız.

Peki hangi Dante? Hiç kuşku yok, Dante'nin kabalistik ve sabetayist yorumu bize en çok ışık tutandır ve bu nedenle daha önce işaret ettiğim üzere Profesör S. Erman'ın Dante broşüründen yararlanmamız doğal karşılanmalıdır. Aktarmıştım, S. Erman, "Dante, Allah'a baktığı zaman kelime ile ifadesi mümkün olmayan muazzam bir ışık görmekte, o büyük nur bütün benliğini ve kalbini sarmaktadır." diyordu. Buradan devam etmek durumundayız.

* * *

"Ilahi nur bütün aleme
ona layık olunduğu nispette nüfuz etmektedir
o surette ki hiçbir şey ona engel olmamaktadır."

* * *

"Uyurken rüya görüp de
uyandığı zaman en büyük kısmı hatırlayan
ve gerisini unutan kimse nasılsa,
ben de şimdi öyleyim, bütün gördüklerim
sanki bitmiştir, sadece hayalimin
tatlı hatırası kalbimde yaşamaktadır."

* * *

Sufizmde, Tanrı ile buluşmak mümkündür ve ayrıcalıklı olanların ayrıcalığı olduğunu biliyoruz. Ancak hem Tanrı'yı görmeyi ve hem de bu buluşmayı tümüyle anlatmak imkansızdır. Anlatmak mı, özellikle çok da önemli olmamaktadır çünkü sufizmde akıl ve akıl işlemleri hep küçümsenmekte ve aşağı görülmektedir. Erman'ın broşüründen aktardığımız, Dante'nin bu dize-

leri, herhalde Profesör Erman'ın çevirisiyle sufizmin ve kuşkusuz Kabalanın bu sistematiğini mükemmel bir biçimde anlatmaktadır.

Şunu da eklemek yerindedir: "Dante'nin gördüğü nur gerçekten gözlerini kamaştıracak niteliktedir. Ona tahammül kendisine müyesser olmuştur ve bundan dolayı da şükranı ifade edecek kelime bulunmamaktadır. Bu ışığı görenin bakışlarını başka yere çevirmesi, yani Allah'ın yolundan ayrılması artık imkansızdır."[1] Güzel, demek, Dante'nin sabetayist yorumu, bir yeteneksizin anlatamadıklarını anlamamıza çok yardımcı olmaktadır.

Öyleyse devam etmek durumundayız, Erman'dan uzunca aktarmaların sakıncalarını verimi ile telafi ediyoruz. Yalnız buna başlamadan önce aktarma olmayan saptamalarımızı formüle etmenin gerekli olduğuna inanıyorum; Yahudilik ve İslamda tasavvufun yaygınlığına karşı, Hıristiyanlıktaki etkisizliğini, belki de bu sonuncuda, İsa ile Tanrı'nın insanlaşmasında arayabiliriz. Çünkü sufizm, bu iki dinde, Tanrı ile insanı birbirine yaklaştırma ve hedef olarak da aynılaştırma açılımını sağlıyor; akılcılığın karşısında durması ve İsmaili ve Mabet Şövalyeleri'nden sonra savaşçılıktan uzaklaşması ile pasifist bir etki yapmasının yanında,[2] böyle bir çekiciliği de içerdiği görülmektedir.

Profesör Erman şöyle sürdürüyor: "Bu satırlarla Dante, Hıristiyan dinindeki teslisi, tek vücut içinde üçlü ilahi kudreti, Allah'ın insanı kendisine benzer bir şekilde yaratışını ve Hazreti İsa'nın hem Allah ve hem de insan oluşundaki sırrı ifade etmek ister. Ancak şimdiye kadar hiçbir yorumcuda bulunmayan başka bir izah tarzına yani initiatique bir yoruma varmak imkansız mıdır? Dante'nin böyle bir tefsir tarzını düşündüğünü, bunu ifade etmek istediğini söylemek acaba büyük bir cüret olur mu? Hemen belirtelim ki *İlahi Komedya*, naçiz kanaatimizce, böyle bir yoruma müsaittir. Öyle anlaşılıyor, yorumdan öte bir saptama var çünkü şunları da ekliyor: "İşaret edelim ki Dante, o dönemde İtalya'da pek revaçta bulunan bir edebi akıma mensuptu. 'Fedeli d'Amore' yani 'Aşk Dostları' denilen bu akıma uyanlar, kendi aralarında gizli anlamlı bir dil kullanırlardı. Bu dilin, akıma yabancı olanlar tarafından anlaşılmayacağını Dante 'Vita Nova' adlı eserinin 14. bölümünde şu şekilde ifade eder: 'Bunun aynı derecede aşk dostu olmayan bir kimse tarafından anlaşılması imkansızdır.'" Öyleyse *Yeni Hayat* kitabına, orijinal adı *Nova Vita* idi,

1) Prof. Sahir Erman, *Dante ve İlahi Komedyanın Ezoterik Yorumu*, op. cit., s. 33.
2) Bu bağlamda *Tezler*'de, geliştirdiğim Yunus Emre çözümlemesine bakılabilir.

tekrar uğramış oluyoruz ve nesri bu tarikata inisiye olmayanların pek anlayamayacağını bir kez daha tespit etmiş bulunuyoruz.

Sufizmde ve esoterik tarikatlarda, yeni geleni merdivenlerden çıkarmada, buna "inisiyasyon" diyoruz, rehber esastır; Dante'nin *Nova Vita*'sında bu Beatrice ve Pamuk'un *Yeni Hayat*'ında da "Canan" idi[1] ve *İlahi Komedya*'da Beatrice'in rehberliği, bir yerden sonra etkisiz kalıyordu. Bundan sonrasını, yine Profesör Erman'ın broşüründen izliyoruz: "Nihayet Cennet'te rehberliği Beatris'ten devralan Sen Bernar'ın kişiliği üzerinde de duralım. Bilindiği gibi Sen Bernar, Tampl Şövalyeleri'nin de kurucusudur ve Dante'nin Viyana Müzesi'nde bulunan bir madalyonunda da şu satırlar okunmaktadır: F.S.K.I.P.F.T. ki şu cümlenin baş harfleri olduğu kabul edilmektedir: 'Fidei Sanctae Kadosch, Imperial is Pricipatus Frater Templarius.' Çevirecek olursak şu cümle ile karşılaşırız: 'Kutsal Kadoş İnancından, İmparatorluk Prensliğinden, Tampliye Kardeş.'" Bu kayıt, Dante'nin Türkçe'de Tapınak Şövalyeleri veya Mabet Şövalyeleri olarak bilinen, silahlı tarikata yakınlığını gösteriyor; Cennet'te rehber Sen Bernar'ın, masonizmde de aziz sayıldığını biliyoruz. Çünkü bu tarikat, ezoterik, batıni sayılarak bastırılıp, mensupları uzun işkencelerden sonra yakılınca, kalanlar masonizm ile birleşmişti. Kudüs'ü savunmak için kurulan Mabet Şövalyeleri'nden Sen Bernar'ın Dante'ye rehberlik ederek, Dante'yi Tanrı'ya ulaştırması, Erman, "nihayet Dante en büyük ışığa, Nur'a kavuşmakta, yani Allah'ı görmektedir" diyordu, dikkat çekicidir. Böylece, Mabet Şövalyeleri'nin kurucusu, Dante'de ve daha sonra masonizmde, "kuvvet" sembolü haline gelmektedir.

Demek Mabet Şövalyesi Sen Bernar, Dante'yi Tanrı'ya götürüyor; burada karşılaşılan tarifi imkansız bir ışık veya bir nur, artık bunu biliyoruz. Demek sadece "Nur" görülüyor, yalnız burada ayrıca "bir şey" var, Profesör Erman, "gözle görünmeyen bir şey" dedikten sonra, bunun için "Dante'nin aynadaki kendi aksi, yani insandır" bilgisini de ekliyor. Bundan sonra ve son olarak aktarıyorum: "Demek oluyor ki insan Allah'ın içindedir, onun ayrılmaz bir par-

1) "Ölü erkeğin elini bıraktı, dönüp Canan'ın yüzünü ellerinin arasına aldı, yüzyıllardır tanıdığı günahsız bir kız kardeşi okşar gibi okşadı.
'Melek' dedi. 'Sonunda buldum seni, sonunda, yağmur içinde onca yolculuktan sonra.'
Kanlı yüzü, Canan'a hayranlıkla, özlemle, mutlulukla bakıyordu.
'Gül bana', dedi ölmekte olan bilincini kız. Onun öleceğini anlamıştını, melek 'Bana gül ki o dünyanın ışığını bir kere olsun görebileyim yüzünde... Hepsi o ülkeler, ben de gitmek istiyorum oraya, yardım et, yardım et ki her soluk alışta biraz daha eksilişimi mutlulukla karşılayabileyim.'"
O. Pamuk, *Yeni Hayat*, op. cit., s. 81.
Kuşkusuz, bir trafik kazasının kabalistik-sabetayist anlatımını anlayabilmek kolay olmamıştır.

çasıdır. Ama bunun aksi de varittir, nasıl ki insan Allah'ın içinde ise, Allah da insanın içindedir. Yani insanın Allah'a izafe ettiği, O'nda görmek istediği bütün vasıflara, rüşeym halinde de olsa, noksan bir şekilde de bulunsa, insan yine de maliktir. İşte insan tekemmül eder, kendi kendini layıkıyla tanır, içindeki rüşeym halindeki bu vasıfları geliştirirse, kendi içinde saklı olan sırra erecek, dağın arkasında zannettiği hakikatin, kendi içinde bulunduğunu anlayacaktır. O zaman bütün yaratılanı sevecektir ve bu büyük aşk, yaratılanın içinde bulunan Büyük Yaratan'ı sevmesini de gerektirecektir. İşte, Doğu tasavvufu, Dante'nin mistizmi ve initiationdaki sır bu suretle birleşmektedir." Bizim de göstermek istediğimiz bu idi; bunun, tanınmış bir sabetayist ve masonun kalemiyle olması, ayrıca ikna edici sayılmasına katkıda bulunmaktadır.

ŞERH

Dante'den aydınlatıcı bir yardım alırken, "initiation" kavramıyla karşılaştık, *Encyclopedia Universalis*'de aktarılan bir tarife göre aşağı kabul edilen bir durumdan üstün sayılan başka bir duruma, psikolojik geçişi realize eden süreçtir;[1] etnologlar, ilanlarında, dinlerde ve büyücülükte olmak üzere üç tür saptıyorlar. Ancak bugün bile geçerliliğini koruyan inisiyasyonların kökünün, ilkel toplumlarda olduğu hep kabul edilmektedir.

Yahudi ve Müslümanlarda bugün bile geçerli olan bir inisiyasyon sünnettir, erkek çocuk, bir durumdan diğerine geçiyor ve mutlaka bir töreni var. Hıristiyanlıktaki vaftiz de bir inisiyasyondur; ilkinde erkeklik ve ikincisinde Hıristiyanlığa geçiş görüyoruz, kızlarda âdetin başlaması da bu kategori içindedir, önceleri özel bir törenle karşılanıyordu. Mutlaka dinsel bir töreni gerektiriyor, sünnette mevlûd okunması bu yüzdendir; bir hazırlık ve bir kopuş kaçınılmazdır. İnisiyasyonlarda acı duyulması gereklidir: eğer gerçek acı yoksa, simülasyonu olmaktadır.

İlke olarak gizlilik şarttır, ilk zamanlarda vaftizin gizli yapılması bu neden-

1) *Encyclopedia Universalis*, cilt 8., p. 1032.

le gerekiyordu; inisiyasyon ile statü değiştiği için yeni isim aranmaktadır, gizli örgütlerde ve masonlarda bunu görüyoruz. Kuşkusuz sır tutma çok önemlidir; hazırlık döneminde en çok buna önem verilmektedir. Hem sır tutma ve hem yeni bir statüye geçme yeni bir isim kadar, bir de yeni dile yol açıyor ki gizli cemiyetlerin çoğunda sembolik anlatıma ve işaretlerle anlaşma sağlanmaya önem verilmesinin nedeni de buradadır.

İnisiyatik cemiyetlerin gizli olması için bir neden yoktur; tehlike halinde gizliliğe çekiliyorlar ve daha sonra kendilerini güvende gördüklerinde açılıyorlar; Türkiye'de masonluk bunun çok canlı bir örneğidir. Yalnız bu böyle olmakla beraber, inisiyatik örgütlerin en önemlilerinin gizli olduklarını biliyoruz; bunların başında da Tapınak Şövalyeleri gelmektedir. Aslında Tapınak Şövalyeleri, Müslümanlıktaki İsmaili Hareketi türünden, inisiyatik örgütlenmelerin en gelişmiş tipini oluşturmaktadır; Müslümanlıkta İsmaili ve Hıristiyanlıkta Mabet Şövalyeleri, bütün gizli ve bu arada batıni oluşumlara modellik yapılar. Birisi Haçlılar tarafında ve diğeri karşısında, Hıristiyanlık ve Müslümanlığa çok büyük hizmette bulundular; daha sonra her ikisi de kendi cephelerinde müfrit sufizm ile suçlanarak küfür sayıldılar.

Böylece biri sunni İslam ile anlaşmak isteyen Moğollar ve diğeri de papalıkça desteklenen Fransa kralı tarafından katliamlarla ortadan kaldırıldılar. Kalanları islamik cephede, Kurtuluş Savaşı'nda liderleri Aga Han kanalıyla Mustafa Kemal'e maddi yardım gönderen İsmaililer ve diğeri de Türkiye'deki kolları bir ara Mustafa Kemal tarafından kapatılan masonluk olarak sürüyorlar.

Tapınak Şövalyeleri, Haçlı Seferleri içinde Kudüs'te kurulan Latin Devleti'nin zor zamanında ortaya çıktılar; önemli bir bölümü asil ve şövalye idi, yoksulca yaşamayı ve bekar kalmayı seçtiler. Kudüs'ü Müslüman yağmacılardan korumayı amaç edinmişlerdi, Kudüs Kralı, bunlara, Aksa Camii'nin yanında, tapınağın bulunduğu yerde barınak verdi; "Tampliye" adını buradan alıyorlar.[1] Hasan Sabbah'ın İsmaili örgütü ile ilişki kurduklarına inanılmaktadır, İsmailiye'den çok etkilendiklerine kesin gözüyle bakılıyor; ön tarafında

1) Bu adın, tarih sayfalarından çıkıp güncel politikaya girmesi, İçişleri Bakanı S. Tantan'ın, yolsuzluklarla mücadele ederken, pek çok yolsuzluğun arkasında, Mabet Şövalyeleri'nin bulunduğunu söylemesi üzerine oldu; önemli yansıma yaptığını hatırlıyoruz. Ancak bu sözün merak uyandırması ve dizi başlığı olmasına karşın, bir süre sonra Tantan bakanlıktan ayrılmaya zorlandı; oligarşik matbuat, bir zamanlar prens saydığı Tantan'ın kuyusunu kazmaya çoktan başlamıştı. Çağdaş Türkiye'de, Mabet Şövalyeleri tarikatı olmadığına göre, sabetayistler veya masonların, belki de her ikisinin, kastedilmiş olması mümkündü; araştırılmayı beklemektedir.
F. Ünlü, "Şövalyelere Karşı Tantan Fırınası", *Y. Şafak*, 20 Kasım 2000.

kırmızı bir haç olan beyaz bir tunik giyiyorlardı; kırmızı rengine burada da rastlıyoruz. Kırmızıyı, Hasan Sabbah tarikatının da benimsediği ve giydiği ileri sürülmektedir; demek heterodoks olanlar seviyorlar veya egemenler de çizgi dışını sembolize ettiğine inanıyorlar, aşağılıyorlar.

Kudüs ve Filistin'den, Müslümanlar tarafından atılınca, Fransa'da örgütlendiler, banka işine girdiler, ezoterik bir örgüt oldukları biliniyordu; güçlenmeleri hem Fransa Kralı'nı ve hem de Papa'yı ürkütüyordu. XIV. Yüzyıl başında, papalık engizisyonu harekete geçirdi, sufi oldukları, İsa'ya saygıları bulunmadığı, Müslümanlarla iyi ilişkiler içinde oldukları ve hiç kuşkusuz sodomi suçlamalar arasındaydı; işkenceler itirafları sağladı. Fransa Kralı, ansızın bütün hücrelerine hücum başlattı; çoğu yakıldı. Kalanlar İskoçya'ya kaçtılar; masonizmle birleşerek masonlara, inisiyasyon, gizlilik, semboller ve sufizm konularında deneyimlerini aktardılar.

AÇILIM

Profesör Erman'ın, Dante broşüründen ayrı olarak, bir başka kitaba önsöz yazdığına değinilmişti, burada Profesör Erman, ezoterik düşünceden "Kabaladan başlayan, Templier'lerce sürdürülen ve İslam tasavvufunda en güzel ifadesini bulan" çizgi ibaresiyle söz ediyordu. Bu kitap ise, kendi önsözünde, bir adım daha atarak, "felsefi alanda panteizm, İslami kültür içinde tasavvuf adını alan ezoterik doktrinler masonluk ile çağdaş dünya üzerindeki en büyük etkisini göstermiş ve günümüz Batı uygarlığını oluşumunda büyük rol oynamıştır" demektedir.[1] Öyleyse, Kabaladan masonizme bir yol çizilmektedir.

Eğer C. Gener'in bu kitabının, Türkiye masonizminin görüşlerini de yansıttığını düşünürsek, böyle düşünmeyi özendiren nedenler açıkça var, bir cephe tutulduğu yargısına ulaşabiliyoruz. Bir kez, Kabala ve tüm sufizmde kabul gören, yaratan-yaratılan ilişkisinin reddini burada da görüyoruz, masonizm de bu itikattadır. Bu kitap kurulan cephenin konuşlanması sorununda

1) C. Gener, *Ezoterik-Batını Doktrinler Tarihi*, İstanbul, 1994, önsöz.

ikircikliliklen uzak durmaktadır ve uzun bir aktarma bunu gösteriyor: "Tek tanrılı dinin gerçek anlamını bilen ve ezoterik öğretiyi savunanlar ile daha sonra ortaya çıkan yaradancı dinlerin Ortodoks inanırları arasındaki amansız çatışma bu tarihten sonra başlamıştır. Bu çatışma, Yahudilerin Kabalacıları, Katolik Kilisesinin ezoterik inançlı Şövalyeleri, Sünni Müslümanların da Mutasavvıfları sapkın olarak nitelendirmelerine yol açmıştır. Bu yönde tavır da papalığın Templier'leri yok etmesine, Masonluğu aforozuna, Sünni Müslümanların 'Enel Hak' diyen Hallaç el Mansur'un derisini yüzmelerine, Ismaililer ve Babailer gibi Batıni görüşü savunanları daima ezmeye çalışmalarına neden olmuştur."[1] Kuşkusuz bu uzun aktarmada, buraya kadar yapılan analizlere bir ek yok; sadece karşılıklı konuşlanmayı belirtmesi açısından yararlı bulabiliriz.

Burada, Mabet Şövalyeleri'nin son derece sempatik bir anlatımıyla karşılaşıyoruz; "Templier'ler Hasan Sabbah'tan ezoterik öğreti ile birlikte bir şeyi daha öğrendiler, gerçek inançlarını saklamayı ve iyi birer Hıristiyan gibi görünmeye devam etmeyi" deniliyor ki çok önemli sayılmaktadır. Tampliye'lerin, Ismaili'lerden öğrendiklerinin sanıldığından fazla olduğunu anlıyoruz; "Templier'ler, tıpkı Ismaililer gibi birbirlerini tanıyabilmek için gizli işaret, parola ve semboller kullandılar" ifadesi de bunu gösteriyor ve öğrendiklerinin, sabetayistler ile masonlar tarafından hâlâ yaygın olarak kullanıldığı kabul edilmektedir. Fakat gizli haberleşmenin, Templier'lere, en çok, papalık tarafından başlatılan saldırı sırasında işe yaradığı belirtiliyor; önemlidir. Bu saldırılar sırasında, masonların, Tampliyeler'e kapılarını açtıklarının kaydedilmesinden sonra, "o günden itibaren masonluk, bir mesleki kuruluş olmanın yanı sıra, ezoterik doktrinin Avrupa'daki uygulayıcısı ve yayıcısı konumuna yükseldi" değerlendirmesine yer veriliyor; birleşmenin hem uygulamada ve hem de doktrinde gerçekleştiğini öğreniyoruz.

C. Gener, Kabala ile ilişkiler konusunda da bilgiler sağlıyor, "inisiyasyon töreni" hakkında, burada amacın "üyelerinin zihinlerinde var olan ışığı ortaya çıkarmak" olduğunu belirtmektedir. Bir de şu önemli bilgiyi eklemektedir: "Masonluk, bedenin ölüp, ruhun canlı kaldığı inancını savunmaktadır ve mason olmak isteyenlere tıpkı tanrıya inancı gibi ruhun ölmezliğine inanıp inanmadığı da sorulur. Bu inançta olmayanlar da derneğe alınmaz." Bu bilgilere

1) ibid., s. 44.

baktığımızda, O. Pamuk'un nesrindeki aşırı acemilikleri bir kenara bırakırsak, iki öğretinin birbirine çok yakın olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz. Bütün bunlar bir yana, C. Gener'in "ancak hiç kimse bir tek yaşam içinde kamil insan olmaz" hükmünü ise pek çok yararlı ve ışık saçıcı buluyoruz çünkü bu hüküm sayesinde O. Pamuk'un insancıkları birkaç kez öldürmesinin sırrına yaklaşıyoruz. Demek adam olabilmek için, birkaç kez ölmek gereklidir.

Bu kitabın ilk baskısı, Haziran 1994 tarihinde çıkmış durumdadır; O. Pamuk'un *Yeni Hayat*'ı ise, Ekim 1994 tarihini taşıyordu. Pamuk'u, bunun yönlendirdiğini ve yolunu açtığını düşünmek yerindedir; kitabında birbiriyle ilgisiz iki küme malzeme olması da böyle düşünmemize yardım ediyor, solculukla ve öğrenci çatışmaları ile ilgili başka bir kitap için hazırlanırken yön değiştirdiğine hükmetmemiz zorunludur. Fakat bu malzemelerden de vazgeçmemiş, *Yeni Hayat*'a yığmış; bu, varsa, okuyucularının ayrı bir talihsizliğidir.

Bir yıl geriye gittiğimizde, 1993 yılında başka bir kitap yayınlanmıştı; bu kitap ile Türk aydınlarının Yahudilik konusunda görüşleri gerekçe gösterilerek, bazı sabetayistlerin, kendilerini açıklamaya zorlandıklarından söz etmiştim. O. Pamuk, bu tür bir zorlanmayı en iyi kabul edenler arasındaydı. Aynı yılda, bir de Tansu Çiller'in, hiç umulmadık bir biçimde, başbakanlık koltuğuna oturtulması var; kuşkusuz ben henüz bu alandaki bulgularımı yayınlamamıştım, fakat oturtanlar kimi nereye oturttuklarını biliyorlardı ve hiç kuşkusuz, sabetayizm ve Yahudilik de aynı bilgiye sahipti.

Tabii Bayan Çiller başbakanlık koltuğunu elde eden ilk sabetayist değildi, sonuncu olmadığını da kabul edebiliriz. Fakat Türkiye-İsrail ilişkilerinin birtakım yazılı bağlantılar düzeyine çıktığı ve dünya Yahudi örgütlerinin Türk dış politikasının ağırlıklı unsurlarından birisi haline geldiği, matbuat ve kanallarda paylarının yükseldiği bir dönemdi; açılım ve açıklama yapma zamanının geldiğine karar vermiş olmaları mümkündür

Sekizinci Bölüm

SİNEKLİ BAKKAL

İngiliz sömürgecileri mi, yoksa Amerikan emperyalizmi mi daha köktenci; bu soruyu, usta elleri bileklerinden kesme ile beyinleri zaptetme operasyonlarının karşılaştırmasına indirgeyebiliriz. Kolonyalistler, İngiliz pamuklu dokuması ile rekabeti önlemek için Hint ipekli dokumacılığını katletmeyi gerekli gördüler ve sanatsal ipekli dokuyabilen ustaların ellerini kopardılar. Amerika ise, insanlarımızın kendine özgü hiçbir estetik yetisi ve değer düzeni olmaması için bir savaş halindedir; bu amaçla insanlarımızın beynine pamuk pres tatbik etmektedir.

Türkiye sözkonusu olduğunda, dünya Yahudiliği, Amerikan emperyalizminin, hem öncü kuvveti ve hem de beşinci kolu olmaya talip durumdadır; bu topraklardaki tarihsel birikimin bir imkan sağladığına inandıklarını düşünebiliriz. Sabetayizmin ise aynı dinden sayılmamakla birlikte aynı kavimden olduğu kesindir, ayrı bir olanak yaratıyor; hem içeride kapalı ve dışarıda açık ve hem de içerisine açık dışarısına kapalı olması, özel kuvvetler anlamına gelmektedir.

Bunu, tüm öğreti ve ideolojimize bir düşmanlık sayabiliriz. Fakat bu, ön-

celikle sabetayizmin kendi kendisine düşmanlığıdır. Çünkü bu aynı zamanda, sabetayizmin yaratılmasına en çok katkıda bulunduğu değerler sistemine düşmanlıktır; insana ters bir davranış olduğunda kuşku yoktur. Bir ölçüde, tekeller düzeninin, kapitalizmin yaratılmasına katkıda bulunduğu insanı ortadan kaldırma savaşına benzetebiliriz fakat bu benzetmeden teselli çıkarmak da insanlık serüvenine yakışmamaktadır.

Bu açıklamalar, islamcı doktrin ile modernizmi, bir yerde değerlendirme birliğine getiriyor; modernizme karşı islamcı siyasal düşünce, Türkiye modernizmi ile sabetayistler arasında birebir bağlantı kuruyor. Bu kurgu önemli bir abartma marjı içerse de özünde doğrudur. Türkiye'nin çağdaşlaşmasında, özgürlük mücadelesinde, sosyalist kanalların açılmasında sabeyistlerin ortaklığı şu anda yazılamayacak kadar önemlidir; buraya kadar islamcı değerlendirme ile soğukkanlı değerlendirme anlamında bir birlik var. Ayrılık, modernistlerin bunu doğal ve bir ortak kazanım saymalarındadır.

Bin dokuz yüz altmış yedi, Araplar ile İsrail arasında "Altı Gün" savaşına kadar Türkiye Yahudiliği ile Sabetayistlerinin, yaşadıkları toprakları, tek toprakları saydıklarından kuşku duymamızı gerektiren hiçbir tarihi kayıt bulunmamaktadır. Analizini başka bir çalışmamıza bırakmak zorundayım; "Altı Gün" savaşı, burada gerçek bir milat olmaktadır. Bu tarihten sonra her gün daha çok keskinleşen biçimde bir sadakat problemi ortaya çıkmış görünüyor; bugüne geldiğimizde uçurumun çok büyüdüğünü anlayabiliyoruz fakat somut olarak görebilmek için bir karşılaştırmaya ihtiyacımız var. Halide ve *Sinekli Bakkal* bize bu imkanı vermektedir.

HALİDE

Halide Edip Adıvar'ı, Sabiha Sertel ve Behice Boran ile birlikte, hepsi de göçtüler. Cumhuriyet döneminin en aktivist ve modernist üç kadını olarak gördüğüm, herhalde, bilinmektedir. Üçü de yenilik ve özgürlük mücadelelerinin, belki de zorunlu bir sınaması olarak, ülkelerini terk ile dışarıda yaşa-

mak zorunda kaldılar; ikisi Sabiha ve Behice, başka topraklarda, bu dünyadan ayrıldılar. İkisi, Sabiha ve Halide sabetayist idiler.

Estet Ahmet Hamdi Tanpınar haklıdır, Halide XX. Yüzyılın başlarında Türk romanını tek başına temsil ediyordu; *Handan* yazarı demek yetiyordu. *Sinekli Bakkal*'ı, 1935 yılında ülke dışında İngilizce olarak *Clown and the Daughter* adıyla yazmıştı, sonra Türkçe'ye çevrildi, Türkçe'sinde bozukluklar olduğu hep not edilmiştir. Özgün adı, *Palyaço ve Kızı* olan bu roman, sokak oyunlarında zenne rolüne çıkan "Kız Tevfik" ile kızı "Rabia" üzerinedir. Başka bir yerde, "Rabia" adında, yarı azize bir sabetayist kadın olduğunu tespit etmiştim, onomastique bir bağlantı düşünülebilir; hafız olarak yetiştirilen ve zengin konaklarında *Kur'an* ve mevlit okuyan Rabia, Türk edebiyatında en iyi geliştirilmiş kadın tiplerinin başında yeralıyor. Aslında Halide'nin bütün kadınları gelişmiş, kişilikli, zamanlarının önünde ve öncüdürler; Halide de öyledir ve bütün kadınlarına kendisinden bir parça verdiğini düşünebiliriz.

Bana Türk düşüncesinde olumlu ne yaptığım sorulursa, Halide'nin rehabilitasyonunu da sayarım; Kurtuluş Mücadelesi'nde Amerikan siyasetine yakınlığı ve manda taraftarlığı hep başına kakılmıştır. Amerikan Koleji'nden mezun ilk "Türk" kızı idi, böyle bir kültür ile yetiştirilmişti ve mazlum ülkelerde Lenin'in estirdiği rüzgarı etkisizleştirebilmek için zamanın Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson'ı modern bir mesih haline getirmişlerdi, kolejli Halide'nin de mesihin arkasından koşması kabul edilemez olsa da anlaşılır bir insan halidir. Mandacılığına gelince, önde olanların hiçbirisinden daha önde mandacı değildi; mandacılığın bir çare değil fakat zehir olduğu da henüz idrak edilemiyordu, icadı çok yeni olmuştu.

Halide'ye "mandacı" olarak bakmak, bir haksızlık olmasının yanında bir yöntem hatasıdır; "manda", Halide anlayışımızda çok küçük bir yerdedir, zamanın genç ve büyük şöhreti, hiçbir zaman ününü zinciri yapmadı ve hep özgürlük için koştu, bu nedenle 31 Mart'ta, bir mevlevi dergahı ve Amerikan Koleji'nde saklanmak zorunda kaldı, gizlilik eğitimi almış bir hali vardı. Anadolu'da mukavemet başlayınca tarafını seçmede tereddüt etmedi, mitinglerde kurtuluş için konuşuyordu, mistikti ve kurtuluşu yankılamaya yatkın bir duruşu ve sesi vardı. İstanbul işgal edilince, bildiği Batı'ya değil, Anadolu'ya geçti; kırk yaşına yaklaşıyordu, o zamanlar emekliliğe yakın bir çağdı ve bu ünlü yazar ve profesör, bir kurtuluşta, "Onbaşı" Halide olarak bir "yeni hayat"

için yola çıkıyordu.

Halide, kendisi silahlı mücadeleye giderken, belki de protejesi, Sabiha ile kocası Zekeriya'yı, sağladığı bir bursla New York'a eğitime gönderiyordu; Sabiha "Derviş"[1] soyadını kullanan güçlü bir sabetayist aileden geliyordu. *Sinekli Bakkal*'da. Rabia'dan sonra gelen önemli kadın kahraman da "Sabiha" adını taşımaktadır; eğlenceye düşkün, akıllı, kişilikli, muhtemelen çapkın ve mutlaka modernist, kendisini göstermeye eğilimli bir tip oluyor ki, gerçek Sabiha'yı hatırlatmaktadır.

Sinekli Bakkal üzerine daha önceki değerlendirme yazılarımda "kemalist estetik" adını verdiğim bir eğilim üzerinde durmuştum; bunu, bu topraklardaki malzemeyi, Batı teknikleriyle işlemek ve üründe yerel ruhu saklı tutmak olarak tanımlayabiliyorum. Gerçekliği ve yapılabilirliği ayrı, Ziya Gökalp'in öğretisi buna yakındır;[2] ben, şimdi, *Sinekli Bakkal*'ı bir de sabetayist kültür açısından ele aldığımda, bu asıl değerlendirmeyi değiştirmek gereği duymuyorum.

Sokak tiyatrocusu Kız Tevfik'in, mahalle imamının kişilikli kızı Emine'den olma, *Sinekli Bakkal*'da Halide sık sık mevlide de atıf yapıyor ve dizeler aktarıyor, doğuştan yetenekli ve kararlı Rabia, yerel toprağı temsil ediyor ve İtalya'dan gelme, muhtemelen eski bir din adamı ve İstanbul'da konaklarda piyano dersi veren Peregrini de Avrupa'dan gelecek modern tekniğin sembolü oluyordu. Tahmin edileceği üzere, aradaki katalizör, mevlevi Vehbi Dede var; Peregrini ile sürekli konuşmaları hep sufizm üzerinde yoğunlaşmaktadır. Vehbi Dede, Rabia'ya mevlevi müziği de öğretiyor ancak bu olağanüstü yetenekli hafızdan Peregrini'nin eğitimiyle büyük bir virtüöz ve besteci beklemek hakkımızdır ve beklediğimize kavuşuyoruz.

Temel matriks budur ama Halide mükemmel bir roman yazıyor ve her okuyuşumda büyük haz alıyorum, tekrar tekrar okuyabiliyorum; Sabiha'nın kocası Selim Paşa, Zaptiye Nazırı idi ve ihtilalci Jön Türkleri avlayıp falakaya

1) Derviş Efendi, İzmir'de sabetayizmin gelişmesinde çok önemli roller oynamış, cinsel özgürlük kavramını sabetayizme katmış bir dini liderdi; önemli bir kolun başındadır. G. Scholem, Derviş Efendi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. G. Scholem, *Sabbatai Sevi-The Mystical Messiah*, Princeton U. P., 1971.

2) Rabia, çocuğu olduğunda eşiyle Amerikan Koleji'ne göndermeyi tartışığında, kocası karşı çıkıyor, Rabia buna karşılık "hepimizin damarlarında o kadar başka başka kan var ki" dediğinde, "yalnız kan değil, iki gözümün nuru... Bir de hars medeniyet başkalığı vardır, belki o kandan çok insanları birbirinden ayırır," cevabını alıyordu. Hiç kuşkusuz burada Ziya Gökalp konuşmaktadır. Halide Edip Adıvar, *Sinekli Bakkal*, İstanbul, 1942 baskısı, s. 234.

yatırtmaktan hoşlanıyordu, oğlunun da özgürlükçü olmasından kaygılanmakla birlikte Sabiha'dan korkusundan üzerine varamıyordu, ayrıca kapitülasyonlar nedeniyle dışarıdan özgürlük cerideleri getiren yabancı posta idarelerine de müdahale edemiyorlardı. Posta alıcılarını ancak yabancı posta idarelerinin dışında yakalayabiliyorlardı; birinde bir kadını, Paris'ten gönderilmiş bozguncu Jön Türk neşriyatıyla yakaladılar, Kız Tevfik çıktı ve Selim Paşa'en has işkencecilerini harekete geçirdi, her türlü presi denediler, Rabia'nın babası Palyaço Tevfik'i konuşturamadılar. Sürgün ettiler, en büyük ceza olduğunu o zamandan beri bilmektedirler.

Halide'nin Dante'yi bildiğinden kuşku duyamayız, bu normaldir; fakat Halide'nin, *Sinekli Bakka*'lı yazarken Dante'nın *Nova Vita*'sından esinlenmiş olduğunu gösteren pek çok işaret görüyoruz. *Sinekli Bakkal*'da, Rabia'nın ilk eğitimini, imam dedesinden almış olduğu anlatılırken, "önce imam, Dante'yi solda sıfır bırakacak bir dehşetle bu azap diyarını canlandırıyor" deniyor, önemli olmamakla birlikte bir işaret veya tını sayabiliriz. Çünkü biraz daha ileride şunları okuyoruz: "Hafız kızın beyaz çerçeve içinde dar yüzü mumun titrek beyaz alevleri arasında görününce havadaki 'dram' kokusuna kapılan Peregrini piyanonun üstündeki lambayı kıstı. Birdenbire gölgelere dalan ve loşlukta hatları birbirine karışan eşya arasında Rabia'nın yüzü bir Meryem ana tasviri gibi göründü. O vakit üstat ellerini oğuşturarak, 'Beatris, Dante'ye ilk defa böyle görünmüş olacak' diyordu. Üç gencin gözleri çocuğun yüzüne, fakat Peregrini'nin gözleri kız hafıza daldı kaldı."[1] Bu pasaj yeteri ölçüde açıklayıcı oluyor ve başka aktarmaya gerek duymuyorum.

Dante, Beatrice'e tutulmakla birlikte, *Nova Vita*'da olduğu gibi *İlahi Komedya*'da da evlenemiyorlar; İkinci Meşrutiyete giden günlerde bir Müslüman kızın bir gayri-müslim ile evlenmesi imkansızdı. Fakat *Sinekli Bakkal* sokağında imkansız gerçekleşiyordu; romanda, mahallelilerin, "Rabia Abla'nın kocasına hepimiz Osman amca diyeceğiz" yollu konuştuklarını okuyorduk. Rabia-Peregrini aşkı, Peregrini'nin din değiştirmesine ve bekleyeceğimiz gibi "Osman" adını almasına yol açmıştı. Bu bir "yeni hayat" oluyordu; Halide, "Osman'ın yeni hayatı" ve Rabia'nın yeni hayatından açıkça söz ediyor ve yeni hayatın Rabia üzerindeki etkisini görebilmek için zor bir inceleme gereğinden söz ediyordu. "Çünkü" diyordu, Rabia'nın "eski ve yeni hayatı üst üste

1) Halide Edıp Adıvar, *Sinekli Bakkal*, İstanbul, 1980 baskısı, s. 22 ve 50.

konulan fakat tamamen birbirini bozmayan iki medeniyet tabakası gibi görünüyordu"; tam bir yeni hayat olmadığına hükmetmek durumundayız.

Tam "yeni hayat" ise, Halide'nin dünyasında, yalnıca mistik bir anlatıma sahip olabilmektedir. Bu anlatımı, *Sinekli Bakkal* da, en çok şu pasajda buluyoruz: "Kendini bu kadar hayatın kaynağı ortasında bulamamıştı. Kanı damarlarında yarış eder gibi çılgın bir akıntı gibi akıp gidiyor. Herkes dünyanın yüzüne bir an vurup geçen bir gölge[1] bir hayal, bir akis! Fakat o, Rabia yaşıyordu. Kendisini sonu gelmeyen bediyete uzanan bir hayat parçası gibi hissediyor. Zaman şekilden şekile giriyor, yıllar sel gibi akarak geçip gidiyor. Fakat her yeni şekilde Rabia var... Rahminde bir de yeni hayat kımıldadı. İşte o kendisinden sonraki Rabia'nın şekli! Bundan da bir Rabia çıkacak... Birbirine zincirlenmiş gibi ucu gelmeyen geleceğe uzanan Rabia'lar. İşte rahminde vuran hayat ona bu sonsuzluğu veriyor. Ve bu sonsuzlukta Osman'la ortak." Burada da tüm mistik metinlerde olduğu üzere anlatma isteği ile anlatmama kararını bir arada okuyoruz. Tümünü anlayamıyoruz, yalnız Halide'nin yeni hayatı ölümde değil doğumda aradığını netlikle görüyoruz.

TASAVVUF

Son Osmanlı döneminde bürokrat ve Selanikli Mehmet Edip, kızı Halide'nin özel eğitimine de önem veriyor, bu maksatla daha sonra Halide'nin eşi olan tanınmış matematikçi Salih Zeki'den matematik ve "filozof Rıza Tevfik'ten de felsefe dersleri aldırıyordu; Halide'deki mistik bakışı, Rıza Tevfik'in yönlendirmesine bağlamak çok yaygındır. Ama artık bunun bir yakıştırma ve saklama olduğunu kabul etmek durumundayız, çünkü sabetayist bir ailede kabalistik sufizm eğitimi aile içindedir ve temel eğitim düzeyindedir.

Bu nedenle, Halide'nin en önemli çalışması sayabileceğimiz *Sinekli Bakkal*'ı her satırına mistisizm sinmiş olmasına şaşırmıyoruz; bu romanda, Halide sevdiklerini hep mistik çizmişti. "Rabia, Dede'nin tavrındaki zarafete, yü-

1) ibid., s. 53.

zündeki bambaşka ifadeye merakla yeni bir şey görmüş gibi bakıyordu" sözleriyle mevlevi Vehbi Dede'yi tanıtmaya başlıyordu. Dede ise *Sinekli Bakkal*'da "tatlı tatlı" gülerek şunları da anlatıyordu: "Bence Şeytan ve Allah diye kainatta iki kuvvet yoktur. Hepsi, bir ve tek gerçeğin, bir tek kudretin görünüşü. En küçük parçalardan en Muazzam güneşe kadar, insandan göze görünmeyen böceklere kadar hep bir tek yaratıcı kudretin eseri. İyi kötü, güzel çirkin, Allah, Şeytan; bunlar icat edilen isimler. Hepsinin arkasında kendisini yaratmış olan, ve durmaksızın yaratmakta olan bir kudret var... O, o... Kainat denilen perdeye, gölgelerini aksettirmek için yaratmak fiilinde devam eden Yaratan... Adı Allah, Rab, ne olursa olsun. Nurunun en parlak, en ezeli olduğu bir yer, sırrının karşılığı gibi tek şey vardır: Aşk!"[1] Burada, mistik literatürün, panteizmden itibaren, pek çok elemanını bir arada buluyoruz.

Vehbi Dede'den başka, *Sinekli Bakkal*'ın bütün "olumlu" tiplerini, sufist olarak temsil ediyordu; mabeynde önemli bir pozisyona sahip ve Batı bilimiyle yetişmiş bir başka kahraman için de "on yedinci asrın ilim dünyasına boş zamanını vakfeden bu ruhun heyecansız havasının derin bir yerinde hiç umulmayan azıcık müphem, azıcık mistik bir köşe vardı" sözlerini uygun buluyordu.[2] Bu Batı bilimiyle yetişmiş Osmanlı bürokratının hem "Mevlana'nın mesnevisine bir gün bir nazire yazabilmek" emeliyle yandığını ve hem de "Fransızca kütüphanesinin bir tarafında eski Türk, Acem, Arap sırrilerinin eserlerinden zengin bir koleksiyonu" olduğunu öğreniyoruz. Halide söylemiyor, ancak bunların İbn Arabi'nin, Sühreverdi'nin ve diğerlerinin gizemci kitapları olduğunu tahmin edebiliriz.

Her mistik, akılın yetmezliğine ve bu anlamda da önemsizliğine inanmak zorundadır; *Sinekli Bakkal*'daki, "Evet, Türk ülkesinde, bilhassa padişahlar hüküm sürdüğü günlerde ruhların zincirini ancak Mevlana Celalettin-i Rumi gibi kudretler kırabilir" yargısı, bununla tutarlıdır. Bu bakış, *Sinekli Bakkal*'a damgasını vurmaktadır.

İngilizce yazılıp ilk önce ülke dışında yayımlandığına işaret etmiştim,

1) Halide Edip Adıvar, op. cit., 1942 baskısı, s. 111.
2) Halide Edip Adıvar, op. cit., 1980 baskısı, s. 55.
Kemalizmin bu yeni keşfini, 1960 solculuğu asimile etti; devrimcilik ve akılcılığını törpülediğini bilemiyordu. Aynı solculuk, Kalenderi tarikatının bir sürdürücüsü olan Bedrettin'in, Yahudi kökenli, muhtemelen kabalist, Torlak Kemal ile, Profesor Galante asıl adının Samuel olduğunu, "Kemal" adının bunun karşılığı olarak kullanıldığını bildirmektedir, yeni birlik için kalkışımını, Nâzım Hikmet'in abartmasıyla, komünizan bir ihtilale dönüştürüyordu; bu dönemde mistisizmin solculuk içinde tahrip kurtuşuna da tanıklık etmekteyiz.

1935 yılındaydı ve Kemal Paşa'nın ölümünden sonra İsmet Paşa'nın iade-i itibar politikası çerçevesinde ülkeye dönmesi üzerine Türkiye'de de yayımlanıyordu. Bu normal; ancak 1940 yıllarında Yakup Kadri'nin *Yaban*'ının ikinci olduğu bir zamanda iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi'nden, roman dalında birincilik ödülü alıyordu ki üzerinde durmamız gerekmektedir. Çünkü bu ödüllendirme mistisizm ile düzenin barışması anlamına da gelebilmektedir.

Yakup Kadri'nin, Cumhuriyet arifesinde, 1922 yılında yayınlanan *Nur Baba* romanı tam olmasa da bir başlangıç kabul edilebilir; burada Yakup Kadri, teorik planda yüceltirken pratik planda, tasavvufi kurum ve çevrelerdeki büyük bozulmayı ele alıyor, tasavvufu mahkum ediyordu. Önemli tartışmalara ve bektaşi çevrelerde savunmaya yol açtığını biliyoruz; Şeyh Sait kalkışmasından sonra tekke ve zaviyelere getirilen yeni rejimden mistisizm de nasibini aldı. Kemalist düzenin ilk dönemlerinde, tasavvufa hep kötü gözle bakılıyordu.

Rehabilitasyonunda, hazırlığı Osmanlı'nın son ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerinin "harika" tarihçisi Köprülüzade Fuat yaptı, Osmanlı kaynaklarında varlığına bile işaret edilmeyen, hep küçümsenen ve belki de Osmanlı entelektüeline yavan gelen Yunus Emre'yi ortaya çıkardı. Mevlana varken, Halide'nin Yunus'un adını bile anmaması önemlidir. Köprülü bu keşfi yaptı, ama bir bilimsel buluş ve yeni bir kaynak düzeyinde kaldı; popülarize edilmesi otuzlu yılların ortasındadır. Bu işi de çok uygun birisi üzerine alıyordu; bir yandan Güzel Sanatlar Akademisi'nde başkan ve diğer yandan zamanın Genelkurmay Başkanı Mareşal Çakmak'ın damadı olmanın otoritesini taşıyordu, Burhan Toprak, birdenbire Yunus Emre şiirlerini yeni rejimin kutsal kitapları arasına sokuyordu, kemalist rejim, yepyeni bir adım atmış olmaktadır. Daha önceki yazılarımda, bu adımı, kemalizmin, mutlak akılcılığı, kurulmakta olan yeni düzenin temelleri için bir tehlike olarak değerlendirdiği biçiminde anlamak gerektiğini ileri sürmüştüm, geçerliliğini korumaktadır.

Halide'nin bu tartışmaları hesaba kattığını okuyoruz, "Bence imam, bizim memleketimiz için Dede'den daha az zararlıdır" sözü, *Sinekli Bakkal*'da yerini bulmaktadır. Devamı açıklayıcıdır: "Dervişin felsefesindeki uyuşturucu, uyutucu zehir imamın cennet, cehennem masallarından daha tehlikeli. İmam sadece batıl itikatların doğurduğu bir sürü masalı tekrar ediyor. Dede iyilik, kötülük arasındaki farkı kaldırıyor. İyiyi fenayı tablolarına boya diye kullanan sanatkar bir Allah kavramı çıkarıyor. Bunun mantıki sonuçları ne oluyor, bi-

lir misiniz? Bu inanış, insanları zulme ve zalimlere karşı hoşgörücü, ilgisiz yapar."* Bundan ve benzerlerinden Halide'nin tek yanlı olmadığını ve bir aydın romanı yazdığını da çıkarıyoruz.

Ancak yine de tasavvufu ilke yapmak, Halide'ye uygun düşmektedir. Fakat Halide'nin bunu yaparken roman yazdığından hiçbir şekilde kuşku duyamayız; bir Batı-Doğu çatışmasının izine bile rastlamıyoruz. Batı'ya bir öykünme de görmüyoruz; Muhteşem Süleyman'ın kurduğu mekanizmaya her haliyle karşı olduğunu görüyoruz. Bir yerde "Hakiki musiki mi dedin?" diye başlamakta ve şöyle sürdürmektedir: "Eğer kapitülasyonlar olmasa, mızıkacıları da, seyircileri de enselerinden yakalayıp Beyoğlu kaldırımlarına fırlatırım. Şimendifer düdüğü gibi öten bir sürü yarı çıplak, hayasız, kart Frenk karısı... Saraya tutulmuş gibi gözleri evlerinden uğruyor, bir alay mart kedisi gibi çığrışıyorlar." Bu, kapitülasyonlara ve bir anlamda da Batı'ya yaklaşımını özetlemektedir.

Zamanında pek çok dile çevrilmiştir, Batı'da "ünlü" olmuş ve tanınmıştır; *Times*'ın edebiyat ekinin, "bu romanda Batı romancılarının Beyoğlu'sundan ve uydurma Doğusu'ndan eser yok" demesi yerindedir. Yazdıkları, yazdığı tarih ve coğrafyanın çelişkileri ile birlikte büyüsünü de aktarıyordu. Peregrini, İslama döndükten sonra çocuklarını Amerikan kolejinde okutmak isteyen ve bunun için de Osmanlı insanının kanının saf olmadığını, karışık olduğunu ileri süren Rabia'ya, kültürün, bu toprakları duymanın, kan ayrılığı veya beraberliğinden daha önemli olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Halide budur.

Halide'nin sanatında insanın insana sevgisi var; Kız Tevfik'in, isim vermemek için işkencecisi Muzaffer'e direnci, okuyana direnç veriyor ve Rabia'nın babasına sevgisi ise, bize sevmenin güzelliğini unutmamamızı söylüyor. Bütün bunlar güzel fakat bize gerçekçi olmayı da hatırlatıyor; *Sinekli Bakkal*, 1908 Meşrutiyet Devrimi nedeniyle Tevfik'in sürgünden dönüşü ile bitiyor, o günler ülkede bayram var ve sürgünden dönenler için de bayram şölenleri yapılıyor; Tevfik karşılayanlar arasında kendisini en çok alkışlayan ve özgürlük devrimine en çok sevineni tanımakta güçlük çekiyor, kuşkuya düşüyor, soruyor, "Muzaffer" diyorlar. İşkenceciler özgürlük bayramında yine en öndeler.

Öyleyse sanat, eninde sonunda insanı yüceltendir; Halide, bunu yapıyordu. Bir de sanatın bütün fonksiyonunu, insanı alçaltmak olarak anlayanlar var; bunlar bir ülkeyi insansızlaştıranlardır. Bunlar, kapıları işgalcilere açanlardır. Biz ikisini yazıyoruz.

Birinci Kitaba Ek Belge

PAMUK YAZICILIK[1]

Aşağıdaki alıntılar Güncel Yayıncılık tarafından Ocak 1996 yılında yayınlanan Fuat Carım çevirisi *Pedro'nun Zorunlu Istanbul Seyahati* adlı 16. yy.'da Türklere esir düşen bir İspanyol'un anılarını anlatan kitaptan alınmıştır.	Aşağıdaki alıntılar İletişim Yayınları tarafından Ocak 1996 yılında 17. baskısı yapılan Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* adlı romanından alınmıştır.
"...Cenova'dan Napoli'ye giderken, hareketimizi haber alarak Ponza adalarında bekleyen Türk donanmasının hücumuna uğradık..." (s. 11)	"Venedik'ten Napoli'ye gidiyorduk. Türk gemileri yolumuzu kesti..." (s. 11)
"...Ama ne olur ne olmaz, gene esir düşebiliriz korkusu ile, kürekçileri sıkıştırmaktan vazgeçtiler. Malum ya kürek çekenler ya Türk ya 'Magribi'. Gemi bir kere zaptedildi mi, bunlar artık serbest. O vakit, Türklere, bu bize şunu etti, şu bize işkence yaptı derler..." (s. 12)	"Türk ve Magripli olan kürekçilerimiz sevinç çığlıkları atıyordu; sinirlerimiz bozuldu... Esir düşerse cezalandırılmaktan korkan kaptanımız kürek kölelerini şiddetle kırbaçlatmak için bir türlü emir veremiyordu..." (s. 11)

1) Ahmet Yıldız, bu incelemeyi, *Roman Yazma Teknikleri İçin Bir Örnek Kitap: Beyaz Kale* adıyla yayınladı. İzniyle ek olarak, teşekkürlerimle birlikte sunuyorum.
Orhan Pamuk, toptan aşırmacılık ile hep suçlanmaktadır, nesirlerinde bir bütünlük olmadığı için ben "toptan" iddialarına katılmıyorum. Bunun dışında takdir okuyuculara düşmektedir.
Edebiyat ve Eleştiri, Mart-Nisan 1996, Sayı: 24

"...Ne döğüşmesi? Bizim bir kadırgamıza karşılık onların altı kadırgası vardı. İlk önce, öyle bir niyetimiz olmadı değil. Fakat bir borda ateşi yiyince teslim olduk..." (s. 13)

"...Şiddetli bir borda ateşine tutulmuştuk, hemen teslim olmazsak batacaktık..." (s. 11)

"...Birinin bileklerini, kulaklarını ve burnunu kesip omuzuna bir pafta yapıştırdılar; paftada şu yazılı idi; 'böyle eden böyle olur'. Öbürünü kazığa çaktılar..." (s. 12)

"...Kazığa oturtulan korkak kaptanımız yeni ölmüştü. Kırbaççıları burnunu, kulağını kesip ibret olsun diye bir sala koyup denize bırakmışlardı..." (s. 11)

"...Rampacılar gemiye daldılar ve herkesi çırılçıplak ettiler. Beni tepeden tırnağa soymadılar; sırtımdakiler onların hoşlanmadıkları ve beğenmedikleri şeylerdi. Hem sırtımdakilerle uğraşmaya bir lüzum görmediler; yattığım kamara çok değerli eşyalarla doluydu..." (s. 13)

"...Rampacılar gemimize ayak basarlarken kitaplarımı sandığıma koyup dışarı çıktım. Gemi ana-baba günüydü. Dışarıda herkesi toplamışlar soyuyorlardı..." (s. 14)

"...'Cerrah mısın,' diye sordular. Hayır deyince, az kalsın partiyi kaybediyordum. Bereket versin lafa sözü geçen kaptanlardan Durmuş Reis karıştı. Cenevizli dönme Durmuş Reis 'idrar ve nabız hekimidir, cerrahtan daha faydalıdır' dedi, kürekten işte bu suretle kurtuldum..." (s. 13)

"...Sonradan Ceneviz dönmesi olduğunu öğrendiğim Reis iyi davrandı bana; neden anladığımı sordu. Kürege verilmemek için hemen astronomi bilgimden, geceleri yön bulabileceğimden soz ettim ama ilgilenmediler. Bunun üzerine bende bıraktıkları anatomi cildine güvenerek hekim olduğumu ileri sürdüm. Az sonra gösterdikleri kolu kopmuş

	birini görünce cerrah olmadığımı söyledim. Öfkelendiler, beni küreğe vereceklerdi ki kitaplarımı gören Reis sordu; idrardan ve nabızdan anlıyor muydum? Anladığımı söyleyince kürege verilmekten kurtuldum..." (s. 14)
"..En üste Muhammet'in sancaklarını astılar; haçları ve Meryem Anamız'ın tasvirlerini astılar. Külhanbeyler baş aşağı asılan bu haçlarla tasvirleri bir ok yağmuruna tuttular. Derken denizlerde eşine rastlanmayan bir top ateşi koptu..." (s.18)	"...Bütün direklerin tepesine sancaklar çektiler, altlarına da bizim bayrakları, Meryem Ana tasvirlerini, haçları tersinden asıp külhanbeylerine aşağıdan oklattılar. Derken toplar yeri göğü inletmeye başladı..." (s. 15)
"...Ulu Türk, tutsakları görmek istedi. İki bine yakın tutsağı, ayaklarından zincirleyip sıraladılar; kaptan ve zabit olan ...Kazığa oturtulan korkak kaptanımız yeni ölmüştü. Kırbaççıları burnunu, kulağını kesip ibret olsun diye bir sala koyup denize bırakmışlardı... (s. 11) prangaları boyunlarından çemberlediler ve bizden aldıkları trampetaları çalarak, boruları öttürerek ve bayrakları sürükleyerek hepimizi saraya götürdüler..." (s. 19)	"...Bizleri Padişah'a çıkarmak için zincire vurdular, askerlerimizi gülünç göstermek için zırhlarını ters giydirdiler, kaptanların ve subayların boyunlarına demir çemberler taktılar, gemimizden aldıkları borularımızı, trampetlerimizi alayla ve keyifle çalarak eğlene eğlene bizi saraya götürdüler..." (s. 15)
"...Sinan Paşa'nın on iki yıldan beri çektiği nefes darlığı artmıştı. Göstermediği hekim kalmamıştı.	"...Oysa derdi, bildiğimiz nefes darlığıydı. İyice sorup soruşturdum, öksürdüğünü dinledim, mut-

Sonunda beni de çağırdılar. Paşa'ya elimle bir şurup hazırladım. Nasıl alınacağını sorunca, işi çaktım ve bir kaşık isteyerek, gözü önünde, üç kere doldurup içtikten sonra, 'Alsana senyör' diyerek kendisine de içirdim..." (s. 22)

"...Amcabey diye anılan, aslen 'Valencia'lı birini yollayarak bir hıyanette bulunmayacağıma dair yemin ettirip zincirimi söktürdü... (s. 24)

"...yolda Müslüman olmamı istedi. 'Yapamam,' dedim. Koruya vardığımızda, dostlarından olan ve Hıristiyanlıktan dönme iki kişi beklemekte idi... Ne söylediğimi soran Paşa'ya, ben karşılık vererek, öfkeyle, 'Kestirin kafamı ve cellada da sana verilen emri yerine getir,' dedim. 'Seni din düşmanı ve Muhammet düşmanı köpek seni, biraz geçsin ben sana yapacağımı bilirim...' deyip yürüdü..." (s. 28-29)

fağına inip orada bulduklarımla naneli yeşil haplar yaptım; bir de öksürük şurubu hazırladım. Paşa zehirlenmekten korktuğu için göstererek şuruptan bir yudum içip haplardan bir tane yuttum..." (s. 17)

"...Bir hafta sonra bir gece gelen kahya, kaçamayacağıma yemin ettirdikten sonra zincirlerimi çözdü..." (s. 18)

"...Bir kahya kararımı sordu. Belki kararımı değiştirirdim, ama bunu bana bir kahya sordu diye değil! Şu sırada din değiştirmeye hazırlıklı olmadığımı söyledim... İkisi, bir duvar dibinde durup ellerimi bağladılar, pek de büyük olmayan bir balta vardı ellerinde. Müslüman olmazsam, paşa boynumun hemen vurulmasını emretmiş. Kalakaldım... ' (s. 19)

(...)

Orada ellerimi çözerlerken azarladılar beni: Allah, Muhammet düşmanıymışım..."(s. 30-31)

Yukarıdaki bire-bir karşılaştırmamızla bu konuda daha fazla spekülatif bir alan oluşmasını engellemek ve bir edebiyat dergisi olarak okurlarımıza ve konunun meraklılarına olayın kimileri için "vahametini" kimileri için "masumiyetini" kavramada yardımcı olmak istedik.

Daha da önemlisi roman yazan ve roman yazma heveslisi arkadaşlarımıza bir roman yazmadan önceki çalışma biçimi ve araştırılıp bulunan kaynaklardan yararlanma yöntemleri hakkında daha sıcak bir çalışma örneği vermek istedik. Bundan sonrasını ve Orhan Pamuk gibi önemli bir yazarımızın *yazma* yöntemlerini merak eden ve yukarıdaki örnek çalışmaları yeterli görmeyen ilgililere, yine yazarımızın kitabın sonunda "Beyaz Kale Üzerine" adlı notta (Yukarıdaki kitaptan hiç söz etmeden) belirttiği Naima, Evliya Çelebi ve Katip Çelebi, Ahmet Ağa'nın *Viyana Kuşatması Günlüğü*, Ahmet Refik, Antonio Gallant, Lady Montagu, Baron de Tott, ve (özellikle veba bölümü için A.Y.) Helmut von Moltke'nin Türkiye Mektupları'nı okuyarak geri kalan "yararlanma örneklerini" kendilerinin yapmalarını öğütleriz.

İkinci Kitap

YABAN AĞ

Telif hakkı olan makaryal

Bir münzevi mi? Hayır, bir acayip yaratık demeliyim.
Öyle ya, bir insan tasavvur edin ki hangi ırktan
ne cinsten olduğu belli değildir.

* * *

Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında, aynı derin uçurum var mıdır, bilmiyorum! Fakat okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasında fark bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür.

* * *

Kendi kendime bunu söylemekle beraber, gene gözüme uyku girmiyor. Hey Allahım, Emine'yi İsmail'den kıskanıyorum. Ben Celal Paşa'nın oğlu Ahmet, emir erim Mehmet Ali'nin kardeşi bücür İsmail'i kıskanıyorum! Boğazını sıkıp öldüresiye kıskanıyorum.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*

Telif hakkı olan materyal

Birinci Bölüm

YOZ

Her teori tutkunu, Prusyalı General Von Clausewitz'e hayrandır, pek çok örneğini biliyoruz. Savaş, içinde pek çok rastlantı, şans ve cesaret türünden analizi, çok zor olan yetiyi içeriyor ve bu nedenle teorik bir çözümlemesi imkansız görünüyordu. Clausewitz, bize imkansız bir savaş teorisi vermiştir; artık savaşın temel hedefinin karşı tarafın iradesini teslim almak olduğunu öğrenmiş durumdayız, irade zaptını kalıcı kılmak için de ilk iş silahsızlandırmaktır. Mondros Mütarekesi'ne, ülkenin silahsızlaştırılmasının temel koşul olarak konması ve Afganistan'da savaşın ancak bir silahsızlandırma ile biteceğinin açıklanması Clausewitz teorisine uygundur. Ancak Clausewitz, emperyalizm öncesi bir teorisyen idi; şimdi temel amaç beyinleri zaptetmek ve değerler sistemini tahrip etmektir. Bunu kalıcı yapmanın yolu ise insanı yozlaştırmaktan geçiyor; yoz, alçaklıktan haz alan yaratıktır. Bu nedenle yozun bir daha herhangi bir değer sistemi kazanması imkansız görünüyor; şimdilerde edebiyata yüklenen en önemli misyon buradadır.

Ahmet Altan'ın *İsyan Günlerinde Aşk* metni üzerine yazan Cengiz Gündoğdu, "Şimdiye kadar okuduğum, beğenmediğim hiçbir kitap, hiçbir yazar,

Ahmet Altan kadar insanı küçümsemedi" cümlesiyle bir isyanı dile getiriyordu.[1] Ne yazık benim, isyana olmasa da bu önermeye katılma veya katılmama hakkım bulunmuyor; Çünkü adı geçen metni okumadım, daha önceki *Kılıç Yarası* metnini ise okumuştum ve bana göre okuduğum, insanı alçaltmanın en yüksek noktasına çıkıyordu.[2] Demek A. Altan yeni rekor denemeleri yapmaktadır.

Okuduklarım ile yetinerek sonuçları güncel yapma gereğini duyuyorum. Bu maksatla bazı önermelere ihtiyacımız var, bunlardan birincisi, televizyonun gecekondulaşmasıdır. Bu, televizyonun tümüyle gecekondulara karşı bir silah haline gelmesinin sonucudur; amaç gecekonduda yaşayan insanın ahlakını bozmak, değerler sistemini yıkmak ve böylece kontrol altında tutabilmektir.[3] Bunu yaparken de, mikroskobun mikroptan etkilenmesi gibi, giderek gecekondulaştılar; bu, televizyonların sorunu ancak değerler sistemini yıkma işinde daha sınırsız davranabiliyorlar.

İki, bir bütün olarak sanat ve özellikle edebiyat, artık yalnızca ideolojik bir silahtır. Artık ülkemizde edebiyat, insanımızı geliştirmek için değil, sakatlamak amacıyla kullanılan, yüceltmeye değil alçaltmaya ve tüm estetik kabiliyetlerini ortadan kaldırmaya yönelen acımasız bir silah olmuştur; insafsız bir ideolojik aygıttır. Edebiyat artık estetik özüne çok yabancıdır; bu bir iş ise yapanı da yaban yapmaktadır. Emperyalist dünya, bozanın mutlaka bozulduğu bir dünyadır; artık bozulmadan bozamıyorlar.

Bu sözün güzelliğine ise belki ancak şimdi varıyoruz; "best-seller", en çok satan anlamındadır ve bugün bunu, değerleri yok etmek için kendilerini en çok satanlar olarak anlayabiliyoruz. Bu bir başka açıdan Engels'in ünlü bir önermesini doğruluyor, tarihi en çok bozanların en çok ödüllendirildiğini yazıyordu; artık "edebiyatçı" büyük falsifikatör olmuştur. En çok bozucu, artık en çok satıcıdır; satmadan bozamıyorlar, böyle bir dünyada yaşıyoruz. Boğuluyoruz demek çok daha yerindedir.

---

1) C. Gündoğdu, "Bir Acayip Nesne Gördüm: *İsyan Günlerinde Aşk*", *İnsancıl*, Kasım 2001, s. 4.
2) Okumadığım metin için, Cengiz Gündoğdu'nun daha önce değindiğim incelemesi yeterlidir.
3) Başarılı bir bankacı dostum, televizyonları üçe ayırıyordu: Birincisi, şantaj silahı; ikincisi, savunma kalkanı ve üçüncüsü ise genişleme füzesi olarak kullanılanlar; gecekonduların değerler sistemini yıkmak fonksiyonu, bu hedeflerle ve reklam gelirlerini büyütme amacıyla her zaman tutarlı olmayabilmektedir. Bu nedenle, televizyon maliyetini düşürmek ön plana çıkıyordu ki bu görüşlerimin ilk formülasyonundan sonra televizyonlar artan ölçüde ucuz işçi kullanmaya ve stajyerlerle idare etmeye yöneldiler. Genel etkisizleşme karşısında daha mütecaviz olma yolunu seçtiler.

Sovyetler'de aşırı biçimde kullanılmıştı, kullanımların çoğu da ikna edicilikten yoksundu ve bu nedenle artık komplo analizlerine inanamaz olmuştuk. Fakat Türkiye'de yaşanan gelişmeler, "komplo teorileri" olarak küçümsenen bu yollu mantık kurgularının itibarını da iade etmiş durumdadır. Fethullah Gülen'in büyük bir ekonomik güç olduğunu, kamu yönetiminin her kilit sektörüne de yeterli eleman yerleştirebildiğini biliyorduk; yaşama seyyar vaiz olarak başlayan bu zatın yükselişi göz kamaştırıyordu. Sonra politik bakışta bir değişiklik ortaya çıktı, hakkında savcılık iddianamesi hazırlanınca, bir kez güvenlik kuvvetlerince arandığında bir başbakan tarafından saklandığını, İç Asya'da iş kurmaya hep bir cumhurbaşkanının tavsiye mektubu ile başladığını, bir başka başbakanın da Gülen'le neden sık sık görüştüğü sorularına "felsefe yapıyoruz" cevabı verince, şaşırmamamız gerektiğini anlamıştık. Gülen, şimdi Amerika'da saklanmaktadır ve yandaşları, Amerikan uçaklarının Afgan halkına bomba yağdırmasını savunarak bu bombaların İslam dini içindeki yüksek yerini açıklıyorlar.

Demek artık, "komplo analizleri" genel düşünme araçlarımız arasına yeniden girmektedir; özel bir yere sahip olduğuna da işaret etmek yararlıdır. Bir: İçinde hiçbir roman kurgusu olmayan ve hiçbir bilmece içermeyen kuru bir senaryo halindeki bir kitabın, *Adı Aylin* idi, "best-seller" olması beni çok şaşırtmıştı. İki: Yazarının daha önceki ve daha sonraki denemelerinin "less-seller" olduğunu artık bilebiliyoruz ve öyleyse bir açıklama bulmak zorundayız. Üç: Ben, bu Aylin'in sabetayist bir aileden gelme ihtimalinin yüksek olduğunu fakat evliliklerini Yahudilerle yapmayı âdet haline getirdiğini ve son evliliğini bir sinagogda yaptığını, bu artık resmen de Yahudi olduğu anlamındadır, göstermiştim. Demek, Yahudi boyutu burada da karşımıza çıkıyor. Dört: Bu kitabın kahramanı Aylin'in, Fethullah Gülen ile Pentagon arasındaki ilk bağlantıyı kuran kimse olduğu da açıklık kazanmıştı, kaydetmiştim ve o sırada "roman kahramanı" Aylin, Amerikan ordusunda subay olarak çalışıyordu. Kuşkusuz bütün bunların edebiyatla hiçbir ilgisi yoktur ama bu metnin bir edebiyat başarısı olarak sunulmasında, herhalde çok etkili olmuştur. Öyleyse, edebiyatımıza zaman zaman komplo tekniği ile bakmak verimlidir.

DİLİ: BELCE

A. Altan'ın, *Kılıç Yarası Gibi* namlı metninin, hangi dilde yazıldığı sorusuna, "belce" demek zorundayız, bu da bir dildir. Türkiye'ye hâlâ bir Piyer Loti gözüyle bakanların artık değişmez sinema ve yazı dili belce olmaktadır. A. Altan, daha metninin ikinci sayfasında, bize Piyer Loti havası ve haberi veriyordu; "Tüylü bir hayvan gibi kabaran gökyüzünün derinliklerinde kükürt sarısı bulutlar kaynaşıyordu, tekkenin yanındaki mezarlığın kıyısına kadar uzanan Haliç, şehrin içinden sızan ölüm kokusunu emerek şişmiş; Eyüp sırtlarındaki selvi ağaçları kararmıştı" yollu yazıyordu. Bu acemi ve turistik edebiyat parçaları, şaşmaz bir biçimde P. Loti'yi ele vermektedir; çünkü Piyer Loti bize, hep Eyüp sırtlarına oturmuş, arkasında selviler, Haliç'i hayran hayran seyreden adam olarak anlatılıyordu, burada da karşımızdadır.

Şunu düşünebiliriz, Altan'ın Piyer Loti'yi sevmemesi mümkündür; ancak yayınevinin kitabın arka sayfasına koymayı ihmal etmediği, "İnanıyoruz ki yalnız Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatında da hak ettiği yeri bulacak", cümlesi Piyer Loti üslubunu kaçınılmaz yapmaktadır. Yalnız artık tek başına yeterli olduğunu düşünemiyoruz; bu nedenle bu metin, *Hamam* filmiyle Kemal Tahir'in, daha doğrusu, Tahir'in *Büyük Mal* türü çalışmalarının bir karışımı olarak ortaya çıkıyor, hem homoseksüalite ile pornografi ve hem de tarih var. Yazım, sanatsal olmaktan daha ticari, Avrupa'da film yapmak isteyenlerin dikkatini çekmeye özen gösterildiğini saptayabiliyoruz; senaryo hazırlığı kendisini belli etmektedir.

Kitabın arkasına, A. Altan'ın "yakın tarihimizin gölgede kalmış pek çok olayına ışık" tuttuğu haberi de konmuştur; böylece Kemal Tahir geleneğinin devam ettiğinden emin oluyoruz. Bu tarihi, pornografik sahneler hayal ederek, edebiyatçılardan tedris etmeye alışmış okuyucuları sevindirici bir haber olmalıdır; meslekten tarihçiler ise tarih yerine masal anlatılmasına itiraz et-

memeyi öğrenmiş haldeler. Tarihte karanlıkta kalmış pek çok olayın, hep edebiyatçılar tarafından aydınlatılmasında, meslek onuruna bir saldırı görmüyorlar; oyleyse kim daha çok zavallı durumdadır, okuyucular mı, tarihçiler mı, böylece cevabı olmayan sorular formüle ediyoruz.

Dilimizi bilmiyor, sevmiyor ve özen göstermiyor; yazdıkları sayfalarda gazeteci cümlelerini aşabilen, sanatçı duyarlılığı olduğunu gösteren bir tek cümleciğini bile bulamıyoruz, ilk sayfalarından itibaren dili okumayı bırakmaya zorlamaktadır ama ne yazık işkenceye katlanıyorum. Yarım sayfalık ilk paragrafı bir cümledir ve bir senaryo çalışmasından alındığı izlenimi vermektedir; ilk sayfada iki adet "şey" sözcüğü var, bu, dile olan sevgisizliğinin habercisidir. Aslında "eşya" sözcüğünün, şey'in çoğulu olduğunu düşünürsek, yine bu ilk sayfada "şey" sözcüklerinin sayısı dörde çıkmaktadır; "best-seller" yazarımızın hali budur. Bir cümlede dört "şey" kullanabilen birisine, hangi Türkçe öğretmeni ortaokul diploması vermiştir, çok acı bir durumdayız.

Beşinci sayfada, "o kara ahşaptan gelin kayığından inen Mehpare Hanım..." diye bir paragraf başlıyor; ortaokullarda Türkçe öğretmenleri bu kadar yakın olarak iki -dan ekini kullanmayı yasaklarlardı, çok ayıptır. "O kara ahşap gelin kayığından...", Türkçedir ve dilimize özen bunu gerektiriyor ve aynı sayfada, "civar tekkelerden gelen şeyhler, müritler, ahiler, saray erkanından misafirlerle birlikte yemeğe oturulmuş, içerdeki kadınlar meclisine lenger lenger yemekler taşınmıştı" cümlesi de var, içindeki yanlışları saymak çok zor görünüyor. Bir: Bu berbat cümleden, şeyhler, müritler ve ahilerin misafir olmadığını ve bunlara misafir muamelesi yapılmadığını anlıyoruz, sadece saraylıların misafir sayıldıkları sonucu çıkmaktadır. İki: Altan'ın çocuklar örneği, -dan ekine eğilimi olduğunu anlıyoruz, "saray erkanı misafirler" demek gereklidir. "Erkan" direk anlamındadır ve isimdir, "sınıf" anlamına gelmiyor, "birinci sınıftan misafirler" demek mümkündür, "saray erkanından misafirler" çocuk dilidir, "saraylı misafirler" bile denebilirdi, hiç kuşkusuz daha güzel Türkçe'dir. Üç: "Oturulmuş" türünden bir edilgen çatı, dilimize çok yabancıdır, burada olağanüstü ahmakçadır; "civar tekkelerden gelen şeyhler, müritler, ahiler saraylı misafirler birlikte yemeğe oturdular..." türü bir söz dizimi, anlam bozukluğuna karşın, yine de Türkçe'dir. Bu "best-seller", Türkçe katilidir.

Hep yedi sayfalık birinci bölümden aktarıyorum; "şeyh efendi, siyah cüppesi siyah külahı ve siyah sakalıyla abanoz bir heykel gibi kan kırmızı postu-

nun üstünde kıpırtısız oturuyordu" cümlesi de var, Altancadır ve Türkçe olduğunu söyleyemiyoruz. Altanca yazılışa baktığımızda, "kan kırmızı postun" abanoz heykel gibi olduğu sonucuna ulaşıyoruz, saçmadır. Best-seller Altan, "kırmızı postu", kıpırtısız ve heykel gibi, sıfatlarının arasına sıkıştırarak Türkçe'nin kanını akıtmıştır. Bundan sonra yazmadan önce bir söz dizimi kılavuzu çalışması gerektiğini soylemek durumundayız. Bu cümlecik şöyle devam etmektedir: "İçinde dolaşan zapt edilmez istekle barut kokusu gibi yakıcı günah korkusu yüzüne yansımıyordu", uzun araştırmalarıma karşın bu cümlenin anlamını sökebilmiş değilim. Şeyh zikirde, fakat biraz sonraki zifaf gecesini düşünmektedir, bunu anlıyorum. Dışarıda da silahlar patlıyor, "barut kokusu" ile "günah korkusu" yan yana geliyor. Şeyh, güzel Mehpare ile evleniyor; yalnız günah ise neden evleniyor, bunu çözemiyorum. Çözebildiğim, barutun çağrıştırdığı tarih ile cinsel ayinlerin iç içe girebildiği ve acemi best-seller.Altan'ın kafiyeye meraklı olduğudur.

Burada, "cinsel ayin" tamlamasına, "orgie" karşılığını öneriyorum; kitabın hemen başında, orgie repertuarı açısından Altan'ın hem *Hamam* filmini ve hem de Kemal Tahir'i çok geride bırakacağını haber alıyoruz. Çünkü zifaftan hemen önceki bu zikirde, ay parçası gelin için Altan şu bilgileri vermektedir: "Mehpare Hanım, zikrin sonuna kadar, gençliğin verdiği heyecandan olsa gerek, üç kez aynı coşkuyu yaşamış, içerisi çözülüp boşalmış, bacakları titreyip güçsüzleşmiş, zifaf odasına bedeninden başka verebileceği hiçbir şey kalmamıştı; Şeyh Efendinin ise teni teninde kalmış, zifaf odasına büyük bir heyecanla girmişti." İşte Batılı bir turistin hayal gücünü parça parça eden İstanbul'daki grotesque zıtlıklardan birisi budur; Altan, cinsel fanteziler açısından, yarım yüzyıl öncesi yatılı okulların el yazması illegal yayını, *Kaymak Tabağı* yazarını gölgede bırakmaktadır. Şimdi ne olacak, ay parçası Mehpare, zifaftan hemen önce oturduğu yerde üç kez bacakları titreyerek uçmuş; peki şimdi ne olacak, bu üç kez boşalmış, bu porsumuş güzelliği Şeyh Yusuf ne yapacak, işte burada cinsel ve manevi planda bir yüksek gerilim hattındayız. Hemen devam eden paragrafı da aktarmadan edemiyorum, şöyle sürmektedir: "Aynı ibadetten biri uçmuş, diğeri coşmuş halde çıkınca, zifaf da Şeyh Efendinin azgınlaştığı, Mehpare Hanımın ise çiğnenmiş hamur gibi yorgunlaştığı bir uyumsuzluk içinde gerçekleşmiş; damat kendi azgınlığından utanmış, gelin olanlardan sıkılmıştı." Yazık, yazmadan önce cinselliği öğreten kitaplar-

dan birisini çalışması mutlaka gerekmektedir.

Ahmet Altan'da bir romancı veya sanatçı mayasını hiç göremiyoruz, buna *Küfür Romanları*'nda işaret etmiştim, bu yeni durumda ise Şeyh'in, Mehpare'yi öldürmediğini anlıyoruz ve çağdaşlığımız adına seviniyoruz; ayrıca "uçmuş" ve coşmuş" ile "azgınlaştığı" ve "yorgunlaştığı" kafiyelerini gerçekten büyük bir zeka işi sayabiliriz. Fakat ne yazık, dilimizde "yorgunlaştığı" türünden bir sözcük ilk kez icat edilmektedir, kutluyoruz. Kitabın arkasında, A. Altan'ın "kendi dilini yaratmış olması" övgüsü de yeralıyor, bu olmalıdır.

Arkaya neden yazıyorlar; bir ağ var ve bağlamak gereğini duyuyorlar. Bu bir bağlantı dilidir ve eğer A. Altan burada kendi dilini yarattıysa ve bunun bir de benzersiz olduğu kaydedilmişse, bu ağ içindekilerin hepsinin bu dil önünde eğilmesi zorunludur. Bizim için ise böyle bir zorunluluk bulunmuyor; kısaca irdelemek gereğini duyuyoruz. Gerçekten de bu başarısız, yine de bir kız veren gecede sonra, Mehpare, Osman'a gelerek, "Deden azgınlığından utandığı için beni boşadı" diyor ve aynı sayfada Şeyh de aynı Osman'a "büyük annen orospudur" buyuruyor; ben, herhalde eşsiz dil budur diye düşünüyorum. Bir şeyh dedenin, torununa ninesinin orospu olduğu haberini verebilmesi, değerler katliamına bir işarettir, yalnız dahası var.

Dahası mı, bu konuşma geçtiği zaman, hem Mehpare, hem Şeyh ve hem de Osman ölüdür; burada da ölüler konuşmaktadır. Müthiş! Demek bu ağın yazarları ölüleri konuşturmayı bir marifet sayıyorlar. Yalnız A. Altan'ın bu metninde, Osmanlı düzenini temsil ettiğini çıkardığımız bu Osman'ın arada sırada kendisi türünden diğer ölülerle konuşmaktan başka bir rolü olmadığını görüyoruz. Mehpare de, Şeyh de, pek çok romanda olduğu türden, bu sözleri bir iç konuşma olarak da dillendirebilirdi, Osman'a ne gerek var, bu soru ortadadır. Ortada ve ben soruyu notlarıma aldım ancak daha sonra ne kadar yanıldığımı anladım, şimdi sıra bunu yazmaya gelmiştir.

Şeyh, kısa bir zaman içinde Mehpare'yi boşuyor ve masal ya, mabeynde katip, Paris'te yetişme, Pigal'den seks eğitimi almış Hikmet Bey, faytondan faytona ay parçası Mehpare'yi görüyor ve görüş o görüştür, sonunda evleniyor; burası çok çabuktur. Demek, derhal, olanca büyük zıtlığı içinde, İstanbul'da karşımıza ikinci bir zifaf sahnesi çıkıyor; Hikmet ise Paris'te ve Pigal'de yetiştiği için, o gece Mehpare'ye oral seks appliqué ediyor, müthiş bir sahnedir. Bunu Mehpare'de görmek gerekli; bu best-seller'ı okumamış olanları ek-

sik bırakmak istemiyorum, Mehpare'yi anlatıyoruz. "Önce dehşete kapıldı, utanç isteğin üstünü kapattı, sonra o utanç ve dehşet duygusu yırtılıp parçalandı, o güne kadar hiç çıkarmadığı korkunç bir inilti ile birlikte kendini kaybetti, dişlerini Hikmet Bey'in sırtına geçirdi." Gerçekten çok etkileyici; ben burada, ileride edebiyat müzesine bırakacağım bu kitabın bu sayfasına, Altan'ın, Mehpare'yi "sevici" de yapacağını not düşmüş durumdayım, göreceğiz Altan beni yanıltmıyor. Yalnız, buradaki eşsiz dil, bu değil; birden birisinin, işte tam burada "fahişe" diye bağırdığını okuyoruz, bu Osman'da Osman, yanına Hasan'ı da almış, büyükannesi ile büyükbabasının zifaf gecesini "röntgenliyorlar"; doğrusu Altan'ın seks hayal gücüne şaşırdığımı yazmak gereğini duyuyorum. Torun, mahalleden Hasan'ı da almış, evde dede ile ninenin oral seks alemini izliyor; dar mekanlarda yaşayan dar gelirli gecekondu gençleri için çok pratik bir öneri olmalıdır, pornografik video arama veya batakhanelere gitme ihtiyacını birdenbire ortadan kaldırmaktadır. Altan'ı bir daha kutluyoruz. Kuşkusuz bu cinsel ayinler dünyasında, herkes sadece seyirci veya teknik sözcükle röntgenci kalamıyor; biz de bu best-seller'ın daha ileri sayfalarında, sayfa 177, Osman'ın bir de büyükannesiyle cinsel ilişki için kudurduğunu okuyoruz, Altanca, "bütün erkekler gibi o da Mehpare Hanıma sahip olma isteğiyle bunun imkansızlığının bir arada hissedilmesinin yarattığı o garip öfkeyi yaşıyordu" denilmektedir. Kuşkusuz, "bu o kadına kızıyor" uyarısıyla başlayan bu cümlecik eki "hissedilmesinin" sözcüğü yeni bir dil yanlışı olarak karşımıza çıkıyor, "bütün imkansızlığını bir arada hissetmenin", güzel bir Türkçe olmamakla birlikte, gramer açısından doğru olandır ancak bunları bırakmak zorundayım. Çünkü estetik dünyamızı kurtarabilmek için değinmemiz gereken çok daha önemli noktalar var; Altan, dili kötü biliyor fakat romanı hiç bilmiyor, sorunlarımıza başlangıç buradadır. Metinde en temel sorunumuz şudur: Yeni yetme roman yazarlarımızın, bir eğilim olarak yazdıkları roman sayısı, okudukları roman sayısından çok fazladır. Romanı hiç tanımadan roman yazmaya başlıyorlar; Altan bunların başındadır. Bilmedikleri için de çok zaman, çok zavallı bir müminin Tanrı'ya bakışını, kendisini kul saymasını, kendileri ile roman kahramanları arasındaki ilişkinin modeli olarak görüyorlar; sanki roman kahramanları bunların kullarıdır. Kuşkusuz kulluk, ilahiyat dünyasındadır, burada kukla oynatıcısı ile kukla arasındaki ipleri düşünmemiz gerekiyor; roman tipleri değil kuklalar var.

Halbuki yaratmak, can vermek, kişilik vermek, özgürlük tanımaktır; bu nedenle Julien Sorel'in yaratılışının hemen başından itibaren Stendhal'dan özgürleştiğini ve Stendhal'ı yönetmeye başladığını düşünmeliyiz, tıpkı Raskolnikov'un, Dostoyevski'ye hükmetmesi türünden, yaratılanın yaratana hükmetmesi, yaratmanın gizli yasasıdır. Altanca'da bu imkansızdır çünkü Altan'ın tiplerinin bağımsızlaşmaları ve yürümeleri mümkün değildir, özgürlük dünyasına düşmanlığı burada da yakalıyoruz.

Bazen tren kazaları oluyor, insanımızı dizlerinin üstünden biçiyor; bu Altanca tipleri tanımak için bir ipucudur. Bir tren kazasına daha ihtiyacımız var, bu da insanı belden yukarısından biçmek içindir; belden aşağısı ve belden yukarısı biçilmiş "insan" düşünmek durumundayız, eğer düşünebiliyorsak, Altanca dünyaya yaklaşıyoruz demektir. Çünkü Altan'ın tiplerinde belden aşağısı ve belden yukarısı ayrımı yoktur, sadece belden oluşan yaratıklardırlar; bu nedenle, Altan'ın diline ve dünyasına kısaca "belce" demek yerindedir. Altan'ın best-seller'ı belce'dir.

Öyleyse devam edebiliyoruz, karı-koca Mehpare ile Hikmet'in konaklarında, Piyer Loti yaklaşımı ile bir Fransız mürebbiye zorunludur ve var; fakat biz bu Fransız mürebbiye Helen'in var olduğunu bilmekle birlikte uzun süre tanıyamıyoruz çünkü yüzü yoktur. Ruhu da yoktur; birazdan göreceğiz sadece beli var, belce bir dünyada doğal karşılanabilir fakat ben hâlâ yadırgıyorum. Mehpare, daha önce aktardığım zifaf gecesi bahanesiyle Şeyh Yusuf'tan, Rukiye'yi dünyaya getirmiştir ve daha sonra anlattığım Hikmet'li zifaftan da, oral seks olsa da, Nizam'ı dünyaya getirmek üzeredir; biz o zamana kadar köşkte olduğunu bildiğimiz Helen'i ilk önce böyle bir zamanda tanıyoruz. Mehpare, Nizam'a gün saydığı için yatak odasına toplanıyorlar ve yer sofrası kuruluyor; "yer sofrasının çevresinde üçünün de dizleri birbirine değiyor, sofraya uzanan elleri birbirine dokunuyordu" müthiş, yemek yiyecekleri düşünülebilir. Ancak ben çok Kemal Tahir okuduğum için biliyorum, hemen ve Fransızca tout d'un coup, şimdi birbirlerini yiyecekler göreceğiz. Belce yazılı best-seller bizi hazırlıyor, "yere bağdaş kurarak oturmaya bir türlü aşılamayan ama bu oturuş biçiminden garip ve anlatılması zor cinsel haz alan Matmazel Helen'in uzun etekleri dizlerinin üstüne kadar sıyrılmıştı..." Günlük sabah jimnastiğinden biliyoruz, piknikte sık sık bağdaş kuran Helen'in yer sofrasında bağdaş kurarken orgazm olacağını anlamakta güçlük çekiyorum, ancak varoşlardaki

gençlerin böyle bir güçlüğünün olmadığını da düşünebiliyorum. Helen'in mahrem yerlerinin göründüğünü anlıyoruz ve işte tam bu sırada, tam bir kukla oyunu ile karşılaşıyoruz; best-seller'ın sonlarına doğru, "Mehpare Hanım ise eski usûl Osmanlı terbiyesinden yanaydı", sözleriyle, sayfa 265, kocası Hikmet'le çekiştiğini öğreneceğimiz Mehpare, burada birden kocasına elini Helen'in gizli yerlerine sokmasını emrediyor, kuklalar buna tepkisiz uyuyorlar sonra her ikisini yataga alıyor, kuklalar uyuyorlar, sonra Hikmet'e yeni cinsel emirler veriyor, Hikmet "emriniz olur" diyor, kendisi seyrediyor ve sonra biz okuyucular, ummadığımız bir zamanda, bir grup seks ayini ile karşılaşıyoruz.

Ne ihtiyaç var; varoş insanının bütün değerler sistemini yok etmek gereklidir. Belce bir paragraf aktarıyorum: "Mehpare Hanımın teninin belli belirsiz baharatlı kokusu, Matmazel Helen'in haşhaş çiçeklerinden oluşan parfüm kokusu, Hikmet Beyin kıvırcık sakallarına sinen tütün kokusu, yatağın lavanta ve sevişme kokusu, kandillerin uçuk is kokusu, duvarların yorgun ahşap kokusu, halıların eskilik kokusu, sandıklardan sızan ipek kokusu, konsollardaki havluların sabun kokusu, kapalı pencerelerden içeri süzülen yağmur kokusu..." Bunlar, sayfa 65, var, ben mutfaktan gelen çöp tenekesi kokusunu ekleyebiliyorum; benim burnuma sadece bu geliyor ve Mehpare, "biraz Fransızca konuşun lütfen Hikmet Bey" diye inliyor, güzel de peki neden ve nasıl oluyor? Herhalde bu bir gerilime hazırlayan müzik yerine geçiyor, Fransızca'dır. Çünkü tam burada, Mehpare "şimdi de kocasının bir başka kadınla sevişmesini seyretmek, bunun kendi dimağında yaratacağı sarsıntıyı yaşamak istiyordu", bunu anlıyoruz, ancak neden istiyordu, neden ummadığımız ve hiç haberimiz yokken, bu üç farklı formasyonlu insan, birdenbire ve bu kadar büyük bir doğallıkla grup sekse başlıyorlar, bu sorunun cevabını bulmak zorundayız. Best-seller'e göre, "Matmazel Helen yabancı diyarlarda duyulan o engin özgürlüğün içine salıvermişti kendini", bu bir açıklamadır; fakat bütün Fransız kızları özgürlüğü grup sekste mi buluyorlar, bu soru hâlâ geçerlidir. Çünkü best-seller'cı bize Helen'in bu cinsel ayine girişinden önce Helen hakkında hiçbir bilgi vermemişti, bir özelliği yok; bilmediğimiz bir Fransız kızının ilk komutla grup sekse başlaması gerçekten ahmakçadır. Ahmakça ilişkileri temel anlatım sayan metinlere, gerçekçi demek imkansızdır ve roman denemeyeceğinin de kabul edilmesi isabetlidir.

Bu ayrı, peki çocuklarına Osmanlı terbiyesi için kocası ile kavga eden bir

Osmanlı Mehpare, Reşit Paşa'nın oğlu ve Helen bir grup sekse böylesine fütursuz ve utanmaz mı başlarlar, porno filmlerinde bile önce acemidirler, çok sıkılıyorlar ve suçluluk psikozu ile başlıyorlar. Burada bu yok; sanki üçü de yıllar yılı Pigal'de bu işi talim etmişler, bunu anlıyoruz. Dahası var; bu tür ilişkiler kendilerini çoğaltır ve zorlarlar. Burada bunu görmüyoruz; gündüz bir kez akıllarına bile getirmiyorlar veya Helen bu işi bir kez Hikmet ile veya Mehpare ile ayrıca denemek de istemiyor; planlı, üçü birlikte ve büyük bir disiplinle grup seks yapıyorlar. Eski bir plancı olarak buradaki planlılık ve disiplin dolayısıyla her üçünü ve kuşkusuz Altan'ı kutluyorum.

İlahi rastlantı, Helen'in annesi rahatsızlanıyor ve Fransa'ya dönüyor ve biz bu grup seks yazımından kurtuluyoruz. Daha doğrusu ben öyle sanıyorum; Chantal geliyor, yeni Fransız mürebbiyedir. Hayır, kurtulamıyoruz, ben öyle sanıyorum ve Chantal geliyor, hemen grup seks başlıyor, sayfa 135, aktarıyorum: "Her şey eskisi gibiydi aslında, annesi hastalandığı için giden Matmazel Helen'in yerine Matmazel Chantal'ın gelmesinden başka bir değişiklik yoktu; gene geceleri ışıklar kısılıyor, yatak odasında üç kişilik sofralar kuruluyor, gene Fransızcalar konuşuluyordu ama eskisi kadar yorulmuyorlardı sanki, eskisi kadar terlemiyorlardı sevişirken, sevişmeye başlarken elleri titremiyordu ve Mehpare Hanımın bakışları değişmeye başlamamıştı." Bir ipucu yok, Chantal da cinsel ayinlere düşkün; best-seller'cı bunun nedenini bize bildirmiyor, demek mürebbiye imtihanla grup seks yapma koşulu ile sipariş edilmektedir ancak bunu bize söylemiyor, bu nedenle biz bütün Fransız kızlarının seks manyağı olduğunu düşünmek durumundayız. Varoşlara vermek istediğimiz ideoloji de budur. Demek bunun kökeni Osmanlı'nın son günlerindedir.

TARİHİ: DÜZMECE

Bir tartışmayı hatırlamak durumundayız, Paris'te olduğum sırada, *Küfür Romanları* kitabımda veya bazı mülakatlarımda eleştirdiğim yazarları, muh-

temelen de A. Altan'ı, cia'dan para alarak yazmakla suçladığım ileri sürülmüştü. Bu benden çok uzaktır ve böyle yazmak için cia'nın müdahalesine ihtiyaç olmadığını hep biliyoruz. Benim dün de bugün de yazdığım şudur: Belce edebiyat, ancak seks sorunu olanların devrimci olduklarını propaganda ediyor ve en önemli savları da budur. Buna ilave olarak, cia da hep bu ideolojiyi enjekte etmektedir; ben bunu ileri sürüyorum ve şimdi buraya geliyoruz. A. Altan, bu yerini değiştirmiyor; şimdi göreceğiz, bu best-seller'da da, cinsel sorunlarla karşılaşan her adam, hemen İttihat Terakki'ye katılıyor ve ihtilalci oluyor, bu nettir. Burada şu soruyu formüle edebiliriz; Hikmet'inden sual olmaz ya, ya Chantal'ın başına bir iş gelirse, Hikmet Bey ne yapar? Önemli sorudur; hiç kimsenin aklına Hikmet'in Selanik'te, Kemal Bey ve Ismet Bey ile ihtilal toplantıları düzenleyeceği fikri düşmez, biliyorum. Demek grup seksteki talihsizliklerden ihtilalci gruplara geçmek zorundayız.

Kemal Tahir, bizi nerede ise ailemizin bütün kadınlarının sevici olduğuna inandırıyordu, kurtuluşumuzu düşündüğümüz sırada Tahiri Tarikatı'nın harekete geçişine tanıklık ediyoruz. Gelişme görkemlidir, şimdi Piyer Loti kızları, "Türkiye" denilince sevici kadınları biliyorlar ve bu nedenle grup sekse yatkın olarak geliyorlar; böyle bir ideolojik yaklaşımı not etmekle yetiniyoruz. Çünkü yeni sorularımız var.

Peki Türklerin Paris'e gönderdikleri Türk kadınları konusundaki ideolojik kalıpları nedir; şimdi bu sorudayız. Bu soruya bir anahtar cevap ile başlayabiliriz; halkımızın estetik düzenini tahrip etmek için yola çıkanlar önce kendi estetik dünyalarını kirletmek zorundalar. Dolayısıyla belce, en geri ideolojik kalıp ile hareket etmek durumundadır. Altan'ın belce yazılmış best-seller'ında, "Mihrişah" tam böyle tasvir edilmektedir; Mısır hidivlerinin kızı, saray doktoru Reşit Paşa'nın karısı, Hikmet'in anasıdır, yalnız Reşit'i bırakmış, Paris'te yaşıyor. Belce yazımı, Çemişgezek'te bile tükenmiş olması ihtimal dahilindeki berber dükkanlarına layıktır; benim çocukluğumda bu tür dükkanlarda, "dünya güzeli Fatma" veya "dünya güzeli Ayşe" türünden büyük tablolar olurdu, Mihrişah bunlardandır. Annem bana çocukluğumda, Hazreti Yusuf'u anlatırken "oğlum, yanında elma soyan melekler güzelliğine dalar ve ellerini keserlerdi" diyordu; Mihrişah da aynen öyledir. "Kırkını daha yeni aşmış olan Sultan, esrarengiz derinliklerden bakan uzun kirpikli siyah gözleri, kavisli kaşları, geniş alnı, Kleopatra'yı andıran biraz ince ama biçimli burnu..." diye

başlayan cümle, belce best-seller'da bir paragrafı aşarak sürüyor ve "Fransız hükümetinin bakanları bile bir akşam yemeğinde Sultanı ağırlayabilmiş olmakla övünüyorlardı" türünden, Çemişgezek berberlerinin ve varoş delikanlılarının gururunu okşayacak nakışlarla taçlanıyor, burada bir erkek masalı ile karşılaşıyoruz. Belce best-seller'a bakacak olursak, Paris'te kadın yok ve sadece Mihrişah var; bütün bankerler, çapkınlar, herkes ve herkes peşindeler.

Yalnız Mihrişah tasviri ile gecekondu erkek gururumuz çok iyi korunuyor ve Yakup Kadri'nin *Nur Baba*'sı ile yerle bir ettiğimiz şeyh ve babaların viril çekiciliklerine kapı açıyoruz çünkü Mihrişah bunların hiçbiriyle yatmıyor ve böylece İstanbul'a gelir gelmez grup sekse başlayan Fransız kızlarının karşısına tam zıddını çıkarmış oluyoruz. Yalnız Altan'ın belce yazımından, bunun Fransız yakışıklı ve zenginlerinin gururunu zedelediğini ve bu yüzden, Mihrişah'ın sevici olduğu yönünde Paris'te güçlü bir dedikodu çıkarıldığını öğreniyoruz. Ancak Altan, bunun doğru olmadığını bize haber vermekte ve ayrıca güvencelerini eklemektedir; Mihrişah her tarafı aynalı bir saray odasında, her gece çırılçıplak olmakta ve böyle bir güzelliğe erkek eli değdirmeyeceğini telaffuz etmektedir, belce yazılıdır.

İnanalım mı? Ya da sanatta gerçekçilik nedir? Bu soruya sürekli cevap ararken, bazı tespitler yapabiliriz ve birincisiyle başlıyorum. Bir: Güzellik de tarihsel ve aynı zamanda toplumsaldır, güç ile de bir bağlantısı olduğunu seziyoruz. Ne yazık, insanlığın güçsüz'ü güzel bulmamak türünden bir zaafı var; yalnızca insanlığın sınırlarını aşanlar güçsüz'de güzellik görebiliyorlar. İki: Kolonyalistler, sömürgelerini güzel buluyorlar. Üç: Yakın zamanlarda ve ne yazık şu son günlerde, Fransızlarda Türk olanı güzel bulmak imkansıza yakındır. Güzel bulduklarının son günlerde Türk olduğunu anlayınca ölçülerinin değiştiğini görüyoruz. Dört: Müteveffa Başkan Mitterand, son derece tutucu ve aynı ölçüde sofistike bir Fransızdı, Mitterand için güzel Mısır'dı. Louvre'un genişletilmesi dahil, Paris'in her yanına piramitler diktirdi ve öleceğini sezdiği zaman da örnek bir dürüstlükle meşrulaştırdığı gayri meşru kızı Nazarine'i alıp Mısır'da tatil yapıyordu. Beş: Başkan Chirac'ın, Russo-Mongol bir aileden gelmesi ihtimal dahilindedir. Chirac da Uzak Doğu tutkunudur. Kendisini tutamıyor, ikide bir kaçıp Uzak Doğu'da gezdiğini görüyoruz. Altı: Şehzade Murat'ın torunu, Matmazel Kenize Murat, Paris'te yaşayan soyunu yakın zamanlarda romanlaştırdı ve romanı yeterli okuyucu bulabiliyordu.

Osmanlı sarayı kadınlarının Paris yaşamı çok acıklıdır ve ancak Hintli bir mihraceye kan olabilenler, rahat edebiliyorlar; Kenize Murat bu gerçekliği gözlerimizin önüne sermiş durumdadır. Öyleyse gerçekçi olan, Osmanlı prenslerinin Batılı kadınları güzel bulmalarıdır, Aga Han'ın erkek çocuklarının hep Batı yıldızlarıyla evlendirilmeleri bu yüzdendir. Bütün bunlardan bir sonuç çıkarabiliyoruz, Altan'ın belce yazdığı Mihrişah tipolojisi bir tarikat abartmasıdır.

Abartma, çok geri bir yazım üslubu idi, devam ediyor; Mihrişah'ın böylece bir berber dükkanı tablosu ve Kemal Tahir'e özgü erkekler koğuşu hikayesi haline gelmemesinin bundan sonrası için gerekli olduğunu anlayabiliyoruz. Gerçekten de Mihrişah'ın ansızın İstanbul'a gelmesi, öğrenemediğimiz kadınca nedenlerle gelini Mehpare'yi kıskanması kıskançlık mı, bunu da bilmiyoruz ve muhtemelen Kadiri Şeyhi Yusuf'a göz koyması, İstanbul'da başı açık dolaşarak skandallar yaratırken Şeyh'in yatağına girebilmek için başını örterek yeni bir skandal yaratması ve hepsi hepsi, berber dükkanı ideolojisine uygundur. Mihrişah, Şeyh'in vücudunu seçerek, milli değerlere bağlılığı en derin yerinde koruduğunu göstermektedir; bu seçiş hem milli hem de ilahidir; aynı zamanda Türk politikasında ve kamusal yaşamda tarikat ağırlığının ön plana çıktığı ve bazı tarikatların Washington tarafından desteklendiği bir dönemde de son derece zamanlıdır.

Kuşkusuz bu metinde Sultan Hamit de var, Altan'ın bu aşamasında Hamit'i övmediğini ve sadece sarayın namusu ile ilgilendiğini tespit ediyoruz. Sultan Hamit, Mihrişah'ın Şeyh'in vücuduna yapışacağı an müdahale ediyor ve Sultan'ı Paris'e sürüyor; iyi mi, kötü mü, ben karar veremiyorum. Ancak Hamit sayesinde yeni porno kıraatından kurtuluyoruz.

Yazım gerçeklikten çok uzak, insanları yok ve kuklaları var, bunun da yeterli sayılmadığı ise açık; çünkü belce dilindeki bu best-seller'da pek çok joker geziniyor, bunlardan birisi Hasan'dır. Hasan, bir batman, bir ışınlı adam, keloğlan masallarındaki cin ve benzerlerinin hepsidir; yaşı yok, mesafe bilmiyor, her yerde var, izliyor ve bize hep haber veriyor. Altan, bu Hasan Efendi kanalıyla, sayfa 326, bize haber salıyor; "genç bir papaz yamağını eve kapatmış diyorlar... Oğlan bizim Şeyh hazretlerine pek benziyormuş denilene göre..." Bu sözler de Hasan'ındır. Papaz olması nedeniyle ilahi ve şeyhe benzerliği nedeniyle de millî planda gururumuzu kurtarıyoruz; Altan'ın ideolojik

kıskançlığı her türlü övgünün üstündedir.

Şimdi düzmece tarihe giriyoruz, A. Altan'ın Chantal'ı hunharca öldürmesinden önce, Ragıp'tan ve sergüzeştinden söz etmenin sırasıdır. Osmanlı zabiti Ragıp Bey ile ilk kez tanışmamız, sayfa 85, Fuat Paşa'nın tayinini İstanbul'a çıkarması vesilesiyledir; "sağolun paşam, rahat geldik ama Anadolu bir mezbelelik, bitmiş Anadolu, her yan sefalet, rezillik diz boyu", bunları Ragıp Bey söylüyor ve iki açıdan bizi ilgilendiriyor. Birinci nokta şudur; Zabit Ragıp Bey'in söylediği tarihte Anadolu'da söylediği gibi "rezillik diz boyu" olsa, Kazım, Kemal, Ali Fuat, sonra İsmet Beyler, kurtuluşu hemen Anadolu'da görürler miydi; Kemal Bey kurtuluş için Anadolu'ya yönelmiştir. Bu doğru, kurtuluşa inananların bakışıdır; diğeri "Anadolu bir mezbelelik" ise zaman zaman halka, varoşlara, gecekondulara sunulmak istenen ideolojidir. İkincisi, benim çalışmalarım, "Batı'ya eğik" yazılmış kurtuluş mücadelesi tarihini önemli ölçüde düzeltmiş durumdadır, artık mücadelenin simgesel başlangıcı kabul edilen ilk kurşunun Batı'da atılmadığı resmen de kabul edilmiştir. Artık, bazı kentlere, "kahraman", "gazi" ve "şanlı" unvanlarının, düzenli kuvvetlerden önce halk savaşları nedeniyle verildiği de bilmektedir. Bunlar, "mezbelelik" nitelemesini yalanlıyorlar. Demek Altan'ın tarihe ışık tuttuğu iddiasının dayanaksızlığı bir yana, ancak tarihi bozabileceği yavaş yavaş belli olmaktadır. Anadolu karalaması bir falsifikasyondur, görüyoruz; İstanbul resmi ise ithaldir. Ragıp İstanbul'da işsiz kalıyor, Altan'ın belce best-seller'ında tasvir ettiği İstanbul Osmanlı düzeni ve Sultan Hamit, tam bir karikatürdür; şimdiye kadar böylesine insafsız bir karalama yazıldığını ben bilmiyorum, Ragıp genelevler ve randevu evlerinde boy gösteriyor; buralardaki tasviri, Çin Devrimi'nden önceki Şangay olarak düşünmek mümkündür, yalnız insanların fesi ve ellerinde de hançerleri var. Ragıp ise Şangay batakhanelerindeki gizli Amerikan ajanını hiç aratmıyor; kendisinden konsomatris İpek'i isteyen ünlü sergerde Dilaver'in midesini dışarıya çıkarması var ki, sayfa 92, bu tür filmler görmemişlere mutlaka tavsiye ediyorum. Ragıp gerçekten müthişti. Gerçek şudur, A. Altan'ın hiçbir insanı, insan boyutunda çıkmıyor çünkü insan ölçülerinden habersiz durumdadır.

Yayıncı Erdal Öz'ün arka kapağa koydurduğu "yakın tarihimizin gölgede kalmış pek çok olayına ışık" tutmanın örneklerinden birisi bu olmalıdır, ben bilmiyordum, Osmanlı Hükümeti bu sırada subaylarına maaş ödeyemiyor-

muş, öğrenmiş oluyoruz. Öyleyse hal çok acıklıydı, bu vaziyette eğer bar kabadayısı olamıyorsa, tekkelere düşmek var, bu best-seller'da her yazgı Şeyh'in tekkesine uzanıyor, biliyoruz ve Ragıp orada yolunu bulabiliyor, öğreniyoruz. Yalnız benim öğrenemediğim bir başka nokta var; bu belce best-seller, tekkeleri Jön Türk Devrimi'nin merkezi haline getiriyor, bunu nereden çıkarıyor, herhalde karıştırıyor.[1] Çünkü bizim bildiğimiz ve yazdığımız, şeyhlerin ihtilalci olduğu son hazırlık, Kuleli Vakası idi ancak bu 1859 yılındadır. Herhalde yazdıklarımızı, kokteyl usûlü atıştırıyordu; sindirmeyi bilmemektedir.

Ragıp bir gün Harbiye Nezareti'ne çağrılıyor, ama nedenini bilmiyor, Altan bugün İstanbul Üniversitesi binası olan Harbiye Bakanlığı'nı, Şam'ın ünlü kapalı çarşısı olarak yazmış, herkes bağırıyor, kimsenin kimseden haberi yok; uydurmadır, ne yazık, ne Osmanlı ve ne de Prusya bürokrasisi hiç yıkılmadılar, imparatorluklar çöktü, bürokrasileri sürüyordu, uydurmaktadır, Anadolu'ya bürokrasiyi taşıyanlar onlardı. Bu değil, sanki kapalı çarşı, kimdir bilmiyoruz, sonunda birisi, Ragıp'a, cebinden çıkarıp para da veriyor ve gidip fotoğraf çektirmesini istiyor, çok ilginç bir öyküdür. Neden mi, sonradan öğreniyoruz, Almanya, Akademi'ye öğrenci subay istemiş, kimse gitmek istemiyor ve Sultan Hamit de yakışıklı bir Osmanlı göndermeye karar veriyor. Fotoğraf yakışıklı Osmanlı zabiti seçimi için gereklidir. İlk bakışta şaşırtıcı ancak ben bu best-seller'ın belce yazıldığına işaret etmiş bulunuyorum; faydasını görüyoruz. Alman Harp Akademisi'ne gönderilecek subayı sultanın seçmesi ve yalnızca Alman kızları üzerinde etki kapasitesine öncelik vermesi, bir düzmece tarih anlayışıdır. Varoşları hedef alsa da utanılacak bir durum olduğundan kuşku duyamayız, Sultan Hamit'in dil bilmeyen iri kıyım Osmanlı levendini Almanya'ya göndermesinin, A. Altan'ın dünyasında bir anlamı olmalıdır; belce yazılı metinde, Almanya'da Ragıp ile süslü Alman homoseksüel oğlanları arasında bir episod var ama ben bir kenara bırakıyorum. Çünkü biz, Enver'in çok rahat Fransızca mektup yazdığını biliyoruz, kurtuluş günlerinde Kemal ile Ankara'da tanışan kadın gazeteci Price, Paşa'nın güzel Fransızca konuştuğunu kaydediyor, İsmet Bey'in dil merakı bütün yaşamı boyunca sürüyor, Erzurum'da Kazım yabancılarla yabancı dilde konuşuyor; işte gerçekliğimiz budur. Halide Hanım, kurtuluştaki tek uçağın pilotunun hava-

1) A. Altan'ın bu kitabını okuduğumda karıştırdığını düşünüyordum, daha sonra çıkan okumadığım *İsyan Günlerinde Aşk* kitabında ise, bunların bir geçiş ve bir hazırlık olduğu anlaşılıyordu. A. Altan, tarihi tersine çeviriyordu; bunun kaynağını "İdrisi" bölümünde ele alıyoruz.

da günlük Fransızca gazete okuduğunu bize anlatıyor; Almanya'ya gidecek dil bilen ve meraklı bir subay olmadığını ve bu nedenle, yüz fotoğrafına göre belgücü yüksek Ragıp'ın gönderildiğini okumak pek gerçekçi görünmüyor ama bu bir belce best-seller'dır ve anlaşılabiliyor. Beklenen etkiyi görüyoruz, Harp Akademisi'nde okurken, Constanza, güzel Alman kızı, yakışıklı Herr Ragıp ile evlenmek istediğini babasına söyleyiveriyor; Constanza'nın babası ise komutandır, masal dünyasına intikal etmiş bulunuyoruz, hiçbirimizin aklına böyle bir Alman albayı olacağı gelmezdi, biz Almanları dürüst ve özel işlerini ayrı tutan insanlar olarak tanıyorduk. Öyle olmuyor, huysuz bir Almandır, olsun, Herr Ragıp'ımız var, masallardaki gibi, Herr Ragıp, komutanın kızını kapıyor ama Alman bizim bildiğimiz gibi çıkmıyor ve kızını kurtarmak için Herr Ragıp'ı kovmakla bir ediyor; Ragıp ülkeye dönmek üzeredir.

Istanbul'da ise bütün yazgılar Şeyh'in tekkesine uzanıyor; Constanza olmayınca, masala göre Ragıp Şeyh'in kızıyla evleniyor. Kuşkusuz Şeyh'in kızı ile evlenecek olduktan sonra bu Alman kızına ne gerek var, bunu da bilemiyoruz. A. Altan, akıl dünyasında yaşamadığı için bir tutarlılık sorunu bulunmadığını kabul etmek zorunda kalıyoruz, bu sorunsuzluk rahatlığı sürüyor; o zamana kadar maaş için para bulamayan Nezaret artık Ragıp'ı bir konakta yaşatacak kadar beslemektedir ve yeni zifaf bu konaktadır. Belce yazmak, en taş kafaların bile anlayabileceği zıtlıkları düşünebilmeyi gerektiriyor ve karşılaşıyoruz. Cinsel ayinler kraliçesi Mehpare nerede, Şeyh'in kızı entarisini bile çıkarmıyor, yatakta eteklerini topluyor, sayfa 333, yüzünü tenya ilacı içermişçesine kapatıyor, Ragıp üste çıkıyor ve işini yaparken bir mırıltı duyuyorsa da işi bitinceye kadar bunun ne olduğunu anlayamıyor; karısı bu sırada, Ragıp'ın zifaf ameliyatı yaptığı zamanda, hep dua okuyormuş, bunu sonradan öğreniyoruz. Altan, burada cinsel hayal gücünün az ulaşılır örneklerinden birini daha ortaya koymuş olmaktadır; yeniden kutluyoruz.

Peki bundan sonra? İşte burada, Altan'ın benim *Küfür Romanları* çalışmamda yerle bir ettiğim ancak belce sorunlu olanların devrimci olabileceği ideolojisini, İttihat ve Terakki'ye kadar uzattığını görüyoruz, gördüğümüz bu müthiş açılımı, aslından aktarma gereği duyuyorum. Ragıp'ın bu ayin sırasında, "doğacak erkek çocuklarının dölünü bıraktığını", sayfa 334, anlıyoruz ve canı sıkkın, konağın bahçesine çıktığını okuyoruz, devamını aktarıyorum: "Yatmak için ayağa kalkarken fark edebildi ancak Schubert'in bir lied'ini çal-

dığını." Zıtlıklar birbiri arkasına dizilidir, dua ve hırıltılı bir zıfıltan hemen sonra Schubert'in bir şarkısı son derece diyalektik olmaktadır. Diyalektik, yalnız başına devrimci değil, bunun bir eksiklik olacağını düşünüyoruz, yanıldığımızı sevinçle öğreniyoruz. Güzel, sadece iki gün geçiyor anası ve karısı var ama belce şaheser "iki gün sonra, iki asık suratlı kadını baş başa bırakıp Makedonya'nın yolunu tuttu" diye yazıyor; Selanik'e gidecek, İttihat ve Terakki'ye katılacak ve özgürlük devrimi yapacak, gerçekten müthiş bir kurgudur. Demek şu bel sıcaklığı veya bel soğukluğu olmasa, Türkiye'de devrimci ve devrim de olmayacak; işte cia ideolojisi budur.

Şimdi Chantal'ın trajik sonunu özetlemenin sırasıdır; Ragıp, Kabe-i Hürriyet, bunu ben not ediyorum, Selanik'e zıddı ile beraber gidiyor, zaten başkasını beklemiyoruz, roman ya, Sultan Hamit mabeynde katip Hikmet Bey'i de Selanik'e tayin ediyor, Mehpare, Chantal, çocuklar, hep birlikte Selanik'teler, hayat sürüyor. Grup seks ayinlerinde bir değişiklik yok; ancak artık bu best-seller'ın sonuna doğru tarih, cinsel ayinlere ağır basmaktadır. Selanik'te ayrılıkçı komitacılar her gün bir eylem yapıyorlar ve sık sık bombalar patlatıyorlar; bunlar Chantal'ın sinirlerini bozmaktadır ve Chantal, "Fransa'ya göndermezseniz, intihar bile ederim" yollu tehditlere başlıyor, demek komitacı bombaları ile grup seks arasındaki çelişkiyi böyle çözüyoruz, Hikmet Bey'in Marsilya'ya kalkacak bir vapurdan bilet aldığını öğreniyoruz. Bu çelişki çözümü son derece pasifist; artık devrim aşamasına girildiği için A. Altan'a yakıştıramıyorum.

Kuşkusuz vapur bana ters göründü, iyi bir film için nostaljik "Doğu Ekspresi" treninin daha uygun olacağını düşünüyordum fakat kabul ediyorum, A. Altan'ın hayal gücüne ulaşamayız, Altan'ın bize ne senaryolar kurduğunu tahmin etmek zordur. Devam ederek, Altan bize şu bilgileri veriyor: "Son iki geceyi Matmazel Chantal'ı yatıştırmaya uğraşarak, geç saatlere doğru genç kadın yatışınca da sevişerek geçirdiler" ünlü Doğu konukseverliğinde kusur olmadığı kesindir. "Ailecek" sevişiyorlar ve geçirmeye "ailecek" gidiyorlar, Selanik'in güzel rıhtımından Chantal'ı uğuruyorlar; gemi limandan açılıyor ve ben işte o zaman Altan'ın, neden vapuru tercih ettiğini anlamakta gecikmiyorum çünkü ayrılıkçılar koydukları bomba ile gemiyi batırıyorlar. Ne yazık ki grup sekslerinin kraliçesi Chantal artık denizin dibindedir. Ailecek büyük kayıp, her ikisi için büyük acıdır çünkü Altan bize Mehpare'nin Selanik'te "voyeuse"

olduğunu, sayfa 262, haber veriyordu; Mehpare artık Chantal ile Hikmet'in yatak marifetlerini seyrediyordu, kaybı büyüktür.

Fakat roman ve devrimcilik herhalde budur, biz bilemiyorduk. Terörist eylem lerin yol açtığı bu trajik olayın hiç umulmadık iki sonucu bunu bize öğretmekte gecikmiyordu. Bir: Mehpare, bu büyük kaybı üzerine, yatak odasını Hikmet'e kapatıyor. İki: Hikmet, İttihat ve Terakki'ye katılıyor. Biz, sayfa 275, "Teşkilata katılmak mı istiyorsunuz Hikmet Bey?" sorusunu ve birkaç satır altında da "Artık bu hayata tahammül edemiyorum İsmet Bey" cevabını okuyoruz; tahminen bu İsmet Paşa'dır. Müthiş, grup seks partneri Chantal'ın umulmadık ve acı kaybı, Mabeyn'den Hikmet Bey'i, Jön Türk İhtilali'ne katılmaya itiyordu, İsmet Paşa'nın karşısına oturmuş görüyoruz. Bundan sonra İttihatçıların mason localarından aldıkları bir törenle Hikmet'in gizli örgüte girdiğine ve devrimci oluşuna tanıklık ediyoruz; bel bozukluğuna dayalı devrimcilik ideolojisi, bir çelik yasa olarak, işlemektedir.

Daha sonra mı, İkinci Meşrutiyet'in bir karikatürü veriliyor, belki değinmekte yarar var. Peki Mehpare? Mehpare bu arada bir daha bir yatak odasına giriyor ve seksüel ihtilal nazariyelerinden mükemmel bir pratik sergiliyor; buradaki partnerinin adı Konstantin Sezar Togliatti'dir. İsim mükemmel, "Konstantin" İstanbul'u ve "Sezar" imparatorluğu ve Roma'yı, belki de Togliatti teori'yi temsil ediyorlar; Mehpare ise Selanik sosyetesinin bu çapkınını görür görmez, kendini "ne Yunanlıya, ne İtalyana, ne de Osmanlıya benzemeyen bu adamla sevişmenin nasıl bir şey olduğunu merak etmekten alamıyor", Mehpare cinsel merakının önünde baraj kabul etmeyen bir Osmanlı'dır. Zaman alsa da Mehpare merakını gidermekte gecikmemiştir. Greko-Romen Konstantin Sezar, Mehpare'yi bir bağevine atıyor; tam Meşrutiyet İhtilali'nin olduğu saatlerde, biz bu halkları çok ezmiştik, Konstantin Sezar bizim Mehpare'yi eziyor ve bu sırada Mehpare, "bir sureliğine de olsa her şeyi, herkesi, ailesini, kocasını, zamanı" unutuyor ve biz böylece, Meşrutiyet İhtilali'nde başta Selanik olmak üzere gayri-müslim burjuvazinin baskısını hissediyoruz. Burada marksist yansıma kuramının izlerini hissediyoruz; bu İtalyan, Grek ve belki de Balkan vücudun, ay parçası Mehpare'nin üstüne çıkması ve Mehpare'ye özlediği tatmini vermesi, eli kulağında bu Jön Türk Devrimi üstündeki Batı etkisini anlatmaktadır. Bunu anlamak gereklidir ancak anlamayanlar için A. Altan, Konstantin Sezar'ın becerdiği bizim Mehpare'yi bir de dövdüğünü

iddia etmektedir. Kuşkusuz berber dükkanı gururuna aykırı düşüyor ancak tarihsel anlatım gereği bir zorunluluk olduğunu kabul ediyoruz ve tarih düzmece olunca anlatımın belce olmasını isabetli buluyoruz.

Fakat hissettiklerimiz burada kalmamaktadır. Mehpare, bağdaki garsoniyerden geç gelince, artık ihtilalci olan Hikmet'in Osmanlı damarı harekete geçiyor Mehpare'yi sorguya çekiyor; Hikmet'e hiç yakışmamaktadır. Üstelik Altan bize söylememişti, Hikmet'e haber verdiği anlaşılıyor çünkü Hikmet bu işi biliyor, çünkü Hikmet'in "gözünün önüne o esmer adamın karısını yatakta dövüşü" geliyor, bu bir patlama habercisidir. Greko-Romenler, intikamlarını Mehpare'yi hem becerip ve hem de döverek alıyorlar, bu kadarı da fazladır. Altan'ın belce best-seller'ı "Osman ise bütün bu gürültünün ortasında, yalnızca Selanik'te bir çalışma odasında patlayan bir revolverin sesini duyuyordu" sözleriyle bitirmektedir. Demek bu son cinsel tören ve darp ile Osmanlı'nın hikmet-i mevcudiyeti ortadan kalkıyor ve Hikmet de intihar ediyordu. Bu intiharı bize haber veren ölü Osman'a teşekkür borcumuz var.

BATAKLIK

Çağdaş insanı yazmak, tarihten kukla çıkarmaktan çok zordur; herhalde bunu yazıda hiçbir yeteneği olmayanlar hepimizden iyi biliyorlar. Herhalde bildikleri için edebiyatımızın bir bataklığı haline gelen "tarihsel" romana saldırıyorlar. O. Pamuk türünden A. Altan da son çalışmalarında bu bataklıktalar.

Zamanını yazan her romanda her okuyucu az veya çok bir münekkit kapasitesindedir, bu eski sözcüğü seçerek kullanıyorum çünkü sahih ile kalp olanı ayırma anlamındadır, demek ki insan ile kuklayı ayırabilmektedir. Halbuki tarihsel olarak piyasaya sürülen bu metinlerin hiçbir okuyucusu, böyle bir tipin yaşayıp yaşamadığı bir yana, yaşayabilirliğini bile takdir etmek imkanına sahip değildir. Bu imkansızlık, bunları başından itibaren sanat alanının dışına çıkarmaktadır. Çünkü sanat, eninde sonunda gerçekliği yeniden yarat-

maktır ve son belirleyicisi, yine de gerçeğin kendisidir. Gerçekliğin yeniden yaratılma sürecinde son belirleyici yoksa, sanat da yok oluyor demektir. Öyleyse O. Pamuk ve A. Altan'ı, sanat katilleri olarak gormek durumundayız.

Kişilerden tarihin kendisine geldiğimizde ise, uydurma ve falsifikasyon hevesinin hiçbir sınır tanımadığını görüyoruz. Bunların bir bölümüne değindim ama girmek imkansızdır; A. Altan, "... çok az sivilden biri olan Talat Bey, Reşit Paşazade Hüseyin Hikmet Bey, zekası ve hırsıyla tanınan sarışın, ince sesli Mustafa Kemal Bey...", sayfa 300, diyerek Hikmet'i, Kemal Paşa ile ortak hücrelere koyuyor ve bununla yetinmeyerek, Enver'i de ekliyor. Böyle bir bilgi, hiçbir yerde yoktur; ayrıca tarihi anlamamak anlamına geliyor ve A. Altan tam bir tarih cahili olduğu için bunun öneminden de habersiz görünüyor. Eğer böyle olsaydı, Kurtuluş Savaşı'nın başında, Kemal, İsmet, Kazım olamazdı ve olmamaları halinde sonuç alınır mıydı, ayrı bir sorudur.

Eğer böyle olsaydı, Talat ve Enver ile aynı hücrede ve birbirine bu kadar yakın dursaydı, Mustafa Kemal Bey, Kazım'da olduğu gibi yüksek yetkilerle Anadolu'ya geçemezlerdi. Çünkü başta İngilizler, işgal kuvvetleri, Enver'e yakın hiç kimsenin görevlendirilmesine göz yummuyor ve ayrıca İstanbul'dan resmen çıkış için gerekli pasaportu imzalamıyordu. Halbuki zamanı gelince Kemal Paşa, çok büyük yetkilerle ve İngilizler tarafından imzalanmış bir belge ile çıkmıştı, biliyoruz. Peki, bu durumda nasıl çıktı; İngilizler'in casusu veya adamı olmamaları halinde bu çıkışın imkansızlığını kabul etmek zorundayız. Peki İngilizler'in adamı mıydı; hiç aklımıza gelmeyen bu iddia, idrisi ve tahiri tarikatı mensupları tarafından ısrarla savunuluyordu. Biz o zamanlar, bu iddiayı aptalca buluyor ve yazıyorduk; Kemal Bey'in, Talat ve Enver ile aynı seviyede bir gizli hücrede olduğu iddiası da aynı ölçüde aptalcaydı, şimdi de bunu ekliyoruz.

Tarihsel roman, uydurma özgürlüğü değildir; genel okuyucunun okuyacağı ciddi tarih kitaplarının olmadığı bir ülkede, tarihin karanlık noktalarına ışık tutmak iddiasıyla her türlü çocukça yalanı kağıda dökmek çok büyük bir sorumsuzluktur. A. Altan, bunu her fırsatta yapıyor; gizli ihtilal toplantılarının birisinde, Mustafa Kemal'in ağzına, "Osmanlıyı bunlara kırdıracağımıza, biz Türklerin olduğu bölgeleri, Anadolu'yu, Trakya'yı, Musul'u, Kerkük'ü alalım, gerisini bırakalım" sözlerini layık görüyor ki bu, yazdıklarından en çok kendisinin ürktüğü anlamındadır. Muhtemel tepkiler için aşırı kemalist bu cümle ile tedbir almış olmaktadır; benzerlerine Sovyetler Birliği'nde rastlıyor-

duk. Pasternak'ın *Doktor Jivago*'su çok iyi bir örnek, bütün sayfalarda Çarlık'ı överek Sovyet Devrimi'ni karaladıktan sonra, son birkaç sayfada överek sansürün gözünü boyuyordu. A. Altan, muhtemel sansürcülere rüşvet hazırlığı yapmış durumdadır.

Bu sözler, Mustafa Kemal'in savaştan çok önce Misak-ı Milli'yi formüle ettiği anlamına geliyor; bunu, kemalist tarihin en abartmalı polemikçisi Yunus Nadi bile yapmamıştı, biliyoruz. Misak-ı Milli, sadece ve sadece Birinci Dünya Savaşı'nın ve bu savaş içinde Osmanlı Müslüman halkından Araplar'ın karşı ve düşman pozisyonlarının sonucudur; Araplar'ı dışarıda bırakarak diğer Müslüman halkın bulunduğu yerler vazgeçilmez sınır sayılıyordu. Karar, işgal altındaki İstanbul'da Meclis-i Mebusan tarafından alındı ve Ankara Meclisi'nin de millî belgesi yapıldı, bu kadar basittir. Bu arada bu bataklık tarihçilerine hatırlatmak zorunluluğunu duyuyorum, Misak-ı Milli programının bir akıllı insanımızın kafasından çıktığını ileri sürmek de ahmakçadır, Misak-ı Milli bir zorunluluğun ürünüydü.

Zorunluluğu göremeyenler, hiçbir zaman edebiyat adamı olamazlar.

Bir roman yazma heveslisinin tarihçi olması hiç de zorunlu değildir; fakat yazacağı dönemin havasını, umut ve umutsuzluğunu bilmek zorunluluğu tartışmasız ortadır. A. Altan yazdığı dönemi zerre kadar hissetmiş olsaydı, bu dönemde hiçbir kimsede değil imparatorluğun yıkılacağı, bir gün Selanik'in elden çıkacağı düşüncesinin bile olmadığını bilebilirdi hiçbir hissi yoktur. İnsanı, tarihi, coğrafyayı bilmeden roman yazmaya kalkıyorlar; öyleyse böyle bir cüretin ancak cahilde bulunacağı tespiti bir kez daha doğru çıkmaktadır. Pek çok ülke sever subay ve aydının Meşrutiyet Devrimi ile imparatorluğu kurtaracaklarına inandıkları bir zamanda daha sonra kurtuluşun başına geçecek bir subaya, kısmi bir "ver-kurtul" sloganını layık görmek gerçekten ayıp olmaktadır. Ayıplıyorum.

Edebiyatı hafife alanlar, kendileri hafif olanlardır; A. Altan, Sultan Hamit'in, polis romanı okuma eğilimini "hayat bir entrikadır, cinayet ve entrika, bunlar da polis romanlarında var" sözleriyle, sayfa 51, açıklıyordu, çok büyük bir hafifliktir. Bu, bu çalışmasında, Sultan Hamit konusunda, henüz basit ve vulgar değerlendirmelerin etkisinden kurtulamadığı anlamına geliyor, daha sonra Hamit güzellemesi yaptığını biliyoruz. Burada bu önemli değil, önemli olan polis romanları hakında hiçbir ciddi bilgisi olmadığının ortaya çıkmasıdır.

Üç nokta var; birincisi, Einstein'ın, her bir Sherlock Holmes öyküsünü bir büyük teori ustalığı sayması ve yaratıcısı Conan Doyle'u çok övmesidir. Sultan Hamit'in, Doyle'u İstanbul'a davet edip madalya verdiğini bilmemizde yarar görüyorum. Hamit'i beğenmek veya eleştirmek mümkündür ve belki de ikisini birden yapmak en doğrusudur, ben öyle yapmayı öneriyorum; ancak Hamit'in ülkesini seven ve çok ciddi bir hükümdar olduğunu görmemek, yalnızca Batılılara özgü bir zaaf olmaktadır. İkincisi, üniversite doktora derslerimde Sherlock Holmes okutuyordum; teorik düşünme egzersizlerinde en öndedir. Üçüncüsü, eğer bir ülkede polis romanı ve ütopya geleneği yoksa, hem roman ve hem de bilimin gelişmesi çok zordur ve rastlantılara bağlıdır; yıllardır buna parmak basıyorum.

Her işi hafife alıyorlar, edebiyat ciddi bir iştir. O. Pamuk ve A. Altan, edebiyata göre çok hafif kalıyorlar, yapamazlar.

A. Altan'ın, alçaltmadığı, bayağılaştırmadığı obje ve süje kalmadı; otuz üç yıllık bir hükümdar, yalnızca entrikacıdır. Kadınların hepsi seks hastasıdır. Bir örgütçü başvekil, Talat ve bir başka örgütçü lider, Mustafa Kemal, bir seks manyağının gizli hücre arkadaşlarıdır. Demek Doğu'ya ait olanların hepsi yozdur. Öyleyse Batı'da övülebilecek metin işte budur.

İkinci Bölüm

ANTİ-NARODNİZM

Bu üç sözcük, "halkçılık", "popülizm" ve "narodnizm" aynı anlama geliyorlar, kökeninde Rusça "narod" sözcüğü var, "halk" anlamındadır. Güzel kızlar ve yakışıklı erkektiler, hepsi vali veya asil ailelerin çocuğuydular, Rusya Çarlığı'nın otokratik, halktan uzak idaresine karşı, "halka doğru" ve "halkın dostları" eğilimlerine şiddet içerdiler, yöneticileri öldürüyorlardı ama ölümden korkmuyorlardı; ölüme koşmaları, dünyanın her tarafında yankı yapıyordu. Yıllar sonra filmlere kahraman oldular, adları yayıldı. "Narodnik" sözcüğünü, "popülist" demektir ve bazen unutuyoruz, "intelligentsia" sözcüğünü de bu gençlere borçluyuz; bu gençlerden önce her iki sözcük de bilinmiyordu. Demek aydın ile halkçılığın birlikteliği, hem tarihsel ve hem de dil bilimsel bir mantığa sahiptir.

Lenin, bir ölçüde narodnizmle, artık "popülizm" diyebiliriz, mücadelenin çocuğudur; otoritesini, politik platformda, narodnikleri yenerek kurduğunu biliyoruz. Tarihin ve düşünce tarihinin paradokslarından birisi olmalıdır; ancak Rusya'da yenilen, "popülizm" adıyla Amerika'da canlanıyordu. Orada daha çok tutucu politikaların adı oluyordu; değişmenin karşısında duruyorlardı.

Türkiye'ye gelişi, Kurtuluş Mücadelesi sırasında idi; hem Lenin'in dostlu-

gu ve hem de Rusya'nın Müslüman halklarında hâlâ etkin ve bunların seçkinleri olarak süren narodnikler sayesindedir. Cumhuriyet'in anayasalarına bir ok olarak giren "halkçılık" işte budur. "Devletçilik" ile yan yana aynı arabaya koşuluydular.

Daha sonraki yıllarda, kemalizmin ve devletçilik okunun pek çok okun hedefi olduğu zamanda, "halkçılık" hep saklı tutuluyordu. Çok partili dönemde ve kapitalizmin dolu dizgin ileri sürüldüğü zamanda da, tarihsel köklerinden koparılmış olsa da, halkçılık, herkesin ve bütün partilerin şiarı oluyordu. Bu da son derece normal görünmektedir, halkoyuna dayalı bir sistemde halkçılık iddiaları kaçınılmazdır. İçtenlik mi, fazla önemli saymayabiliriz; parlamenter bir düzende, burjuva partiler halkçı söylemlere mahkumdurlar.

Bütün bunlar açık ve güzel, ayrıca doğruysa şimdiki sözleri nasıl açıklayacağız; çünkü şu anda ülkede pek çok siyasal partinin en baş düşmanı, artık halkçılıktır. Anti-narodnikler iktidardalar; pek çok parti liderinin günlük dilinde "popülist", Türkçe'deki "halkçı" karşılığı telaffuz ediliyor, artık karalama değil nerede ise küfür olarak kullanılıyor. Bunların hepsi, "popülist" dedikleri ekonomik ve toplumsal politikalara lanet okuyorlar ve anti-narodnik eğilimleri göklere çıkarıyorlar. Aslında "göklere çıkarıyorlar" sözüm gereksizdir, "populist" sözcüğünü bir politika veya savunucusuna karşı küfür olarak çıkardıkları için böyle bir küfre, kendi faziletlerinin de ifadesi olarak itibar ediyorlar. Küfürlerini, faziletleri saydıklarını görüyoruz.

Şimdiki söylem, bu partilerin kendileriyle çeliştiği anlamına geliyor mu; yeni durumla kesinlikle uyum halindeler. Çünkü artık ülke, tekelli düzeni yerleştirmenin sancı ve gerginliğini yaşamaktadır; tekelli düzen, bir halksız sistemdir. Bu çok yaygın anti-popülist discours ile birlikte, kuvvetler ayrımının silikleştirilmesi ve başkanlık sisteminin ısrarla önerilmesi[1] tekelli düzeni yerleştirmenin diğer iki kavga alanına işaret etmektedir. Tekelli düzende, yargı ve yasama organları, yürütmenin kontrolünde ve yürütme de pek çok yeni yetkilerle donatılmış bir başkanın elindedir.

Bütün bunlar bizim buradaki tartışmamıza bir hazırlık sayılmalıdır; bu

1) Son zamanlarda başkanlık sistemi tartışmalarının durulması, partiler ve seçim sistemleriyle, milletvekili seçimine lider diktasının uygulanabilmesi, yüksek barajın bu diktayı koruması ve parlamentonun, liderler diktası aracılığıyla, emperyalist merkezler, IMF ve diğerleri ve İstanbul dukalığının istediği tüm yasaları çok hızla çıkarmasıdır. Şu dönemde, başkanlık sisteminin karamamelerle ülkeyi yönetmesi, acil bir ihtiyaç olmaktan çıkmış durumdadır. Yasalar, karamamelerden daha hızlı çıkartılabilmekte ve değiştirilmektedir.

özet analizle sadece ülkede tekelli düzenin oturtulması için bir savaş olduğunu haber vermeye çalışıyorum. Ne yazık, Türkiye'yi bir "Tekelistan" yapmak isteyenler önemli mevzileri işgal edebildiler; ancak bu haberden sonra açıklığa kavuşturmak istediğim, tekelli düzenin sadece ekonomik ve politik bir sistem olmadığıdır. Tekelli düzen, halksız, değersiz ve dilsiz bir düzendir; şimdi ülkeyi, halkı ezilmiş ve silinmiş, değerleri yıkılmış ve dili bozulmuş bir hale getirmeye çalışıyorlar, asıl haberimiz budur.

Böyle bir hazırlık çerçevesinde, O. Pamuk ve A. Altan'a birer "edebiyat olayı" gözüyle bakmak imkansız olmaktadır; Türkiye'yi halksızlaştırmanın, değersizleştirmenin, dilsizleştirmenin aletleridirler. Hem teorik ve hem de pratik planda, bundan kuşku duymamamızı gerektiren kanıt ve işaretlere bol bol sahip durumdayız. 11 Eylül 2001 tarihinde, New York'taki ticaret merkezine yapılan ve çok sayıda Amerikan yurttaşının ölümü üzerine, O. Pamuk'un, *Milliyet*'in tam sayfalık anonsuna göre, "O gün ben Amerikalıydım" demesi çok açıklayıcıdır.[1] O. Pamuk, burada, "kendimi orada acı çeken insanlara çok yakın hissettim çünkü ben Amerikan kültüründen çok etkilendim" de diyor ki her zaman olduğu üzere hem açıklamakta ve hem de saklamaktadır; istesek de istemesek de şu çağda hepimiz Amerikan kültüründen etkilenmiş durumdayız ve ölenler için hepimiz acı duyduk.

Bu kadarı çok doğal ve bundan sonrası ise açıktır; "orada acı çeken insanlara çok yakın hissettim" veya bir günlüğüne "ben Amerikalıydım" diyebilmek için en azından New Yorklular ile akraba olmak veya öyle saymak zorunludur. Anlaşılıyor, Pamuk'un halkı oradadır. Bu toprakları halksızlaştırmak istemesi anlaşılmaktadır.

A. Altan'a gelince, son metnini C. Gündoğdu'nun, insanı en çok küçümseyen roman olarak nitelediğine işaret etmiştim, sondan önceki çalışmasını ise ben tüm halk değerlerine bir saldırı olarak görüyordum, sanki çöp tenekesinin önündeydim ve ilk çalışmasını ise bir küfür sayıyordum. Benim küfür olarak gördüğüm bu çalışma ile ilgili değerlendirmesini, Fethi Naci, "ilk kez bir kitabı okuduktan sonra duyduğum tek duygu sadece tiksinti oldu" sözleriyle ifade etmişti.[2] Bütün nesirlerinde halksızlaştırma ve insanımızı de-

1) *Milliyet-Pazar*, 23 Eylül 2001.

2) Fethi Naci'nin bu değerlendirmesine, A. Altan'ın benim halka karşı saldırı gördüğüm metnine ödül veren jürinin üyesi olması nedeniyle, tekrar işaret ediliyordu ve bir değişiklik üzerinde duruluyordu. Buna pek değişiklik dememek gerekli, bir metamorfoz ile karşı karşıyayız. Artık po-

gersizleştirme esastır.

Dilsizleştirmeye gelince, her ikisini okuyan ve dilini seven herkes okumayı bırakmak ve dil yanlışlarını saymak zorunluluğunu duymaktadır. Burada O. Pamuk ile A. Altan, herhalde bir yarış halinde görünüyorlar. O. Pamuk'u okuyup bitirme inadı gösterenler içinde Türkçe katliamı üzerine not düşmeyen herhalde yoktur, içlerinde haykıranlar da olduğunu biliyoruz. Bunlardan biri, R. Bingöl, incelemesinin başlığına, usûle aykırı olarak ve herhalde içi yandığı için, "bir edebiyatçının, yazarın öncelikli görevi, dilini yaşatmak, onu gelecek nesillere aktarmaktır" uyarısını koyuyor ve incelemesine saptadığı hataların tamamını alamadığını belirterek, *Benim Adım Kırmızı* başlıklı nesrin "tamamındaki hatalar iki yüzden fazladır" diyordu.[1] Demek, R. Bingöl, her hatayı bir kırmızı ile çizse gerçekten kırmızı bir kitap olacaktı; utanç verici olmalıdır.

A. Altan'ın dilsizleştirme operasyonuna gelince, bundan önceki bölümde, istemediğim halde ve istemediğim kadar dil cinayetlerinin tutanaklarını tutmak zorunda kalmıştım; O. Pamuk ve A. Altan hakkında, bunu yapmadan yazmak, en azından dilini sevenler açısından imkansızdır. Bu imkansız tutanaklardan birisi de C. Gündoğdu'nun incelemesi idi ve bir diğerini de buraya alıyorum.

Öyleyse bir sonuca ulaşmış durumdayız; kendisini edebiyatçı sayan hiçbir edebiyatçı veya eleştirmen bulunmuyor ve dilini sevenlerin hepsi bunları dil katilleri sayıyorlar. O halde, her ikisini de bir veya birer "edebiyat olayı" kabul edemeyiz ve eğer "olay" iseler, edebiyat dışında kalıyorlar. Bu, burada benim ulaşmak istediğim bir sonuç idi; emperyalist ve oligarşik bir dayatmadırlar. Ülkenin, beyin cephesinden zaptı için gerekli malzemedirler; bu tespiti bizim açımızdan New York'taki ticaret kulelerinin yıkılmasından daha acı buluyorum.

Güzel, yalnız her sonuç aynı zamanda bir sorudur; peki bu edebiyatçı olmayanlar edebiyat dünyasının bütün itirazlarına karşın nasıl bir "edebiyat olayı" olarak ileri sürülüyorlar, bu soru yeni olmakla beraber, cevabının bazı elamanlarına daha önce işaret etmiştim. Bir: Edebiyat artık sadece ideolojik bir silahtır. İki: Türkiye'de bugün çok şiddetli bir ideolojik savaş sürmektedir. Bunlara eklenecekler Türkiye'nin tümüyle sömürgeleştirilmesi için halkın değersizleştirilmesi zorunluluğudur. Çünkü kendi değerler sistemini yitirmiş bir

---

litikada geçmişine göre bugün B. Ecevit ne ise, eleştiride de geçmişine göre bugünkü F. Naci odur.

Sabah, "Son Yazan İyi Yazar", 6 Temmuz 1999.

1) *Gösteri Dergisi*, Kasım 1999, Sayı 214.

halk, teslim olmaya her zamandan çok hazırdır. Cevabın belli başlı unsurları bu çerçevede olunca da edebiyat ve sanat dünyasının O. Pamuk ve A. Altan'ı reddetmelerini, işgalcilere bir karşı koyma olarak anlamak durumundayız.

Burada daha önceki bir analizimize tekrar dönebiliriz, televizyonun varoşlara dönük bir ideolojik silah olduğunu kaydetmiştim, tamamlamak üzere matbuatı ele almak zorundayız. Matbuat, "Mütareke Matbuatı" halindedir; Türk siyaset sözlüğündeki bu giriş, Düvel-i Muazzama, Büyük Devletler'e bağlı, halkına ve halkının kurtuluşuna düşman basın anlamına geliyordu ve zaman itibariyle, Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen işgal dönemini içine alıyordu. Şimdi oradayız.

Basının ayrıntılı incelemesini de özel çalışmalara bırakmak zorundayız; burada sadece iki gazeteyi ve yalnızca bir temel niteliğiyle ele almak yeterlidir. *Hürriyet* ve *Cumhuriyet*'in kısa ve temel işlevleri bozmaktır; *Hürriyet* halkı ve *Cumhuriyet* de aydını bozmakla görevlidirler. Buradaki "görev" sözcüğü, her iki gazetenin de bunu bir tür varlık nedeni ve "devlet görevi" saymaları nedeniyle uygun düşmektedir. *Cumhuriyet*, 1968-1976 dönemini ayrık tutarsak, içinde bir de 12 Mart kesintisi var, hep aydını bozuyordu. *Hürriyet* için ayrık bir zaman göremiyoruz.

Aydın, halkını değiştirmek ve geliştirmek için var, Türkiye'de aydın ile halkın birbirinden uzak olduğu zamanlarda, *Hürriyet* ile *Cumhuriyet* arasında bir rekabet oluyordu. Aydın kırıldı, aydın düzeni yok edildi ve bunu, halkın aydınlaşması yerine tam karşısı aydının halklaşması olarak niteleyebiliyoruz, bu zamanda, *Hürriyet* ile *Cumhuriyet*'in de birbirine benzediğini tespit ediyoruz. Bu edebiyat dışı nesirleri, edebiyat olarak zorlamakta *Hürriyet* ile *Cumhuriyet*'in yarış halinde olması ve *Cumhuriyet*'in O. Pamuk reklamlarından ayrı olarak A. Altan'a bir de Yunus Nadi Ödülü vermesi, bu analizlerle tutarlıdır. *Hürriyet*, bu ödülden en çok hoşnut olandı ve bunu "birinci Cumhuriyet'ten ikinci Cumhuriyetçi'ye ödül" olarak selamlıyordu;[1] örülüyor, bu ödülü bile bir edebiyat olayı olarak almıyorlar ve sadece politik değerlendiriyorlar.

Bu bölümün ilk alt bölümünü, *Hürriyet*'in, A. Altan ile tam sayfa söyleşisine ayırıyorum. Sanat yönetmeni D. Hızlan tarafından yapılması ve tüm sayfanın özenle süslenmesi, verilen öneme işarettir ve biz de bunu bekliyoruz.

1) *Hürriyet*, 2 Temmuz 1999.

İkinci altbölümünü, benim bir mülakatım oluşturuyor; aynı tarihlerde *Aydınlık*'ta yayınlanmıştı Üçüncü alt-bölümde, Uğur İpekçi'nin, bir internet polemiği yeralmaktadır ve son olarak Gündüz Aybay'ın, *Cumhuriyet*'te çıkan çok önemli bir incelemesini yeniden yayınlıyoruz.[1] Bu, özgürlüktür. Burada, hiçbir ekleme veya çıkarma yapmadan yayınlıyorum; sadece, alt-bölüm başlıklarını ekliyoruz.

Son olarak, bir küçük açıklamaya gerek var; *Cumhuriyet*'te çıkan Aybay'ın kısa incelemesi, her açıdan A. Altan'ı mahkum ediyordu, bu *Cumhuriyet* ile ilgili analizimiz ile çelişiyor mu, açıklama bu soru üzerinedir. Çelişmemektedir; O. Pamuk Vak'ası'nda, Arkadaşım Profesör Ahmet Taner Kışlalı'nın, *Cumhuriyet*'te, bir bağımsızlığı olduğunu, artık aşırı zayıflamış ve güvenini yitirmiş *Cumhuriyet*'in, Kışlalı'nın sütununu, O. Pamuk'a karşı savaşta bir mevzi haline getirmesine dokunamadığını belirtmiştim. Ne yazık, Kışlalı'yı vurdular; dostumuz Profesör Aydın Aybay'ın ağabeyi Gündüz Aybay'ın incelemesini de ölümünden sonra yayınlamışlar, "son yazısı" diyorlardı ve mecbur kaldıklarını düşünmek yerindedir. Öyleyse belki de bu incelemeyi okuma şansımızı, G. Aybay'ın zamansız ölümüne borçluyuz; acının doğrultma etkisi hep olmuştur. Çok kısa kalmamasını diliyorum.

AHİR ZAMAN TARİHÇİSİ

Doğan Hızlan - ***Romanınızda 31 Mart vakasını dönem olarak anlatıyor ve hep söylenenin, okullarda öğretilenin aksine bunun bir gerici ayaklanması değil, asker ayaklanması olduğunu söylüyorsunuz. Çok daha yakın bir ta-***

1) *Hürriyet*, 10 Haziran 2001, *Aydınlık*, benim yazış tarihim, 14 Haziran 2001, *Haber-Türk İnternet*, 21 Haziran 2001, *Cumhuriyet*, 28 Eylül 2001.
Uğur İpekçi adının, Uğur Mumcu ve Abdi İpekçi'ye nispetle müstear olması muhtemeldir, bazı çevreler Sonet Yalçın olabileceğini ileri sürüyorlar. Bu katkıda, yer yer S. Yalçın'ın savunmasını okuyoruz. Doğruysa, S. Yalçın'ı, *Aydınlık* ile birlikte olduğunda, özellikle *İki Bine Doğru*'da öğrenerek izliyordum.
Cumhuriyet'ten alınan bu önemli incelemeyi yine Neylan'a borçluyum; sevgilerimi yazıyorum.

rihte 28 Şubat'ı yaşadık. Bu ikisi bazı yanlardan benzerlik gösteriyor mu?

Ahmet Altan - Bizim yakın tarihimiz ne yazık ki karanlık bir tarih. Özellikle karanlık tutulmuş bir tarih. Tüm önemli noktaları saklanmış. Bütün devletlerde kan ve yalan vardır. Ama bizim tarihimizdeki yalan oranının çok yüksek olduğunu düşünüyorum. Çünkü bence bugünü biz geçmişteki bir yalanın üzerine inşa ediyoruz. Türkiye'deki iktidar yapısı geçmişteki yalanların üzerine inşa edildiği için bizde tarih çok ciddi bir tabudur. Ve onun için tarihçiler burada gerçekleri açıklamaktan korkarlar. Gerçekleri söyleyen bir tarihçinin başı büyük ihtimalle derde girer bunun çok örnekleri vardır.

Resmi ve gayri resmi tarih ayrımı nasıl olur?

Resmi tarih, bir ülkede okullarda okutulan tarih demektir. Bütün devletlerin çocuklarına okuttukları tarihlerinde çarpıtmalar, kendilerini yüceltmeye yönelik yaklaşımlar vardır. Bir de gerçek tarih vardır. Ülkeleri birbirinden farklı kılan entelektüelleridir. Devletler kendi geçmişleri ile ilgili yalan söyleyebilirler. Ama o devletlerin entelektüelleri bu yalanları açığa çıkartır.

Bizde eksik olan bu mu?

Bence maalesef fevkalade eksik. Mesela 31 Mart'ı ele alalım. Biz 31 Mart'ı bir irtica ayaklanması olarak biliyoruz. Bize öyle bir öğretildi ki bir mürteci takımı silahlandı ve sokağa döküldü. Ama gerçek bu değil. 31 Mart bir askeri ayaklanma. Evet, dini motiflerle ayaklanmışlar ama ayaklananlar asker. Ama tarih bunu bizden saklıyor. Çünkü Türkiye'nin siyasi yapışmasına bakarsanız, ordu siyasetin içindedir. Ve bir ülkede ordunun siyasetin içinde olabilmesi için meşru bir nedene ihtiyacı vardır. Meşru bir neden de bir iç düşman olmasıdır. 31 Mart, orduyu siyasetin içinde tutacak bir neden olarak günümüze kadar yaşadı.

Bu çizgiyi 28 Şubat'a kadar çekebilir misiniz?

28 Şubat da bence aynı şey. Mürteci ayaklanması olacak diye asker hoş bir deyimle postmodern darbe yaptı ve iktidardaki gücünü daha da pekiştirdi. Ama bence Türkiye'de hiçbir zaman bir mürteci ayaklanması ihtimali yoktu, 28 Şubat'ta da yoktu. Ülkenin istihbarat şefi de bir açıklama yaptı, bu ülkede bir irtica ayaklanması tehdidi yoktur diye.

28 Şubat'ta 31 Mart'tan farklı olarak kamuoyu desteği var mıydı? Yoksa bu destek oluşturuldu mu?

Bence ikisi de doğru. Şunu yapabilirim. Bana iki televizyonla iki gazete verin, Türkiye'de katiller ordusunun her gün insanları sokaklarda öldürdüğüne bütün bu halkı inandırayım. Bir gün içinde adi cinayetleri arka arkaya haberlerde vereyim, o gün on tane adam öldürüldüyse bir katliam gibi çıkar. Ve onları bastırmak için bir askeri harekatın gerekli olduğuna halkı inandırırım. 31 Mart'ta bir din motifi vardı. Bu gerçek. Ama mürteciler ayaklanmadı, bu gerçeğin saptırılmış biçimde yansıtılmasıdır. 28 Şubat'ta evet, şekil olarak hükümete mürteci görüntüsü veren bir parti vardı. Ama bir mürteci ayaklanma ihtimali yoktu. Gerçek, bir başkasının işine yarayacak biçimde sunuldu.

Bütün bunların ardında toplumsal ve siyasal nedenler mi yatıyor?

31 Mart'ta başlayan bir korku birikimi var toplumun içinde. Mürteciler gelecek ve bizi kesecek diye. Onun için 31 Mart'ta söylenmiş yalan çok önemli. 31 Mart askeri bir ayaklanma olarak bilinirse, bunun ordu içindeki bir disiplin sorunu olduğu da anlaşılır. Benim sorunum şu, neden biz çocuklarımıza öğretmedik. Tarihçiler bu konuda kitaplar yazdı. Tek tek kitaplardan söz etmiyorum. Tarihçilik de bir müessesedir. Neden bu gerçeği toplumun ruhuna nüfuz edecek biçimde tarihçi müessesi bize gerçeği anlatmadı.

31 Mart Vakası'nı anlatırken belli bir tarih tezinden yararlandın mı?

Ben tarihi en iyi anılardan öğrenebileceğimize inanıyorum. En azından edebiyat için iyi malzemenin anılarda ve tarih kitaplarının dipnotlarında saklı olduğunu düşünüyorum. 31 Mart'ı yazarken o günleri yaşamış insanların gün be gün tuttukları notlardan, anılardan, haberlerden yararlandım. Ben bir tarihçi değilim, böyle bir tezle ortaya çıkamam. Zaten romanın bir teze sahip olmasını yadırgarım. Sadece 31 Mart'ı anlatırken bir yalanla karşılaştım, bize okullarda öğretilenle gerçek arasında çok büyük fark var. Ve bu farkı tarihçiler biliyor. Bunu bilmeyen biziz. Resmi ideoloji, resmi tarih dediğimiz şey bir tür rutubet gibi bu yalanın içimize sızmasına yol açmış. Bunu bir tez olarak değil bilgi olarak söylüyorum. Askerler ayaklanmış. Bunun böyle olmadığını söyleyen bir tarihçi varsa çıkıp söylesin. O zaman şu soru geliyor. Bunu bütün tarihçiler biliyor da biz neden bu kadar geç öğrendik?

Tarihçileri gerçekleri söylememekle suçluyorsunuz. Hiç tepki almadınız mı?

Hayır almadım. Normalde bir şey söylemeleri gerekiyordu ama hâlâ söylemediler. Ya bu adam uyduruyor diyecekler ya da biz evet biraz gerçekleri anlatmakta geride kaldık diyecekler.

Satış bakımından Orhan Pamuk'la yarıştığınız görüşü egemen. Böyle bir yarış var mı gerçekten?

Ebediyat bir satış yarışması değildir. Ayrıca Orhan benim edebiyat dünyasındaki en iyi dostum diyebileceğim bir adam. Bence yazarlığın kendisine çok yakıştığı birisi. Bir yazarı tarif etmek istesem Orhan gibi birisini tarif ederim. Ama edebiyat anlayışlarımız tamamen farklı. O anlamda birbirimize rakip olduğumuzu düşünmüyorum. Sadece ikimiz aynı işi yapıyoruz, bunun dışında bir ortaklığımız yok. Çok farklı kanallardan çok birbirine benzemez biçimlerde yazıyoruz. Böyle bir yarışma bende yok, Orhan'da da yoktur.

KURTULUŞ TARİHİ

Aydınlık - *Teşkilat-ı Mahsusa'yı, Çatlı ve benzerleriyle özdeşleştirenler var, ne diyorsunuz?*

Yalçın Küçük - Bilgisizlikten yapılmıyorsa ahmaklıktır. Teşkilat-ı Mahsusa, "Özel Örgüt" demektir, özü itibariyle bir istihbarat ajansı değil, bir ihtilal örgütü idi ve bugünkü Türkiye'nin çok ötesini hedef alıyordu. İki adı vardı. Diğeri "Umur-u Şarkiye Dairesi" idi ki, Batı Çalışma Grubu'nu çağrıştırmaktadır. Fikir babası Enver Paşa Türkiye'den ayrılacağı zaman teşkilatın başına getirdiği Albay Hüsamettin'e örgütün adını "Umum Alem-i İslam İhtilal Teşkilatı" olarak dikte ediyordu, tüm İslam dünyasında Doğu Birliği için ihtilaller amaçlanıyordu.

Yeni bir devlet mi amaçlanıyordu?

Hayır. Pan-İslamist bayrak, pan-türkist programı hem gizliyordu ve hem de destekleyeceğine inanılıyordu. İmparatorluk, Avrupa'dan sökülüyordu ve Anadolu'ya sıkışmış bir devletin yaşayamayacağını düşünüyorlardı...

Ama gördük, yaşadı...

Tartışmalıdır. "Anadolu Selçuklu İmparatorluğu" ismi, abartma yüklüdür. Doğrusu, başlangıç ve bitiş tarihleri belirsiz bir "Konya Sultanlığı" idi. İskender, Roma, Doğu Roma, Osmanlı İmparatorlukları, kendilerini sürdürebilmek için Anadolu'nun sınırlarını zorlamak zorunda kaldılar.

Peki Kemalist Cumhuriyet yaşamadı mı?

Tartışmalıdır. Kemal Paşa'nın ölümünden ve İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra yaşayabilmek için himaye arayışı içine girildiğini görüyoruz. Yakın zamanlarda yayınlanan Ahmet Barutçu'nun anıları, 1947 tarihli Truman Doktrini'nin ilanını, Cumhurbaşkanı İsmet Paşa'nın "kurtuluş" olarak ve sevinç ile karşıladığını göstermektedir. Oğlu Erdal İnönü "Avrupa Birliği'ne girmezsek yaşayamayız" demektedir. Demek Anadolu sınırları içinde onurlu yaşam zordur, büyük birlik gerekmektedir; İsmet Paşa yaşamayı Amerikan himayesinde görüyordu. Oğlu Erdal İnönü yaşamak adına yerde sürünmeyi, solucan olmayı savunmaktadır. Jön Türkler ise imparatorluğu doğuya kaydırmak, Doğu Birliğini kurmak istediler ve Teşkilat-ı Mahsusa'yı bu amaçla yarattılar.

Fakat başaramadılar...

Bir kez başaramamak programın yanlışlığını göstermiyor! İstanbul'u alma girişimleri kaç kez başarısız oldu? Örgüt, İran'da, Kırım'da, başka yerlerde başarılı ihtilaller yapabildi. Ancak en büyük başarısını bugünkü sınırlar içinde gösterdi. Anadolu'daki her kıvılcımda, her halk ayaklanmasında örgütün öncülüğü vardır. Bunun dışında, çok spektaküler olanlarına kısaca işaret edebiliriz. 1) Savaştan hemen önce Batı Trakya Geçici Cumhuriyeti var ki lideri Süleyman Askeri Teşkilat-ı Mahsusa'nın da başkanıdır. 2) Merkezi Kars olan Güney Kafkasya Şûra Devleti, çok önemli idi. İngilizleri çok telaşlandırdığını biliyoruz. 3) Kuvvay-ı Seyyare, kurtuluşun başında çok önemli işler yapmış-

tır. Başındaki Çerkez Ethem ve ağabeyleri teşkilattandılar ve teşkilatın başı efsanevi ihtilalci Kuşçuzade Eşref'in yakınıdırlar. 4) İlk kurşunun Dörtyol'da atıldığı yollu tezimiz artık Genelkurmay tarafından da kabul edilmiştir. Buradaki çetelerin reislerinin de teşkilat mensubu olduğunu söyleyebiliriz.

Peki Atatürk, teşkilatın mensubu mu idi?

Kemal Paşa'nın dehası, önce bunu belirtmeliyim, bütün bu spontane başkaldırı ve direnişleri birleştirip elde edilebilir bir hedefe götürmesidir. Sorunuza geldiğimde, bu bir gizli örgüttü, bütün üyelerin bilinmesi mümkün değildir. Nitekim, Kuşçuzade adını vermiyor. Fakat örgütün son başkanı Albay Eyüplü Hüsamettin'in anlatımından Mustafa Kemal Bey'in de teşkilattan olduğunu çıkarabiliyoruz. Ayrıca bu alanda tek araştırmanın yazarı P. H. Stoddard, bu konudaki doktora tezinde, Mustafa Kemal'i örgüt üyesi göstermektedir.

Bu alanda çok yazmış birisi olarak siz ne diyorsunuz?

Efendim, bu tür örgütler önce oluşur, çalışır ve sonra şeklen kurulurlar. Batı Trakya Geçici Cumhuriyeti kurulduğunda, teşkilat de facto vardı, henüz şeklen yoktu; bu açıdan Harekat Ordusu'na katılan zabitanı, Trablus Harbi'ne gönüllü yazılan subayları, gizli örgüt üyeleri saymak yerindedir ki Kemal Paşa buradadır. Bu nedenle şunu söyleyebiliriz: Teşkilat-ı Mahsusa'yı kötülemek, Kurtuluş Mücadelesi'ne karşı çıkmaktır ve varolma sorunlarımızı anlamamaktır.

Son bir soru olarak, yeri geldi, Harekat Ordusu'nu gerici ve 31 Mart'ı "doğru" sayanlar çıktı.

Ahmet Altan'ı kastediyorsanız, 12 Eylül cuntasının gölgesinde romancı olmaya kalktı ve ben *Küfür Romanları* kitabımda amacının sola küfür olduğunu göstermiştim, bir süre yazamaz olmuştu ve *Dil Yarası* adlı kitabında da tarikatlara yaranmak istediğine *Papirüs*'te işaret etmiştim. Şimdi, gazetelerdeki reklamdan okudum, artık tümüyle Washington paralelinde iş tutmaktadır.

Ne kastediyorsunuz?

Efendim, Irak Amerika'ya karşı bir savaş kaybetti, fakat yine de onurla di-

reniyor, Amerika'yı içeri sokmuyor. Biz savaş yapmadan teslim olmuş durumdayız. Washington ve IMF, Türkiye'de bir ekonomik istikrar peşinde değil, hatta istikrarsızlığı arttırarak ekonominin kendisini savunabileceği, planlayabileceği, yönetebileceği bütün kurum, kavram ve araçları yerle bir etmektedir. Teslim almaktadır. Bunların bu küfürbazlarının yaptıkları da budur, kurum olarak, kavram olarak, tarih olarak ne kadar direniş imkan ve mevzii varsa düzlemek istiyorlar. Saldırıyorlar. Washington, bu olmazsa Derviş'in işgalinin kalıcı olamayacağını görmektedir. Bunlar da birer Derviş, bu nedenle Derviş Vahdeti'yi göklere çıkarmaları normaldir. *Aydınlık*'ta kaydetmiştim, Brzezinski büyük hayalleri olmayan, Avrupa içinde kaybolmayı tek hedef ve mutluluk sayan bir "Atatürk" sipariş etmişti, bütün bunlar bu sipariş üzerinedir. Tarikatlara yaranma çabaları da siparişten sonradır.

Peki bu kötü işi neden yapıyorlar?

Sizin için, bizim için kötüdür. Onlar için "iyi" olabilir. Hatta ailelerinin intikamını aldıklarını düşünebilirler. Burhan Belge çok yükseklere çıkmıştı, 27 Mayıs'ta hapse girdi, oğlu Murat bunu kine dönüştürdü, Çetin Altan büyük şöhret oldu, İşçi Partisi'nden mebus seçildi, sonra hapse girdi, hazmedemedi, çıldırma sınırlarına geldi, ülkeyi terk etti, olmadı, dönek oldu, olmadı ve şimdi iki oğlu Cumhuriyet'i yıkmak istiyorlar. Babalarını hapse atan Cumhuriyet'ten intikam peşindedirler. Herkesin başına gelebilecek bu tür olumsuzlukları aşamayacak kadar hedonist olabilirler. Öyleyse koruyucuya muhtaçtırlar, Cumhuriyet yıkıcılarının en güvenilir koruyucusu Amerika'dır. Öyleyse yıkma özgürlükleri tamdır.

Romanını okudunuz mu?

İkisini okumuştum, roman yazması imkansızdır, burada en küçük bir yetenek göstermiyor. Kaldı ki kendisinin de romancı iddiası yok, bir magazin röportajında, "Var mı tarihçi, 31 Mart bir ordu isyanıdır, bunu ben buldum" diye efeleniyordu. Türkiye'de edebiyattaki yeteneksizliği tarih kırıntılarıyla maskelemek hâlâ kar getiriyor. Ancak bu acemi tarihçiye söylenecekler var; birincisi, 31 Mart'ın, Şeriat Partisi'nin, Rumeli'den getirilip İstanbul'a konuşlandırılan Avcı Taburları'nın elde edilmesiyle patlak verdiğini bilmeyen yoktur. Bütün anılarda ve tarihlerde kayıtlıdır. İki, Vaka-i Hayri-

ye'ye kadar Türkiye'deki her türlü yeniliğin karşısına Yeniçeri ordusunun çıktığını bilmeyen yoktur. Türkiye'nin modernizasyonu, modern ve yenilikçi bir ordu ile birlikte rayına girmiş ve hız kazanmıştır. Üçüncüsü, Selanik'ten kalkan Harekat Ordusu, sivil-asker karışımı bir gönüllü ordu idi, kadroları, burjuva demokrat revolüsyonerlerdi; iç savaşta, sokak sokak savaşarak, İstanbul'u yeniden zaptettiler. İçlerinden sağ kalanlar, sonradan Cumhuriyet'i kurdular.

Son olarak...

Bunlar Amerika için cazip, Türkiye için kazip şöhretlerdir. Maksat Cumhuriyet'i yıkmaktır. Bunların kitaplarını alanlarla televole seyredenler veya bir zamanlar 900'lü telefon çevirenler aynıdır.

DOĞRULAMA VE POLEMİK

Ahmet Altan'ın 31 Mart gerici ayaklanmasına ilişkin değerlendirmelerini medyada ilk eleştiren kişi benim. (Bakınız, "Yapma Be Ahmet Altan!" yazısı UI) Döneme ilişkin bir diğer kitap da Ahmet Altan'la aynı zamanda çıktı: Soner Yalçın, *Teşkilat'ın İki Silahşoru*. Bu kitapla ilgili hiçbir şey yazmadım. Aydınlık dergisi bu haftaki sayısını neredeyse bu iki yazara ayırmış. Dergiye göre İttihat ve Terakki ve Teşkilat-ı Mahsusa'ya yönelik, bir merkezden yönlendirilen karalama kampanyası başladı!!! Bu iki yazar da bu merkezden yönlendiriliyor!!!

Ben gerek Ahmet Altan'ın medyada söylediklerini, gerekse romanını okudum. Ayrıca Soner Yalçın'ın da kitabını okudum. Bir kere iki kitap döneme farklı bakıyor. A. Altan'ın aksine S. Yalçın, "31 Mart'a gerici bir ayaklanma" diyor. A. Altan İttihat Terakki'ye çok soğuk bakarken, S. Yalçın hayli sıcak bakıyor. Neyse ayrıntılara girmeyeyim, her iki kitabı siz de okuyun, farkı göreceksiniz. Benim yazımın konusu *Aydınlık*'ın cehaleti!

1) Dergi her iki yazarı eleştirtmek için teybini Yalçın Küçük'e uzatmış. Öyle ya Y. Küçük, Ahmet Altan'ı sevmiyor, hakkında *Küfür Romanları* adlı kitabı yazmış, bu nedenle derginin düşüncelerine uygun laflar edebilir. Eh, Yalçın Küçük de ayıp olmasın diye öylesine birkaç cümle sarfediyor. *Aydınlık* bilmiyor ki, 31 Mart konusunda Yalçın Küçük ile Ahmet Altan benzer düşünceyi paylaşıyorlar. Y. Küçük'ün *Aydın Üzerine Tezler* kitabının 2. ve 3. ciltlerine gözatanlar, bugün A. Altan'ın söylediklerıyle Yalçın Küçük'ün yazdıklarının tıpatıp aynı olduğunu göreceklerdir. "(31 Mart) Kemalist Historiagraphia'nın göstermek istediği kadar basit bir irtica olayı olmadığını, bundan sonraki kitapta gösterme imkanım olabileceğini umuyorum. (...) Bütün bunlardan 31 Mart olayının irtica damgasının yaşayanları tarafından değil, yıllar sonra yorumcularınca yapıştırılmış olduğu sonucu çıkarmak mümkün." (Y. Küçük, *Aydın Üzerine Tezler*, 2. cilt, sayfa 624 ve 628) Y. Küçük iddialarının doğruluğunun ispatı için A. Altan'la aynı tanığı gösteriyor: "Çağdaşları 13 Nisan'ı (31 Mart) askeri isyan olarak biliyor. 13 Nisan tarihinde Başbakanlık Mektupçuluğu görevinde bulunan Ali Fuat da hareketi odacısından şu sözlerle öğreniyor: 'Bu sabah Avcı Taburları, Ayasofya'da Mebusan dairesi önünde toplanarak ihtilal çıkardılar.'" (Y. Küçük, *Aydın Üzerine Tezler*, 3. cilt, sayfa 298.) Örnekleri çoğaltabiliriz. Ancak yerimiz dar, isteyenler ilgili kitaplara bakabilir.

2) *Aydınlık* "Genel Yayın Yönetmeni" Hikmet Çiçek de, Soner Yalçın'a saldırıyor. Çiçek, *Teşkilat'ın İki Silahşoru* adlı kitabın İttihat ve Terakki ile Teşkilat-ı Mahsusa'yı hedef aldığını belirtiyor. Herhalde kitabı okumamış, okusa mektubunun adresinin yanlış olduğunu anlayacak. Ama anlayabilmesi için bilgi sahibi olması gerekiyor. Çünkü Çiçek bilmiyor ki İttihat ve Terakki'ye ve Teşkilat-ı Mahsusa'ya en çok küfür edenlerin başında lideri Doğu Perinçek geliyor. Bak Çiçek, liderin ne diyor: "Komprador burjuvazinin yönetimi altına giren İttihat ve Terakki, işçileri, köylüleri ve çeşitli azınlık milliyetlerini ezdiği gibi içinden yükseldiği milli burjuvaziyi de baskı altına alan bir diktatörlük kurdu. Turancılık ideolojisiyle Alman emperyalistlerinin Asya'daki yayılma siyasetine hizmet etti. (...) Feodal komprador diktatörlük milli azınlıklar üzerinde de baskı ve katliam politikası uyguladı. Doğuda yüzbinlerce Ermeni'yi katletti. Geri kalanlarını da yurt dışına sürdü." (*Savunma*, sayfa 153 ve 154) Kurumuş Çiçek, liderine sorsana kim uyguladı bu katliam

politikalarını? Yine sorsana liderine; 31 Mart gerici ayaklanmasını batırmak için Hareket Ordusu'nun başında İstanbul'a giren Mahmut Şevket Paşa'ya, "Alman silahlarının değişmez satın alma komisyonu başkanı" diye alçaltıcı sözleri niye sarfettiğini? Perinçek bunları yazdığını söylediğini unutmuş olmamalı ki küfürleri sana ettiriyor. Çiçek, hadi liderine sormaya çekmiyorsun, o zaman "onursa liderin" Şefik Hüsnü'yü okusana. (*Aydınlık*, Sayı 22, 1 Haziran 1922) Yoksa ittihat ve Terakki'yi "karalama merkezi" o tarihte de Şefik Hüsnü'yü mü kullanmış? Küfürbaz Çiçek, bir de ben meraklı bir adamım, S. Yalçın'a diyorsun ki "D. Perinçek'e gönderdiğin maili okudum". Ece, yayınlasanız da biz de okusak, ne demiş S. Yalçın acaba?

3) Hadi diyelim ki "bazı merkezler" İttihat Terakki'yi karalamaya çalışıyorlar. Peki *Aydınlık* kimleri aklamaya çalışıyor? "7 TİP'li öğrencinin Ankara Bahçelievler'de öldürülmesi emrini A. Türkeş vermedi." "Asala, Özal'ın ABD'ye tavizleri karşılığında bitirildi." Dergi demek istiyor ki Asala'yı Özal-ABD-Ülkücü ittifakı bitirdi![1] Ne tesadüf Abdullah Çatlı ve arkadaşları da böyle diyor! Ayıp ayıp vallahi ayıp! Bazı kişilere saldırmak için bırakın Osmanlı tarihini, yakın tarihimizi bile bu kadar çarpıtmaya ve aklamaya ne gerek var?

4) *Aydınlık* son sayısında iddialarını ispat için Ergun Hiçyılmaz'a teyp uzatmış. Öyle ya, S. Yalçın, Binbaşı Ersever'in Resneli Niyazi'nin, Asala'ya karşı tetik Çeken kişilerden birinin torun Yakup Cemil olduğunu yazarak Teşkilat-ı Mahsusa'yı karalamak istemektedir. Aydınlıkçı cahiller bilmezler ki, Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e* adlı kitabında sayfalarca, İngilizlerle işbirliği yapan Teşkilat-ı Mahsusa'nın subaylarının listesini yayınlıyor. (sayfa 24/27) Şimdi Hiçyılmaz, Teşkilat-ı Mahsusa'yı karalamak mı istemektedir tarihi olaylar ve kurumlar böyle yorumlanır mı? Tarihi gerçekleri ortaya çıkarmak için bilimadamı titizliğiyle çalışmak gerekir. İttihat Terakki'yi de, Teşkilat-ı Mahsusa'yı da savunmak acemi tarihçilere kalmadı. Biz o işi layıkıyla yaparız.

1) Eğer gerçekten S. Yalçın ise, eski mücadele arkadaşları ile yaptığı bu tartışmaya girmem söz konusu değil; ayrıca burada bunu yol seçmediğimi ifade etmiştim. Yalnız bu nokta, bir başka açıdan ve bundan sonraki çalışmamı ilgilendirdiği için önem kazanıyor. Özal'ın, Asala ile mücadele için Amerika'daki Yahudi lobisi ile anlaşmış anlatılıyordu ki yepyeni bir bilgidir. Bu, Asala terörüne, bir de Ermeni-Yahudi karşıtlığı boyutu eklemektedir, ihmal edilmemesi gereken bir iddiadır.

DİL CİNAYETLERİ

Ahmet Altan'ın "İsyan Günlerinde Aşk" adlı romanı yayımlanır yayımlanmaz yazın eleştirmelerinin ilgi odağı oldu. Okurun da ilgisini çektiği, baskı sayısından anlaşılıyor: Bendeki kitabın üstünde "2'nci 50.000" kaydı var.

Yazın dünyamızda hak ettiği bir ilgiyle karşılandığını düşündüğüm romanın, önce Türkçe bakımından aksayan yanlarını belirtmek istiyorum. Yazar A. Altan, kanımca, aşağıda açıklamaya çalışacağım nedenlerle, romanında, dil yönünden başarılı olmuş sayılamaz.

Üzerinde durmak istediğim ikinci nokta, yazarın belli bir siyasal/ekinsel görüşü romanına –kanımca– kaba biçimde yansıtması.

Ayrıca şunu da belirteyim: Yazar, roman kahramanlarının ruhsal çözümlemelerindeki başarısına ve özellikle insan ruhundaki çelişkileri ve karşıtlıkları sergilemekteki ustalığına karşın, cinsellikle ilgili ruhsal çözümlemelerinde, insan doğasındaki diyalektik zıtlıkları göstermek amacını aşıyor; bu amacından sapıyor gibi...

* * *

Romandaki Türkçe yanlışlıklarını ya da bozukluklarını iki öbekte toplamaya çalışacağım.

1- Tekil yanlışlıklar.

2- Genel bozukluklar.

Önce, tek tek örnekler üzerinde duralım.

("sükutu hayal" gibi apaçık dizgi yanlışlığı olduğunu düşündüğüm (s. 114) örnekler üzerinde durmuyorum.)

(*) evliya yatır (s. 14)

Yazar şöyle yazıyor: "... şehrin içine yayılmış evliya yatırlarıyla padişah türbelerine dikilmiş kandillerin..."

"Evliya", veli'nin çoğulu, Osmanlıca bir sözcük; Türk halkı buna çok eskiden beri "yatır" demiş.

Benim bilmediğim, yazarı haklı çıkaracak bir ipucu olabilir mi diye sözlüklere baktım. Dil Derneği'nin *Türkçe Sözlük*'ünde (Ekim, 1992), TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünde de (1992) yatır için şu tanım verilmiş: "Belli yerde gömütü olan,... insanlara yardım ettiğine inanılan ölü, evliya."

"Evliya yatır"ın galat olarak kullanıldığını da hiç duymadım. Yazar, acaba "Babıali kapısı" der gibi bu evliya yatırı niçin kullanmış ola?!

(*) begeni (s. 50)

Yazar şöyle yazıyor: "...Dilevser'in de beğenisini kazanmıştı ve kızının bir erkeği beğendiğini hissetmek..."

Beğenmekten türemiş olan begeni sözcüğü TDK'nin 1966 baskısı *Türkçe Sözlük*'ünde yok; 1973 baskısı *Yazım Kılavuzu*'nda var. 1983 baskısı *Türkçe Sözlük*'te sözcüğün anlamıyla ilgili şu açıklama yeralmış:

1- Güzel ya da çirkin yargısı verdiren duygu, zevk...

2- Güzeli çirkinden ayırma yetisi, zevk...

TDK'nin ve Dil Derneği'nin yukarıda andığım sözlüklerindeki tanımlar da böyle. Yalnız ikinci anlamının karşılığına bir de gusto eklenmiş.

"Beğeni"nin, "zevk"in her iki anlamını da karşılayan bir sözcük olarak önerildiğini ve 1980'li yıllarda böyle kullanıldığını anımsıyorum. Daha sonra özellikle 1990'lı yıllarda:

"Beğeniyle karşılandı"

"Onun beğenisine sunuldu" . "Büyük begeni kazandı" gibi tümcelerde yeraldığı görüldü. Bir çok yanlış kullanım gibi bu yanlışlık da en çok TV programlarının sorumsuz ve dil bilincinden yoksun sunucuları yüzünden yaygınlaştı.

Sanıyorum, beğeninin takdir sözcüğü karşılığı olarak kullanılması bir yanılgıdan; Osmanlıca zevk sözcüğünün birbirine yakın iki anlamıyla, takdir sözcüğünün anlamını tam olarak kavrayamayanların yaptığı yanlışlıktan kaynaklanıyor.

Yazar, aynı tümcede "beğeni" ile "beğenme"yi birlikte kullanırken olsun

bu konu üzerinde durup düşünmeliydi.

(*) esatir (s. 51)

Yazar şöyle yazıyor: "...ejderha gibi gözüken bir esatirle karşılaşmış bir çobanın şaşkınlığı..."

A. Altan'ın, "esatir"in mitoloji anlamına geldiğini bilmediği anlaşılıyor. Romanından, zengin bir sozcük dağarcığı (haznesi) olduğu anlaşılan yazar, kendine –belleğine, bilgisine– çok güveniyor olmalı ki, "esatir"i "mitoloji canavarı" anlamında kullanıyor; derin bir yanılgıya düşüyor.

(*) beklenti (s. 52)

Yazar şöyle yazıyor: "...o karlı gecede bir mucize gerçekleşiyor, her erkeğin en derinlerinde... saklanan kadınsı kırılganlık, büyük zayıflıkları, ...sevilme ve şefkat görme istekleri, sabırsızlıkları, ihtiraslı beklentileriyle uyanıyor; ..." uzun bir alıntı yaptım; okur "beklenti"yle ne kastedildiğini keşfetmeye çalışsın istedim.

Bu "beklenti" de son 10-15 yılın sözcüklerinden; beklemenin birbirine yakın anlamlarına beklenti bir zenginlik mi getirdi?

Son on yılda basılmış sözlüklere bakarsanız "beklenti" karşılığı olarak "umut" ve "intizar" sözcüklerini görürsünüz. A. Altan'ın, alıntı yaptığımız metindeki "ihtiraslı beklentisinin ne anlama geldiği anlaşılabiliyor mu? Sabırsızlıklar, çaresizlikler, şefkat görme istekleri ihtiraslı bir intizarda mıydı?! Yoksa ihtiraslı bir umut mu kastediliyor?!

(*) şüpheye sahip olmak (s.75)

A. Altan şöyle yazıyor: "...Mehpare Hanım şüpheden yakınmadığı için Konstantin şüphelere sahip oluyor..."

Türkçe'de "şüpheye sahip olmak" denmez; "bu İstanbullu Ermeni vatandaşların Türkçesini anımsatan bir anlatım" diyeceğim ama başta Türk müziğimiz olmak üzere kültürümüze pek çok katkısı olan bu insanları incitmekten çekiniyorum.

Ayrıca alıntıladığımız tümcede bir gariplik, yadırganası bir gariplik var.

(*) mütenasip hatlı (s. 127)

(*) mütenasip çizgiler (s. 157)

Yazar şöyle yazıyor:

"...kısa boylu, mütenasip hatlı... eski arkadaşı hemen hemen hiç değişmemişti." (s. 127)

"...şeffaf cildi ve mütenasip çizgileriyle Yusuf Efendi..." (s.157)

"Mütenasip", Arapça "nispet"ten türemiş bir sıfat; Osmanlıcada "nispet", "tenasüp", "mütenasip" kullanılagelmiş; bugün artık bunlar unutuluyor. Bu sözcüklerin yerini, Türkçe "oran"dan türeyen sözcükler aldı.

İnsanlar için "kısa boylu ama bedeninin parçaları birbiriyle çok orantılı; uyumlu" anlamına gelmek üzere "kısa boyu ama mütenasip vücutlu" gibi anlatımlar, günlük konuşmalarda –belli yaşın üstündeki kişiler arasında– bugün de seyrek olarak kullanılmaktadır.

Beden parçalarında –kollarda, bacaklarda, başta, omuzda– oranı ve uyum olur ama çizgide orantı olmaz. Yazar, Osmanlıcaya çok egemen olduğu sanısıyla olmalı, yazdığını denetlememiş anlaşılan.

(*) ısı (s. 169)

A. Altan şöyle yazıyor: "... iki bedenin birbirine değdiği anda oluşan ve dışarıda kalan her şeyi soğuk ve yabancı kılan ısıyı her zerrelerinde duydular."

"Isı"yı "sıcaklık"la eşanlamlı sanıp öyle kullanan kişi çoktur; bu yaygın yanlışa yazar da düşmüş.

Isı birimi kalori'dir; sıcaklığın birimi santigrad ya da fahrenayt olarak derecedir.

(*) hissettiği duygu (s. 316)

(*) duygu hissetti (s. 390)

Duygu his demek, his duygu... Yazar bunu bildiği halde hissedilen duygudan, duygu hissetmekten söz edebiliyor! Ne demeli, bilmem!

* * *

A. Altan'ın anlatımla (ifadeyle), biçemle (üslupla) sözcük seçimiyle ilgili tutumu çok tutarsız. Bu savımı destekleyen örnekler vermek istiyorum. (Yazarın, 1900-1910 yıllarında geçen konuşmaları, olabildiğince dönemin diliy-

le vermeye çalıştığını düşünerek; örnekleri roman kahramanlarının konuşmalarından değil, yalnız betimlemelerden alıyorum.) Yazar:

I- kas demiyor adale diyor;
çırpınma, seğirme demiyor ihtilaç diyor;
deprem demiyor zelzele diyor;
göksel demiyor semavi diyor; oluşan demiyor müteşekkil diyor;
gelecek demiyor istikbal diyor, vb.
II- hem hareket hem devinim diyor;
hem his hem duygu diyor;
hem ışık hem ziya diyor, vb.
III- arınmışlık
dengeli
içgüdü
özlem
kıpırtısız
ürkünç
igreti
kırılganlık
sözcük

devinim gibi öz Türkçe akımının Türkçeye kazandırdığı sözcükleri kullanıyor. Böylece, iddialı bir roman yazarından beklenen önemli bir gerekliliği, diline özen gösterme gerekliliğini –babasının çok güzel kullandığı bir anlatımla söyleyelim– ıska geçiyor. Diline özen göstermeyen bir kimse, kanımca yazın yaşamına önemli bir şey katamaz.

* * *

A. Altan'ın romanının son bölümlerine gelince birden şunun ayırdına vardım: Yazar, hemen bütün roman kahramanlarının cinselliğini mercek altına alıp irdelediği; kadın-erkek, genç-yaşlı demeden hepsinin cinsel eğilimlerini, dürtülerini –alışılmışın ötesinde– ayrıntılı biçimde kurcaladığı, ince mi ince ruhsal çözümlemelere giriştiği halde, Padişah Abdülhamit'e iltimas yapıyor; onu uzun uzun konuşturuyor ama öteki kahramanlara oranla onu kolladığı, esirgediği görülüyor.

Ayrıca, yazarın, –hekimi olan Dr. Reşit Paşa'yla– sayfalarca konuşturduğu Abdülhamit'i;

1-Akıllı,

2- Sağduyulu,

3- Bilgili,

4- Dengeli,

5- Yiğit,

bir insan olarak göstermeye çalıştığının ayırdına varıyorsunuz. Abdülhamit'e hayranlık uyandırmak isteyenlerin yaymaya çalıştığı otuz üç yıllık saltanatında hiç toprak yitirmediği yolundaki kof sav da romanda yineleniyor.

Her sanat yapıtı az çok propaganda içerir; her sanatçı kendi dünya görüşünün propagandasını yapar. Ama öne çıkan propaganda değil sanattır.

Kanımca A. Altan, romanında propagandayı öne çıkarıp Abdülhamitçilik yapmaya kalkmakla sanatını arka plana itmiştir.

Yazar, propagandada öyle ileri gitmiştir ki romanına bir paragraf eklemiştir:

'Yazar, din büyüklerinin (ulemanın), ayaklanma sırasında yayımladığı, isyana karşı çıkan içerikteki bildirisiyle ilgili olarak, şu paragrafı romanına koymuştur, (bkz. s. 299)'

"Bu beyanname tarih kitaplarından silindi, yok sayıldı, küçücük harflerle yazılmış dipnotlarında unutulmaya terk edildi, şeyhlerin, hocaların, müderrislerin sesleri bir boşlukta eriyip gitti."

1908'de yayımlanmış bildiri 10-15 yıl geçmeden tarih kitaplarına geçemeyeceğine göre yazarın, bu suçlayıcı anlatımının Cumhuriyet dönemine yönelik olduğu anlaşılıyor.

Üçüncü Bölüm

İDRİSİLER

İnziva, yalnızca duyuları nötralize etmek için olmamalıdır, aynı zamanda güncellikten kurtulmak için gerekiyor; duyumlar ve güncel olan çok güzel, fakat gerçekliğin bir büyük bölümünü gölgeliyor. Bugünün kitapsızlığı, böyle düşünmeyi çok gerekli yapmaktadır çünkü güncel kısırlığı gördükçe, bir zamanlar Türkiye'yi sarsan kitaplar olduğuna değil inanmak, bunu düşünmemiz bile imkansızdır. Halbuki, bu ülkenin üstelik çok yakın tarihinde bu tür kitaplar vardı ve düzeni sarsıyorlardı.

Aslında düzen sarsılmıştı, hiçbir vidası tutmuyordu ve herkes düzeni arıyordu ve düzeni arayan kitaplar, düzeni sallıyordu. Bunlar, Doğan Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni*, Doktor Beşikçi'nin, *Doğu Anadolu'nun Düzeni* ve Profesör İdris Küçükömer'in *Düzenin Yabancılaşması* kitapları idi ve bu üç sarsan kitap, 1968 yılının aralık ayı ile 1969 yılının temmuz ayı arasında çıktılar; çok kısa bir tarih kesitine sıkıştılar, aynı zamanda zamanı sıkıştırıp hızlandırdılar. Bunu izleyen çok kısa zaman aralığında, 15-16 Haziran 1970 tarihinde, İstanbul işçi sınıfı iki günlüğüne İstanbul'un kontrolünü eline geçirmişti ve 9 Mart 1971 tarihinde Avcıoğlu'nun iktidarı almak üzere olan ba-

asist-nasirist komitelerini bertaraf eden Silahlı Kuvvetler komuta kademesi, 12 Mart 1971 tarihinde, Cumhuriyet tarihinde o güne kadar görülmemiş bir karanlık rejimi oturtabilmişti. Kuşkusuz tek amacı olduğunu ileri sürmek bilim dışıdır ancak zamanın Genelkurmay Başkanı'nın adıyla "Tağmaç Cuntası" olarak da bilinen 12 Mart Darbesi'nin, amaçlarından birisinin insanla kitap arasına duvar çekmek olduğunu biliyoruz.

Avcıoğlu, iktidara yürüyüşte bir hazırlık saydığı ve genç aydınlara anti-emperyalist, devletçi ve devrimci bir bilinç vermek için çıkardığı *Yön* dergisini kapattıktan sonra kendi sözleriyle "genç kuşakların, daha doğrusu toplumun bütün zinde güçlerinin son yıllarda artan ölçüde ilgilendikleri sorulara toplu bir cevap" vermek üzere böyle bir kitap yazmaya başlamıştı; Farsça, "yaşamak" fiilinden türetilen "zinde" sözcüğü, "dinç" anlamına gelmekle birlikte, özellikle "kuvvet" veya "güç" sözcükleriyle tamlama yaptığında, yalnızca Silahlı Kuvvetler mensupları ve dar anlamda da genç subaylar demekti; Avcıoğlu'nun *Türkiye'nin Düzeni*, asker ve sivil aydınları hedef alıyordu. Kitap, bir yıl sonra Yunus Nadi Ödülü'ne layık görüldü ki bu bir yandan devlet kademelerinde güç artışını ve diğer yandan da *Cumhuriyet* gazetesinin Avcıoğlu'nun etkisi altına girişini gösteriyordu. Anti-Amerikan ve kalkınmacı büyük bir rüzgar estirmişti, 1965 yılından itibaren ülke tarihinde ilk kez meclise sosyalist milletvekili sokabilmiş Türkiye İşçi Partisi seminerlerinde yetişmiş gençler ise artık Mehmet Ali Aybar-Behice Boran'ın temkinli ve tedbirli politikalarına sığamaz olmuşlardı. Avcıoğlu uzun süre beklemeye gerek görmüyordu, dost muhalifleri bu nedenle bazen "aceleci" adını da takıyorlardı; acelecilik bir yana sanki "İkinci Kurtuluş" savaşı başlamıştı, bu ad da seviliyordu, Türkiye İşçi Partili Deniz Gezmiş, Harun Karadeniz ve arkadaşları Amerikan denizci askerlerini Dolmabahçe'de denize döküyorlardı. Bugünlerde istediği zaman başbakanlar veya cumhurbaşkanlarını ziyaret edebilen Amerikan büyükelçileri zor nefes alıyorlardı, bunlardan birisi, amerikanizmin Türkiye'deki vitrinlerinden birisi sayılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni ziyaret ettiğinde ziyaretten çıkarken resmi otomobilinin yakılışını seyretmek zorunda bırakılmıştı; benzerleri birincisinde yoktur.

Adı "Türkiye İşçi Partisi" olmakla birlikte, Aybar'ın halkçı söylemi her yerde ve özellikle Doğu'da çok yankı yaratmıştı, ezilmişler için "horlanma" sözcüğünü, işçiler için "sınıf" sözcüğünden daha fazla kullanmaya başlamıştı; da-

ha çok köylülüğü ve ezilmişliği işliyordu ve her ikisi de yoksul Kürt insanlarının içine işliyordu, Kürt siyasetçilerini ön plana çıkaran "Doğu Mitingleri" umulandan çok daha fazla ilgi yaratmış ve önemli olmuştu. Ne yazık, hâlâ yeteri kadar araştırılmamış olarak durmaktadır; bununla birlikte belli ölçüde abartma unsuru taşısa da Doktor Beşikçi'yi, bu mitinglerin çocuğu saymakta isabet görüyorum. Öte yandan, Erzurum'daki Atatürk Üniversitesi'nin doğuştan araştırıcı bu genç sosyologunun kitabı, yine "düzen" başlığını taşısa da Avcıoğlu ile rekabet amacını da ihmal etmiyordu. Beşikçi, acele bir zinde kuvvetler tertibinden korkuyordu, Türkiye İşçi Partisi'ne yakın duruyordu ve hangi programla olursa olsun yakın bir askeri müdahalenin karşısındaydı, Doğu'daki aşiret ve etnisite sorunlarını ön plana çıkarıyordu. Muhtemelen bu kaygılarla Doktor Beşikçi *Doğu Anadolu'nun Düzeni* kitabını, 1969 yılında ve Avcıoğlu'na Yunus Nadi Ödülü'nün verildiği ayda okuyucularına ulaştırdı. Doktor Beşikçi, daha sonraki yıllarda bunu çok aşmışsa da, *Doğu Anadolu'nun Düzeni* adeta bir fırtına estirdi ve Beşikçi adını yerleştiren de bu olmuştur. Kamu yönetimi ise, *Türkiye'nin Düzeni* çalışmasından hoşnut ve *Doğu Anadolu'nun Düzeni* kitabından çok rahatsız görünüyordu; izleyen yıllarda, bu masum kitap ile eylemde çok yumuşak ve düşüncede çok katı, sessiz ancak ilkeli düşünürümüzün başına gelenlerden bunu çıkarabiliyoruz.

Demek o tarihlerde "düzen" sözcüğü çok itibarlı idi, daha da itibar sahibi sözcük ise "yabancılaşma" olmaktadır. *Capital*'de, "meta fetişizmi" olarak geçen bilimsel bir işlenmişlik kazanan kavram, altmışlı yıllarda yayınlanan Marx'ın el yazmalarında ifadesini bulan "yabancılaşma" kelimesiyle yeniden eski felsefi rengine bürünüyordu ve büyülü bir çekicilik kazanmıştı. Zanaatkarın bir yaratıcı eylemliliği olan ürün, kapitalizmde ve kütle üretiminin zorlamasıyla üreticiden uzaklaşıyor üretici kendi el emeğine yabancılaşıyor ve sürekli üretme ve sürekli satış zorunluluğu, üreticiyi ezen bir mekanizmaya dönüşüyordu. Buna ek olarak, Marx formatif yıllarında Feuerbach'ın *Hıristiyanlığın Özü* çalışmasından çok etkilenmişti, Tanrı'nın insan tarafından yaratıldığını ve Tanrı korkusunun daha sonra insanı ezdiğini Feuerbach'tan öğrenerek, yabancılaşma kavramına içeriyordu. Bu kadarı İdris Hoca için yeterlidir; Batıcı-laik düzen yaratılmıştı ve Doğucu-İslamcı halkı eziyordu, hepsi budur. İdris Küçükömer'in *Düzenin Yabancılaşması* kitabı, 1969 yılı nisan ayında yayınlanmıştı, mesajı bu idi ve bu mesaj, İslamcı kesim için, bir "bon-

ne nouvelle" olurken, sol kesimde ise İdris Hoca'nın İslami cepheye ve bir düşünür düzeyinde katılışı biçiminde algılandığını görüyorduk.

Küçükömer, küçük kitabının sonlarında, "İkinci Kurtuluş Savaşı" anlayışını da "ortaya yanlış atılan mesele" olarak niteliyor ve şunları yazıyordu: "Kendilerine gerçek solcu adı takan dostlar vardır. Bunlar, dünyanın ekonomik gelişmeleri içinde, petrol bölgesinde, Türkiye'nin ekonomik, politik gelişmelerini araştırmalarla iyice yerine koymadan, 1920'lerin, İkinci Dünya Savaşı öncesinin tarihi kategorik koşulları içinde yazılmış bazı kitapları, çok kere yanlış gözüken bir biçimde ele almaktadırlar."[1] Bu sözlerin Avcıoğlu'nu hedef aldığından kuşku duyamayız, çok basite indirgenecek olursa, burası petrol bölgesi olarak kaldıkça, Türkiye'de baasist veya nasirist bir yönetimin imkansız olduğunu anlatmak istiyordu ve bu sözleri "Türkiye için acele reçeteler vermeden önce biraz değil, çok düşünmelidir" nasihati ile tamamlıyordu. Belki de Küçükömer, Suriye'deki baasist ve Mısır'daki Nasır rejimine benzer bir iktidar için islamcı cephe oluşmasını ve bunlarla ittifakı öneriyordu ki, mümkündür.

Şimdi, yeni bilgilerimiz ışığında, İdris Hoca'nın bu kitabının yol açtığı havayı, Sabetay Sevi'nin İslamı kucakladığı zamanki şoka benzetebiliriz; bu nedenle rüzgardan çok bir hortumdan söz edebiliriz. Türkiye İşçi Partisi'nin önde gelen üyelerinden birisiydi, *Yön* dergisinin sürekli yazarları arasındaydı, benzer düşüncelerini hiç duyurmamıştı ve daha da önemlisi, varsa, politik mesajları anlaşılamıyordu. Bu da geniş çevrenin olmasa da dar bir grubun daha çok ilgisini çekmesine yol açıyordu; çünkü yol olmak için bazen de anlaşılmamak zorunludur. Bunu, Kemal Tahir romanları dolayısıyla bir kez daha öğrenmiştik; müphem ve çelişik idi. Fakat yine de "tahiri" denilen bir tür tarikatın kurucusu olmuştu. Profesör Küçükömer de çelişkilerle doluydu fakat Cumhuriyet'e karşı çok keskin bir karşı çıkıştan kaçınmakla birlikte çok önemli kuşkuları ifade etmekten çekinmiyordu. Kemal Tahir, ön-Osmanlı dönemine güzelleme yazarken, İdris Hoca geç-Osmanlı döneminin Doğucu-İslamcı muhalefetini göklere çıkarıyordu; birbirini tamamladıkları kesindir. İzleyicilerine "İdrisi" denmesi bu nedenledir; tahiriler ile iç içe giriyorlar ve birbirlerine ekleniyorlardı. "Tahiri" olarak bilinen o zamanki fıkra yazarı İ. Cem İpekçi ile rejisör Halit Refiğ'in "İdrisi" oluşlarına ve "tahiri" sayılabilecek

1) İdris Küçükömer, *Düzenin Yabancılaşması*, Ant Yayınları, İstanbul, 1969, s. 161

B. Ecevit ile İdris Hoca arasında sempati alış-verişine tanıklık ediyorduk. Dar idiler fakat birbirlerine bağlıydılar. Üreyebiliyorlardı ve türediler, dar bir tarikat olarak varlıklarını sürdüren "İkinci Cumhuriyetçiler" İdris Hoca'dan gelirler; şimdi bunu görmek durumundayız.

KÜÇÜKÖMER PARADOKSU

Hiç kuşkusuz, bir volteface ile karşı karşıya idik; ancak İdris Küçükömer dostumuzun bu büyük çark edişinin biyografik nedenlerini henüz bilebilmekten çok uzağız ve yeni araştırmalara ihtiyacımız var. Burada biyografik olmayan bazı gözlemlerle yetinmek zorundayız. Bunlardan birisi, söz uygunsa "sol" patlamanın, aydınları ve pek çok bilimadamını hazırlıksız yakalamasıdır. Profesör İdris Küçükömer bunlardan birisiydi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin parlak öğretim üyelerindendi, "moda" disiplin iktisat oluyordu ve İdris Hoca daha çok teorik iktisat ile ilgileniyordu; bu ise Batı iktisadını analiz etmek demektir. Altmışlı yıllarda Türkiye ve dünyayı içine alan sol dalga ise, tarihi, iktisat tarihini ve Marx'ı bilmeyi gerektiriyordu. Yüksek öğrenimini Paris'te yapan Avcıoğlu, Marx'ı tahsil ederek Türkiye'ye dönmüştü ve *Türkiye'nin Düzeni* kitabını yazabilmek için de, çok etkin *Yön* dergisini kapatmış ve kapanmıştı.[1] İdris Hoca, elverişsiz bir disiplin ve birikimle bu

1) Bu üç büyük düşünürümüz de, talihimdir, benim yakınım oldular: Avcıoğlu ve Küçükömer büyüklerimdi, hep öğrenmek için tartışıyordum ve sonra beni dostları yaptılar. Doğan, *Türkiye'nin Düzeni*'ni yazarken de tartışıyorduk, o zamanlar yüzüne söylediğimi tekrarlıyorum, kitabının son bölümleri hariç bütününe, esas olarak katılıyordum. Küçükömer'e ise her açıdan çok güveniyordum; Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nda planlara matematik model yapan bölümün başına getirildiğimde ve güvenmediğimiz S. Demirel de direkt olarak bağlı olduğumuz başbakan olunca teknik yardım için ilk başvurduğum kişiler Profesör S. Divitçioğlu ile İdris Hoca oldular. İstanbul'u bırakamayacaklarını söylediler ve bana, her açıdan güvendikleri iki asistanlarını, Dr. İ. Onur ile Dr. Mahir Kaynak'ı gönderdiler ve böylece, Mahir Kaynak, bir süre benim danışmanım olmuştu, İdris Hoca, *Düzen* kitabında, M. Kaynak'a katkılarından dolayı teşekkür etmektedir. Hoca'nın bu kitabı çıktığında, TİP Aybar'ın "horlanma teorisi" ile Boran'ın "işçi sınıfı" ısrarı nedeniyle bölünme sürecine girmişti, bu kitaptan rahatsızdı, sesini çıkaramıyordu ve ben o sırada sovyetoloji incelemeleri için İngiltere'deydim, kitap Ant Yayınevi tarafından basılmıştı, haftalık *Ant* dergisi, organ değil ancak TİP yanlısıydı, Yaşar Kemal ve benzerleri hep yazarlarıydık. İn-

alana giriyordu; doğruda durabilmek kolay değildir.

Daha önemli bir saptamamı burada ancak tartışmaya açabilirim; uygulanan kamusal politikalar bir tarafa, Türkiye'de halk ve aydınlar göz önünde tutulduğunda hem otuzlu ve hem de kırklı yıllar, sözcüğün normal anlamında, yaygınlıkla ve derinlemesine kemalist değildi. Kemal Paşa'nın sağlığında bir Serbest Fırka denemesi, bunu yalnızca İsmet Paşa ima ediyordu, aynı yıllarda ordu içinde Kemal Paşa karşıtı hazırlıkların bulunması, 1950 yılında hükümeti devralan Demokrat Parti'nin, Paşa'nın adını, heykellerini ve anısını koruyabilmek için "Atatürk Yasası" çıkarmak zorunda kalması ve aynı ölçüde olmamakla birlikte, "kemalizmin savunucusu" sayılan *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Nadir Nadi'nin, "anti-kemalist karşı devrimci" kabul edilen Demokrat Parti listesinden milletvekili olması, bütün bunlar eski anlayışlarımızı tartışmaya açmak için çıkarılmış davetiyelerdir. Şunu ileri sürebiliyorum; aydınların derinlemesine "kemalize" olmaları ve bunun halka inmesi, ellili yılların ikinci ve altmışlı yılların birinci yarısının ürünüdür. İlk dönemde aydın ve öğrenci muhalefeti, ki bu İsmet Paşa'nın Cumhuriyet Halk Partisi'ni de kemalizme çekiyordu ve ikinci dönemde de 27 Mayıs Devrimi, Aybar'ın liderliğinde Türkiye İşçi Partisi ve Avcıoğlu'nun başını çektiği *Yön* dergisi, kemalizmin büyük yerleştiricileri oldular.

Tepkisini yaratması bilimsel düzlemde kaçınılmazdır çünkü içinde bir "kült" yaratma riskini de taşıyordu. Çeşitli çalışmalarımda, Kurtuluş Mücadelesi'ni halksızlaştırma olarak nitelendirerek eleştirdiğim işte budur. Bunu Küçükömer'in bu kitapçığında çok açık olarak görüyoruz: İdris Hoca, "Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Kurtuluş Savaşı" demektedir, burada hem bir küçümseme ve hem de distancer etme eğilimi var.[1] Başka bir yerde de "Cumhuriyet'in ilanı ve halifeliğin kaldırılışı da küçük bir azınlık kararıyla olmuştu" ifadesini okuyoruz;[2] doğru, bütün işleri bürokratlar yaptığına göre azınlık olmaları normaldir ancak çalışmalarımı inceleyenlerin benim yazdıklarımın bu görüşlerin tam karşısında olduğunu kabul etmeleri kaçınılmazdır. Benim anlayışıma göre, bu tür pek çok ve çoğu hem birikimsiz ve hem yeni anti-ke-

giltere'den uzun bir inceleme gönderdim, çelişkilerine, iktisat tarihi yanılgılarına işaret ediyordum, dergi orta sayfada yayınladı; İdris Hocam, bunu kitabının mahkumiyeti olarak algıladı ve bana çok kırıldı. Kırdığım için üzgünüm, mecburdum, sevgiyle anıyorum. Doktor Beşikçi, üniversite yıllarından bugüne hep arkadaşımdır. Örnek "aydın" dendiğinde aklıma gelen pek az insanımızdan birisidir.

1) ibid., s. 11.

2) ibid., s. 100.

malist tarihçilerin klişe haline gelmiş değerlendirmeleri gerçeği yansıtmaktan çok uzaktır; yalnız burada önemli olan bu yadsıma değil, bu değerlendirmelerin kemalist ve daha doğrusu "aşırı" kemalist kaynaklardan alınmasıdır. Başka bir söyleyişle İdris Küçükömer ve idrisiler ve diğerleri, bu nedenle Kurtuluş Savaşı'nı küçümseyerek mahkum ederken, kaynak olarak kemalist yazarlara dayanıyorlar. Bu da ayrı bir paradoks olarak karşımızda duruyor; Kurtuluş Mücadelesi'ni yazım ve betimlenmesinde halksızlaştıranlar aşırılığa kaçan kemalistler oldular. Küçükömer, buraya aldığım görüşlerini formüle ederken aşırı kemalist konumdadır ve bu konumla Kurtuluş Savaşı'nı halktan koparmaktadır. Paradoksal olarak, mazur ve masum görünmektedir.

Dünyayı altına alan bu sol dalganın başka bir uzantısına da işaret edebiliriz; Müslüman halklar sosyalizm ile tanışıyorlardı. Sovyetler Birliği, İsrail Devleti'nin kuruluşunda Büyük Britanya'nın kuyruğundan giden Stalin politikalarından ayrılıyor ve Müslüman Araplar'ı dost sayıyordu; bu dönemde sadece Nasır'ın Mısır'ında veya baasist Suriye ya da Irak'ta değil pek çok İslam ülkesinde sosyalist ve sosyalizan discours itibarlı ve ön planda yeralıyordu. Bu durum hem bu ülkelerde ve hem de bu bölgeyle tarihsel bağları olan Fransa'da, marksizm ile İslam ilişkisi araştırmalarına bir kapı açmıştı; pek çok yayın olduğunu biliyoruz.

O tarihlerde Türk entelijansiyası henüz tümüyle amerikanize olmamıştı, çoğunluk hâlâ frankofon idi; bu nedenle Galatasaray Lisesi mezunu, Türkiye İşçi Partisi milletvekili ve paradoks meraklısı fıkra yazarı Çetin Altan'ın, *Kapital* ile *Kur'an'ı* bir terazinin iki kefesine yerleştirerek, sosyalistlerin ellerinde *Kapital*, islamcıların ellerinde *Kur'an*, kapitalizmi ve tüketim ekonomisini birlikte kuşattıkları iddiası, o zamanlarda tepki toplamıyordu, büyük bir teorik katkı sayıldığını da düşünebiliyoruz. Öyleyse Profesör Küçükömer'in bu tür yazı ve laflardan olumlu olarak etkilendiğini ve umuda kapıldığını var saymamız mümkündür.

İdris Hoca bu büyük açılımını yaptığı zaman, Necmettin Erbakan henüz Milli Nizam Partisi'ni kurmamıştı, bu 1970 yılındadır ve hatta, parlamentoya da girmemişti, bu da Küçükömer'in kitabının çıkışından birkaç ay sonrasına rastlıyordu, fakat Erbakan Hoca'nın yeni politikası kendini çoktan beri duyuruyordu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nin bu ele avuca sığmaz makine profesörü, Demirel'in çağrısıyla geldiği Ankara'da ilk mevziye yerleşir yerleşmez

Demirel'den yolunu ayırmıştı; artık ayrı bir yolun politik lideridir.

S. Demirel ve B. Ecevit'in bir ortak yazgısı var, kendilerini önceden tanıyan ve belli birikim ve yetenekleri olduğuna inanan veya inanılan hiç kimseye liderliklerini kabul ettiremediler. Bu, herhalde bir paradoks sayılmamalıdır ve bunu böylelerinin ülkelerini ciddiye almalarının bir göstergesi kabul edebiliriz. Profesör Necmettin Erbakan, Demirel'le yollarını ayırmadan önce ticaret ve sanayi odaları birliği içinde bir kök tutmaya çalışmıştı ve ayrıca hem kalkınmacı ve hem de Batı karşıtı bir dil kullanmaya özen gösteriyordu. Bu kuluçka ve çıkış yıllarında Erbakan'ın yer yer anti-emperyalist bir söylem tutturduğu kesindir.

Mistik tavırlı ve inanmaya eğilimli İdris Hoca'nın bu söylemden etkilenmesi normaldir ve şu sözleri bu etkilenmeyi yansıtmaktadır: "İslamcılar ise, İslam kurumlarını yaşatmak ve Batı'nın üstün tekniğini ekonomik hayata uygulamak isterlerken, Batılılaşma hareketini 'taklitçi', 'kopyacı' olarak niteliyorlardı. İslamcı denen akım, dini kılığına rağmen, bazı sınıfları, daha doğrusu bazı üretim gücü sahiplerinin ideolojisini biçimlendiriyorlardı."[1] Burada İdris Hoca'nın, Necmettin Hoca'nın ticaret ve sanayi odaları içinde örgütlenmesini ve "taklitçi" nitelemesini, kuramsallaştırma çabalarına tanıklık ediyoruz.

Küçükömer'e göre Osmanlı Devleti, bir bürokratik yapı idi ve hep öyle kalmıştır. Şu sözler son derece açıktır: "Batı'da devletin yapısı açıkça görülebilir. Oysa tarihi oluşum içinde sınıfsal yapısı açıkça görülemeyen bir devlette, Batıcı laik grup, ortaya çıkan anarşik ortamda, iktidara konabilen bürokratlardı. Osmanlı koşulları altında gelişen bu bürokratlar, bir sınıf olamıyordu." Bunlar, sınıf olamıyorlar, üstelik artık ürüne vergiler yoluyla el koyuyorlar ve şu kötülükleri de yapıyorlardı: "Bu ilişkilerle Batıcılar grubu, aydın kesimini temsil eder görünseler de halkla hiç değilse bazı sınıflarla tamamlaşan organik bir bağlantı kuramayacaklardı. Ve gerçekte çoklukla halka karşı düşebileceklerdi." İdris Hocamız, Osmanlı'nın başında koyduğu bürokrat teşhisini, bugüne kadar uzatırken burada bilimsel hiçbir sakınca görmüyor ve bürokratları, ister iktidarda ve isterse muhalefette her türlü hileyi yapan ve her türlü zararı veren bir tür melunlar ordusu sayıyordu. Böyle bakınca da, "son bürokrat paşa" dediği İsmet Paşa'yı da bir tür Rasputin olarak görmesi kaçınılmazdır; kuşkusuz İsmet Paşa'nın ortaya attığı Ortanın Solu Hareketi'ni de

1) ibid., s. 10-11.

çok tehlikeli ifade ediyordu, öyleyse sonuca yaklaşıyoruz demektir.

İsmet Paşa başında, Ortanın Solu'na dönmüş Cumhuriyet Halk Partisi çözümlemesinde Profesör İ. Küçükömer bir istisna yazmaktan geri kalmıyordu; "Genel Sekreter Bülent Ecevit, bu tarihi oyunun dışında yalnız bir adam olarak gözüküyor" demektedir.[1] Ecevit'i ayırıp her türlü kirden temizlemesini, zamanında anlamakta güçlük çekiyorduk, ancak Ecevit'in Paşa'yı devirip Paşa'nın "Ortanın Solu" silahını kuşanarak kendisini bir modern mesih ilan etmesinin arkasından, 1974 yılında Ecevit-Erbakan Hükümeti'ni kuracak güce erişince anlamaya başladık; çünkü "İkinci Cumhuriyet" tamlaması, ilk kez Ecevit-Erbakan birlikteliği nedeniyle ortaya çıkmıştı. Küçükömer ve idrisiler, Erbakan-Ecevit izdivacını sınırlı bir hükümet denemesi olarak görmüyorlar ve "İkinci Cumhuriyet" olarak selamlıyorlardı; tarih cilvelerle doludur, çünkü bu, Batıcı-laik bürokratlar ve kuşkusuz solcuların Dimyat'a pirince gidenler evdeki bulgurdan yoksun kalmaları anlamına geliyordu. İkinci Kurtuluş Savaşı için yola çıkanlar, "İkinci Cumhuriyet" ile karşılaştılar. İdris Hoca'nın bu tablosu yeteri kadar açıklayıcıdır; sadece zamanının "iyi", "güzel" ve "doğru" tanımını eklemek yeterlidir. Nasıl şimdi, "özelleştirme", kamu emlakını "satma" ve "globalizm" iyi, güzel ve doğru ise, altmışlı yıllarda bunların hepsi "sol" ile ifade ediliyordu. Herhangi bir "şey" sol ise doğru, iyi ve güzel kabul biliyordu ve sadece "sol" demek, hepsini anlatıyordu. İdris Hoca'nın tablosunda "sol yan", iyilikleri ve "sağ yan" da kötülükleri temsil etmektedir; bu çalışmasıyla Profesör Küçükömer, büyük bir çevrilmeyi gerçekleştiriyor ve o zamana kadar iyi bilinenlerin kötü ve kötü bilinenlerin de iyi olduğunu açıklıyordu. "Batıcı-laik-bürokratik" düzen egemendi, halka yabancıydı ve halkı eziyordu. Ezilen ise, "Doğucu-İslamcı halk cephesi" idi ve Küçükömer, "İslamcı çerçeveye sığınmış, kökü tarihin derinliğinde halk cephesi" olarak tabir ediyordu, tarihin derinliklerinden geliyordu. Tablonun esası budur.

Kuşkusuz bu tabloya temel olan inanca göre, halkı ezmek kötüdür ve halka hizmet iyidir; şimdiki zamanda bu görüşün değişmiş olduğunu biliyoruz. Çünkü yeni zamanlarda, halkçı olmak, "popülist" sözcüğü de kullanılıyor, ancak ahmaklara ve bir de Avrupa ile birleşmeyi istemeyenlere layık bir hal sayılmaktadır. Bunlar, küfre layık görülmekteler.

Küçükömer'in *Düzenin Yabancılaşması* kitabında, tarihimiz boyunca de-

1) ibid, s. 160.

Yalçın Küçük
Kardeşine sevgi ve
saygılarımla
7.6.1969

İdris Küçükömer

DÜZENİN YABANCILAŞMASI

Batılaşma

ANT YAYINLARI
Cağaloğlu, Başmusahip Sok. 10/12, İSTANBUL

Tablo: Küçükömer Paradoksu

SOL YAN Yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden gelen Doğucu-İslamcı halk cephesine dayanan:	SAĞ YAN Batıcı-laik bürokratik geleneği temsil eden:
JÖN TÜRKLERİN PRENS SABAHATTİN KANADI **HÜRRİYET VE İTİLAF** (Birinci Büyük Millet Meclisinde Müdafaai Hukuk Cemiyetinde) **TERAKKİPERVER FIRKA** **SERBEST FIRKA** **DEMOKRAT PARTİ** **ADALET PARTİSİ** ?	**JÖN TÜRKLERİN TERAKKİ VE İTTİHAD KANADI** **İTTİHAD VE TERAKKİ** (Birinci Büyük Millet Meclisinde Müdafaai Hukuk Cemiyetinde) **C.H. FIRKASI (PARTİSİ)** **C.H.P. - M.B.K. (MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ)** **C.H.P. (ORTANIN SOLU)** ?

Kaynak: İdris Küçükömer, *Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul, 1969, s. 82.

gişmez yerin sahibi olan bu "Batıcı-laik" bürokratlar tam günah keçisi durumundalar ve her vesile ile taşlıyoruz. Günahları çoktur ve İdris Hocamız saymakla bitirememektedir. Birisi ve belki de birincisi şudur: "Osmanlı ve Türkiye tarihine has, bir anlam da bürokrat olarak kabul edeceğimiz bu grup, üretim güçlerinin daha süratli gelişmesini engellemiştir. Hatta bazı dönemlerde, özellikle Tanzimat'ta, açıkça üretim güçlerinin azalmasına, hatta tasfiyesine dahi sebep olmuştur." Yaptıkları çok kötüdür.

Bu analiz ve değerlendirmeler doğru mu; buradaki tartışmamız açısından bu noktanın bir önemini göremiyorum; bir kez ben, hocamızın bu çalışması çıktığı zaman bilimsel açıdan çok eleştirmiştim, bilimde, bürokrasiye, olumlu ya da olumsuz açıdan bu kadar büyük bir rol veren bütün nazariyeleri yanlış gören bir ekol var. İkincisi, şimdi anlamlı olan İdris Hoca'nın nazariyelerini çürütmek değil yaşadığını göstermektir; bugün dış desteklerle Türkiye'de etkin yapılmak istenen bir eğilimin kaynağını ortaya çıkarmak, hocayı eleştir-

mekten daha büyük önem taşıyor. Böylece, Küçükömer'in görüşlerini, mümkün olan en büyük nesnellik ve soğukkanlılıkla incelediğimizde, başkalarıyla birlikte İkinci Cumhuriyet'i savunanların, Osmanlı'dan hareketle bu topraklarda üretim olmadığı yollu şaşırtıcı nazariyelerinin kaynağını yakalama imkanını da buluyoruz. Doğarken görebilmek önemlidir çünkü doğumun öğretici olduğunu hep biliyoruz.

Günah, yalnızca üretimi geliştirmemekle sınırlı kalmıyor; Küçükömer, "a) hem Doğucu-İslamcı, hatta halkçı akım diyebileceğimiz akım içinden gerçek bir sınıf hareketinin doğmasını engellemiştir" demektedir. Böylece, İslamcı-halkçı cephenin, tutarlı, kendi yolunda, zigzagsız ve güçlü bir yürüyüşe sahip olmamasının sorumluluğunu, Batıcı bürokratlara yüklemektedir. Burada kalmamakta Küçükömer, "b) hem de mevcut düzenin temelden reddine, negasyon, gidebilecek bir sınıf hareketinin doğmasını engellemiştir" yargısıyla devam etmektedir. Bu marksist jargonu kullanan bir ifadedir burjuvazi, küçük mülk sahiplerini mülksüzleştirerek onları işçi yapmıştır, bu bir negasyondur ve artık işçi sınıfı bu düzenin negasyonunu sağlamak üzeredir ve bu kurtuluş anlamındadır; ancak ülkede bu koşullar oluşmamış ve temelli bir negasyon imkanı doğmamıştır; Profesör Küçükömer, bu günahı da bürokratların omzuna yazmaktadır. "Tarihi bir misyondur, bu" sözleriyle, günahın büyüklüğüne de ayrıca işaret etmektedir.

Demek ne eksikse sorumlu, Batıcı-laik kamptır; Profesör Küçükömer, ülkede yol açıcı tezlerin olmadığını da tespitle, "Batıcı akımın önemli yanı, gerçek bir tezin çıkmasını önleyen bir akım olarak gözükmesindedir" diyor ki burada tez çıkaramamanın sorumlusu olarak da laik bürokratları göstermiş olmaktadır. Profesör Küçükömer'in nazariyelerini anlatmayı bir özetle bitirmenin verimli olacağına inanıyorum; en iyisi hocanın özetidir. İdris Hoca "Yukarıdaki tablo," diyor ve "sınıf meselelerinin neden ortaya çıkmadığının anahtarını da vermektedir"yollu açıklamada bulunuyor. Devamı var: "Batıcı-laik bürokrat, Batılaşma ile devleti kurtarmak isterken, yeterli derecede üretim güçleri yaratamadığından, tarihi büyük halk cephesiyle ters düşmektedir. Böylece iki cephe arasındaki mücadele kızışınca, laik Batıcılar ile dindar Doğucular arasında bir mücadeleye gelip dayanmaktadır. Bürokrat (sivil, subay) laik, güya ilerici sayılacak, emperyalist kıskacı içinde bürokrat oyunlarıyla içine kapanan İslamcı-Doğucu kamp ise gerici (mürteci) sayılacaktır!.."

İdris Küçükömer, sivil-asker laik bürokratın ilerici ve İslamcı-Doğucunun da gerici kabul edilmesini reddetmektedir. Bunu temelli bir negasyon olarak anlıyoruz.

Mantığını da bulabiliyoruz, "hem bürokratlar iktidar olarak artık üründen önemli bir pay almakta", buna "sömürüyor" da diyebiliriz ve "hem de emperyalizm, çağına göre değişik usûllerle ülkeyi yarı sömürge haline getirmektedir", kuşkusuz sorumlu bürokratlardır. Öyleyse Küçükömer'e göre, bunlara "ilerici" veya "solcu" demek, kesinlikle yanlış sayılmalıdır. Öte yandan, bu Batıcı-laik bürokratlar, son derece tutarsız da oluyorlar, işin bu yanını Küçükömer şöyle analiz etmektedir: "Sait Halim Paşa, Mehmet Akif gibi islamcılar, kendilerine ilerici denen Batılaşma yolunu seçenlere (Tanzimatçılara, Yeni Osmanlılara ya da Jön Türklere, CHP'ye vesaireye) göre daha tutarlı görünüyorlar. Ve bu bakımdan saygıdegerdirler." Herhalde bu saygıya değmez olanlar zincirine, CHP, Cumhuriyet'in kurucusu sıfatı nedeniyle girmektedir.

Küçükömer'in *Düzenin Yabancılaşması* nazariyesini tanıtırken, bir haksızlık yapmak istemiyorum; Profesör Küçükömer, açıklamalarının her noktasında anti-emperyalist konumdadır. Fakat izleyicileri, bütünüyle idrisiler ve özellikle "İkinci Cumhuriyet" yanlıları, yalnızca anti-anti-emperyalist olmakla kalmıyorlar ve tümüyle büyük devletlere, "düvel-i muazzama" da diyoruz, dayanıyorlar. Cumhuriyeti geliştirmek, halkçı bir yörüngeye oturtmak isteyenlerin tam karşısındalar,çünkü yeni bir Cumhuriyet savunucuları, pek çok açıdan eleştirseler de, Cumhuriyet'i ileriye doğru bir kazanım kabul ediyorlar ve kurumlarıyla tarihine sahip çıkıyorlar; "İkinci Cumhuriyet" tarikatı ise, "cumhuriyet" adından başka bütün kurumlarını ve baş aktörlerinin çoğunu silmek istemektedir. Şimdi bütün bu heveslerine bir de globalizm ve Avrupa Birliği yandaşlığını eklediler; bunların, devleti de de facto ortadan kaldırmak demek olduğunu bilecek durumdadırlar ve öyleyse, devletsiz, halksız, Cumhuriyet tarihi olmayan bir "İkinci Cumhuriyet" peşindeler. Şimdi böyle bir açıklığa ulaşmış oluyoruz.

31 MART'A GELİNCE

Profesör Küçükömer, analizinde sevmediklerini yan yana getirme yolunu seçiyor, bir yöntem olabilmektedir. Şu aktarma buna güzel bir örnek oluşturuyor: "İşte bu Lale Devri'nde, yaşantısı ve devletçiliği ile bugünkü 'Ortanın Solu' denen hareketin çok küçük bir çekirdeği görülür."[1] Burada İdris Hoca'nın, mantık açısından tehlikeli bir kıyasına tanıklık ediyoruz, Lale Devri bir iktidar politikası iken "Ortanın Solu", yazdığı tarihte, bir muhalefet hareketi idi; zor olsa da bu karşılaştırmasından Ortanın Solu'nu tehlikeli bulduğu için Lale Devri'ni de yanlış saydığını öğreniyoruz. Demek Patrona Halil'in kıyamını, tarihsel açıdan aklamaktadır ve yazdıkları bunda hiçbir kuşku bırakmıyor ve şöyle devam ediyordu: "Ve aynı zamanda, bu dönemin yenilik hareketinin bütününe karşı çıkan, esnaf-yeniçeri-ulema birliğinde kendini savunan, içine kapanık bugünkü İslamcı-Doğucu halk cephesinin bir geçmişini bulmaktayız." Böylece Patrona Halil liderliğindeki kıyama bir halk cephesi itibarı kazandırıldığını ve "üretim güçleri yeterli şekilde genişlemezken eski güçlerin de karşısına" çıkan Lale'linin devletçi bürokratlarının azarlandığını görüyoruz. İdris Hoca'nın, İslamcı-Doğucu halkın her oluşumunu kutsayan bir anlayışa daldığı artık netlik kazanıyor; bu dalışın bilimselliği tartışılabilir fakat bir tarikat kuruculuğu kabiliyetine sahip olduğunu tartışamayız.

Bir sıçrama ile 27 Mayıs Devrimi'nin hemen öncesindeki "Vatan Cephesi" analizine geçebiliriz; yalnız yine de bir hatırlatma yapma gereğini duyuyorum. 1950 yıllarının ortasında, iktidardaki Menderes-Bayar düzenine karşı çok güçlü bir aydın hareketi ve daha güçlü öğrenci-gençlik muhalefeti başlamıştı; İsmet Paşa'yı partisini reforme ederek harekete geçiren bunlardır. Düzen, buna karşı kürdizm ile İslamizmi ileri sürmek zorunda kalmıştı, Şeyh Said'in torunu A. Fırat'ı milletvekili yapması ve nurculuğun kurucusu Said-i

1) ibid., s. 52.

Kürdi'yi yürüyüşe geçirmesi bu tarihlerdedir, bunlar var olan amerikanizme ekleniyordu; bu da İsmet Paşa'nın, Anadolu mitingleri yapmasını ve büyük kitleleri toplaması sonucunu doğurmaktan başka bir yarar getirmiyordu, bu süreçte İsmet Paşa'nın kemalizasyonuna da tanıklık ediyorduk. Menderes zora düştü, bunu polisi ve yer yer de Silahlı Kuvvetleri cepheye sürerek önlemek istedi ki bu da muhalefetin güvenlik güçlerini de etkisi altına aldığının anlaşılmasına yaradı; "Vatan Cephesi" işte bu durumda ortaya çıkmıştı. Organik yapısı bilinmiyordu ve iktidar, kuvvetler ayrımı ilkesini bertaraf ederek, Meclis komitesine tutuklama yetkisi verirken, çoğu zorla Vatan Cephesi'ne üye yazıyor ve bunu resmi radyodan duyuruyordu. Profesör Küçükömer'in nazariye cüzüne aldığı "Vatan Cephesi" işte budur.

Artık İdris Hoca'nın "Vatan Cephesi" yaklaşımını aktarabiliriz, şunları yazmıştır: 'Ekonomik çıkmazdaki D. Parti Doğu Bloku ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeye mecbur oldu. DP'nin bu arada kendisine dayanıp, kullandığı halk cephesinden 'Vatan Cephesi' hareketini ortaya çıkardığı görüldü. Bu çok geç kalmıştı; örgüt haline gelemezdi."[1] Görülüyor, Küçükömer, Vatan Cephesi'nin geç kalmasına hayıflanıyor ve bunu, yüksek tuttuğu Halk Cephesi'ne bağlıyordu.[2] Bu analizler ise, Patrona Halil Ayaklanması ve Vatan Cephesi çözümlemeleri, İdris Hoca'nın 31 Mart'a bakışının ipucunu veriyor ki bu nedenle gerekli sayıyordum.

İdris Küçükömer, 31 Mart Vak'ası için "tarihi yeniden yazılmalıdır" diyor,[3] kuşku yok, yerinde bir tavsiyedir. Daha önceki bölümde, Uğur İpekçi işaret ediyordu, standart ve eskimiş yazımın yerine ben yenisini koymuş durumdayım ve daha tutarlı görüldüğü için bu yeni yazım, klasik bir nitelik kazanıp her tarafça kullanılır olmuştu. Çünkü *Tezler*'de ifadesini bulan bu yeni değerlendirmeye kadar mevcut olan bozuktu ve ben, bozuk olanı düzeltmeye çalışıyordum; şimdi daha çok roman kisvesi altında bir yeniden yazımla karşılaşıyoruz, burada ise düzgün olan bozulmaktadır. Şaşmıyoruz, Tekelistan'da temel yöneliş bozuk olana doğrudur ve idrisilerin, İdris Hoca'nın tavsiyesini böyle anlamış olmaları ihtimal dahilindedir. Şimdi, düzgün kalanların ve dü-

1) ibid., s. 123-124
2) Vatan Cephesi mahkemeye başvurmadan, derhal tutuklama ve cezalandırma yetkisiyle donatılmış. TBMM içinde "Tahkikat Komisyonu" ile birlikte harekete geçmişti; bu tarihte Tahkikat Komisyonu'nun ilk planda yakalamak istedikleri arasında, 29 Nisan 1960 üniversite gençliği isyanının lideri olarak ben vardım.
3) ibid., s. 79.

zeltilenlerin tümünü bozma aşamasındayız ve Amerika Birleşik Devletleri de böyle buyurmaktadır.

Profesör Küçükömer, tarihte "iyilik" ile "kötülük" veya "sevap" ile "günah" değerlendirmelerinde en çok, 31 Mart ve Sultan Abdülhamit konusunda temkinli ve tedbirli davranıyordu; bunun nedenini her ikisinin de kemalist endoktrinasyonda çok hassas bir yere sahip olmasında arayabiliriz. Buna göre, 31 Mart saf bir irticai isyandı ve ayrıca Sultan Hamit'in eli vardı; bu, anlatım açısından eksik ve Hamit bakımından haksız olsa da bir tür kutsallık kazanmıştı, Küçükömer'in o sıralarda tedbirli yazımını anlamak zor olmamaktadır. Şimdi ise köprülerin altından çok sular akmış durumdadır ve en azından 11 Eylül 2001 tarihine kadar, İslâm başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere tüm büyük devletlerin bir siyaset aracı olmuştur. Buna ek olarak bir de sürpriz gelişme var, Batı, Avrupa Birliği ve globalizm alanlarında tereddütlü olduğuna inandıkları Türk Silahlı Kuvvetleri'nden, son elli yılda ilk kez rahatsızlık ifade etmektedir; sahne değişmiştir. Demek, idrisilerin daha cüretle hareket ve 31 Mart'ın, Hamit'in değil, ordunun marifeti olduğunu propaganda etmeleri mümkün ve korumalıydı, bunu görüyoruz. Ancak hoca, bütün bu dikkatine karşın Ecevit'e yaptığı duyarlılığın bir çeşidini de Sultan Hamit'e yöneltmekten geri kalmıyor, Hamit'in zamanına ait "Düyunu Umumiye" idaresi ile ilgili olarak, "emperyalizm koşulları içinde, bürokrat Batılılaşma olaylarının ekonomide yarattığı kaçınılmaz sonuçtur" diyerek Sultan'ı bu günahtan kurtarmaktadır; Batıcı bürokratları yine şamar oğlanları olarak buluyoruz. Bundan hemen önce de "büyük bir denge taktikçisi Abdülhamit'i vatan haini olarak kabul etmek imkansızdır" yollu buyuruyordu;[1] kuşkusuz bu abartılı ve tarihsel verilere uymayan hükümler içinde tek doğru olan, Sultan Hamit'in hiçbir zaman vatan haini olmadığıdır. Hamit, ülkesini seven, çaresiz, imparatorluğu sürdürebilmek için eğitim ve sağlık hizmetlerini geliştirmek ve modernize etmekten başka imkanı kalmamış, bu nedenle modernist fakat aynı zamanda her türlü özgürlük ve muhalefetten ürken, vesveseli bir Osmanlı prensi idi. Kötü olamayacak kadar zayıf ve modernizasyona mahkum olacak kadar çaresiz idi. Bugün onur kaynağı olan pek çok eğitim ve sağlık kurumunu Hamit'in yaptırdığını biliyoruz ve çekinmeden yazıyoruz; düşürülerek yerini aldığı kardeşi Murat'ın isminin telaffuzunu yasaklayacak

1) ibid., s. 78.

kadar da çağ dışı olduğunu ekliyoruz.

Yapıcı idi ve özgürlükçü değildi; peki bu yalnız Hamit mi, böyle bir soru pek çok şaşırtıcıdır. Çünkü bu, belki de Türk aydını par excellence demek oluyor; Türk aydınının en iyi örnekleri, hep yapıcı ve kurucudur ve ne yazık, henüz Türk aydınında özgürlük damarı hâlâ eksiktir. Bu açıdan baktığımızda da en yoksulumuzun Hamit olduğundan kuşku duyamayız.

Artık Profesör Küçükömer'i bırakıyoruz. Son aktarmalar şunlardır: "Ve 31 Mart Vakası oldu. Aslında yorulmuş, artık ihtiyarlamış olan Sultan Abdülhamit tahttan indirildi ve Selanik'e sürüldü." Bu haberini İdris Hoca, her tarihçide olması gereken kaynakları titizlikle irdeleme ilkesini bir kenara bırakarak, bir tek anıyı dayanak gösterip "Yıldız Sarayı'nda 33 yılda birikmiş mücevherden halılara, avizelere, perdelere, mutfak takımlarına, mobilyalara hatta oyma işlemeli kapılara varıncaya kadar her şeyin yağma edildiği" hükmü ile tamamlıyordu; çok ölçüsüz bir iddiadır. Çünkü Hamit'i indiren ve Yıldız'ı alan Hareket Ordusu'dur. İstanbul'a, Enver, Eyüp Sabri, Kazım, Mustafa Kemal, adlarını bilebildiklerimizden bir bölümü bunlardı, gibi genç subayların komutasındaki birlikler sokak savaşı yaparak girmişti, bunların yağmacılık yaptıkları iddiası ile ilk kez karşılaşıyoruz.

Öyleyse İdris Hoca'yı terk ederek tarikata ve idrisilere gelmemizin sırasıdır. burada hemen idrisi de olsa romancılık iddiasında bir kimsenin, "31 Mart askeri isyandı, ben buldum, var mı karşıma çıkacak tarihçi" türünden kabadayıca kelam etmesi, çok yakışıksız görünmektedir. İstemeyerek de olsa gösterebildiğimi sanıyorum, tarihçilik ne İdris hocamızın harcı idi ve ne de gazeteci tilmizlerinden birisine emanet edilecek bir iştir; ne yazık tarihçilik ayaklar altındadır. Ne yazık, Şeyh Bedrettin'i Nâzım Hikmet'ten, Osmanlı'nın kuruluşunu Kemal Tahir'den öğrenme tembelliğimizi sürdürüyoruz. Halbuki, yine tembellik ediyor ve öğrenmemekte direniyoruz; tarih kabadayılarını tembel beyinler doğuruyorlar.

Kuşkusuz burada, *Tezler*'de ve başka yerlerde geliştirdiğim düşünceleri tekrarlamak veya özetlemek durumunda değilim; 31 Mart Vak'ası'nı bir "irtica" deyip kapatmak çok eksik ve yanıltıcı oluyordu. Türkiye tarihinde 31 Mart'ın incelenmesinin dersleri sanıldığından büyüktür ve ben de bunu yapmaya çalışıyordum. Burada bazı sonuçları var.

Bu vakanın orduyu ilgilendiren yanını üç noktada toplayabiliyoruz. Bir:

İsyancıların İstanbul'a hakim olmaları, İstanbul'da konuşlandırılmış Avcı Taburları'nı elde etmeleriyle mümkün olmuştu. Buradaki subaylar, "alaylı" tabir ediliyordu, Harbiye çıkışlı değillerdi ve erbaşlıktan terfi yoluyla gelmişlerdi. Hükümet bunlardan kurtulmaya çalışıyordu; elde edilmeleri kolay olmuştur. İki: Yakın tarihte, orduyu işin içine katmadan veya bir bölümünü elde etmeden, kısmen başarılı olmuş bir isyan veya ihtilal bilmiyoruz. Patrona ve Kabakçı ihtilalleri de o sırada tek ordu olan yeniçerileri harekete geçirerek gerçekleşmişti, başkasını düşünmek mümkün değildir. Bu böyle olduğu için isyanlara son vermek üzere yeniçeri ordusunu lağvetmek gerekli olmuştu ve buna da, "Vaka-i Hayriye" diyoruz, en hayırlı iş sayıldığını görüyoruz. Üç: İstanbul artık Derviş Vahdeti'nin elindeydi, yenilikçi siyasetçi ve aydınlar, İstanbul'dan kaçtılar ve şehri yeniden almak için yeni bir ordu tertibine ihtiyaç duyuluyordu, Selanik'te Hareket Ordusu düzenlendi. Eğer 31 Mart nedeniyle "ordu" sözü edilecekse Hareket Ordusu'ndan söz etmek durumundayız, ordu isyanı bastırmıştır. Ordu isyanı bitirdi ve A. Altan'ın kabadayı tarih profesörlüğü işte bununla bitti.

Hareket Ordusu, bir ihtilalci burjuva kuvvetidir; başında Orgeneral Mahmut Şevket bulunuyordu, daha sonra başbakan oldu ve suikastle öldürüldü.[1] Ben, Hareket Ordusu'nun kurmay başkanının, Aybar'ın dedesi Hüseyin Hüsnü Paşa olduğunu kabul ettirinceye kadar çok ısrarcı oldum; o tarihlerde genç bir subay olan Mustafa Kemal Bey'in rütbe ve kıdemi böyle bir pozisyona imkan vermiyordu. Kemal Bey, pek çok genç arkadaşı gibi, Karabekir bunlardan birisidir, Hüseyin Hüsnü Paşa'nın kurmay heyetindeydi, görev yerleri Çatalca'dır. Selanik'ten çıkan Hareket Ordusu, Çatalca ve Yeşilköy'e yerleşmişti, o tarihte şehirden çok uzaktır.

31 Mart ile ilgili olarak asıl yazılmayan, bu isyan karşısında, yenilikçi siyasetçi ve aydınların yaşadığı panik ve biraz ağır olsa da korkaklıktır. Mebusan üyeleri ayandan olanlar, polemikçi gazeteciler, tanınmış aydınlar, Derviş'in ilk başarısıyla çil yavrusu gibi dağıldılar, bir bölümü kısa bir süre kentte saklandıysa da dayanamadılar ve hepsi Yeşilköy'de, Şevket Paşa kuvvetlerine sığındılar. Belki utanmışlardır, yüreksizlikleri yerine şehrin yeni hakim-

1) Osmanlı düzeninde gizli ve çelik yasaları formüle edebiliyoruz, "iyi" sayılsa da sultan hal eden paşalar yaşatılmıyorlardı. Alemdar Paşa'nın öldürülmesine, tahta çıkardığı Mahmut'un göz yumduğu söylenebilir ve Mithat Paşa'yı ölüme, kardeşinden alıp tahtı verdiği Hamit göndermişti ve Mahmut Şevket Paşa, muhalifleri tarafından ortadan kaldırıldı.

lerinin şiddetinden söz etmeyi tercih ettiler. Bu nedenle ben her zaman 31 Mart'ın büyütülmüş olmasından kaygılanıyorum.

Bu büyütme, herhalde yine bir paradoksla yakın zaman tarihinin belki de en önemli gelişmelerinden bazılarının gözardı edilmesine yol açıyordu; Yeşilköy'de olanları analiz etmemek, hem tarihçilerin ve hem de anayasa hukukçularının büyük eksikliğidir. Yeşilköy'e pek çok milletvekili ve senatör toplanmıştı; ne yapacaklardı, bir salonda toplanmaları pratik göründü. Gelmeyenler vardı, bu da önemli görülmedi, ikisi bir sayıldı ve Sultan Hamit'i iskat kararı alınıyordu.

Yapılanın hiçbir harfi yürürlükteki anayasada yoktu, ayrıca tek tek veya ortak halde meclislerin sultanı tahttan indirme yetkisi de bulunmuyordu; karar alındı ve indirdiler. Hamit bu karara uydu; son derece ihtilalci bir durumla karşılaşıyorduk. Meclis-i Milli tam egemen olmuştu; tarihimizde öncülü olmayan bir gelişmedir. Asıl yazılması gereken buydu; ayrıntıları Tezler'dedir.

Önemi var mı; şuradadır, eğer Yeşilköy'de Meclis-i Milli varsa, Ankara'daki meclisi anlamak çok kolaydır. Ankara Meclisi'nin eksik seçim ve atama ile oluşmasıyla ilk kez karşılaşmıyorduk; ihtilal havalarında rastlamak mümkündür, artık biliyoruz. Buna birkaç yıl sonra çoğunluğu Teşkilat-ı Mahsusa mensubu genç subayların, Trakya'yı savunmak için kurdukları Batı Trakya Geçici Cumhuriyeti'ni de ekleyebiliriz; öyleyse Ankara'daki asker-sivil kadrolar hem kurucu meclis ve hem de Cumhuriyet kurma işinde deneyim sahibi idiler, kendilerim yetkinleştirerek Ankara'ya çıkmışlardı, bunu netlikle söyleyebiliyoruz.

Öyleyse Kurtuluş Mücadelesi'ni ve Cumhuriyet'in kuruluşunu, hangi taraftan olursa olsun hafife almak, bunu halktan kopuk bürokratik oyunlar saymak ister övmek ve isterse yermek için yapılsın, bu görkemli yürüyüşü yoksullaştırmak anlamına geliyor. Bu nedenle ilk kurşunu İzmir'den Dörtyol'a taşımak Balıkesir, Adana, İskenderun çevresi, Maraş, Antep, Urfa'da halk savaşları ve halklar arası savaşlardan söz etmek, Erzurum'da genç aydınların kararlılığını hatırlatmak, Ethem'in itibarını iade etmek, geçkin yaşlarına karşın işgalcilerin emirlerini dinlemeyerek ordu silahlarını kurtuluşçulara kaçıran ittihatçı paşaların yüksek yurt sevgisini yazmak, Teşkilat-ı Mahsusa'nın büyük bir direniş örgütleyicisi olarak hareket etmesine işaret etmek, zenginleşmektir. Demek halkın ve kolllektivitenin verimidir.

Roman da bu yazımdadır ve hep zenginleşmek için olmalıdır; yoksullaştı-

rana da en çok nesir diyebiliyoruz. A. Altan'ı da en çok bir gazeteci ve nesir yazarı sayabiliyoruz. Dışarıda ise yakın zamanlarda, her gün bir hapis tehdidi ile karşı karşıya gelen, bunları cesaretle göğüsleyebilen bir özgürlük kahramanı aldığını okuyoruz. İçerinin değerleri dışarının diktasına uymamaktadır, bir kez daha saptıyoruz.

Kuşkusuz bu bizler için şaşırtıcıdır; çünkü bizler hapislik bir yana, bir tek gece bile bir karakolda geçirdiğinden habersiz durumdayız. Kuşkusuz hapislik insana layık değildir, yaban illere özgürlük kahramanı olarak ihraç ettiğimiz A. Altan'ın hiç hapis görmemesine seviniyoruz fakat şahsi romanının gerçeklere uymaması üzücüdür.

Bir nokta daha var, "Eylülist Cunta" da denmektedir, ordu idareyi eline almıştı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Evren'in liderliğinde kuvvet komutanlarından oluşan bir komite ülkede dikta idaresi kurmuştu; işkence ve idamların, herkesin evine girdiği bir zamandır. Cunta Başkanı Orgeneral Evren, bunlara ilave olarak her gün aydınları kötülüyor, Sultan Vahdettin'i anarak "vatan hainiydi ve aydındı" diyordu; şimdi orduya karşı direnmekle isim yapan A. Altan, o zamanlar direnenlerin arasında olmamak bir yana, roman niyetiyle yazdığı metinde, genç aydınları ve solu mahkum ediyordu. F. Naci, bunu okuyunca tiksinmek ihtiyacı duymuş ve ben de *Küfür Romanları* kitabımı yazmıştım; demek bu zamanlarda henüz özgürlük savunuculuğu zor idi ve biz de işkence ve hapislikten gayri hiçbir verimi olmadığını biliyoruz.

Son bir nokta şudur; Batı'da hakkında yazılanlarda, A. Altan'ın edebi kişiliği üzerinde hiç durulmamaktadır. Bunu görebilmek için bu kitabın birinci bölümünde ele alman nesri üzerine, *Le Monde Diplomatique*'de çıkan çok kısa yazıya işaret etmek yeterlidir; bu kısa yazının büyük bölümü kitabın özet bir tanıtımını vermektedir. Burada estetik hiçbir değerlendirme okumuyoruz; bunun yerine birtakım olayları okurken tarihin derinliklerine aktığımız hatırlatılarak, son on yıllarda A. Altan'ın sürekli olarak ülkesinin demokratizasyonu için mücadele ettiği haberini alıyoruz. *Le Monde*, A. Altan'ı okuyucusuna sadece tarihçi ve özgürlük kahramanı olarak sunmaktadır. Ayrıca okuyucu, bu mücadele nedeniyle A. Altan'ın işinden atıldığı ve hapse mahkum olduğunu da, être licencié et condamné à l'emprisonnement, öğreniyor ki biz Türkiyeliler de A. Altan'ın özgürlüklerimizi savunurken işsiz kalmasına ve hapse atılmasına, böylece *Le Monde*'dan okuyarak çok üzülüyoruz.

Le Monde bu çok kısa yazısında asıl önemli cümleyi ihmal etmiyor: "En cet automnne 2000, il est encore une fois traduit devant les tribunaux pour avoir critiqué le rôle de l'armée dans la politique de son pays."[1] Bu habere göre A. Altan ordunun siyasetteki rolünü sürekli olarak eleştirmekte ve bu yüzden de hep mahkeme önüne çıkmaktadır. Şimdi Batı için diğerleri bahane ve asıl önemli olan budur. Türkiye'nin Nato'ya girişinden itibaren, Batı orduyu da, siyasetteki rolünü de çok beğeniyordu; 12 Mart ve 12 Eylül'ü de çok beğendiğini biliyoruz. Fakat Orgeneral Doğan Güreş'ten sonra gelen komuta kademesinden ise memnun olmamaya başlamıştı. A. Altan'ın, *Küfür Romanları* üzerine bıraktığı roman serüvenine dönüşü de, işte Batı'daki bu değerlendirme değişikliğinden sonraya rastlıyor İslamı kurtuluş ve kemalizmi ayak bağı saymaya başladığını teşhis edebiliyoruz. Bu Batı'da ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki son modadır.

Kabul etmek gerekiyor; birinci bölümde ele aldığımız kitabı, idrisi tarikatına giriş isteğini belli ediyordu; *Le Monde*'daki kısa yazı, muhtemelen başka işaretler de gelmiştir, beğenildiğini göstermektedir. Devamının ise daha çok beğenildiğini, Mehmet Barlas'tan öğrendik; Barlas, Amerika Birleşik Devletleri'nin, en son nesri üzerine, A. Altan'a profesörlük verdiğini yazıyordu, herhalde çok açıklayıcıdır. Demek ortada tesadüf yok ve bir sistem çalışmaktadır.

1) *Le Monde Diplomatique*, Decembre 2000

ROMAN GİBİ

Profesör Ahmet Altan'la bir gece..

Ahmet Altan'la, İstanbul'daki son gecesinde, aile boyu bir toplantı yaptık..

Ahmet Altan şu anda Amerika'da.. Michigan Üniversitesi'nde "misafir profesör" olarak, bir yıl süreli anlaşma yaptı..

Ama eylül sonunda yine İstanbul'da olacak.. Çünkü DGM'de, duruşması var..

"Veda gecesi" başlarken geldi...

Hepimize hitaben sordu..

- Nasılsınız? Ne var ne yok?

Sonra güldü.. Sözünü geri aldı...

- Neden bu soruyu sordum ki acaba? Biz Türklerin özel hayatı olmaz ki.. Nasılsınız yerine, ülkede neler oluyor, siyaset ve ekonomi nasıl gidiyor diye sormalıydım, dedi...

Evet.. Şimdi Ahmet Altan'ın Michigan'daki günlerinde, özel hayatı da olacak.. Ve bunlardan, yeni romanlar da çıkacak..

İyi yolculuklar Ahmet Altan!..

Yeni Şafak, 29 Ağustos 2001, Mehmet Barlas'ın haberi

Dördüncü Bölüm

KOMPRADOR

Her dilde var, altmışlı yıllar Türkiyesi'nde de "komprador" olarak kullanılıyordu, daha çok dışarının temsilciliğini yapan ve çıkarını savunan kapitalistleri anlatıyordu, "komprador kapitalizm" en çok kullanılan tamlamaydı; etimolojisi, Portekiz'e gitmektedir. Fakat tarih sahnesine çıkışı Çin'dedir; "comprador" Portekizli tüccarların Çin'deki ajanlarıydı, temsil eden görevliler demektir, malların satıyor ve Çin nezdindeki çıkarlarına nezaret ediyorlardı, Çinli idiler, ancak Portekizce öğrendiler. Yaptıkları, sözcüğün yeni anlam kazanmasına yol açtı, artık comprador, "yabancı hakimiyeti ve sömürüsünün ajanı"[1] anlamına gelmektedir. Bundan böyle kompradorları, ticaret ve dar anlamda ekonominin dışında da aramak zorunlu oluyor; ideolojik hegemonya savaşının sürdüğü her alanda, basında, üniversitede ve özellikle kitapçılıkta hep varlar. Çünkü artık emperyalizm, kendisinden önceki kolonizasyon döneminin mekanizmalarına da muhtaç hale gelmiş durumdadır.

Dünya pratiği, Hobson-Lenin emperyalizm kuramını fazla "ekonomist" yapmaktadır; her ikisinde de lavlar gibi ilerleyen ve her gittiği toprakta çelik

1) One held be an agent of foreign domination and exploitation"
Webster's Third New International Dictionary, in three volumes, p. 467.

halatlar ören ekonomik infiltration, emperyalist ekspansiyon ve kontrol için yeterliydi ve şimdi yetmediği anlaşılmaktadır. Firmalar, basın ve bu nedenle basında tröstleşme ve emperyalist merkezlerle birleşmeler daha önemli olmaya başladılar, zaman zaman firmaların ekonomi dışı rolleri, ekonomik olandan daha çok ön plana çıkıyordu; bir tür "üs" oldular. Büyüyen, emperyalist merkezlerle kaynaşan, pek çok siyasal fonksiyon üstlenen, kolaylıkla monopolize ettiği muazzam artık değerlerle pek çok teknokrat/siyasetçi fonksiyoneri istihdam edebilen bu firmalar, devlet tanımını da zorlamaya başladılar. Bu nedenle ben, ısrarla devletin küçülmeyip büyüdüğünü ve pek çok tekelin de "devlet" içinde düşünülmesi gerektiğini ileri sürüyorum, en azından devlet teorisi üzerinde çalışma gereğini tekrarlıyorum; bunun, bu çalışmamızın sınırlarını aştığı kesindir.

İKİ KİTAP

Pasternak da öğreticidir ancak erken gelmişti; Pasternak'a Nobel Ödülü kazandıran *Doktor Jivago*, bizdeki Kerime Nadir duygusallığında idi ve hiç kuşkusuz, Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul* romanı, *Doktor Jivago*'ya nisbetle bir şaheserdir, bir eksikliği yoktu ve bana göre, Nobel almaması da bir eksiklik olmamıştır. Pasternak'ın şansı, o zamanlar Ekim Devrimi'ni kötülemesi ve Çarlık dönemini nostalji ile anmasıdır. Mithat Cemal, son Osmanlı seçkinlerinin çöküşünü duygu ve severek yazmakla birlikte Cumhuriyet'i yıkmayı ise hiç düşünmüyordu; Nobel alma şansı hiç olmamıştır. Nobel için Batı'ya, edebiyatçı değil, yıkıcı gereklidir.

Gerçi hep işaret ediyorum, romanının sonuna, "Bolşevik Devrimi yine de iyi olmuştur" yollu üç-dört sayfa koymuşsa da bunun doğrudan doğruya sansürcü başını teskin etmeye yönelik olduğunu anlayabiliyoruz. Bu bir tarafa, o zamanlarda Sovyetler Birliği, henüz kendine güvenini tümüyle yitirmemişti; kurşunu kısa düştü, Pasternak Nobel'i almayı reddetti ve mesele bitti.

Belki bir egzersizdi, kitabı bir silah olarak kullanmayı öğreniyorlardı; kitabın silah olarak kullanılmasını, Soljenitsin ve Kundera'da gördük. Her ikisi de sıkıldılar, boşalttılar ve atıldılar.

Zaman içinde öncelik, Soljenitsin'deydi, fakat Kundera'nın dersleri sınırlı olduğu için bununla başlayabiliriz. Bir Çekoslovak muhalifiydi, bu normal ve bazen de övgüye değmektedir ancak Fransız yurttaşı olup da oradan yazmaya başlayınca asıl muhalefetinin insan değerlerine olduğunu görmekte gecikmedik. Kuşkusuz "görmekte gecikmedik" ifadesi abartma sayılmalıdır, içeride ve dışarıda öyle bir kampanya yaratıldı ki görenlerimiz çok azdık. *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*[1] bir ara "edebiyat" sayıldı ve ben önce konferanslara çıktım ve sonra içinde "Alçalmanın Yazıcısı: Kundera" bölümü de olan bir kitap yazmak zorunda kaldım.[2] Milan Kundera, sorunları olduğunu herkesin kabul ettiği sosyalist düzeni yıkabilmek için sadece "ihanet özgürlüğü" istiyordu ve bu kitabında, başta cinsel ve duygusal olmak üzere her türlü ihaneti yüceltiyordu. Bunun için ithal edildiğinde kuşku bulunmamaktadır.

Kapitalizmin, feodal kalıntılara süpürge işlevi yazılırken sadakatin ayrı tutulmaması bir eksiklik olmuştur, sadakat insana layıktır ve kapitalizmin süpürdükleri arasındadır; ama ne yazık, Batı'da Kundera'nın edebiyatçılığı, sosyalist sistemin sonuyla birlikte unutuldu. Artık sadece eski bir yazardır ve biz bu topraklarda Yaşar Kemal'den biliyoruz, "eski bir yazar" durumuna düşmek, bir yazar için dayanılmaz bir hal olmalıdır.

Aleksandr Soljenitsin'in hem yükselişi ve hem de düşüşü, hepsinden hızlı olmuştur; fakat şimdi daha iyi anlıyoruz, bunların her ikisinin de Soljenitsin için bir önemi yoktu. Soljenitsin has bir Rus olduğunu gösterdi, Sovyetler'de bir muhalif oldu, çalışma kamplarında gün saydı, dışarı çıktı, sosyalizm yıkılır yıkılmaz da Amerikan yurttaşlığını ve imkanları geride bırakarak ülkesine döndü. Döner dönmez de herkesi şaşırttı; sosyalizm karşıtlığının özgürlük isteğiyle hiçbir ilişkisinin olmadığını açıklamaktan kaçınmadı. Çarlık düzenine ve merkezi Ortodoks Kilisesi olan otokratik düzene dönüşü savunuyordu; Nobel dağıtıcılarını, çok zor bir duruma soktuğunda kuşku bulunmamaktadır.

1) Bunu, Murat Belge yönetimindeki "İletişim" Yayınları getirmişti; bu yayınevinin kuruluş sermayesi Kavala Holding'e aitti ve bu holding de Türkiye'nin en büyük silah ithalatçılarından birisidir. Herhalde O. Pamuk'u da aynı yayınevi çıkarmaktadır. Bunlar pek de şaşırtmamaktadır; çünkü M. Belge genellikle bulaşıcı hastalık mikropları ithalatı yapmaktadır; uzmanlığı buradadır.
2) Y. Küçük, *Estetik Hesaplaşma*, İstanbul, 1987.

Ben başından itibaren Soljenitsin'in hiçbir yazarlık mayası olmadığını görüyordum, bunu dillendirmekten kaçınmıyordum; çok ilkel bir yazıcıydı ve bu şekilde Batı'da parlatılan pek çok Sovyet yazarı türünden, bizim Ahmet Mithat Efendi'nin eline su dökemeyeceğini hep ileri sürüyordum. Rusya'ya dönünce, inanmış bir insan olarak çarlık rejimini savunup ve Amerika Birleşik Devletleri'ni de Rusya'nın tarihini karalamak ve büyük devlet olma yolunu kapatmakla suçlamaya başlayınca, hakkında yazmış olanlar ve yazmak zorunda kalanlar ikiye bölündüler. Bir bölümü, değiştiğini ve yazmayı unuttuğunu söylediler ve diğer bölümü de hep böyle olduğunu savundular. Ansiklopediler ise yazmayı bilmediğinde birleşiyorlar.

Fakat kabul etmek gerek, bu tür ince tartışmalar, emperyalist plancıların pek ilgisini çekmiyordu; Kundera ve Soljenitsin, Batı'ya kitabın silah olarak kullanılabileceğini göstermişti. Gerçekten de sosyalist düzenin yıkılmasında ve sosyalist ülkelerin insanlarının yollarına, yaptıklarına ve kendilerine güvenlerini sarsmada çok gelişmiş silahlardan daha etkili oluyorlardı; Batı'nın kazanımı buradadır. Sol ise aşırı bir ekonomizm ile ahlak kuramıyla ilgilenmemenin bedelini çok yüksek ödüyordu. Çünkü ahlaksız hücumlara karşı silahsızdılar.

BATAKLIK KAPISI

Türkiye'ye, daha doğrusu O. Pamuk'a ve daha da doğrusu babası Gündüz Pamuk'a dönmenin sırasıdır. Ancak bir hazırlığa ihtiyaç var; önce bu alt-bölüm başlığına değinmek durumundayım. Kuşkusuz "Bab-ı Âli" deyişinden esinleniyor; "Yüksek Kapı" olarak biliniyor ve tüm feodal düzenlerde geçiyordu. Feodalitede, otoritenin işareti ve yeri, şatonun pek de yüksek olan kapısıdır; dilekçeler buraya veriliyor ve karar buradan çıkıyor, bilinmektedir. Batı'da "Sublime Porte" ve Japonya'da "Mikado" dense de sonunda sadece Osmanlı'yı anlatır olmuştu; Osmanlı Devleti demekti. Osmanlı'nın son döne-

minde ise Başbakanlık bugünkü İstanbul Valilik binasındaydı; bu nedenle bu semte "Bab-ı Âli" demeye başladılar ve daha sonraki yıllarda da gazeteler bu semti mekan seçtiler, böylece basın anlamına Bab-ı Âli denebiliyordu. Tekelleşme ve yeni teknoloji ile birlikte çoğunluğu, Çifte Telli'ye taşınsa da bu da uygundur, basın hâlâ Bab-ı Âli'dir.

Ne yazık ve pek doğru, Türkçe'de hep aşağılayıcı bir anlam yüklenmektedir; bir de "Mütareke Matbuatı" sözü var ki vatan hainliğiyle birdir. Bu, Birinci Dünya Savaşı sonunda, İstanbul'un işgal zamanlarını anlatmaktadır; o zamanlar Bab-ı Âli "Mütareke Matbuatı" idi, hepsi ve hepsi, iki genç hariç, işgalcileri savunuyor, Kurtuluş Mücadelesi'ne küfrediyordu. Bu iki genç gazeteci, Falih Rıfkı ile Yakup Kadri idiler; şimdi benzer iki genç var mı, acı da olsa bu soru isabetli görünüyor. Bab-ı Âli, şimdi kompradorlardan bir bataklıktır.

Şimdi yüksek kapı değil sadece Bataklık Kapısı'dır; alt bölüm başlığı bunu anlatmaktadır. Kompradordurlar, bu bataklığı kurutalım, O. Pamuk ve A. Altan yoktur. Bu bataklığı kurutmak aynı zamanda dışarının içerisini de yok etmektir. Demek ki bir tek edebiyatçının ve bir tek tarihçinin[1] kabul etmediği bu ikisi, öyleyse sadece bataklıkta açan çiçeklere benziyorlar; böylesi herhalde bir ülke için kötü bir yazgı olmalıdır. Değiştirmek zorundayız.

Bu bataklıkta, 1979 yılında, *Milliyet* gazetesinin başında Abdi İpekçi bulunuyordu; genel yayın yönetmenidir. İpekçi'nin tanınmış bir sabetayist aileden geldiğini ve sabetayistlerin de girdikleri binaların merdivenlerinden hızla çıktıklarını biliyoruz. Lise mezunu olup spor muhabirliğinden bir gazetenin en sorumlu yerine hızla yükselmişti, hep gıpta uyandırmıştır. Aynı zamanda hükümette ise Bülent Ecevit var, başbakandı ve Bab-ı Âli'de fıkra yazarlığı yapacağı zamanlar yalnızca *Milliyet*'i seçiyordu. Yetmişli yıllarda bu ikinci başbakanlığı oluyordu ve kişiliğini tartışma konusu yapmamakla birlikte, Ecevit hükümetleri dönemini, kamu yönetiminde ve diğer kilit noktalarda, sabetayistlerin hızla çoğaldıkları bir zaman kesiti sayabiliyoruz. Cumhuriyet Halk Partisi'ne yakın bir fıkra yazarı kimliğine sahip olmayan İ. Cem İpekçi'nin Trt'nin ve Nezih Neyzi'nin denizcilik işletmelerinin başına getirilmelerini kaydetmek yeterlidir.

Yaptığım araştırmalar, aynı yıllarda doğmuş olsalar da, Bülent Ecevit ile Gündüz Pamuk'un okul arkadaşı olmadıklarını ortaya çıkarmaktadır; Ecevit

1) O. Kologlu, "Şimdi de Hain Tarihçiler", *Tarih ve Toplum*, Agustos 2001. S. Deringil, Abdulcanbaz'ın 31 Mart Serencamı, *Virgul*, Kasım 2001.

gayri müslim, tabii sabetayist ve çok az sayıda olsa da Türk-Müslüman ailelerin çocuklarını gönderdikleri Robert Kolej'de okurken, Pamuk da sabetayist bir lise sayılan Işık Lisesi'ndeydi. Pamuk, Rahşan Aral ile aynı kentte, İzmir'de dünyaya gelmiş, İstanbul'daki Işık Lisesi'nden sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'nden çıkmıştı; bu dönemde de Bülent Ecevit ile yolları kesişmiyordu. Gündüz Pamuk, hep özel sektörde ve hep Koç Holding'te çalıştı ve Koç'un, Aygaz işinde genel müdürlük yapıyordu. Gündüz Pamuk işte böyle gaz tüpleriyle uğraşırken, Ecevit'in ikinci başbakanlık denemesinde, 1978 yılında, birdenbire devlet kuşuyla buluştu ve çok önemli bir kamu kuruluşuna, Petkim'e genel müdür yapıldı; bunun çok cömert bir devlet kuşu olduğundan şüphe etmiyoruz. En stratejik sanayi olan petrol ve kimya sektöründe çok stratejik bir kamu kuruluşu, kamuda hiçbir deneyimi olmayan Gündüz Pamuk'a emanet edilmişti.

İşarete gerek yok, Gündüz Pamuk O. Pamuk'un babasıdır ve *Kırmızı* romanının baş kahramanlarından Şeküre'nin de eşiydi, kızlık soyadı "Basman";[1] güzel, ancak tam burada bir özete ihtiyacımız görünüyor. Bir: *Milliyet*'in başında sabetayist ve güçlü A. İpekçi var. İki: Hükümet kanadında sabetayistler çok güçlüdür. Üç: Çok güçlü Koç Holding'in yöneticilerinden G. Pamuk tam bu sırada ülkenin en büyük kamu kuruluşlarının birinin genel müdürüdür. Bu özetten, en az akıllıların bile çıkaracakları bir sonuca yaklaşmış durumdayız.

Zorunlu sonuç ise şudur: "Romancı" olacaksa, O. Pamuk için altın tarih budur, 1979 yılıdır. İki: Gerçekten de bu yıl, O. Pamuk'un "romancı" ilan edildiği yıl olmuştur. Üç: Kuşkusuz bu ilan, *Milliyet* gazetesinin "roman" yarışı vesilesiyle olmak zorundadır.

Bir soru olabilir; peki jüri nasıl ikna ediliyor, böyle bir soruyu Türkiye'de ancak en az akıllılar sorabilirler. Türkiye'de gazetelerin yarışmalarında jüri koltuğuna hep en saygın isimler oturuyorlar; yalnız bu kimseler yalnızca çok saygın değil aynı zamanda çok zariftirler. Gazete yöneticilerini kıracak herhangi bir karar aldıklarını bilmiyoruz. Ben burada bu zarif jüri üyelerini açıklamak istemiyorum; bu bağlamda, böyle bir açıklamanın zarif olmayacağını

1) Araştırmalarımız, G. Pamuk'un, Şeküre Basman'ı bırakarak, 1945 İzmit doğumlu 1966 ODTÜ mezunu, Fatma Feyza Arıkkan ile 22 Şubat 1980 tarihinde evlendiğini göstermektedir. Feyza Hanım Türk-Arap Bankası'nda çalışıyordu ve sabetayist olduğuna dair bir göstergeye rastlanmıyor; bu çok nadir bir durumdur ve cemaatin dışına atılması riskini taşımaktadır. Bu tarihten sonra kendisinden hiç söz edilmemesi ve *Kırmızı* romanında da İran'da kayıp ilan edilmesi bu ihtimali kuvvetlendiriyorsa da, yine de çok küçük bir ihtimal gözüyle bakmak gerekiyor.

düşünüyorum.

İki nokta var; 1979 yılı *Milliyet* roman yarışmasında birincilik iki kişi arasında paylaştırılmıştı, bu da ilgi çekicidir. Ben bunlardan birisinin hak ettiğini ve mağdur edilmek istenmediğini ve diğerinin de kayrıldığını düşünme eğilimdeyim; birisi Mehmet Eroğlu ve diğeri de O. Pamuk idi. Öyleyse bu yıl, O. Pamuk, sabetayizm ve Amerika Birleşik Devletleri için çok önemlidir. Yeni romancı, *Milliyet*'te 29 Nisan 1979 tarihinde ilan edilmişti; Türkiye'nin bu yeni romancıyı duyduğu tarih işte budur. İkincisi, yıllar sonra *Cevdet Bey ve Oğulları* adıyla bilinen bu çalışma, yarışmaya "Karanlık ve Işık" olarak girmişti. Demek, O. Pamuk'un Nova Vita'sında yüzden fazla tekrarlanan "ışık" burada bir kez daha karşımıza çıkıyordu. G. Pamuk, Işık Lisesi'nden mezun olmuştu, herhalde O. Pamuk da öğrencilik yapmıştır ve çeşitli kayıtlara göre de A. İpekçi okula Işık'ta başlamıştı ve "Işık" kazanmıştı; tesadüf sayamayız.

Böylece Türk edebiyatında yeni bir çığır açılmak isteniyordu; dünyada ve Türkiye'de romancı, yaşamda ve edebiyatta belli denemelerin sonunda ortaya çıkıyordu. Hangisi olursa olsun ve kim ne derse desin, romancılarımızın bir önaydın dönemleri vardı, insanın ve yaşamın içine girmişler, insan ve yaşam hakkında gözlemleri olmuştu, yaşamı yaratıcı bir biçimde kavrayıp yazı ile yeniden kurabileceklerine inanıyorlardı; O. Pamuk, bütün bunlardan yoksundu ve romancı ilan edilmişti. Ne kendine, ne yaşama ve ne de edebiyata bir sorumluluğu vardı; yoktan çıkarılmıştı, kendisini "romancı" ilan edenlere bağımlıdır ve varlığı komprador kalmaya bağlıdır.

Ne satarlar? Burada, mankenleri, manken-yıldızları ve mafya babalarının yatak odalarından şöhrete kavuşan şarkıcıları hatırlamak durumundayız; her işlerinde büyük kazançlar elde ettiklerini ilan ediyorlardı ve vergi memurlarını karşılarında görünce de "Reklamdır, ne inanıyorsunuz" diyorlardı. O. Pamuk ve A. Altan'ın "çok sattığı" laflarını çıkaran yayıncılarıdır ve yayanlar da bataklık matbuatı ve bunlara ait televizyon şirketleridir. Bu çok satış rakamlarına, bataklık matbuatı yayıncı şirketlerden daha çok muhtaç haldeler; yoksa bunları ayakta tutmaları imkansız görünmektedir. Bataklık matbuatı, kuklalarını yaşatmaya mahkumdur çünkü kolonyal-emperyal sistem için kompradorları yaşatmak esastır. Yaşatmak mı; hem korumayı ve hem de belli bir refah düzeyini tuttırmayı içermektedir.

O. Pamuk'u, bir anı olarak sabetayistlerin satın aldığını düşünebiliriz;

okumak için değil, evlerindeki dinsel kitapların yanında saklamaları normaldir. Anti-kemalist cilveleri ve tarikat yönelmeleri nedeniyle islamcıların da kokladıklarını düşünsek de artık bu tür okuyucuların kuruduğuna hükmetmek yerindedir. A. Altan'a gelince, bir tek edebiyat okuyucusunun bile satın aldığım hem düşünemeyiz ve hem de bir tek işaret yoktur; bununla birlikte "lüks" otobüs ve uçak terminallerinde, önemli ölçüde satılması mümkündür. Görece olarak gelirleri yüksek bu okuyucular, okumaktan çok göz gezdirirler ve isimlerinden başka yanını hatırlamadıklarını biliyoruz. Bunlardan ayrı olarak A. Altan'ın son iki nesrinin, islamcı okuyucu bulduğunda da şüphe yok; fakat 11 Eylül 2001, New York Savaşı, hem islamcı okuyucuyu ve hem de A. Altan'ı bir dönemece getirmiş durumdadır. Matbuat, bunları ayakta ve canlı tutmak zorundadır. Her yeni gelişme, ideolojik sektörün kompradorlarını canlı ve hatırda tutabilmenin bir aracı sayılıyor; 11 Eylül 2001 tarihli New York Savaşı da böyle oluyordu; geçmişinde hiçbir düşünme süreci olmayan O. Pamuk, bir yandan "ben Amerikalıyım" derken diğer yandan da NewYork'a yönelik bu saldırıyı gerçekleştirenlerin Batı karşısında "ezik" olmalarına bağlıyordu. Amerika'ya husumetin arkasında, ilkel ve zavallı eziklik duygusundan başkası yoktu; buna bakınca Amerika açısından O. Pamuk'u yaratmanın bütün maliyetinin sadece böyle bir günde kat kat çıkarıldığını düşünmek yerindedir. Bataklık matbuatının her cüzü de bu söze en az bir sayfa ayırdığı için komprador yaklaşımı da kendisini ispat etmiş oluyordu. Hesap tamdır.

Ayakta tutmak mı? New York'a yöneltilen saldırının arkasından Afganistan'a yönelik Afganistan Savaşı'nın başladığı hatırlardadır. Saldırının Afganistan'da planlandığı ve yapanların da orada eğitilmeleri ihtimal dahilindedir; ancak bunun kanıtı olmadığından haberdarız. Buna karşın Afgan Savaşı'na karar verilmesi, yeni düşmanların Washington'ın yetiştirmeleri olmalarına dayanıyordu; iktidara da Washington tarafından getirilmişlerdi ve sadece bölgedeki üç Amerikan uydusu devlet, Pakistan, Kuveyt ve Suudi Arabistan tarafından tanınmıştı. Adamları, tıpkı Orta Çağda olduğu üzere, şimdi Amerika'ya başkaldırıyordu ve tedip edilmeleri gerekmektedir; benzer gelişmeler sonucunda Tapınak Şövalyeleri, Papalık ve Hasan Sabbah'ın Ismailileri de Moğollar tarafından ortadan kaldırılmışlardı. Demek tarihte önceleyenleri var, Afganistan Savaşı'nın amacı o topraklarda kendisine karşı olanları temiz-

lemek ve yerlerine kendisinden olanları koymaktır. Bu, çağdaş Türkiye'de, Mütareke Matbuatı'nın ya da kompradorizmin de temel yönelişidir.

Bugünkü Mütareke Matbuatı'na bakılacak olursa, dışarıda bir Tarkan ve bir de O. Pamuk var. Bu tablo, bir ülke için hiç sevindirici görünmüyor ve ayrıca sürdürülmesi zor bir tablodur çünkü bunları ayakta tutabilmek için yalnız propaganda etmek yetmemektedir, bir de başı dik olanları silmek zorunlu olmaktadır. Yapılmakta olan da budur, görüyoruz.

Burada ayrıntıya girmeye ihtiyaç görmüyorum; iki kanıtla yetinmek yeterlidir. Bir: 1998 yılında Atina'da, benimle ilgili bir kitap yayınlandı, tanıtımı Atina yabancı basın merkezinde yapıldı, ilgi çok büyüktü, Atina istasyon şefinin dışında İstanbul Matbuatı'nın bütün temsilcileri vardı ve kitap, matbuatın pek sevdiği sözcükle "best seller" oldu. Yunanistan'ın en büyük yayınevi Livanis tarafından basılmıştı ve Türkiye'de de yayınlatmayı düşünüyorlardı; *Hürriyet*, bunu önlemek için benim ihanet halinde olduğumu ilan etmek zorunda kaldı ve özel tertiplere başvuruldu. İki: Bilgesu Erenus'un, yazıldığı zaman benim dünya tiyatrosuna önemli katkı olarak nitelediğim *Arka Bahçe* oyunu, Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan sonra şimdi Sofya Devlet Tiyatrosu'nda sezonun ilk oyunu olarak sahnededir. Üç: Bataklık matbuatında bunlardan iz yoktur.[1] Çünkü benim kitabım ve Bilgesu Erenus'un oyunu da, anti-Amerikan bir yönelištedir. Demek, kompradorlar bizi reddediyorlar ve çünkü biz kompradorizmi reddediyoruz.

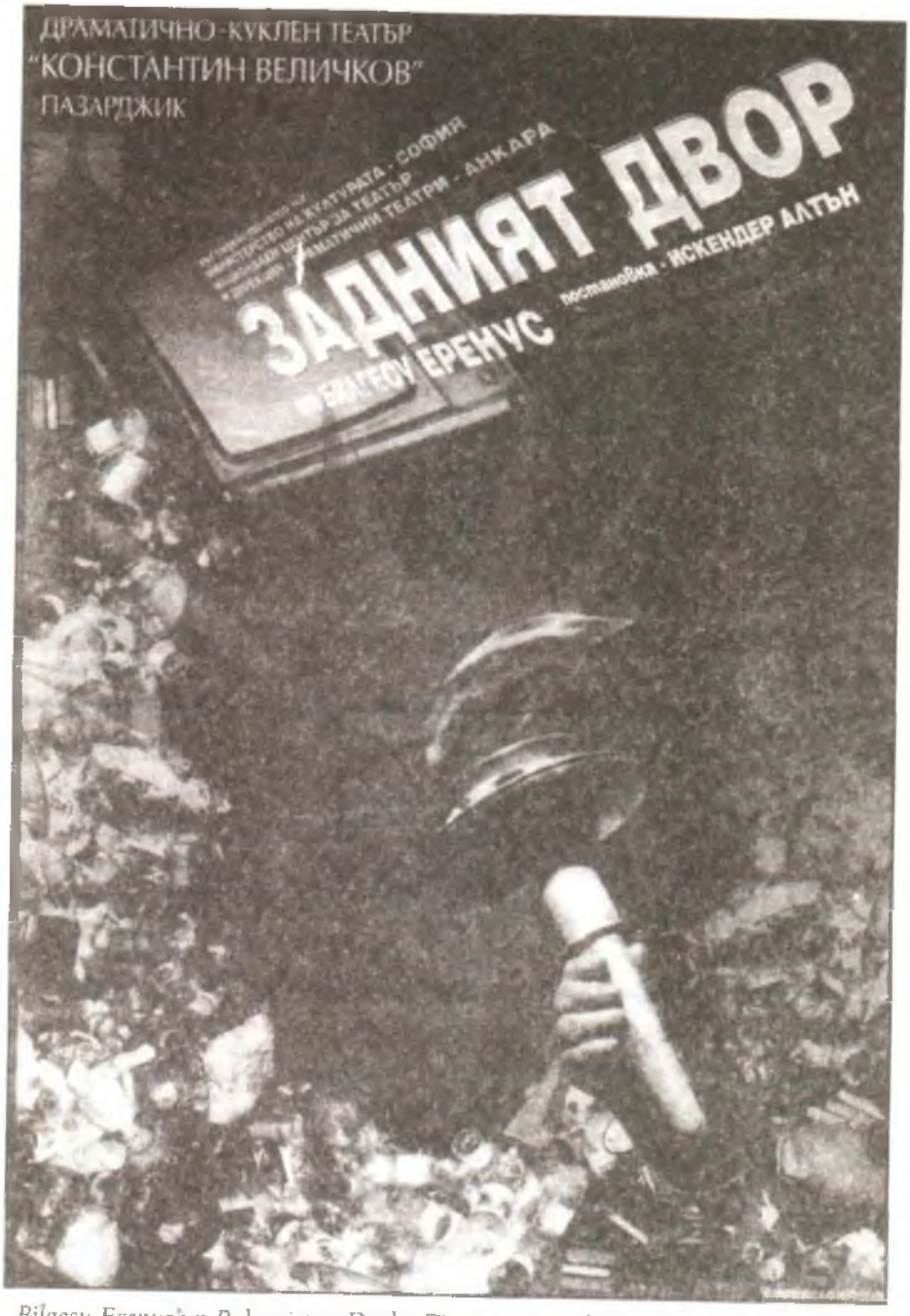
Böyle bir yol izlenmesine, kompradorizmi reddedenlerin silinmek istenmesine, görülüyor ki silememektedirler, yine bir paradoksla ve anlatım açısından sevinmek durumundayız çünkü bu gözlemlere sahip olduğumuz için daha kolay ve tam anlatabiliyoruz. Çünkü burada, kişileri aşarak bir model çıkarmaya ve içinde yaşadığımız gerçekliği anlamaya katkıda bulunmak istiyoruz. Yaptığımıza böyle bir açıdan baktığımızda, belki en çok A. Altan'a teşekkür borcumuz oluyor; "A. Altan Vakası" çok aydınlatıcıdır.

İlgili bölümde, pek çok keşif sahibi bir tarih profesörü iddiasıyla konuştuğu zaman, *Hürriyet*'in tam bir sayfa ayırdığına işaret etmiş ve fotoğraf süs-

1) Bunu herhangi bir yakınma niyetiyle yazmıyorum; tam tersine, Mütareke Matbuatı'na yansımamanın doğruluk, iyilik ve güzellik göstergesi oluşunun daha çok kabul görmesi için yazılmamasını tercih ediyorum. Bu anlayışla Paris'ten dönüşümde de İpsala'da çekim yapmak isteyen pek çok televizyon kanalının isteğini kabul etmemiştim. Bilgesu da bütün ısrarlarıma karşın, Sofya afişlerinden birisini vermek istemedi, ancak uzun uğraşlar sonunda gerekliliği konusunda ikna edebildim. Yayınlıyorum.

Yalçın Küçük hakkında Atina'da, Yunanistan'ın en büyük yayınevi Livanis Yayınevi tarafından yayınlanan ve "best-seller" olan kitabın kapağı.

Bilgesu Erenus'un Bulgaristan Devlet Tiyatrosu tarafından Sofya'da sahnelenen "Arka Bahçe" oyununun afişi.
"БИЛГЕСУ ЕРЕНУС" *Kiril alfabesi ile "Bilgesu Erenus" demektir.*

leri dışında bu sayfayı tam olarak aktarmıştım. Tarih yazarı O. Kologlu da bir başka fırsatta, *Milliyet*'in birbuçuk sayfa yer verdiğini belirterek, hem yanlışlarının bir-ikisine değinilmesi üzerine, A. Altan'ın tarihçilikten caydığını ve hem de keşfi saydığı pek çok bilginin de pek çok kaynakta ve bu arada kemalizmin güvenilir tarihçisi Profesör Sina Akşin'de yazılı olduğunu haber veriyordu. Yine yukarıda andığım tarihçi S. Deringil, A. Altan'ın en son nesri hakkında "adeta bir roman de concierge (beyaz dizi) ile Ahmet Mithat karışımı" yollu yazıyordu; Profesör Deringil, "roman de concierge" için "beyaz dizi" karşılığını verirken hem zarif ve hem de haklı davranıyor, aslında tam olarak "kapıcı romanı" demektir. Profesör S. Deringil, "tarih romanı" yazmak iddiasında olanları da "yıldız savaşları" senaryoları kadar da olsa gerçekliğe uymaya davet ediyordu ki bu da yerindedir ve bütün bunlardan A. Altan'ın tarihimize hiçbir saygı ve sevgisi olmadığını bir kez daha anlıyoruz. Bir kasap bıçağı elinde, tarihi hunharca kesmektedir.

Peki ne ve neden yapıyor; böyle bir soruya iki kısımda cevap verebiliyoruz. Birinci kısım olarak, bu bölüme üç ek sunuyoruz; burada "İkinci Cumhuriyet" tarikatının, "en yetkili" ağızdan anlatımı, bunun bir yorumunu ve bir mahkeme kararını okumamız mümkündür.[1] İkinci kısımda ise kısa bir pozisyon özeti vermek durumundayız; kompradorizm üzerinedir.

A. Altan'ın, seksenli yıllarda Evren Cuntası'nın idam ve işkencelerle yok etmek istediği Türkiye Solu için çıkardığı "küfür romanı" karalamasından uzun bir zaman sonra, benim saptamalarıma göre ilk politik çıkışı, "ver-kurtul" kampanyası oluyordu; bunda Murat Belge ve Mehmet Altan ile beraber hareket ettiklerini biliyoruz. Bu kampanya, "Mütareke Matbuatı" dediğimiz Bab-ı Âli'de yürütülüyordu; Kürtler'in yoğunlukla yaşadığı illeri verip kurtulmayı savunuyordu, 1990 yıllarının başıdır.

Tam bir "İkinci Cumhuriyet" tarikatı açılımı olan bu kampanya, Kürt illerine yapılan kamu harcamalarının, bu illerden toplanan vergi gelirlerinden fazla olduğu iddiasına dayanıyordu. Ben, o sıralarda Bab-ı Âli tarafından "Kürt Gazetesi" diye suçlanan gazetede haftalık yazılar çıkarıyordum ve yine benim bilgilerime göre Kürtler'in yoğunlukla yaşadığı illerin verilerek kurtulma kampanyasına yalnızca ben karşı duruyordum, çok teknik nedenleri var.

1) Birinci ek, Profesör Mehmet Altan'a, ikinci ek Profesör Mümtaz Soysal'a aittir ve üçüncü ek de M. Altan - H. Yalçın davasında mahkeme kararını özetlemektedir. Bunları, analize belli bir objektivite katması umuduyla ve aynen, sunuyorum.

Bir: Ülke topraklarından vazgeçmeyi, bir kamu muhasebesine indirmek, büyük bir cehalet ve gerilik işidir. İki: Bir ülke parçasının ekonomik önemine de yalnızca kamu harcaması ve vergi hasılatı dengesiyle bakmak, ayrıca hiç iktisat bilmemek anlamındadır. Bölgenin işgücü deposu olduğunu ve büyük bir pazar kapasitesi sağladığını unutamayız. Üç: Yakın zamanda, zaman zaman petrol kadar kıt sayılacağı ileri sürülen, büyük nehirlerin çıkış yeri buralardadır. Dört: Ekonomi-politik bir yana, Roma tarihini ve haritalarını hatırlıyorsak, "Anatolia" nerede ise Ege'ye bitişik topraklardır ve eğer Türkiye bir köprüyse, bunu bu topraklara borçluyuz.

Türkiye paradokslarla doludur; "ver-kurtul" Mütareke Matbuatı'nda kampanya haline getiriliyor ve Kürt yurttaşların yoğunlukla yaşadıkları topraklardan kurtulma kararı alındığında, sorunların da biteceği ileri sürülebiliyordu. Bu mantık da "Kürt Gazetesi" suçlamasıyla karşı karşıya kalan bir gazetede tekzip ediliyordu,[1] saptanması yerindedir.

Fakat daha sonra yaptığım bir saptama, çok daha fazla yerini bulmaktadır; bu tartışmamız sırasında bilmiyordum. Mehrdad Izady'nin *The Kurds* adını taşıyan çalışmasıyla ve kendisiyle daha sonraki yıllarda karşılaştım; halbuki bu çalışması, 1992 yılında yayınlanmıştı ve bizim polemiğimize denk düşüyor ve hazırlıyordu. Doktor Izady aynen şöyle yazmıştı: "It does not require much sophistication to see that for Turkey to shed such an area and population, it would be shedding only liability."[2] Bu sözlerin, "İkinci Cumhuriyet" tarikatının bu kampanyadaki temel savını oluşturması çok şaşırtıcıdır; bu ifade bu bölge ve nüfusu koparıp atmak, Türkiye için bir yükten kurtulmak ile özdeştir anlamına geliyordu. Saygın kurdololar tarafından bütünü çok abartmalı bulunan bu çalışma, Amerikan diplomasisinin bir sınaması kabul edilmişti; Doktor İzadi, bu illerden ayrıldığı anda "Türkiye Yarımadası'nın" birdenbire "sosyolojik, demokrafik, ekonomik ve tarihi" açılardan, "european" olacağını ekliyordu. Demek, "ver-kurtul" kampanyasının kökü dışarıdadır. Bu yıllar, Kürt silahlı eylemliliğinin çok yükseldiği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de en az yirmi beş yıldan beri terk etmediği, bölgede, topraklar ayı-

1) Ben, sözkonusu gazetenin "Kürt" olduğunu hiç düşünmedim; yazarlarının çok büyük bölümü Türk idi ve Türkiye Solu'ndan geliyorlardı.

2) Mehrdad Izady; *The Kurds: A Concise History*, Washington D. C., 1992, p. 202.
"Mihri" adıyla aynı kökten, Türkçe'ye, "Bağdat" isminde olduğu üzere "Tann-Verdi" olarak çevirebiliriz; Izadi, İran asıllı bir Kürt ve Amerikan yurttaşıdır. Kürdologlar, Harvard'ta, Amerikan Hükümeri adına araştırma yaptığına inanıyorlar.

rarak yeni bir devlet projesini "feasible" görmeye başladığı zamana denk düşüyordu.

Kısa bir zaman sonra, Washington'ın daha vaatkar bir politikaya yöneldiğini gördük; Kuzey Irak ile Kürtler'in yoğun yaşadığı illeri, bir üst-Türk egemenliğinde birleştirmek olarak formüle edilebilir, "Musul'u alın" politikası da bunun bir başka versiyonunu oluşturmaktadır. Bu, A. Altan'ın "Atakürt" yazı dönemine rastlıyordu; gerçekten yargı önüne çıkarılmıştır ve davası diplomatik çevrelerce ilgiyle izleniyordu. Kağıt üzerinde hüküm almıştı; hapse girmemesi çok sevindiricidir.

Kürt Meselesi'nin geri plana itildiği 1997 yılı başından itibaren, "28 Şubat 1997" diyebiliyoruz, Genelkurmay Başkanlığı'nda bir doktrin değişikliği ortaya çıkmıştı; dinin ve tarikatların diğer "tehlikeler" için bir panzehir olduğu öğretisi bırakılıyordu. Güzel de ülkede bazı çevrelerde sevinç ve diğerlerinde üzüntü yaratan bu doktrin değişikliğinin, Amerika Birleşik Devletleri'nin İslamı bir politika aracı olarak seçtiği döneme denk gelmesi, bütün hesapları altüst ediyordu. Washington, Arap yanlısı olmayan bir Müslümanlık tanımı yapıyor ve bu türlü tarikatları açıkça destekliyordu; yeni doktrinin bu yeni Amerikan politikası ile çeliştiği bir döneme girmiştik. İşte, "İkinci Cumhuriyet" tarikatının özgürlükçü, anti-kemalist ve tarikat savunucusu bir çizgiye girmesi, bu yıllardadır. Ülkede tarikat özgürlüğünü savunan, orduyu eleştiren, çok az, fakat Bab-ı Âli ve Düvel-i Muazzama tarafından sahiplenildiği için "untouchable" yeni bir komünite ortaya çıkmıştı. Bu komüniteden A. Altan'ın, güzeller güzeli, Paris'te bütün Fransız bakanlarını peşinde süründüren, hepsini reddeden bir Osmanlı asili hanımı, İstanbul'da bir tekke şeyhinin yatağına götüren *Kılıç Yarası* nesrini, tam bu dönemde çıkardığını görüyoruz. İsabetlidir.

Bu tarih, zamanın Amerikan Cumhurbaşkanı Clinton'ın Osmanlı tarihini tahsil ettiğini açıkladığı dönemdi. Bu zamanda, Washington İslam etüdünü ilerletmiş ve Türkiye için T. Erdoğan ve K. Derviş liderliklerinde iki partili sisteme karar vermişti; hem seçilen İslam ve hem de sabetayizm cephelerinden, osmanizm, kemalizmden önce geliyordu. Ancak bu sistemin yerleşebilmesi için yeni öğretinin ve sahiplerinin yıpratılması gerekiyordu; A. Altan'ın son nesri buna çok uygun düşmektedir.

Kuşkusuz bu analiz, ne kadar ikna edici görünürse görünsün, 11 Eylül

2001 öncesi on yıla açıklık getiriyor ve zamanıyla sınırlıdır; şimdi, Washington, İslam politikasını gözden geçirmek zorundadır. Bir: 1967 yılından beri izlediği anti-Arap politikasını yumuşatacağı izlenimi alıyoruz. Ancak henüz sadece bir izlenimdir. İki: Tarikatları ve islamik örgütleri ayırma politikasının manevra alanı hâlâ belirsiz durumdadır; nereye yöneleceğini bilemiyoruz. Fakat bu izlenimsel ve belirsiz konjonktürde, A. Altan'ın yine de talihli olduğunu saptayabiliyoruz; bu arada Amerika Birleşik Devletleri'nde profesör atandığını, M. Barlas'tan haber aldık karar vermek ve yeni yönelişi görmek için zaman ve imkan var. Tekrar kemalizme döner mi, bu sorunun İngilizce cevabı "why not" olmaktadır.

KORUMA VE ÖDEME

Kolonyalizmde komprador, merkezin çıkarlarını savunma ve gerekli yerlerde temsil etme ile yüklüdür; karşılığı ise korunma ve üst bir refah için gerekli ödeme oluyordu. Bu karşılıklı yükümlülük ve sorumlulukların bugün de değişmediğine tanıklık ediyoruz.

Koruma, bir yandan güçlü merkezin doğrudan müdahalesiyle olmaktadır; genellikle diplomatik dil ve yollar kullanılmaktadır. Fakat *Mehmedin Kitabı* vakasında olduğu üzere, son derece açık ve hoyratça realize edildiğini de müşahade edebiliyoruz. Eski sol eylemci, daha sonraki yıllarda Bab-ı Âli'de iş tutan Nadire Mater'in, silahlı Kürtler'le savaşan erler arasında yaptığı mülakatları toplayan *Mehmedin Kitabı* yasaklanmış ve yazarı Mater hakkında dava açılmıştı. Zamanın Amerikan Dışişleri Bakanı, Yahudi kökenli Bayan Albright'ın bu işe çok kızdığı anlaşılmaktadır; muhtemelen diplomatik müdahale yollarını tükettiğini düşünüyordu ve New York'taki bir konuşmasında, bu işi kabul etmediğini açıklamak gereğini duyuyordu. Önümüzdeki sayfaya baktığımızda, Bab-ı Âli'den *Milliyet*'in, Albright'ın kızgınlığına çok sevindiği sonucunu çıkarabiliriz çünkü Albright'ın kızgınlığını, birinci sayfasının en

büyük haberi yapmıştı, olduğu gibi sunuyorum.

Hepsinin bakan düzeyinde müdahale ile sonuçlandığını söylemek doğru değildir; bazen büyükelçiler ilgi gösteriyorlar. Ankara'da, İnsan Hakları Derneği veya vakfı yöneticileri A. Birdal veya Y. Önen'in DGM nezdindeki kritik duruşmalarını, başta Almanya, büyük devletlerin büyükelçilerinin izlediklerini hatırlıyoruz. Daha sonra davaları Düvel-i Muazzama sefirleri tarafından izlenenlerin, dava izlemeleri de önemli olabiliyordu ve bunlar, Mütareke Matbuatı'nı çok ilgilendiriyor ve çok sevindiriyordu. Bunlarla ilgili bir *Hürriyet* haberi, bu söylenenlere tanık ve kanıt durumundadır. Koruma şebekesi, tablodaki şekildedir.

Devam ederken, dışişleri bakanlarının, büyük devletlerin büyükelçilerinin ilgisini çeken zevatın davalarının ve zamanla da yalnızca bu zevatın ilgilendiği davaların aklanma ile sonuçlandığına ve kitapların da özgürlüklerine kavuştuğuna işaret etmeye ihtiyaç olmamakla birlikte, ben bu sevindirici durumu yine de kaydetmeden edemiyorum. Bu durumdan, büyük devletlerin yalnızca haklı davalarla ilgilendiği ve adaletin tecellisine katkıda bulundukları sonucuna varmak da mümkündür. İlaveten bir de burada kişisel bir tespit yapmak istemediğimi ve sadece teorik bir araştırma yaptığımı da belirtiyorum; sadece zorunluluk ölçüsünde isimlerden söz ediyorum, bu daha önemlidir.

Kuşkusuz bütün bu müdahalelerin arkasından, Nadire Mater'in bu kitabı yazmak için bir Amerikan kuruluşundan 59 bin dolar aldığının ortaya çıkması ve tarafından kabul edilmesi çok üzücü olmuştu. Dışişleri Bakanı M. Albright'in kızgınlığında, yatırılmış bir meblağın verimsiz kalması kaygısının rol oynayıp oynamadığını bilemiyoruz fakat sorunun analitik boyutu çok daha ileriye uzanmaktadır.

Bu arada ben bu konuda N. Mater'in yaptığı savunmanın samimiyetine inanmak eğilimindeyim; özgürlük mücadelesinin büyük devletler ile özdeşleştirildiği karanlık bir dönemde, Amerika'dan dolar alarak kitap yazmanın uygunsuzluğunu kavrayamamış olması mümkündür. Aynı şekilde, çeşitli Amerikan kurumlarından dolarla güçlendirilmiş "aydın madalyası" almayı, ülke içinde özgürlük arayışı için bir güç ve güven kaynağı sayanlar da olabilmektedir. Dolayısıyla böyleleri arasında katıksız ajanlar olmakla birlikte, pek büyük çoğunluğunun ülkesini sevdiğinden kuşku duymamak gerekmekte-

DGM'de üç temsilci: Karar beraat

Yazar Yaşar Kemal, böyle bir davanın olmasını utanç verici bulduğunu, ancak bu kararla demokrasiye doğru bir adım daha atıldığını söyledi.

Duruşmayı Yaşar **Kemal**, **Zülfü Livaneli**, **Orhan Pamuk**, **Metin Kaçan**, **Yılmaz Erdoğan**, **Akın Birdal**, **Nadire Mater**, **Şanar Yurdatapan**'ın da aralarında bulunduğu çok sayıda yazar ve sanatçı ile İsveç'in İstanbul Başkonsolosu **Sture Theolin**, Lahey Adalet Divanı eski savcısı **Eric Östberg**, Pen Uluslararası Yazarlar Birliği Hasipteki Yazarlar Komitesi Başkanı **Eugene Schoulgin**, İsveç Pen Yazarlar Birliği'nden **Elisabeth Zila Olin**, Norveç İfade Özgürlüğü Forumu Başkanı **Beate Sıydal** ve çok sayıda yabancı gazeteci izledi.

Hürriyet, 5 Nisan 2001.

Milliyet

BASINDA GÜVEN

16 Ekim 1999 Cumartesi 150.000 TL

MEHMED SORUNU

ABD Dışişleri Bakanı, Türkiye'de yasaklanan kitabı gündeme getirdi

MATER'İ ANDI

Albright, basın özgürlüğüyle ilgili konuşmasında, sürpriz bir şekilde, yazarı Nadire Mater'in ismini de anarak, Güneydoğu'da PKK'ya karşı savaşan askerlerle röportajları kapsayan "Mehmedin Kitabı'na sahip çıktı.

İNSAN HAKLARI

"Mater altı yıla kadar hapis alma olasılığıyla karşı karşıya" diyen Albright, Ecevit hükümetinin insan hakları ihlallerinin önlenmesi yönündeki adımlarına destek olacaklarını söyledi.

Yasemin Çongar'ın haberi 19'da

Nadire Mater

dir. Çoğunluk ülke sevgisiyle doludur ancak bunların tamamı zayıflık gösteriyorlar ve yanlış yoldalar; tüm özgürlüklere karşı merkezlerin her tür özgürlük mücadelesine bir yardımı olamayacağı kesindir.

Hürriyet gazetesinden E. Çölaşan'ın yayınladığı listeyi de bu çerçevede ele alıyorum;[1] E. Çölaşan'ın bir Amerikan kuruluşundan dolarla takviye edilmiş "aydın madalyası" alanların listesi şudur: "Ahmet Altan, Ragıp Duran, Ertuğrul Kürkçü, Işık Yurtçu, Ayşenur Zarakolu, Recep Maraşlı, Nadire Mater, Şanar Yurdatapan, Mustafa İslamoğlu." Gizli servislerdeki bilgileri kolaylıkla elde etmesiyle tanınan E. Çölaşan'ın bazı isimleri saklamasından endişe etmiş olabilir; Ş. Yurdatapan, bu listeyi yeni isimlerle zenginleştirdi, liste büyüdü. *Aydınlık* da listeye eklenen Oral Çalışlar'ın sadece bin dolar aldığını açıkladığını haber veriyordu.[2] Eğer herkese seyyanen bin dolar veriliyorsa, bunun çok az olduğunu ve Amerika Birleşik Devletleri kuruluşlarının çok cimri davrandıklarını söyleyebiliriz. Fakat dolarla güçlendirilmiş aydın madalyasının, politik değerinin çok daha yüksek olduğu herhangi bir tartışma gerektirmemektedir. Bir kez, ceza kovuşturması açısından bir dokunulmazlık sağladığını düşünenler var. Daha önemlisi yeni bir "aydın" tanımı yapılmış olmaktadır. Fakat ben bu bölümü, fakültede sevgili hocam Scha Meray'dan öğrendiğim "yeni olan güzel değil, güzel olan yeni değil" tekerlemesiyle tamamlamak istiyorum. Yeni değil, kompradordurlar ve güzel değil bağlıdırlar.

1) *Hürriyet*, 1 Kasım 2001.
2) *Aydınlık*, 25 Kasım 2001, s. 4.
Bu arada listeye İ. Beşikçi'nin adı karıştırılmışsa da bunun bir yanlışlık olduğunu biliyoruz. İsmail Hoca, para ödülü almamak ve çok büyük rakamları reddetmekle tanınmaktadır.

Dördüncü Bölüme Ek Belge - 1

MEHMET ALTAN

Prizma

"Türkiye artık ikinci cumhuriyetçi mi oluyor?"

Geçtiğimiz pazar, internetin popüler haber sitesi "Haberturk'te, manşetten "Türkiye artık ikinci cumhuriyetçi mi oldu?" başlıklı bir yorum yayınlandı.

Ekonominin evrensel kurallarına karşı çıkarak "Ankara'nın Türkiye'yi soyup soğana çevirmesine olanak veren **siyasal avantacılığın** gün geçtikçe zemin kaybetmesini değerlendiren yorum şöyleydi:

"İkinci cumhuriyet deyiminin ilk babası **Mehmet Altan** Yalçın'a çok eleştirildi. İslamı kesime yaklaşımı, Kürt sorununa yaklaşımı, önerdiği ekonomik çözümlerde, ikinci cumhuriyet özellikle 'Vatan-millet-Sakarya' edebiyatının bir numaralı düşmanı oldu. 'Numaralı cumhuriyetçiler' dendi. Gerçek yurtsever aydınlar, Atatürk cumhuriyetine karşıymış gibi gösterildi. Oysa yapmak istedikleri **tıkanan noktaları** açıp Türkiye'yi bir ikinci aşamaya geçirmekti.

İkinci cumhuriyetçilere en fazla yaklaşan ekip **Cem Boyner**'in başını çektiği Yeni Demokrasi Hareketi oldu. Türk halkı, bu hareket'e oy vermedi.

Ama yaşanan son kriz, bir anda havayı değiştirdi. **Kemal Derviş** gibi Yeni Demokrasi Hareketi'ne yakın bir 'sosyal demokrat' ekonominin başına geldi. Tüm Hükümet Derviş'ten nefret ediyor ama tüm Türkiye onu seviyor. Yapılan anketler yaşanan krize rağmen Türk halkının Derviş'i sevdiğini gösteriyor.

Kemal Derviş de bütünüyle serbest piyasa -serbest düşünce ikilisi halk nezdinde zafer üstüne zafer kazanırken. Cumhuriyet Gazetesi ve İşçi Partisi ile güzel komünist' MHP'nin kutsal ittifakı giderek güç kaybediyor."

"(...) son MGK'ya sunulan raporda, İslamı kesimle kurulan temasları olumlu sonuçlar vermiştir denilmiyor. Tankalının artık devlet saflarına yaklaştığı vurgulanıyor. Yani asker de değişiyor. Değişmeyen tek şey değişimdir kuralı işliyor.

Sanki artık her kesimin 'ikinci cumhuriyetçileri' var. İslamı kesimde Fethullah Gülen ve Zaman Gazetesi, sağcı ekolden gelmesine karşın, artık muhafazakarlık ve vatan-millet-Sakarya edebiyatından uzak duruyor."

"(...) ANAP, DSP, DYP, CHP... Yıllardır popülizm yapan bütün partilerde aynı şekilde bu hava yayılıyor. Artık hortumcu işadamı kadın, köylünün-çiftçinin-memurun da devleti hortumlamasına karşı çıkıyor. Siyasetçiler giderek halk dalkavukluğundan kopararak "IMF hakkı" diyebiliyor. Kamuyu çökerten kamu bankalarının kapatılmasına cesaretle sahip çıkabiliyor, oy depolarını rahatlıkla gözden çıkarabiliyor. Kısacası Türkiye bir çöküşü yaşarken, bir de **yeniden doğuşu** yaşıyor.

Turkun Türkiye propagandası artık veriyor. Globalleşen dünyada global değerler giderek Türkiye'ye hakim oluyor. Serbest piyasa ve serbest düşünce ikilisiyle birlikte, **ikinci cumhuriyetçilerin** bir dönem savunup da tüm Türk halkı tarafından oybirliğiyle reddedilen tüm görüşleri bir bir hayata geçiyor. Artık kabul görüyor. Ve insan ister istemez soruyor:

'Türkiye artık ikinci cumhuriyetçi mi oluyor?'."

Gene aynı gün, **Ferai Tınç** da Hürriyet'teki köşesinde aşağı yukarı aynı noktalara dikkat çekip şöyle demekteydi:

"Dün ek niyet mektubu gönderip, yarın yine müzakereye başlayacağı garantisini tavularıyla göstermek zorunda bu hükümet.

Türkiye sadece ordunun eleştiri kabul etmediği bir ülke değil, "silahlı bürokrasi"nin hukuksal denetim dışında kaldığı bir ülke.

Türkiye yeniden yapılanıyor. İşte **İkinci Cumhuriyet** deyimi, işte yeni bir dönem.

Sadece dışarıdan gelen baskılarla değil, içinden de bu değişimi Türkiye sadece ordunun eleştiri kabul etmediği bir ülke değil, "silahlı bürokrasi"nin hukuksal denetim dışında kaldığı bir ülke.

Mecbur ediyor."

İkinci bacak hâlâ topal

Türkiye'nin akıl dışı bir anlayışı siyasal iktidarda tutamayacağını görmesi açısından gerçekten de önemli adımlar atılmakta. Evrensel ekonomik yasalara karşı çıkmanın mümkün olmadığını krizlerle yaşaya yaşaya öğreniyoruz.

Ancak, "**İkinci cumhuriyet**"in gerçekleşmesi için "rejimin bürokratik yapısının değiştirilmesi, devletin ekonomik ağırlığının azaltılması, şeffaflaşması, vergi verenlerin vergilerinin nereye harcandığını denetleyecek hale gelmesi"nin yanısıra "rejimin ordu vesayetinden arındırılması" ve "tüm toplumsal tabakaların katılımıyla devlet yapısının üstten ve demokrat olarak yeniden yapılması" da gerekli.

Ahmet Altan ve **Ali Bayramoğlu** ile birlikte, askeriye tarafından ihbar edildikleri için haklarında "askeri kuvvetleri tahkir ve tezyif etme" suçundan dava açılan üç yazardan biri olan **Güney Göktürk** Türkiye'nin hukuksal konumunu şu sözlerle anlatıyordu:

"Ben artık siyasetçilere, Meclise, hatta Cumhurbaşkanına istediğimiz gibi atıp tutarken, sıra Silahlı Kuvvetlere geldiğinde gözümün üstünde kaşın var demeye korkmamızdan bıktım, usandım.

Böyle demokrasi mi olur? Böyle bir basın mı olur?"

Türkiye, sadece ordunun eleştiri kabul etmediği bir ülke değil. Gerçek resmini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları ile biraz daha net gördüğümüz daha ürkütücü bir yer. 22 Ekim 1993 tarihinde Lice'de ağır silah ve bombalarla 250 siyasi ve 400 konutun tahrip edildiği, Mardin'li gençlere işkence yapılmasının bir şekilde sonuca bağlanmadığı, Silopi'deki kayıpların unutturulduğu, özetle, "silahlı bürokrasi'nin hukuksal denetim dışında kaldığı bir ülke burası.

"Demokratik bir cumhuriyet", ekonominin olduğu kadar, hukukun da Türkiye'de tavizsiz uygulanması halinde ortaya çıkabilir. Ekonomi bacağında epey yol alınmakla beraber, hukuk bacağında demokratik bir topallık var hala. Yazarların tevkiflerinden, haklarında açılan davaların hiç birinden vazgeçilmemesinden de belli değil mi?

Sabah, 21 Temmuz 2001.

Burada Mehmet Altan, "İkinci Cumhuriyet" sözünün kendisine ait olduğu yollu övülmekten hoşnut görünüyor. Bu söz çıktığında, M. Altan ilkokulda olmalıdır.

Dördüncü Bölüme Ek Belge - 2

ACI

Mümtaz SOYSAL

Sinsi koalisyon

Tam olarak ne istediklerini anlamak kolay değil. Karşı-devrim mi? O, 1945'ten beri taksit taksit yapılanlarla çoktan gerçekleşti. Çiftçiyi topraklandırmanın yokuşa sürülmesi, Köy Enstitüleri'nin yozlaştırılıp kapatılması, ezan ve anayasa dilinin geriye çevrilmesi, laik öğretimin sulandırılması, ulusal kalkınma için yaratılmış kamu varlıklarının elden çıkarılması gibi aşamalarla gelinen bugünkü görüntü, cumhuriyetin kuruluş felsefesinden iyice uzaklaşmış, duraganlaşmış, hatta dış sermaye çevrelerinin ekonomik boyunduruğuna teslim olmuş bir Türkiye görüntüsüdür.

Çeşitli kesimlerde şimdi sürdürülen sözde entelektüel çabalar, zaten gerçekleşmiş böyle bir amaç uğruna satıf ediliyor olamaz.

Yanlış öğretilen bir "resmi tarih"in düzeltilmesi mi?

Ele alınan konulara bakılırsa, aslında hepsi yarım yüzyıldır bütün ayrıntılarıyla işlenen, gizli kalmış ya da çarpıtılmış yönleri ortaya konan olaylara ilişkindir. İzmir suikastı yargılamaları, Takrir-i Sükun Kanunu, Varlık Vergisi ve Aşkale sürgünü gibi tarih sayfaları yıllardır didik didik edilmiş, yanlışlar, yanılgılar, suçluluklar incelenmiş, devrimci cumhuriyetin o dönemdeki tutumları kendilerine hiç de cumhuriyet düşmanı denemeyecek bilim adamları ve yazarlarca nesnel olarak eleştirilmiştir.

Artık, söz konusu çabaları basit bir "İkinci Cumhuriyetçilik" olarak nitelendirmek de yetarli olmaz. Bazen bilimsel araştırma, bazen de bir edebiyat türü kisvesiyle ortaya çıkan kıpırdanışlar yalnız cumhuriyet dönemiyle sınırlı kalmamakta, Genç Osmanlılar'ın, Jön Türklerin, İttihat ve Terakki'nin yenilikçi girişimlerini kurnazca karalamaya, bunlara karşı oluşan gerici direnişlere yeni anlamlar vermeye kadar varmaktadır.

Oysa, bunların hepsi yakın çağ Osmanlı tarihinin yine çeşitli açılardan incelenmiş ve değişik tezlere konu edilmiş sayfaları. Yeniden ve ortaklaşa ele alınışlarındaki amaç ne olabilir? Geçen günkü Cumhuriyet'te Işık Kansu'nun yazdığı gibi, "Tarih saklandı da, siz mi bulduntuz?" diye sormaz mısınız?

Bu konuda şöyle bir ipucundan kalkılırsa belki doğru bir sonuca varılabilir. Dikkat etmişsenizdir, böyle çabalara girişenlerin hemen hepsi aslında pekala başka türlü de bakılabilecek bir olgu olan küreselleşmeyi bağımsız düşünceye yer vermeyen yönleriyle olduğu gibi kabullenmiş, kendi halklarının çıkarlarını yeni dünya düzenine egemen olanların "karşılıklı bağımlılık" tezlerine fedaya razı olmuş, hatta Kıbrıs, Ege ve Güneydoğu türünden siyasal konularda bile ödüncü teslimiyetçiliği benimsemiş kişilerdir.

Bu, iddia ettikleri gibi ilericilik ve çağdaşlık mı?

Yoksa, bütün bu konularda kaçınılmaz biçimde oluşmaya başlayan uyanışa, bilinçlenişe ve yaratıcı bir ulusal yönelişe karşı alttan alta, sinsice, ilk bakışta birbiriyle ilişkisizmiş gibi gözüken bir zihni cepheleşme mi? Bu yönüyle, ulusal direnişin endişeye sevk ettiği dış çevrelerce de beğenilen, alkışlanan ve yine sinsice desteklenen bir "enteller koalisyonu" mu?

Bugün "müstevliler"in donanmalarıyla, ordularıyla ve beyaz atlı işgal kumandanlarıyla vatan kıyılarına gelmemiş olması, zihinlerde ister istemez uyanan mütareke döneminin ihanet görüntülerine silmeye ne yazık ki yetmiyor.

Hürriyet, 20 Haziran 2001

Dördüncü Bölüme Ek Belge - 3

Mehmet Altan'ın davası reddedildi

İstanbul 5. Asliye Hukuk Mahkemesi, 22 Kasım günü yapılan duruşmada, **Mehmet Altan**'ın İP Genel Başkan Yardımcısı **Hasan Yalçın** hakkında açtığı davanın reddine karar verdi.

Hasan Yalçın, 4 Mayıs 2001 tarihli Gerçek Hayat dergisine yaptığı açıklamada şunları söylemişti:

"Medya, Türkiye'den tamamen kopmuştur. Türkiye'yi savunan hiçbir günlük gazete ve ulusal yayın yapan televizyon kalmamıştır. Ağın sözcüsü Cengiz Çandar'ın, Mehmet Barlas'ın, Altanlar ailesinin mensuplarının, Özköklerin, Ölsevedenin falan yazılarını, orralarda Türkiye'nin kokusu bile yoktur. Bir vatana ihanet cephesi oluşturmuşlardır ve Türkiye'nin kokusu bile yoktur. Bir vatana ihanet cephesi oluşturmuşlardır ve Türkiye'ye 'ölümlerden ölüm beğen' demektedirler. Bunlar, 'Batı, bütün dediklerimi Türkiye'ye kabul ettirecek' diye yazabilmektedirler. Dervi§'i Türkiye'ye yutturmak isteyenler bunlardır. Dervi§'in bir sömürge valisi olduğunu ispata gerek dahi yok."

Altan'ın avukatı **Ergin Cinmen**, 28 Mayıs 2001 tarihli dilekçesiyle **Yalçın** hakkında 6 milyar TL. tazminat talebinde bulunmuştu.

Yalçın'ın avukatı Mehmet Aytekin ise açılan davaya karşı 25 Ekim 2001 tarihde verdiği yanıtında şunları belirtmişti:

"Siz, Türkiye karşıtı bir noktada konumlanmaktasınız; sonra da, sizi eleştirenlere dava açacaksınız... Bu olgular tek tek sıralanıp mahkemenin önüne getirildiğinde de 'düşünce özgürlüğü, insan hakları' şemsiyesi altına girerek bu hususları dile getirenlere 'diktatörlük, faşistlik' sopası sallayacaksınız. Bu kabul edilemez."

Hasan Yalçın, 11 Eylül günü İstanbul 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne verdiği yazılı savunmasında, demeci İP Genel Başkan Yardımcısı kimliğiyle verdiğini belirterek, "Türkiye'yi savunan bir partinin, Türkiye'ye suikast içinde bulunanlara karşı mücadele etmek, bu gayeleri halka gerçek kimlikleriyle tanıtmak, en tabii hakkıdır ve daha önemlisi görevidir" demişti.

"VATANA İHANET" İFADESİ AZ BİLE

Yalçın, yanıtında bu sözleri hakaret kastıyla değil, "gerçeği bütün çıplaklığıyla ortaya koymak ve vatanı savunması gereken tüm yurttaşları konunun ciddiyetine uygun bir üslupla uyarmak" amacıyla kullandığını söylemişti.

Yalçın, adı geçen yazarların yazılarına bakıldığında, "vatana ihanet cephesi oluşturmuşlardır" ifadesinin "son derece yetersiz" olduğunu belirterek, "Türkiye'nin en çok satan gazetelerine mevzilenip, her gün Türkiye'nin yaşamsal çıkarlarına, bağımsızlık ve bütünlüğüne karşı yazılar yazan, irtikaya, bölücülüğe ve emperyalist dayatmalara direnen Türk Silahlı Kuvvetlerini, cia'nın elinde bulunduğu söylenen belge ve bilgilerle tehdit edecek kadar pervasızlaşan bu kişileri teşhir etmek her yurttaşın görevidir" demişti.

Aydınlık, 25 Kasım 2001, Sayı 50/799

Üçüncü Kitap

EYLÜLİZM

Because of this, the young man or woman writing today has forgotten the problems of the human heart in conflict with itself which alone can make good writing because only that is worth writing about, worth the agony and the sweat. He must learn them again. He must teach himself that the basest of all things is to be afraid and teaching himself that, forget it forever, leaving no room in his workshop for anything but the old verities and truths of the heart, the universal truths lacking which any story is ephemeral and doomed love and honor and pity and pride and compassion and sacrifice. Until he does so, he labors under a curse.
He writes not of love but of lust, of defeats in which nobody loses anything of value, and victories without hope and worst of all, without pity or compassion. His griefs grieve on no universal bones, leaving no scars. He writes not of the heart but of the glands.
W. Faulkner, Nobel Prize Speech 1949

İşte bu yüzden, bugün yazan gençler, hakkında yazmaya değen, dert ve yorgunluğa değen tek şeyi sırf bu yolla iyi yazmalarını sağlayabilecek olan tek şeyi unuttular: Kendiyle çatışan insan kalbinin sorunlarım. Bunu yeniden öğrenmeliler. Olabilecek en bayağı şeyin korkmak olduğunu kendilerine öğretmeliler: Bunu yaparken de çalışmalarında ezeli gerçeklerden ve yüreklerinin doğrularından, geçici ve yok olmaya mahkum herhangi bir öykü içermeyen evrensel doğrulardan -sevgi ve onurdan, şefkat ve gururdan ve merhamet ve fedakarlıktan- başka hiçbir şeye yer bırakmayacak biçimde, her şeyi sonsuza kadar unutmamalılar. Yoksa bir lanet altında çalışırlar. Aşkı değil şehveti, kimsenin değerli bir şey yitirmediği yenilgileri ve umut içermeyen, en kötüsü de şefkat ve merhamet içermeyen zaferleri yazarlar. Kederlen hiçbir evrensel kedere neden olmaz, hiçbir iz bırakmaz. Kalpten değil, hormonlardan yazarlar.

W. Faulkner, 1949 Nobel Ödül Töreni Konuşması'ndan

Birinci Bölüm

KÖKTENCİLİK

Kapital'in bir yabancı dile çevrilmesi için ilk talebin, Çarlık Rusyası'ndan gelmesinin, Marx'ı çok şaşırttığını biliyoruz; bunu, Rusya aydınlarının Batı modalarına düşkünlüğüne bağlamıştı, herhalde bir hoşnutsuzluk işaretidir. Düşündürücü bir sürpriz olduğunda kuşku yok, ancak karşıtları ilgisizlikten ve taraftarları da yol açabileceği yeni sorulardan olabilir, üzerinde düşünmediler. Akla gelebilecek ilk soru, acımasız bir despotizmde olsa da ilk sanayi kapitalistlerini çıkartmaya başlamış Rusya'da, sansürün *Kapital*'i "tehlikesiz" bulması, radikal olmadığı anlamını taşıyor mu; yıllar sonra, İtalyan zindanlarında tuttuğu notlarda, Antonio Gramsci bu yargıyı ileri sürüyordu ve *Kapital*'i devrimcilerden çok, sanayi burjuvazisinin kitabı sayıyordu. Gerçekten de yayınlandığı andan itibaren, *Kapital*'e formel bir bağlılık, başlı başına bir kovuşturma gerektirmiyordu ve bunlara da çok zaman "legal marksist" deniyordu; tarihte karşılaşılan cilveli adlandırmalardan birisi olmalıdır.

Marx'ın bu temel çalışmasını, bilimsel sosyalizmin temel kaynağı saymak genellikle kabul görüyor, eğer öyleyse bilimsel sosyalizmin radikal olmadığını ve eğer çıkışında değilse, zaman içinde radikal transformasyonlara tabi tutulmadığını söyleyebilir miyiz; bu soruyu ortaya atmaktaki amacım, kapitalizmin,

bilimsel sosyalizmin Marx'ın öğretisi haline gelmesinden sonraki zamanda, iki kez büyük ve köktenci transformasyona uğradığını tespittir. Şöyle de söylenebilir: kapitalizm, hem pratik ve hem de düşünsel planda, her büyük tehditle karşı karşıya geldiğinde, kendisini köktenci olarak yeniden kurmaktadır.

Kapital'e gelince, dünyanın her yerinde sansürü rahatsız etmemesinin bazı nedenlerini teşhis edebiliyoruz. Bir kez adı üstünde, kaynağını ekonomi politik'ten ve bunun en bilimsel kodifikasyonu olan A. Smith ve D. Ricardo yazımından alıyordu; bunların kitaplarının da sanayi burjuvazisinin iktidar yolunu açmaya çalıştığı da kabul edilmektedir. Bu nedenle *Kapital*'de sınıf ve sınıf mücadelesi analizi varsa, bunların geliştirilmesini, hep birlikte, büyük burjuva iktisatçılarına borçluyuz. Marx sıklıkla aktarılan Weydemer'e yazdığı mektubunda bunu çok açık bir biçimde ifade etmişti;[1] kuşkusuz, Ricardo-Marx devamlılığı bu cümleler le ortaya çıkmıyordu, herhalde saptamak zordur. Daha sonra açığa çıkan bu mektubun önemi, kaynağın Marx tarafından da doğrulanması ve Marx'ın bilimsel dürüstlüğünü göstermesindedir.

Bir tarafı bilimsellik ve diğer tarafı ise polemikçiliktir; her zaman ince polemikleri sevdiğini biliyoruz, ancak ne kadar ince olursa olsun polemikleri başkalarıyla birlikte anarşist ve ütopyacı nazariyeleri mahkum etmeye yetiyordu. Anarşizm ve ütopyacılık türünden çok radikal akımları mahkum etmek de sansürün ilgisizliğine neden olabilir; ancak bunların çok büyük bir titizlikle araştırılıp, tartılmasına ihtiyaç var. Fakat bu, bu kitabın dışına çıkmaktadır; burada ve çok kısa olarak kapitalizmdeki radikalizme işaret etmek istiyorum.

YETMİŞLİ YILLAR RADİKALİZMİ

Bin sekiz yüz yetmişli yıllar, kapitalizm için hem siyasi ve hem de ekonomik cephede çok büyük sorunlar getiriyordu; *Komünist Manifesto*'da haber verilen nihai felaketin kapıya dayandığını düşünmek kaçınılmaz görünüyor-

1) "As to myself, no credit is due to me for discovering either the existence of classes in modern society or the struggle between them. Long before me bourgeois historians had described the histo-

du. Yetmişli yılların başında, kapitalist dünyanın belki de göz bebeği olan Paris, Parisli komüncülerin eline geçmişti ve Parisli işçi ve emekçiler, tümü tutarlı olmasa bile çoğu komünizan politikalarla kapitalizmin en önemli iki merkezinden birisini yönetiyorlardı; komünizm hayalet olmaktan çıkmıştı ve moral bozucu olduğu kesindir. Aynı yıllarda daha sonraki iktisat tarihçilerinin "Büyük Depresyon" dedikleri bir ekonomik kriz başlamıştı; Hobsbawm, kısmi olmayıp dünya kapitalizmini tümüyle etkisi altına aldığını, "a worldwide phenomenon" belirtiyor ve "insanlarda bir huzursuzluk ve Büyük Britanya ekonomisinin geleceği hakkında da karamsarlık" yarattığını yazıyordu.[1] Bu depresyona "büyük" adının verilmesi hem genişliği, hem derinliği ve hem de uzunluğu nedeniyledir; iktisat tarihçileri, 1873-1896 yıllarını, ekonomik ve hiç kuşkusuz politik çöküntü yılları kabul etmektedirler.

Şu söylenebilir, sanayi kapitalizmi parlak ve güven veren bir dönemden sonra derin bir krizin içine girmişti ve geleceğiyle ilgili sadece siyah bulutlar vardı; Çernişevski'nin ünlü romanının adıyla şimdi "şto sledat" sorusu ortaya çıkıyor "ne yapılacak", soru budur. Yapılanın bir bölümü çok iyi biliniyor; kapitalizm kendisini sürdürebilmek için tekniklerinin çoğunu değiştiriyor ve daha önemlisi, 1900'lü yılların başında, İngiliz iktisatçısı Hobson tarafından "emperyalizm" damgası vurulan bir yapıya geçiyordu. Bu, dünyanın pek çok yerini ele geçirmek, bunun için yerli halklarla savaş yapmak ve gerektiğinde rakip devletlerle çatışmak demek oluyordu; "emperyalizm" diyerek küçümsemek mümkündür ancak yeni yönelişin çok köktenci olduğu kabul edilmelidir. Yeni kıta, Amerika, zaten elde edilmişti; büyük Hint Kıtası, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun toprağı yapılmıştı; Sibirya, Rusya tarafından kolonize ediliyordu; Afrika, Fransa ve İngiltere arasında paylaşılıyor; Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda pay sahibi oluyordu; Osmanlı İmparatorluğu ise artık Hemingway'in balığına benziyordu, limana çekilirken her an bir parçası koparılmaktadır.

Bunun yanında, Schumpeter'in "Jevons-Menger-Walras Revolution" dediği,[2] aslında iktisat disiplini sözkonusu olduğunda tam bir karşı devrim olan geliştirmeler var; marjinal ütilite kavramına dayalı genel denge analizi de-

nical development of this class struggle and the bougeois economists the economic anatomy of the classes."

Marx - Engels, *Selected Correspondence*, M., 1965, p. 64

1) E. J. Hobsbawm, *Industry and Empire*, London, 1968, p. 104.

2) Joseph A. Schumpeter, *History of Economic Analysis*, Oxford U. P., 1954-1994, p. 829.

mektir. Burada, bu iki yönelişten hangisinin daha radikal olduğunu ciddiyetle sormak isabetlidir; marksizmin kullandığı, "apoletik", dalkavuk veya "vülger" bayağı nitelemeleri, hem gerçekleştirilen transformasyonun niteliğini ve hem de yönünü işaret etmekle birlikte, kapsamını da küçümseme sonucunu doğurabilmektedir. Çünkü "Walras-Jevons" Karşı-Devrimi denilebilecek bu yeni kurgu ile, Smith ile Ricardo'nun kurduğu ve Marx'ın mümkün olduğu ölçüde kodifiye ettiği Ekonomi Politik, üniversitelerden kovuluyor ve geliştirmek için hiçbir artık zamanı olmayan sosyal mücadele pratisyenlerinin dışında, insan düşüncesinin bir parçası olmaktan çıkarılıyordu; bu hepsi olmaktan uzaktır.

Fransız L. Walras, *Eléments d'economie politique* ciltlerinin yayınını, 1874-1877 yıllarında tamamlamıştı ve aynı zamanlarda yazan İngiliz W. Jevons da hâlâ "Ekonomi Politik" etiketini kullanmaya devam etmekle birlikte büyük transformasyonlarıyla ortasında emek süreci ve başlıca aktörleri sınıflar olan analiz türünü toptan kazıyarak yerine hiçbir zaman sınanmamış birtakım psikolojik önermeleri ve bir matematik çözümü de mümkün kılabilmek için tüketildikçe ilave edilen birim başına elde edilecek fayda veya hazzın azalacağı varsayımını koyuyorlardı; bu, bu disiplini matematiksel psikoloji haline getirmekle özdeştir. Bu haliyle bu disiplin ancak düşünebilme çağını geride bırakmış yaşlılara uygun bir akıl oyunu haline geliyordu ki bu karşı-devrimin gerçekleştirildiği zamanda ekonomi politik adının en parlak araştırıcıları çektiğini düşünürsek, bunun, insanın akli yeteneğinin gelişiminde olumsuz bir etki yapacağını kabul ederiz.

Walras-Jevons sistemi, tüketicilerin her zaman elde ettikleri hazzı maksimize ettiklerini gösteriyordu; ekonomiye müdahale edilmediği takdirde, bütün bireylerin elde edecekleri hazlar en yüksek düzeye çıkıyordu ve ayrıca geliştirilen mantık da her türlü müdahaleyi yasaklıyordu. Çünkü bu transformasyona göre bireyler her koşulda ve on binlerce mal arasında mutluluklarını en çok yapabilecek seçimleri matematik olarak veya matematiğe başvurmadan bulabiliyorlardı; ancak on ton elması olan bir kimseden yarım kilo elma alıp hiç elması olmayan birisine vermeyi beceremiyorlardı. Çünkü kişilerin ütilite veya haz eğrilerini karşılaştırmak imkansız ve bilim dışıdır. Nedeni çok basit, on ton elması olandan yarım kilo elma alındığında bu kimsenin toplam ütilitesindeki eksilmenin hiç elması olmayan kimseye yarım kilo el-

manın vereceği ütiliteden fazla olması ihtimali var; kuşkusuz böyle bir ihtimal eğer yarım kilo elma transferi yapılırsa ütilite eksilmesi ütilite artmasından fazla olabileceği için toplam ütilitenin aleyhine bir sonuç verecektir ve yapılmaması gerekmektedir.1 Doğrusu, kapitalist bir dünyada yaşayanların hem Paris Komünü ve hem de Büyük Depresyon nedeniyle karamsar ve ekonomik sistemin geleceği hakkında kötümser oldukları bir dönemde, inandırıcılığı az da olsa, böyle bir formülasyonun rahatlatıcı etkisinden kuşku duyamayız. Bilimselliği tartışılabilir ancak dua gücü tartışılamaz durumdadır.

Köktencilik, yıkarak veya dokunmayarak ancak genellikle varolanı ortadan kaldırarak yeni bir kurguya yönelmek ise Walras-Jevons transformasyonunun çok daha radikal olduğunu söyleyebiliriz. Ve bir karşılaştırma yapacak olursak, bilimsel sosyalizmin burjuva ekonomi politiğe biçtiği değerin ve gösterdiği özenin binde birini bile burada bulamıyoruz. Walras-Jevons sistemi varolanı toptan reddetmişti ve reddettiğinden neredeyse bir tek eleman bile almadan yeni bir model oluşturduğunu tespit ediyoruz.

Peki ne getirdi; insanların ufkunu ve aklını küçültmenin nesnel olarak amaç olduğunu düşünebiliriz. Krizden çıkmak için firma içinde rasyonalizasyonun ve konsantrasyonun temel yöneliş olduğunda da kuşku bulunmuyor; öyleyse emperyalist savaşlar, işsizlik ve firmaların büyümeleri aynı zamanda gerçekleşiyordu. Artık böyle koşullarda ne olacağını çok iyi biliyoruz

F. Kafka'nın *Metamorfoz* öyküsünün, gerçeklikle tek çelişen yanı belki bir on yıl geç gelmesidir. Bunun dışında, Walras-Jevons karşı-devrimi de dahil, bütün bu gelişmelerin insan planındaki metaformozu, dönüşüm, dahiyane bir biçimde betimliyordu; böyle bir transformasyon ancak insanın hamam böceğine metamorfozuna yol açabilirdi ki Kafka bunu duyabilmişti. Benim bilebildiğim büyük yaratıcılar arasındadır.

Kuşkusuz, Einstein, Picasso, Schönberg, Lenin de var ve arkadan Brecht geliyor; bunlar diğerlerinden ayrı ve birbirine yakın bir dil kuruyorlar, bu dilde eşitsiz gelişme yasasını duyuyoruz. Yeni müdahale yolları açılmaktadır. Ancak kapitalizmdeki bu köktenci transformasyonun insanı ve aklını tehdit ettiğinden kuşku olmamalıdır; insanı müdahale eden yaratık olmaktan çıkarmayı vaaz ediyordu. Kafka'nın kendisini böcek olarak algılayan insanı da artık kendi günlük haline bile müdahale edemiyordu; Kafka, bunun tehdit ol-

---

1) Dışarıda üniversitelerde okuduğum ve içeride üniversitelerde iktisat dersi okuttuğum için hâlâ Walras-Jevons öğretisini öğreniyor ve öğretiyoruz.

maktan çıkıp genel bir zafer olması halini yazmıştı. Conan Doyle ise bunun karşısında ve tehdide sınırlı, düzen içinde, isyan eden birisidir. Yarattığı tip, Sherlock Holmes, kendi adım gölgeliyordu; Einstein, Sherlock Holmes'u en iyi takdir eden durumdadır, insanı, basit bazlarının optimizasyon denklemlerini çözmekle meşgul, vücuda bürünmüş bir ampirisizm yapan bu yeni durumda Conan Doyle insan aklını formunda tutabilmek için zor cinayetler kuruyor ve bunları her birisi bir teori şaheseri olan egzersizlerle çözüyordu, insan aklına, çok iyi kurulmuş öldürmeler ve bunun mükemmel ve önce teorik planda çözümlerinin kalması, hiç kuşkusuz büyük bir kötümserlik kaynağıdır. Aslında dönem kötümserdir. Kafka ile Doyle, bu transformasyonun iki kutbu oldular, herhalde Andre Gide de bu iki kutbu birlikte yaşamanın sarkacındaydı; bazen aşırı hedonist ve bazen de aşırı sofudur.

Kapitalizmin, bu çok köktenci yöneliş ile ekonomi politik düzlemde artık tekeller sistemine geçilmektedir, bireylerin büyük çoğunluğunu hazcılık ile sofuluk arasında günlük zigzaglar çizen bir kütleye dönüştürürken, 1929 yılında yine ikili bir tehditle karşılaşmasına tanıklık ediyoruz. Bu kez, sosyalizm dünyanın önemli bir parçasında egemen olmuştu ve ekonomik sistem de Büyük Depresyon ile karşılaştırılamayacak bir bunalımın içine düşmüştü; ekonominin durduğu, para değerinin anlamım yitirdiği ve işçi sınıfının çok büyük bir çoğunluğunun işsiz olduğu bir dönemdir.

Bu dönemde, sistemin hem köktenci yönelişlerin karşısına çıktığını ve hem de reformist bir yol izlediğini gördük. Bazı mekanizmalarını genelleştirerek asimile etmekle birlikte bunalıma köktenci bir çözüm olarak beliren, faşizmin egemen düzen olmasına itiraz edildiği gibi, bu çok büyük bunalıma, adı "Keynesian Revolution" olmakla birlikte, Keynesyen Reformlar ile cevap bulunmaya çalışıldı. Keynes, İngiliz yüksek tabakasından bir ekzantrik idi, snob da denebilir, geliştirdiği reform paketinde kişiliğinin damgası var.

Virginia Woolf, Isadora Duncan ve benzeri küçük ve insan yaşamının sınırlarında denemeler yapan ve "Bloomsbury Society" denilen bir grubun mensubu olan ve Londra'ya temsiller vermek üzere gelmiş Sovyet Balesi'nin baş balerinasıyla evlenme fırsatını kaçırmayan bu İngilizi, John M. Keynes'i, bir teorisyenden daha çok sihirbaz pratisyen saymak yerindedir. Nasıl olmuşsa, yaşadığı sistemin çok özel dinamiklerini, dengelerini ve saklı tuzaklarını teşhis edebilmiş ve bunlara göre bir hareket kılavuzu yazabilmişti; ikinci

Dünya Savaşı sonundan yetmişli yıllara kadar bu sistemi parlak bir refah düzeyinde sürdüren işte bu keynesyen reçeteler oldu.

Bu mülk sahibi düzeninin geleceğine, 1890 yılındaki *Principles* kitabıyla A. Marshall tarafından daha da sınırlandırılarak kataloglanan Walras-Jevons sistemine hiç güvenmediği anlaşılmaktadır; bu isimlerin sözünü bile etmeyerek iktisadı bir beş parmak hesabına indirgediğini ve "in the long run we are all dead" dediğini biliyoruz, uzun dönemde bu sistemin ölü olduğuna inanıyordu. Yaşatabilmek için sürekli müdahaleyi gerekli görüyordu; Marx'ın sistemiyle akrabalık iddiaları dayanıksız olmakla birlikte hem müdahaleciliği öne sürmesi ve hem de yatırımları bir manivela olarak kullanmayı önermesi, Marx'tan esinlenmeye işaret sayılmalıdır. Bu sistemin kendi haline bırakılmayacağına inandığı için güçlü ve uluslararası planda müdahale araçları planlıyordu; Uluslararası Para Fonu ve kısaca "Dünya Bankası" denilen organizmalar, bu planlamanın sonucudurlar.

Yatırılabilir fonların, tatminkar ölçüde kârlı yatırım imkanlarından fazla olduğu saptaması esastır; tüketimin yatırımların kârlılığını arttıracağına inanıyor ve bu nedenle geniş kütlelere tüketim gücü sağlanmasını gerekli görüyordu, bunun için gerektiğinde "kuyu açtırıp kuyu kapattırmak" da bir yoldur. Söylediklerinin hiç birisini, mevcut ve artık kutsal sayılan iktisat kitabında bulmak imkansız olmuştu; şaşkınlık yaratıyordu ve iktisatçılığı reddediliyordu. Fakat ne kadar saçma görünürse görünsün, reçetesi ile Hitler'in Almanya'da ve "New Deal" adıyla Roosevelt'in Amerika'da yaptıkları arasında tam bir paralellik tespit etmek kaçınılmaz olmuştu; pratiğin Keynes'in lehinde geliştiği kesindir. Keynes, işçi sınıfı ve geniş yığınların yüz yıllardır süren mücadelesinin üzerine gelmişti; uzun bir "boom" dönemi ve "Refah Devleti" anlayışı egemenliğini kuruyordu, böylece özetlemiş ve hatırlatmış oluyoruz.

Keynes'in sihirli reçetelerinin verimini, Batı'nın en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda sağladığından kuşku duyamayız; Sovyetler, sanayileşmede yatırım malları üreten birinci ve zorunlu dönemi geride bırakmışlardı; bu, politik zorlukları da aşmak anlamındadır. Ellili yıllara girerken büyük Çin Kıtası da sosyalizme geçmiş, bu on yılın başında Sovyetler'de atom bombası keşfedilmiş, kapitalizme yetişme gerçekleşmiş ve sonunda, Latin Amerika'da Castro iktidarı almıştı; sosyalizmin çekiciliğinin çok arttığı bir dönemin başladığı açıktır. Sosyalizm artık reel bir tehdit düzeyindedir, Amerikan sinemasının

yaydığı yüksek tüketim düzeyi pek çok yoksul halkı özendiriyor fakat bunların seçkinleri, yüksek refah için artan ölçüde sosyalist yolu seçiyorlardı; dolayısıyla keynesyen formüllere dayalı Refah Devleti, bir tür savunma imkanı sağlıyordu.

Bütün bunlardan ayrı olarak, Keynes reformunun gizli bir formülünün daha olduğuna inanılıyordu; Keynes de bir eğri çizmişti ve bunun bir yanında enflasyon ve diğer yanında işsizlik oranı yeralıyordu ki biri veba ve diğeri kolera sayılmaktadır. Keynes formülasyonunun rahatlatıcı yanı, yüksekçe halde her ikisine birden yakalanmanın imkansızlığını garanti etmesidir; eğri fiyat artışları yükseldiğinde işsizlik oranını biraz arttırarak yükselişi durdurmak imkanına işaret etmektedir, Amerikanca ile her iki artış arasında bir trade-off hep mümkündür. Demek, fiyat artışı ve işsizlik oranlarının üst sınırları yüzde beş sayılırsa, bu sınırın altında istenen dozda enflasyon ve işsizlik sağlanabilecekti; böylece reform paketi sistemi dışa karşı korumanın yanında işçileri ve tüketicileri de terbiye imkanı veriyordu. İşsizlik oranı arttırılınca, Keynes kontrol düğmelerini veriyordu, sendikalar düzene girmek zorundadır.

Bir noktayı tekrarlamak gereği var; ikisinin birden yükselmesi, başka bir deyişle hem veba ve hem kolera, sistem için mümkün değil, çünkü trade-off eğrisi elimizdedir. Peki bunlardan birisinin yüzde beşi aşması halinde ne olur; gizli formülün bununla ilgili olduğuna inanılıyordu ve bu kabul edilebilir politik sınırın aşılması olarak değerlendirilmektedir. İhtilal mi, mümkündür ve bu nedenle bu keynesyen refah döneminde bu sınırların aşılmaması için çok özenli davranıldığını biliyoruz.

Fakat 1960 yıllarının sonlarına yaklaşırken, Keynes sisteminin "olmaz" dediklerinin her ikisi de olmaya başlamıştı, hem yüzde beş sınırı aşılıyor ve hem de trade-off eğrisi çalışmıyordu; demek veba ve kolera birlikte kapıyı çaldılar. Keynes çoktan beri yaşamıyordu ve ortada sadece izleyicileri vardı; bunlar da hem enflasyon ve hem de işsizlik, stagnasyon ile aynı zamanda karşı karşıya gelince çaresiz kaldılar ve buna "stagflasyon" demekle yetindiler. O zaman bir dönem sona eriyordu ve ancak çağdaşları bilemiyordu, halbuki pek çok habercisi vardı.

Altmışlı yılların başında, uzaya ilk insanı Sovyetler Birliği göndermişti; ikinci yarısında Vietnam'da, Kurtuluş Cephesi Amerikan Ordusu'nu perişan etmeye başlamıştı; Amerika ve Avrupa'daki üniversite gençliği, bu sistemi

bürokratik ve gayri insani buluyordu ve başkaldırıyordu; 1968 Mayıs ayında Paris, üniversitelilerin eline geçmek üzereydi; bu sistemin lideri Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi zayıflık işaretleri gösteriyordu. Sabit fiyatlarla gayri safi milli hasılanın yıllık ortalama artış hızı, 1957-1967 arasında yüzde 4 iken, 1967-1972 döneminde yüzde 3 ve 1972-1977 yıllarında da yüzde 2,7 oranına düşmüştü; liderliğinin sarsıldığı nettir. 1970 yıllarının başında, doların devalüe edilmesi ve Vietnam'da yenilgiyi kabul etmek zorunluluğu, pek çoklarınca bu sistemin sonu olarak da algılanabiliyordu; abartılı ancak bir panik havası yarattığı kesindir. Geriye bakıldığında, Batı sisteminin bu panikli havada en köktenci kararını vermiş olduğunu anlıyoruz; bu karar, refah devleti kurum ve aletlerinden başlayarak kapitalizmi reforme eden bütün adımları ortadan kaldırmak olarak görünmektedir. Hedef, reforma uğramamış bir kapitalizmdi ve buna vahşi kapitalizm de denmektedir. İlk haline yoneliş de sayılabilir ve tartışılabilir; ancak tekeller düzeninin kendisini koruyabilmek ve sürdürebilmek için kapitalizmin, Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'da övmekten hoşlandıkları tüm kazanımlarını kazımaya karar vermesi, gerçekten çok cüretkardı. Bu, tespit edebildiğim ikinci köktencilik olmaktadır.

ŞİLİ VE TÜRKİYE

Hızla üç noktayı not etmek durumundayım. Bir: Kazanımları genellikle insanoğlunun gelişmiş tiplerine borçlu oluyoruz. Kazımalar ise çoklukla gelişmemiş türün marifetidir; bu sırada Amerika Birleşik Devletleri'nin kovboy filmlerinden tanınan bir eski aktör tarafından yöneltilmesini bir rastlantı saymamalıyız. Bu kazıma yıllarında, Batı'nın büyük devletleri, bir kural olarak zeka ölçülerinin düşüklüğünden kuşku duyulmayan kimseler tarafından yönetiliyordu. Bunların, kapitalizmin övülen kazanımlarını içselleştirememiş tipler olduklarını saptamak doğrudur. İki: Bu kazanımları silmek, benim yu-

karıda formüle ettiğim şekilde, kapitalizmin ilk haline dönüş anlamına gelmemektedir; bu dönüş imkansızdır ve anlatım böyle bir dili gerekli yapıyordu. Kazıma, varolan sistemi kapitalizmden daha net bir biçimde ayırma anlamındadır. Üç: Bu ise sadece kurumları çökertme değil, daha önemlisi bu reformları çıkaran düzenleri, işçi sınıfı ve sendikalarını, aydınları ve aydın ürünlerim ve giderek devleti zayıflatmak ve mümkün olduğu halde ortadan kaldırmak demektir.

Sistemi, reforme edilmiş kapitalizmin kalıntılarından temizlemek güzel de peki bu halde sistem kendisini sürdürebilir mi; bu soru da varolan sistemin ne kadar cüretli olduğunu tekrar ele almayı gerektiriyor. Kumar oynayacağını veya oynamış olduğunu düşünemeyiz; iki deneme yaptığını biliyoruz. Bunlardan birisi, yetmişli yılların başında Şili ve diğeri sonunda Türkiye dar-besidir ve her ikisinin de silahlı kuvvetler tarafından realize edildiğini biliyoruz. Her ikisi de ister ulusal ve isterse enternasyonal bütün reformist kazanımları büyük bir gözükaralık içinde silme yönünde denemelerdi; herhangi bir şekilde baltalanmasını veya bir sol devrimle boşa çıkarılmasını ihtimal dışı bırakmak üzere silahlı kuvvetlerin koruması altında yapılıyordu, demek cüret ile tedbirlilik iç içedir.

Öyle sanıyorum, anlaşılıyor; burada dersleri çok büyük bu iki darbeyi analiz etmem sözkonusu değil, sadece yerlerim göstermiş oluyorum. Bu kadarı yeterlidir ve dolayısıyla bu bölüm de sona ermiş olmaktadır: Her iki darbe de, sistemin köktenciliğini anlamak için bulunmaz laboratuvar değerindedirler.

Bu nedenle bu bölümü tamamlarken sadece izleyen bölüm ile bağ kurmaya çalışmakla yetinmek istiyorum; kuşkusuz ne Şili ve ne de Türkiye darbeleri kendi hallerinde ve tek başlarına uluslararası sistemin tercihleri olmadılar. Moda söyleyişle kendi dinamikleri de bir darbeyi hazırlıyordu; bunu her iki ülkede öncesinde haber verenlerin varlığından hiç kimse kuşku duymamaktadır.1 Türkiye'de çok büyük ekonomik bunalımların yanında tam bir iç savaş hali vardı; yeni bir devalüasyonun kaçınılmazlığı üzerinde ilgi-

---

1) Benim, birisi haber veren ve diğeri sadece analiz eden olmak üzere iki çalışmam var; bunlardan ilki, 12 Eylül 1980 Darbesi'nden bir hafta önce yayınlanmıştı ve haber vermekten başka hiçbir suçu olmayan bu çalışma bana, sıkıyönetim mahkemesi kararıyla, sekiz yıllık bir hapis cezası getirmişti. Kitap şu anda da yasaklıdır. Y. Küçük, Bir Yeni Cumhuriyet için, İstanbul, 1980. Y. Küçük, Quo Vadimus - Nereye Gidiyoruz?, İstanbul, 1985.

liler ortaktılar.

Yalnız Türkiye'de devalüasyon istemek veya hazırlamak sözleri tek başlarına, fazla bir anlam ifade etmemektedir çünkü devalüasyonlarla iktidar değişiklikleri arasında bir korelasyon olduğu bilinmektedir. Tablo çok açık, gerçi bu tabloyu, bu gelişmiş haliyle eylülist darbeden sonra yayınlamıştım ancak daha önceden açıklanmış olan bu ilişki artık kamunun malı olmuştu. Bu nedenle Türkiye'de devalüasyon hazırlamak, darbe kurmak anlamına da geliyordu.

Ekonomik nedenlerle devalüasyonu zorunlu bulanlar arasında darbeyi de beraberinde getireceği için karşı çıkanlar vardı; fakat istanbul büyük sermayedar çevrelerinde, darbeyi davet edeceği için devalüasyon propagandası yapanlar çoğunlukta idi. Dolayısıyla devalüasyon ve darbenin beraberce, Washington-İstanbul-Ankara ekseninde hazırlandığını söylemek gerekli ve yerindedir. Stoklar artmış, ihracat çok yavaşlamış, devalüasyon hazırlığı ilerliyor; yalnız yine de salt ekonomik bakış eksiklidir. Ülke bir iç savaşta idi, mahalleler bölünmüştü, mahalle halkı, kendi içinden "direniş komiteleri" biçiminde örgütlenmişti, geceleri nöbet vardı; baskılar ve destekli faşist paramiliter örgütlerin cinayetleri de solu geriletemiyordu. Güvenlik güçlerinden polis, sol ve faşist taraftan olarak ikiye bölünmüş ve öylece örgütlenmişti; ilk kez ortaya çıkan bir gelişmedir. Komuta kademesi hakim olmakla birlikte genç subayların sola yatkın olduğu tahmin ediliyordu; günlük ölüm sayısı yirmiyi buluyordu; her iç savaşta olduğu üzere daha çok seçkinler öldürülüyor ve bu da panik duygusunu yayıyordu.

Zengin sınıflarda "ülkenin komünizme teslim olduğu" inancı çok büyük ölçüde yerleşmişti; bunu bütün büyük finansman analistlerini şaşırtacak boyutlara ulaşan servet transferinden çıkarıyoruz, dövizleriyle birlikte kendilerini de transfer edenler çoktur. Türkiye sermayesinin enternasyonalize olduğu bir dönemdir; sol, egemen sınıfı terörize etmişti. Köktencilikte, bu terörizasyonun etkisi büyüktür.

Halbuki, şiddet pratiği perspektifi çok aşmıştı; solun genel perspektifine göre böyle bir şiddete gerek yoktu ve eğer böyle büyük bir şiddet harekete geçiriliyorsa, hedefi büyütmek zorunlu oluyordu, fakat çok küçük bir azınlığın dışında bu paradoksu görenlerin de olmadığını biliyoruz. Devrimci du-

Develüasyon Tablosu: Yapanlar ve Bakanlar

Seçim	*Devalüasyon*	*Zaman Farkı*	*Siyasal Sonuç*	*Zaman Farkı*	*Oran*	*Başbakan*	*Sonu*	*Memurlar*	*Sonu*
Temmuz 1946	Eylül 1946	2 ay	Mayıs 1950: İktidar değişikliği	44 ay	%53	Recep Peker	Kısa zaman içinde uzaklaştırıldı ve öldü.		
Ekim 1957	Agustos 1958	10 ay	27 Mayıs 1960 1960	20 ay	%60	Adnan Menderes	Düşürüldü. Asıldı.	K. Kurdaş M. Aytür Z. Müezzinoglu	Maliye Bak. Müsteşar-Büyükelçi Maliye Bak.
Ekim 1969	Agustos 1970	10 ay	12 Mart 1971 1971	6 ay	%40	Süleyman Demirel	Düşürüldü.	N. Talû K. Cantürk T. Özal	Bak. Kur. Bşk. Ticaret Bakanı Bak. Kur. Bşk.
Ekim 1979	Ocak 1980	2 ay	12 Eylul 1980 1980	8 ay	%35	Süleyman Demirel	Düşürüldu.	T. Özal K. Erdem	Bak. Kur. Bşk. Maliye Bak.

Kaynak: Y. Küçük, *Quo Vadimus*, İstanbul, 1985, s. 110-111.

rum var fakat niyet ve iktidar perspektifi yoktu; Sovyetler Birliği'nden bağımsız düşünülmeyen ve düşünemeyen Türkiye Komünist Partisi bir ara iktidar sözcüğüyle flört etti ise de 1970 yıllarının sonuna doğru hem döndü ve hem de içinden bir bölümünü, bu flörtün sorumlusu ilan ederek tasfiye etti. Türkiye Komünist Partisi'nin bu dönüşten sonra daha kararlı bir biçimde CHP Başkanı ve Başbakan B. Ecevit'in arkasına dizilmesinin mantığını hâlâ çözebilmiş değilim; Afganistan'daki gelişmelerle bir ilgisi olsa bile analiz etmek kolay görünmemektedir.

1979 yılı İran İslam Devrimi ile başladı; bu Washington'ın bölgedeki en sadık müttefikinin devrilmesi anlamına geliyordu. Yakın Afganistan'da da şahlık rejimi yıkıldıktan sonra burjuva-demokrat hükümetler birbirini kırıyorlardı; 1979 yılının sonlarında, bunlardan birisinin daveti üzerine Sovyetler Birliği birliklerinin Afganistan'a girişine tanık oluyorduk, bu gerçek anlamda bir ilk adımdır. Sovyetler, sosyalist blokun dışına asker göndermemişlerdi, üretici güçlerin gelişmediği ve 1921 yılından beri nötr sayılan bir toprağa asker çıkarıyorlardı; köktenci kategorisinin içine girmektedir.

Dengenin Washington aleyhine geliştiğini saptamak hiç zor olmamaktadır; gerçi Polonya'da Leh Walesa'nın kapitalizmin restorasyonunu amaç edinmiş ve Amerikan destekli hareketi ilerliyordu ancak henüz kalıcı bir başarısından söz edilemiyordu. Demek bu açıdan da yakın bir cevap kaçınılmazdır ve bu her cepheye kökten bir cevap olmalıdır; eylülizmin böyle tasarlandığını düşünebiliyoruz.

Böylece bu bölümün sonuna gelmiş oluyoruz. Ancak kabul etmek gerek, yasak kitapların bir çekiciliği var ve zaman zaman yazarları için de çekici olduklarını görüyoruz. Yazılarının çoğu, 1980 baharında tamamlanmıştı ve benzer fakat kuşkusuz çok daha az yetkin analizlerle bir cuntayı haber veriyordu. *Bir Yeni Cumhuriyet için* adını taşıyan bu çalışmamdan her zaman suçsuz üç aktarmada isabet görüyorum.

Bir: "Kuşku yok, Afganistan olayları, tarihin akışını hızlandıracak." Tahmini aşan bir hız saptayabiliyoruz. İki: "Öyleyse emperyalizm, Asya ve Afrika'da sosyalizmin yeni kazanımlar elde etmesini önlemek için İslama sarılacak. Bundan yetmiş yıl kadar önce Kayzer'in pan-İslamizmi gibi İslam dinine yeni misyonlar yüklenecek." Amerika Birleşik Devletleri'nin sadece sosyalizmi durdurmak ve tasfiye etmek için değil yine öngörüyü aşarak kendi yayıl-

macılığı için de İslam kartını oynamaya başladığını gördük ve 11 Eylül 2001 tarihine kadar görmeyi sürdürdük.

Üç: "12 Mart, Süleyman Demirel'i başbakanlıktan indirdi. Ancak esas olarak Süleyman Demirel'in politikasını uyguladı. Demirel'in bütün rakiplerini politika sahnesinden sildi. Türkiye İşçi Partisi'ni kapattı, İnönü'yü tarihin derinliklerine gönderdi, Necmettin Erbakan'ın partisini kapattı, kendisini İsviçre'ye ikamete raptetti. Şimdi çok daha kapsamlı bir askeri idarenin bunun tersini yapması mümkün. Tersi şu: Erbakan'ı Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip Erbakan'ın temsil ettiği islamcı politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamak."[1] Ne yazık, bunlar da doğru çıktı ve eylülizm, Türkiye'de islamcı politikaların en çok yaygınlık ve derinlik kazandığı bir rejim oldu; burada da köktencilik var.

1) Kuşkusuz bu kitap yasaklanmadan önce satın alınmış ve yaygınlıkla okunmuştu, yasalara göre tek olması koşuluyla isteyen kütüphanesinde tutabilmektedir. Dolayısıyla benim bu görüşlerim bilim çevrelerinde de biliniyor ve bana bunun üzerinde doktora çalışmaları yapılacağı sık sık söyleniyordu. Ben güzel ancak imkansız sözler saydım; çünkü bunun için öncelikle ordu, kemalizm ve toplumumuzda dinin yeriyle ilgili köhne düşüncelerden ayrılmak gerekir; halbuki üniversite, ne yazık, daha çok köhne fikirlerin kataloglandığı yerler kabul edilmektedir.

Yalçın KÜÇÜK

BİR YENİ CUMHURİYET İÇİN

İkinci Bölüm

KÜÇÜLTME

Son çözümlemede eylülizm insanı küçültme operasyonu olmuştur. Türkiye'de sanayi kapitaline atfedilen liberal kapitalizm dönemi sanıldığından kısa sürdü çünkü emperyalist dönemde sanayileşmeye sonradan giren ülkelerde firmalar doğarken mümkün olduğu ölçüde büyük olmak zorundaydı, işletmeler tekelci büyüklükte geldiler. Altmışlı yıllarda, Türkiye birdenbire tüketim araçları sanayilerine kavuştu, o zamana kadar lüks sayılan ve ithal edilen buzdolabı, çamaşır makinesi ve hatta binek otomobili artık içeride üretiliyordu, "göz açıp kapayıncaya kadar" denilen kısa bir zaman aralığında, bunların tüketiminde bir satürasyona ulaşılmıştı.[1] O zamana kadar lüks sayılan otomobil, lüks olmaktan çıkmıştı ve bu kez daha on yıl önce bir "ihtiyaç" kabul edilen 1961 Anayasası artık lüks olmuştu. 12 Mart 1971 tarihinde, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç komutasında Silahlı Kuvvetler müdahale etti ve insanımıza büyük görülen Anayasa küçültüldü. Küçültme operasyonu başlamıştır. Önce sadece Anayasa'nın küçültülmesinin yeterli olacağı sam-

1) İlk basımı bu yılların sonunda yapılan bir çalışmamda bu ve benzeri kavramların tanımlarıyla tabloları bulunmaktadır.
Y. Küçük, *Planlama Kalkınma ve Türkiye*, İstanbul, son baskı, 1985.

lıyordu; yanıldıklarını bir yeni on yıl bile geçmeden anladılar.

Analizini başka yerlere bırakıyorum, altmışlı yıllarda belki sosyalist ülkelerde yaşayanlar hariç, dünyanın her toprağında insanın büyüdüğüne tanıklık ediyorduk. Büyüme burada şu anlamdadır, tek tek bireyler kendilerini daha güçlü duyuyorlar ve daha yükseklere bakabiliyorlardı, çok müdahaleciydiler, kendilerini her türlü müdahaleye ehil sayıyorlardı; Türkiyeliler belki de en çok boy atanların başındadırlar. Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan tipolojisi işte bunu anlatmaktadır, biz Türkiye İşçi Partililer yollarını hep eleştiriyorduk ancak içlerinde bir bölümümüz, yüreklerine, kendilerini dev sanmalarına, yılmamalarına, bulutların üstünü mekan tutmalarına hayrandık, çünkü rüzgar idiler. Hep estiler. 12 Mart Darbesi, bu gençleri göçertti.

Yetmişli yıllar mı; iç savaşın en kızıştığı dönemdir. İnsanlar hâlâ büyüktü, ama, tekeller de büyüktü ve üstelik topu ve tüfeği vardı ve artık büyük insanlara tahammülü yoktu; işte iç savaş budur. Ne yazık, bir taraf bir trajediyi yaşıyordu; dünyayı paradokslarla da açıklamak çok verimlidir, o tarihlerde Sovyetler Birliği'ne en çok karşı olanlar, en çok izleyenlerdi. Sosyalist devrimi yapmış Sovyetler Birliği, sosyalizm için yola çıkanlara, sosyalizm adına, burjuva-demokratik devriminden başkasını yasaklıyordu, o tarihlerde "milli demokratik devrim" deniliyordu; iç savaşın bir cephesine egemen olan bu idi. Sovyetler, sosyalistlere iktidarı hayal etmeyi bile sapkınlık sayıyordu; içerideki aktivistlere, iktidara getirilecek bir müttefik ve dışarıdakilere de "cephe" örgütleri için bir şöhretli aydın bulmak en ortodoks görev idi, Nâzım Hikmet'in son on yılı da bunun dışına çıkamamıştır.

İstenen, eninde sonunda bağımsızlıktan yana bir sanayi demokrasisidir; bu tarihte burjuvazinin bağımsızlığı üzerine çok mürekkep harcandığını hatırlıyoruz ve belki artık inanılmaz, *Milliyet*'ten Abdi İpekçi de bunların sözcüsü kabul ediliyordu. Fakat tarih artık doğrulamıştır; büyümüş sanayi sermayesi, kendisine atfedilen demokrasiye düşmandı; diktasının önünde engel gördüğü çift meclis, yargı bağımsızlığı, temsili sistem türünden kurumlardan nefret ediyordu. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren komutasında Silahlı Kuvvetler geldi ve bunların hepsini sildi; eylülist anayasa bunları kazımıştır. Eylülizm, bir kazıma işidir.

Fakat eylülizmi bununla ifade etmek çok büyük bir sınırlılık olmalıdır; hatta, Fikret'in ünlü dizesine benzetme ile "kemalizm diye, kemalizm diye,

kemalizmi çiğnediler" demek de yetmemektedir. Bunları asıl yapılmak istenen ve yapılanların yanında çok az sayabiliriz, asıl iş insanları minimize etmek olarak ortaya çıkıyordu; çünkü anayasanın önemliliği dostlarından düşmanlarına bulaşan bir illüzyondu ve çabuk aşılmıştır, halbuki bu topraklardan Niyazi ve Enver, Deniz ve Mahir hâlâ çıkıyordu, çıkış kapılarım kapatmak asıl önemli olandır. Bu ise ancak insana yeni bir insan tanımını kabul ettirmekle mümkündür. Böylesi de son çözümlemede mutlaka sanatı ve edebiyatı ele almak ve bir savaş alanına çevirmek demektir.

Güncel işaretlerin önemi var mı; sadece daha sonraki gelişmelere denk düşmeleri halinde ayrı bir değerleri olabileceğini düşünmek mümkündür. Gününde saptamalar, zamanında hangi duvarların örülmek ve hangi yolların açılmak istendiği konusunda bir liste sağlayabiliyorlar; bu nedenle ispattan daha çok akıl yürütücü rollerini kabul edebiliyorum. Bu çerçevede, ilk baskısının 1986 yılında yapıldığını hatırladığım, Küfür Romanları çalışmamdan aktarmalar yapma gereğini duyuyorum. Demek eylülizmin hâlâ en kızgın zamanlarından söz ediyoruz ve bir iç savaştan aktarıyoruz.

Bir: "Eylülist Rejim, en büyük ve en kolay başarısını sanat ve edebiyat alanında kazandı. Çok kısa bir zamanda ve gerekli fiyatın binde birini bile ödemeden, Türk sanatının sorunsalını, biçemini, biçimim, içeriğini, baş aktör ile aktristlerini değiştirmede çok büyük bir başarı elde etti."1

iki: "Eylülist rejim, 12 Eylül öncesinin tüm değerlerini yasaklamayı temel ilke saydı. Bunların bir bölümü yasalarla, bir bölümünü baskılarla, bir bölümünü tekelci ekonomik zorlamalara gerçekleştirmeye çalıştı. Edebiyat ve sanatta ise 12 Eylül öncesi yaratıları tümden unutturan ve reddeden bir eğilim ortaya çıktı." Öyleyse ve bu saptamalar gerçeğe yakın ise iki tarafta da bir devamlılık var demektir.

Üç: "Latife Tekin ve Ahmet Altan, eylülistler." Açıklamaya muhtaç, "eylülist" tanımını bundan sonraki bölümde ele alıyorum ve şimdi sırada dördüncü saptama var. "Latife Tekin, 12 Eylül döneminde Türk basınında bir övgü kampanyasına konu yapılan iki buçuk kitaptan birisidir."2 Kitapların, kampanya haline getirilmesi çığın da eylülizmin bir keşfi oluyordu; edebiyata bir

---

1) Y. Küçük, Küfür Romanları, İstanbul, 1988, s. 18.
Bu genel referans sayılabilir, bundan böyle işaret etme gereği duymuyorum.
2) "iki buçuk" nitelemesi için kaynakta şu açıklama yapılmaktadır: "Buradaki iki buçuk sözü kitapları değil kampanyanın yoğunluğunu anlatıyor. 12 Eylül döneminde Emin Çölaşan'ın Turgut Özal kitabı, Latife Tekin'in Sevgiii Arsız Ölüm'ü tam ve katıksız kampanyalara konu oldular. Mehmet Aii Birand'ın 12 Eylül kitabı da yarım kampanya ile ödüllendirildi."

darbe saymak durumundayız. Kampanyayı da bir gazetenin değil tüm Bab-ı Âli'nin, buna "Mütareke Matbuatı" diyorduk, ve tüm medyakratların övmesi ve bunu ısrarla yapması biçiminde anlıyoruz.

Dört: "iradi senaryoları yavaş yavaş ikinci plana atmanın zamanıdır. Yaşam fiziktir; yasaları var. a) Koyunların akşam ağıla girmesi için koyunlara irade yüklemeye ve çobanı büyük bir rejisör yapmaya hiç gerek yok. Ağılın kapısı açık ve diğer alanlar kapalı olunca, 'deh-yürü' demek, yeterli olabiliyor, b) Konum önemlidir. Eylülist konumunu bulduktan sonra bakış açısını da benimsemekte gecikmiyor." Bu not da bizi yaratıcıların yaratıldıkları noktasına getirmektedir. Demek ki birinin neden yazdığı sorusu yerini, neden kampanya yapıldığı sorusuna bırakmaktadır. Bilimde ise kendi halinde ve başlı başına cevap olan sorular olduğunu biliyoruz; bu soru böyle bir kategori içine girmektedir.

CİNLERİN PENÇESİNDE

Kuşkusuz hep biliniyordu, fakat E. B. Taylor 1871 yılında yayınlanan Pri-mitive Culture kitabıyla animism konusunu sistemli ve metodlu bir araştırma kolu haline getiriyordu; buna göre animism, ilkel insanların dinidir ve aslında ilk din kabul etmek gerekmektedir. Animismde ruhlar, gezgincidir, bulunduğu vücuttan çıkabilmekte ve canlı veya cansızların içine girebilmektedir. Bu nedenle içine ruh giren taş veya ağaç artık bir kişidir; konuşur ve konuşulur, cinsel ilişki yapılır ve yaparlar, iyileri ve kötüleri var; kötüleri girdikleri insanı tutuyorlar, "possession" ve Dostoyevski, Ecinnilerde, ingilizce adı Possessed, bunu harikulade bir biçimde anlatıyordu.

L. Tekin'e gelince, kitabının arkasını okuyunca 1957 yılında Kayseri'de doğduğunu öğreniyoruz, 12 Mart 1971 tarihinde 14 yaşında olması gerekiyor, Kayseri uyanık bir yerdir, çok yakın zamana kadar Talaş ilçesinde Amerikan misyoner koleji vardı ve bu buralarda bir zamanlar, Ermeni ve Elen-

ler'in yoğunlukla yaşadıklarını haber veriyordu. Mimar Sinan'ın, devşirmedir, buradan olduğu ileri sürülmektedir ve rejisör Elia Kazan'ın buralı olduğu kesindir. Kayseri'de Alacüvek Köyü, L. Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* kitabına mekan olmuştu ve şu aktarma bunu göstermektedir: "Huvat Aktaş'ın bir gündüz bir gece süren yolculuğu, bir öğle vakti Alacüvek Köyü ağılının başında son bulmuştu. Bu kez masmavi bir otobüsle çıkagelmişti köye. Otobüs yol boyunca epeyce toz yutmuştu ama yine de güneşin kızgın ışıkları altında ayna gibi parlıyordu." Bu aktarmayı, hemen izleyeni verebilmek için yapmak zorunda kaldım, şöyle devam etmektedir: "Köylüler, hayatlarında ilk kez gördükleri bu garip şey karşısında ilkin dehşetle irkildiler. Bu şaşkınlık anında dua okuyup sağa sola üfürenlerin, korkudan donuna kaçıranların yanı sıra, otobüsün sağını solunu elleme cesareti gösterenler çıktı." Demek L. Tekin'in köylüleri ilk kez otobüs görüyorlar, korkuyorlar ve üfürüklerle korkularını yenmeye çalışıyorlar, okumuş oluyoruz, ancak köyün ağılına kadar gelen otobüs yolunun ne işe yaradığını anlayamıyoruz. Bu nesir, eylülist darbenin sıcaklığında basılmıştı; bu noktanın görülmemesi ihtimal dahilindedir.

Gerçi aynı L. Tekin, "dağa taşa şeker pancarı ekildi" de diyor; belki şeker pancarının kapitalist bir bitki olduğunu ve mutlaka fabrikaya götürülmesi gerektiğini bilmiyor, o tarihlerde Kayseri'de şeker fabrikası vardı. Fakat neden yazıyor, bilemiyorum, yandaki Ermeni köyündeki Ermeniler'in köye gelip halı işinde çalıştığını da belirtiyor; buna karşın köylüleri, otobüsü görünce donlarına yapıyorlar ve yine okuduğumuza göre radyoya da "konuşan kutu" diyorlar ve bir de uçağı ve köyün öğretmenini "cin" kabul ediyorlar. Gerçeklik mi, tutarlılık mı; bunların önemi yoktur, çünkü bunlara mecburdur. Çünkü Türkiye'yi Afrika'daki ilkeller düzeyine indirmek zorundadır, çünkü insanı küçültmeye mahkumdur. Çünkü eylülizm, bir küçültme işidir.

Eğer eylülizm dindarlığı zorluyorsa, eylülist en ilkel dini seçmektedir. Daha sonra ele alacağım *Gece Dersi* kitabından, L. Tekin'in o sıralarda gizli Türkiye Komünist Partisi ile ilişkili olduğunu çıkarabiliyoruz, 1981 yılı Mayıs ayından itibaren büyük bir operasyonun hedefi olmuşlardı, işkencede ölenlerini hayırlıyoruz. L. Tekin'in bu operasyonlardan emniyete bile gitmeden kurtulması sevindiricidir ancak nesirlerine bakıldığında ne ölçüde kurtulduğu sorusu ortada kalmaktadır. Belki de polise çağrılmamış olsa da işkencenin etkisini, işkence görenlerden çok daha fazla duymuş olması mümkündür. Ey-

lülizm bunu yapmak ve işkencenin olumsuz etkilerini yaymak isliyordu; bir korku jeneratörüdür. Doğrusu, bir eylülist yazar olan L. Tekin'in psikiyatrik çözümlemesini yapmak bizim işimiz değil ancak bu nesirleri çözebilmek için psikoloji ve psi¬kiyatriden yararlanmak zorunlu olmuştu. Kaynakta o zamanın tanınmış öğ¬retim üyelerinden profesörler Rasim Adasal, Ayhan Songar, Özcan Köknel, Engin Gençtan'dan çok açıklayıcı alıntılar bulunmaktadır; baskı karşısında kişiliğin parçalanması ve savunma mekanizmaları düzenlemesinden söz edi¬yoruz. Profesör A. Songar, "büyük sarsıntılar ve heyecanlar karşısında, komp¬lekslerin devamlı baskıları mevcut olduğu zaman, ruhi şahsiyet çeşitli yollar¬dan ızdırap ve sıkıntılardan kurtulma çareleri arar" dedikten sonra "bir ruhi çatışma, conflict, önüne geçilemeyecek ve şahsın adaptasyonunu tamamen bozan bir seviyeye ulaşırsa, artık daha kompleks davranışlara muktedir ola¬mayan şahıs, kolaylıkla intibak edebileceği ilkel davranış örneklerine döne¬cektir" tespitini eklemektedir. Bu bizi, animisme ve cinlere yaklaştırmaktadır.
Psikiyatri bilimi, burada tam uygun bir deyim kullanıyor, "regression", ge¬rileme diyor; Profesör Özcan Köknel, bu halde, bireyin davranışlarının "ço¬cukluk ve gençlikteki duygusal gelişme dönemlerine geri dönmesi" olarak ta¬nımlıyor ve gerileme düzeninde "bilinç alanı türlü korkular, endişeler, ger¬çekdışı düşüncelerle dolar" diye ekliyor, L. Tekin'in nesrine bir uyum görü¬yoruz. Eylülizm, insanımızı kaygılar ve korkular içinde ilkel yaratıklara çevir¬mek istiyordu ve L. Tekin de ilkelliği sevimlileştirme işini üstleniyordu; dün¬yası, ruhlar ve cinlerle doludur.
Referans bilgileri kaynak kitapta var, Profesör Rasim Adasal da yararlı bil¬giyi vermektedir: "ilk insanlar kendilerinde duydukları ruhi halleri canlı ve cansız bütün tabiat elemanlarına da tasarlamışlardır. Bütün tabiat canlı ve ruhludur, insanın organizmasında yeralan iyi veya kötü tabiatlı ruhların ka¬sırga, deprem gibi felaketleri veya bol yağmur, güneş dogması gibi faydalı olayları yarattıklarına inanılırdı. Bitkilerin, dağların ve ırmakların da ruhları mevcuttu." Bütün bunlar, L. Tekin'in, Sevgili Arsız Ölüm nesrine gelebilmek için yeterlidir.
Bir: "O kuşluk zamanı Akçalı'yı eşekler bastı. Önce kuyruğu kesik iki eşek Sat Deresi'nden geçip, yayıla yayıla mezarlığın gerisindeki yamaca doğru tır¬mandı. Onların arkasından bir anda köyün içinde pıtrak gibi eşek bitmeye

başladı. Yüzlerce ayağı yaralı, çulsuz, uyuz eşek anıra anıra köyün içinden geçip mezar lığın gerisindeki yamaçta toplandı. Erkekler, dirgenlerine sarılıp topluca yamaca vardılar. 'In mi gönderdi sizi, cin mi?' diye eşeklere bir iki bağırdılar. Eşekleri köyün başına Sarıkız'ın çıkardığını düşündüklerinden onların yanına bir türlü yanaşamadılar." Çünkü Sarıkız'ın göndermesi, cin oldukları anlamına gelmektedir, çarparlar.

İki: "O gece Sarıkız topuklarına değen saçlarını savura savura yeniden Akçalı'ya geldi. Köylüler Sarıkız'ı ağılın yanından mezarlığa kayarken gördüler, kapılarını kilitleyip içeri çekildiler. Erkekler, 'sürün çıkarın şu cadıyı' diye kadınlara epeyce yalvardılar. Ama kadınlar Sarıkız'ın kendilerinden öç almak için yeniden köye geldiğini, eşekleri de kızgınlıktan köyün üstüne gönderdiğini söyleyerek Sarıkız'ı taşa tutmaya yanaşmadılar. Sarıkız sabaha kadar çırılçıplak elinde kırbaçla eşeklerin sırtında köyde gezindi." Bu ülkede, Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Dursun Akçam da köyü yazdılar; bir karşılaştırma ile herhalde dejenerasyonu ölçmek imkansız olmalıdır.

Üç: "Köylüler zamanla eşeklere alıştılar. Ama Sarıkız'ın korkusundan geceleri dışarı adım atmaz oldular. Erkekler boyunlarına Sarıkız muskaları astılar, geceleri kilit altında kaldılar. Kadınlar, kırk 'salatantünce' okuyup kocalarının yüzlerine üfürmeden uykuya yatmadılar. Ama köpek karı yağana kadar Sarıkız'ı sürüp köyden çıkaramadılar." Bunun, Cumhuriyet döneminde yazılmış en üfürükçü "roman" olduğundan kuşku duyamayız.

Anlaşılıyor, bu nesir cinler ve periler üzerinedir; insanlar bunlarla yaşıyor ve hatta evleniyor ve çocuk sahibi oluyorlar. Üstelik köyde bir öğretmen de var ve köylüler "Minare Kırığı" diyorlar, demek bu öğretmen "kemalist" değil çünkü cinlere ve perilere karşı savaşmıyor, köyde egemen olanlar cinlerdir. Yalnız yine de bu kadar talihsizlik yetmiyor olmalı, L. Tekin bir de bu öğretmeni "komünist" yapıyor çünkü "o sıralar köyde, Minare Kırığı'nın 'komünist' olduğu duyuldu" diye yazmaktadır. Belki de komünist öğretmen de cincidir veya cindir, henüz bilmiyoruz. Bu da az, "roman" ya, L. Tekin'e göre köylülerin birisi pilot olmuş, uçağını sık sık köyün semalarına getiriyor ama bunun üzerinde durmak için yerim bulunmamaktadır. Bizim için önemli olan şudur, komünist öğretmeni bilen köylüler, henüz otobüsü bilmemektedir; işte Mütareke Matbuatı'nın roman saydığı budur.

Bu nesrin kahramanı ise Huvat ile Atiye'nin kızı Dirmit idi; periler ve cin-

lerin yakın arkadaşı olarak tanıyoruz. Bu Dirmit, birden komünist öğretmeni merak edecek oldu, "roman" ya, olabilir ve "rüzgara sordu, bulutlara sordu, kuşlara sordu"; animist olduğu için hepsiyle konuşabilmektedir. Çok sorunca da aldığı cevapları karıştırıyor fakat sonunda bir karara varıyor ki L. Tekin bu kararı bize bildirmektedir. Dört: "Nereden gelip nereye gittiği, gökte nasıl durduğu, onca gürültüyü neresinden çıkardığı bilinmez olan uçağın komünist, komünistin öğretmen olduğunu düşüne düşüne içinde gittikçe büyüyen bir merakla gezindiği yetmiyormuş gibi bu defa da damat, damadın da komünist olduğunu duyunca, işin içinden çıkması imkansız hale geldi. Sonunda komünistin de uçağın da cin olduğuna karar verdi." Demek komünist sanıyorduk, bunları cin tutmuştu; öyleyse işkence hapis ve idam isabetlidir.

DECCALİN ELİNDE

Bir yerde yanıldım ve yanıltım, burada düzeltmem gerekiyor. L. Tekin'in, eylülist TKP tevkifatından kurtulduğunu, emniyete götürülmediğini ve işkence görmediğini not etmiştim. Fakat şizofrenik anlatım dili tercih edilmiş olsa da, gerçek yaşamından bir bölümü yansıttığından kuşku duyulmayan *Gece Dersleri* nesrinde, bunu tekzip etmektedir. Aktarıyorum: "Fısıltılarla gelen sonbaharda yakalandım. Kese kağıdından hiçbir şey çıkmadı. Evimizin arka odasına kapatıldım. Bir ay tutuklu kaldım ve annemden hiçbir haber alamadım. Baş gardiyan ablamdı. Ablama, annemle beni görüştürmesi için yalvardım. Bana annemin gittiğini söyledi."[1] Burada yazılanları okuduğumuzda, dövüldüğünü, işkence gördüğünü de anlıyoruz, "bayıldım" demektedir.

Yalnız *Gece Dersleri* nesrini okumak kolay değil çünkü bir tür kutsal kitap olarak yazılmış, bunu pek çok nedenle çıkarabiliyoruz; bir kez bazı sayfalarda bir tek paragraf var, bazı sayfalar bomboş, bu boş sayfalarda neler yazılı

1) Referans bilgileri için *Küfür Romanları*'na bakılabilir; ayrıca şizofrenik anlatım biçemi hakkında da açıklamalar var.

Olduğunu anlayamıyoruzfakat yine de ben, yazılı sayfalara bakarak en anlamlı ve değerli sayfaların boş olanlar olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında da bu nesirde birkaç kez Gece Dersleri ve birkaç kez de Kur'an sözcükleri ge¬çiyor; her iki grup da italik yazılmışlar, aynı biçimde ayrılmışlar, bundan ay¬kategoriden sayıldıklarını saptıyoruz. Nesirde ilkel ya da gelişmiş pek çok
nı
dinsel ifade buluyoruz, "peri kızıyla ikinci bir cinsel hayat yaşayan zavallı bir köylüye benzerdim, içerden bakılınca" bunlardan sadece birisidir.
Hu nesri, "illegalitenin masal yazıcısı Gülfidân" anlatmaktadır ve Gülfi-dan'ın bir de kod adı var, "Rüzgar". İnisiyasyondan sonra verilmiş fakat, L. Irkin böyle sert bir isim verildiği için illegal örgütüne kızmaktadır, bunu açıkça yazıyor. Yazılanlardan anladığımıza göre Gülfidan veya L. Tekin bu gizli örgüte kandırıldığı için giriyor; aldatılıyor, "şeytan solcular", Gülfidan'ı aldattılar. Bu solcular var ya, kandırırlar; "grev çadırlarında yenen yıldızlı börekler ve fabrika bahçelerine dikilen dayanışma fidanları senin sapkın gönlünün marifetiydi" derken L. Tekin sadece bir örnek vermiş olmaktadır. Başkasını ela yazıyor, "bir gün, yüzünde yaratıcılığın sevinçli izlerini taşıyarak çıkagel-clin ve kocaman caddelerden birine çıkıp beyaz başörtülerimizi asfalta bırak¬mamızı teklif ettin," kabul etmeliyiz, bunlar çok kandırıcı ve şeytanca açılım¬lardır; solcuların işidir. Avlarım böyle avladıkları kesindir.
Kuşkusuz şeytan ile solcu arasında bu bağlantıyı keşfetmek için dahi ol¬mak gerekli değildi; sıkıyönetim belgelerinde sık sık ifade ediliyordu. Birisi var ki, şeytanlığı bile aşıyordu, çok yazıldı, eylülist dönemde herkes biliyor¬du ve benim Davalarım kitabımda ayrıntıyla ele alınmıştır, işte tam bu sıra¬da bir kitabımdan dolayı sekiz yıla mahkum edip hemen Sultanahmet'e gön¬deren istanbul Sıkıyönetim Mahkemesi, benim şeytana pabucunu ters giydi¬recek kadar zeki olduğumu tespit ile bunu karara geçiriyordu. Demek, solcu¬larımız içinde şeytanlar çok ancak şeytandan daha şeytanlar da bulunmakta¬dır. Dolayısıyla L. Tekin'in kendisini örgüte alan solcuyu şeytan sayması ger¬çekçidir; lehine bir noktayı kaydetmiş durumdayız.
Tabii bunlar yorumdur fakat L. Tekin bazı hallerde meramını tefsire bı¬rakmamaktadır; bu nedenle nesrine şunu da düşmüştür: "Bir gün, yüzünde yaratıcılığın sevinçli izlerini taşıyarak çıkageldin ve kocaman caddelerden bi¬rine çıkıp beyaz başörtülerimizi asfalta bırakmamızı teklif ettin. Sen bir dec-

calsın." Böylece L. Tekin kendisini iğfal ederek "Dayanışma" hareketine, bu Türkiye Komünist Partisi'nin legal adlarından birisiydi, çekenin bir "deccal" olduğunu açıklamış olmaktadır.

Deccal'e gelince, A. J. Wensinck *Islam Ansiklopedisi*'nde yazdığına göre, *Kur'an'da* olmayan bu sözcüğün Arapça'ya Aramı dilinden geçmiş olması muhtemeldir ve Süryani dilinde de "yalancı mesih" anlamına gelmektedir. Hakkında şu bilgiler verilmektedir: "Deccal kızılca renkli, kıvırcık saçlı, iri cüsseli, kalın boyunlu ve tek gözlüdür. Tek gözü geniş alnının ortasında sallanan bir üzüm tanesi gibidir. Alnında 'kafir' yazılıdır yahut, başka yerden anlaşıldığı gibi gözünün biri yeşil renkli cama benzer, öteki gözünün yerinde de yırtıcı kuşların tırnağı gibi sert bir tırnak vardır. Deccal'ın ana ve babası da canavar tavsif edilir." Bunlara ek olarak, "büyük bir baştan çıkarıcıdır ve bu hal de onun Mesih'e benzemesinden ileri gelmektedir." Demek, L. Tekin, kendisini iğfal edip illegal örgüte götürenin deccal olduğunu anlatırken, boş yazmamaktadır.

L. Tekin, dinsel bir nesir çıkarmıştır ve ayet yazımını taklit etmeye çalıştığından kuşku duyamıyoruz. Şu da L. Tekin'e aittir: "Sen bir deccaldin. Başkanımızı sabaha kadar duygulu sözler, fısıltılar ve inançla titreyen haykırmalarla etkiledin ve onu çocukları örgütlemeye ikna ettin. Sayısız bela açtın başımıza." Demek solculuk küfür veya küfürden daha öte idi. Çocuklarımızı kandırıyor ve başımıza sayısız "bela" açıyordu; bunlar yazıldığı sırada, General Evren Cumhurbaşkanı, Turgut Özal başbakan ve sayısız solcu, içlerinde L. Tekin'in eski arkadaşları da olabilir, zindanlardadır. Mütareke Matbuatı'nın bu ayetleri kampanyalarla övdüğünü hatırlıyoruz.

Burada, devam etmeden önce, düzeltmeyi düzeltmem gerekiyor; L. Tekin'in tutuklanması ve işkence görmesi bir sanrı, halüsinasyon, hali idi; L. Tekin'in ayetlerinin mealini bulduğumuzda, "anne" dediğinin Türkiye Komünist Partisi, "abla" dediğinin de parti lideri olduğunu anlayıveriyoruz. Artık parti günlerini, tutukluluk ve işkence saymaktadır; "bana annemin gittiğini söyledi" ifadesi, örgütün tekrar yurt dışına kaçtıklarını haber veriyordu.

Gülfidan ya da L. Tekin, örgüt dönemini, yaşamının "rüzgar" günlerini şöyle yazmaktadır: "Ben on sekiz yaşındayken artık ölü bir canavardı hayat bilgim. O örtünün altında öfkeyle kulaklarını ve burnunun ucunu kestim. Annemin elimden üstüme sıçrayan o çekirgeden intikam almak için aşk yü-

Zünden gövdesinden kanlı delikler açtım. Cebinde kulak parçaları ve yarım bir canavar burnuyla dolaşan hüzünlü bir katil gibiydim. Parmaklarım ölü bilgi artıklarına çarpardı sık sık. Ayağım tökezlerdi. Kan kokusunun beni geriye çekmesinden korkardım. Canavarın beyaz örtüyle mezarından doğrulup çığ¬lıklarla üstüme savrulmasından. İçine ürperti atılmış bir kız gibi kirece boya¬nırdım. Soluğum sığınacak yer bulamazdı. Küskün bükülmelerle uçup gitti¬ğini görürdüm. Açık kalan ağzımdan içine nefret dolardı." Hiç şüphemiz kal¬ınıyor, L. Tekin, solculuktan, Kenan Evren'den daha çok nefret etmektedir ve ne yazık bunun kendi güzel yaşamının on yılından, tiksinme olduğunu bile bilememektedir.

Devama gerek var mı, "biz tanımlarla yaşayan robotlarız" diyor ve kendi¬sim ve arkadaşlarını Amerikan filmlerindeki kötülük saçan makinelere ben¬zetiyor. O dönemin her santiminden nefret ettiğim anlıyoruz; en çok da bir ara başlarında taşıdıkları ve âşık oldukları sendikacılardan nefret ediyor; o za¬manlar Kenan Evren de bunlardan nefret ediyordu.1 L. Tekin seminer veren bir sendikacıyı şöyle anlatmaktadır: "Herkes sırasıyla birşeyler fısıldadıktan sonra ellerini öne uzatarak sessizliği sağlıyor, gırtlağını temizliyor, ilahi bir dua okur gibi belinden üst yanını öne itip geriye çekiyor, Kerenski, Kışlık Sa¬ray, Emperyalizm gibi sözcükleri ardı arkasına yuvarlıyor, iki gözünü yere, ayaklarının dibine bıraktıktan sonra bazdan geçip huzurun arkasına saklanı¬yordu." L. Tekin de buradadır. "Her politik yorumunun ardından, halının tüylerine sürte sürte parlattığı gözlerim, yüzüme dikerek kalbimi kazanmak istemesi"; daha sonra hatırladıkça işte bunlara tahammül edemiyor ve "dişle¬rimi sıktım, gözlerinin ışığını parmaklarımın arasında ezdim" yollu yazmak¬tadır. Gözlerini oymak istediği açıktır.

O zaman mı, yoksa cuntayı beklerken mi, bilemiyorum "kaderimin Hazreti Ali'nin küçük oğlunun kaderine benzediğine iyice inandım artık" di¬yordu; demek, Kerbela'yı bir kabus olarak yaşıyordu, önce susuz kalacak ve sonra da kafası kesilecek, büyük korku başlamıştır. Fakat L. Tekin en azın¬dan eylülist cunta döneminde yeteri kadar cüretli davranabiliyor ve kurtulu-

1) O dönemde cunta lideri Evren'in en büyük hasmı aydınlar ve sendikacılardı; sendikalann işçi¬lere yüksek ücret elde ettiğine inanıyordu. 24 Ocak 1980 Kararlan ile işçi ücretlerinde mutlak düşüş dönemi başlatılıyordu; benim daha önceki çalışmalarımda Orta Çağa dönüşü savunan bir "rahibe" dediğim Dünya Bankası iktisatçısı Profesör Anne Krueger, bu kararlann hazırlanmasın¬da etkili olmuştu ve gecekondularda insanlann açlık çekmelerinin nedenini yüksek ücretlerde ve sendikalarda görüyordu. Evren'in konuşmalannda Krueger'in yazılarım hep okuyordum, şu sıra¬da Uluslararası Para Fonu Başkanı birinci yardımcısı yapıldı ve Türkiye ile ilgisini sürdürmektedir.

şunu da yazıyor: "Annesiyle aralarındaki tuhaf ilişki -kocası ilişki olarak adlandırılmasına her zaman karşı çıktı-eylülün onikinci sabahında, sesi, süsü, sisi olan, göz yaşartan, burun sızlatan, Gülfıdan'ın özgün fidanından on yıllık hayat meyvesini kopartan radyo cızırtılarının ve son derece sinematografik ateş kırıklarının bulutları yakmasıyla başladı." Radyodan okunan bildiri ve havadaki uçaklarla gelen 12 Eylül Cuntası artık L. Tekin'in de kurtuluşudur. Bu kabustan bir sonbahar günü çıkıyor; sonbahar da olsa gelen özgürlüğüdür. Bu, insanımızı ezme ve küçültme özgürlüğüdür.

Sanki Amerikan filmi, iyi insanlar rehinecileri öldürüp rehineyi kurtarıyorlar; partinin öldürüldüğü de yazılıdır. "Ne korkunç, ölüşüz yapamıyorum. Ruhumda karşılık buldu kan, o olmayan renk. Ne kadar saf olacak bu gerçek bilmiyorum. O sonbahar sabahından sonra elimde karanfillerle annemin mezarına ittim kendimi." Görüyoruz, L. Tekin'de yine de iyi bir yan ve bir romancı mayası var, Türkiye Komünist Partisi'nin, eski örgütünün, annesinin mezarına, komünistlerin ve solcuların en çok sevdiği kırmızı karanfillerle gitmeyi ihmal etmemektedir; ayrıntı, ancak yaşam da çok zaman ayrıntıdadır.

İDAM SEHPASINDA

Belki de buna "kaba realizm" dememiz yerinde olur, eylülist yazıcılar hep cinden, dinden, mezarlıklardan, ölümlerden ve idamlardan söz ediyorlar; zamanının gerçekleri bunlardır. Buna bir itiraz olamaz; yalnız hep öldürenler¬den yana bir kalpleri var. Öldüreni yüceltip, öldürüleni küçültüyorlar ve böylece insan onurunu ve insan aklını küçülttüklerinin farkında görünmüyorlar.(1) Bu insanı küçültmek anlamındadır. Muhtemelen eylülizm çıktığı zaman dün-

1) "Benim aklım durgunluğa isyan eder. Bana problem verin, görev verin, en çetrefil şifreyi verin, ya da en hassas çözümleme olsun, ben havamı bulmuş olurum. Artık yapay uyarıcılara ihtiyacım kalmaz. Ancak yaşamın boğucu tekdüzeliği beni tir tir titretir. Ben aklın yüceltilmesi için ölüyo¬rum. Benim bu özel mesleği seçmemin, daha doğrusu dünyada tek olduğum için, yaratmamın nedeni işte budur." A. Conan Doyle, Science of Deduction, The Complete Sherlock Holmes, Hamlyn Publishing, 1984, p. 80.

yada ve Türkiye'de egemenlerin hedefinin bu olduğunun farkındaydılar.

Cinlerin pençesine, deccalin elinde, Kafka'nın böceğine indirgediğimiz insanımızı şimdi de idam sehpasında rezil etmek gerekmektedir; bu misyonun taliplisi A. Altan olmuştu ve "romancı" olarak ilk çıkışı bu yoldadır. Benim *Küfür Romanları* bu yolu kesmek için yazılmıştı, on yıldan uzun ve on beş yıldan kısa bir zaman başarılı olduysa da sonra tekrar nesir basmaya başladılar. Bir başka açıdan iyi de oldu çünkü soyutun, somutun zenginliğinde kristalize olacağı önermesi bu bağlamda da kendisini ispat edebiliyordu; artık A. Altan'ın sadece kaba zıtlıklarla kendisini anlatabildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. İlkel, ancak bu da bir dildir.

Buna "grotesk zıtlıklar" da diyebiliriz; solcuları kötülemek için önce karşı modeli, en kaba hatlarla ve gülünç olmasına da aldırmadan çizmek zorunludur. A. Altan'ın Ömer'i, hiçbir estetik kaygıyla olmasa bile bunun için gerekli oluyordu; akıllara sığmayan bir tip ile karşı karşıya geliyoruz. Hem kazanova, hem pardayan hem James Bond, hem Mayk Hammer, hem lejyoner, her milletten bir parça görünse de saf kan Türk'tür. Ayrıca hem rahibe ve hem dansöz olmak isteyen bir solcu ile evli, ışık hızıyla hareket edebiliyor ve tabii her dilden anlıyor. Çok yakışıklı, Misis Perkins bile dayanamıyor, kadıncağız sevişirken "ah öldüm Ömer" diyor, okuyucu bunu bir tahrik elemanı sanadursun, Misis gerçekten ölüyor; aşırı gerçekçidir.

"Sen bana bir armağansın, dedi Misis Perkins. Tanrı'nın bir armağanı.

Odanın içi kapkaranlıktı. Hiçbir şey gözükmüyordu. Karanlığın içinde Misis Perkins'in inlitileri duyuluyordu.

– Çok güzel, çok güzel, Tanrım...

Zamanla Misis Perkins'in sesi de yükseliyordu.

– Ne kadar güzel. Ne büyük zevk. Sonunda büyük bir çığlığa dönüştü;

– Ölüyorum, Tanrım... Çok güzel... Çok güzel... Ömer, çok güzel... Ölüyorum... Birden sesi kesildi. Ölmüştü."

Misis Perkins burada canlı yayın yapan bir spikere benziyor ve açıklamayı ihmal etmiyor; bu, solcuları kıskandırmak ve aşağılık kompleksine itebilmek için özenle seçilen bir yola benzemektedir. Nesrin daha ileri sayfalarında solcuların ne sevişmeyi ve ne de idam olmayı bilmediklerini okuyacağız; karşılaştırma için bu malzemeye ihtiyaç olmaktadır.

Öldüresiye sevişebilen Ömer, öldüresiye silah da kullanmaktadır ve öyle-

si uygundur. Görüyoruz, "Ömer yürümeye başladı, caddeden ayrıldı. Ona kesinlikle arka sokaklarda dolaşmamasını söylemişlerdi. Kendi kendine gülümsedi." Ömer yasak dinlemeyen bir adamdır ve talihsiz iki zenci karşısına çıkmaktadır. "Kafalarında yün bereler olan iki zenciydi bunlar. Birinin elinde bir zincir olduğunu fark etti. Bir 'klik' sesi duyuldu, ikinci zencinin elinde sustalı da açılmıştı." A. Altan'ın yazısına göre Ömer'in burun delikleri işlemeye başlıyor, burnuna kan kokusu geliyor; uzatmaya gerek yok, "zencinin kafatası olduğu yerde şöyle bir kalkıp yeniden betonun üstüne düştü". Kuşkusuz hain zencinin yüzü kan oldu, "Ömer koyu kahve renginin üzerinde kırmızının iyi durmadığına karar verdi", böylece Ömer'de yüksek bir resim kültürü olduğu da anlaşılıyor. Demek bu hain zencinin kanı sarı olsa, yüzünde daha iyi duracaktı; talihsizlik çeşitlidir. Kabul ediyoruz, A. Altan'ın seks fantezileri öldürme hayallerinden kat kat ileridedir, buraya almak istemiyorum, bazı örneklerim kaynak çalışmaya almıştım; orada bırakıyorum. Çünkü bütün bunlar, solcuların aklını başına toplamaları için yeterli oluyor; Ömer'in kariyerinde aşk var, cinsellik var, serüven ve öldürmenin çeşitleri var, zenciler öldürülmek için sıradalar, Filistin yok ama savaş için lejyonlar var, ülke toprağı özlendiğinde güzel Fazıla'nın bedeni var, peki solcu olmak neden, bu soru haklı ve ortadadır. Bunun bir tek cevabı olmalıdır, eziklik, itilmek ve kakılmak solcuların jeneriğini meydana getirmektedir. A. Akan, Ömer ile karşılaştırdığı solculardan birisi olan Necip'i işte böyle yaratmaktadır. Türkiye'de doğa ve toplum, Necip'e.en hain masallarda bile bulamadığımız üvey anneden daha kötü davranmıştır ve Necip de ne olacak, mecburen solcu olmuştur.

Hem O. Pamuk ve hem de A. Altan'da isyancı tipolojisi, eylülist yıllarda Türkiye'ye gelip araştırma yapan Amerikan uzmanlarının yazdıklarına tamamen uymaktadır; seks sorunlarını çözememişler ve hep ezilmişler. Bu nedenle A. Altan, Necip'in ilkokul öğretmenlerini anlatırken, her birini bir üvey anneden daha gaddar yazmak zorunluluğunu duyuyor; birisi "biz seni okuldan atmadık mı, hâlâ ne arıyorsun burada yüzsüz herif diyor ve bir diğeri, "sana söylüyorum serseri herif, hâlâ ne arıyorsun burada" ve bir diğeri de "atın bu iti dışarı" yollu bağırıyor, Necip aklıyla, kafasıyla, kalbiyle devrimci olamayacağı için bu bağırmalara ihtiyaç duyuyoruz.

A. Altan, "bir dağın eteğine kurulmuş olan ortaokul, en yakın kasabadan üç kilometre uzaktı" da diyor; sanki isviçre ve dağın eteklerinde bir ortaokul

kurulmuştur. Türkiye'de dağın eteğinde ortaokul olmuyor, hep kasaba veya ilçe merkezindedir ancak Necip'i okula almamak, okul kapısını yüzüne kapatmak, karda kurtlara terk etmek için uyduruyoruz. Ancak yine de nasıl olursa olsun Necip'i üniversiteye sokuyoruz, ilk yılında üniversitedeki diğer öğrenciler de üvey anneye benziyorlar; Necip'i hiç fark etmiyorlar. Bir tek, belki de yine bir deccal, Fikret, Necip'i görüyor ve Necip'e "köyleri, köylüleri, kimsenin tek başına yalnızlıktan ve çaresizlikten kurtaramayacağını" anlatıyor; Necip derhal anlıyor ve artık solcudur.

Bu ezikler, bu kinden yontulmuşlar, bunlar solcu olmaz da ne olurlar; aslında bunlar solcu bile olamazlar. Ancak çıldırırlar; hepsi yurtlarda kalıyorlar ve buralar aslında sadece birer tımarhanedir. A. Altan, yurt adı altında olsa da böyle bir tımarhaneyi de anlatıyor; burada kediler asılmaktadır. Asılan kedinin boynunda şu yazılıdır: "Bu kedi, sağcılar adına casusluk yaptığı için ölüm cezasına çarptırılmış ve cezası tarafımdan infaz edilmiştir." Bunu yapan bir solcu, A. Altan'a göre çıldırmış bir genç, pek fark etmiyor çünkü çıldırmış bir gencin eninde sonunda çılgın bir solcu olduğunu anlatmaya çalışıyor. Çılgın solcu, kedi için "odama getirip yargıladım, suçunu kanıtlayıp ölüme mahkum ettim" diyor; iddianamelerde benzer öyküler çoktur.

Çıldırmayanlar ise idam olurlar; A. Altan'ın bütün mesajı bunun üzerinedir. Yalnız daha önce de işaret ettim; A. Altan'ın kafası da yazıcılığı da kaba zıtlıklarla sınırlıdır. Kahramanı Ömer'in bir arkadaşı var, herhalde lejyoner, adı Kukutiyo, yazık idam etmek istiyorlar; Ömer'in kurtarması gerekiyordu. Kurtaramadı ancak A. Altan öyle bir yazdı ki belleğimizden hiç silinmiyor; Kukutiyo, tam idam olacağı zaman botunu hatırlıyor ve botu olmadan idam edilmeyi kabul etmiyordu. A. Altan şöyle yazmaktadır: "Botunu göstererek birşeyler söylüyor, kımıldamamak için bütün gücüyle direniyordu. Bir türlü yerinden kımıldatamıyorlardı." Okurken, artık Kukutiyo'yu değil, Samson'u görüyoruz, bir kahramandır, sonunda botunu giyiyor ve aramızdan öyle ayrılıyor; bu destansı idam sahnesini A. Altan'a borçluyuz.

Peki, A. Altan'ın nesrinde Kukutiyo'nun destansı idamına neden gerek var; solcuların idamı bile beceremediklerini göstermek zorunludur. Aslında pek becerikli oldukları bir alan da yok; yurtlarda kedi idam etmedikleri zaman kendi aralarında ölümcül ideolojik tartışmalar yaptıklarını biliyoruz. Çok açık kanıtlarını göremiyoruz ancak A. Altan'ın nesrinden ideolojik tartış-

mayı kaybedenlerin ve "revizyonist" damgasını yemek üzere olanların soyguna gönderildikleri izlenimini ediniyoruz. Necip, Hakan ve Ekrem de, zavallı kekeme Ekrem, bir soyguna gönderiliyorlar; artık küçültmede limite yaklaşılmaktadır ve soygun yeri bir bakkal dükkanıdır. Üçü giriyor, dükkan boş, "dipteki bir masada, boynunda kocaman bir altın madalyon olan tombul bir oğlan" oturuyor ve bundan sonrası tam bir tuluata benziyor; tombul oğlan rahat rahat arkasındaki kapıdan giriyor ve polise telefon ediyor, hepsi kaçıyorlar, Ekrem kaçamıyor ve bekleneceği gibi "birden paniğe kapılarak kendisine sarılan adama ateş" ediyor, idam için gereklidir. Ekrem, hem kekeme, hem beceriksiz, üstelik bir de panikçi; böylece idama hazırlanıyoruz.

A. Altan, bu solcu genci, idamdan önce idam korkusuyla öldürüyor, Kukutiyo'nun tırnağı bile olamadığını okuyoruz: "Bacakları titriyordu, bedeni sık sık ürperiyor, kasları seğiriyordu. Yürüdükçe, korkusu azalıyor, beyni yavaş yavaş yaşamaktan uzaklaşıp ölüyordu. Öleceğini kesinlikle anlayan beyin, bu işi başkalarına bırakmadan kendi kendini öldürüyor, duygularını yok ediyordu." Öyle çıkıyor, idam sehpasının önündeki artık bir solcu, bir insan değil, sadece bir hamam böceğidir. Öyle anlaşılıyor, A. Altan kendi insanından kendi halkından tiksinmektedir.

Yararlandığı kaba zıtlıklarla dolu dil, sadece kendi halkından intikam almasını kolaylaştırmak içindir. Bazı insanları yükseğe çıkarmak, kendi insanını daha büyük bir uçuruma atabilmek imkanını vermektedir.

Romancı kimdir, neden önemsiyoruz; belki de geleceğin tarih yazarı olduğuna inandığımız için edebiyatı ve roman yazarını çok yüksekte tutuyoruz. Hep biliyoruz, Balzac bir kralcıydı ancak bütün yazdıkları Cumhuriyet'i gösteriyordu, yazılarının her sayfasında bütün ilişkileri egemenliği altına alan burjuva damarları duyuyorduk. Balzac'ı büyük yapan, gerçekliği duyabilmesi, kavraması ve yeniden yaratmasıdır; fakat daha da önemlisi, gelişmekte olan gerçek ilişkilere ihanet etmemesidir. Yaşadığı çağın gerçekliğine ihanet eden biri, kendisini yazıcı sanan bir hamam böceğidir. Eylülizm, her banyoda bunlardan onlarca üretme operasyonu olmuştur.

Sevmemek mümkündür, bir asilin bir solcuyu sevmesini beklemiyoruz. Fakat Turgenyev'i hâlâ, *Ham Toprak* romanında, bir asilin ağzına şu sözleri de layık gördüğü için okuyoruz: "Akıllı Kafa! Hem de bilgili! Evet kızıl olmasına kızıl ama bu benim için bir şey ifade etmez; hiç değilse bu adamlarda bir

onur vardır." Sol onurdur; Türkiye solunun, bu meslekte pek çok ödünler verdiğini ve zaman zaman kendi tanımından çok uzaklaştığını biliyoruz ancak yaşamın büyük bir cilvesidir, son kırk yılda sol, kendi tanımına, kendi onuruna, en çok ölüm karşısında ulaşmıştır.

Biz hâlâ Türkiye'nin genç solcularının ölümde buldukları yaşama sevincinin sırrını çözebilmiş değiliz. Hepimiz için ne büyük acıdır; Türkiye'nin genç solculan, ölümlerini zaferleri sayıyorlar ve ölürken gerçekleşiyorlar.

Bu bir gerçekliktir ve dışına çıkmak imkansızdır; bu alanda bir kütüphane olduğunu hatırlayabiliriz.[1] İdamların tanıklarından birisi, Nebi Barlas, "Kadir sanki idama değil de bayrama gidiyor gibiydi" diyor; Ahmet, idam sehpalarının önündeki bildik marşı, "Kahrolsun Emperyalizm!" marşını söylüyordu. Avukat İbrahim İncal, bir başka üç gencin idamında bulunmuştu; kapıdan çıktıklarından boyunlarına ipler geçirilinceye kadar aynı marşı bağırdıklarını anlatıyordu, "neredeyse boğularak öleceklerdi" diye eklemektedir. Nedeni, görevlilerin marşlarını engellemek için üzerlerine atılıp ağızlarını kapatmaya çalışmalarıdır. Avukat Mehdi Bektaş da Necdet'in son anında ve oradaydı, "cellat ipi boynuna geçirmeye çalışırken, o bir boyun hareketiyle kafasını ipin içerisine soktu, etrafa şöyle bir baktıktan sonra "kahrolsun faşizm' dedi", böyle hatırlıyordu.

Peki Kukutiyo? O bir eylülist emirdir. Emir yerine getirilmiştir.

1) Osman Balcıgil, *İdamın Günlüğü*, İstanbul, 1986.
Ayrıca, benim *Küfür Romanları* dışında *İtirafçıların İtirafları* çalışmam da yararlı bilgiler içeriyor.

Üçüncü Bölüm

VAKA-İ GAYRİ HAYRİYE

Birikime bir isyandır, eylülizm birikimsizlerin iktidarı aldıkları bir zamandı, kendisini sürdürebilmek için bir birikimsizler taburu hazırlıyordu, Y. Karakoyunlu bunlardan birisi olmuştur; D. Bilgin, A. Doğan ve M. Yılmaz'ın marifetidir. O güne kadar yazısını gören olmamıştı, D. Bilgin, *Sabah* gazetesinde fıkra yazarı yaptı ve okul arkadaşları roman okuduğundan habersizdiler, A. Doğan, mülkü olan yayınevinde romancı çıkardı. M. Yılmaz, politikada oligarşinin çıkarlarına en yakın adamdı, D. Bilgin ve A. Doğan'ın bakışını da koruyordu ancak kendisi koruculara muhtaçtı, silahlı soldan C. Kavak ve dış kesimden B. Akarcalı yetmiyordu; cehaletle itham edildiği için kitaplı korumaya muhtaç oldu. Halbuki cehalet diktasını kuruyordu ve Yılmaz Karakoyunlu'yu yarattı. Şu anda Trt, Tekel, özelleştirme bakanı ve hiç kuşkusuz bir "Gayri Hayriye" olayıdır.

Bugünkü bilgimizle geldiği aşamada "ordu" demek imkansızdır, silahlanmış sermaye tabir etmek yerindedir; XIX. Yüzyılın başında esnaf sermaye sınıfını temsil ediyordu ve yeniçeriliğin esnaflaştığını söylemek, sermaye sınıfının silahlı bir gücü olduğu anlamına geliyordu. Yalnızca dış savaşlarda hep

perişan olduklarına bakamayız, ülkeyi güçlendirecek her adımı durduracak ve her yenilikçi sultan veya veziri boğacak kadar asker ve silahı vardı; ayrıca yeni ve güçlenmiş bir Türkiye'de yerinin olmayacağını biliyordu, bu nedenle yarın boğulmamak için bugün boğuyordu. Nihayet 15 Haziran 1826 gününde ortadan kaldırıldıklarında, yüzen cesetlerinden Boğaz'ın maviliklerini görmek mümkün olmuyordu; ayrıntıları kitaplarımda var.

O zamanlar konuşlanma bugünün tam tersi idi, Üçüncü Selim, şair, bestekar ve yenilikçiydi, yeni düzen kurma işine, Nizam-ı Cedit, yeni bir ordu kurarak başlamak istiyordu; boğdular. Göçerttiler ancak açtığı yol, "nizamiye", bir kurtuluş ve iyilik kapısı oluyordu; duygulu ve yenilikçi şair Fikret en üç sesi çıkarıyordu, oğlu Haluk'u Avrupa'ya çıkarırken, toptancı bir yaklaşımla, "ne bulursan al" demekten çekinmiyordu; XX. Yüzyılın başlarındadır. Hiç kuşku yok, Fikret'in duası bekleneni vermedi, Akif'in dizesiyle "tek dişi kalmış" Avrupa, Haluk'u da asimile etti ama yine de arayış sürüyordu, kurtuluş ülküsü büyülüyordu, Avrupa ölçülerine göre artık gayri nizami yolları da deneyen yetenekli kadrolar, güvenli katmanlar ve bağımsız sınıflar oluşuyordu; eylulizm bunları yok etme savaşının adıdır.

Savaş bitti mi; hangi savaş bitti ki, savaşın bir tarafın diğerinin iradesini esir alıncaya kadar sürdüğünü kabul ediyorsak, bitmemiştir. Uzun tarihte bu kesit sanıldığından kısadır; bununla birlikte birikimsizler ve yeteneksizler cephesinin daha çok mevzii elinde tuttuğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak ellerindeki mevzide yalnızca korkuyorlar; davranışları kendilerine ihanet halindedir.

Sığınak aradıklarını görüyoruz, Avrupa'da buluyorlar; bütün yetenekleri öldürdüler, bütün birikimleri yok ettiler, Üçüncü Selim'den bu yana her türlü kazanımı kazıdılar ve karşılığında servet biriktirdiler ve şecaat arzederken merd-i kipti sirkatin söyler, sirkatten başka türküleri kalmadı, cehalete methiye düzmeye başladılar, artık haklı ve sığınağa muhtaçtırlar. Öyleyse Avrupa artık korsan limanlarını hatırlatmaktadır.

Fakat "hem giderim hem ağlarım" havasındalar; Avrupa'nın kağıt üzerinde kabul ettiği özgürlükleri kullanılmaz yapan mekanizmaları olduğunu görüyorlar ve bu mekanizmaları tümüyle yerleştirmeden veya yerleştirdiklerinden kesinlikle emin olmadan Avrupa limanına girmekten korkuyorlar, Avrupa'ya mehter adımlarıyla yürüdüklerini tespit edebiliyoruz. Demek özgürlük-

ler sözkonusu olduğunda, Sultan Hamit'ten çok daha vesveseli bir nizam ile karşı karşıyayız. Bu nizamda, Sultan Hamit'e en çok karşı görünenler en yakın duruyorlar; Türkiye'de bilim kapısı, görünürdeki paradoksların arkasında yatan tutarlılıklardadır.

Her yetenek ve her birikim, embriyonik halde güç beslemektedir; bu da bağımsızlığa bir kapı demektir. Eylülizmin kendisini sürdürebilmesi ise bir yandan Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlanmak, Yahudilik burada katalizör misyona sahiptir ve diğer yandan ve daha önemli olarak yeteneksizliğe tapınmakla mümkündür. Sessizlerden erkek şarkıcı, mafya babalarının metreslerinden kadın şarkıcı, kekemelerden konuşmacı, dişleklerden film yıldızı, banker faciası yöneticilerinden bestekar yapılması işte budur; yetenek ve birikime karşı bir intikam savaşı görüyoruz.

Her iktidar, içinde bir intikam hevesini saklı tutmaktadır. Yalnızca servet biriktirenlerin iktidarı, vahşi bir savaşla oturmaktadır.

EYLÜLİST

Eylülizmin açıklanmasını eylülistin tanımından ayrı düşünemeyiz ve daha önceki bölümde, eylülistin irdelenmesini en uygun bölüme bırakmayı önermiştim, yeri burasıdır. Bir başka açıdan da uygun bir yerdeyiz, bir eylülist zincirden söz etmek imkanı var; bağlantıları ve bir eylülistin ancak kendisinden daha aşırı bir eylülist ile huzur bulacağını, korkularını minimize edeceğini gösterebilecek durumdayız.

Yeni tanımlar yapma gereği duymuyorum; tariflerin eski olanları daha geçerli olmalıdır. Tanım, ilk basımını seksenli yılların ortasında yapan *Küfür Romanları* çalışmamda var ve buradan aktarabiliyoruz. Şöyle başlamaktadır: "Üç öğeyi sayabiliyorum. Bir, 12 Eylül öncesinde önü kapalı ve çıkışı olmayan bir konumda bulunması gerekiyor. İki, 12 Eylül ile bir kaybının olmaması gerekiyor. Üç, 12 Eylül ile, 12 Eylül olmasa hiç gelemeyeceği bir yere

gelmesi gerekiyor."[1] Tanımın nesnel olduğunun ve sadece ölçütleri çıkarmayı amaçladığının kabul edileceğini sanıyorum.

Şu eklenmektedir: "Böyle bir kimse eylülisttir, par excellence ve eğer başlangıçta 12 Eylül öncesine karşı olmasa bile zaman içinde eylülist ideolojiyi benimseyerek 12 Eylül öncesi dönemde her türlü kötülüğü bulabileceği bir bakış açısına ulaşır. Maddi koşulları, bakış açısını değiştirir." Demek mümkün olan bilimsellikle bir tipoloji çizmeye çalışıyoruz.

Kaynak çalışmadan üçüncü aktarma tipolojiye vücut bulma amacına yönelmektedir: "Birinci örnek Bakanlar Kurulu Başkanı Turgut Özal oluyor. Tam bir eylülisttir ve giderek belirginleşiyor. Eylülist tanımının üç öğesini de bütün saflığı ile içeriyor. Bir, 12 Eylül öncesinde iktidar içinde fraksiyoner Milli Selamet Partisi'nin seçilmemiş bir milletvekili adayıdır. İktidarın merkezi Adalet Partisi ancak bir teknisyen olarak ve Milli Selamet Partisi için bir sorun olabileceği ölçüde hizmeti kabul ediyor. Türk insanının çok önemli bir kesiminin boy hedefi sayılan bir işveren sendikal kuruluşunun başında bulunuyor; nereden bakılırsa bakılsın, 12 Eylül öncesinde önü çok kapalıdır ve hiçbir çıkışı yok." Özal, tanıma son derece uymaktadır; ikinci olarak, adayı olduğu partinin yöneticileri, başta Erbakan olmak üzere, tutuklanarak uzun süre hapis yattılar, hapisliğin Özal'a dokunmadığını biliyoruz.

Üçüncü tanıma gelince, daha netlikle görüyoruz: "Türkiye'nin yakın tarihinden 12 Eylül'ü çıkarınız, Turgut Özal'ı da çıkarmış olursunuz." Demek T. Özal'a vücut veren eylülizmdir ve bu nedenle, kaynak çalışmada yeralan "Turgut Özal ancak 12 Eylül'e Bakanlar Kurulu başkanı olabilir" ifadesi geçerliliğini korumaktadır.

Bir paranteze gerek var; 27 Mayıs 1960 Devrimi ile kurulan Devlet Planlama Teşkilatı, kuruluş yasası gereği yedek subayları da çalıştırıyordu; içlerinde olumlu değerlendirilenlere sürekli çalışma öneriliyordu, böyleleri çoktur. Özal'a ise bütün isteğine karşın böyle bir öneri yapılmadı çünkü Özal'dan daha yeteneksiz bir mühendis olabileceğine inanılmıyordu, bürokratik yaşamı bunun kanıtıdır. Sonraki yıllarda, eylülist politikalar ve bütün kazanımları yıkmadaki, cehaletten kaynaklanan cüreti nedeniyle bunun aksine bir edebiyat oluşturulmuşsa da yeteneksizliğini en çok Turgut Bey biliyordu; yeteneği ve birikimi olan bir tek kimseyi yanına yaklaştırmadı. Başbakanlık koltuğu-

1) Y. Küçük, *Küfür Romanları*, op. cit. s. 18.

nu boşalttığında bu koltuk için, Y. Akbulut ile M. Yılmaz'ın kendilerini ehil görmeleri ve yarışın bunlar arasında yapılması ikinci önemli kanıttır. Eylülist, kabiliyetsizliğini en çok bilendir. Tek bilgisi, kendi boşluğudur diyebiliriz.

Bir, 12 Eylül yok sayıldığında T. Özal yok olmaktadır. İki, T. Özal silindiğinde M. Yılmaz kazınmaktadır. T. Özal'ın kendisinden daha az yetenekli ve birikimliler ile bir parti oluşturmaya karar vermesinden önce M. Yılmaz yoktur; hiçbir yerde kaydına rastlamıyoruz. Üniversiteyi bitirdikten sonra girdiği hiçbir sınavı kazanamadığı ve bütün isteğine karşın kamu çalışanı olamadığı netlikle saptanabilmektedir; ayrıca üretici bir iş yaptığı iddiası da hiçbir yerde yapılmamaktadır. Üç, eğer hükümet üyesi veya başkanı olduysa olduğu dönemleri, tanım gereği eylülist saymak durumundayız.

Yalnız devam ederken bir yumuşatmaya ihtiyacımız var, yetenek ve birikime karşı savaşın tümüyle bir eylülist pratik olduğunu düşünmemeliyiz, pratik vardı ve eylülizm bunu temel politikalarından birisi haline getirmiştir. Gerçekten de S. Demirel ile B. Ecevit'in bütün politik kariyerleri boyunca, en çok politikadan, kabiliyetli, birikimli ve bu ikisinin zorunlu bir uzantısı olarak dürüst olanları kovmaya özen gösterdiklerini kaydetmek yerindedir; Gresham'ın "kötü para iyi parayı kovar" yasasını,[1] bütün güçleriyle iyi ve yetenekli insanları politika dışına itip en kabiliyetsizlerden bir bölük kurarak uygulamış oldular. Bu, Demirel ve Ecevit'in, her ikisinin de kendilerini politika öncesinde tanıyanlar tarafından kabul edilmelerinden sonra saptayabildiğimiz ikinci ortaklıkları ve misyonlarıdır.

Öyleyse bir sonuca yaklaşıyoruz; Özal, herhalde hem IQ ve hem de birikim ve deneyim açısından kendisinin altında kalanları seçiyordu. M. Yılmaz, bu bağlamda Özal'ı geride bırakmak zorundadır.[2] Bu da daha düşük kaliteli olanlara yönelmek anlamındadır.

1) Merkantilist dönemde iktisat üzerine yazan, T. Gresham, 1519-1579, "bad money tends to drive out good money from circulation" ifadesiyle Gresham Yasası'nı formüle etmişti; Demirel ve Ecevit, "kötü politikacı iyi politikacıyı kovar" adaptasyonunu politikada en sıkı bir biçimde uyguladılar.

2) Kuşkusuz, hem IQ ve hem de oligarşi ile çok iç içe olduğunun ortaya çıkması, "K. Yiğit İfşaatı" hakkında pek çok sayıda yolsuzluk onergesi bulunması nedenleriyle Türk politikasında "vitrin sorunu" denilen bir problemle karşılaşıyordu. Bunu bir yandan "düzmece" yazarlar icat ettirerek ve diğer yandan da Profesör Ergun Özbudun örneğinde olduğu gibi saygın bilim adamlarını merkez komitesi listesine kabul ederek çözmeye çalışmaktadır. Ancak listeye aldıklarını bile başkanlık divanına önermek riskini almaktan çok uzaktır.

FACİA

Değiştirmeye çalışmak, bir yandan da tanıklık yapma imkanını veriyor; kendimi son kırk yılın akışını değiştirmek isteyenler arasında görüyorum. Ne kadar etkili oldum, bunu kimsenin söylemesi mümkün görünmüyor, şu sırada çok sübjektif kalmaktadır; tanıklık ise kaçınılmaz ölçüde sübjektivite içerse de daha nesneldir. Ayrıca her tanıklık değiştirmeye yönelmektedir.

Fakülte ve zaman zaman da gazetecilik arkadaşım Hıncal Uluç, Y. Karakoyunlu ve beni birlikte anan bir hatırasından söz ediyordu, ben hatırlamıyorum,[1] bununla birlikte aynı dönemlerde aynı çatı altında bulunduğumuz doğrudur; tanıklık kabiliyeti yaratmaktadır. Biz Y. Karakoyunlu'yu, Borçlar Kanunu'ndan ezberlediği ibareleri arka arkaya dizen, uzun cümlelerini anlayamadığımız bir arkadaşımız olarak hatırlıyorduk; bir süre sonra Yılmaz'ın da anlatmak yollu bir amacının olmadığını keşfederek rahatlamıştık. M. Yılmaz'ın atamasıyla Millet Meclisi'ne girdiğinde, bir kamu görevi bilerek ve dinleyenlerini anlayamama kuşkusundan kurtarmak için not etmiştim; tekrarlandığını görerek bir işe yaradığım duygusuna kapılmıştım, iyi bir insanlık halidir. Yılmaz da konuşmamanın daha kârlı olduğunu öğreniyordu, konuşmasını azalttığını görebiliyorduk; arkadaşlık yardımı budur.

Böyle kalsa iyi olacaktı ama M. Yılmaz takımını denetleyemiyor ve sık sık isyanlarla karşılaşıyordu; daha bağımlı olacağını düşünerek bakan yapınca, Y. Karakoyunlu'nun konuşmanın hazzından kendisini mahrum etmek istemediği ortaya çıktı. Ayrıca artık bakandı, manivelalar artmış olabilirdi, Mütareke Matbuatı'na güvenmek de isteyebilirdi; ters çıkmıştır. Herhalde ölçüler aşılmıştır, birisi Y. Karakoyunlu haberine "Bakan konuştu kimse anlamadı" başlığını koymuştu;[2] artık Karakoyunlu'nun anlaşılmazlığı saklanamıyordu. Hiç-

1) *Sabah*, 15 Ekim 2000.
2) *Milliyet*, 27 Eylül 2001.

Karakoyunlu!..

Meclis'te üye olsaydım, oyumu Yılmaz Karakoyunlu'ya verirdim... Dengeli kişiliği, edebiyatçı kimliği, engin kültür ve deneyimi ile o koltuğa ne kadar yakışırdı iyi biliyorum...

Ama ilk turun sonunda adaylıktan vazgeçti... Meclis Başkanları kişilik ve kimlikle değil, siyasal taktikler ve pazarlıklarla seçildiği için...

Yılmaz Ağabeyi, geçmişte bir defa daha desteklemiştim.

Gene kaybetmiştik.

★ ★ ★

Mekteb-i Mülkiye'ye gireli daha bir ay olmamış. Öğrenci Birliği seçimleri var. Okul iki grup... Yatılı olanlar, genelde Anadolu'dan gelen çocuklar... Hafiften sağcı... Adayları Sadrettin Yedidağ... Gündüzlüler, biz kent soylular... Hafiften solcuyuz. Adayımız Yılmaz Karakoyunlu.

Kongre başladı. Kongre başkanlığı seçiminde fark attık, bizim aday kazandı. Seçimi de açık ara götüreceğiz demek.

Sonra Yalçın Küçük çıktı kürsüye Karakoyunlu başkan olursa, onun sağ kolu, genel sekreteri olacak... Şu meşhur Yalçın Küçük işte...

Bir başladı konuşmaya... adam anadan doğma hatip... Nasıl keyifli, esprili konuşuyor... biz bayıla bayıla dinliyoruz... Her cümlesi ile karşı kampı yerle bir ediyor, ama sözünü kesen yok. Taciz eden yok... "Kifayet-i müzakere" öneren yok. Yalçın konuştukça açılıyor, açıldıkça konuşuyor... Saatler geçti... O zaman yatılıların takıtığı anlaşıldı... Vakit geçtikçe biz kent soylular birer ikişer eve dönmeye başlamışız... Oysa onların evi zaten orası... Yalçın'ı en çok alkışlayan en çok konuşmaya teşvik eden de onlar değil miymiş meğer...

Yalçın'ın sözlerini bitirip inerken biz şehir çocukları azınlığa düşmüştük bile.

Kongre başlarken fark atan bizler, son oylamada fark yedik. Sadrettin Yedidağ seçildi.

Şimdi Yılmaz Ağabey, Meclis'te Yalçın Küçük düşüncelerinden dolayı hapiste.

Şu feleğin işine bak!

Hıncal Uluç, Sabah, 15 Ekim 2000

Bakan konuştu

Kimse anlamadı

Dil Bayramı nedeniyle Türk Dil Kurumu'nda düzenlenen törene katılan özelleştirmeden sorumlu Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu, yaptığı konuşmada Türkçe'nin yeni nesil tarafından iyi konuşulmadığını, özelliklerinin okullarda iyi öğretilmediğini belirtti. Ancak, konuşmayı dinleyenler Karakoyunlu'nun sözcüklerini anlamakta zorlandı. Karakoyunlu'nun konuşmasından bir bölüm şöyle: "Pekiştirme sanatı, gerek yazıda gerek konuşmada her sıfat kendini takip edenden daha hafif, kendine takaddüm edenden daha ağır nitelikler içerecek şekilde tertip edilebilirse, ancak o ifadelerde sıfatlar silsilesi bir pekiştirme meydana getirebilir."

Milliyet, 27 Eylül 2001

bir gazeteci bu cümleleri aklında tutamaz, herhalde kaydedilmişti, bir cümle aktarmak zorundayım: "Pekiştirme sanatı, gerek yazıtla gerek konuşmada her sıfat kendini takip edenden daha hafif, kendine takaddüm edenden daha ağır nitelikler içerecek şekilde tertip edilebilirse ancak o ifadelerde sıfatlar silsile¬si bir pekiştirme meydana getirebilir." Böylece Y. Karakoyunlu beni doğrula¬maya başlıyordu, aktarılan nesir Yılmaz'ın hiç değişmediğini belli etmektedir; bu tür cümleleri nedeniyle arkadaşımızın hep itilip kakıldığını ve hiç ciddiye alınmadığını hatırlıyoruz. Belki de bu nedenle, D. Bilgin tarafından fıkra yazarı ve A. Doğan tarafından "romancı" yapılmıştır çünkü bunların değere değer vermeleri imkansızdır. Bunu varlıklarını red sayıyorlar.

Teşhis edebiliyoruz, bir intikam var, ancak kimin kimden aldığını saptamak kolay olmamaktadır. M. Yılmaz'a intisap etti, ihtiyacı olduğunu görmüş olabilir fakat parti örgütü değerini anlamıyordu, milletvekili adaylığı için M. Yılmaz bir düzmece ön seçim yaptırdığında, B. Akarcalı ile birlikte listeye yaklaşmaları imkansız olmuştu ancak yine de Yılmaz, Yılmaz'ı kazanabileceği bir yere koydu, buna milletvekili atandı diyebiliyoruz. Bu düzmece ön seçime neden ihtiyaç duyuldu; Yılmaz belki de bu ön seçim oyununu koruma çevresine hiçbir değerleri olmadığını kanıtlamak için yapıyordu, bazı çevrelerde yüksek politika sayıldığını biliyoruz.

Ama ne yazık Y. Karakoyunlu'nun hiçbir politik hazırlığı yoktu, M. Yılmaz'ın atamasıyla saylav ve sonradan da en "asker" bakanı olunca, en küçük eleştiri karşısında gerçek kimliğini ve dilini bulması çok öğreticidir; A. Do-ğan'ın gazetelerinden birisinin bir konuşmasını, "sadece kıçımın altında yerli bir araba var" başlığıyla duyurması ilginç olmalıdır.(1) Bu habere göre Karakoyunlu "altmış beş yaşındayım ve kıçımın altında bir yerli araba var, siz kimi hırsızlıkla suçluyorsunuz" diye bağırıyordu; haberden bir hırsızlık suçlaması olduğunu çıkarabiliyoruz. **Öte yandan *"kıçımın altında var"* demek, *"bir otomobilim var"* anlamını vermektedir; A. Doğan'ın icadı romancının edebiyatı işte budur, layıktır.**

Hiç kuşkumuz yok, eğer bir ülkede A. Doğan "medya kralı" ve M. Yılmaz başbakanlık yapmış bir başbakan yardımcı ise, "romancı" da Y. Karakoyunlu'dur, birbirlerini tamamladıklarını görüyoruz. Bir "network" ile karşılaşıyoruz.

1) Hürriyet, 30 Eylül 2001.

Sadece kıçımın altında yerli bir araba var

BANDIRMA'da yapılan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'nin Ticaret Odaları Konsey Toplantısı'na katılan Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu ile Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan Tanrıkulu; işadamlarının hükümeti ve Meclis'i topa tutan konuşmalarıyla şoke oldu.

Y. Karakoyunlu

Yılmaz Karakoyunlu, "65 yaşındayım ve kıçımın altında bir yerli araba var, siz kimi hırsızlıkla suçluyorsunuz" derken, Tanrıkulu Kemal Derviş'i kastederek "Ekonomi Bakanı'na Anadolu turları attıran siz oda başkanları değil miydi? Şimdi ne oldu?" diye konuştu.

Toplantıda ilk konuşmayı yapan TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, devleti yönetenlerin yaptığı hatalar nedeniyle Türk ekonomisinin büyük bir darbe aldığını belirtti. Hisarcıklıoğlu, "Siyasi Partiler ve Seçim Yasası'nda da gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Zira devlet yönetiminin şeffaf olmasının ve bürokrasinin hantallığının neden olduğu yolsuzluk ve vurgunlar, Türk ekonomisini derinden yaralamaktadır. Son 10 yıldaki savurganlığın bedeli 195 milyar dolardır. Bu yıl da 19.5 milyar dolar israf ettiğimiz görülüyor. IMF'den talep ettiğimiz rakam ise 15-16 milyar dolar. Bu konuda devletten hassasiyet bekliyoruz" dedi.

KARAKOYUNLU SERT KONUŞTU

Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu ise hükümete ve Meclis'e yönelik eleştirilere sert yanıt verdi. Karakoyunlu, "Hiç kimse parlamentodaki milletvekillerini hırsızlıkla, arsızlıkla ve namussuzlukla suçlayamaz. Çünkü onları siz seçtiniz. Hükümetin hiçbir üyesinin bu söylediklerimize karşı itiraz etme hakları yoktur. Ancak olayı bu boyutlara getirirseniz ben buna karşı çıkarım. Ben 65 yaşındayım, eşim de aynı yaşta. İkimizin toplam tahsilleri ve çalışmalarımız 125 yılı buluyor. Bu süre içerisinde topu topu kıçımın altında yerli bir araba var. Siz kimi hırsızlıkla suçluyorsunuz" dedi.

Karakoyunlu, özelleştirmedeki başarısızlığın eleştirilmesi üzerine de 4446 sayılı kanunu suçladı ve bu kanun yüzünden Özelleştirme İdaresi'nin kamu mallarını kamuya mal etme şirketine dönüştüğünü söyledi.

■ Tuna ÇAM-Ahmet PESEN-Erden ÖZCAN/BANDIRMA (Balıkesir), (DHA)

Tahammülümüz kalmadı

TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, Türk ekonomisinin artık üretim, yatırım ve istihdamda azalmaya tahammülü kalmadığını söyledi.

Hisarcıklıoğlu, şöyle konuştu;

"Her platformda dile getirdiğimiz gibi, artık reel kesimin sorunlarına öncelik verilmesinin ve bu sorunların çözümlerine yönelik tedbirlerin uygulamaya konmasının zamanı gelmiş hatta geçmektedir. Talep yetersizliğinin uygulanan ekonomik programda sadece ihracatın geliştirilmesi ile giderilmesi mümkün değildir. Bu nedenle iç talebin belli ölçüde genişlemesini sağlayacak rasyonel tedbirler derhal alınmalıdır." Hisarcıklıoğlu, devlet yönetiminin mutlaka etkin ve şeffaf hale getirilmesinin, kamu yönetimi reformunun yapılması gerektiğini belirtti ve bürokrasinin neden olduğu yolsuzluk ve vurgunlar ekonomiyi derinden yaraladığını anlattı.

Üstelik az olduğunu düşündüklerini de çıkarabiliyoruz; iki örnekle yetinmek istiyorum. Bir, A. Doğan'ın gazeteleri bir ara Y. Karakoyunlu'nun bestekar olduğunu da ilan etmişlerdi, bütün yaşamı boyunca pek çok itilmiş kakılmış Yılmaz, MHP'den M. Gül'ün bir şiirini bestelemiş ve DSP'den Cengiz Güleç de udu ile çalmıştı; demek altmış beş yaşında bir harika çocukla tanışıyoruz. Bütün bunları ilk çocukluğunda yapmayıp ikinci çocukluğuna saklaması gerçekten çok büyük bir buluştu, şakacılığına veriyoruz; ben böyle düşünüyordum ancak kısa bir süre sonra C. Güleç'in ömründe hiç ud çalmadığını ve bu besteden haberi bulunmadığını açıklaması kötü bir sürpriz oldu. Fakat son yirmi yılda çok büyük maddi varlık toplamış olan oligarşi, artık çamurdan adam, yokluktan varlık yapmada sınır tanımıyordu ve belki de "komünizm gerekliyse onu da biz yaparız" yollu konuşan Ankara'nın ünlü valisi Tandoğan ile yarışıyordu. Karakoyunlu "Olayı", oligarşi açısından, "yazar mı, bestekar mı, biz tayin ederiz" anlamındadır.

Bu bir yana, Karakoyunlu'nun, Bilgin-Doğan-Yılmaz işbirliğine teslim olmasından önceki dönemini bilenlerin, kendisine atfedilen bir senaryo ile ilgili pek çok yalanlamaya da şaşırmadıklarını ekleyebiliriz; bu ikincidir ve burada yalanlamaların sadece birine değinmekle yetinmek durumundayız. Bu senaryoda, Varlık Vergisi mağdurlarının Yahudilikten çıkarılıp Ermeni yapılmaları ayıplandığında, gerekçe olarak, Yahudi baş hahamının film çekimi için, bir sinagogu vermediği ileri sürülmüştü; başhahamın bunu yalanladığını okumuştuk. Doğru mu; önemli değil, çünkü başhahamın bu iddialara cevap verirken ileri sürdüğü bir görüş var ki çok doğrudur. Bu şu idi: "Esasen günümüz film teknolojisinde bir sinagogu veya bir Yahudi mezarlığını stüdyoda canlandırmanın hiç de zor olmadığı hepimizin malumudur."[1] Demek burada bir yalan makinesi çalıştırılmaktadır ve hahambaşının Yılmaz'a ve sinemacılarına sinema imkanları konusunda ders vermesi oldukça sevindiricidir, din adamlarının kendilerini yetkinleştirdiklerini görebiliyoruz.

Yalnız her yalan makinesi, umulmadık doğruların ortaya çıkmasına da yol açıyor; beklenecegi üzere Yahudi kökenli işadamı I. Alaton bu tartışmada Y. Karakoyunlu'nun tarafında yeralmıştı, tarihi gerçeklerin bozulmasının bir zorunluluk olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Bunu yaparken de böyle bir filmin yapılması için Y. Karakoyunlu'nun kendisine geldiğini ve bunu Karakoyun-

1) *Hürriyet*, 4 Aralık 2001.

lu, Murat Belge ile görüştüklerini açıklıyordu; açıklamasına göre film projesinin en başı budur. Bu ise bütün falsifikasyon ve karşılıklı yalancılık iddialarından önemlidir; çünkü Y. Karakoyunlu, senarist kariyerine başlarken doğrudan doğruya oligarşiden bir Yahudi iş adamının kapısını çalmaktadır. Demek, Karakoyunlu'nun senarist kariyerini başlatmaya sinemacılar değil Murat Belge ile takviye edilmiş Yahudi kökenli sermaye karar vermektedir. Bu, bizim anlatma kabiliyetimizi çok aşan bir aydınlık durumundadır.

Öyleyse artık bitirebiliriz; bir intikam var, yokluk, varlıktan intikam almaktadır. Bunun için tek gücü toplayabildiği maddi varlıkla oluyor ve bununla bütün değerleri yok etmek üzere savaş yapıyorlar. Bunun için Mütareke Matbuatı'nın yalan makineleri hiçbir sınır kabul etmiyorlar; bunlar arasında Yılmaz arkadaşımızın bir de Varlık Vergisi Vakası'm inceleyerek ortaya çıkarması var, bizler, fakülte arkadaşları, nerede ise "iyi ki Yılmazlar var" demek zorundayız. Fakat diyemiyoruz çünkü bu konuda, bu uygulama sırasında istanbul Defterdarı olan F. Okte'nin yazıp bıraktığı kitap var, en önemli kaynaktır ve bütün ilgilenenler bunu biliyorlar, hepimiz bu kaynağı kullanıyoruz. Demek kimsenin, Varlık Vergisi üzerine A. Doğan'in zevkine göre bir "roman" yazmak için ayrı bir araştırma yapmasına ihtiyacı bulunmuyor; Defterdar Okte'nin vicdanlı anlatımı elimizdedir. Ekleyebiliriz, Vitali Hakko hâlâ hayattadır ve anılarında, ek bilgiler sağlıyor, o günleri yaşamıştır. Üçüncüsü, Amerika'yı yeniden keşfe gerek de olmamaktadır. Demokrat Parti iktidara gelirken en çok "Varlık Vergisi Faciası" sloganım kullanıyordu, henüz israil kurulmamıştı ve etkin Yahudi ve Sabetayist sermayeye hoş geliyordu; herkes bilmektedir. Dördüncüsü, Türkiye'de ne zaman vergi vermeyen sermaye üzerinden vergi alınması önerilirse, aşırı zenginler "yine mi Varlık Vergisi" sözleriyle ortaya çıkıyorlar, kazan kaldırmanın yeni usûlüdür. Demek, Varlık Vergi-si'ni bu şekilde kullanmak bütün vergilerin çalışanlar tarafından ödenmesini propaganda etmek ile özdeştir; Y. Karakoyunlu şaşırtmıyor.

Hıncal, Yılmaz aynı dönemde aynı fakültede idik, konuya göre eksik kalmamalı, Alpaslan ile de aynı dönemdeydi; Karakoyunlu'yu bilenler arasındadır. Profesör Alpaslan Işıklı, bir yazısını böyle bir bilgiyle donatılmış olarak şöyle tamamlamaktadır: "Yılmaz Karakoyunlu, özelleştirmeden ve Trt'den sorumlu devlet bakamdır. Özelleştirme gibi son derece yaşamsal bir konunun yanında, Trt'den yararlanarak senaryolarını yayma fırsatı bulabilmesi çok özel

bir çaba içinde olduğunu göstermektedir. Umarız, sıra çok daha iyi bildiği bir konunun işlenmesine gelir. Banker Kastelli'nin genel koordinatörlüğünü de yapmış birisi olarak yakından bildiği bankerler faciasına da el atarsa, çok daha gerçekçi bir senaryo ortaya çıkarabilir."[1] Profesör Işıklı çok kibar bir üslup seçiyor, yazdıkları "dinimize küfreden bari Müslüman olsa" olarak anlaşılmalıdır; çünkü ülkede en acı ve on binlerce emekçinin tasarrufunun kaybolduğu bir bankerlik faciasında baş yönetici işte bu Yılmaz idi, buna işaret edilmektedir.

Devlet, memurların maaşlarının bir bölümünü tasarruf bonosu olarak ödemeyi tercih etmişti, memur bonoya değil nakite muhtaçtı, bonolarını köşe başlarındaki bankerlere emanet ediyordu, bunlardan birisi çok büyüdü, "Banker Kastelli" oldu, sonra da yanına "genel koordinatör" olarak işte bu Yılmaz'ı aldı; Türkiye'deki büyük mali facialarin birisi budur, bir gün pek çok emekçiyi perişan ederek iflas ettiğini öğrenmiştik. Ama yine de Banker Kastelli hep dürüst olduğunu ileri sürdü, batırıldığını söylüyordu. Karakoyunlu bakan yapıldığında, "arkamdan hançerlendim" yollu demeçler verdiyse de Karakoyunlu, D. Bilgin ve A. Doğan'ın ma-rifeti olduğu için sansür edildi, okunmaması sağlanmıştır. Muhtemelen doğru değildir ancak böyle bir itham ile karşı karşıya olan birisinin Bilgin-Doğan-Yılmaz üçlüsünün karşısına çıkmasını bekleyemeyiz;[2] kendisini yaratanlara, fıkra yazarlığı, roman yazarlığı, senaryo yazarlığı ve bir de bakanlık ihsan edenlere karşı çıkmayacak kadar akıllı biliyoruz. Bu sıfatları hiçbir maliyet ödemeden ihsan edenler, bunların, Karakoyunlu'nun anlaşılmayan ifadesi ile bir "sıfat pekiştirmesi" yapacağını biliyorlar çünkü halkımız hâlâ roman yazarını dürüst ve hak sever kabul etmektedir.

Büyük banker faciası sırasında en sorumlu bir yerde bulunan birisinin vergi faciası üzerine yazması gerçek bir faciadır. Bunun için Yılmaz'ın Banker Kastelli ile ilişkisinin örtülmesi zorunludur ve örtülmektedir. Yalnız arada uyumsuz davrananlar da olduğunu saptıyoruz; iktisat yorumlan yazan Vahap

1) *Cumhuriyet*, 9 Aralık 2001.

2) Yılmaz'ın, Yılmaz'ın en partizan bakam olduğunu gösteren pek çok işaret var. E. Aşık, M. Yılmaz'ı suçlayarak ANAP'tan ayrılınca, Yılmaz derhal Aşık'a yakın olarak bildiği kayırılmış görevlileri işinden atmaya başladı; E. Aşık'ın bu yönde açıklamaları var. Yakın bir zamanda da Özal'ın seksen yedi yaşındaki bacanağını önemli bir göreve atamıştı. M. Yılmaz, "geçinemiyorum" diye kendisine gelen bu eski bakan arkadaşını Yılmaz'ın korumasına havale etmişti; *Hürriyet*, "Yılmaz'ın talimatı, Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu'ya verdiği ortaya çıktı" biçiminde yazdı. *Hürriyet*, 20 Aralık 2001.

Munyar, bir gün Y. Karakoyunlu'nun "Banker Kastelli'nin eski Genel Koordinatörü" olarak adının geçirilmesinden rahatsız olduğunu da haber verdi; Yılmaz, "Yahu Vahap, gazetelere benimle ilgili haber yazarken hâlâ Banker Kastelli'deki görevimle anıyorsunuz" diye üzüntülerini belli ediyormuş, utandığı anlaşılmaktadır.[1] İktisat muhabiri ve yazarı V. Munyar'ın Karakoyunlu'ya "ne zaman Kastelli'yle anılmanızı bastıracak başka noktalara gelirsiniz, o zaman bundan vazgeçilir" cevabını verdiğini öğreniyoruz; doğru bir cevap çünkü Y. Karakoyunlu'nun "roman" yazarlığı, bestekarlığı, senaristliği, banker faciası yöneticiliği dizisinde tek gerçek olan bu sonuncudur. Belki de bütün bu pekiştirilmiş sıfatlar, hem faciayı unutturmak ve hem de aynı zamanda en bağımlı hale getirmek amacını güdüyordu; güçlü bir hipotez olarak ileri sürmek yerindedir.

Bu ise gerçek bir faciadır.

Gerçekten eylülizm, bir intikam operasyonudur.

Bu toplumu bütün değerlerinden yırtıp koparmak için sürdürülüyor ve güvensizliği ve inanamamayı, insanımızın temel hali yapmayı amaçlıyor.

Öyleyse Karakoyunlu vakası, banker faciasından daha acı bir faciadır. Ancak bütün bu ilişkiler ağını en kısa ve en açık bir biçimde yazma imkanını da veriyor; bu açıdan baktığımızda, "Vaka-i Hayriye" olarak düşünebiliriz.

1) *Hürriyet*, 11 Haziran 2001.

Dördüncü Kitap

MÜMBİT HÜZÜN

"*Buralar öylesine güzel ki... Tabii, insanın görmesini bilen, yalın ama kendinden gözleri varsa... Gerçi insanda öyle gözler varsa her yer güzeldir zaten.*"

Van Gogh, Mektuplar (1)

1) Vincent van Gogh, Theo'ya Mektuplar, Pınar Kür çevirisi, YKY, 1996, s. 12

Birinci Bölüm

KARABELA ÖMER

Ulucanlar'ın iç avlusunda, "ring" denilen taşıtta bekliyordum. Önce koyu bir kir kokusu geldi, haberciydi ve arkasından üç kelepçeli getirdiler. Benim eşyam çoktu, onlarınki az; onların ağır bir kokusu vardı. Sonradan adının "Ömer" olduğunu öğrendiğim güzel gözlü genç, karşıya oturanın Ulucanlar'a geldiğinden beri üzerindekileri hiç çıkarmadığını söyledi, demek bir yıldır hiç yıkanmamıştı.

Hep ürküntüyü düşündüm, sadece "korku" değildi ve bir de ağlamak gerekmektedir, korkmuş ve aynı zamanda çevresine ağlayan göz, ürküntüdür. Bu ürküntü idi; "dilenci" diyordu ancak tombalacı da olabilir, iki polisi öldürmekle suçlanıyordu, Karabela inanmıyordu. "Bu zavallı adam öldürebilir mi?" diyordu. Üçü de İstanbul'a Adli Tıp'a gidiyordu; üçüncüsü Özbek asıllı bir Afgan'dı. Az konuşuyordu ancak Türkçe'yi Farsça aksanla telaffuz ediyordu. Ömer konuşkandı.

Adı Ömer, Ömer'in adından ve doğum yeri İskenderun, benim yerimden, ayrıca Balgat'ta oturuyor. Karakusunlar çok yakındır ve eskiden zaman zaman alışveriş yapıyordum. Annesi bizim İskenderun Arap-alevilerinden, göz-

leri saklamıyor; Ömer'in güzel kara gözleri var.

Sekizinci Cadde'de çakmak dolduruyor, çok iyi para kazandığını söylüyor; annesi orada temizliğe gidiyormuş, avukatı da annesinin apartmanından tutmuşlar. Ömer annesini çok seviyor; İstanbul'dan "hemen dönsem" diyor çünkü Ankara'da annesi var, sanki annesi, Ulucanlar'da yaşıyor. Yaşamasa da annesi Ankara'da olduğu için Ömer Ankara'dan uzaklaşmak istemiyor; bu kesin'dir.

Ömer öldürmüş, bıçakla öldürmüş, ancak idam almayacağından emin, çünkü "şahitlerim var, arabama bindirdim, hastaneye götürdüm" diyor. Hem öldürmek niyeti yok ve hem de hastaneye yetiştirmeye çalışmış, kurtulmamış, ama "idam almam" diyor; bir de sarası var. Bunun için İstanbul'a Adli Tıp'a gönderiyorlar, hiç beklemiyormuş, ansızın "gidiyorsun" demişler. Benim için araba çıkarıldığını bilmiyor; ben Ömer'i Ankara'dan İstanbul'a Adli Tıp'a götürmüş oluyorum.

Karabela adını mahpusta takmışlar, anlaşılan seviliyor, kabadayı havası var, ancak inandırıcı görünmüyor; bir yerde jandarmalar ekmek içi tavuk alabileceklerini söylediler, ürküntü, garip ses ve işaretler çıkardı, Ömer anladı, ürküntüyü koruyor, ürküntü, "bana da alın, param yok, mecbursunuz" diyormuş, Ömer kızdı. "Sus" diye kükredi, cebinden annesinin gönderdiklerinden bir deste para çıkardı ve kendisi ile ürküntü için verdi. Özbek de para verdi. Ben hem yola midemi boş tutarım ve hem de şehirlerarası lokantalarda yemem, korunmadır; teşekkür ettim.

Korunmadır, temmuz sıcağını ve ringin çok sıcak olacağını bilerek ceketimi de giymemiştim, müthiş bir ter döküyorum. Bu sözü incelemeye işte bu zaman karar verdim, "dişi tırnaga takmak" nereden çıkmış, Farsça'da benzeri var daha anlamlı, işte ben öyleyim, eşyalarım nedeniyle, ellerim kelepçeli olduğu için düz oturamıyordum, ayrıca insanın elleri kelepçeli olursa ceketini çıkarması mümkün değildir, terden yakınıyordum fakat bu diş ve tırnak ilişkisinden dolayı sanki en lüks uçakta yolculuk yapıyordum. Tahammül edilmez bir rahatsızlık duymuyordum, artık tahammül edilmez olmadıkça rahatsızlık duymamayı da öğrenmiştim. Çok güzel gidiyordum. Herhalde Haymana mezarından uzaklaşmak da beni rahatlatıyordu.

Karabela Ömer, hiç babasından söz etmiyordu. Isparta'ya yerleşmiş, muhtemelen bir Kürt, İskenderun Demir-Çelik'te işçi olmuş, oradan annesini bul-

muş, emekli olmuş, Balgat'ta yaşıyorlar, tek anne tek baba ve tek çocuk, fakat bunun dışında Ömer babasından hiç bahsetmiyor. Annesini seviyor, "Annem Ankara'da, umarım bu gece bakmazlar aynı ring ile dönerim" diyor. Annesi, Ömer'in aşkıdır.

Ben ise meraklıyım, bu arada babasının öldüğünü öğrendim. Bir ara anlatıyordu, "Herhalde öleli çok oldu" dedim, "Yok" dedi, yakında ölmüş, o gece ölmüş, "Öldürdüğüm babamdı" dedi. Hiç heyecan duymuyordu. "Bunalıma girmişti" diyordu, bu sözü en çok varoş halkı öğrenmiş durumdadır, dizilerden bu sözü çok iyi öğrendiler. İşsiz, çok içiyormuş, para yetiştiremiyor, annesinden ve Ömer'den sürekli para istiyor, Ömer sekizinci caddede çakmaklara gaz dolduruyor, apartmanlara da bakıyor, "Ayda dört milyon kazanıyordum" diyor, söylemesinden çok,para olduğunu anlıyorum, kendisi de doğruluyor, babası Ömer'den para istedikçe ve Ömer vermedikçe Ömer'i dövüyor, sarhoş olduğu için de çok dövüyor, o gece de sarhoşmuş ve Ömer'i çok dövmüş, Ömer bıçakla babasını öldürmüş, hikaye budur. Hemen hastaneye yetiştirmiş; "Annem bana şahitlik ediyor" diye ekliyor. Zavallı Anne, zavallı Arabo-Türk kadın, ne yapsın, tek verimi güzel gözlü Ömer'i kurtarmayacak da ne yapacak! Anne, artık Ömer'in annesi değil, koruyucu meleğidir ve bu nedenle Karabela Ömer, belki de benim yüzümden, koruyucu meleğinin mekanından ayrılmak istemiyor, "Yer yoktur, bu akşam aynı araba ile dönerim" diye umut ediyor. Umut, mahpusculugun güzellik uykusudur.

Cebinden bir fotograf çıkardı, iri yarı olabilir ancak şarap yüzlü olduğu kesin, Ömer "babam" dedi. Fotografı ölümünden bir-iki gün önce çektirmiş, gösterdi, gösterirken yüzünde hiçbir acı yoktu, bir sevinç bile vardı, belki babası olduğu ve belki de öldürdüğü için yüzünü sevinç kapladı. Cüzdanından çıkardı, cüzdanına koydu. Cüzdanını cebine indirdi.

Ömer o fotografın çocuğu, fotograf Ömer'in babası değildi. Karabela, babasını cebine koydu. Ring, Gebze Mahpusu üzerinden İstanbul Adli Tıp'a gidiyordu. Temmuz, Ağustos'a yaklaşıyordu.

Temmuz, Anadolu ilahlarından, Ağustos Roma diktatörlerinden birisidir. Topraklarımızda, yaklaşıyorlar.

İkinci Bölüm

LEYLA İLE DURSUN

Gebze Mahbusu
1 Ekim A. Y.

Dün bir slogan ayini izledim.

Benim eski koğuşun havalandırmasında, duvar kenarında yapışık düzen dizildiler. Birisi bağırdı, ayrı bir entonasyonu vardı, diğerleri bağırarak tekrarladılar. Üç kez tekrarlanıyordu. "Ölmez" ve "yeneceğiz" en çok tekrarlananlardı.

Bana çok acıklı geldi.

Çok heyecan verici idi.

Alkışladım.

* * *

Televizyonlar "isyancılar" diye slogan söylüyorlardı. Ben *Sırlar* kitabımın son yazımını yapıyordum.

Yazarken isyan etmek hoş bir duygudur

***

Habib'in İzmir'de toprağa verilişi çatışmalı oldu.

Habib, Nevzat Çiftçi adıyla hapis yatmış, çıkmış.

Yiğit, yakışıklı, sosyalist ve devrimciydi.

Kısa zamanda dost olduk.

Birkaç kez özel tim mezara koymuş, gömüyoruz diye üzerine toprak atmış, yanına kurşun sıkmış, ayağını kırmış, volta attığımızda hâlâ topallıyordu, konuşturamamışlardı. Ulucanlar'da göçürdüler.

Habib'e çok yandım.

Bizimkiler yanmıyor.
Ölen arkadaşlarına sevinen halleri var, gizli, içten,
içgüdüsel seviniyorlar. Belki haklılar.
Çünkü ölürken yaşıyorlar.
Ölerek bu düzeni zora soktuklarını düşünüyorlar.
Sanki genç vücutları ölmüyor, bir atımlık bomba oluyordu.

Akşamüzeri anlaşma rüzgarı esiyordu. "Barikatları" gezdim.
Sınırda nöbetçiler "teftiş" saydılar. Hepsinde oturdum. Sevindiler.

Gece onda anlaşma faksı geldi. Barikatları indirdiler. Ben yatmaya çıktım.
Onlar, Dokuzuncu Koğuş'ta zaferi kutladılar. Rehine memurlar da oradaydı, alkışlarla özgürlüklerine göndermişler, bi-

ze bitişiktiler, sabaha kadar şarkı söylediler.

Uzun tuttular çünkü kızlardan ayrılmak istemez bir halleri vardı.

İsyanda kızlar öndeydi, sınırları kaldırmışlardı. Zaten Türk kızlarının çoğu Türk oğlanlarla evliydi. Evliler birbirlerini buldular, yan yana yürüyorlardı, el ele tutuşamıyorlardı, köylü ahlakları yasaklıyordu. Ancak Dursun, Leyla'nın elini tutabiliyordu çünkü Leyla işkencede neredeyse tümden gözünü yitirmişti, birinin tutması gerekiyordu. Dursun, Leyla'nın gözlerinin işkencede elinden alınmasından dolayı günahsız, karısının elini tutabiliyordu.

* * *

"Ulucanlar şehitleri ölmez" diye bağırıyorlardı. Kısa bir süre önce Paris'ten dönünce, Edirne'nin ardından birlikte kaldığım Ulucanlar beşinci ve dördüncü koğuştan on yazgıdaşım ölmüştü.

Ben mahpusta hep yakınlık duyuyorum.

Öldürülenlere yanıyorum.

"Ulucanlar kahramanlarımız ölmez" sözünü anlamıyorum.

* * *

Sabah her zamanki saatte uyandım.

Her zamanki koşumu ve sabah sporumu yaptım.

Daha uzun yıkandım.

* * *

Çalışmaya başlarken "Carmina Burana" dinledim.

Gebze Mahbusu

3 Ekim A.Y.

Dün *Sırlar*'ın son bölümleri için kartları ve aklımı hazırladım. Şunu hatırladım: Türkiye, her Amerikan buluşmasında önemli işler yapıyor. a) 1959 yılında Eisenhower veda için Ankara'ya uğramıştı, sabah beni aldılar, öğrenci

lideri idim, Çankırı Caddesi'nde birinci şubenin mahzenine kapattılar, gidince bıraktılar. O zamanlar "muhalefet" o kadardı, b) 1991 yılında Bush vedaya geldi, İstanbul'da on iki devrimci solcu, DHKP-C lideri ortadan kaldırıldı. Diyarbakır'da Vedat Aydın yok edildi, c) Şimdi Ecevit, Clinton'ı Türkiye'ye getirmeye gidiyor. Sol tehlikenin devam ettiğini göstermek, Ulucanlar'da on solcunun hayatına mal oldu.

* * *

Türkiye, müthiş bir yasallığı yaşıyor.
Bu, kendi örfi yasasıdır.

* * *

Ben Çaykovski'nin
İtalyan Capriccio'sunu
dinliyorum.

* * *

Balgat
29 Ekim 2001

Sonra tanıdım, "master of ceremonies" Hasan'dı, kısa ve zayıf bir insandı, hukuk okumuştu, yürekli, dirayetli ve dosttu; İzmirli yakışıklı Tarık ile birlikte bizi yönetiyorlardı. İdare'ye ortaktılar ve idare ikisinden bizim olduğumuzdan daha çok memnundu; ne yazık profesörlerin öğrencilerinden bilgisiz olduğu bir Türkiye'de Hapishaneler Bakam Türk esir kamplarında bile esirler yönetime katılmadıkça kampların işletilemediğini bilmiyordu. Sevgisizliği ve yaşamı kurutmayı adalet sayıyordu.

Hasan ile dost olduk, zaman zaman büyük maltada volta atıyorduk.

* * *

Biz güneyli ve biz sınır insanlarının da bir estetiği var, "güzel" Güney'de-dir ve Güney'den gelir, buna inanıyoruz, "Halep oradaysa arşın buradadır" sözünü böyle anlıyoruz. Bizim için bu o kadar öyledir ki Almanya'da mühendislik tahsil eden kuzenime bile görücü usulüyle olsa da Halep'ten gelin getirdiler; biz Arap kızlarının güzelliğiyle endoktrine edilerek büyütülmüştük. Sonradan öğrendim, Leyla bizim Güneyli Arap halkımızdanmış, estetik doktrinimizi doğruluyordu, güzeldi. Dursun da bir iç Anadolu yakışıklısıydı; Devrimci-Sol'dan yargılanıyordu, savcılar idam istese de "müebbede düşer" diyordu, hapiste "düşmek" sözcüğü sevindirebiliyordu.

Hapisin dili terstir.

Ne kadar öldürülürse öldürülsün hapis bir yaşamdır, insansa boğuldukça yaşamın sırlarını çözen bir mucizedir.

Leyla, "Şube'de" görme yeteneğini kaybetmiş, zindanda terörle mücadele şubesine sadece "şube" diyorlar, sözcüğün tek anlamı budur ve Dursun hapiste liseyi bitirmiş, sonra Marmara Basın-Yayın'ı kazandı ve Dursun üniversiteli oldu, hep seviniyorduk. Ancak benim asıl sevincim Dursun'un Leyla'ya bakışı idi; sanki taş duvarları aşka' dönüştürüyordu. Koğuşunda ne yapılırsa Leyla'ya götürürdü, bana ne gelirse "seninki ayrı, bu Leyla'nın" derdim, hiç kuşkum yoktu ancak "bak Leyla'nınkine dokunmayacaksın" diye ekliyordum, dokunmayacağını ve kendininkini de Leyla'ya götüreceğini biliyordum, ancak ben de bundan haz duyuyordum belki bir ayindi, aşkından pay çıkarıyordum. Hapisçilik paylaşma işidir, belki de aşkın saf ve büyük olanını paylaşıyorduk.

Hapiste en çok erkeklerimizin kızlarımıza aşkından mutlu oluyorduk. Kim bilir, belki da taş duvardan intikam alıyorduk.

Ben hapiste en çok avukat gününde yaşadığımı duyuyordum; Gülçin hepsine geliyordu. Eylem hiç aksatmıyordu, bazen Fikret katılıyordu. Suat düşüyordu, Kürt avukatlar tur atıyorlardı fakat asıl önemlisi kızlar ile erkeklerin avukat görüş yeri aynıydı. Avukatlardan çok birbirlerini görüyorlardı. Bir köşede Dursun, durmadan Leyla'ya haftanın gazete ve dergilerini okuyordu; çünkü şubeden beri Leyla'nın gözleri görmüyordu. Belki de Dursun,

içinden Leyla'nın işkencecilerine teşekkür ediyordu çünkü başkasını rahatsız etmemek ve ancak okuduklarını Leyla'ya duyurabilmek için Leyla'ya sokuluyordu. Mahpusun, köylü ve yasaklayıcı ahlakında yalnız bu yakınlığa cevaz vardı. Dursun, önce yoldaşı, sonra karısı ve şimdi aşkı Leyla'ya sokularak okuyordu.

* * *

Ben en çok dans eden, gülen ve aşk halinde insan yüzüne sevinç duyuyordum. Insana çok yakışıyor ve çocukluğumu gözümün önüne getirdiğimde kendimi hep bu yüzleri çalarken yakalıyorum. Avukat günleri, benim hırsızlık günlerimdi.

* * *

Şimdi hepsini özlüyorum.
Özlediklerimin bende yaşamalarını istiyorum.
Çünkü ben onlarda yaşıyorum.

Üçüncü Bölüm

İKİ AYDIN

Orta ayar bir barın tuvaleti büyüklüğünde bir yerdeydik, on iki candık, tavana yakın bir yerde küçük bir pencere vardı, camı kırıktı, içeriye kar düşüyordu; bazen tırmanır pencereden uzağı seyrederdim, suların ötesinde Haydarpaşa Lisesi görünüyordu. Sultan Hamit'in özenle büyüttüğünü sonradan öğrendiğim devasa pencerelerini görüyordum, yıllar önce otururdum, çocukluğumda Haydarpaşa Lisesi'nin pencerelerinden güneşin batışını izlemeye doyamazdım, dünyada güneş en güzel buradan batar diye düşünüyordum, bir de Polatlı bozkırı eklenirse hâlâ öyle düşünüyorum, üşüyorduk, on gündür açtık, kendimizi kapatmıştık, açlık grevinde ya da ölüm orucunda canlar acıkmıyorlar, insanoğlunun acıkması yemeyi reddettiği zamanlardır, acıkıyorduk, sadece turşu vardı, kurabilmiştik, birkaç bidondu, sabah öğle ve akşam üç öğün idareli olarak biber ve domates turşusu yiyebiliyorduk, candaşlar bağırıyorlardı, dışarıda ana-babalar bekliyorlardı, "analar-babalar evlatlarının yanına", ben en çok buna gülüyordum, insan annesini babasını böyle bir yere layık görür mü, güldüğümü gizliyordum çünkü yerlerini bilmiyorlardı, geceleri Veli'nin astımı tutuyordu, gözbebekleri fırlıyordu, gözbebekleri

çaresizlikten ağlıyordu, insanın gözbebekleriyle ağlamasına ilk kez tanıklık ediyordum, karanlıkta görüyordum çünkü ışık kesilmişti, hu nedenle ancak sabah okuyabiliyorduk, kapılarda barikatlar vardı, ama her an girilebilirdi, bu coptan geçirilmek demekti ama köylü çocuğu Veli sabahları hem okuyor ve hem de konuşabiliyordu, "Vietnam'da siyasi mahkumlara çok kötü davranıyorlar" diyordu, anlatıyordu ve kendisine yapılanları görmüyor ve kendisini bilmiyordu. Ben kendini bilmemeyi, yaşadığını görüp anlamamayı işte böyle öğrendim. Aslında "öğrendim" demek çok abartmadır. Burada gözledim. Bu daha yerindedir.

Bu sözcüğe, "yabancılaşma", itirazımı başka bir yerde kaydetmiştim, "alienation" sözcüğünün piyasa çevirisi olmalıdır; belki "öteki" daha doğrusudur, belki "öteki" ya da "başka" oldukları için kendilerini bilmiyorlardı, varlıklarına, eylemliliklerine, yaşadıklarına teorik olarak bakamadıkları için "öteki" idiler ve kendilerini göremiyorlardı, böylece analiz ediyorum ama yine de yeterli olduğunu düşünemiyorum. Oysa bu büyük bir eksikliğimizdir, kendimize teorik olarak bakamamak, eylemliliğimizi kavramlaştıramamak, kavram ve teori dendiğinde hep yabancılara bakmak; daha da önemlisi, teori, kavram ve model dendiğinde hep öteki repertuara dayanmak, hâlâ temel karakterlerimizden birisi durumundadır. Bunu "aydın" kategorisinde de görüyoruz ve aydın dendiğinde Sartre'dan başlıyoruz ve Sartre ile bitiriyoruz; bu, kendimizi ve aydım bilmemekle özdeştir..

Öyleyse şu soru gereklidir; Sartre ne yaptı da "aydın" oldu veya aynı anlama gelmek üzere hangi aydın tanımına göre Sartre'a aydın diyebiliyoruz, belki de kendimize bakabilmek için bu soru vazgeçilmezdir. Şöyle de söyleyebiliriz, bir yanda İsmail Beşikçi ve Bilgesu Erenus ve karşısında Jean Paul Sartre, böyle bir planda hâlâ Sartre'a aydın diyebilir miyiz; Sartre düşüncesi uğrunda hangi riski aldı, hangi zahmete katlandı, nelerden vazgeçti ve ne ölçüde sürdürdü, bunları düşünmeden Sartre'ı örnek bir aydın saymak imkansızdır. Ayrıca Sartre'ı gerçek boyutuna indirgemeden örnek aydınımızı görebilmek de imkansızdır ve göremediğimizi tekrarlıyorum. Demek Sartre, aydınımızı görmemizi engellemektedir.

Böyle düşünmekte yalnız olmadığımı biliyorum; Amerikalı dilbilimci-filozof N. Chomski, bir incelemesinde Batı dünyasında aydının tükendiğine işaretle Lord Russell'ı Batı'nın son aydını olarak niteliyor. Lord Russell 1970 yı-

lında göçmüştü ve Sartre'ın adını anmayı hiç düşünmüyordu; bunun son derece doğru bir saptama olduğu yollu düşüncemi tekrarlıyorum. Doğrudur, Russell'ın felsefesi ve dünya görüşü benim çok uzağıma düşmekle birlikte, Batı'da saptayabildiğimiz sondan bir önceki aydın olabilmiştir; çünkü bir gün ansızın, nükleer silahlanmanın insanlığın önündeki en büyük tehdit olduğunu düşünmüş ve bundan sonraki bütün çabasını ve yaşamını bu tehdidi ortadan kaldırmaya ayırabilmiştir. Bir filozof olarak kendinden bu rütbenin alınmasına, bir başbakan torunu olarak sokaklarda sürünmeye, kaçık muamelesi yapılmasına ve hapis ile tazyik edilmesine aldırmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraya kalan çeyrek yüzyıllık ömrünü sadece ve sadece bu davaya ayırmış ve arkasından kaç kişi geldiğinin hesabını hiç yapmamıştır. Russell aydındır ve Russell'ın yanında Sartre sadece ve sadece Saint Germain kafelerinin magazin malzemesidir.

Batı sözkonusu olduğunda benim Chomski'nin saptamasına ekleyeceklerim var; Russell'ın felsefesi kadar Chomski'nin dil bilim teorileri de benim uzağımdadır; ancak bu, Chomski'nin Batı'nın son aydını olduğunu görmeme engel olmamaktadır. Burada önemli olan nokta, Sartre'ı örnek-aydın saymanın aydın kategorisini bulandırmasına karşılık, Russell ve Chomski'nin aydın tanımının netleşmesine katkıda bulunmalarıdır; ayrıca Chomski'yi büyük aydın saymamız da tek başına Yahudi kökenli bu Amerikan bilimadamının, İsrail'in ırkçı ve terörist politikalarının hep karşısında durmasından kaynaklanmamaktadır. Bu var ancak asıl duruşu bunun çok ötesindedir ve kısaca analiz etmek istiyorum.

Russell, nükleer silahları ve silahlanmayı insanlığa yönelik en büyük tehdit görürken, yıllar sonra Chomski de benzer bir keşif yapıyordu ve bir büyük tekelistan'a dönüşmüş Amerika Birleşik Devletleri'nde medyayı insanlığın önündeki en büyük kanser yumağı olarak görmeye başlıyordu, genesis buradadır. Eğer düşünen bir yaratık bir tarafta insanlık ve bunun karşısında insanlığı, bireyi, kişilikleri ve tüm özgürlükleri tehdit eden bir tümör görürse, yapacağı tümöre karşı savaş açmaktır. Chomski bunu yapmıştır ve yaptıkça Amerika'nın övündüğü lenguist-filozof olmaktan uzaklaştırılmış, bütün sıfat ve rütbeleri alınmış, öksürüklerini bile makale sayan akademik çevreler "eksantrik" damgasını yapıştırmakta gecikmemişler ve bütün yayıncılar sırtlarını çevirmişlerdir; Chomski'nin bunları umursamadığını biliyoruz.

Chomski şimdi sadece Kanada'daki bazı radyolardan veya adı duyulmamış yayınevlerinden sesini duyurabilmektedir ancak aydın savaşma devam ediyor ve güvenle izliyoruz. Bir benzerini görmüyoruz.

Özetleyebilir miyim, Batı'da aydın bitmiştir. Aydın topraklarımızdadır, bizde Bilgesu ve Beşikçi var ve bazen "tüm-aydın" ve bazen "hepimiz" kavramlarını kullanmak istiyorum, kısaca gösterebilmeyi umut ediyorum, aydın kavramını zenginleştirdiler. Kuşkusuz Chomski, Beşikçi ve Bilgesu'yu bilmiyor ve bilse aydının yeni toprağını sevinerek tespit ederdi, ancak bu önemli mi? Hiç sanmıyorum. Bazen günlük notlar alıyorum, bir arkeolog olmayı düşlüyorum, toprağın altından çıkardığım ve kırıklarını ihtimamla restore ettiğim testinin beni bilmemesini istiyorum. Bir veteriner olabilirdim, sağlığına kavuşturduğum bir hayvan beni bilse de bildiğini yazamaz; bu bana daha insani gelmektedir. Orman mühendisliği de bir düştür, ağaçlar kendisine bakanı belki bilmiyorlar; ben hep ötekilerce bilinmenin pek de gerekli olmadığını ve zaman zaman da yoksullaştırıcı olduğunu düşünüyorum. Bunu hem Beşikçi'de hem Bilgesu'da hep gördüm; bilinmek için parmaklarını oynatmadılar ve çok zaman bilinmeyi kabul etmediler. Demek aydın kendisini bilen ve kendisinin bilinmesini reddeden yaratıktır; başka örneklerin de yardımıyla hepimizden çıkardığımız sonuç budur.

Beşikçi hocamızın Batı dünyasından kendisine layık görülen büyük miktarda dolar yüklü ödülleri nasıl reddettiğini hep biliyoruz. Zindanında ziyaretine gelen heyetleri de engin kibarlığı olmasa kabul etmeyeceğinden ben eminim; ben yapabilir miydim, bu soru gerçekçi olduğu için yaptıklarının önemini kavrayabiliyorum. Bilgesu'nun ise başka özelliklerinin yanında olağanüstü bir sesi olduğunu hep duyuyoruz, çok ender zamanlarında bana yıllar öncesinde kendisine her işi bıraktığında "dünya çapında bir şarkıcı" yapma vaadinin geldiğini söylüyordu, bazen zor anlarında, "kabul etseydi" dediğim olmuştur. Ancak şimdi demiyorum, çünkü "dünyaca ünlü" olsaydı, bu¬günkü olmayacaktı ve daha önemlisi bugünkü Bilgesu'yu bile bilemeyecek, bilse de anlayamayacaktı. Bugünkü ve "öteki" ile ayrı dünya ve iki ayrı yaratıktır. Ve şimdi "öteki" bugünkünü ezmek için yaratılıyor ve kullanılıyor; dolayısıyla Marx'ın Capltul'de işaret ettiği "meta fetişizmi" süreç ve kavramına yakın bir durum ile karşı karşıya geliyoruz.

Başka yerde çok ele aldım, yeri burası değil, biliyorum, yalnız anlatımım-

da tek yanlı vurgu olmaması için açmak zorunluluğunu duyuyorum ve şu anda "dünyaca ünlü" olanın olamayacağı sonucuna doğru yaklaşıyorum. Burada iki örnek yeterlidir; birincisi artık benim aydın çözümlemelerimde bir tür şamar-çocuğu haline gelen Yaşar Kemal'dir. Kısaca şöyle söyleyebiliriz; dış dünyada tanınmaya başlar başlamaz, aydın olmaktan çıkışa geçtiğini görüyorduk. Sonunda aydının yerli ve yabancı düşmanları zaafını iyi gördüler, "dünyaca ünlü" sözünü Yaşar Kemal'in afyonu olarak kullandılar ve uyanma ihtimalini gördükçe bu afyonu veriyorlar ve artık uyanması imkansızdır. İkincisi Soljenitsin'dir ve belki hatırlayanlar var, Nobel Ödülü aldığı zamanda da ben Soljenitsin'in yazar bile olmadığını ileri sürüyordum ve hâlâ aynı görüşteyim. Ancak yakın zamanlarda Amerikalılar da Soljenitsin'in yazar olmadığını ileri sürüyorlar, bazıları "Yazardı, yazmayı unuttu" diyorlar; bunun bir nedeni ve bizim aydın çözümlememizde bir yeri olmalıdır. Çok açık bir yeri var, Soljenitsin, "dünyaca ünlü" sayıldığı sırada, bir Sovyet muhalifiydi ve Amerika, Sovyetler Birliği'ni yıkmak istiyordu; Sovyet düşmanlarını güçlendirmesi gerekiyordu, once ünlü yaptı ve sonra Nobel Ödülü verildi. Fakat artık Sovyetler Birliği yok ve bu arada Soljenitsin'in bir slavofil, bir Rus milliyetçisi olduğu ortaya çıktı; Soljenitsin, Batı'yı ve Amerika'yı Rusya'nın düşmanı olarak görüyor ve anti-Amerikan bir konum sahibidir. Öyle mi, bu durumda "dünyaca ünlü" sıfatını ve daha önce verilen bütün madalyalarını geri almak elzemdir; artık Batılılar için Soljenitsin eksantrik ya da bunaktır; öyle görülüyor ve gösteriliyor.

Yanlış anlaşılmak istemem, doğrusu her ikisinin de "dünya ünü" yerindedir ve bu konuda bir eksiklikleri olduğunu sanmıyorum. Önemli olan hem bunu kazanmak için hareket etmemek ve hem de bunu küçümseyebilmektir; ün ayaklardaki prangalar türünden kırılıp atılmak içindir, bunları görebiliyoruz. Çünkü ün de bir çıkar ilişkisidir ve aydının temel karakteri çıkarsızlığıdır, şimdi buraya geliyoruz. Bir de artık her tekelistanda sadece tekellerin adamlarının "ünlü" sayıldığını görüyoruz; dolayısıyla ünü tekellerin adamı olmanın bir karinesi sayıyoruz. Bunun dışında kat kat baraj örülmektedir, yine de kısaca değinmek gerekiyor, barajları da hiçbir işe yaramamaktadır.

Tekrar Beşikçi'ye dönüyorum, birlikte kurduğumuz Özgür Üniversite'nin ilk açılış dersinde hep birlikte dinlemiştik, bu görkemli açılışta İsmail Hoca ders ve bir rastlantı Bilgesu da konser veriyordu; kaymakam olacaktı, yine

rastlantı, Bilgesu da bu mümtaz fakültenin eski mezunlarından birinin kızıydı ve dünyaya bir kaymakam kızı olarak gelmişti ve Beşikçi, bir Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi olarak Doğu'da staja gitmişti ve staj-ilçenin kaymakamı geleceğin kaymakamını bir köye götürmüş ve köylülerimizle konuşuyorlardı ve o gün İsmail'i yaşamını değiştirecek bir sürpriz bekliyordu, köylülerimizle bir tercüman aracılığıyla konuşmuşlardı. Köylülerimiz Türkçe konuşamıyorlardı ve her zaman soran ve araştıran bir kafaya sahip İsmail tercüman aracılığıyla köylülerimize sormuştu, "hangi millettensiniz" ve hepsinden "Türküz" cevabını almıştı ve işte bu Türkçe bilmeyen köylüler gerçeği, İsmail Beşikçi'nin önüne bir soru olarak dikilmişti, bu mümtaz bilim ocağının iyi bir öğrencisiydi ve topraklarımızda hep Türklerin yaşadığını ve hep Türkçe konuştuklarını öğrenmişti, öğrendiklerine güvenmeyi de öğrenmişti, yine de şaşırdı ve gerçeği soru olarak ele aldı ve güzel ömrünün belki on altı yılını, bu soru için, zindanlarda geçirdi. İsmail, kendisiyle çelişen bu gerçeği kendi halinde bırakmadı, sormadan edemedi, araştırmaya başladı ve düşüncelerine göre davrandı; bundan sonra Doktor Beşikçi için sadece bu soru ve bu soruya göre davranmak vardı. Bulduklarını ve doğru bildiklerini halkına anlatmak bir tutkudur, bu İsmail'de var ve İsmail aydındır.

Kaymakam olmadı, araştırdı, yazdı, bu topraklardaki bu bulanık ve kendi içinde çelişik vakayı ortadan kaldırmaya çalıştı; ne yaptıysa kafasının içindeki soruların çözümü için yaptı, yazdı ve konuştu ve sonuçlarını hiçbir zaman hesaba katmadı. Tercüman aracılığıyla sormuştu ve "Türküz" cevabını almıştı, "benden daha iyi bilirler" demedi, gerçeği aradı, işkenceci polis "sana ne oluyor, suratına bak, sarı, sen Türksün, ben Kürdüm, ben karışmıyorum, sen niye karışıyorsun" diyordu, suratına vuruyor ve işkenceyi arttırıyordu, dönmedi, bir ara Atatürk Üniversitesi'nde hoca oldu, komplo ile rapor düzenleyip üniversiteden çıkartan hocalar da Kürt idi, kırılmadı çünkü büyük aydın Beşikçi'nin yaptıklarının özünde Kürtler ile bir ilgisi yoktu; Beşikçi soru soruyor ve aldığı cevaba göre hareket ediyordu. Beşikçi artık bir biçim idi ve hem zahmet ve hem nimet ile hiçbir alakası yoktu; nimet de zahmet de eninde sonunda bir çıkar ilişkisidir ve inancının yoğunluğu Beşikçi'yi çıkardan koparmıştı, nimeti reddedebiliyor ve zahmeti duymayabiliyordu. İşte bu kapsamda da Sartre hiçbir zaman buna ve Beşikçi'ye yaklaşamadı, hedonizmden kopamadı ve hiçbir zaman bir Don Kişot işareti veremedi ve aydında bu

işareti aramak durumundayız.

Fakülteye benden iki yıl sonra geldi, geldiğinde bir ışıltısı vardı, sürgün ve hapislerle doldurulan uzun bir aradan sonra yakın bir zamanda tekrar buluştuk, zaman ve zahmet yalnızca ışıltısını arttırmıştı, saçıyordu, bana hiç değişmemiş geldi, her zaman hayran olduğum mantığı sanki daha da bilenmişti ve şimdi susuyordu. Susuyordu ve aslında en büyük hücumunu yapıyordu; susmanın da hücum olacağını görebilmeyi Beşikçi'ye borçluyuz.

Bir noktada yine yanlış anlaşılmak istemem, pek çok noktada birlikte düşünüyoruz ancak belki çok önemli bir noktada ayrı yerdeyiz. Konuşmamız bu ayrılığı saptadı ve beni bunları yazmaya yönelten nedenlerden birisi de bu ayrılığı tespit etmiş olmamızdır; ayrılık gürbüz anlatımların proteinidir ve demek ayrı değerlendirme gözlemi Beşikçi'nin verdiği büyük örneği daha netlikle görebilmeme yardım ediyordu, öyleyse aktarmak zorundayım. Şöyle önemli bir kimlik ve kişilik arayışından sonra Kürtler içindeki bozulmada birleşiyoruz, politik söylemin dinselleştirilmesine de her ikimiz birlikte itiraz ediyoruz, birleştiğimiz noktalar sayılmayacak kadar çok ancak İmralı Discours'u konusunda ayrılıyoruz. Hoca bu discours'un, kişilik ve kimlik arayışında önemli mesafeler kaydetmiş Kürtler arasında bir bozulmaya neden olacağını düşünüyor ve net bir karşı duruş alıyor; ben ise hem bu discoursu doğru buluyorum, bir aşamaya ulaşılmıştır, bu bir ihtiyaçtır, böyle düşünüyorum ve hem de bazı Kürt Şefleri'nin tümünü bana bağlamasını ölçüsüzlük saymakla birlikte kendimi böyle bir discours'un düşünsel hazırlayıcıları arasında sayıyorum. Bozulma teşhisinde de kesinlikle birleşmekle birlikte ben bozulmanın çok daha önce başladığına işaret ediyordum ve hâlâ aynı değerlendirme noktasındayım; çok daha eski tarihli bozulma saptamalarımın büyük hoca tarafından da izlendiğini görüyordum ki bu ayrıca önemlidir. Daha da önemli olan ise şudur; şimdi Beşikçi tıpkı başlangıçtaki kadar düşünce ve inançlarının adamıdır ve bozulan ve bozulmayı genişleten yapı ve kadrolardan uzak durmaktadır.

Beşikçi, sadece ve sadece inançlarına göre ve kesinlikle çıkarsız davranmanın mükemmel örneğini vermektedir; yaptıklarını ve zahmetleri, bir birikim veya kariyer saymamakta, HADEP'ten veya Diyarbakır Belediyesi'nden uzak durmaktadır. Her ikisi de ortak bozulma teşhisini kesinlikle doğrulamakta ve tam bir "öteki" davranışı ile Beşikçi'yi hiç tanımadıkları izlenimi vermektedir-

ler; Diyarbakır'a uçaklarla İkinci Cumhuriyetçi, Amerikancı, tarikatçı, oligarşi kulları taşıyorlar ki şimdi de bunları Beşikçi sanıp kucaklamaları mümkündür. Bir eksiklik duyduklarını sanmıyorum çünkü bu önemli transformasyon ve bozulma içinde Beşikçi'yi bilmeleri imkansızdır ve layık oldukları ile kucaklaşmaları doğaldır, uzun sürmeyeceğini tahmin ediyorum.

Bazen soruluyor, duyuyorum, "nasıl dayanıyor" diyorlar; Bilgesu ölüm orucunda göçenleri yalnız bırakmıyor, son zamanlarında yanlarında yatıyor ve ellerinden tutup yolculuklarına çıkarıyormuş, soranlar insanüstü bir davranış olduğunu düşünüyorlar, ben çok zor olduğunu kabul ediyorum ancak "Bilgesu bunu yapmamaya dayanamaz" cevabını veriyorum. Aydın, yapmak zorunluluğunu duyduğunu yapmaktan geri kalamayandır ve bunun için kendisini aşandır; Bilgesu'dan bunu öğreniyoruz. Ayrıca aydın mutlak cesur, mutlak duygusuz, mutlak komplekssiz değildir, ben her zaman tekrarlıyorum, kendimi çok korkak buluyorum, ancak aydın olmak aynı zamanda "yapmamayı yapamamak" demektir; Bilgesu'da her zaman bir yapmamayı yapamama çizgisi var. Bunu pek çok davranışında ve bu arada Kürtçe türkü alanında da gördük, bir gün nasıl oldu Kürtçe türkü söylemenin de yasak olduğunu gördü, aslında herkes gördü, ancak Bilgesu harekete geçiyordu ve bu nedenle "gördü" sözü, burada sadece Bilgesu'ya uygun düşmektedir. Beşikçi Hoca'nın tercüman aracılığıyla aldığı "Türküz" cevabı karşısında durmaması türünden, bunu görmek ile yetinmiyordu; yaptığı ikidir. Bir: Batı'da ve Doğu'da, salonlarda ve meydanlarla Kürtçe söyledi, tekti, gözaltına alındı, hakkında davalar açıldı ve bir konserinden dolayı hapse girdi ama bütün bunlar Kürtçe söylemesini durdurmadı. İki: Yol açıldı, önce Türk kökenli eski solcu türkücüler, sonra Kürtler söylemeye başladı ve şimdilerde artık herhalde Kırmızıses veya Tatlıgül de söylüyordur ve Bilgesu'nun artık bir zamanlar Kürtçe şarkı veya türkü söylediğini hatırladığını bile sanmıyorum. Demek bir yoldu, açılması gerekiyordu ve açılmıştır; demek aydın, bir yol açıcısıdır.

Burada bir digression'a izin verileceğini umuyorum; hep tekrarlamakta yarar var, aydın nicel değil niteldir. Aydının miktarına değil açtığı yolun zamanına ve genişliğine bakmak yerindedir ve bu açıdan bakıldığında ve Beşikçi ile Bilgesu'dan hareketle "Türk" aydınının sağladığı örneğin eşsiz ve uluslar topluluğu içinde ulaşılmaz olduğunu tespit etmek durumundayız. Başka ülkelerin tarihlerinde böylesine tutkulu alanlarda benzer bir davranışa rastlamıyoruz.

Buradan tekrar ölüm orucuna geldiğimizde, görebildiğim bir nokta car; ölüm oruçları, göç zamanlarında aydınımızın tanıklığına ihtiyaç duymuş ve bunu islemiş olabilirler, eğer bu yorumum doğruysa bu çok önemlidir. Çünkü bu, bütün olumsuzluklara karşı, aydın ile eylemli dünyamızın birbirinden kopamadığı anlamındadır. Eğer yine bu anlayışım gerçeği yansıtıyorsa, Bilgesu hepimiz adına oradadır; "hepimiz oldu" sözüne yüklediğim anlam da budur.

Beşikçi çözümlememdeki anlatımı kolaylaştıran ayrılık öğesine burada da rastlıyoruz; kısaca not etmek istiyorum. Ulum oruçları başladığında ben henüz Gebze'de idim ve Bilgesu evini ölüm orucuna dönüşebilecek açlık grevlerine açacağı haberini bana gönderdiği zaman, doğru bulmadığımı bildirmiştim. Bunun iki nedeni var, çünkü seksenli yılların ortasında başlayan cezaevi dışı ölüm oruçlarında Ankara ve İstanbul'da ev açma yolunu Bilgesu ile ben açmıştık, öteki aydınlarımıza da imkan tanımak gerektiğine inanıyordum, ikincisi, ölüm oruçlarına gerek olmadığını düşünüyordum çünkü ne kadar eksikli bulursak bulalım Türkiye reel solunun bu haklı isteğinde de başarılı olacağını biliyordum ve başarının ölümsüz gelmesini diliyordum. Benim bu¬rada hiçbir kuşkum yoktu, burada başlarken sözünü ettiğim yer tek değildi, şimdi "F Tipi" ve o zaman "Tek Tip" diye bastırılıyordu, bir diğer yerde Apo, birisinde Hasan, birisinde Haydar, bir başkasında Fatih vardı, biz beraberdik, anlattığım hazırlıklarından birisiydi, birlikte açlığa yattıklarımızdan bu dört candaşımız, Fatih, Hasan, Haydar, Apo, ölüm orucu olarak sürdürdüler ve göçtüler, ilk büyük ölüm orucu tarihidir, birlikte yaşadık ve birlikte başladık, benim candaşlarım idi, bu irade savaşının da kazanılacağını biliyordum ve kimsenin ölmesini ve kalıcı ölçüde sağlığını kaybetmesini istemiyordum; içeride de görüşüm buydu. Etkili olmadı; bir daha öğreniyoruz, aydın bildiğini yapandır.

Ölüm oruçları olmuştur ve artık benim görüşlerim önemini yitirmiştir, kabul ediyorum. Ayrıca tahminim doğru çıktı; en azından insanlık dışı bir yasağı, siyasilerin açık görüş yasağını kaldırmadan F Tipi'ne geçilmeyeceğim söyleyen Adalet Bakanı Türk sözünde durmadı ve Batı Avrupa da "hücre iyidir" diye fetva veriyordu ama sonunda Türk de IMF hızıyla ilgili yasa değişikliğini hazırladı ve Batı Avrupa "sadece Türkiye'de hücre kötüdür" görüşüne geldi; bu, irade savaşını solun kazanması demektir.

Bu aynı zamanda, ürkütücü kararlılığın gözler önüne serilmesi demektir. Bir kez, ölüm orucuna yatanların örgüt baskısı ile böyle hareket ettiklerine bütün dünya inansa, benim inanmam mümkün değildir; yıllardır hapisleri paylaştım ve ölüm oruçları başladığında beraberdim. Ben hâlâ ölüm orucuna yatmak için insanımızın böylesine birbiriyle yarış yapmasının sırrını çözebilmiş değilim; ülkemizde reel olarak hayat ile ölüm arasındaki çizginin çok incelmesi veya Elen efsane veya şiirlerinde olduğu türden ölümle yaşam arasın¬da bir farkın kalmaması, üzerinde çalıştığım hipotezler arasındadır. Ölümün tek mücadele aracı olması veya insanlarımızın ölüme inanmaması, ölümle kendilerini kanıtlayıp ölümle yaşamlarını sürdürmeleri veya sadece bir dünyadan diğerine göç olarak algılaması da düşünebileceğimiz açıklama yollarıdır ama hangisi olursa olsun bunun bu topraklarda yaşayan insanların yaşam felsefesinde kalıcı etkiler yapacağından hiç kuşku duymuyorum. Böylesine kütlesel ve zamana yayılmış bir inat sergilemesine, seksenli yılların başında güldüğüm "analar-babalar evlatlarının yanına" çağrısına analar ve babaların bu büyük güçte karşılık vermesine, ölümün böylesine küçümsenmesine, başka topraklarda rastlamıyoruz.

Bazen "reel" sol diyorum, belki de "hayalci" sol demek daha yerindedir. Belki de artık rasyonalist değil mistiktir, hangisi, söylemek zor fakat kesin olan kalıcılık işaretidir. Beşikçi ve Bilgesu'nun sergilerini işte bu kalıcılık çerçevesinde ele almak durumundayız. Beşikçi, Kürt ve Bilgesu reel dünyamız ile bağdır, perçindir ve bağımsız, yüksekte ve onurludurlar. Her ikisinin de bu topraklardan çıkışını, önce doğal değil sürpriz olarak karşılamak durumundayız. Sonra sürpriz etkisini aşıp doğal bulmalı ve kendimize anlatmalıyız; o zaman kendimizi görebiliriz. O zaman yaşamımızı kavramlaştırıp kavramlarla yaşayabiliriz.

Dördüncü Bölüm

SAPERE AUDE

I.

Bütün doğumlar bir ve aynı kitap mıdır?
Bütün doğuşlar bir ve aynı şiir midir?
Bütün çocukların okudukları kitaplar, kendileri midir?
Bütün felsefe, kendini bulamamış şiir midir?
Düşünüyorum. Yükleniyorum.
Felsefenin, insanın kendisini okumaya başlamasıyla başladığını biliyorum.

II.

"Yükleniyorum" sözcüğünü yoğun düşünme ya da eyleme ulaşan çözümleme anlamında kullanıyorum.
Öyle anlıyorum.

III.

Peki politika, bir çözme sanatı, bir güç'ü çözme süreci değilse nedir?
Politika, bir güç'ün negation'u işidir. Bir yüklenme'dir.

Çözümleme, negation ve yüklenme ile bir güç biriktirme inadıdır.

Felsefe de bir çözme, bir negation'dur. Doğa'nın negation'u, felsefenin ön tarihidir. Felsefe, bu hazırlığın üzerine geliyor ve insanın eylemliliğinin zaman içinde derinliği olan tarih ve insanın kendisi olan derinliğinin, ruh dünyasının negation'u ile başlıyor.

Çözme, negation ve yüklenme, burada bilgiye dönüştürme işidir.

Kant'ın felsefesinin başlangıç noktasını, varlığın niteliği sorununa dönüşümde bulmasında büyük gerçeklik buluyorum. Hegel'in de felsefenin rüştünü, "niçin düşünce", düşüncenin nasıl olduğu, sorunsalında görmesine katılıyorum.

Bilme nedir? insan olmanın serüveni, bu soruya cevap aramada yatıyor.

IV.

Politika ise daha bellidir. Politika'yı, sınırda serüven olarak tanımlıyorum. Politika, iki düşman toprak arasındaki mayın tarlasındaki dans'tır. ilerisi bilinmez'dir. Gerisi bir kez yürünmüş olmasına karşın karanlıktır.

Politika, bu nedenle hep bilinmeze yürümektir. Ya da politika, yürüyerek bilmek'tir. Yürürken, düzenlilikleri bulmak ve düzenlilikleri ancak uygularken bilmek: Bu politika'dır.

Politikanın kendisi serüven, felsefenin başlangıcı kuşku'dur. Bu nedenle modern felsefenin Descartes ile başladığını kabul etmek gerekiyor. Descartes, XVII. Yüzyılın çocuğu oluyor. Marx bu yüzyıl ile biten iki yüzyılı, burjuvazinin çocukluk çağı olarak niteliyor. Modern insanın çocukluk çağı olarak nitelemekten yanayım; insanlığın en güzel çocuklarının önemli bir bölümü bu dönemin ürünüdürler.

Bu dönem, bu güzel çocukların ürünüdür. Kısa ve şiir dolu bir kuşku çağıdır.

Felsefe, kuşku ile yürüyüp mutlak olanı bulma işidir. En mutlak, mutlaka bilgidir. Tanrı'nın kendisi eninde sonunda bir bilgidir. Tanrı yapmak, eninde sonunda bir bilgi mutlaklaştırma işidir. Felsefe, mekanı boşluk, hedefi sonsuzluk olan bir bilgi serüvenidir.

V.

Felsefe, kuşku; politika red ile başlar.

Serüvenci yürüyüşün ilk sözü "la ilahe" olmak durumundadır. "Tanrı yoktur" anlamına geliyor. Politikada ilk adım red'dir. ikinci adım, "illallah" olmak zorundadır. "Allah'tan başka" anlamına geliyor. Politikada ilk ve ikinci söz, "la ilahe illallah" oluyor. "Allah'tan başka Tanrı yoktur" anlamını veriyor. Bu, benim bulduğum "benim yarattığım Tanrı'dan başka tanrı olmayacaktır" anlamına geliyor; politika, varolan bütün tanrıları red ile kendi Tanrı'nı yaratıp bulma serüveni olarak ortaya çıkıyor.

Politika red ile başlıyor.

Politika değiştirme yürekliliği olarak gerçekleşiyor.

Felsefe ise Romalı şair Horace'ın sözüyle "Sapere aude" yürekliliği ile başlıyor. "Bilme'ye yürekli" olmak anlamına geliyor.

VI.

Felsefe ile politika, yaşama yüreklilerinin olduğu zaman ortaya çıkıyor.

VII.

Felsefe, bilmenin ne olduğu ile ilgileniyor.
Bilme ise jenerik olarak bütünseldir.
Bütünsellik gökten gelmedir.
Hem Antik Atina'da ve hem de modern zamanlarda insanoğlunun bilgi serüveninin başında gök var. Ancak ateist düşünceye kadar Tanrı ile gök'ü birbirinden ayırmak mümkün olmuyor. Tanrı ile gök'ün ayrılmazlığı Tanrı'nın gökte oturması nedeniyle değildir; bu, insanların konuşlandırmasıdır.
Tanrı ile gök, asıl sonsuz kavramında birleşiyorlar. Tanrı, sonsuzlaştırılmış insan yüklemidir. Tanrı, insanın üç yüklemi olan sevgi, bilgi ve irade'nin sonsuzlaştırılmasıdır. Sonsuzlaştırma, mutlaklaştırma demektir. Tanrı, mutlaklaştırılmış bilgidir. Ancak mutlaklaştırma sürecinin sonunda bilinmez din yüklem kazanıyor. Bu, din ile iç içe olmasından kaynaklanıyor. Felsefe, dinden doğuyor ve bütün doğumlar gibi, bir ölümcül savaş

sonunda, nitelik değiştiriyor.

Felsefe, doğumuna düşmandır.

Dinin afyon olması ise sanıldığından büyük bir basitlemedir. Din, bundan çok fazladır. Afyondan çok önemlidir.

İnsanın çocukluk çağı, Copernicus'tan Newton'a uzanan büyük bir yaratıcılık serüveni, felsefenin laikleştiği dönemdir; aynı zamanda dinselliğin derin izlerini taşıdığı dönem oluyor. Uzun savaş yıllarıdır. Interregnum olarak da niteleyebiliyorum.

VIII.

Laisizm, bir savaş ve aynı zamanda bir güç çözme sürecidir.

Laisizm bir iktidar kavgasıdır. Bir politik mücadele anlamına geliyor.

Doğru bilgi kimin hükmü altındadır? Dışsallaştırılmış ve mutlaklaştırılmış anlık bilgi demek olan Tanrı'nın mı, yoksa işlemediği zaman canlılığını yitiren aklın mı? Bu soru Fransa'nın topraklarının kimin mülkiyetinde olacağı sorusuyla bir'dir; biri, diğer yanı oluyor.

Batı'da, Islam dahil Doğu'ya sınırlı kalan dinlerde de ruhban sınıfının üst tepeleri asildirler; Avrupa'da kilise her zaman en büyük ve güçlü feodalite'yi meydana getiriyor.

Feodal mülkiyet ilişkilerine karşı savaş, aynı zamanda laik savaştır.

Bilgiyi kilisenin hükmünde bırakarak, toprağı asillerin hükümdarlığından çıkarmak ve böylece ulusallaştırmak mümkün olmuyor. Savaş iç içedir.

Batı'da mülkiyetin biçim değiştirme savaşı bitince laisizm de gücünü yitirmeye başlıyor; aydınlanmış Avrupa yoğun bir dinsellik tutkusuna bağlanıyor.

IX.

Copernicus'tan Newton'a bir insan köprüsü cosmos'un sınırlarını keşfederken bilmenin de tadına varıyorlar ve hazzını duyuyorlar. Copernicus'tan Newton'a bu insanlık köprüsüyle bilmek insanın tutkusu haline geliyor.

Bu tutku hem insanın eylemlilik alanlarına ve hem de bilmenin kendisine yayılıyor.

Sanki bunlarınki bir ön hazırlıktır; aynı yolla tarihi ve insanın ruhsal

dünyasını bilmek istiyorlar.

Tarihi ve insanın ruhsal dünyasını bilmek, bilmeyi bilmektir.

Materyalizm, bir bilme yolu ve bir bilimsel bilgi kaynağıdır.

İnsanın doğasının, fizyo, düzenlerini bilmek, loji, birlikte fizyoloji ile insanın ruhsal devinimlerinin düzenlerini bilmek, psikoloji, bir arada ele alınınca materyalizm doğuyor. Materyalist epistemolojik okulun, maddenin değil de insanın incelenmesinden doğmasını çok şaşırtıcı buluyorum. Modern materyalizmin tüm kurucuları insanı inceleyenlerdir; ancak materyalizmin bir epistemolojik kural olarak doğabilmesi için insanın fizik ve psişik dünyalarını bir arada ve birbirleriyle bağlantılı bir biçimde incelemek gerekiyor.

Felsefi serüveninde insan önce kendisini okuyor.

Çocukların da okudukları türden insanın okuduğu ilk bilimsel kitap kendisi oluyor. İnsan kendisini okurken bilim yapıyor.

Bunu insanlık serüveninin etkisizleştirilmesi için en büyük çabaların gerek olduğu en önemli zaaflardan biri sayıyorum. Felsefe belki de bu zaafı ortadan kaldırma çabasıdır.

X.

Teolojik akıl düzeni de bir akıl düzenidir.

Aydınlanma ise bir akıl düzenini red ile bir yenisine geçiştir.

Tüm aydınlanmaların başlangıcında red var. Gerçekleştirilmesi mutlaka şiddet ile oluyor. Şiddet sadece süreyi kısaltmıyor; aklın frenlerini de kırıyor.

Marx ve Engels, daha çok Alman felsefesinden besleniyor. Alman felsefesini en iyi kodifiye eden Kant tam bir aydınlanmacıdır; aydınlanma, sonsuz eleştiriye dayanıyor. Kant'ın bütün önemli çalışmaları "eleştiri" başlığını taşıyor ve Marx'ın en önemli çalışmalarının ya başlığında ya da alt başlığında eleştiri yeralıyor.

Eleştiri, küçük bir isyandır.

Kant, akıl düzleminde bir isyan başlangıcıdır. Hegel, Kant'ın isyanını mutlaklaştırarak sondüren Alman'dır. Marx, yeni teknolojinin hızla egemenlik kurduğu bir zamandaki aydınlanmacıdır.

XI.

Teori eninde sonunda, kurgudur.

XII.

Ütopya, aklın toplumsal-egemen duvarlarını yıkabilmesidir.

XIII.

Fransa'da Ondördüncü Louis, İngiltere'de Sekizinci Henry, toplumsal hayallerin önündeki yüksek duvarları yıkabilen tarihin kaydettiği önemli despotturlar.

Böylece büyük aydınlanmanın kapılarını açmış oluyorlar.

Bunlardan Sekizinci Henry'nin, ütopya sözcüğünü de yaratan ilk büyük ütopyacı Thomas Moore'u idam etmesi çok ilginçtir. Ancak daha sonra tarihin kaydettiği önemli aydınlanmacıların hepsinin aynı zamanda despot olmaları şaşırtıcı değildir. Eski aklın duvarları güçlü ve yüksek ise, bu varolan aydının düzeninden bağnaz ölçüde hoşnut olması demektir, aydınlanmacı despotik yollara başvurmak zorundadır.

Her aydınlanma bir aydınlar iç savaşıdır. Ölümlüdür.

XIV.

Türkiye aydını üç büyük zayıflık ile yüklüdür.

Türkiye aydınının red geleneği yoktur.

Kurgu alışkanlığı ise hiç yoktur. Teorik bakamayışı, soyutlayamayışı bir yana soyutlamayı kötü sayması, hep tekil olana bağlanması, kurgu damarının olmayışının bir kanıtı olarak ortaya çıkıyor. Diğer kanıtı ise polisiye roman tarihinin ve ciddi okuma alışkanlığının olmamasıdır.

Kurgu yeteneğinin gelişmemiş olması, polisiye roman yazma ve okuma damarının gelişmemesi, polisi de anlamamasıyla bellidir. Türk aydınının polis suçlaması, yanlış yapmakla özdeştir. Ancak yanlış yapanlar ve yaptıranlar polistir; bunlar da mutlaka yabancıdırlar.

Türk'te hayal kurma eğilimi son derece zayıftır. Başlı başına bir ütopya yazınının olmaması bir yana, şiirinde bile hayal ve tutarlılığı sınanmış hayal sistemi denilebilecek olan ütopya görülmüyor.

Bu üç eksiklik, felsefe ve bilimin olmayışını anlatmanın bir diğer biçimidir.

Red, bir yeni bilme düzlemine başlangıçtır.
Ütopya, aklın toplumsal duvarlarını yıkarak aklı güçlendirme işidir.

Kurgu, teoridir.

XV.

Dil ve bilim, insanlığın en büyük ve en yaratıcı iki basitlemesidir.

Burada basitleme, aynı zamanda yoğunlaştırma anlamına geliyor.

"Portakal, elma, armut" sepeti yerine, "meyve" sepeti diyebilmek büyük bir sıçramadır. Hepsini, elma, portakal ve armudu, bir başka düzlemde aynı sayabilmek büyük bir soyutlama düzeyini gösteriyor.

Felsefe ve bilim de bir tür en basiti bulma yönünde bir serüvendir. Tüm Antik Elen felsefesi, şeylerin ortak özünü bir basitlikte, su'da, ateş'le ve bir benzerinde bulma çabası olarak gelişiyor. Newton, cosmos'taki bütün ağırlıkların neden hareket ettiklerini ve neden asılı kaldıkları yerlerde asılı kaldıklarını "çekim" adı verilen son derece basit bir niteliğe bağlıyor.

Newton mekaniğinin yerini alan Kuantum fiziği de aynı ölçüde bir basitliği başlangıç sayıyor.

Marx'ın yaptığı da son derece cüretli bir basitlemedir; tarihteki bütün hareket ve oluşumları sınıf çelişkisi adı verilen son derece basit bir niteliğe dayandırıyor.

Bütünü, kendisinin etkilenmeyeceği bir basitliğe bağlamak ve bağladığını sonsuz ölçüde yaymak, insan aklının iki vazgeçilmez niteliğidir.

Kontrol edilemezi bulmak için kontrol edilemez bir dürtü ve sonsuza yönelik engel tanımaz bir arayış insanı tanımlıyor.

İnsanı mahvetmek, bu dürtü ve arayışı bitirmektir.

İnsanın sonsuzluk eylemi engellendiği andan itibaren insanın sona ereceğini düşünüyorum.

Bana göre tekelli düzende insan canlı bir organizma olarak kalsa bile insan olmaktan çıkacaktır; çıkıyor. Çünkü tekelli düzenin en belirgin ve ilk sonucu, insan aklını giderek daralan mekanlara hapsetmesidir. Bu, insan aklım akıl olmaktan çıkarmak anlamına geliyor, insanın sonu demektir.

XVI.

Bilim, basit ipuçlarından büyük sistemlere uzanan bir kurgudur.

XVII.

Devrimci, dağlar kadar büyük kayalar üzerindeki kılcal damarlar kadar ince yarıklarda bir narin dağ çiçeğinin, yaşam ile ölüm arasında mikroskobik titreyişlerinden büyük mesajlar alabilendir.

Devrimci politikacı, bu mesajları güce yüklenmede ve güç biriktirmede kullanabilendir.

XVIII.

Devrimci politikacı, kendisiyle karşı merkezler arasında eylemli-bilgi oyunları kuran ve oynayandır.

Her eylem, bir bilgi akışı ya da radyasyonudur.

Mutlak cevabı vardır. Dağ çiçekleri bile habercidir. Titreşerek haber verirler.

Bu, bir haberdir.

Beşinci Kitap

GEÇMİŞ GELECEK

"Pour enchainer les peuples, on commence par les endormir."
Jean-Paul Marat

"Halkı zincire vurmak için önce uyutmak gereklidir."
Jean-Paul Marat

* * *

Osmanlı ve Rus İmparatorlukları'nda, "has anlamda Rus ve Türk olan toprakların sınırları net olarak belli değildi."
Z. Brzezinski, National Interest, 2000

* * *

"Bütün bunlara karşın, Birleşik Devletler, Türkiye'nin, iki ülkenin ortak ve ikili çıkarlarını gerçekleştirebilecek ölçüde, bir bölge gücü olmasına hiç ilgi duymamaktadır." Bu, Amerikan yöneticilerinin "bağımsız bir bölge gücü olarak hareket edebilecek kadar kuvvetli bir Türkiye'nin, mutlaka ve düzenli olarak, Amerikan çıkarlarını gözeteceğinden" duydukları kaygılardan kaynaklanmaktadır.
A. Makovski, *SAIS Review*, Winter-Spring 1999

* * *

"Ankara'yı son ziyaretinde Ankara'ya geldi, beni ziyaret etti, Arkadaşım Makovski'ye söz verdim, ilk fırsatta Washington'a tekrar geleceğimi, bu ulu derneği ziyaret edeceğimi söyledim. Makovski'ye vaadimi yerine getirdiğim için memnunum. "
Başbakan Ecevit, The Washington Institute'de Konuşma, 28 Eylül 1999

* * *

"Türklerin ve de yatırımcıların dibe vuran moralini yükseltmek için, Washington, önümüzdeki çok önemli zamanlarda, Türkiye'ye, ekonomik konularda tavsiyelerde bulunmak üzere bir özel temsilci tanımlamalıdır. Bu özel temsilcinin hükümet içinden veya dışından olmasından daha çok, uluslararası finans çevreleriyle çok iyi ilişkiler içinde bulunması birinci derecede önemlidir."
A. Makovski, The Washington Institute Internet sitesi, 1 Mart 2001.

"ABD 'den bir değerli arkadaşımız, Kemal Derviş geliyor. Ona danışacağız, ona göre."
Başbakan Ecevit, *Hürriyet*, 28 Şubat 2001. "Derviş Merkeze Çağrıldı" haberi.

* * *

(Le Monde'un "Türkiye'ye somut olarak ne yapmız" sorusuna, gülerek cevap veriyor.) "İlk iş olarak, Dünya Bankası'nın daire başkanlarından birisi olan Kemal Derviş'i gönderdik, Türk ekonomi bakanı oldu. Şimdi Derviş nezaret etmektedir."
Dünya Bankası Başkanı Wolfenshon'un *Le Monde*'a demeci, 26 Nisan 2001.

Birinci Bölüm

AMERİKA'NIN ATATÜRK'Ü

Eylülizmi, büyük sermaye ile bütünleşmiş kemalistlerin kemalizmin son kalıntılarını da kazıma dönemi olarak düşünebiliriz; eylülist darbeden hemen önce gelmekte olan askeri darbenin çok koyu bir islamcı politika izleyeceği kestirimim de bunu haber veriyordu, artık gerçekleşmiş olduğunu hep biliyoruz. İslamcılar, kemalizmi reddediyor ve solu aşmak istiyordu; eylülist yılları Islamın altın dönemi ve solun ise aşılması saymak yerindedir. Yalnız, reddin kazanması ve solun kaybetmesi, kemalizm sorununu çözse de Mustafa Kemal Paşa ve çokça söylediğimiz sözcükle "Atatürk" ortada duruyordu; bu bir yeniden tanımı davet etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, bu tanımı üzerine almış görünmektedir; en yüksek düzeyde hem Mustafa Kemal'i ve hem de Osmanlı İmparatorluğu'nu yeniden tarif etmeye çalıştıklarını görüyoruz.

Türkiye İşçi Partisi'nin Türkiye'yi sarstığı ve çok büyük bir çoğunlukla hükümet başkanı olmasına karşın S. Demirel'e ülkeyi dar ettiği yıllardan bu yana otuz beş,[1] İstanbul işçi sınıfının İstanbul'un kontrolünü, iki gün için, eline geçirdiği 15-16 Haziran'dan otuz bir, ülke yönetiminin Türkiye Solu'nun

1) Bu bölümün ilk yazımı 11 Eylül 2001 tarihinden öncedir, *Aydınlık*'ta, 2000 yılında yayınlanmıştı; bu geliştirilmiş biçiminde tarihi atıflara dokunmadım, sözü edilen 1965 yılıdır.

eline düştüğü ve Türkiye Solu'nun iktidarı elinin tersiyle ittiği yetmişli yılların ikinci yarısından bugünlere yirmi beş yıl geçmiş bulunuyor; bu geçen dönemde bütün çabalar Türkiye aydını ve solunu ezmeye yöneltilmişti ve burada, el hak, büyük başarılar sağlandığını biliyoruz. Sadece bu değil, bu ezme telaşı içinde siyaset kurumu da kendisini yok etmiştir ve dolayısıyla sermayenin çıplak, aracısız ve doğrudan iktidarı altında yaşıyorduk ve hâlâ yaşıyoruz. Sonuç ise net ve çıplak olarak ortadadır; Türkiye bir bütün olarak, yönetilemediğini haykırmaktadır. Şimdi ülkede tam bir yönetim krizi var ve bu o kadar açık ve öyle bir boyuttadır ki Amerika Birleşik Devletleri hem bir çözüm ve hem de felakete kurban olarak bütün siyasi kadroları tasfiye etmek üzere harekete geçmiş görünüyordu,[1] manzara budur. Washington'dan esen şiddetli rüzgar, Türkiye'de mevcut bütün siyasi binaları yıkıyordu; bu, New York Ticaret Merkezi'nin iki kulesinin de hava saldırısıyla yıkıldığı 11 Eylül 2001 tarihinden öncedir.

Bu rüzgar, bir büyük öğretici oldu; Mütareke Matbuatı birdenbire o zamana kadar tapınır göründüğü liderleri terk ederek, yeni bir iki partili Türk sistemini propaganda etmeye başlamıştı; Türkiye artık T. Erdoğan'ın liderliğindeki bir islamcı parti ile K. Derviş'in başkanlığındaki yeni bir "sosyal-demokrat" partiye emanet ediliyordu ve Mütareke Üniversiteleri de fetvalarını eksik etmediler. Misyoner kolejinin mirası üzerine kurulu Boğaziçi Üniversitesi bu alanda öncüdür;[2] tam bu sırada Mustafa Kemal'i kemalizmden ayırmaya çalışan ve birini kabul ile diğerini reddeden görüşler de yayılıyordu. Üfleyen, Washington'dır.

1) Devletin küçülmesi değil, büyümesi ve parsellenmesine paralel olarak dış politikada yeni mekanizmaların ortaya çıktığını görüyoruz; Türkiye'de "vakıf" ve bazı "dernekler" Dışişleri Bakanlığı'nın fonksiyonlarını üzerine almış görünüyor; Amerika'da, buna, ne demekse, "*think-tank*" diyorlar ve Türkiye ile ilgili, birisi The Washington Institute ve diğeri ise, Centre for Strategic and International Studies, CSIS, olmak üzere iki merkez var. Birinde Makovski ve diğerinde Bülent Alinza isimleri ön plana çıkmaktadır.
Bulent Alirıza, "Politics Under the Shadow of 'The Third Wave'" CSIS, 25 Haziran 2001, internet.

2) Bu dönemde, Boğaziçi'nden Profesör Nilüfer Göle ile bu üniversiteden bir vakıf üniversitesine transfer olan Profesör Eser Karakaş, Erdoğan ve Derviş'in ülkeyi kurtaracağı konusunda her gün ve her kanalda yemin ediyorlardı; N. Göle, K. Derviş'in akrabasıdır ve Eser Karakaş'a gelince, İbrani'de "Aşer" olarak telaffuz edilen ve Türkçe "Eser" olarak söylenen bir isim var, buna ek olarak sabetayistlerin bir kolu, Karakaş'tan gelmekte ve "Karakaşi" denmektedir. Aynı ismi taşıyan Eser Noyan, DSP'nin, Hikmet Sami Türk'ün yanında, Trabzon milletvekili adayı idi. "aşer" veya "eser" mutlu anlamındadır; kuşkusuz, bütün bunlara bakarak kesin bir iddiada bulunmak istemiyorum. Ancak son zamanlarda sabetayistler, Washington'daki küçük bir esintiyi bile burada bir rüzgar olarak üflüyorlar; bu nedenle hipotez kuruyoruz.

SERMAYE ÇIPLAK

Demek ki solunu ezen Türkiye tükenişin eşiğine gelmiştir, bunu söyleyebiliyoruz. Bu kadar değil, kemalistler kendilerini eleştirmekle birlikte mevzilerini savunmaya her zaman hazır solun tasfiyesine katkıda bulunarak, müttefiksiz ve korumasız kaldılar. Hem tükenişin eşiğine gelmek ve hem de savunmasız kalmak, solu tasfiye etmenin doğrudan sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır; belki sol da bu sonucu görememiştir, ama bu yine de sol için bir güç kanıtlamasıdır. Ancak kanıtlamanın en talihsizi olmalıdır; acı saçıyor.

Artık büyük sermayenin çıplak ve hoyrat iktidarından söz etmek için çok haklı nedenler var: a) Bu dönemde işçi sendikaları tümüyle yok edilmemekle birlikte çok büyük ölçüde etkisizleştirilmiş bulunmaktadır. b) Aydın düzeni çökertilmiş ve aydınlar eskitilmiş ve eski aydınlar büyük bir ihanete itilerek oligarşiye ve büyük devletlere bağlanmıştır. c) Üniversite hiçliğe zorlanmış ve en önemlisi hiçlik üniversitenin kendisine kabul ettirilmiştir, d) Matbuat, banka ve inşaat oligarşisi tarafından kapatılmış, kanallar gerçek anlamda kirli para kanalizasyonu haline gelmiş ve "büyük" gazeteciler, sadece ve sadece büyük devletlerin düdüğü olmuştur. Matbuat ve kanalların birinci vazifesi, her şerait altında halkımızın bilincini dağıtmak, aklını bozmak ve oligarşinin en hasis ve en açgözlü çıkarlarını müdafaa etmektir, burada ölçü tanımadıklarını görüyoruz. Özetle ve eski sözle ülkemiz iktidar için, bir dikensiz gül bahçesidir ve yine de yönetilememektedir. Çünkü diken kesmek, aklı yitirmektir.

Mart Darbesi, 12 Mart 1971, Demirel'i dinlenmeye alarak Demirel'in önünü açmıştı; Türkiye İşçi Partisi'ni kapatmak ve İsmet Paşa'yı tasfiye etmek, tarihsel ve mantıksal planda budur. Eylül Darbesi, 12 Eylül 1980, öncekinin Demirel'e hazırladığını bu kez tekellere lütfediyordu. Bütün frenlerin dağıtıldığını biliyoruz. Artık "Tekelistan" bir dikensiz gül bahçesidir.

Diken varsa, güle ulaşmak için akla ihtiyaç vardır. Diğer yandan tefecilerin, canlı olana bitmez tükenmez bir kininin ötesinde, hiçbir insanlık işareti taşımadıklarını romanlardan biliyoruz; bütün sanayicilerin tefeci olduğu ülkemizde bunlardan birisinin, S. Sabancı'nın, akılsız taklidi yapması ise hem ilahi ve hem de yerindedir. Sanayileşmenin ve kalkınmanın tarihe gömüldüğü bir toplumda akıl bir lükstür; kapitalizm öncesinde ve tekelli düzende, bir rehber olarak akla gerek olmadığını biliyoruz.

Öyleyse akılsızın akıllıyı kovması süreci normal olmaktadır. Tefecinin siyasetçiyi esir aldığı bir toplumda da en akılsızın en yüksek tepeye çıkması ve kütlesel olarak akıldan kaçış yasadır ve bizde şimdi bu yasalar yürürlüktedir. Kamu gelirlerinin, fiilen tamamının faiz ödemelerine ayrıldığı bir ülkede tefeciler egemen demektir; insanı tefeci ahlakının yönettiğini anlıyoruz. Aklını yitirmişin en belirgin özelliği, adının her çağrılmasını övgü sanma¬sı ve saymasıdır; özellikle Batı'da ismimiz okunduğunda bayram yapıyoruz, bir alık toplum olduğumuz kesindir ama bunun derin bir aşağılık kompleksini içerdiğini de göremiyoruz. Clinton Türkiye'ye gelmeden önce duymuş ve havalara sıçramıştık, burada söylenince kendimizden geçtiğimizi hep hatırlıyoruz; son zamanlarda bizi en çok mest eden Amerikan yöneticilerinin Osmanlı tarihi ve Atatürk üzerine kitap okumalarını öğrenmemiz oluyordu. Clinton, Rusya ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun büyüklüğünü kabul ile çöküşünden sonra henüz bir harita yapılmadığını söylüyordu; alıklar misali bunu iltifat saydık ve ben o zaman da bunda bir tehdit unsuru olduğunu ileri sürdüğümü hatırlıyorum. Osmanlı çökmüş ve henüz yeni harita yapılmamışsa, yapılması gereklidir; peki bu haritada sınırlar ne olacaktır, bu doğal soruyu hiç akü etmedik.

Başta Amerika'nın tanınmış strateji profesörü Z. Brzezinski olmak üzere, Amerikan politikasını etkileyen zevatın son zamanlarda yazdıklarını incelediğimizde, Amerikan politik elitinin Osmanlı ve Kemal Paşa etüdü ilk planda Türkiye ile ilgili görünmemektedir; sorunları Rusya'dır ve Osmanlı'nın yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nden ve Mustafa Kemal Paşa'dan Rusya için dersler ve politikalar çıkarmak istemektedirler. Etkin stratej Brzezinski'nin büyük bir üzüntüyle, "Putin is no Russian Atatürk" demesi ve Putin'in bir Rus Atatürk olmadığı teşhisinden hareketle Putin'e kin kusması burada son derece öğreticidir. Profesör Brzezinski, bu değerlendirmesini, Living with Russia başlıklı son ve önemli incelemesinde yapıyordu; gösterme imkanımın olacağını umuyorum, Amerikan politik elitinin Atatürk'e bakışı ve Atatürk anlayışı son derece çarpık görünmektedir ve çıkarcı olduğundan kuşku duymuyoruz.

PUTİN İÇİN ATATÜRK

Profesör Brzezinski, Mustafa Kemal ile ilgili olarak, şimdiye kadar Batı'da yazılmış en abartılı portrenin sahibidir; "abartılı" sözcüğü burada bakışı çok sınırlı ve çok uysal bir dünyası olan anlamındadır. Bu portrenin, baslığı Kus ya ile Yaşamak1 olan bir strateji incelemesinde çizilmesi amacının Türkiye'den çok Rusya'ya ve yeni Başkan Putin'e ders vermek olduğunu göstermektedir. Bu incelemede Profesör Brzezinski, yıkılan Osmanlı ve Sovyet imparatorlukları arasında bir çok paralellikler kurarken, bazı ayrılıklara ise daha çok önem vermektedir. Bir kez net olarak Putin'e ikinci Dünya Savaşı sonunda yıkılan Japonya ve Almanya'yı örnek almamasını tavsiye etmiyor; bunu yıkım yolu olarak göstermektedir. Çünkü gerek Japonya ve gerek Almanya, bir savaşta yıkıldılar ancak sonunda eski güçlerine ulaşıp aştılar, emperyal devlet oldular; Brzezinski, bu yolu yol saymıyor. Buna karşın Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı imparatorluğu yıkıldı ancak Atatürk bu imparatorluğu yem den kurma yolunu reddetti, bunun yerine bir nation-state, bir ulus-devlet, kurma yolundan gitti; işte Washington'ın Rusya'ya önerdiği Atatürk budur.

Gördükleri şudur; Osmanlı İmparatorluğu'nun sonlarına doğru, güçlü l n ı sivil-asker muhalefeti ortaya çıktı ve devleti modernize etmek istiyorlardı, bunlara Jön Türk, ingilizce Young Turks, denilmektedir. Hareket içinde güçlü bir kanat, eski imparatorluğun modern halini, modernized version of the old empire, yaratmaya çalışıyordu, olmadı, yenilgiler geldi, olmaması iyi oldu ancak Mustafa Kemal liderliğinde bir kuşak, known as Atatürk, bunun yerine, modern, ancak post-emperyal, ingilizce post-imperial, devlet kurma yolunu seçti,

1) Z. Brzezinski, Living with Rusia, Winter 2000.

işte model budur. Amerika'nın Atatürk dersinin can alıcı noktası, emperyal değil, post-emperyal bir vizyonu kabul etmesidir, bunu netlikle çıkarabiliyoruz.

Bundan sonrası ise daha önemlidir; bir, Mustafa Kemal ve arkadaşları, geçmiş ile bir psikolojik kopuş, a psycologichal break with the past, gerçekleştirebilmek için büyük bir cüretle hareket ettiler; bu kopuş, emperyal ülkülerden vazgeçmek anlamındadır. İkincisi, Batı, Türkiye'yi itmedi, sürekli tekme-tokat kovsaydı, to spurn, bu kararlı kopuş işe yaramazdı. Üç, yine de terslikler oluyordu ve bunları telafi etmek on yıllar alıyordu; her iki taraf da sabırlı oldular anlamındadır. Görülüyor, artık burjuvazinin gözü açılmıştır; yalnızca tekellerin bakışı var. Çünkü tekeller düzeni ile emperyalizm, bir kağıdın iki yüzüdür.

Dolayısıyla Washington'ın Osmanlı ve Mustafa Kemal okuması, objektif olmaktan çok teleolojik niteliklidir; ders vermeye çalışıyor. Ancak her derste olduğu üzere tehditleri de ihmal etmiyor; dersinde "the boundaries of what was specifically Russian or Turkish territory were not very precise" ifadesi de yeralıyor ki hem Rusya'ya ve hem de Türkiye'ye yöneltildiğini düşünebiliriz. Has anlamda Türk ve Rus toprakların net olmadığı sözü, önceki Başkan Clinton'ın Türkiye ziyareti sırasında, Osmanlı Devleti'nin çökmesine rağmen henüz yeni haritanın çizilmediği iddiası ile birlikte ele alındığında daha çok anlam kazanmaktadır. Ayrıca Washington'ın Kuzey Irak'ta ayrı bir devlet kurma yollu, en az yarım yüzyıllık ve Irak'ı parçalamaya yönelik aktüel projelerini ekleyebiliriz. Yalnız tek tehdit bu değil, daha önemli olanına işaret etmek durumundayım.

Hem Ankara ve hem de Rusya ulus-devlet olmayı kabul etmedikleri takdirde, Dimyat'a pirince giderken eldeki bulguru unutmamalıdır, kaybedebilirler. Açıklıkla haber verilen budur.

Haber bu kadar açık, ancak açık olanı görmek bir akıl işidir. Türk politika kadrolarında ve dışişleri bürokrasisinde ve asıl önemlisi elitinde akıl, kullanılmaya kullanılmaya tükendiği için bunu görmemelerine artık şaşırmıyoruz. Yalnız yine de şaşırmak isabetlidir çünkü haberi İngilizce okumak mümkün olmasa da Türkçe anlamak imkanı da bulunmaktadır; Milli Güvenlik Kurulu'na sunulan yakın tarihli bir çalışmada, "XXI. Yüzyılın ilk 15 yılında Türkiye Cumhuriyeti parçalanmak istenmektedir" değerlendirmesi yeralıyor, aynı işaretle karşılaşıyoruz. Başka sondajların sonucu olabilir ancak Milli Güvenlik Kurulu'na sunulan bu çalışmada da aynı saptamayı görebiliyoruz; de-

mek, "okuma" doğrudur.

Amerika'yı abartmamayı öneriyorum ve şunu hep söyleyebiliyoruz, Amerikan bilim adamlarının Türkiye bilgisi son derece yüzeyseldir ve bu sınırlı bilgileri, güncel politikalarına göre bükmede ustalaşıkları kesindir; politikacılara gelince daha yüzeysel ve güne göre değerlendirmeler yapmaktadırlar. Hem Türkiye ve hem Rusya analizleri bunu doğruluyor, Rusya'nın şu anda bir Atatürk'e ihtiyacı olmaması bir yana, Putin'e bakabilmek için Türk tarihinden bir lider arayacak olursak İkinci Mahmut'u önerebiliyoruz, ama ben Brzezinski'nin Mahmut'u bildiğini hiç sanmıyorum. Hem Sovyetler Birliği'nin dağılması ve hem de izleyen Yeltsin'in talan döneminden sonra ilk iş, merkezi devleti yeniden tesis etmekti; bu Mahmut'un misyonuydu ve Rusya'da Putin'e düşüyordu. Gerçekten de Putin'in Rusya Parlamentosu'nda 3 Nisan tarihinde yaptığı konuşmanın tam metnini okuduğumuzda, bir çok noktalarda, hukukun egemenliği ve adalet reformunda, Türk Cumhurbaşkanı Sezer'in konuşmalarıyla tam bir paralellik buluyoruz; yalnız bunlara ek olarak Putin ekonomik istikrarın IMF ile anlaşma yapılmaksızın sağlanması ve Güvenlik Konseyi kararı olmadan Nato'nun kuvvet kullanmaması konularında ısrarlıdır. Bunlar ayrı, Putin ile Mahmut benzerliği asıl Putin'in eyalet valilerinin başına buyruk hareketlerini kırmada ve ülkeyi banka-medya oligarklarından temizlemede gösterdiği kararlılıktan kaynaklanmaktadır; Putin de Mahmut türünden bunları yapmadan devlet olmanın imkansızlığını görmektedir ve Brzezinski'nin aklı bunu görmeye yetmemektedir. Putin iktidara gelir gelmez, Berezovski ve Gusinski adlı iki banka-medya oligarkını devirmiş ve saf dışı etmeyi başarmıştır; bunların ikisi de Yahudidir ve ikincisi İsrail'de de gazete sahipliği yapıyordu, şimdi İspanya'da tutukludur. Putin'in, Amerikan elitinin nefretini kazanmasında Rusya'yı bu ahtapotlardan temizlemesinin rolü büyük görünüyor; şimdi Gusinski'yi kurtarmak için Washington ve Washington'dan aldığı ilham ile Türk medyası ter döküyorlar, ibret vericidir.

Yalnız Amerikan elitinin Mustafa Kemal Paşa'yı Batı-uysalı ve Batı-düşkünü bir lider olarak resmedip Putin'in karşısına çıkarmasının asıl nedeni, "konseptsiya natsional'noy bezopasti" denilen, yeni ulusal güvenlik konseptidir; önce Silahlı Kuvvetler içinde hazırlanıp tartışıldıktan sonra, 10 Ocak 2000 tarihinde Putin tarafından bir "ukaz" olarak yayınlandığını biliyoruz. Bilemediğimiz, Putin'in mi bu yeni konsepti, yoksa bu yeni konseptin mi Pu-

tin'i çıkardığıdır; tartışmaya açık tutuyorum. Kuşkusuz, bendeki Rusça aslı 19 sayfa olan bu önemli belgeyi burada analiz etmem mümkün değildir; ancak Rusya burada "Velikaya Derjava" olarak tanımlanıyordu ki Amerikan elîti bunu Putin'den beklemiyordu çünkü Rusya'nın "Büyük Güç" olma iddiasını hem kabul etmiyorlar ve hem de istemiyorlar. Itikatlarınca M. Kemal'i model yapan husus, büyük güç olmak iddiasını reddetmesidir. Halbuki, Putin'in konsepti Nato'nun Doğu'ya kadar genişlemesi veya sınırlarda kuvvet tutulması bir yana uluslararası arenada Rusya'nın etkinliğini azaltacak her adımı, Rusya güvenliğine yönelik bir tehdit saymaktadır. Brzezinski, hücumla bu yeni konseptin yerle bir edilmesini önermektedir.

Konsept resmileştikten sonra, Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Ivanov tarafından önde gelen ülkelerin büyükelçilerine anlatılmıştı, doğaldır; burada Ivanov, mevcut duruma tepkisini "polagaem, şto na poroge 3 tisyaçeletiye nel'zliya vozvraşat'sya k 1815" cümleciğiyle dillendiriyor ki, Fransız Devrimi'nin arkasından Büyük Napolyon'un yenilgisi üzerine kurulan baskı dönemine, Kutsal Ittifak'a atıf yapılmaktadır, Rusya'nın bir yenilgiyi kabul etmediği anlamındadır. Amerikan elitine göre Kemal Paşa ise "geçmiş ile bir psikolojik kopuş" ile Avrupa'ya yönelen bir ulus-devlet olmayı kabul etmiştir; demek yenilgiyi ve küçülmeyi kabul etmiş olmaktadır. Bu nedenle yeni Amerikanca derste, Atatürk uysal ve Putin dikbaşlıdır. Putin, "Avrupalı-Post-Emperyal-Ulus-Devlet" olmayı reddederek dikbaşlılık yapmaktadır, bu nedenle Amerikan elîti Atatürk'ü benimsemekte ve Putin'i takbih etmektedir. Ayrıca Brzezinski'ye göre, Türkiye veya Rusya'nın Avrupa'ya yönelmesi, büyük devlet olmaktan vazgeçmeleri demektir, bu yüzden her ikisinin de Avrupa'ya çağrılması gereklidir. Öyleyse burada, görevinin son saatlerinde Clinton'ın Rusya'yı, Avrupa Birliği ve Nato'ya çağırdığını hatırlamak durumundayız; bu stratejiye uygun düşmektedir. Ama Brzezinski yine de yeterli görmüyor ve çağrının Avrupa ve Nato tarafından da tekrarlanmasını istiyor; sürekli olarak demoralize etmek ve sürekli olarak Avrupa'ya çağırmak, Brzezinski stratejisi özetle budur.

Formülasyon yeni olabilir, ancak, adımların daha önceden atıldığını görüyoruz; Rusya'nın eski başbakanı Primakov'un dışişleri bakanlığından beri bir büyük devlet olarak hareket ettiğini gösteren bilgilere sahip bulunuyoruz. O zamanlardan beri atılan adımlarla Rusya'nın, Rusya-Sırbistan-Ermenistan-Yu-

nanistan-İran-Suriye blokunu oluşturmada önemli mesafe kaydettiğini görebiliyoruz; burada sayılan devletlerden ilk dördü ortodoks ve son ikisi Müslümandır. Bu blok Türkiye'yi çok yakından ilgilendiriyor, çünkü karşısına konulan, Amerika-Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan-İsrail bloku içinde yeralıyor ve birincisi ikincisi için yepyeni sorunlar yaratıyor ki bu Türkiye'nin iç politikasına yansımaktadır; şimdi buradayız.

Bu eksenleri karşı karşıya getirdiğimizde, İsrail'in şu anda Rusya'nın en geniş diasporası olduğunu bilmek herhalde pek çoğumuz için sürprizdir; artık İsrail'in nüfusunun üçte biri taze Rusyalılar'dan oluşuyor ve bunların büyük bir kısmının da Yahudi olmadığı haber veriliyor, bunun analizi ayrı bir inceleme gerektirmektedir. Sovyetler Birliği'ni yıkmak için Yahudileri İsrail'e göçe zorlamak ve arkasından Yeltsin döneminde Rusya'yı terk edip İsrail'e yerleşen ve Yahudi olmayan Ruslar tabloyu çok değiştirmiş durumdalar. Söylenebilecek şudur, şimdiden Rusyalılar İsrail politikasını etkilemeye başladılar ve Washington'ın Rusya'yı Müslümanlarla kuşatıp boğmak istemesi bir İsrail-Rusya yakınlaşmasının haberini de taşımaktadır. Peki böyle bir durumda, Washington, Sırbistan'a dostluğu ve Makedonya'ya karşıtlığı nedeniyle Batı ile sorunlu bir Yunanistan'ı göz göre göre Rusya eksenine atar mı; işte sorun budur. Washington'da Türkiye uzmanı, Yahudi kökenli A. Makovski, Amerikan yöneticilerinin, güçlü bir Türkiye'nin Yunanistan'a karşı hiç söz dinlememesinden kaygı duyduklarını ve bu nedenle bir bölgesel güç olmasını istemediklerini kaydetmektedir. Öyleyse Washington için Yunanistan'ın itilmemesi önemlidir ve öyleyse ödün Türkiye'ye düşmektedir; Amerika'nın Türkiye'deki politik manivelasının ise Cem'in sürekli kendisini öven, etkisiz dışişleri bakanlığını unutacak olursak, encolar, ngo ile medya-bürokratlar olduğunu biliyoruz.

EMPERYAL POLİTİKA?

Bu noktada bir karşılaştırma yapmak durumundayız; Rusya'nın emperyal projelerini bir kenara bırakacak olursak, bir an için bu tür yönelimleri olma-

dığına inansak, yine de Washington'ın, Putin'in izlediği politikalardan rahatsız olduğunu tespit edebiliyoruz. Öncelikle basın üzerinde kontrol kurmakla eleştiriliyor; bunu büyük basının yabancı güçler tarafından yönlendirilmesini önlemeye çalıştığı biçiminde anlamak daha doğrudur, ikincisi, devleti merkezi devlet haline getirdiği için kınanmaktadır ve üçüncüsü, komşularıyla dostluklarını sağlamlaştırması kaygı ile karşılanmaktadır. Washington'dan başlatılan ve Türkiye'de aynen ve daha yüksek bir tonla tekrarlanan bu eleştiriler doğruysa, başka bir deyişle Putin eleştirilerin haklı olup olmaması ayrı, bu uygulamaların sahibi ise gerçekten büyük ve emperyal devlet olma yönündedir; bunu kabul etmek zorundayız.

Çünkü niyetin olup olmaması ayrı, nesnel planda eğer bunlar yoksa bir emperyalist yönelişten bahsetmek imkansızdır, a) Enformasyon kaynakları ulusal değilse ve ulusal kurumlara karşı ise bir ülkenin emperyalist politikalar izleyebileceğim düşünemeyiz, b) Bütün devlet organlarını, bir orkestranın enstrümanları gibi harekete geçiremeyen bir devletin emperyalist heveslerini ciddiye almak imkansızdır, c) Komşularıyla dostluk içinde olmayan ve kuşkusuz yurttaşlarının bağlılığını güvence altına almayan bir devletin de emperyal bir dünyası olmasını gülünç karşılamak gerekmektedir.

Putin'i bırakıp Türkiye'ye dönebiliriz; bu arada tam hatırlama zamanıdır, "Emperyalist Türkiye" benim on yıl önce yayımlanan bir çalışmamın adı idi,1 kuşkusuz Türkiye'nin emperyalist olduğunu değil, Türkiye'de çok güçlü bir emperyalist eğilimin ortaya çıktığını haber veriyordum. Şimdi var mı; benim haber verdiğim zaman da eşitsiz gelişme yasasının mengenesinde Türkiye tekellerinin politikası idi ve şimdi bu eğilimin kendisi eşitsiz bir gelişme içindedir, iki saptama çok öğretici olmalıdır; bir, iki bölgeli tek bir Kıbrıs Devle¬ti savını bırakıp iki ayrı Kıbrıs Devleti'ne dönmeyi, ancak ve ancak böyle bir eğilim ile açıklayabiliyoruz.

Kıbrıs sözkonusu olduğunda, Britanya'nın burayı ilk önce güvence altına alma gerekçesiyle Rusya'nın Kars'a indiği zaman eline geçirdiğini hiç unutamayız; doğusundaki pek çok toprağı tutmaktadır. Demek ekonomi çökmüş olsa da bu yöneliş hâlâ güçlü ve belki de daha güçlüdür ancak kendisini bel-

1) Y. Küçük, Emperyalist Türkiye, Ankara, 1992.
Bu çalışmamın, çıktığı zaman, bugün severek yazdığım Aydınlık dergisi tarafından çok eleştirildiğini hatırlıyorum. Eleştiriden hiçbir zaman rahatsızlık duymadım, ayrıca bugün düşüncelerimizin yaklaştığını saptayabiliyorum.

li eden kanalların değiştiğini kabul etmek zorundayız, iki, Washington'ın Türkiye ile ilgili bütün politikası, Türkiye'de artık bunun düşünülmesini ve uygulanmasını imkansız hale getirmeye yönelmiştir. Hem yeni bir Atatürk tarifi ve hem de Türkiye'yi, kurullar, encolar ya da sivil toplum örgütleri ve vakıflardan oluşan medüz bir devlete indirgemek bunun içindir. Kuşkusuz buna Makovski-Dervish Komplosu'nu eklememiz gerekmektedir ki bu bundan sonraki bölümün konusudur.

Emperyalizm, savaş demektir; savaşın ne zaman ve nerede çıkacağı önceden bilinmeyebilir; ancak büyük bir savaş gücü olmayan bir ülkenin emperyalist projelerini kimsenin ciddi kabul etmeyeceğini bilebiliyoruz. Savaş gücüne gelince, güçlü bir ekonomi olmadan bir savaş gücünden bahsedilemez; öyleyse ekonomik planda Türkiye "Emperyalist Türkiye" modelinden çok geriye düşmüş olmaktadır. Hobson-Lenin kuramına göre "Emperyalist Türkiye" hipotezinin zorlayan zemberekleri çözülmüş haldedir. Buna karşın sınırı olan ülkelerden, belki Bulgaristan hariç, hepsi ile ciddi sorunları olan Türkiye'nin komşu olmadığı pek çok ülkedeki silahlı çatışma ile ilgilendiği ve hepsine silahlı kuvvet göndermek için büyük bir istek gösterdiği ortadadır. Bu istekleri, Türkiye'nin ekonomik kabiliyeti desteklemiyor ve bu nedenle de son kez Afganistan için oluşturulacak barış gücünde hem liderliği ve hem de göndereceği kuvvetlerin finansmanını talep eden bir politika izliyordu; tarih, bu tür örneklerden yoksundur. Bununla birlikte ekonomisi çökmüş ve ekonomik idareyi emperyalist ülkelerin memurlarına terk etmiş bir ülkenin, ihtilaf alanlarına kuvvet göndermek için bu kadar istek göstermesini saptamış olduğum eğilimin eşitsiz de olsa gelişmesini sürdürdüğü yollu anlamak yerindedir. Ancak emperyalist heves, aynı zamanda bir protokol ve görkem de gerektiriyor; bugün küçük düzeyde bir yabancı memur, görüşmek için en az bakan düzeyinde muhatap buluyor ve Washington'dan birkaç saat için Ankara'ya gelen bir bakan, masanın karşı tarafında, bir başbakan, genelkurmay başkanı, başbakan yardımcıları ve birkaç bakan toplayabiliyor, demek emperyal anlayış henüz çok uzaktadır.

İSLAMIN HAYALETİ

Tabi bir emperyal yönelişin kabul etmeyeceği ölçüde bir içine kapalı argüman dolaşımı görüyoruz; sanki "Demir Perde" deyişi Türkiye ve bu zamanlar için icat edilmiştir. Türk eliti, yalnızca kendisi için olan ve kütlesinin tartışmasız kabul ettiği birtakım iddiaları sürekli ortaya atıyor ve ne kadar çok tekrarlarsa o kadar doğru olduğuna inanıyor; bu bir gerçek "Demir Perde" sendromudur. Silahlı çatışma alanlarına kuvvet gönderme isteklerini desteklerken Türkiye'nin terörle mücadelede büyük deneyimleri olduğu ve hatta rakipsiz olduğu söylenebiliyor; diğer ülkelerin buna inanması mümkün mü, tartışılması yararlıdır. Türkiye artık kütlelere sunulanların her devlet tarafından doğru kabul edildiğine inanan bir haldedir; bu çağdaş devlet tanımlarını çok zorlamaktadır.

Bir kez, Türkiye'ye karşı on beş yıldır silahlı savaş yapan bir hareketin liderinin, Afrika'daki yerinin saptanarak Türkiye'ye getirilmesinde, Türk servislerinin hiçbir katkısının olmadığının artık tartışmasız kabul edilir olması, bu tür iddialarda daha mütevazı davranılmasını gerektiriyor; ancak bunu o kadar önemli saymayabiliriz. Daha önemlisi şu olabilir, peki Türkiye'den başka hiç deneyim yok mu; İngiltere yüz yıla yakın bir zamandan beri İrlandalı örgütlerin şiddet kullanan mücadelesiyle karşı karşıyadır. İngiltere bu konuda Türkiye kadar iddia ilen sürmüyorsa, bu, bu alanda çok büyük bir deneyim sahibi olduğunun hep teslim edilmesindendir. Ayrıca pek çok ülkede emperyalist savaş yapmış bir tarihin sahibi olarak biliniyor. Rusya, Afganistan'da bir deneyim sahibi olmuştu ve bunu Çeçenya'da geliştirmiştir; Fransa, emperyalist savaşları, lejyoner geleneği bir yana, daha yakın zaman öncesinde Cezayir'de iç savaşın bir tarafıydı ve son günlerde bile islamik çevrelerin şehir içi sabotajlarının hedefi oluyordu. Bütün bunları, Türkiye'nin bu tür moral sağlayan iddialardan vazgeçmesi için değil, bu iddiaların uluslararası

planda öneme sahip olmadığını belirtmek için kaydediyorum.

Türkiye'nin stratejik önemi üzerindeki iddialar ise bundan daha zayıf görünmektedir; bir kez, stratejik önem, bir yanıyla büyük devletler arası rekabet ve diğer yanıyla silah taşıma ve bilgi toplama teknolojilerinin türevidirler. Bunların hep değiştiği bir dünyada, sadece Türkiye'nin stratejik öneminin değişmemesini anlamak zordur. Ayrıca dünya siyaset sahnesinde her değişikliğin yalnızca Türkiye'nin stratejik önemini arttırdığı görüşlerini de kavramak imkansız olmalıdır; bu alandaki bütün açıklamaları topladığımızda, Türkiye'nin stratejik öneminin şu anda sonsuza yükseldiğini hesaplamak durumundayız. Gerçekten de ben çeşitli çalışmalarımda, 1979 Iran İslam Devrimi olduğunda, görevli başbakanın, bunun Türkiye'nin stratejik önemini arttırdığını iddia ettiğini saptayabiliyorum; aynı iddiayı Sovyet Silahlı Kuvvetleri Afganistan'a girdiği zaman da tekrarlıyorlar. Hem girişte ve hem çıkışta bu önem artmaktadır ve hem Soğuk Savaş başladığında ve hem de Sovyetler Birliği yıkıldığında önemimizin arttığını ilan ederek seviniyoruz; bunları da kimsenin ciddiye almadığını kabul edebiliriz.

Bir, Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'na sokmak için iki taraf da çok çalışmıştır; öyleyse o tarihlerde kıymet-i harbiyesi vardı. İki, Körfez Savaşı'nda zamanın cumhurbaşkanı bu savaşa taraf olmak için büyük istek gösterdi; içeride de muhalefet olduğunu biliyoruz ancak Türkiye'nin savaşa girmesine Washington'ın hiç de taraftar olmadığı da nettir. Üç, Türkiye, Amerika'nın Afganistan savaşına silahlı kuvvet göndererek katılma kararı aldığında, Amerikan Savunma Bakanı "gazetelerden okudum" diyerek açıkça küçümsemeyi tercih ediyordu ve Amerikan Başkanı Bush da hiçbir savaş konuşmasında bunu anmadı, bunlar önem iddialarıyla çelişmektedir.

Önemi olabilir mi; Türkiye'deki emperyal yönelişlerin analizinde büyük bir kavramsal öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü büyük devletlerin, stratejik önem iddiaları hiç yoktur ve olmasını da düşünemeyiz. Emperyal güçler, stratejik önemli yerleri bağımlı hale getiren devletlerdir; bunun karşısında yaranmacı küçük devletleri stratejik önem yarışında görüyoruz. Demek emperyal dinamikler henüz kodifiye edilmekten çok uzak kalıyorlar; şimdilik heves sayabiliyoruz.

Kuşkusuz Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Asya'nın tüm açıklığıyla büyük zenginlikleri ve Türkik ve Müslüman kavimleriyle birlikte orta-

ya çıkması Türkiye'deki emperyal dürtülere yeni bir şans sunmuştu; öyle değerlendirildiği bilinmektedir. Bu, aynı zamanda Anadolu'daki, ana yurt ile birleşme akımlarına da bir canlılık getiriyordu; İç Asya'dan çıkıp Anadolu'ya gelmiş olanların, şimdi İç Asya'nın anahtarını elinde tuttuğu görüşü bir ara yaygın bir sevinç kaynağı olmuştu. Ben böyle bir anahtar olmadığını başından beri yazıyordum; Sovyetler Birliği'nin, bağımsız ve titiz bir araştırıcı olarak, henüz yıkılma sürecinde iken, daha çok Washington kaynaklı bu ham bayrama karşı temkin öneriyordum, yazılıdır.[1] Bunları burada tekrarlamak için hiçbir neden bulunmuyor; ancak başka açılardan bu iddianın dayanıksızlığına çok kısaca işaret edebiliriz.

Birincisi, Doğu kavimleri için bunlar arasında Türkik kökenliler çoğunluktadır, Anadolu merkezli Türkik devletler hiçbir zaman "türkik" sayılmadılar; bunlar hep "Devlet-i Rumi" adlandırılıyordu. İlk devletin adı da "Rum Selçuklu Sultanlığı" idi; "Roma" devleti anlamındadır. Topraklarında kalanlar, Batı'ya gelmiş eski kanındaşlarını artık "öteki" veya "yabanıl" kabul ediyorlar; bu bölgenin insanlarının, Araplar, kısmen İraniler ve hatta Ermeniler, önemli ölçüde elenize olduklarını tespit ettiğimizde bir farklılık kendiliğinden belli olmaktadır. İkincisi, kavimlere kimliklerini veren ve bakışlarını oluşturan tarihleridir; tarih ve coğrafyanın birbirine çok ayrı düştüğü hallerde, akrabalık söylemi bilim dışıdır. Bunu, Özbekler'de çok iyi görüyoruz, Özbekistan, İç Asya'nın en güçlü devletlerinden birisidir; ancak Anadolu Türklüğü ile ilişkisi sözkonusu olduğunda, çok ayrı bir bakış sergileyebilmektedir. a) Özbekler, Cengiz Han'ın soyundan geldiklerine inanıyorlar fakat Cengiz'in çocukları, 1243 tarihinde, Rum Selçuklu Sultanlığı'nı perişan etmiş ve tarihe gömmüştür. b) Emir Timur'a bağlanıyorlar, Emir Timur ise Osmanlı Devleti'ni gençliğinin baharında, 1402 yılında darmadağınık edebilmiş ve Emir Bayezit'i esir etmişti, tarihlerini böyle yazıyorlar. Bu nedenle Batı Türkleri'ni "ağabey" saymalarını beklememeliyiz. Üçüncüsü, Müslümanlığa gelince Türkik kavimlerin hepsinin kendilerine göre bir İslamı olduğunu artık öğrenmiş durumdayız.

Müslümanlığa gelince, bilimin kurutulduğu bir zaman kesitinde, modern Türkiye'de, "Müslüman devlet" veya "Müslüman Türkiye" sözünün çok yeni olduğunu unutuyoruz. Bu söz de Türkiye için bir eylülist icattır; öncesinde

1) Y. Küçük, *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü*, İstanbul, 1991.

böyle bir discours'un olmaması bir yana, telaffuz edilmesi Cumhuriyet ilkelerine aykırı sayılıyordu. Türkiye, bazı Müslüman devletlerle siyasi ittifaklar kurabiliyor ancak yetmişli yıllarda Necmettin Erbakan'ın da parçası olduğu, S. Demirel başkanlığındaki Milliyetçi Cephe Hükümetleri dahi, İslam Konferansı Örgütü'ne girmeye cesaret edemiyordu; hem Cumhuriyet ve hem de anayasa ilkelerine aykırı sayılmaktadır. Kısmi giriş, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in idareye el koymasından sonradır; eylülizmin, Türkiye'de İslamın altın çağı olduğunu ileri sürerken bunu da hesaba katıyordum.

Eklenecekler var, bir: Türkiye, İsrail'in kuruluşunu ilk önce tanımış ve şu anda da İsrail ile ittifak anlaşmaları imzalamış tek bölge devletidir. Yönetimin kritik noktaları Yahudi kavminden sabetayistlerin elindedir; bir bölüğü açıklanmış durumdadır. İkincisi, Adana yakınındaki İncirlik Üssü, Irak'ı bombalayan uçaklar için vazgeçilmez topraklardır. Üçüncüsü, Bin Ladin'in New York saldırısını düzenlediğiyle ilgili tek kanıt, bu savaştan çok sonra ve savaş içinde elde edildiği ileri sürülen bir kaset olmuştur; kasedin tahrif edildiği ve herhangi bir kanıt değeri olmadığı hep söylenmektedir. Ancak kanıt olsa bile bu, savaşın herhangi bir suçlayıcı delil olmadan başlatıldığını göstermektedir ve daha da önemlisi böyle bir gerekçe ile bir ülkeye savaş açmanın devletler hukukunda yeri olmaması gereklidir. Buna karşın Türkiye bu savaşta Amerika'nın yanında yeralmak üzere silahlı kuvvetler gönderme kararını alan ilk ve tek "Müslüman" devlet idi; demek, bu "Müslüman devlet" savını sadece iç tüketim değeri olan bir propaganda sayabiliyoruz.

Buradan Brzezinski'ye dönme zamanıdır; yalnız düşünce zincirinin daha kolay izlenmesi için bir hatırlatmaya ihtiyacımız var. Şöyle, 1979 yılından itibaren, Silahlı Kuvvetler'in yönetimi alma ihtimalinden söz ediyor ve bu durumda Profesör Necmettin Erbakan'ı saf dışı etmekle birlikte daha yoğun ve frensiz bir erbakanist politika izleyeceğini ileri sürüyordum. Buna ek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin yüzyılın başındaki Alman Kayzeri'nden İslam kartını alacağını ve İslamı uluslararası politikasının önemli programlarından birisi yapacağını tahmin ediyordum; yazılıdır ve kısmen daha önce aktarmış bulunuyorum. Her ikisi de o zaman ülke dışında ve içinde geçerli toplumsal bilime göre düşünülemez önermelerdi; doğru çıkmaları sözkonusu toplumsal bilimin zaaflarını da ortaya çıkarmaktadır.

Profesör Brzezinski bu önemli dokümanında, Rusya için pek çok cadı ma-

salı anlatmaktadır; yıkılmadan hemen önceki bütün Amerikan sovyetologlarının yazdıklarını ve cia değerlendirmelerini bir kenara atarak, komünizmin ekonomik ve teknolojik planda bir büyük başarısızlık olduğunu ileri sürebilmektedir. Amerika'nın uzayın keşfinde, Sovyetler Birliği'nin arkasına düştüğü sadece bir örnek, demir-çelik sanayisinde en ileri teknolojileri geliştirdiğini unutmak istemektedir. Bunlar ayrı, asıl korku kaynağı ise, İslam olmaktadır; Brzezinski, *Komünist Manifesto*'daki, "komünizm hayaleti" deyişini ve bunun Avrupa'nın üzerinde dolaştığı belirlemesini, küçük bir değişiklikle nerede ise İslamın hayaleti ve Rusya'nın gökleri olarak kullanmaktadır. İslam, Rusya'yı tehdit eden en son hayalet olarak çiziliyor; Rusya'nın güneyinden hareket halindedir.

Rusya'nın doğusu kötü ise güneyindeki gelecek çok daha kötü ve hatta uğursuzdur; Brzezinski "ominous" diyor çünkü burada tümüyle Müslüman nüfus barındıran dokuz devlet var. Toplam nüfusları 295 milyon ve bu hesaba, Avrupayönelişli Türkiye'nin, the Europe-oriented Turkey, 65 milyonu dahil değil, ekleyebiliriz. Rusya'nın içindekiler 20 milyon hesaplanıyor ve hesaplama gelecege çevrildiğinde, 2025 yılında Türkiye 85 ve diğerleri 450 milyona çıkıyor; hayalet yükselmektedir. Bu Müslümanlar, Brzezinki'ye göre eski emperyal komşularından, formerly imperial neighbor, çok becerikli ve tam temkinli bir muamele bekliyorlar; peki olmazsa, bu durumda Çeçenya sadece habercidir, Harbinger, ve Brzezinski, Çeçenya'da 450 ve ilave 85 milyon Müslümanın ne yapacağını okumaktadır.

Bir özet yapabiliyoruz; Amerika'nın Atatürk'ü, sonuna kadar Müslüman ve her türlü tarikat ve tekkeye açıktır. Sadece Türkiye'nin ulus-devlet dışına bakışına kapalıdır ve son derece Avrupa Birliği taraftarıdır. Bunu öğrenmiş oluyoruz.

Peki bunu öğrenmek için bütün bunları izlememize gerek var mıydı; hayır, olmadığı kesindir. Ahmet Altan'ın son iki nesrine bakmak, bu nesirlerden sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin profesörlüge terfi ettirdigini okumuştuk ve çoğunluğu sabetayist üniversite mensuplarının açıklamalarını görmek yeterlidir. Kuşkusuz Dışişleri Bakanlığı da buradadır,[1] bir ağ örülmektedir; bu bölümün bu açıdan bir katkı olduğunu düşünebiliyoruz.

1) Büyükelçi Y. Yakış'ı, İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreteri yapma projesi, hem politik ve hem de anayasa düzleminde bir fiyasko sayılabilir; Y. Yakış, emekli olduktan sonra T. Erdoğan'ın partisinde genel başkan yardımcısı olmuştu, tutarlıdır.

İkinci Bölüm

MAKOVSKI-DERVISH KOMPLOSU

Ülkemizin bir büyük savaş kaybettiğinden haberimiz yok; ancak uzun ve bir büyük savaşı kaybetmenin sonuçlarını yaşıyoruz ve utancı içinde boğuluyoruz. Belki içimizde, 1918 Sonbaharı'nı yaşamış olanlarımız kalmamıştır ama ne hacet, işte bugünler o günlerdir.[1] Bütün limanlarımız, bütün tersanelerimiz, bütün karakollarımız işgal edilmektedir hükümette olanlar idare etmeyi işgal kuvvetlerine yol göstermek olarak anlıyorlar, satıcı olmayanları ihbar ediyorlar; hem işgal ediyorlar ve hem de hiç mukavemet edemez, kendisini hiç savunamaz, bir daha ayakları üzerinde başı omuzlarında yürüyemez hale getirmek için kinle hareket ediyorlar. "Yapısal reform" dedikleri işte budur, değil mukavemetçi, mukavemet edebilecek bir tepe bile bırakmamaya çalışıyorlar; özerklik ve özelleştirme adına yaptıkları ülkenin bütün tepelerini müstevlilere teslim etmektir.

Bu komplonun gerçek amacını ülkeyi bir ekonomik krizden kurtarmak

1) İlk biçimi 11 Eylül 2001 tarihinden önce, *Aydınlık*'ta yayınlanmıştı; bu geliştirilmiş halidir. Zaman referanslarını değiştirme gereği duymadım.

olarak formüle etmek veya görmek son derece yanıltıcıdır; savaşta yenilmiş bir ülke için, yenenlerin tek düşüncesi, bir daha başını kaldırmasını imkansız hale getirecek bütün önlemleri almaktır, bunu tekrarlıyoruz. Burada ise tek amaç, Türkiye'nin kendi halinde ve kendisi için herhangi bir ekonomik politika uygulama imkanını tümüyle ortadan kaldıracak kırma ve bozmaları gerçekleştirmektir, devleti bozup sözde özerk kurullar halinde yeniden örgütlemek ve bütün kritik pozisyonları, bağımsız devleti reddedenlerle donatmak, iki mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.

BAŞBAKAN VE YAHUDİ AMERİKAN

Hobson-Lenin kuramına göre ekonomik bağlantılar ve mekanizmalar yeterli idi, şimdi kolonyalist döneme dönüşün işaretlerini tespit ediyoruz. Kişisel ilişkiler ve bağlar ve feodal dönemdeki "adamı olmak" veya sadakatin yönü çok daha ön plana çıkıyor, bunu da görüyoruz. *Sırlar*'da gösterebildigimi sanıyorum, Türkoloji disiplininin gelişmesinde Yahudi üniversite mensupları egemen konumdaydılar, burada da Yahudi ve Sabetayist kadrolar ağları oluşturuyorlar, dikkat çekicidir.

Daha önceki bölümde değindim, Washington'da diplomat ve Yahudi kökenli A. Makovski, Türkiye ile ilgili politikaların geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir; bu tür politikaların oluşturulmasında rolü olan The Washington Institute'de söz uygunsa Türkiye Masası Şefi'dir. Bu enstitünün internet yayınlarından okuduğumuza göre Türk Başbakanı, A. Makovski'ye "arkadaşım" diyor ki çok şaşırtıcıdır çünkü Ecevit'in arkadaşlık sektöründe kıtlık içinde yaşadığı biliniyor. Bu biliniyor ama nasıl ve nereden arkadaş olduklarını bilemiyoruz ve ne yaşlarında ve ne de bulundukları yerler itibariyle bir uyum görebiliyoruz.

Burada bir künye denemesi yapmak istiyorum, önce Ecevit'in, Washington'da bu yerde yaptığı konuşmadan bir aktarma gerekiyor, şöyledir: "Anka-

ra'ya son ziyaretinde Ankara'ya geldi, beni ziyaret etti, Arkadaşım Makovski'ye söz verdim, ilk fırsatta Washington'a tekrar geleceğimi, bu ulu derneği ziyaret edeceğimi söyledim. Makovsyki'ye vaadimi yerine getirdiğim için memnunum." Öyle görünüyor, emperyal dürtülerini çıkardığımız ve büyük tarihi olan bir ülkenin aktüel başbakanı, Washington'daki küçük bir diplomata bir devlet yöneticisi olarak hitap etmektedir; doğrusu, Osmanlı'nın son zamanlarında elçilik tercümanlarına çok büyük hürmetle hitap eden sadrazamları hatırlamadan edemiyoruz.

Ayrıca Türk Başbakanı, Washington Institute'ten, konuşmasında "august society" olarak söz ediyor, irticalen yaptığı konuşmanın deşifrasyonundaki sözcük budur, "august" bu tür tariflerde kullanılmayan ve dinsel boyutları olan bir sözcüktür, Türkçe'ye "ulu" olarak çevirmek zorundayız, bir Türk başbakanı Yahudilerin egemenliğindeki bir derneği neden bu denli yüksekte görüyor, bu soru ortadadır; bilmiyoruz ama kısa biyografisinden, Türk Başbakanı Ecevit'in "arkadaşım" dediği Makovski'nin Arapça, Türkçe ve İbranice konuştuğunu öğreniyoruz. İlginçtir; Makovski'nin, Washington'dan Türkiye'ye, uluslararası finans çevreleri ile ilişkili, muhtemelen bakan düzeyinde bir temsilci gönderilmesini buyurması ile Ecevit'in Derviş'i çağırdığını açıklaması, belki saat farkıyla nerede ise aynı tarihlidir. Arkadaş olduklarına göre bu aynı tarihli açıklamalardan önce konuştuklarını düşünmek durumundayız.

Sadece Makovski değil, Washington Institute'teki kadronun çok büyük çoğunluğu Yahudi kökenlidir ve internet'teki açıklamasından kriz içindeki Türkiye'ye Washington'dan bir kurtarıcı gönderilmesini uygun bulduğunu açıklarken bir de tarif veriyordu, buraya alıyorum: "Türkler ve de yatırımcıların dibe vuran moralini yükseltmek için Washington önümüzdeki çok önemli zamanlarda Türkiye'ye, ekonomik konularda tavsiyelerde bulunmak üzere bir özel temsilci tanımlamalıdır. Bu özel temsilcinin hükümet içinden veya dışından olmasından daha çok uluslararası finans çevreleriyle çok iyi ilişkiler içinde bulunması birinci derecede önemlidir." Makovski'nin ölçüleri K. Derviş'e de çok uygundur; gerçi bu tarifte sabetayizm ölçütü yazılmamıştı, normal karşılıyoruz.

Makovski bunları internete yüklerken, Ankara'da da nerede ise aynı saatlerde Türk başbakanı Ecevit, "ABD'den bir değerli arkadaşımız, Kemal Derviş

geliyor" müjdesini açıklıyordu; Türkiye'de kısa bir süre iktisatçı kariyeri yapmıştı, başarısız olduğunu biliyoruz. Sabetayizmin ulu isimlerinden Derviş Efendi'nin soyundan geliyor; ailesi ithalat ile meşgul oluyordu ve silah ticareti yapanları olduğunu da saptayabiliyoruz.1 Derviş'in bir ülkenin tarihi ile bağdaşmaz bir biçimde hükümet üyesi yapılması herhalde "yeni" emperyalizm derslerine girecek ölçüdedir ve bu arada Yahudilik ile bağlantısı olmayanlara güvenümemesi çok şaşırtıcıdır ancak ben yine de bu disiplinin neden gerektiğim anlayamamış durumdayım. K. Derviş, Bakanlar Kurulu'na oturtulmasından hemen sonra Washington ve istanbul'da müstakbel başbakan ilan edilmişti; kriz bahanesiyle hem devletin yapısı ve hem de geleceğin siyasi lider kadrosu reforme ediliyordu; 11 Eylül 2001 tarihinden önceki senaryodan söz ediyorum.

Washington Insitute mü, herkesin öğrenmesi yararlıdır, başlangıç olarak dışişleri eski bakanı ve sabık Başbakan Çiller'in son Washington gezisini öneriyoruz; Çiller'in de sabetayist olduğu artık biliniyor, şimdi Washington, başka bir sabetayisti müstakbel başbakan olarak hazırlamaktadır ve Çiller'in Washington'ı kendisinden vazgeçmemesi için ikna amacıyla yola çıktığı, Türk basınında da yazılmıştı. Peki Çiller, Washington'ı nerede ikna edecekti, şaşırmıyoruz; Çiller'in Washington Institute'te yeniden görücüye çıktığını görüyoruz, ilk ve önemli konuşması buradadır, Institute henüz bu konuşmayı internet'ine koymadı ancak Çiller'in burada a) Refah'ın iç yüzünü göstermek, b) Gelişmesini durdurmak, c) Islamda kadından imam olmayacağı için Erbakan'ı kendi başbakanlığına razı ederek İslamda devrim yapmak uğruna Erbakan'ı başbakan yaptığını takrir ettiğini öğrenmiş bulunuyoruz,2 bu haber, Çiller'in dünya Yahudiliğinden özür dilemesi anlamındadır çünkü dünya Yahudileri, Arap yanlısı saydıkları Erbakan'dan ürkmektedirler. Demek Çiller de yeniden başbakanlığı için iznin Washington Institute'ten verildiği anlayışındadır; öyleyse sabetayist-perver Türk Başbakanı Ecevit'in, bazen Roma imparatorları için kullanılan bu "august" sözcüğünü böyle bir derneğe layık görmesinin bir nedeni buradadır. Böyle düşünebiliriz.

1) Bir insanın sabetayist olmasında olumsuz hiçbir yan bulamıyoruz, çağrıldığı zaman açıklamıştım, Cengiz Çandar beni yalanlamış ve hükümetin her işini kötü bulan Nazlı Ilıcak da tek Derviş Işi'ni iyi bulduğunu yazmıştı; daha sonra kabul edilmiştir. Burada önemli olan, hiçbir özelliği olmayan bir kimsenin tepeden bakanlar kurulu odasına alınması ve her isteğinin de kendisine ait görülmeyip Washington'a bağlanmasıdır. Bilim, bunu önceden onaya çıkarmakla yükümlüdür ve bizimki bu yükümlülüğü duymaktan ibaret kalmaktadır.
2) Yeni Şafak, 9 Mayıs 2001.

KALICI UYUM

Ancak Makovski-Dervish Komplosu'nu, sadece konjonktürel bir önlem olarak düşünemeyiz; herhalde uzun erimli, birisi beynelmilel ve diğeri milli iki kanalını derhal teşhis etmek zorunluluğundayız. Birincisi, Amerikan emperyalizminin yeni yönelişi ve yapı arayışları arasındadır; Theatcher-Reagan gericiliğinin devamıdır. Bu gericilik, insanlığın çok uzun mücadeleleri sonucunda elde ettiği, bazen keynesyen devrim ve bazen de refah devleti denilen anlayışı, bütün kurumlarıyla yok etme programıydı; parasız eğitime, parasız sağlık hizmetlerine, ucuz kollektif taşımacılığa, sendikalara, emeklilik düzenine, tek sözcükle insanın yarınına güvenle bakmasını sağlayacak kazanımlara karşı bir haçlı seferiydi. Çok zor bir işti, Batı bu savaşın büyük altüstlere neden olmasından endişe ediyordu ve bu nedenle iki pilot ülke kullanıyordu; Şili yetmişli yılların ve Türkiye seksenli yılların başında Theatcher-Reagan gericiliğinin laboratuvarı oldular ve görüldü ki Pinochet veya Evren her türlü mukavemeti bastırmak için yeterlidir. İnsanlığa karşı yürütülen bu büyük kanser savaşı ilk önce Şili ve Türkiye'de denendi, kazanıldı ve sonra Batı Avrupa'da uygulandı; Makovski-Dervish Komplosu, şimdi insanlığı daha ileri bir kanserleştirme kampanyasının Türkiye yüzüdür ve bir de Arjantin yüzü var, artık haberdarız.[1] Gazeteler, Arjantin Dervish'ine de sokakta dondurma yedirdiklerini ve güvenilir yerlerde şortla tur attırdıklarını yazmaktadır; rejisörler aynı ve Arjantin'de kukla var.

Washington, IMF'den krizin tedavisi yerine çıkışını önlemesini istemektedir; bunun ise ancak yerinde-yönetim ile mümkün olacağı açıktır. Devleti küçük parçalara ayırarak likidite etmek ve sözde özerk kurumların başına Washington'ın adamlarını, tercihen sabetayistleri, getirmek; şimdiki aşama işte

1) İlk yazımın daha önce tamamlandığına işaret etmiştim; Arjantin'de halk, Washington diktasına Aralık 2001 tarihinde isyan etti ve Türkiye'de bu politikanın taraftarları, Türkiye'nin Arjantin olmadığını birbirlerine tekrarlayarak rahatlama yolunu tercih ettiler.

budur ve Demirel tarafından korunan sabetayist olma ihtimali yüksek Uğur Bayar, özelleştirme Dairesi'nin başında IMF direktiflerinin nasıl savunulacağının başarılı örneğini vermiştir, model ortada durmaktadır. Belediyelere bir odacının bile bakan imzasıyla atandığı veya rektörlerin merkezi idarenin kırk süzgecinden geçirilerek tayin edildiği bir ülkede, şu anda orada oturan kim olursa olsun en önemli ulaştırma politikalarında Ulaştırma Bakanlığı'nı devre dışı bırakmak için verilen haçlı savaşının nedeni budur; emperyalizm, devleti ortadan kaldırmak üzeredir.
Yalnız bu kadar değil; toplumda kalkınma ve sanayileşme isteği olduğu sürece bunların hepsi boş ve geçicidir, bu isteğin devleti yeniden kurması mümkündür. Dervish buraya toplumdaki kalkınma umutlarını köreltmek, insanlarımızın ufku üzerine kanser hücreleri saçmak için gönderilmiştir; misyonu budur ve üstelik bu teşhis yıllar önce yapılmıştır, bana sadece tekrarlamak düşmektedir. Gerçekten de müsteşarlıktan emekli, ancak Maliye Tetkik Kurulu'nda yetişmiş iktisatçı Nazif Eksen'in doksan yılında tamamladığı çalışması, Dervish'i ve Dünya Bankası dokümanı sayılan 1978 tarihli "Strategy in Turkey: 1973-1983" başlıklı modelini1 tümüyle böyle ele almaktadır; demek Eksen bu komplonun teknik tabanını, bize on yıl öncesinden haber vermiş olmaktadır.

Ne yazık, N. Eksen'in bu önemli çalışması henüz yayımlanmadığı için kaynak gösteremiyorum; ama önemli olan Nazif Eksen'in Dervish'in çalışmasını bundan on bir yıl önce kağıt üzerinde de kalsa kalkınma ve sanayileşmeyi hedef alan "IV. Beş Yıllık Plan'a alternatif bir model oluşturuyordu" diyerek mahkum etmesidir. Çok doğrudur, Türkiye'yi tümüyle ihracata göre konuşlandırmayı öneriyor ancak sermaye/hasıla katsayıları yüksek olduğu için sermaye ve ara malı sanayileşmesini reddediyor ve geriye ihracat için tekstil, turizm ve bir de inşaat müteahhitliği bırakıyor; böyle bir perspektif ile ihracat olabileceğine inanmak için çok düşük IQ'lü olmak zorunludur. Ben hem Batı iktisadının ve hem de Dünya Bankası türü kuruluşlarda çalışmanın insan zekasını gerileten bir etkiye sahip olduğunu sık sık not düşüyorum; bu nedenle şaşırtıcı saymıyorum.

K. Derviş, doktora çalışmasının bir versiyonu olan bu Dünya Bankası dokümanında, daha 1978 yılında "*furthermore once and for all devaluation is*

1) K. Derviş - Sh. Robinson, The Foreign Exchange Gap, Growth and Industriai Strategy in Turkey: 1973-1983, World Bank StaffWorking Papers, 1978.

not enough",[1] buyurmaktadır, "bir defalık devalüasyon yeterli değildir" anlamındadır ve açıkça ve üstünü örtmeden sürekli devalüasyon istemektedir. Daha önce *Aydınlık*'ta, Dervish'in bu ilkel ve sadece askeri baskı rejimlerinde uygulanabilir önerisini, bu dokümanı incelemeden haber vermiştim; bu bana herhangi bir kehanet kabiliyeti kazandırmıyor, bunların bir papağan türü tek tavsiyeleri budur. Derviş'in de imzası bulunan doküman bunu açıkça ifade ediyor; belki de üzerinde bir "çalışma" olduğunun yazılmasından kaynaklanıyordu; bağlayıcı olmadığı anlatılmış olmaktadır.

Sürekli birleşik "TİT" sektöründen söz ediyorum; tekstil, inşaat ve turizm sektörlerini içine alıyor; Türkiye artık hem ekonomik ve hem de bu politik açıdan birleşik sektörün esiri ve oyuncağı durumundadır. Bir, M. N. Güzel'i ele alabiliriz, 7500 lüks turistik yatağı olduğu ileri sürülmektedir. Eğer, Makovski-Dervish Komplosu sonunda bu büyük ve sürekli devalüasyon olmasaydı bütün bu yataklar boş kalacaktı, çünkü mevcut döviz kuru ile Güzel'in yatakları, başka ülke turizmi ile rekabet edemiyordu. Dervish, M. N. Güzel, yataklarını doldurmuştur ve M. N. Güzel'in bütün imkanlarıyla bu politikayı desteklemesi normaldir.

İki, T. Yılmaz'ı düşünebiliriz, Asya Krizi ve izleyen devalüasyonlardan sonra tekstil ihracatı var olan pazarlarını da kaybediyordu; T. Yılmaz'ın işi budur. Şimdi kaybetmeye başladığı pazarların bir bölümünü tekrar elde etmiş olması gerekmektedir. Üç, Ş. Tara akla gelmektedir, her ne kadar dışarıda inşaat işi alıyorsa da işçileri Türkiye'den götürülmekte ve kamplarda yaşamaktadırlar. Bu işçiler Türkiye'de Türk lirası üzerinden ücret almayı tercih ediyorlar, sürekli devalüasyonlar nedeniyle döviz cinsinden işçi ücretleri çok ucuzlamış olmaktadır. Ayrıca konut sektörü de esas olarak Avrupa'daki Türkiyelileri müşteri kabul etmektedir; konutlara talebin artmasını bekleyebiliyoruz.

Banka oligarşisinin ise buna hiçbir itirazı yoktur çünkü vergi gelirlerinin faiz ödemelerine ayrılması, vergilerin birkaç bankaya gitmesi anlamındadır. Faizler de reel olarak dünya ortalamasının iki katı olduğu için bu bankalar bütçedeki faiz ödemelerini yabancı bankalarla paylaşıyorlar; hepsi budur. Bu sistemde kalkınma ve sanayileşme yeralmıyor; yapısal uyumdan kastedilen, bütün ekonominin ve ekonomik idarenin, dünya emperyalist sistemine, bir daha başkaldıramayacak bir biçimde ayarlanmasıdır. "Reform" denilen işte budur.

1) ibid., s. 153.

Yalnız bu reformun işleyebilmesi için işçi ve memur ücretlerinin sürekli düşük tutulması gerekiyor; bu ancak sürekli baskı ile mümkündür. Bundan ayrı olarak ve öncelikle de sendikal sistemin çökertilmesi gerekiyor; bu yapılmıştır. Sendikalar, kaynağı kurutularak çökertiliyordu; sosyal sigorta sisteminden emekliliğin çalışanlar tarafından istenir ve maliyetine değer olmaktan çıkarılmış olması, sigortalı işçiye ve sendikacılığa en büyük darbedir. Bundan ayrı olarak, ön plana çıkardığım bu üç sektörden tekstil, çocuk işçi, kadın işçi, kaçak işçi, sığınmacı işçi çalıştırma alanında uzmandır; fabrika işletmesinden ilkel ev işletmelerine dönüşe işaret ediyor. Turizm ve inşaat da mevsimlik işçi nedeniyle sigorta ve sendika sistemine en zor uymaktadır; ülke bu açıdan Cumhuriyet'in bütün kazanımlarından yoksun edilmektedir. Makovski-Dervish Komplosu, bunu kalıcı hale getirmenin adıdır; sarsıntıları tıkama işlevi de var.

NETWORK

Artık tekrar Washington Institute çözümlemesine dönebiliriz, önümüzde, ABD eski büyükelçisi M. Parris'in 17 Nisan 2001 tarihli Turgut Ozal Memorial Lecture'u var; institute Özal'ın unutulmasını istemiyor ve adına program koymuş durumdadır ve bu konuşmasında Parris'in hâlâ Özal'ın ölümüne ağladığını görüyoruz. Ancak yine de bir teselli sözkonusudur çünkü Parris Ecevit Hükümeti için Özal'dan sonraki en etkin ve verimli hükümet, "the most productive and effective of any since the time of Özal" demektedir; bu değerlendirme de Washington'ın yeni bir Özal ihtiyacı olmadığı teşhisimi doğrulamaktadır. Demek Washington'a göre artık Ecevit, "ikinci Özal" olmuştur ve üçüncüsünün arandığını görebiliyoruz.

Ambasador Parris'in konferansında, bir önemli tespit şudur; Amerika'da Sovyetoloji veya Russoloji, Mısır uzmanlığı, İranşinasi bir meslektir ve Parris, Türkiye uzmanlığının olmadığından ve para etmediğinden yakınmaktadır,

doğrudur, Hariciyeci Parris, bu nedenle Washington'da Türkiye kararlarının üstünkörü, ad hoc alınmasını eleştirmektedir, doğrusu eleştiriyordu ve bunları The Washington Institute'da dile getirirken bu boşluğun artık bu Institute tarafından doldurulduğunu dillendirmiş oluyor ki bu da doğrudur. Parris, Ecevit'in "ulu" dediği bu enco'yu bu sözlerle olmasa da göklere çıkarmaktadır. Türkiye ile ilgili kararlar şebekesinde üstün bir yerdedir.

Nasıl övüyor, önce bir digressiona izin olduğunu sanıyorum; Parris Yahudidir. Kendinden önceki Ankara büyükelçileri Abramowitz veya Grossman da Yahudi idiler, Türkolojide ve hem de diplomaside, Türkiye ilgisinin bir Yahudi mesleği olduğu yollu bulgumu tekrarlıyorum. Bunun simetriğini de görüyoruz; henüz güçlü bir hipotez sayabiliriz, 27 Mayıs 1960 Devrimi sonrasında asılan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu sabetayist idi. 27 Mayıs'ın yerine Dışişleri Bakam yaptığı Selim Sarper'in de sabetayist olduğunu ileri sürebilecek durumdayım ve 12 Mart'ın Dışişleri Bakanı Osman Olcay'ın sabetayizmi konusunda kuşku bulunmamaktadır. Daha sonraki yıllarda Dı¬şişleri Bakam Çiller'in sabetayizmini gösterebilmiştim, Çiller'in başbakanlığında Dışişleri Bakam Emre Gönensay'ın sabetayist olduğu Londra'da yazıl¬mıştır ve yine Çiller'in Dış Bakanları'ndan Coşkun Kırca'nın da sabetayist ol¬duğu konusunda bir ısrar var ve kuşkusuz sabetayist-perver Ecevit'in şimdi¬ki Dışişleri Bakanı ismail Cem Ipekçi'ye, ABD'nin önceki Dış Bakam Yahudi Albright'ın "Yişmail" diye ibrani ismiyle hitap ettiğini biliyoruz. Bu listenin, eski niteleme ile "tadadi" değil "temsili" kabul edilmelidir, eksiklikleri var; bu yeni açıklıklar çerçevesinde ben şimdi, sabetayist-perver Ecevit'in ilk Dış Bakanı Turan Güneş hocamızı da incelemek gereğini duyuyorum; sevimliydi, ancak, hep Koç Holding ve Washington çizgisini izliyordu ve bu alanda sözüne güvenebileceğimiz I. Zorlu, Ecevit'in ilk hükümeti döneminde, Deniz Baykal ile birlikte kamu yönetimine sabetayist yerleştirdiklerini ileri sürüyordu, iddialarım devrettiği oğlu H. Güneş'in de bütün iddialarını bırakarak K. Derviş gelince "işte mesihim" demesi ve bu sayede sütun ve kanal mikrofonu elde etmesi dikkat çekicidir, incelenmesi gerekiyor, bunu not ediyorum. Çıkan sonuç şudur; öyleyse Türk Dışişleri Bakanlığı, sabetayist bir yuva, Parris'in sözcüğü ile bir "niche" durumundadır.

Parris'e dönebiliyoruz, Parris konuşmasına başlarken Insütute'ün başında bulunan Martin Indyk'i çok övmektedir, Yahudi olduğunu tahmin etmek zor

olmamalıdır; ancak benim kısaca ekleyeceklerim var. Avustralyalı, çok yakın zamanda ABD yurttaşı oluyor, Clinton Tel Aviv'e büyükelçi atıyor, tekrar merkeze dönüyor fakat Rabin başbakan olunca, Indyk'i yine büyükelçi olarak sipariş ediyor, geliyor, Saddam'a karşı Irak muhalefetini yönettiğini biliyoruz; hepsi güzel ancak ABD Dışişleri Bakanlığı ansızın bakanlıkta her odaya girmesini yasaklıyor,[1] güvensiz sayıyor; bir skandaldır ve bundan İsrail'e, Amerika'dan daha çok bağlı olduğunu çıkarabiliyoruz. Demek enstitünün başında bir ara Washington'ın bile sadakatinden kuşkulandığı bir Yahudi oturuyor; bu bir, buna ek olarak, Parris "no one deserves more credit than Alan Makovski" diyerek, enstitünün Türkiye ile ilgili çalışmalarının bütün onurunun Makovski'ye ait olduğunu belli ediyor; Parris'e göre, yine Yahudi Makovski, burada Türkiye çalışmaları için ayrı bir bölme, bir "niche" yaratmıştır. Öyleyse Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye masası burasıdır ve başında eski bir diplomat olan ve "Provide Comfort" sırasında Kuzey Irak'ta da çalışan Makovski bulunmaktadır.

Tahmin edileceği üzere Makovski'nin dükkanından geçip de kendisine, "Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesine katkılarından" dolayı teşekkür edenler arasında Türk Cumhurbaşkanı da bulunmaktadır; Makovski'nin Ortadoğu üzerinde master çalışmaları olmakla birlikte doktorası yoktur, ancak Demirel de Institute'teki konuşmasına "I wish to thank Dr. Alan Makovski" diyerek, Makovski'nin hatırını almada Ecevit'e katılmaktadır. Öyle anlıyoruz, Makovski, burayı, hem bir süzgeç ve hem de bir yetiştirme yuvası olarak kullanmaktadır, buradan geçen bazı isimleri sayabilecek durumdayız.

Parris, Makovski'nin enstitüde, kendisi için bir "niche" oyduğunu tespit ediyordu, duvarda kutsal emanetler için bir oyuk veya hücre anlamındadır; Makovski'nin hücresinde subaylar için de bir programı var ve buradan şimdiye kadar Deniz Kuvvetleri'nden Albay Osman Fevzi Güneş, Kara ve Hava Kuvvetleri'nden Albay Bertan Nogaylaroğlu, Sedat Değerli, Haldun Solmaztürk, Ahmet Özalp ile Yarbay Erdal Öztürk ve Fuat Çalışır'ın geçtiğini görüyoruz. Çevik Bir ise buranın müdavimidir; kayıtlardan en az iki kez Makovski'nin hücresinde olduğunu çıkarıyoruz. Londra'da yayımlanan *Impact* dergisine göre sabetayist Çevik Bir, İsrail ile yakınlaşmanın da mimarıdır ve adı Dervish ile parti kuracaklar arasında geçmektedir. Hiç rastlantı saymıyoruz.

1) *International Herald Tribune*, 25 Eylül 2000.

Herhalde Cengiz Çandar bu hücre ile bağlantılı olmasaydı şaşırırdık; şaşırmıyoruz ve Makovski ile bağlantılı olduğunu saptıyoruz. Bunun önemi şudur, islamcı medyada Dervish'in imanlı savunucularının başında yeralıyor ve önceleri sabetayist olmadığı konusunda bir dezenformasyona teşebbüs etti ise de vazgeçtiği haber verilmektedir. Tabii Yahudi kökenli dış politika yazan, Milliyetten Sami Kohen de Makovski'nin hücresinde konuşma yapmıştır; sabetayist-perver Ecevit'in önde gelen bakanlarının da buraya giderek hem aydınlattıkları ve hem de aydınlandıkları anlaşılmaktadır, ismail Cem ipekçi ile Şükrü Sina Gürel bizi yanıltmıyorlar, yalnız Hikmet Sami Türk'ün Türk Savunma Bakam olarak 3 Mart 1999 tarihli gününü Makovski'nin oyuğunda geçirmesi yine de beklenmeyen bir durum idi, çünkü ne de olsa dini bütün ve hac farizesini yerine getirmiş bir bakandır. Gerçi Türk'ün bu tarihli gezisinden sonra bir süre cumhurbaşkanlığının en güçlü adayı olarak davrandığım görüyor ve ancak nedenini bilemiyorduk; belki de Makovski'nin, "Yişmail" Cem'den habersiz olarak böyle bir iması olmuştur.

Bir bölümünün sabetayist olduğunu saptadığımız Makovski-niche bağlantılı diplomatları ve üniversite mensuplarını bir kenara bıraktığımızda, "a le-ading scholar on political islam" nitelemesiyle, Turan Güneş hocamızın damadı Sencer Ayata'nın da hücreden geçtiğini okuyoruz; tam bir ilişkiler ağı ile karşılaşıyoruz. Sanki, Orta Cağdan bir ilişkiler ağını çözüyoruz. Bir de şu var, Makovski'nin hücresinden geçenlerin hepsinin, kuşkusuz ordu mensuplarım ayırıyoruz, ister hükümet içinde ve ister basında, isterse üniversitede, imanlı bir Dervish partizanı olarak çıkmalarıdır. Önemli olan budur, hücreden geçenler imanlıdır ve Makovski-Dervish Komplosu son derece açıktır.

Daha da önemlisi bunu saklamak istememeleridir. Nitekim Dünya Bankası Başkanı J. Wolfenshon, Le Monde'un, peki Türkiye ve Arjantin'e somut olarak ne yaptınız, sorusuna, kahkaha atarak, "pour commencer nous avons en-voye Kemal Derviş" cevabını veriyor ve Dervish'in Dünya Bankası Başkan Yardımcısı olduğunu da yalanlamaktan ve benim Aydınhk\a yazdığımı doğrulamaktan çekinmeyerek, "un deş directeurs de la Banque mondiale" sözleriyle, sadece daire başkanlarından birisi olduğunu belirtiyordu; bunun bir tek amacı olmalıdır. Bu, işgal altına alınmak üzere olan halkın onurunu, kendisine güvenini ve umudunu kırmak içindir; Ecevit Hükümeti ile Washington, şimdi bu ülke halkına bunu layık görmekte ve bunu uygulamaktadır.

Üçüncü Bölüm

JÖN TÜRKİZM: DOĞU BİRLİĞİ

O zamanlar tarihini bilmezdik, yalnızca "ulu" bir kişi sayardık, tarih öğretmenimizdi ama derslerde tarih anlatmazdı, tarih bilmediğini bilirdik, bir de tarih yazmış olduğunu biliyorduk, bu nedenle Galip hocamızı ve tarihi seviyorduk, biz leyliler okula geleceği günü heyecanla beklerdik, Boğaz'a giden cadde kapısında göründüğünde sanki bir bomba patlardı, salına salma yürürdü, bir kolunu yere paralel uzatırdı, parmaklarını yere dik bükerdi, bütün yatılılar, gelmişlerse gündüzlüler ip olur sıraya girerdik, Galip Hoca dik yürürdü, biz elini öper çekilirdik, Galip Hoca öpenlerin yüzüne bakmazdı, Boğaz'a kadar yürürdü ve her gelişinde böyle olurdu, bu bir laik ayindi.[1] Ben mezun oldum, bir gün gazetelerde okudum, bir 10 Kasım gününde yine bizim lisede, konuşurken ve yazdığı tarihi anlatırken kalbi durmuş ve göçmüş, bir Jön Türk'ten ders aldığımı çok sonra öğrendim. Jön Türk idi çünkü hep aynı heyecanı duyuyordu.

1) Galip Vardar anlatan, Samih Nafiz Tansu yazan, *İtiraf ve Terakki İçinde Dönenler*, İstanbul, 1990.

YENİLGİYİ BİLMEYENLER

Jön Türkleri nasıl anlatabiliriz, "Türkiye'nin ilk jakobenleri" demek mümkündür ancak eksik kalacağını sanıyorum ve belki de "profesyonel devrimci" denebilir, düşünebiliriz, yalnız yetersiz olmasının yanında bir de çok eskitilmiş bir nitelemedir. Araştırmayı sürdürebiliriz ama daha ileri gitmeden Jön Türkler için, "yenilgiyi tanımayanlar" diyebiliriz, başka işaretler arasında ittihat ve Terakki triumvirasmdan Cemal Paşa'nın 3 Haziran 1920 tarihli ve "Kardeşim Mustafa Kemal Paşa" hitaplı mektubu bizi böyle düşünmeye zorluyor, çünkü hemen şöyle başlıyordu: "Talat Paşa ile sebk eden muhaberatınız neticesinde takarrür etmiş olduğu üzere Bolşevik Rusya Hükümeti ile Türkiye arasında bir ittifak esaslarım müzakere etmek ve Rusya'nın Türkiye'ye muavenatım temin eylemek ve alelhusus Iran ve Hindistan dahilinde ihtilaller ika ederek ingilizleri son derece müşkilata uğratmak üzere Moskova'ya geldim."1 Dikkat çekicidir, bu mektubun hiçbir yerine imparatorluğun çöküşü haberinin sinmediğini görüyoruz, yazarının bir yenilgiden habersiz olduğunu hissediyoruz ve yeni Sovyet iktidarı dirijanları karşısında eşitlik iddia ve tavırları var, ayrıca Kemal Paşa'ya da yeni konumu dolayısıyla saygılı olmakla birlikte bir "ağabey" yaklaşımı içindeler. Demek yenilgiyi kavrayamayan ve duyamayan bir akıl ve ruh halindeler. Diğer yandan, zamanın da dışına çıktıkları izlenimini veriyorlar, bu mektubu yazdıklarında o zamanki ortalama ömrün yarısını çoktan geçmiş durumdalar, Cemal'in daha önce ve Büyük Savaş sırasında Arap Elleri'nde yeni bir devlet kurmak üzere olduğunu biliyoruz, "kral" sayılıyordu ve şimdi Kemal Paşa ile muhaberatını sürdürmek istiyor, buradan aldığı yeni ismi öğreniyoruz, yeni adı "Taştimurof" idi, şimdi on sekiz yaşında bir genç devrimci heyecanı taşıdığından kuşku duyamıyoruz.

1) Kazım Karabekir, istiklal Harbimizde Enver Paja ve Erkanı, İstanbul, s. 16.

Burada kalmamaktadır, Cemal Paşa'nın mektubunu tamamladıktan sonra bazı gelişmelerin olduğu anlaşılıyor çünkü mektubunun bir zeyli var ve burada şunlar yazılıdır: "işte kardeşim buradaki ahval bunlardan ibarettir. Ruslar bana Afganistan ve Hindistan ihtilal teşebbüsatının idaresini tevdi etmeyi bugün kabul ettiler. Zannediyorum ki bir hafta, on güne kadar Taşkent'e hareket edeceğim. Iran ihtilali işini de Halil Paşa'ya tevdi edecekler, işlerimiz çok yolunda gidiyor. Ve bana büyük ümitler bahşediyor." Ne acı, umudunu hiç kaybetmeyen Cemal Paşa çıktığı yolun hemen başına bir ölüm tuzağı kurulabileceğini aklına hiç getirmiyor; çok gizli olan bu ihtilal yolculuğunu birilerinin birilerine ihbar etmiş olduğundan artık eminiz. Yalnız burada bununla ilgilenecek durumda değiliz, bunlar başka bir kumaştan insanlardır, burada bu olguya işaret etmek istiyoruz. Doğuyu değil, sanki bir konağın odalarını paylaşıyorlar; Afganistan ve Hindistan ihtilalleri Cemal'e, Iran ihtilali Halil'e, Irak ihtilali daha önce Süleyman Askeri'ye verilmişti ve olumsuzluklar üzerine yaşamına kıydığını biliyoruz, iç Asya ihtilallerini de Enver'in üzerine aldığını hep hatırlıyoruz. Görülüyor, büyük yenilgiye karşın kendilerini çok güçlü hissediyorlar ve paylarına düşen toprakları da ihtilalleri için çok verimli sayıyorlar; burası nettir.

Yalnız Cemal değil, diğerleri de ve bu arada Enver de yenilgiyi anlamamaktadır; hepsi, o tarihlerdeki konumu ancak bugünkü Amerikan emperyalizmi ile karşılaştırılabilen İngiliz emperyalizminden nefret ediyorlardı ve bu emperyalizme en küçük darbe indirebilmek için hiçbir ittifaktan kaçınmıyorlardı. Bu kapsamda Almanya ile ittifak yaptılar ama hiçbir kaynakta Almanya'dan emir aldıklarını gösteren bir işarete rastlamıyoruz; ittifaklarına teslim olmadılar ve Almanya kaybedince yükselen güç olan Sovyet Rusya ile ittifak arayışına girdiler. Tesadüfen bulabildiğimiz ve güvenilirliğinden hiç kuşku duymadığımız bir kaynak, Sırlar'da var, bu görüşmeler sırasında Enver'in, yaşamına malolan politik hatalar yapmakla birlikte, hiçbir protokol eksikliği göstermediğine ve nerede ise büyük bir imparatorluğun başkomutanı türünden davrandığına işaret etmektedir; bunlar kayıplarını önemsemeyen bir tür oldular.

Nasıl oldular, hangi potadan geçtiler, nerede arındılar, herhalde bu soruların cevaplarını burada arayamayacağız, yalnızca sürekli bir arınma içinde olduklarını tespit edebiliyoruz. Öte yandan, süreklilik halinde bir arınmadan söz ediyorsak mutlaka zamanı parçalara ayırmak durumundayız, buna peryodizasyon diyoruz ve tarihçiler için benim önerdiğim peryodizasyona bağlı olursak hız hâla 1826 yılında Vaka-i Hayriye ile başlayan dönem içindeyiz.

Eğer böyleyse, daha öncesi, yenilik hareketlerimizin ön tarihidir ve buradan itibaren modern tarih başlamaktadır. Demek Vaka-i Hayriye'nin hazırlayıcıları olarak gördüğümüz ve benim çok önem verdiğim Rusçuk Yaranı'nı ön tarihe koyuyoruz ve modern dönem içinde ilk üç kuşağı görebiliyoruz, bunlar, Tanzimatçılar, Genç Osmanlılar ve Jön Türkler olmaktadır.

Kuşkusuz Jön Türkler kendinden önceki iki kuşağın ürünüdürler ve bir yandan, birinci kuşaktan Reşit Paşa'ya ve ikinci kuşaktan Kemal Bey'e büyük hayranlık ve diğer yandan, zaman zaman acımasız da olsa, yoğun eleştirilerle yetiştiler. Kuşkusuz hayranlıkları çok daha zengindi, ben burada Reşit ve Namık Kemal'i temsili olarak kaydediyorum; Kemal'in adı yasaktı ama Kemal'in yazı ve şiirleri, potansiyel ihtilalcilerin birbirlerini teşhis etmelerine yarıyordu, bir tür parola oldu ve bir tür gizlilik eğitimi de sağlıyordu. Jön Türkler, gizlilik içinde doğdular.

Tanzimatçıların kavramları ve hatta ilgi alanları içinde "halk" yoktu ama bilmeden halk'ı "yurttaş" yapma yoluna girdiler ve yaşadıkları topluma, tümüyle yabancı, halk tarafından istenmemek bir yana hiç tahayyül edilemeyen kurumları ithal etmeye kalktılar; halkı ansızın gelebilecek ölümden kurtarmayı planlıyorlardı ve bunun için yeni bir sözleşmeyi okumak üzere Gülhane Parkı'na inen Başbakan Reşit Paşa, en çok halkı tarafından linç edilmekten korkuyordu. Kendilerim koruyacak ne zenginler, ne yoksullar ve ne de sultan vardı ve yalnızca büyük devletlerin büyükelçiliklerine sığınabiliyorlardı; aslında asıl hedefleri bu büyük devletler karşısında güçlenmek ve bir başka söyleyişle büyüklüklerini restore etmek idi ve karşıtlarında himaye arıyorlardı. Türkiye tarihinin halktan en uzak ve ayrıca, şimdiye kadar kaydedilmiş en radikal modernizatörleri idiler ve muhtemelen de halktan uzak oldukları için daha radikal olabildiler.

Halkı siyasal bir kurum yapma yolunu açanlar, Genç Osmanlılar'dır; "kamu" veya "amme", daha doğrusu "**amme efkarı", opinion publique,** sözünü bunlara ve en başta Kemal'e(1) borçluyuz.

1) İlk siyasi sürgünlerimizden Kemal Bey kaçarken çok hüzünlüymüş, önce kayıkla Boğaz'ı geçiyor¬muş, kayıkçı tanımış ve "Üstat ne üzülüyorsun, kayık batarsa, nihayet bir candır, üzülmeye değer mi?" demiş, denizden ve ölümden korktuğunu sanıyormuş ve rivayete göre Kemal "Kendi ölümüme ağlamıyorum, ben ölürsem efkar-ı umumiye de ölecektir, buna ağlıyorum," cevabını vermiş; doğru mu, söylemek zordur. Fakat eğer uydurulmuşsa, gerçekten çok daha doğru olduğunu söyleyebiliyorum, gerçekten Kemal Bey, tarihimizin bir kesitinde neredeyse tek başına hem kamuoyunu yarattı ve hem de tek başına temsil ediyordu.

Tanzimatçılar, "okuma" kurumlarını icat ettiler, "Harbiye", "Mülkiye", "Tıbbiye" Tanzimatçılar'ın marifetidir; ama "okunacakları" ise Genç Osmanlılar sağladılar, ilk gazeteyi, ilk tiyatroyu, ilk romanı, ilk şiiri, çağdaş insanın beynine hitap eden ne varsa hepsini, Genç Osmanlılar ve başta da Şinasi, Agah, Ziya Paşa ve kuşkusuz Namık Kemal verdiler.

Roman mı, şiir mi, tiyatro mu; yaratıcısı kadar bir de alıcısına muhtaçtır, işte bu sözcüğün en iyi anlamında halklaşma demektir. Göz, gördüğünden ve şiir okuyucusundan etkilenmek durumundadır; halklaşma ise ilk süreli yayınlarının adları "Hürriyet" veya "ibret" türünden son derece laik olsa da burada Tanzimat'ın süren etkisini saptayabiliyoruz, dindar olduğunu sanan bir toplumda, dinselleşmek demektir. Bu nedenle Genç Osmanlılar'ın Tanzimatçılar'dan ve Jön Türklerin de Genç Osmanlılar'dan daha dinsel olmalarına şaşırmıyoruz. Bu sonuncuların süreli yayınlarının ve bunların en etkili ve tanınmış olanlarının "Meşveret" veya "içtihat" türünden İslamik anlam yüklü isim taşımaları, bu saptamamızı destekleyen pek çok işaretten sadece birisidir.

Genç Osmanlılar ile Jön Türkler arasında bir köprü var; buna "Mithat Paşa" diyoruz. Ne yazık, ülkemizde henüz layık olduğu halde yazılmamıştır, bunun belki tek masum nedeni yeniliklerinin en önemlilerinin bugünkü Türkiye sınırları dışında kalmasıdır; modern Bulgaristan ve modern Irak, Mithat'ı tarihlerinin büyük modernizatörleri arasına koyuyorlar ki çok yerindedir. Bir müstesna yenilikçidir, çok şakacı, kurgucu, kurucu ve kurtarıcıdır; sultan indirme ve sultan yapma uzmanıdır, Aziz'i indirmiş ve Murat'ı çıkarmıştır ve olmamış, Murat'ı indirmiş, Hamit'i tahta oturtmuştur. Yakın tarihimizde gençliği güçlü bir aktör olarak siyasete sokan Mithat'tır. Jön Türkler, hem Mithat'ın çocukları ve hem de çoğalmış Mithat'tırlar; Mithat kendisine aşırı ölçüde güveniyordu ve bu güvenle boğulmasıyla son bulan yargılamaya razı oldu, fakat çoğalmış ürünleri, bu acıklı episoddan hem daha çok güvenmek gereğini ve hem de muhtaç oldukları martir'i çıkardılar. Martirlerinin hatalarından, açık olmamayı, katı ve disiplinli olmayı ve sadece örgüte güvenmeyi öğrendiler; Mithat'ın şakacılığından umudu yükselttiler ve biz şakacılık ile umut ve hülyanın hep yan yana gittiğini biliyoruz.

Bazı sözcükler var, gezgindirler; "budget", bütçe, sözcüğünün İngilizce olduğu ve Fransızca'ya da buradan geldiği düşüncesi çok yaygındır.

Yaygın olmakla birlikte Fransız etimolog A. Hamon, aslının "bougette" ve Gal kökenli olduğunu gösteriyor;1 küçük kese anlamına gelmektedir ve "bougette" olarak ingiltere'ye gitmiş ve "budget" olarak geri gelmiştir, öğreniyoruz. Jön Türk de böyledir, "Young France" veya "Young Italia" olarak vardı, biz onlardan aldık ancak sonunda bizim modellerimiz unutuldu ve biz model olduk, şimdi bütün dillerde, uzman çevreler hariç, bilinen sadece Jön Türk'tür. Deyişi önce ithal ettik ve sonra ihracatını yaptık; bu arada, obje'yi süje haline dönüştürüyorduk, ülkelerin gençleştirilmesi ya da yenilenmesi yerine, bu durumda "Genç Türkiye" denebilirdi, yenileştirecek olanları ön plana çıkarıyorduk. Buradaki ton değişimi, dikkatleri sosyolojik bir plandan örgütsel bir platforma aktarıyor ki önemlidir.

Modellerin unutulup Jön Türk'ün tek model olması, türünün en yüksek pratiğini sergilemesinden kaynaklanmaktadır ve par excellence bir durumu var ve adeta yeni bir kategori olmaktadır. Bu açıdan "intelligentsiya" kategorisinin çıkışım hatırlıyoruz, Rusya'da narodnikler ve XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Rusya'da istibdata ve gericiliğe karşı bu muazzam özverili başkaldırı olmadan önce hiçbir dilde, bir kurum olarak aydın ve böyle bir sözcük yoktu; "intelijansiya" sözcüğünü, bütün dillerde, hemen hemen hepsi yüksek katmanlardan gelen ve çoğu üniversite öğrencisi gençlere borçluyuz. Jön Türkler de Osmanlı yüksek sosyetesinin çocuklarıydı, gözleri onlar kadar ve belki daha da pekti, kariyer hesapları ve ölüm kaygıları yoktu, narodniklerden yalnızca iki farkları oldu; Jön Türklerin bir-iki açıkça düşman teşebbüsün dışında romanları yazılmadı, filmleri çekilmedi ve ikinci olarak, Jön Türkler hiç yaşlanmadılar.

Derin olamayan ayrılıkların şiddetli kavgacısı oldular ve sürekli ayrıştılar, şiddet uygulamadan ayrışmayı bilemediler. Yöneten çevreler içinde yeralmaları, programlarını sürekli ayrışarak geliştirmeleri, şiddet uygulamayı bir dil kabul etmeleri, bütün dillerde yazılı politika kitaplarında, Jön Türkler için verilen en yaygın tanımlar arasındadır. Aslında burada ayrışma sürecini nihai tanım saymaktan kaynaklanan bir eksiklik ve haksızlık var.

En sonunda Prens Sabahattin'in adem-i merkeziyet programıyla kanlı bıçaklı olmaları ve Sabahattin'in pek çok kez Jön Türkler tarafından tutuklanmak istenmesi ve tutuklanmasına bakarak başından itibaren ayrı olduklarını düşünmek yanılgısına düşmemeliyiz; başında beraberdiler.

1) A Hatnon, Les Mat du Froinçais, Paris, 1992, p. 426.

Sabahattin'in bu programının bugünkü enco-IMF teslimiyetçi yolunun ilk formülasyonu olduğunu gördükleri andan itibaren ayrışmaya başladılar, Prens en yumuşak muamele görenlerden birisidir; burada nedenlerim araştırmak durumunda değiliz. Jön Türklerin bir tür bete noire'u olan Ali Kemal de başında ve uzun süre bir Jön Türk idi; Ali Kemalin, kurtuluş şafağında Pera'da berberinden kaldırılarak(1) linç edilmek üzere izmit'e götürülmesi, kemalist döneme denk düşmekle birlikte bir Jön. Türk dilini yansıtıyordu.

Ayrışma, kendilerinin tanımı oluyordu ve başka bir biçimde söylersek, programlarını ayrıştıklarına göre yazıyorlardı ve dolayısıyla kendilerini anlamalarının da en iyi yolu eski yol arkadaşları idi. Tekrarında bir sakınca görmüyorum, bu bir süreçtir ve devamlı ayrışma kural olduğuna göre tarihlerinin belli bir noktasında Jön Türklerin ne olduğunu söylemeye çalışmak pek de anlamlı olmamalıdır; yalnız, hep bağımsız olmak istedikleri ve bunu başaracaklarından da hiç kuşku duymadıkları, belki de en son ve en belirleyici iki karakterleridir.

Tanzimatçılar, Reşit, Fuat ve Ali, üç diktatör ve her üçü de paşaydılar ve başbakanlık yaptılar, Genç Osmanlılar, Şinasi, Ziya Paşa ve Kemal sürüldükleri zamanda da memurdular veya memur olmadıkları zamanda da Mısır Hidivi olamadığı için muhalefeti destekleyen Mısırlı Prens Mustafa Fazıl tarafından finanse ediliyordu, demek ödenekliydiler; peki Jön Türkler ne yapacaklar, bu soru Jön Türk Destanı'nın en acıklı, en gülünç ve en yaratıcı sayfalarını oluşturmaktadır. Unutmamalıyız, bu üç kuşaklık zaman içinde, yenilikçi hareket halklaşmış, gençleşmiş ve devrimcileşmiştir; bu o kadar öyle ki, bir tek 1879 yılında, yalnızca Şeref2 Vapuru ile Kuzey Afrika'ya sürgüne gönderilen Harbiye ve Tıbbiye öğrencisi gençlerin sayısı yetmiş sekizi buluyordu. Bunlar nasıl yaşayacaklar, devrimci burjuvazisi ve köylülüğü olmayan topraklarda bu temelli bir soru ve sorundur.

1) Samih Nafiz Tansu'nun yazdıklarına göre, Galip Vardar hocamız, Ali Kemal'i kaldıranlar arasındaydı.
Ş. N. Tansu, ittihat ve Terakki içinde Dönenler, ist., 1960, s. 3.
2) 'Şeref sürgünleri, Türk yemlik hareketleri tarihinde ayrı bir yere sahiptir, bu nedenle ittihat ve Terakki, İstanbul'da genel merkezinin bulunduğu sokağa 'Şeref adını vermişti, genel merkez binası daha sonra Yunus Nadi'ye ve Cumhuriyet gazetesine geçmişti. Değiştirilmediyse adı geçen gazetenin bulunduğu sokak hâlâ bu sürgünleri hatırlatmaktadır.

Bu soruna buldukları çareyi, kendilerini teslim etmek olarak formüle edebiliriz; çok maddi sıkıntı içine düştükleri zaman Sultan Hamit'in görevlendirdiği ser hafiye paşa ile anlaşarak, devrimciliğe ara verme karşılığında kamu görevine giriyorlar ve bunlar genellikle Avrupa'da diplomatik postlar olduğu için geliri yüksekti. Ayrıca yüksek gelirli yerler için ser hafiye paşa ile sıkı pazarlık yapmaktan da geri kalmıyorlardı ve bazen finansman zorluklarıyla önemli bir fiyat karşılığında devrimci yayınlarını da tatil ediyorlardı; kuşkusuz böyle bir yol yeni keşiflere açıktı ve bazı kaynaklar, bu yolun verimini keşfeden Jön Türklerin zamanla sultana satmak için işe yaramaz devrimci yayın çıkardıklarını da kaydediyorlar, bu yolların benzerlerini başka tarihlerde göremiyoruz.

Kuşkusuz bunlar, yazarken de okurken de gülümseten keşiflerdir, ayrıca insan olarak da şakayı seviyorlar; fakat yaptıkları işlerin çoğu şakaya gelmemektedir. En güçlü oldukları Selanik'teki Jön Türkleri çok zorlayan Merkez Komutanı Nazım Bey'e düzenlenen suikastı bu çerçevede hatırlayabiliyoruz; Nazım Bey, Enver'in enişteşi oluyordu ve daha sonraki yılların Enver Paşa'sının kurşunu sıktığı tartışmalı olmakla birlikte suikast ânında olay mahallinde olduğu konusunda kuşkumuz yoktur. Daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen ünlü Bab-ı Âli Baskını'nı da burada anabiliriz; Başbakan Talat'ın bu suikastte gözcülük ve Enver'in de tetikçilik yaptığını biliyoruz. Suikast ile Başbakanlık ve Savunma Bakanlığı arasında zaman ve mesafe aralığı gerçekten çok kısadır.

Sultan Hamit'e, esasında, çok ciddi bir itirazlarının olmaması gerekmektedir; ülkeyi gençleştirecek reformları yapmak ve kurumlan yerleştirmek üzere Hamit'i tahta oturtan, Jön Türklerin büyük şehidi Mithat idi ve Hamit de Ermeni başkaldırıları başlayıncaya kadar hem büyük devletlerin ve hem de ülkedeki Genç Osmanlılar'ın gözünde bir modern prens sayılıyordu. Ermeni politikaları nedeniyle Londra'da ve yavaşlığı ve tereddütlü politikaları nedeniyle de içeride eleştirilmeye başlandı; bu hem Hamit'in özgürlüklerden korkusunu arttırdı ve hem de monarkı baskıcı yola daha çok sarılmaya itiyordu, kısa bir süre için askıya alınan anayasal rejimi bir daha tekrar yürürlüğe koymuyordu, işte Genç Osmanlı yöntem ve üslubunu yetersiz kılan Hami diye Dönemi'nin bu ikili yapısıdır; Jön Türkler, gizlilik dünyasına ve şiddeti bir politik dil olarak kullanacak bir biçimde doğdular.

TEŞKİLAT-I MAHSUSA

Jön Türk diyoruz ve politik örgüt olarak hep ittihat ve Terakki'yi aklımıza getiriyoruz; ancak şiddet bir dil ise bunun için özel bir araca ihtiyaç doğmaktadır ki bu Teşkilat-ı Mahsusa'dır, "Özel Örgüt" anlamına gelmektedir. Teşkilat ile ilgili iki teorik soru, benzer örgütlerin hepsinde olduğu üzere hemen karşımıza çıkıyor; bunlardan ilki ne zaman kurulduğu sorusudur. Bu soruya verilecek en kestirme cevap, bu tür örgütlerin önce oluştuğu, sonra çalıştığı, bu yolla yararlı olabileceğini gösterdikten sonra şeklen de kurulduğudur. Teşkilat-ı Mahsusa bu modele tam uymaktadır; Balkan yenilgisinden sonra ittihat ve Terakki yönetimine Trakya'dan da sökülme tehlikesi bir kabus benzeri çöküyordu, Edirne kaybedilmişti ve işte bu sırada Süleyman Askeri'nin öncülüğünde Kuşçuzade Eşrefin de ön planda olduğu bazı fedakar subaylarca Batı Trakya Geçici Cumhuriyeti'nin kurulduğunu görüyoruz. Benim çalışmalarımın dışında bu model oluşuma hak ettiği önemin belirtilmemesi gerçekten şaşırtıcıdır çünkü bugünkü sınırlarımız içinde ve ilk "cumhuriyet" oluşumudur ve ayrıca o tarihte şeklen bir Teşkilat-ı Mahsusa olmasa da *de facto* varolduğunu düşünmek durumundayız. Böyle düşünmek için zorlayıcı iki nedenimiz var; bir kez, Süleyman Askeri'nin daha sonra şeklen de kurulan bu Özel Örgüt'ün ilk başkam olduğunu biliyoruz ve Eşref Kuşçubaşı da gerçek kurucusudur, ikincisi ise teşkilatın hep böyle işler yapmış olduğudur.

Buradan ikinci soruya geliyoruz, bu örgütün mensuplarının kimler olduğu sorusudur ki buna da kesin bir cevap bulmak imkanımız bulunmamaktadır. Gizli bir örgüt olduğu için bütün üyelerin birbirini bilmesine imkan olmamaktadır; ayrıca ittihat ve Terakki asıl ordu içinde örgütlüydü, bunlar da gizliydiler ve üstelik Teşkilat-ı Mahsusa'da kayıtlı olmak da bazı özel durumlar dışında anlamlı olmamaktadır. Ordu içinde var olan Fedakaran-ı Zabıtan' grubu da benzer ve gönüllü işler yapıyordu, iç içe sayabiliriz.

iki isim bu tartışmayı daha da netleştirebilir; Teşkilat-ı Mahsusa ile adı özdeşleşen efsanevi ihtilalci Kuşçubaşı Eşref bildiği örgüt üyeleri arasında Mustafa Kemal'i göstermemektedir, ancak teşkilatın son başkanı Albay Hüsamettin'in anlatımı olumludur. Ayrıca bu alandaki tek bilimsel çalışmanın sahibi Doktor Stoddard hem Mustafa Kemal'i1 ve o zamanlarda da yakın arkadaşları Ali Fethi (Okyar) ve Fuat'ı (Bulca) teşkilattan saymaktadır. Diğer yandan Doktor Stoddard'ın derlediği listede Galip Vardar yeralmıyor ki Karakol Cemiyeti ve diğer çalışmalarını göz önüne aldığımızda mensubiyetinden kuşku duymamak zorundayız. Demek bu iki sorunun da kesin cevapları yoktur ve ayrıca buradaki bu eksikliği önemli görmüyoruz.

Ama kendisi çok önemlidir ve sadece yaptıkları açısından değil, bunlara değinmek durumundayım ve bir de Jön Türk Hareketi'nin bir önemli eğilimini gözler önüne serdiği için de önem taşıyor; resmi adı "Umur-u Şarkiye Dairesi" idi ki imparatorluğun Avrupa'dan söküldüğü ve ikinci Pay-i Taht Edirne'nin elden çıktığı bir sırada ordu içinde "Doğu İşleri Dairesi" adıyla bir bölüm kurulmuş olmasını herhalde önemli görmek zorundayız. Yan yana getirebileceğimiz diğer bilgiler, bu adın tesadüfen seçilmediği yollu tahminimizi doğrulamaktadır; Süleyman Askeri'den sonra teşkilatın başına getirilen Eşref, Birinci Dünya Savaşı başladığı sırada, ihtilaller yapmak üzere Hindistan yolunda olduğunu, ölmeden önce, Doktor Stoddard'a anlatmış durumdadır, savaş başlayınca Enver'in, Eşrefi istanbul'a çağırdığını öğreniyoruz.

Bundan ayrı olarak Enver, Birinci Dünya Savaşı yenilgisiyle ülkeyi terk ederken teşkilatın başına getirdiği Albay Hüsamettin'e, teşkilatın bundan sonraki adını "Umum Alem-i islam ihtilal Teşkilatı"2 olarak dikte ediyordu; bunu, bir devlet legalitesinin sınırlamalarından çıkıldığı bir zamanda gerçek amacı açıkça deklare etme saymak zorundayız. Çok ilginç, Enver harbin sonunda Kırım'da kurulan islam Cumhuriyeti'ni Teşkilat-ı Mahsusa'ya mal ediyor ve "onun değerli reisi Seyit Cafer Bey'e de talimat gönderdik" diyordu. Bu durumda, hem Cemal ve hem de Enver'in, hiçbir zaman Osmanlı mülkü olmamış yerlerde, Afganistan ve Fergana'da ihtilal hazırlar veya yaparken bu dünyadan göçtüklerini de eklersek, Jön Türk programının, "Doğu Birliği" olarak netleştiği konusunda kuşkularımızın kalmaması gerekmektedir.

1) Ph. H. Stoddard, The Otlamam Government and The Arabs 1911 to 1918- A Prdimmary Study ü/ Teşkilat-ı Mahsusa, Princeton University Ph. D. Thesis, 1963, p. 175.

2) Hüsamettin Ertürk anlatan, Samih Nafiz Tansu yazan, iki Devrin Perde Arkası, istanbul 1969, s. 178.

Fakat yalnızca teşkilat mensuplarının tanıklıklarıyla yetinmiyoruz, Ahmet Bedevi Kuran, ittihat ve Terakki'nin çağdaşı olmasının yanında hep ittihat ve Terakki'nin karşısında mevzi tutmuş bir politikacıydı; anılarını da içeren önemli kitabında 31 Mart Vakası'nı müteakip Harbiye'den tart edildiğini de kaydetmektedir. Hep karşı mevzide yeraldı, bu açıdan tanıklığı değerlidir ve şunları yazıyordu: "Ezcümle, Bab-ı Âli Vakası'ndan kısa bir müddet sonra Harbiye Nazırı olan Enver Paşa Teşkilat-ı Mahsusa' namıyla bir grup vücuda getirmişti. Bunda takip edilen gaye, bütün İslamları bir bayrak altında toplamak, aynı zamanda Türkleri, yeni bir siyasi birliğe ulaştırmak ve bu suretle Ziya Gökalp'in öteden beri ittihat ve Terakki rüesasına aşıladığı ideal ile pan-İslamizm ile pan-türkizmi kuvveden fiile çıkarmaktı."1 Biraz daha ileride Ahmet Bedevi, beğenmeyerek, ittihat ve Terakki "Türk vahdetini korumak ve islam camiasını birleştirmek hülyasına kapılmış ve o yolda faaliyete başlamıştı" diye yazıyordu; bütün bunlar da Jön Türklerin programının Doğu Birliği'ni kurmak üzerinde düğümlendiğini göstermektedir. Bunu, önemli bir açıklık kabul etmek durumundayız, Batı'ya yöneliş vurgusunun çok abartıldığı analizleri dengelemesi mümkündür.

Biz Türkleri, uygulamacı ve hatta hızlı eylemci kavimlerden saymak yerindedir; Türklerin Türklüğünün farkında oluşu ve bu yolda ilk dernek kuruluşu ile adında "Türk" olan bir devletin ortaya çıkışı arasındaki mesafe nerede ise on beş yıldan daha kısadır. Bu nedenle uzun bir garplılaşma edebiyatı ve politikası döneminden sonra **pan-türkist ve pan-Islamist ayaklara oturtulan bir "Doğu Birliği" projesi ya da benim zaman zaman kullandığını formülasyonla imparatorluğu büyük bir tepsi misali Doğu'ya kaydırma programı** şaşırtıcı olmamalıdır; Türkler hem aşırı pratisyen ve hem de entegrasyon tutkulusudur. Bölme'nin bu ölçüde aşağı görüldüğü veya suç sayıldığı başka bir toplum bilmiyorum.

Böyle olmakla birlikte tümüyle teorik-ideolojik temelden de yoksun olduğunu düşünemeyiz; pan-türkizm'de ve Firdevsi'den aldığı "Turan" edebiyatında Ziya Gökalp ve pan-Islamizm alanında da, çapsız ve kuşku uyandıran ancak bir ara Hamit'in yanında çok etkili olan Cemalettin Afgani var.2 Ama Türkler, en çok eylemden öğreniyorlar ve bunların da bu kadar hızlı etkili olabilmelerini Türklerin bu çizgisine bağlamak isabetli görünmektedir.

1) Ahmet Bedevi Kuran, Osmanlı imparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde İnkılap Hareketleri, İstanbul, 1959, s. 608.
2) Aslen Irani olmasına karşın Şii bir ülkeden çıkan bir teorisyenin İslam birliğini vaaz etmesinin sakıncasını öngörerek "Afgani" soyadını aldı. Hakkında derli toplu bilgi için bakılabilir; Afgani maddesi var.

Bu çerçevede, bir yanda Teşkilat-ı Mahsusa ve genel olarak Jön Türkizm ve diğer yanda Kurtuluş Mücadelesi arasında köprüleri kurmak zor olmamalıdır; bağlantıyı iki aşamada bina edebiliyoruz. Birincisi kurumlar aşamasıdır, "cumhuriyet" fikrinin bir ön tarihi olduğunu artık söyleyebilecek durumdayız. Gerçi Reşit Paşa veya Mithat Paşa'nın zaman zaman cumhuriyeti getirmekle suçlandıklarını biliyoruz ancak bunlar eninde sonunda suçlama idiler ve model olmaları zordur. Halbuki, merkezi Kars olan ve İngiliz emperyalizmini pek rahatsız eden Güney Kafkasya Şûra Hükümeti'ni saymasak bile Teşkilat-ı Mahsusa'nın iki efsanevi ismi S. Askeri ve E. Kuşçubaşı ile özdeşleşmiş Batı Trakya Geçici Cumhuriyeti çok ciddi bir model oluyordu. Demek bugünkü Cumhuriyet'ten önce "Cumhuriyet" denenmişti ve biliniyordu.

Yazılı tarihimizde gerekli yeri bulamamış kurumlarımızdan birisi de Yeşilköy'deki "Meclis-i Milli" deneyimidir; Mahmut Şevket Paşa komutasında 31 Martçıların eline geçmiş olan İstanbul'u yeniden almak üzere gelen Hareket Ordusu, karargahını Çatalca'da kurmuştu ve kurmay heyetinde genç subaylar, başkalarıyla birlikte Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir de yeralmıştı, İstanbul'dan kaçan yenilikçilere de koruma sağlıyordu. Mebusan ve Ayan üyelerinin çoğu can güvenliği nedeniyle işgal altındaki pay-i tahtı terk etmişti ve işte bunlar, Yeşilköy'de gelişigüzel bir araya geldiler, anayasada böyle bir toplantı yoktu ve ayrıca sadece gelebilenler katılıyordu, formel hukuka uymuyordu; kendilerine "Meclis-i Milli" dediler ve Sultan Hamit'i tahttan indirme kararını aldılar. Tam bir ihtilal meclisiydi, "kurucu meclis" diyebiliriz; meşruiyetini ihtilalci Hareket Ordusu'ndan alıyordu. Kuşkusuz bir süre sonra Ankara'da toplanan "Millet Meclisi" ile arasında büyük benzerlikler saptayabiliyoruz; katılan veya hazırlayanların bir bölümü ortak idi ve birincisini bilmek ikincisini anlamayı çok kolaylaştırıyor.

Şunu söyleyebiliriz, bir ihtilal örgütü olarak Teşkilat-ı Mahsusa en büyük başarısını Anadolu'da elde etmiştir, her yerde direniş ve hükümetleşme adımlarını attılar; kurulan cemiyetleri ve kongreleri hükümetleşme yolunda atılmış adımlar sayma artık bilimseldir. Kurtuluş Mücadelesi'nin başında çok önemli işler gören ve çok acil bir ihtiyaç olan moral sorununu kısmen çözen Kuvva-ı Şeyyare'yi, bugünkü terminoloji ile gerilla kuvvetlerini, tümüyle Teşkilat-ı Mahsusa'ya bağlamak çok yerindedir.

1. Goldziher, islam Ansiklopedisi, cilt 3.

Başındaki Çerkez Ethem ve kardeşleri Teşkilat-ı Mahsusa mensubuydular ve kendisi de Çerkez olan Kuşçubaşı'na yakındılar. Diğer yandan, ilk kurşunun İzmir'de değil daha önce İskenderun'a bitişik Dörtyol Beldesi'nde atılmış olduğu yollu ısrarımız sonuçlandığı ve bu görüşlerimiz Genelkurmay Başkanlığı tarafından kabul edildiğine göre bir adım daha atarak, bunun da Teşkilat-ı Mahsusa'nın marifeti sayılması gerektiğini ileri sürebiliyoruz. Erzurum'a gelince, Doktor Stoddard'ın çıkardığı ancak tam olmadığına işaret ettiğimiz listede bir "Erzurumlu Necati" ismi yeralıyor ki bunun Erzurum Kongresi sırasında çok aktif ve o zaman milletvekili Süleyman Necati olması mümkündür. Necati veya başkaları, Erzurum'daki On Beşinci Kolordu, Kurtuluş Savaşı'nın başlarında, nerede ise tek düzenli kuvvetti ve burada Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri ile ittihat ve Terakki mensubu subay ve komutanlar hâlâ hem etkili ve hem de görev başındaydı. Bu arada şunu kaydetmek gerek, **Şark Ordusu'nu yalnızca Sarıkamış felaketi ile tanıtmak hem bilim dışı ve hem de büyük haksızlıktır; Şark Ordusu, Büyük Savaş'ta çok büyük başarılar sağlamış ve Mütareke şartlarının emrettiği, silahları müstevlilere teslim etmeyi reddederek direnişçilere aktarmıştır.**

Şark Ordusu deneyimli ve güçlü idi, Kazım Karabekir'in Kurtuluş Savaşı'nın başında çok etkin bir konumda olması, tutucu ancak seçkin bir komutan olan Kazım'ın kişiliğinden daha çok komuta ettiği kuvvetlerin niteliğinden de kaynaklanıyordu. Kazım güçlüydü ve ayrıca muhaliflerinin çok olduğunu ve değerinin takdir edilmediğini varsaydığı Mustafa Kemal'in liderliğinin kalıcı olmadığını hep hesapladığını da varsayabiliriz. Belki böyle bir varsayımlar paketi hemen sonraki gelişmeleri daha iyi anlamamızı kolaylaştırabilir; pek çok gelişmeyi kişisel nedenlere bağlamadan önce daha nesnel ve zorunlu mekanizmalar aramanın verimine inanmak zorundayız.

Kazım'ın bu tarihteki telgraflarında, bir olumsuzluk ve hatta tehlike olarak "enverci" kadrolardan ve "envercilik" kavramından sık sık söz ettiğini görüyoruz. Teşkilat-ı Mahsusa mensubu olduğundan en küçük bir kuşku bulunmadığına göre, direnişlerin niteliğini teşhiste güçlük çekmeyeceğim tahmin edebiliyoruz, kaygılarının bir nedenini burada arayabiliriz. Diğer yandan, Kazım'ı bir kenara koyduğumuzda, Ankara'da oluşmakta olan yeni üç paşalı güç dengesinde, İsmet'in mücadeleye katılmakta çok tereddüt ettiği ve hatta Ankara'ya bir kez gelip geri döndüğü biliniyordu. Fevzi'ye gelince, Istanbul'da Harbiye Nazırı olduğu dönemde mücadeleye katılanların yakalanarak cezalandırılmaları için emirler çıkardığı da malumdur.

Dolayısıyla güven eksikliği için objektif nedenler bulabiliyoruz.

Böyle olmakla birlikte ben bu kuşağın kişisel kaygılarını aşabilecekleri konusunda çok net düşüncelere sahibim, ciddi ve programatik ayrılıklar olmasa bunların önemli sonuçlara yol açmayacağını düşünebiliyorum. Bu nedenle kişisel olmayan dinamiklere bakmak zorunluluğuna hep inanıyorum; gerçekten de Kazım'ın bu döneme ait bir tespiti var ki bir değerlendirme ayrılığına işaret ediyordu. Şöyle söylüyordu: "Anlaşılıyor ki maksada varmak için hükümeti halk eline vererek inhilale uğratacaklar ve orduyu milis yapacağız diye dağıtacaklar. Badehu külliyetli para ile Enver Paşa ya çapulculardan mürekkep bir Kızılordu teşkil ettirecekler." Kazım, ideolojik nedenlerle Sovyet Rusya ile her türlü işbirliğinden ürkmekte ve bunu tehlikeli saymakta idi.
Mustafa Kemal ise bir koalisyonlar üstadıydı ve gerekliliğini koruduğu sürece ittifaklarına son derece sadık olmuştur. Nitekim Doğu ihtilalleri için Enver'in kendisine yazdığı mektuplara hep olumlu ve özendirici cevaplar yazıyor ancak pan-Islamist programın kullanılmasında temkin tavsiye ediyordu. Bunun nedeni pan-Islamizmin genç Sovyet yönetimini rahatsız edeceğine inanmasıdır. Paşa, Sovyet ittifakı ve sağlayacağı destek olmadan Kurtuluş Mücadelesi'nin kazanılmayacağına inanıyordu. Bu noktada Kazım'dan kökten bir biçimde ve Enver'den de yol ve yordam konusunda ayrılıyordu; ayrılık programdadır ve şimdi buraya geliyoruz. Enver ülkeyi terk ederken son olarak konuştuğu ve emirlerini tebliğ ettiği Teşkilat-ı Mahsusa'nın yeni başkanı Albay Hüsamettin'e, örgütün lağvedildiğinin ilan edileceğini ancak asla lağvedilmeyeceğim de bildiriyordu. Bu bildirimin Kemal ve Kazım Paşalar tarafından da bilindiğinden kuşku olmamalıdır; demek bu ocağın katkısı konusunda bir ihtilaf olduğunu düşünmüyoruz, ihtilaf yine programdadır; çok temkinli Kemal Paşa'nın Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmamanın hesabım yaptığını düşünmek isabetli ve verimlidir.

Enverizmin sonradan kurabileceğimiz ideolojik planı bazı tarihsel saptamalara dayanmaktadır; bunlardan ilki Anadolu sınırları içinde kalabilen devlet örneğinin kıt olmasıdır. Bizim "Selçuklu imparatorluğu" dediğimiz oluşum herhalde bir abartmadır çünkü kuruluş ve yıkılış tarihlerini bile netlikle bilemediğimiz bu devlete tarihte olduğu üzere "Konya Sultanlığı" adı çok daha fazla yakışıyordu.

Halbuki iskender, Doğu Roma ve Osmanlı oluşumları buralarda yaşayabilmek için Anadolu'nun sınırlarını aşmak zorunda kaldılar ve şu ya da bu biçimde büyük birliklere yöneldiler. Bunları önlerindeki tarihsel olan bilgiler sayabiliriz, toprağın pratikleri diyebiliriz ve her inatçı tarih-selliğin, hemen bulunup açıklanmasa bile bir güçlü mantık gizlediğini ekleyebiliriz.

Analizleri derinleştirirken, Kemal Paşa'nın temkinliliği bir anahtardır ancak tarihte.bu temkinliliği ölçecek bir cetvele sahip değiliz; bildiğimiz eğer darwinizm bir bilimse tarihin en çok darwinist olduğudur. Bunu, Enver Paşa başarısız ve Kemal Paşa başarılı olduğuna göre, Kemal Paşa'nın doğru çıktığı yollu anlayabiliriz. Temelde de böyle bir anlayışa yatkınlık gösteriyoruz ama yine de iki yumuşatma gerekmektedir. Birincisi, Kemal Paşa'nın sağlığında Anadolu'yu güçlendirme temel alınmakta ve içeriye doğru göçler özendirilmekle birlikte kemalizmin tarih ve dil teorileri bu sınırları çok aşıyordu. Tarih teorisinde Sümerleri ve Hititleri, Türklüğe asimile etmek ve dil teorisinde geniş mekanlara açılmak, yakın politik nedenleri ve bilimsel güçlükleri ne olursa olsun, kemalist bakışın ilk izlenimdekinden daha geniş olduğunu düşünmemizi özendirmektedir. ikincisi, Kemal Paşa'nın ölümünden kısa bir zaman sonra ikinci Dünya Savaşı'nın hemen arkasından ilan edilen Truman Doktrini'ni zaman zaman "ikinci Adam" da demlen halefi ismet Paşa'nın, yakın zamanlarda yayımlanan Faik Ahmet Barutcu'nun anılarından öğreniyoruz, bir kurtuluş müjdesi olarak kabul etmesi çok düşündürücüdür. 1947 tarihli bu ilan ile Türkiye, Amerikan himayesi altına girmeyi kabul ediyordu; bugün Avrupa Birliği'ne girmeyi de varlığını sürdürme şansı olarak görenler çoğunluktadır ve ismet Paşa'nın oğlu Erdal İnönü de bunu bu açıklıkta formüle etme cüretini göstermektedir. Bu, varlığı sürdürmek adı altında intihar demektir ki Avrupa Birliği girişle birlikte egemenlik haklarından vazgeçileceğini her fırsatta duyurmaktadır. Demek şu veya bu şekilde geçen yüzyılın başındaki kapalı tartışma bugün açık olarak önümüzdedir. Amerika'nın mandası veya Avrupa Birliği'ne giriş olmaksızın varlığın sürdürülemeyeceğini savunmak, önceki soruyu canlandırma anlamındadır.

Bu içerideki değerlendirmenin özeti sayılabilir ve bir de dışarıdan bakışı soğukkanlı bir biçimde ele alabiliriz.

Buna, bu kitabın birinci bölümünde işaret etmiştim, Clinton haritaların çizilmediğinden ve Brzezinski de has sınırların belirsizliğinden söz ediyorlardı. Burada tekrar hatırlatmış oluyorum.

Profesör Brzezinski, daha önce yayımladığı bir kitabında ise "Avrasya Balkanı" kavramım ortaya atıyor ve "Balkan" kavramını, bir bölgede yeralan devletlerin sınırlarının veya tümüyle bu devletlerin istikrarsız olması ve bölgenin yapısının güçlü devletleri müdahaleye özendirmesi hali olarak tanımlıyordu.1 Çok güzel de şimdi ben buraya, tanınmış stratejin bu çalışmasından bir harita aktarıyorum. Bu, Brzezinski'nin tanımıyla "Avrasya Balkanı" bölgesini resmediyor ve bizi iki açıdan ilgilendiriyor: Biri, Türkiye artık "Avrasya Balkanı" içindedir ve diğeri ise buna göre Türkiye bölünmektedir. En azından emperyalist ilgi ve çatışma alanının iç Asya'ya kaydığını görüyoruz ki, bu "Türkiye'nin stratejik önemi" savının inandırıcılığını tartışılır yapmaktadır.

Ben burada bu karanlık analizi genişletmek istemiyorum ancak artık Batı basınında Türkiye ile ilgili çıkan en sıradan değerlendirmelerde de Osmanlı'dan sonra haritaların çizilmediği veya Türkiye'nin sınırları içinde Türklerin yaşadığı toprakların sınırlarının net olmadığı iddialarının bir türevi olarak sık sık "işgalci" sözcüğüyle karşılaşıyoruz. Birbirinden ilgisiz olduğunu söylemek zor ve hafife almak ise bir hafiflik olmalıdır. Öyleyse ciddi bir birlik tartışmasıyla karşı karşıya gelmiş durumdayız. Çözüm için de önce "yenilgi tanımaz" insanlara dönüşmek zorundayız.

Bugünkü Türkiye'ye "işgalci" demek yaygınlaşıyor. Güzel ancak biz de Türkiye'de işgalciler görüyoruz. Türkiye'de hem emperyal dinamikler hareket halindedir ve hem de Türkiye emperyalizmin mengenesindedir. Jön Türklerin yeni "Doğu Birliği" ile bir süreklilik kurarak bizim önerdiğimiz "Birleşik Doğu Devleti" şimdi iki taraflı bir çözüm sunmaktadır; hem bize yönelik suçlamaları geçersiz yapabiliyor ve hem de bütün emperyalist diktaları karşılayacak bir güç veriyor; 11 Eylül 2001 öncesinde görülebilen budur.

1) Z. Brzezinski, The Grand Chessboard, Basic Boooks, 1997, p. 123.

Üçüncü Bölüme Ek Belge

Brzezinski'ye Göre Avrasya Balkanı

Altıncı Kitap

ANTİ-HEGEMONYA

"Yahudilerin Türkiye'ye göçü konusu ilk defa Temmuz Devrimi sonrası gündeme geldi. Birden kavuştuğumuz bağımsızlığın sarhoşluğu ve sevinci, bizleri yaşadıkları ülkelerde zor durumda bulunan kardeşlerimizi Türkiye'ye göç ettirme düşüncesinde umutlandırıyordu. Anti-siyonist düşünceden uzak kalmış tek ülke Türkiye'yi, bizler, zamanımızın Kenan ülkesi, İsrailoğulları'nın Kutsal Topraklan olarak değerlendiriyor ve kardeşlerimizin modern ülkelerin zulmünden ve kentlerin uşaklık ve eziklığinden kurtulmaları için tek çözüm olarak görüyorduk."

"Peki, Yahudileri doğdukları ülkelerden göçe zorlayan nedenler nelerdir? Bu sorunun yanıtı yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları baskı ve anti-siyonizm zehiridir. Onun içindir ki hoşgörünün olduğu ve anti-siyonizmin olmadığı ülkemize, kardeşlerimiz, güvenle ve huzura kavuşacakları beklentisi içinde gelebilirler."

"Şu sorunun yanıtını da aramak zorundayız: ister Türkiye'ye ister başka yere olsun, böyle büyük bir göçü nasıl gerçekleştirebiliriz? Türkiye uygarlığın bir çok özellığini Avrupa'dan almaktadır; Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası gibi gözüken Yahudi düşmanlığının da aynı yoldan Türkiye'ye girmeyeceğini bize kim garanti edebilir?"

"Türkiye'de ortaya çıkacak bir anti-siyonist hareketi etkisiz kılacak bir başka gizilgüç daha bulunmaktadır. Bu giziigüç de Yahudilerin kendi aralarındaki dayanışmasından başka bir şey değildir. *Evet, Türkiye'ye gerçekleştirilecek büyük Yahudi göçü ülkemizde dünyanın hiçbir yerinde rastlanmayan atak bir güç olacaktır.* ***Ayrıca bizde kendilerini asimiie edecek daha yüksek bir kültür olmadığı için, göç eden Yahudiler kültürel kimliklerini koruyabileceklerdir****."*

"Eğer Yahudiler Yahudi olarak kalabilirlerse, eğer partizanlık nedeniyle aralarında bir ayrılık olmazsa, yani aralarındaki kardeşlik bağlarını sürdürebilirlere anti-siyonizm yok olmaya mahkum olacaktır. Ve merhum Theodr Herzl'in dileği olan Yahudilerin kendi toprakları olmasını istiyorsak, bu topraklar Türkiye'dedir*."'*

Moiz Kohen, dığer adıyla Munis Tekinalp,
Dokuzuncu Siyonistler Kongresi'nde
Selanik Delegesi olarak Konuşması,
Hamburg, Aralık 1909

1) Jacob M. Landau, Tekinalp, iletişim Yayınlan, İstanbul, 1996, s. 86-92. "Temmuz Devrimi" ile 1908 Jön Türk Devrimi.kastedilmektedir, y.k.

Birinci Bölüm

OLMAMIŞ YALÇIN KÜÇÜK

Gök Yüzü

Yalçın Küçük'ün son kitabı "Şebeke-Network" çıkmış, kitabın ilk bölümü olan Benim Adım Kırmızı çözümlemesini bu akşam hızla okudum. Bizim de bu kitabın ismi hakkında bir saptamamız vardı ve Yalçın Küçük'ün saptamasıyla çakışacak mı diye merak etmiştim.

Yalçın Küçük, kitaba ismini veren Kırmızı'nın, o dönemde çıkan bir fermanla Yahudilerin başlıklarının kırmızı olmasından kaynaklandığını iddia ediyor ve ayrıca elindeki *Hebrew-English Dictionary*'den de **kırmızı sözcüğünün aynı zamanda adam anlamına geldiğini** ve bunun da iddiasına destek olduğunu söylüyor. Doğrusu bizim elimizde maalesef bir İbranice-İngilizce Sözlük olmadığı için kırmızı ile adam sözcüklerinin yakınsamasını bilmiyorduk, bu bizim için yeni bir bilgidir (ve bizi doğrulayan bir argümandır) ama bizim bildiğimiz başka şeyler var ve Küçük de bunları bilmiyor.

Adam, sadece adem, adam, insan anlamında değildir. **Adam Kadmon** var ve Kabalaya göre Adam Kadmon, Adem'in (ilk insan) Tanrı'nın suretinde yaratıldığını anlatan sembol.

Sefirot insan şeklinde yani adam kadmon olarak insan bedeninin (*örneğin, üç sefira olan keter yani taç; hohma yani bilgelik ve binah yani zeka insan başını oluşturuyor*) çeşitli uzuvlarını temsil ediyor. Bir Kabalacı da adam kadmona ulaşmaya yani mükemmel insan olmaya çalışır. Bu da tekamülle olabilecek bir şey ve bu tekamülün de evreleri var; simyanın zahiri anlamı da bu evreleri, hiyerarşiyi (sırasıyla siyah, beyaz ve kırmızı) anlatıyor. Dolayısıyla kırmızı sözcüğü adam sözcüğüyle yakınsasa bile bunun nedeni mükemmellik olan adam kadmon ve mükemmelliğin rengi de kırmızı. Yalçın Küçük'ün sır gibi sakladığı ve röportajında açıklamadığı "keşfi" yanlış. Yanlış; çünkü bilmiyor.

Yalçın Küçük'ün anlamadığı şey, Orhan Pamuk'un bir Yahudi değil Sabetaycı olduğu; ikisinin farklı olduğunu röportajında sık sık söylemesine rağmen bu yanılgıya düşüyor. Yalçın Küçük, Kabalaya dair bir referans vermiyor ama daha önce Tekelistan'dan C. Epstein'ın *Kabala-Musevi Mistiklerinin Yolu* kitabını okuduğunu biliyorum. Bu kitap son derece kötü, anlaşılmaz ve doğru dürüst de bir şey anlatmayan bir kitaptır. Yalçın Küçük, sabetaycılığın temel kitabı, kavramları hakkında yeterli bilgiye sahip değil ve fena halde yanılıyor. Za1 okuyucuları Yalçın Küçük'ten çok daha fazla sabetaycılık hakkında bilgi sahibi.

Ester Kira'nın öldürülüşü için bizim kısaca değindiğimiz fiyat devrimi sonucu yaşanan tağşiş (*ki Ester Kira'nın verdiği ayarı bozuk akçelerin ulufe olarak dağıtılması sonucu öldürülmüştür*) ve enflasyondan da habersiz görünüyor ve sadece içteki iki grubun iktidar çekişmesine bağlıyor ve siyasetin ekonomiyle bağını unutmuşa benziyor. Ester Kira için sadece Encydopediajudaica'dan ve Avram Galante'den yararlanmış, ama yerli kaynakları okumamış bile.

Orhan Pamuk'a saldırmak amacıyla yazılmış bölümlere hiç katılmıyorum ama sonuçta bunlar öznel yargılar ve kendisini bağlar. Orhan Pamuk'un sabetaycılığından dem vuruyorsanız o zaman çok sevdiğiniz Nâzım Hikmet'in de sabetaycılığını yazmak bir ahlak ve dürüstlük gereği olmalıdır. Satır aralarında sürekli hiç hoşlanmadığınız Kemal Tahir ve İdris Küçükömer'in sabetaycılığını ima ediyorsanız, o zaman çok sevdiğinizi söylediğiniz Nâzım Hikmet'in de sabetaycılığını söylemelisiniz. Eğer böyle yapmıyorsanız, sabetaycılığı tek başına olumsuz bir şeymiş gibi algılıyor ve öyle mesaj veriyor demektesiniz.

1) Hiç değiştirmeden yayımlıyorum. Gök Yûzü'nün yazı-adı olduğunu kabul ediyorum ve bu görüşlerin yayımlandığı yeri açıklamanın bana düşmediğini varsayarak metindeki ifadeyi "Za" ile değiştiriyorum, y.k.

Bir insan sırf sabetaycı olduğu için sevilmez ya da sevilebilir olamaz.

Kemal Tahir'in sabetaycı olma ihtimalinin çok yüksek olduğunun farkındayım. Yılmaz Demir de bununla ilgili (Kemal Tahir Vakfı'na dikkat çekerek) birşeyler yazmıştı, Yılmaz Demir çok dikkatli ve gerçekten sezgileri (kuşkusuz bilgiden kaynaklanıyor) güçlü ama elimde akli delil yok ve kulağıma fısıldayan da olmadığı için bunu yazamadım. Böyle pek çok kişi var, biliyorum ki sabetaycı ama bunun akli delillerim ortaya koyamadığım için yazmadım. Bu ciddi bir konu ve insanın kendine ve zahmet edip okuyana saygı gerekiyor.

Orhan Pamuk'un Mustafa Kemal karşıtlığına baz olarak, sabetaycıların "Osmanlı hayranı" olduğu şeklinde bir argüman koyulursa o zaman ben de tam tersi onlarca Osmanlı düşmanı ve Mustafa Kemal, Cumhuriyet hayranı isim koyarım. Üstelik karşı olan sabetaycı da -modern bundan dolayı karşı da- karşı olunan ne? Bunun akılla, mantıkla bir ilgisi yok. Küçük'ün anlamadığı, burjuvazinin artık uluslararası entegrasyon için ulus-devletten vazgeçmenin şart olduğunu anlaması. Cumhuriyeti kurarken nasıl ulus-devlet modelini menfaatleri gereğince destekledilerse şimdi de bunun karşıtını destekliyor ve ulus-ötesi bir modelin de bayraktarlığını yapıyorlar. Geçmişin sıkı milliyetçilerinden önemli bir kesimi o yüzden karşı tarafa geçmiş gibi görünüyorlar oysa onlar kendi menfaatlerinin safındalar. Bu yüzden de sabetaycıların içinde büyük burjuvaziyi temsil eden, menfaatleri o tarafta olanlar ile Cumhuriyetin paradigmasının aynı kalmasını söyleyen ve menfaatleri o tarafta olan sabetaycılar arasında bir gerilim yaşanmaya başladı, iki görüşün de bayraktarlığını her daim seçkin olan ve hep ön planda olan güçlüler olarak sabetaycılar yapıyor. Ortak noktaları İslamiyete uzaklık, İsrail'e yakınlık, laiklik, post-modern reformist Islama daha yumuşak bakmak vs. ama gerilimler iyice su yüzüne çıkmaya başladı. Kayıkçı kavgasında taraf olmak, kırk satırla kırk katır arasında tercih yapmak zorunda değiliz. Bu kavgada atlar tepişiyor ve ezilenler hep aynı ve aynı da kalacak.

Orhan Pamuk'un sabetaycı olduğunu yazmak sorun değil de karşıtı olduğu kişinin yazmak zor. Delil istiyorsanız işte İlgaz Zorlu'nun mahkemeye sunduğu ve **Şemsi Efendi Mektebi'ne 1907 tarihine kadar Müslüman ve Hıristiyan öğrenci alınmasının yasak olduğu** yolundaki savunması. Eh, öyleyse 1907 tarihine kadar bu okula giden bütün öğrenciler ya Yahudi ya da Sabetaycı. işte kaynak kitap: Şişli Terakki Davaları.

Sabetaycılık tek başına kötü bir şeyse –ki kesinlikle değil– Orhan Pamuk olunca kötü oluyorsa o zaman neden sevdikleriniz sosyalistler olunca bu yazılmıyor? Amacınız üzüm yemek değil bağcı dövmek olursa, çifte standartlı olursunuz.

Orhan Pamuk'un yazdıklarıyla sabetaycılığın arasındaki bağı gösteriyorsanız, ki bu doğrudur, o zaman ben de size sevdiğimiz sosyalistlerin yazdıklarıyla sabetaycı kökenleri arasındaki bağı gösteririm. Eh, ben hangi görüşteysem o görüşten sabetaycıları ve bağlarını yazmam! Olur mu böyle şey!

Sertab Erener'in Işık Liseli olduğunu biliyorsunuz da yıllarca aynı partide birlikte çalıştığınız, genel başkanınız Behice Boran'ın oğlunun da Işık Liseli olduğundan haberiniz yok mu? En yakınınızdaki, öve öve bitiremediğiniz kişilerden birisi sabetaycı ve bunu bilerek yazmıyorsunuz.

Şebeke'de ilk izlenim olarak bize yani Za okuyucularına hiç yeni bir şey söylenmediğini söyleyebilirim. Aksine, bizim çözdüğümüz örneğin Kemal Derviş-Nilüfer Göle bağlantısı gibi bağlantıları bile doğru dürüst bilmediğini, hemen hiç bir bağlantıyı çözemediğini, bilmediğini ve Yalçın Küçük'ün hiç de araştırma yapmadığını, sadece bazı kimselerin getirdiği gazete kupürlerini yayınladığını söylemek sanırım sert ama samimi olacaktır. *Tekelistan*'da yazılanların hatta *Aydınlık Zindan*'da bu konuda ne varsa aynısı olduğunu üzülerek söylemek gerekiyor. Eğer kulağınıza birileri isimler fısıldarsa ama siz gerçekten bu isimler hakkında araştırma yapmaz, bağlantıları, zincirleri bilmezseniz olmaz. Bu işler kulağa isim fısıldamakla olmaz. Oturacaksınız ve çalışacak, emek harcayacaksınız. Üç tane temel kitaba bir de sözlük ekleyince gazete kupürlerini yorumlamakla araştırma olmuyor. Islam mistisizmini bilmeden, kabalayı bilmeden, masonluğu bilmeden, cemaatleri, kolları, tarikatleri bilmeden olmaz. Halı gibi, ilmek ilmek, kendi gücünüzle, aklınızla, göz nuru dökerek, iğneyle kuyu kazar gibi...

Bu kitap kaça bilmiyorum, epey pahalı olmalı, bana bir arkadaşım hediye almış ama maalesef bu konuya olan ilgiyi paraya tahvil etmekten başka bir işe yaramaz ve bunu bir başkası yapsa Yalçın Küçük kim bilir neler yazardı hakkında... Kitabı okudukça ilgimi çeken yeni şeyler olursa aktarırım.

Ez cümle bu kitap bir hayal kırıklığı ve acaba yeni şeyler öğrenebilir miyiz dedik ama maalesef... Kitap yazmak, hele araştırma ve "keşif" yaptığını söyleyerek bu kadar basit olmamalı.

Dost acı söyler: Olmamış Yalçın Küçük...

İkinci Bölüm

'YALÇIN KÜÇÜK SAHİDEN YAŞIYOR MU PATRON?'[1]

Ahmet Oktay

ŞEBEKE'NİN SAV VE SAPTAMALARI

Şu ya da bu ölçüde ya da tümüyle muhalifi olabiliriz ama Yalçın Küçük'ün üretimini görmezden gelemeyiz. Tuğla kalınlığında kitaplar yazdı Küçük: Katılınabilir ve ret edilebilir, doğrulanabilir ve yanlışlanabilir tezler öne sürdü: Türkiye üzerine, yıkılmış Sovyetler Birliği üzerine, Aydın üzerine tezler. Ekonomi politikten edebiyata, edebiyattan ideolojiye, değişik alanları kuşattı bir bireşime ulaşmak arzusu ve amacıyla. Teori ve pratiğin

1) *Radikal Kitap*, 3 Mayıs 2002.

birlikteliğini kanıtladı kişiliğinde: Mahkum ve siyasal sürgün oldu. Yazısında, katılalım katılmayalım, benimseyelim benimsemeyelim, özgün bir biçem geliştirdi; uzlaşmacı ve pazarlıkçı olmadı, savlarının sivriliğinden, put kırıcı içeriğinden ürkmedi. Kısaca söylemek gerekirse, bu tutumuyla da yanılgılarına ve komplo kuramlarına yatkınlığına rağmen galiba Türkiye'de bir çok yazardan daha fazla aydın sıfatını hak etti.

Ama Yalçın Küçük, kendilerini "sınıfsız" bir konuma yerleştirmekte yarar gören akademisyenler arasında da fraksiyonlara bölünmüş marksist yazarlar arasında da tehlikeli ya da şaibeli bir figür olarak algılanmışa benziyor. *Aydın Üzerine Tezler* adlı beş ciltlik yapıtı, bazı sol eleştirilere muhatap olduysa da gereğince didiklenmedi. Türkiye ve Sovyetler Birliği üzerine yazdıkları ise bilebildiğim kadarıyla eleştirel biçimde hiç irdelenmedi. Dahası, ciddi bir tartışmaya açılmadı. Türkiye, fanatik ve bağımlı izleyicileri dışında, Yalçın Küçük'ü sessizliğe terk etmekte yarar görmüşe benziyor. Sessizlik, bir anlamda ürkmeyle ilişkilendirilebilir. Bir konu üzerinde susmak, taraf olmamanın, buluşmamanın belirtisi sayılabilir. Ama sonuna kadar steril yaşayabilir mi insan? Yalçın Küçük'ün biçeminde bilimsellikle bağdaştırılmaz coşumcu (romantik) bir yan bulunabilir, dahası siyasal inanç temelli bir taşifazi de saptanabilir ve bu öğelerin sık sık mantık dışını çağrıştırdığı da öne sürülebilir belki. Ama bu itirazları da içerecek kuramsal karşı çıkışları hak edecek kitaplar yazıyor Yalçın Küçük. Hem de büyük bir kılı kırk yarıcılıkla.

AYRINTILARI GÖZLEMEK

Küçük'ün son kitabı *Şebeke* öteki tüm yapıtlarında olduğu gibi bir çok önemli siyasal, yazınsal ve ideolojik sav ve gözlem içeriyor. Gelgelelim en olmayacak konuları sorunlaştıran, yeni yayımlanan her kitapta yeni bir öğenin (dehanın) yaratıcılığını keşfetmeye çalışan yazınsal magazin medyası bu

çalışmaya üç-beş satırlık bir kitap tanıtımını bile çok gördü. Magazinel içerikli her şeyi piranha iştahıyla tüketen eleştirmenler, tanıtmanlar(!), röportajcılar kitabın siyasal savlarını komplo kuramı çerçevesinde mi gördüler acaba? Yoksa bu savları anti-siyonist bir bağlamda mı yorumladılar? Bu çerçevelemenin doğruluğunun ve yanlışlığının yine de sorgulanması ve irdelenmesi gerektiğini düşünüyorum ben. Çünkü bu takıntılı savın ardında, uluslararası siyasal çıkarları ve hesapları içerimleyen ideolojik ve kültürel sorunları kapsayan bazı ögeler de bulunabilir. Ecevit'in son İsrail saldırısını soykırım olarak nitelemesine egemen medya kalemşörlerinin hepsinin aynı anda karşı çıkması ve bizzat Ecevit'in birkaç düzeltme yapması, bu olasılığın geçerli olabileceği konusunda bir tereddüt uyandırabilecek niteliktedir.

Kaldı ki *Şebeke* bu yılın en iddialı ve tiraj rekortmeni iki romanı üzerinde yazınsal açıdan çok önemli saptamalar içeren bir kitap. Sabetayizm takıntısının ötesine geçilebildiğinde, Orhan Pamuk'un ve Ahmet Altan'ın romancılık pratikleri üzerinde tartışılması gereken bir çok dilsel/yazınsal, tarihsel ve siyasal/ideolojik lekenin bulunduğu görülebilecek. Bunları tartışmaktan, tartışan metinleri de görmekten korkmayalım. Romanın bir ayrıntılar sanatı olduğu bir çok eleştirmen tarafından vurgulanmıştır. Ama eleştiri de aynı ölçüde ayrıntıları gözlemesi gereken bir pratiktir. Eleştirmen, eğer romancı "Bakhtin'ci anlayışa yakın olduğunu" gerine gerine söylüyorsa, onun romanlarının son kertede toplumsal/siyasal matrisi ön alan ve romanın yine son kertede siyasal/ideolojik içeriğine vurgu yapan Bakhtin'in roman anlayışına uygun olup olmadığını araştırmak zorunluluğunu duymalıdır. Sermaye uluslar aşırıdır belki ama ulus içi marketing her zaman bu sermayeye bağımlıdır. Herhangi bir romanı, reklam sektörünün bize sunduğu, algılatmak istediği ölçütler ve değerler açısından kabullenmek zorunda değiliz. Yalçın Küçük'ün kitabı emperyal kanonun hem ideolojik, hem tecimsel koşullanmaları ve koşullandırmaları konusunda uyarıcı gözlemlerde bulunuyor bence.

Ama şunu da ekleyeyim: *Şebeke*, tüm öteki Küçük kitapları gibi, alabildiğine dağınık, eklem yerleri kırık bir kitap. Sık sık soğukkanlılığını yitiriyor ve bir inanç amentüsüne dönüşüyor. Ama müstehzi bir tavırla "deli saçması" diye nitelenebilecek bir kitap da değil. Öyle görünüyor sayılmasına rağmen değil. Kişisel açıdan Yalçın Küçük'ün bir çok savına katılmıyorum. Ama onu

Tezler'den itibaren önemsedim, sözüne dikkat ettim. Bu yüzden *"Yalçın Küçük sahiden yaşıyor mu patron?"* sorusunun yöneltilmesine izin vermeyelim. Görülmüyor olmak, var olmamak anlamına gelmez. Üstelik bilindiği gibi gör(e)memek, fiziksel bir kusurdur. Tedavi edilene kadar elbet.

Üçüncü Bölüm

ORHAN PAMUK MU?

Ilgaz Zorlu

10.06.2002 tarihinde derginizin 392 no'lu sayısında yayımlanan Orhan Pamuk isimli yazarın "Vallahi Yahudi Değilim" isimli yazısını büyük bir üzüntü ve şaşkınlık içinde okudum. Adı geçen yazarın, kendisi ve ailesiyle ilgili araştırmalar yapıyor olmam hasebiyle bu mülakatta yayımlanan iddialara bir cevap verme amacındayım.

Öncelikle şunu belirtmek isterim: Sabetayist kökenli bir musevi olarak, insanların kökenleri itibarıyla fikirlerinin eleştiri konusu yapılmasının alenen ırkçılık olduğuna inanıyorum. Ancak bazı kişiler eğer Türkiye dışında sabetayist kökenlerini bir reklam amacıyla kullanıp bundan bir menfaat elde etmeye çalışırlarsa bu durumda da kendileri ırkçılık yapmış olurlar. Nitekim bunun en açık örneği 1995 yılında Türkiye'de baskı gördüğünü ifade ederek, yurt dışına kaçan ve sabetayist kökeninin ardına gizlenerek çeşitli ifadeler veren Halil Bezmen isimli işadamı ile karşımıza çıkmıştır. Devlete karşı işlenen en küçük bir suçun DGM'lerde yargı konusu yapılmasına karşılık Bay Halil

Bezmen'e karşı hiç bir yargı organında soruşturma dahi açılamamıştır.

Sayın Orhan Pamuk ve Pamuk ailesi kendi iddialarının aksine sabetayist kökenlidir. Bu yazar bizzat kolejden arkadaşı olan ve benim de müştereken tanıdığım bir ortak dostumuza New York'ta sabetayizm hakkında hararetli mülakatlar vermiştir. Ayrıca kendisinin bu dostuma ilettiği şu sözler dikkat çekicidir: "***Sabetayistlerin bir devlete ihtiyaçları vardı çünkü Yahudilerle aynı kaderi paylaşmak istemediler. Bu devlet, kurucusu oldukları Türkiye Cumhuriyeti'dir.***"

Bay Pamuk'un ailesinin tarihine lütfen dikkat edelim. Tıpkı Celal ve Rasih Nuri ileri gibi kendilerini köken olarak **Girit'e** bağlamaktadırlar. Sabetayizm ekolü sadece Selanik'te değil daha pek çok Osmanlı kentinde XIX. Yüzyılın sonlarında büyük bir hızla yayılmıştır. Bay Pamuk'un akrabası olduğu ve bu yazıda adı geçmeyen Vali Muhittin Üstündağ sabetayist kökenlidir. Kendisinin soyadına dikkat edelim. **Sabetayistler kendilerini Yahudilerin elit aileleri olarak algıladıkları için bazı soyadlarını özellikle almışlardır**. Büyükanıt, Elöve (*Fransızca'da yükselmiş demektir*), Uludağ, Ulukut, Dikkaya gibi soyadları hep bu mistik düşünceye dayanmaktadır. Bunun ispatı için Bülbülderesi Mezarlığı'ndaki 2. ve 3. paftada bulunan ve hiçbir şekilde klasik Müslüman mezarlarına benzemeyen mezarlara bakmak yeterli olacaktır.

Ayrıca Bay Pamuk'un yine tarihi olarak kendisini dayandırdığı Basmacı ailesine ait yine Bülbülderesi Selanikliler Mezarlığı'nda ve Feriköy Mezarlığı'nda özel aile kabirleri vardır. Sanırım kendisi haham Aziz Basmacı ile de akraba olmaktadır. Bu kabristanlar diğer sabetaycı mezarları gibidir, üstleri tek bir yekpare mermer parçayla kapalıdır, ayrıca fotoğraflıdır. Kaldı ki Bay Pamuk'un babası bizzat CHP hükümeti döneminde sabetaycı kadrolar tarafından Petkim Genel Müdürlüğü gibi çok kritik bir göreve getirilmiştir. Bu atamanın muhatabı olan Sayın CHP'liler (*örneğin Deniz Baykal ve kendisinin halen sabetayist danışmanı olan Hasan Bülent Tanla*) bunun nedenini mutlaka ki açıklayacaklardır.

Bay Pamuk'un Girit'e dayanan aile kökleri beni bir başka ailenin tarihine götürmüştür. Yeni Asrın Selanik Yıllan isimli kitapta Bilgin ailesi de kökenlerini Orta Asya'dan ispanya'ya oradan da Selanik'e gelen bir aile olarak göstermektedir. Tarihte böylesine komik bir başka iddia bulunmamaktadır. Ama sabetayizm 1924'ten sonra kendi yarattığı garip bir milliyetçi anlayışın savu-

nucusu olmuştur. Tamamen dine karşı, ateizmi savunan totaliter bir siyasi yapının savunucusu olan bu anlayış maalesef Türkiye Devleti'nin de sistemine nüfuz etmiştir.

Sabetayist kökenli olmak asla utanç verici değildir. Ama Bay Pamuk'un "Vallahi Yahudi değilim" ifadesi " Elhamdüllillah Yahudiyim" gibi bir anlam taşımaktadır. Yalnız bir noktaya daha dikkat etmek gerek, bugün Şevket Pamuk, ABD'de yaşamakta olan Cemal Kafadar gibi sabetayist kökenli bilimadamları bu konunun akademik bazda çalışılmasını gayri resmi olarak engellemektedirler. Bu sebeple tamamen akademi dışında araştırılabilen bir konu haline getirilen sabetayizm böylelikle önemsizmiş gibi bir duruma sokulmaya çalışılmaktadır.

Bay Pamuk'un romanlarındaki karakterler özellikle seçilmiştir. Bay Yalçın Küçük son çıkan *Şebeke*, *Tekelistan* ve *Sırlar* isimli çalışmalarında bunu uzun uzun analiz etmektedir. Bay Pamuk bu kitapları okumamaktadır çünkü gerçeklerle karşılaşmak kendisini korkutmaktadır. Yahudiliği bir avantaj gibi kullanmak sabetayistlerin genel tavrıdır ve açıkçası bunda da çok başarılı olmuşlardır.

Nitekim bir bakanımız cumhurbaşkanlığı seçiminde Yahudi asıllı olduğundan hareketle ABD musevi lobisinden açıkça destek istemiştir. Emekli bir ordu mensubumuz yine ABD'de musevi lobisinde bunu dile getirmiş ve o da destek istemiştir.

Bay Pamuk Yahudi değildir, bu doğrudur; sabetayist kökenli bir aileden gelmektedir. Ama sanırım bu yazıya da Yalçın Küçük Bey'e cevap veremediği gibi cevap veremeyecektir. Ben gerekirse ABD'de itiraflarda bulunduğu değerli arkadaşının ismini kendisine iletirim.

Tarihi çarpıtmak, tarihle yan yana giden edebiyatın içinde olan bir yazara, hem de Türkiye'den daha fazla ABD'de tanınan (!) bir yazara yakışmamaktadır. Bu sebeple tarihi bir zorunluluk olarak bu açıklamanın yapılmasını gerekli gördüm

Saygılarımla...[1]

1) Araştırmacı İ. Zorlu, bu yazısını, *Aksiyon* dergisine göndermişti. Altında şu açıklaması yeralıyor idi: "Yazı, internet kanalı ile gönderildiği için altında imza bulunmamaktadır. Bir sorun halinde yazara 0532 588 11 82 no'lu telefondan ulaşabilirsiniz."
Bu kısa ancak önemli açıklamasını yayınlamamıza izin verdiği için İlgaz Zorlu dostumuza tekrar teşekkür ediyorum.

Dördüncü Bölüm

SABETAYİST HEGEMONYA

Sayın hocam, müsaadenizle sohbetimize* Tekelistan, Sırlar ve Şebeke *isimli eserlerinizde geniş yer verdiğiniz sabetayistlerden başlamak istiyorum. Kim bu sabetayistler, nasıl bir örgütsel yapıları var?

Öncelikle sabetayizmle Yahudi dinini birbirinden ayırmamız gerekmektedir. Sabetayistler, Yahudi kavmindendirler ancak artık Yahudi dininden çıkmışlardır. İsrail'deki hahambaşının da kabul ettiği üzere artık farklılaşmış bir yapı olmuşlardır. Sabetaycılar, Sabetay Sevi'nin, Yahudi dininde olmayan emirlerini de kabul ederek Yahudiliğin temel emirlerini arttırmışlardır. Bunlar Yahudi dininin emirleriyle de artık bağdaşmıyor ve müphem de olsa bu sabetayist emirler musevi dinine ters düşmektedir. Demek ki museviliğin temel emirleriyle birlikte musevi dinine ters emirlerden oluşan ve çok katı bir kült ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, dünyanın her tarafında şu veya bu nedenle Yahudilikten ayrılanların dönüşü kolay ve nerede ise otomatik iken, bunlarınki imkansıza yakındır. Bununla birlikte kültte bir ayrılık olmasına karşın, özellikle 1967 Arap-İsrail savaşından itibaren sabetayistler de Dünya Yahudi Partisi içinde yeralıyorlar.

İkinci nokta, sabetayistlerin devlet yönetiminde etkili kadrolara gelmeleri, bizleri yönetiyor olmalarıdır. Bir yandan bizleri yönetiyorlar diğer yandan da eziyorlar. Halkın ezilmesi sözkonusu olurken seslerini çıkarmıyorlar, fakat New York'a gittikleri zaman, isterlerse Türkiye'de bakan olsunlar, güçlü Yahudi kuruluşlarına "Türkiye'de eziliyorum" diye şikayette bulunuyorlar. Hegemonların ezilmekten söz etmeleri çok şaşırtıcı ve yanıltıcıdır. Bir nokta da şudur; yayın hayatına son veren *Akit* gazetesinde "Ecevit'in veliahdı sabetayist" başlığıyla bir manşet-haber yayımlanmıştı. Bu eksiktir; sanıyorum İ. Cem kastediliyordu; eksik bir değerlendirme idi. Bana göre orada çok daha fazla sabetayist bulunuyor. Ecevit'in bütün veliahtları sabetaycıdır; böyle demek, belki gerçeğe daha yakındır.

Sadece Ecevit'in DSP'sinde mi var, yoksa iktidarın diğer ortaklarında da sabetayistler var mı?

Araştırdıkça yeni bilgilere ulaşıyorum. Şimdi sadece Ecevit'in bakanları sabetayist mi diye bakmıyorum, Mhp'de, Anap'ta var mı, Mhp kontenjanından sabetayist bakan var mı, böyle sorguluyorum. Adamo'nun bir şarkısı vardı, Türkçe'ye "Her yerde kar var" yollu çevrilmişti. Her yerde kar var. Bizi hegemonya değerlendirmesine götüren bu kardır.

İsmail Cem İpekçi, hem Türkiye oligarşisinin hem de Amerika'nın Cumhurbaşkanı adayı idi. Bunu durdurmak istiyordum. Sabetayizm araştırmalarını biraz da bu amaçla ön plana çıkardım.

Şimdi duruma bakar mısınız: Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit bir yanına İsmail Cem İpekçi'yi, öbür yanına ise Kemal Derviş'i alıyor. Türkiye'yi bunlar temsil ediyor. New York, dünya Yahudiliğinin gerçek başkentidir. Basında yeralan haberlere göre, "New York'ta İsmail Cem ile Kemal Derviş ilgi çekmişler!" Tabii ki onlar ilgi görecekler, onlar görmeyecek de kimler ilgi görecek? New Yorklular Derviş'i de İpekçi soyadını da çok iyi biliyorlar. Kemal Derviş geldikten sonra başlayan "sabetaycı" tartışmalarına Nazlı Ilıcak ve bir zamanların silahlı solcusu, hümeynist ve Arafat danışmanı ve şimdilerin "büyük islamcı yazarı" Cengiz Çandar da katıldılar ve büyük yeminler ederek Derviş'in sabetaycı olmadığını ileri sürdüler. Efendim, "Derviş Arnavutmuş..." Sanki Arnavutluk'ta Yahudi olmaz mı, bir kaide mi var? Sabetay Sevi'nin mezarının arandığı yer Arnavutluk'tur ve orada kök salmıştı. Bir cema-

ati kalmıştır. Artık bu tartışma bitmiştir; Derviş Ailesi sabetayistlerin Kapani kolunun dini lideridir. Cem ise muhtemelen Karakaş kolundandır.

Artık hem Cem ve hem Derviş saklamıyor ve ailesi İbrada'ya kadar uzanan, "İslamcı politikacı ve gazeteci" Nazlı Hanım'a ne oluyor ve Osman Cengiz Sandar'a hiç yakışmıyor; "sandar" yazdım, "çandar" ile aynıdır. Ayrıca sabetaycı olmak utanılacak bir durum değildir; yalnız gizli kült acıdır ve bir de bu topraklara sadakatten kopmak çok kötüdür. Ben ikincisini önlemeye ve birincideki acıları dağıtmaya çalışıyorum. Bilimsel bir yöntem geliştirdim, pek çok kriterler düzenledim, doğruya yakın sonuçlara ulaşıyorum. Ancak hiçbir bulgum mutlak değildir; sadece doğruya yakındırlar.

Sevgiyle yazıyorum, Sabiha Sertel de öyle idi. Bu topraklara bağlı oldukları müddetçe onları bağrıma basıyorum ve zenginlik kabul ediyorum. Bu topluma bağlı olan, katkıda bulunmuş olanları şükranla anıyorum; yalnız bu topraklarda, Yahudiler için, bir "rezerv" devlet kurmaya çalışanları reddediyorum. Çalışmalarım, eninde sonunda anti-hegemonik bir mücadeledir.

Ortaya sürdüğümüz tezler doğru çıktı, 1967 yılına kadar, bir "dayanışma" içindeydiler ve bir solidarnost hareketi olarak bu topraklara sadıktılar ve burayı, ister "rezerv" ve isterse sahici, devletleri kabul ediyorlardı. 1967 yılında İsrail, Araplar'a karşı umulmadık bir zafer kazanınca, sadakat yönleri kayma göstermeye başladı; 1973'de İsrail üstünlüğü bir kez daha ortaya çıkınca, hem yönetimde güçlerini arttırmaya ve hem de İsrail yanlısı olmayan hareketleri ezmeye başladılar. Türkiye solunun içinden patlatılması ve üzerine görülmemiş hücumla yürünmesi çok düşündürücüdür. Bu, 1967 yılından hemen sonra, 1968 yılında başlıyordu ve 1973 yılından sonra yeni renklere bürünüyordu.

Sayıları ne kadar? Türkiye'de kalabalık bir nüfusa sahipler mi?

Eskiden bir rakam vardı fakat yazdıklarımdan sonra herkes bu rakamı yükseltiyor; sayılarından daha ziyade etkinlikleri önemlidir. Bunlar oluşturdukları yapılarla bir rant mekanizması geliştirmişlerdir. Rant, genel olarak bir insanın hak ettiğinden daha fazlasını almasıdır. Sabetayistler, rantiyedirler.

İsmail Cem'den daha büyük rantiye olur mu? Sıradan bir gazeteci idi, gazeteciliğe pek çok sabetayist misali *Cumhuriyet*'te başlamıştı, sonra Abdi İpekçi'nin yönetimindeki *Milliyet*'e geçti, bir Türkiye İşçi Partisi sempatizanıydı,

Ecevitler Trt Genel Müdürü yaptılar. Bakan yaptılar, cumhurbaşkanı yapmak istediler ve engellendi, Washington, üzüntüsünü açıkça dile getirmişti. Bir krizde başbakan yapmak istiyorlar. Rantiyedir. Derviş daha büyük rantiyedir. Hiçbir yeteneği yok, telefonla söylenenleri aktarıyor; peki, PTT'den bir telefon operatörünü neden bakan yapmıyoruz? Yaptığı, telefonda "kulağına söylenenlerini hükümete veya gazetecilerine aktarmaktır. Bunun karşılığında devlet parasıyla gönlünce geziyor; rantiye olduğundan kuşku duyabilir miyiz, hepsi soyadındaki "Derviş" sözcüğünden geliyor.

Sorular soruyoruz ve cevaplamadan yeni sorularla karşılaşıyoruz; bir anlamda bilim de budur. Ben şimdi isimde veya soyadındaki "öz" sesini inceliyorum; Arabi, Farisi ve ibrani'de vav ile yazılıyor, biz "öz" veya "uz" diyebili-yoruz. Ancak "öz" derken üstüne iki nokta koyuyoruz, "öz" yapıyoruz veya "uz" olarak da alıyoruz. "Özkan" ne demek? Bu memlekette "öz" olmayan "kan" mı var, anlam veremiyorum. Ayrıca başka bir yerde "kahana" veya "kohen" sözcüklerinin onomastique ve linguistique analizini yapmıştım. Moiz Kohen, bu kitabın başındaki sözlerin sahibi, "Musa Papaz", anlamına gelebiliyor; "kohen" din adamı anlamındadır, "kağan" veya "kaan" ve "kan" olarak taşınabiliyor. Öyleyse, "Özkan" sözcüğünü Türkçe'de analiz etmekte güçlük çekiyoruz fakat ibrani yardım etmektedir.

Şimdi Cem ve Derviş ve de H. Özkan, bir araya gelip parti kuracaklarmış: adına "Rant Partisi" demeleri yerindedir. Mhp Başkanı D. Bahçeli, gazete haberlerine göre, bu üçlüden Cem'i çıkartıp Mesut Yılmaz'ı ekleyerek, bunları "komploculuk" ile suçluyordu; ben "günaydın" diyorum. Çünkü, Şebeke'nin daha ilk baskısında "Dervish-Makovski Komplosu" yazılıdır.

Herkes itiraz, etti, Derviş'in sabetayist olduğunda ısrar ettiniz, haklı çıktınız, hocam, nasıl?
Sadece isim-bilim değil bir davranış ve kurallar düzenidir. Sabetayizm, en katı dinlerden birisidir. Sabetay Sevi, değil Müslüman olmak, değil Müslümanlarla evlenmek, cinsel ilişkiyi bile yasaklamıştı. Bir kural olarak bu emrin dışına çıkamıyorlar; âşık olsalar bile, genellikle, çıkamadıkları anlaşılmaktadır. Ya bir sabetayist ile evlenecekler, bulamazlarsa kadm-erkek bekar kalacaklar ve eğer "enternasyonalize" iseler, Müslüman olmayan, tercihen Yahudi veya herhangi bir din mensubuyla evlenecekler, bunları da inceliyorum.

İsmail Cem'in oğlunu evlendirebilmesi için Türkiye'de kız mı bitti? Edindiğimiz bilgilere göre, hem gelini hem de damadı Yahudi veya sabetaycı ailelerden geliyorlar. Dışişleri Bakanlığı bu imkanı sağlamıştır, görüyoruz. Damadını, Kuzey Iraklı bir Türkmen olarak ilan ettiler; adı ibrahim Sıvan imiş, öyle okuduk. Biz Türklerde ve Türkmenler'de "sıvan" adı taşınmamaktadır. Bunun bizdeki tam karşılığı "çoban" idi; tanınmış Kürt şarkıcı Sıvan Perver'den biliyoruz, Kürtler veya Kürt Yahudileri taşıyorlar. Derviş'e gelince ailede, evlilikler ya sabetayistler veya Müslüman olmayanlarladır. Bunlara bakıyoruz. Bu arada Nazlı Hanım'a ve Cengiz Çandar'a, evliliklerine, çocuklarının adlarına ve çocuklarının evliliklerine bakmalarını tavsiye ediyorum. Bir sonuca ulaşamıyorlarsa, raporu bana gönderebilirler, teşhisi bildirebilirim.

Neden kendilerini gizleme ihtiyacını hissediyorlar?

Neden gizlemesinler ki! Bir defa sabetayizm batinidir. Buna tarikat dememek gerekiyor. Bir dindir, ancak diğer batini anlayışlardan çok daha farklıdır. Sabetayizmin kurucusu Sabetay Sevi'nin "Onlara benzeyin onlardan olmayın" şeklinde bir emri vardır. Bunların özelliği, islam gibi görünüp islam olmamaktır. Dolayısıyla gizlenme ihtiyacı kendiliğinden ortaya çıkıyor fakat birbirlerini bilip tanıyorlar. Bunlar için en önemli yer, israil kurulmadan önce New York'tu. Bu isimleri New York çok daha iyi tanıyor. Hem kapalılar hem de kendi aralarında çok açıklar. Sonra başından itibaren bir "solidarnost" partisi olarak hareket ediyorlardı. Şimdi ben, Gebze kapalıda, sezgisel olarak Türkiye'de ceza hukuku kürsülerinin sabetayist hegemonya altında olduğunu ileri sürmüştüm; eğer doğru ise, hangi vicdan sahibi buna isyan etmez, gizlenmek durumundalar. Peki dışişleri bakanlarının sabetayistlerden çıktığı doğru ise ve bunlar açık olsa ne olur? Gizli iş, gizli yapılmaktadır.

Bir acı var. Hepsinin iki ismi zorunludur; bir arada oldukları zaman tev-ratik ismi kullanmak zorunluluğunu duyuyorlar. Müslümanlarla birlikte, kendilerini saklamak kaçınılmazdır. Bu ise kişilikleri tahrip eden bir sonuç doğuruyor; aynı anda iki ayrı anlatımı aynı rahatlıkla dillendirebiliyorlar. Acıyla gözlüyoruz. Bakın, Derviş, Celal Göle "arkadaşım" dedi, ben akraba olduklarım çıkardım; Göle'nin evine gitti ve H. Özkan ile 1. Cem'in parti başkanlığı için görüştü ve sonra "ekonomik durumu görüştük" diyebiliyordu. Arkasından, İsmail Cem'in ofisine gitti ve kuracakları yeni parti pazarlıkları-

nı gozden geçirdikleri anlaşıldı ve çıkarken "ekonomik ve dış ilişkiler hakkında karşılıklı bilgi alışverişi yaptık" diyordu, bu anlama geliyordu. Ne kadar rahattı; gerçek olmayanı söylemede ancak sabetayistler bu kadar rahat olabiliyorlar çünkü çocukluktan beri buna alışıyorlar. Çok acı buluyorum.

Artık bu aşamadan sonra şu soruyu sormak gerekiyor: Acaba sabetayistler planlı olarak kendilerini açıklamaya mı başladılar? Burada bu soruya ayrıntılı bir cevap bulmamız zordur ancak yine de mümkün olduğunu düşünebiliriz. 2001 yılında, Londra'da basılan ve sipariş izlenimi veren bir kitapta "Türk dışişleri bakanı sabetayisttir" ifadesinin yeralması ve sabetayizmin önde gelenleri arasında Derviş Ailesi'nden söz edilmesi bir işaret sayılabilir. Başka işaretleri de görebiliyoruz. Bununla birlikte benim çalışmalarımın bu çıkışa güçlükler yaratmış olması ihtimal dahilindedir.

Selanik bunların merkeziydi. Şimdi orada yaşayanlar da kendilerini gizliyorlar mı?

Benim bilgilerime göre; Yunaniler bunların hepsini bize gönderdi, gelmek istemediler, Yunanlılar göndermek ve biz de almak için büyük istek gösteriyorduk. Selanik'te neredeyse hiç sabetayist kalmadı. Onlar tarafından çıkartılan kitaplarda da Selanik'te izlerinin dahi kalmadığı ifade ediliyor. Hatta mezarları bile kalmamış, bir tek Kapancıların yaptığı Ulu Cami kalmış, bunları okuyoruz.

İspanya, Portekiz ve Almanya gibi Avrupalı devletler kendi içlerindeki Yahudileri temizlediler, neden?

İlk başlarda oyle olmuştur fakat sonra kapılarını tekrar açmışlardır. Geçerliliği yok bunun, sonradan çok iyi anlaşmışlar. Ama bugün New York bunların hakiki başkenti konumundadır. Chicago'da da yeni bir örgüt kurdular. Bu "Yahudi Kongresi", Rusya ve Sovyet Yahudileri'ni kapsıyor; amaçları tek, Post-Sovyet Rusya ile Amerika'yı yaklaştırmayı amaç edinmişler; Rus petrol ve doğal gazının Amerika'ya akıtılması için çalışıyorlar. Böylece Washington'ın Araplara bağımlılığının daha da azalacağını ve daha çok İsrail yanlısı politika izleyeceğini hesaplıyorlar; her yerde amaç aynıdır. Arapları izole etmek, temel bir Yahudi politikasıdır ve ne yazık, Türkiye sabetayistleri aynı yerdedir.

Garip âdetleri olduğu ifade ediliyor. Osmanlı döneminde Ahmet Safi tarafından kaleme alınan bir risalede ki bu daha sonra sadeleştirildi ve bugün* Dönmelerin Âdeti *adıyla yayınlandı. Bu kitapta garip âdetlerinden bahsederken, ortak bir bütçeleri olduğu ve okutulması gereken bir genç varsa her türlü ihtiyaçlarını karşıladıkları, hatta evlendirip ev ve araba sahibi bile ettikleri belirtiliyor. Neden ihtiyaç duyuyorlar bu tip örgütlenmeye?

Evet, Safi'nin eseri çok önemli ve değerlidir. Yalnız çok ve açık düşmanlık ifade ediyor ve bu nedenle beni tereddüte sevkediyor çünkü bilim, düşmanlık kaldırmıyor. Müslüman görüntüsünü kullanmaları, kapalı bir toplum olarak yaşamalarını zorunlu yapıyor. Ayrıca aralarında büyük bir dayanışma var, bunu biliyoruz; akrabalarını seviyorlar ve akrabalarının yanında rahat ediyorlar. Arkadaşlıkları yoktur ve sadece akrabaları var.

Kemal Derviş geldi ve arkadaşları ile tenis oynuyor veya buluşuyor denildi. Çok iyi bildiğim için "hayır arkadaşı değil akrabası" dedim. Çünkü sabetayistlerin arkadaşları yoktur ve akrabaları vardır. Asaf Savaş Akat, Celal Göle, Nilüfer Göle ve diğerleri arkadaşları değil akrabalarıydılar. Hem arkadaşlığı bilmezler ve hem de Derviş, hemen hemen bütün ömrünü ülke dışında geçirdiği için bunları arkadaş bilmesi imkansızdı. Biz, bunların Türkiye yönetimindeki gereksiz ağırlıklarını ve hak etmedikleri yerlere gelmelerini eleştiriyoruz. Geliştirdiğim bilimsel yöntemle baktığımız zaman, Türk sisteminde bazı yerler var ki –başka sözcük de bulamadığım için "Timar" diyorum– timar olarak bunlara tahsis edilmiştir. Belki de artık Türkiye'yi tümden timarları kabul ediyorlar; mantığımız buradadır. Önceleri Dışişleri Bakanlığı'nı söylüyordum, hayır şimdi Trt de diyorum. Bugün sabetayist olmayan bir kişinin Trt Genel Müdürlüğü'ne getirilmesi benim için sürpriz olur.

Hocam, daha açık bir ifade ile ki son kitabınızın adı da* Şebeke*... Bunlar Türkiye'nin altını oyan bir şebeke mi?

"İsim" önemlidir ve bir bilim koludur; ne yazık Türk bilim çevreleri böyle bir bilimden de habersizler, dışarıda "ünlü" tarihçilerin onomastique'i bilmemeleri affedilmesi zor bir eksikliktir. İsimlerimiz hakkında, Profesör Faruk Sümer'inkinin dışında değerli hiçbir çalışmaya sahip değiliz. Halbuki isimlere bakarsak, tarihimize yeni bakışlar getirebiliriz.

Sadece bilim olarak değil tarif ederken de doğru isimler üzerinde duruyo-

rum; durmak verimlidir. "Tekelistan" şeklinde bir isim yoktu, öyle görüyorum yerini bulmuştur. Seksenli yıllarda Tkp yöneticileri ideolojik olarak teslim oldular, Avrupa'nın desteğiyle "Tbkp" kurdular; bu sözcükleri önemli değil ve bugün unutulmuştur, ben "töbe kape" dedim, kalan budur. "Töbe" ediyor ve yeni bir "Kabe" bulduklarını sanıyorlardı. Bir süre sonra benim koyduğum ismi benimsediler, kendilerini öyle çağırıyorlardı. Yakın zamanda Hürriyet'in Ankara Bürosu Şefi Sedat Ergin, "ben şebekedenim" diye yazıyordu. Demek doğru isim kendisini kabul ettirmektedir.

Bilim, var olmayanı ortaya çıkarmıyor; gerçek olanı geliştiriyor, düzenliyor ve formüle ediyor; artık şebeke ortaya çıkmıştır. Mesut Yılmaz ile takviyeli, döc, Derviş-Özkan-Cem, şebekenin yeni liderliğine taliptirler. Ve sadece beni doğruluyorlar; sadakat, doğru söz ve bağlılık, şebeke dışı niteliklerdir. Bunu görüyoruz.

Peki Hocam, Yalçın Küçük'e...

Müsaadeniz olursa Trt üzerine biraz daha konuşalım. Bunların Trt'de yoğunlaşmaları çok önceden gerçekleşmiş, İsmail Cem ipekçi zamanında ise artmış tabii ki! Ben pek televizyon seyretmiyorum ancak bir akşam erovizyon yarışması için Trt'nin memurları jüri-memuru olmuşlar ve Türkiye'yi temsil edecek müzik grubunu seçiyorlardı, ona rastladım. Tarih 15 Şubat 2002, besteci Fani Hodera; bir internet sitesinde Türkiye Yahudileri Sözlüğü var, baktım, bir Yahudi ismi idi. Daha da ilginci grubun adını da ibrani'de buluyoruz, daha da vahimi ve çarpıcı olanı şarkıdaki nakaratlarda da andıran sözcükler geçiyordu. Herhalde bir zamanların ünlü şarkısıyla yine "Her yerde kar var" diyoruz.

Hegemonyadan söz ediyorsak, önceleri tek olan televizyonun önemini kabul ediyoruz demektir. Fakat yanılgıya düşmeyelim, özel televizyonlarda spikerler, yeni sözcükle ankormenlerin büyük kısmı, eğlence dünyası, veni şarkıcılar hep sabetayisttirler.

Solcu Yalçın Küçük'e ne oluyor? Siz niye Yahudilerle ve Sabetayistlerle bu kadar uğraşıyorsunuz?

Yahudilerle, Sabetayistlerle bir alıp veremediğim yok, yalnız şunun için ilgileniyor ve isyan ediyorum: Bunlar kendilerini gizleyerek hak etmedikleri

mevkilere geliyorlar, dış politikamız bunların elinde, yarışmaya gönderilecek şarkı dahi onlara bırakılıyor. Avrupa Parlamentosu Ermeni soykırımını kabul ediyor, olay yine bunlara havale ediliyor. Devlet eliyle yapılan haberleşme, iletişim bunların elinde. Niçin karışmayayım, neden isyan etmeyecekmişim? Ben bu ülkeyi hapishaneleriyle beraber sevdim. Nerede rantiye var, ben peşlerine düşüyorum, buluyorum ve savaş açıyorum. Haksızlık, isyanımın gerçek nedenidir. Nerede dışa bağımlılar var, peşlerine düşüyorum, teşhir ediyorum. Marx, Hıristiyanlığa dönmüş olsa da, biz solcuları hep Yahudiliğe bağladılar. Şimdi biz, bizi bağlayanları bağlıyoruz. Kırık-dökük yabancı sözlük kullandığımız için, saçımız ve sakalımız modaya uyduğu için, bizi "kökü dışarda olanlar" olarak niteleddiler. Şimdi Türkçe'yi unuttular ve unutturuyorlar, bozuk saçların propagandasını yapıyorlar; yozlaştılar ve yozluğu kültür biliyorlar. Buna tepkisiz kalamayız. Bu tepkidir; kökü gerçekten dışarıda olanlar, çıkarıyorum, evliliklerini inceliyorum; Devlet Bahçeli'nin "komplocu" saydığı Mesut Yılmaz'ın eşini de izlemiştim, "Berna Müren" adıyla, Şişli Terakki'den mezun olduğunu çıkarmış durumdayız. Terakki, Selanik'teki Fevziye Mektebi'nin devamıdır. Sabetayistlerin, birisi Kapani ve diğeri Karakaşi koluna ait olmak üzere iki liseleri var, Şişli Terakki ve Işık adlarını taşıyorlar. Yalnız burada yine de ekliyorum; sadece okula bakarak bir sonuca varmak çok yanlıştır, incelemeyi sürdürüyorum.

Türkiye 'de çok fazla etkili olmalarının altındaki sebepler nedir? İsrail'in buradaki rolü yüksek mi?

Çok açık söylüyorlar, İsrail'le ilişkilere özel bir önem veriliyor. Yeni Cumhurbaşkanımız Amerika'ya gitti ve gazeteler "ilk sınav iyi geçti" diye manşet attılar. Bizim cumhurbaşkanımız Yahudi lobilerinin önüne çıktı, notlarını da ona göre veriyorlar. Dışişlerinin onlara teslim edilmesi, Kemal Derviş'in gelmesi hep güç verdi. Şu gerçeğin üstüne basa basa tekrar etmekte büyük yarar görüyorum; hiçbir devlet tecrübesi yokken İsmail Cem gibi sıradan, üstelik Türkiye İşçi Partisi sempatizanı olan bir kimse ilk önce Trt'nin başına, ardından da dışişlerine getirilirse; hiçbir özelliği olmayan bir Derviş devletin hazinesinin başına getirilirse ve en önemli yerlere bunların adamları atanırsa, o zaman ben de bir parti oldukları gözüyle bakarım.

Şimdi burada bir ekleme yapmalıyız; şu sırada Başbakan Ecevit'in istifası-

nı elinden aldığı Derviş'i, Cumhubaşkanı Sezer'in görevine iade etmesi hukuka aykırıdır. Çünkü bir koalisyon hükümetinde, başka bir partiden olan kimsenin bakan olması imkansızdır. Bugünden sonra bu hükümetin diğer üyeleri, Bakanlar Kurulu'nda K. Derviş'e nasıl güvenebilir? Ayrıca hukukçu olan Sezer'in bilmesi gerekiyor; Derviş devlet dairelerinde, Hazine Müsteşarlı-gı'nda, yeni bir parti oluşumu için görüşmeler ve kulisler yapmıştır. Türk idare hukuku buna izin vermemektedir. Daha da önemlisi Sezer, göreve geldiğinde hep gelir dağılımının bozukluğundan söz ediyor ve çare istiyordu; bunu en çok K. Derviş bozmuştur. Şimdi görevde tutmak için ricacı oluyor; başlangıç sözlerini çiğnemiştir. Davranışı şaşırtıcıdır; benim için her şaşırma bir araştırma başlangıcıdır. Sezer'in bu usûle aykırı adımının itici gücü nedir; inceleyeceğiz.

Siz bu görüşlerinizle anti-semitist değil misiniz?

Şunları sıralayabiliyorum: **Bir, anti-semitizm kötüdür ancak semitizm daha kötüdür. Türkiye'de anti-semitizm yoktur ve semitizm vardır.** Bir ülkede bir genelkurmay ikinci başkanı, Çevik Bir'den söz ediyorum, hangi din veya mezhepten olursa olsun, en büyük Yahudi madalyası alabiliyorsa ve görevde bulunan bir başbakan, hiç sakınca görmeden Yahudi madalyası alıyorsa, o ülkede anti-semitizmden söz etmek, akılla alay etmektir. Anti-semitizmin kırıntısı olsa, Bir'in ve Ecevit'in bu madalyaları kabul etmemesi gerekirdi, yoktur; fakat semitizm var ve yaygındır. Başka örneklere gerek görmüyorum; Cumhuriyet gazetesi, kemalist iddiasını hiç bırakmamıştır, ancak her zaman Yahudi yanlısı bir çizgi izlediğini biliyoruz.
iki, semitizm yanlısı politikanın vazgeçilmez iki işaretini saptayabiliyoruz, a) Türk-Arap Dostluğu'na cephe almak ve b) Sağlıklı ve yaşayabilir sola düşman olmak. Cumhuriyet gazetesi bu ölçütlere hep uyuyor; hep Arapları kötü-lemiştir ve "sol" adına gerçek sola hep husumet göstermiştir; Cumhuriyet tarihinin en güçlü, en başarılı ve en bağımsız sol hareketi olan Türkiye işçi Par-tisi'ne, hem birincisine ve hem de ikincisine, hep düşmanlık ettiğini yaşamımdan biliyorum.
Üç, İslamcılar ismet Paşa konusunda hem yanıldılar ve hem de haksızlık ettiler, **İsmet Paşa'yı Türk siyasetinden sabetayistler tasfiye ettiler. Bülent Ece-vit bu tasfiyede sanıldığı kadar önemli değildir**. Sabetayistlerin İsmet Paşa'ya

kini vardı ve yetmişli yıllarda Ecevit'in takımı, bazen buna, "beyin takımı" da diyorlar, sabetayist ağırlıklıydı.

Dört, 12 Eylül'de sabetayist etki ve parmaklar araştırılmalıdır, çünkü Silahlı Kuvvetlerin işbaşına geldiği bir dönemde, Chp'nin kapatılması ve hatta ismet Paşa'mn oğlunun seçimlere sokulmaması açıklanmaya muhtaçtır. Ayrıca arkasında bıraktığı yönetimde kalın sabetayist sütunlar teşhis edebiliyoruz.

Beş, şu anda Dsp'de sabetayist ağırlığı ağır biçimde hissediyoruz. Ecevit'in eski beyin takımından Deniz BaykaFm sabetayist derlemede Dsp ile yarışa girmesi çok ilgi çekmektedir. Türk politikası şimdi israil çekimindedir. Demirel'in de kuracağı iddia edilen partinin başkanı olarak bir sabetayistin adı geçmektedir. Demek ağır çekim var.

Dsp'deki son bölünme de bu analizi değiştirmiyor; oligarşinin kontrolüne geçen sabetayistler ayrıldılar. Aslında oligarşi bunu planlamamıştı; Ecevit'e havuç ve sopa politikası uygulayarak, Başkent Üniversitesi'nden alacakları bir "akli melekelerini kaybetmiştir" raporu ile ıskat etme tehdidi ve bunun yanında "büyük devlet adamı" sözleriyle yerini Özkan'a veya Cem'e devretmesini istiyorlardı ve Ecevit bunu görünce "komploculari" kovdu, oligarşi ve medyası da şimdi Ecevit'i doktor raporu yerine milletvekillerini dağıtarak bitirmek istiyorlar ve kinle saldırıyorlar.

Beş, şunu söyleyebiliriz; 12 Mart, ismet Paşa'yı ve 12 Eylül, Chp'yi tasfiye etmiştir. Peki neden ve bunu kemalizm ile nasıl bağdaştırabiliriz? Cevaplar için kitaplarımı tavsiye ediyorum.

İsmet İnönü'nün CHP Genel Başkanlığından uzaklaştırılmasında rol aldılar mı?

İsmet Paşa'yı politikadan tasfiye eden hareketin içinde elbette yeraldılar. Hatta şöyle de formüle edilebilir: Sabetayistler, İsmet Paşa'yı politikadan uzaklaştırdıkları zaman "işte intikamımızı aldık" demişlerse, bu, Paşa'nın da bunların bir ölçüde canlarını yaktığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Çünkü "Varlık Vergisi" İsmet Paşa döneminde çıkartıldı. Bunların kamu idaresindeki etkinliğinin önüne geçilmesine yine bu dönemlerde bazı engeller çıkartıldı. Demokrat Parti'nin kurulmasında sabetayist etkileri araştırmalıyız.

Öyle sanıyorum, şimdi benzer bir senaryonun heyecanını yaşıyorlar; **tümüyle Batı'ya ve oligarşiye teslim olmuş ve görece daha genç bir ekibi öne**

sürüyorlar.

Hegemonya varsa, yeni mevzi zaptetmek için bir savaş var demektir. İdarede hızla yeni mevziler alıyorlar; Kemal Derviş'in, Hazine'de ve bankacılık sektöründe sabetayist yerleşmenin son boşluklarını da doldurduğunu düşünmek durumundayız.

Burada bir nokta var; tespit etmek başkadır, analiz etmek ise bambaşkadır. 27 Mayıs oluyor, Fahri Korutürk Dışişleri Bakanı olarak ilan ediliyor. Altı saat sonra değiştiriliyor ve yerine Selim Sarper ilan ediliyor; bunu saptayabiliyoruz. Fakat bu değişikliğin mekanizmasını açıklayamıyoruz; ben açıklayamıyorum. Kim, nasıl ve hangi güçle yapıyor; henüz bunu açıklayamıyoruz. Kitaplarımda, *Tezler*'de, Selim Sarper'in Moskova'da bulunduğu sırada Türkiye'den sakladığı bilgileri Amerika'ya bildirdiği kayıtları var. Şimdi sabetayist olduğunu ekleyebiliyoruz. 12 Mart oluyor, Dışişleri Bakanlığı'na Osman Olcay getiriliyor, sabetayisttir. Giden de sabetayist olabilir, fakat gelene bakıyoruz, kesinlikle sabetayist olduğunu görüyoruz. Amerika'da "11 Eylül" oluyor ve Türkiye'de televizyon kanallarını "uzman" emekli generaller ve "uzman" emekli büyükelçiler dolduruyor; sabetayistler. Biz şimdi bu "doldurma" mekanizmasını çözemiyoruz fakat bu duruma "hegemonik" diyebiliyoruz.

Neden özellikle dışişlerinde yoğunlaşıyorlar?

Dışişleri çok önemlidir ama sadece burada kadrolaşmışlar demek güç. Bunların yüksek okulları Siyasal Bilgiler Fakültesi'dir. Daha doğrusu öyle idi; şimdi Işık Üniversitesi'ni kurdular, Bilgi Üniversitesi'nde güçlüler, Odtü'de İdari İlimler ellerindedir. Fakat dışişleri bakanlığı için, bunların egemen olduğu devlet kademesi diyebiliriz. Çok ilginçtir; dışişlerinde görev yapan Fatin Rüştü Zorlu'yu idam ediyoruz, fakat bir başka sabetayisti Dışişleri Bakanlığı'na getiriyoruz. 12 Eylül'ün hükümetteki en güçlü adamı, Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş idi ve diplomat Üstün Dinçmen özel kalem müdürü oluyordu. 12 Eylül geldi, Dinçmen yine cunta şefinin özel kalem müdürüydü, Çevik Bir ile birlikte General Evren'in en yakınındaydılar; sınıf arkadaşımdı ve böyle bir vasfını hatırlamıyoruz. Sonra Mhp'den Devlet Bahçeli başbakan yardımcısı olunca Üstün Dinçmen, Bahçeli'nin danışmanı yapılıyordu. Kim yapıyor, bunu bilemiyorum ancak Üstün'ün soyadında -men ekinden başka bir özelliğini bulamıyorum.

Özel kalem müdürlüğü başka bir yetenek, dış politika danışmanlığı ise çok daha başka bir yetenek gerektiriyor; burada Üstün Dinçmen'in özel kalemde çalışa çalışa kendisini yetkinleştirdiğini ve Bahçeli'ye layık bir danışman olduğunu düşünebiliriz. Peki aynı anda özel kalem müdürü ve dış politika danışmanı olmayı nasıl açıklayacağız; zordur. Eğer dış politikada danışmanlık yapabiliyorsa, bunu özel kalem müdürü yapmak, bu şahsa çok büyük bir haksızlıktır ve toplumsal bir israf sayabiliriz. Yok eğer, özel kaleme ehilse bunu cumhurbaşkanlığı danışmam yapmak ülkeye büyük haksızlıktır; Cumhurbaşkanı Sezer bunu yapmaktadır. Adını, Türkçe isim sözlüklerinde bulamadığım ve bu nedenle pek ezberleyemediğim bir diplomatı hem dış politika danışmanı ve hem de özel kalem müdürü olarak istihdam ediyor; açıklayamıyorum.

Bütün sabetaycılar kötü niyetli mi?

İslamcıların sabetaycılığa bakışı ile benimki arasında çok önemli farklar var. islamcılar, birileri "değiştim, Müslümanım" diyorsa inanıyorlar, beyanı esas alıyorlar. Bu onların dini inançlarıyla ilgili bir durumdur. Ben ise inançlara karşı değilim, ancak inançlara bakmaktan daha ziyade onların yaptıklarına bakarım, maddi durum önemlidir. Peşin hükümlü olarak inanmam, inceler, araştırırım ve değerlendirmelerimi ona göre yaparım. Bilimsel olarak ele aldığımda ise sabetaycılığın çok farklı bir kült olduğunu hemen görüyoruz. Bunlar kabalistiktirler, başka bir deyişle sufizmle, mistisizm ile iç içedirler; tasavvufi tarikat ve tekkelere girip çıkıyorlar; ancak sabetayisttirler. Ayrıca, Kabala sabetayizm çıkmadan önce de vardı, Yahudi mistizmi demektir ve sabetayist olmayan kabalistikler biliyoruz. Tasavvufa ilgi duyuyorlar; bunları "Islama kazanılmış" sayma, Müslümanların sık sık rastladığımız yanılgılarından birisidir.

Bu kısa hatırlatmalardan sonra pek çok açıdan "iyi" ve kıvanç kaynağımız sabetayistler olduğunu biliyoruz. Çoktular; 1967 yılından sonra azınlığa düştüler. Bugün, bu azınlık da bu sabetayist şebekeye karşı bir mevzi almış durumdadır, haberlerini duyuyoruz.

Karakuşlar, Kapanalar ve Yakubiler... Türkiye'de yaşayan sabetaycıların cemaatleri... Bunların arasında bir rekabet var mı?

Bunların evliliklerinde sorun çıkıyor, onun için dışarıya gidiyorlar. Mese-

la birbirlerinden kız alıp vermek yok, onun için çok daralıyorlar. Birbirlerini mümin saymıyorlar. Fakat Antonio Gramsci bize, hegemonya kurabilmek için önce içerde hegemonyanın gerekli olduğunu öğretiyordu; şimdi Kapaniler'in liderliği kabul edildi mi, kesin olmamakla birlikte bu yönde işaretler var. "Derviş" Ailesi'nin, Kapaniler'in lideri olduğunu biliyoruz. Önemli olanlar, Kapaniler ve Karakaşiler; soyadı olarak taşındığı durumlar var. Birincisinden, şimdi göçük Profesör Münci Kapani'yi ve ikincisinden, şimdilerde yeni televizyon sunucusu Eser Karakas ile Ercan Karakaş'ı hatırlıyoruz.

Mason, lions ve rotaryenlerle ilişkileri var mı?

Lions ve rotaryenler çok daha farklı organizasyonlar; masonizm daha önemlidir. Her mason sabetayist değildir ancak sabetayistler Türkiye'de mason teşkilatlarını yönetiyorlar. Genellikle üstatların çoğu sabetayistlerden çıkıyor; demek çekirdek sabetayist olmaktadır.

Nazım Hikmet'in de sabetayist olduğu yönünde iddialar var, ne diyorsunuz?

Artık incelenmesi zamanı gelmiştir çünkü sabetayist hegemonyadan söz ediyoruz, bu düzenin haksızlıkla, acımasızlıkla yıllarca zindanlara kapattığı, "vatan haini" dediği Nâzım'ı birdenbire fetiş yaptıklarını görüyoruz. Oligarşinin ve sabetayizmin şimdiki putu Nâzım'dır ve çok acıdır. Bir zamanlar solun yaptığı tek yanlılığı şimdi oligarşi ve medyadaki sabetayist mihraklar sürdürüyorlar, bu çok dikkat çekicidir. Büyük dedesi Konstantin Borjenski'den başlamalıyız, sonra Osmanlı paşası oldu; Türkçülük üzerine, artık abartılı olduğu hep kabul edilen kitaplar yazıyordu. Polonya'dan gelmişti, orada Yahudiliğin çok köklü ve çıktığı ilk yıllarda, sabetayizmin aşırı güçlü olduğunu biliyoruz. Evliliklerine, isimlerine, aldığı "ran" soyadına bakmamız yerindedir.

Geri dönüşünüzün temelinde bir milliyetçilik mi yatıyor? Türkiye'de bugüne kadar komünist ve solcuların vatansever olmadıkları söylendi. Siz neyi ispatlamaya çalıştınız?

Sözcüklere yüklenen anlam üzerinde durmuyorum. Ülkeseverlik adına ister solladı, ister sağladı, desinler, önemsemiyorum. Çünkü ülkeseverlik yolunda, önümde şahıs ve kurum görmüyorum. Yerelliği, bu topraklara olan

bağlılığı, her ne kadar bir grup savunuyorsa da bunların temelde dışarıya bağlı olduğu kesindir, biliniyor. Kimlerin bu vatanı satmaya kalkıştığını ispatlamaya çalıştığımız için esas bizim bu memleketin çocuğu olduğumuz gerçeği gözlerden uzak kaldı. Bir zamanların milliyetçileri şimdi Imfye teslim olmuş durumda; Müslüman Arap kardeşlerimizin kıtır kıtır kesilmesine bile seyirci kalıyorlar. Biz ise hâlâ kirli savaşlara karşı çıkmaya devam ediyoruz. Amerika'nın Afganistan'da yaptığını kirli savaş görüyoruz. Korkuyorlar, bir düğün şenliğindeki bir mermiyi görünce kırktan fazla Afganı katledebiliyorlar; bütün kirli savaşçılar misali korkaktırlar.

Avrupa Birliği'ne niye şiddetle karşısınız? Hakıkaten Avrupa "tek dişi kalmış canavar" mıdır?

Avrupa'nın tek dişi kalmış canavar olduğundan hiçbir kuşkum yok, ancak bu sözcük eskimiştir. Avrupa bir bataklıktır.

Sizi kastetmiyorum, genelin Avrupalı olmasına karşı çıkışınızın nedenini soruyorum. Türkiye'deki halkın büyük çoğunluğu sizin söylediğinizin aksine Avrupalı vatandaşların yanında komplekse kapılıyorlar. Zira onların hayat standardı çok yüksek...

Hayır, hayır... Bizler bu tür kompleksleri uyduruyoruz çünkü bizim halk olarak Batı'dan alacağımız hiçbir değer kalmamıştır. Fakirlik, yoksulluk ayrı bir tartışma konusu çünkü bizlerin bu hale gelmesinde emperyalizmin, Batı'nın rolünü ve günahını unutamayız. Böyle söylüyorum çünkü ben diğer sol gruplar gibi yoksulluğumuzun bütün faturasını emperyalist güçlere çıkartmıyorum. Bizim kökü ve gözü dışarıda olanlarımız baş sorumludur. Mantık sistemimiz için asıl sorumluların bizler olduğunu kabul edenlerdenim, iyinin de kötünün de sorumluları bizleriz. Böyle olmakla birlikte onlar da bizim ilerlememizi ve güçlenmemizi istemiyorlar. Bununla birlikte Avrupa Birliği'ne karşı çıkışımın tek nedeni ekonomik değildir. Türkiyeli olmak ve böyle kalmak istiyorum. Bu topraklara ve bu bölgeye ait kimliğimi istiyorum. Niçin kimliğimden vazgeçeyim, Avrupalı olduklarını, değiştiklerini iddia edenleri görüyoruz. Ne Türkiyeliye benziyorlar, ne de Avrupalılara ve kimliklerini koruyamadıkları için daha çok soytarılara benziyorlar. Bağımsız, bağlantısız ve özgür bir birey olarak bu topraklarda yaşamak istiyorum.

Anadolu'nun çok derin bir kültürü vardır, kaldı ki bu derin tarihi kültürü sadece Türklükle de ilgili sayamayız, bir karışımız. Biz karışmışız, şimdiki Avrupalılar, soytarıdırlar.

Birleşik Doğu Devletleri Projesi nedir?

Birleşik Doğu Devletleri projeme, bazıları "Osmanlı'yı yeniden hortlatma" diyorlar, buna hiçbir itirazım yok. Anadolu toprakları iyidir, hoştur ama burada hiçbir devlet uzun müddet bağımsız kalamamıştır. Varlığımızı sürdürebilmek için birleşmeli ve büyümeliyiz. Burada iki önemli ilke var; birincisi, Suriye, Irak, İran, Kafkas ülkeleri, Bulgaristan, Yunanistan ve Kıbrıs ekonomik açıdan birbirine yakındırlar; gelişmişlik açısından aralarında uçurum bulunmamaktadır. Görülüyor, benim birleşik devletim ile Osmanlı coğrafya olarak aynıdır. İkincisi, bu bölgenin insanları, şarkıları, yemekleri, terbiyeleri ile birbirine benzemektedir; birleşirlerse, kimliklerini koruma şansını ellerinde tutabilirler. Daha ne? Bunlara en zengin petrol rezervlerini, en gür su kaynaklarını ekleyebiliriz. Avrupa'ya iltihak edersek yok oluruz ve Doğu Birliği'nde onurumuzu yüksek tutarız. Bir yandan İsrail ve diğer yandan Rusya sınırına dayanıyoruz ve asıl güç ve onur buradadır. Artık bağımsızlığımız da geleceğimiz de bu birliktedir.

Sabetaycılarla çok uğraşıyorsunuz. Maskelerini düşürüyorsunuz. Peki hiç tehdit almıyor musunuz? Bu kadar tehlikeli gördüğünüz örgütlenmenin bir gün sizi ortadan kaldıracağından korkmuyor musunuz?

Parasızlıktan korkmadım, hapisten korkmadım; kuşkusuz korkuyorum fakat korkularımı yenebiliyorum, bana ne yapabilirler? Demirel cumhurbaşkanı, Çiller başbakan, genelev işletmecisi Manukyan vergi rekortmeni olunca dayanamadım, üniversite profesörlüğünü bırakıp Paris'e sürgüne gittim. Hakkımda hiçbir hüküm yoktu ve hükümlerim arkamdan yazılıyordu. Mehmet Akif'e ve Nâzım Hikmet'e, "korktular, kaçtılar" diyorlardı, onlar adına da Paris'ten hapse döndüm. Bunların hepsini Türk aydını adına yaptım; hapse "aydınlık zindan" dedim. Bana ne yapabilirler? Kitaplarımın ve kişiliğimin ne tür yankılar yaptığımının farkındayım, onlar da farkındalar. Tehditler olacaktır fakat önemli olmamaktadır. Yıllardır tabutumu sırtımda taşıyorum.

Beşinci Bölüm

TRUVA ATLARI

Kemal Derviş, bu yılki Bilderberg Konferansı'na çağrıldı, önemli mi?

Bilderberg önemlidir ancak her çağrılan önemli değildir ve Derviş önemini tamamlamıştır.

Derviş, artık önemsiz mi, demek istiyorsunuz?

Önce "Bilderberg Meetings" denilen bu toplantıların önemini kabul etmekle birlikte her çağrılanın önemli olmadığını söylemek istiyorum. K. Derviş, Ankara'ya bir "sömürge valisi" olarak gönderildi ancak bir komprador olabildi. Bir darbe olmadıkça, gelebileceği en yüksek ve en zararlı noktadadır.

Darbe mi bekliyorsunuz?

Bilderberg toplantıları gizlidir ancak burada artık darbeler ve savaşlar üzerinde sohbetler yapıldığını biliyoruz. Bu ayrı, Derviş milletvekili değildir ve bakan koltuğuna oturtulmuştur ve başbakan olabilmesi için ancak darbe gerekmektedir.

Bu sözcüğü unutmuştuk, biraz abartma olmuyor mu?

Tarihsel olan abartılı değildir; Türkiye'ye Dünya Bankası'ndan gönderilen üçüncü şahıs K. Derviş'tir. İlk ikisinin, Atilla Karaosmanoğlu ve Halil Turgut Özal'ın başbakan yardımcısı olabilmeleri için 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbeleri gerekli görülmüştür. Özal'ın başbakanlığı için ise muhtemel rakiplerinin hepsinin seçime girmeleri yasaklanıyordu. Durum budur. Şu anda darbe olmadan başbakan olamaz, Derviş de bunu biliyor. Daha doğrusu, Derviş'e sufle ediyorlar; Derviş'in aklının bunlara yetmeyeceğini görüyoruz.

Bildiğini nereden çıkarıyorsunuz?

Oyuncak isteyen bir çocuk türünden "seçim" diye tutturdu. Sağlam bir partiden milletvekili olması gerekliliğinin anlatılmış olduğunu anlıyoruz. Derviş'in aklının, artık sadece anlatılanlardan basit olanları anlamaya yettiği kesindir. Amerikan Büyükelçisi "seçim" dediğinden beri "seçim" diyor ve tekrarlamaktadır.

Derviş'in seçim ısrarı darbeyi önlemek için mi?..

O kadar basit olmamalıdır ve ayrıca Bilderberg için Türkiye sözkonusu olduğunda, seçim ile darbe arasında fark o kadar önemli sayılmamaktadır. Önemli olan sonuç ve emperyal düzenin sürmesidir.

Peki nedir bu "Bilderberg", neye benziyor?

a) Bir Orta Çağ kuruluşudur. Yarı açık ve yarı kapalıdır, b) İstanbul'daki "Büyük Kulüp" benzeridir. Buna "Cercle d'Orient" da deniyor, 15-16 Haziran 1970 tarihinde işçilerin büyük kalkışmasında, İstanbul Birinci Ordu Komutanı Kemal Atalay, Büyük Kulüp'te kağıt oynuyordu. Ancak o yıl yapılan terfilerde kara kuvvetleri komutanı olamadı. Bununla birlikte bu kulüpten Amiral Bülent Ulusu, 12 Eylül'de başbakan ve elçi İlter Türkmen de dışişleri bakanı oldular. Yine buradan Yekta Güngör Özden de uzatılmış eylülizm döneminde Anayasa Mahkemesi başkanlığına getirildi. Demek ki Bilderberg Kulübü mensuplarının hepsi önemli olmayabiliyor ve bu arada pek çoğu, yeteneklerine göre çok üst noktalarına geliyorlar. Özet budur.

Peki hocam, bu yıl kimler çağrıldı?

O noktaya geliriz, eklenmesi gereken iki nokta var. Büyük Kulüp'e masonlar ve masonlara da sabetayistler egemendir. Bilderberg Kulübü'ne çağrılanların hepsi kuşkusuz Yahudi değildir ancak çekirdek ve yön verenler Yahudilerdir. Son yıllarda Kissinger'ı Bilderberg'in ruhu sayabiliriz. Bir Yahudi misyoneri olduğundan kuşku duyamayız. Sabetayistleri ise Yahudi kavminden ancak ayrı dinden kabul ediyoruz. 1967 ve 1973 savaşlarından sonra sabetayistler, dünya Yahudi partisi içindedirler. Bilderberg'in Yahudi çoğunluğu içinde yeralıyorlar; çoklukla çağrılıyorlar..

Peki, ikinci nokta...

Ülkemizin pek ünlü ve aynı ölçüde bilgisiz tarihçileri bilmiyorlar, onomastique ya da isim-bilim'i tanıtmaya çalışıyorum. Halkımızı bu bilime alıştırmak için isimlerdeki -ar veya -er ya da -man veya -men eklerini tanıtmıştım. Bu arada, Batı'da "berg", Rosenberg örnektir ve bizim topraklarımızda "berk" olarak kullanılan sözcükten söz etmiştim. Bilderberg tartışılacaksa, "oz" sözcüğünü hatırlatmak zorundayım. Arabi, Farisi ve İbrani'de "vav" ile yazılan "o" bize, "o", ve çok zaman "u" ya da "ö" olarak giriyor; İbrani'de "oz" ve "özer" sözcüklerine rastlıyoruz ve birincisi "kuvvet" anlamındadır. Bu bilgileri hatırladığım zaman ben, bazı zevatın isimlerine çok şaşırmaya başlıyorum. "Ersin Özince" adlı eski öğrencimize hayli şaşıyorum, ince'nin öz'ü nasıl oluyor ve bilmiyorum. Bildiğim bir televole müdavimi kadar resmi basılan bu İş Bankası müdürü, Rahmi Koç ve Aydın Doğan'dan hiç ayrı düşmemektedir...

O da mı çağrılı?

Hayır. Henüz değil, biz bilim yapıyoruz, şimdi isim-bilim tedris ediyoruz, somut ne kadar zengin olursa soyut o kadar yakınımızdadır. Ben "Özince" türünden "Özal" sözcüğünü de hiç anlamıyorum. Noktasız söylüyorum, bilerek yapıyorum, çünkü New York veya Bilderberg'de noktaları anlamazlar ve telaffuz etmiyorlar. Bu nedenle Halil Turgut Özal'ın soyadını hiç çözemiyorum; karısı Nazlı Semra Yeğinmen'i de çözmek zordur, Semra Özal demektir ve dayısı Mükerrem Berk'tir. Turgut Bey ilk kez Amerika'ya gidinceye kadar şimdiki Nazlı Semra Yeyinmen misali, içki alemlerine ve barlara meraklıydı. Mistizme merakı oradadır..

Yoksa Özal da mı?

Hayır efendim, öyle bir iddiadan uzağız. Şimdi biz sadece bilim yapıyoruz. İsim bilimi sevdirmeye çalışıyorum. Kaldı ki Ozal da Karaosman misali, Dünya Bankası'ndan bakanlar kuruluna monte edilen birisidir. Karaosman'a yaklaşabilmek için ise Orhan Pamuk'un "roman" tabir ettiği ve benim dinsel metin olarak okuduğum nesirlerine başvurulabilir, tavsiye ediyorum. Anlaşılmazsa, yeni kitaplarımı beklemek yerindedir.

Peki, bu yıl çağrılanlar?..

İsterseniz, geçen yıl çağrılanlardan başlayalım. 2001 yılı mayısının son haftasında, İsveç'te yapılan Bilderberg Kulübü toplantısına, Türkiye'den üç kişilik bir delegasyon çağrılıydı. 1. Gazi Erçel, Merkez Bankası eski başkanlarındandır ve hakkında bilgi *Tekelistan*'da var. 2. Ambasador Özdem Sanberk, şu anda de facto dışişleri bakanı durumundadır. Onomastique tahlillerimiz devam etmektedir. 3. Profesör B. Lewis; önce bu bölgeden, sonra İngiliz ve sonra Amerikan olan bu Yahudi istihbaratçıyı ben bilimadamı sayamıyorum. Türkçe de biliyor, bu delegasyon içinde saymak isabetlidir, bütün yazdıkları, Flash Tv'de de söyledim, bizleri donsuz bırakmaya yöneliktir. Bütün hedefi bizleri, beş yüz yıldan fazla birlikte yaşadığımız komşumuz kavimlerle düşman etmek, acılarımızı kaşımak ve bizi çırıl çıplak edip Tel Aviv ile Washington'ın eline bırakmaktır. Bilderberg'de bizim delegasyondadır.

Peki bu yılkiler?

Bu yıl çağrılanlar, 1. Özdem Sanberk, 2. Koç Holding yöneticisi Bülent Özaydınlı, 3. Kemal Derviş. B. Lewis de sık sık oradadır. Bilderberg'in ruhunun Yahudi olduğunu kaydetmiştim, Lewis olmazsa olur mu?

Öyleyse bu yılki toplantıyı nasıl önemsiz buluyorsunuz?

Peki, Kemal Derviş nasıl önemli olabilir? a) Hiçbir zeka pırıltısı gösterememiştir. Washington'dan monte edilen Karaosman ve Ozal'ın eline su dökemez, bu ikisi ne de olsa bu topraklarda yetiştiler. b) Sabetayizm mi? Buradaki yanılgı şudur: Kim değil ki? Şu anda politikadaki tüm rakipleri sabetayisttir. Ben şu çelik yasayı formüle ediyorum: Şimdi ülkemizde, sabetayist olmayanların, sanatta medyada, show business'da ve özellikle po-

litikada ön plana çıkarılmaları imkansızdır. Derviş bunlardan birisidir ve misyon olarak bir habercidir. Şimdi görülen bütün başbakan adayları, belki küçük bir istisna ile, sabetayisttirler. Derviş'e burada pazar görünmüyor ve o sıradan bir habercidir. Ayrıca..

Ayrıca?

Bilderberg Meetings'ten önce aynı kulüp, bir senaryoyu sahneye koymuş görünüyor; ortadadır, a) Oligarşi, Ecevit'e çok acımasız davranmaktadır. Türk Başbakanı'na, zenginler kulübünün, suyu çekilmiş bir limon muamelesi yapması hem acımasız ve hem de üzücüdür. Zorla elinden istifa dilekçesi almak istiyorlar, b) Ayıptır, tüsiad başkanı Ozilhan, 2 Haziran'da cnn'de Murat Yetkin ile yaptığı konuşmada, haddini çok aşarak Dsp kurultayı'na çağrı çıkardı ve Ecevit'i "şeref başkanı yaptı, adını vermemekle birlikte ismail ipekçi'yi genel başkan ilan etti... Herhalde burada Derviş'e başbakan yardımcılığı düşüyor, c) Kapaniler ile Karakaşiler yan yana mı getiriliyor? d) Pearson-Dervish görüşmesinde erken seçim kararı alınmıştır, bu Dervish'in meclise girmesi ve Mhp'nin çok küçülmesi demektir, e) Daha sonrası 12 Mart usûlü bir tertip ile Dervish'in başbakanlığını düşünebiliriz. Bunlar, ortada, Bilderberg'e fazla iş kalmıyor; emperyalist baronların Dervish'i tanımasından başka bir önemini göremiyorum...

Yine ufukta darbe mi görünüyor?

Ben söylemiyorum ve sadece okuyorum, a) Ecevit'in hastanelik ve kalkamaz olması yine de bir sürprizdir. Ancak Türk devlet idaresinde başbakan yardımcılarının dış gezileri çok önceden saptanmaktadır; Çin ile mgk toplantısı uyuşmazlığı planlıdır. Ne getirecek bilmiyoruz, bu da bir senaryo mu, göreceğiz, b) Yüksek komutanların imf-dervish politikalarının arkasında olduklarından da kuşku duyanlayız, c) Ecevit'siz bir dsp'nin kıymet-i harbiyesi yoktur, d) Mhp'nin yüksek oyu yapaydı, seçime girilirken, Fazilet'e baskı uygulanmıştı; Bahçeli Mhp açısından bu imkanı heba etmiş ve Mhp'yi tasfiye etmiştir. Şimdi ne olacak; Orta Çağ manevralarının sonuna gelmiş bulunuyoruz. Müdahale dahil her yola açılıyoruz.

Altıncı Bölüm

AYAN BEYAN

Tek değil fakat Hegel'in etkinlik serüvenini daha iyi biliyoruz; ay tutulmasına uğradığı veya parlak dönemlerinin, kendinden bağımsız bir tarihi var. Nerede ise bir kenara atılmıştı, 1917 Ekim Devrimi umulmadık bir biçimde ve zamanda Hegel'in rönesansını da beraberinde getiriyordu; demek düşünceler de kadınlar misali başarıya meylediyorlar, ikinci evliliklerini başarı ile yapıyorlar ve ayrıca zaferle birlikte canlanıp daha cazip oluyorlar, şaşırtıcı olsa da bir gerçektir. Şöyle de söyleyebiliriz, tarihin çöp sepetine düşmüş bazı doktrinler, maddenin gelişimi ile yeniden verimli bir toprak bulabiliyorlar; önce bunu saptamak durumundayız. Öte yandan tarihçiyi bir tür çöplük avcısı yapan belki de budur.

M. Tekinalp olarak tanıyorduk, kemalizmin ideologlarından birisi ve en önde gelenlerinden biriydi, ayrıca Türkîfikasyonun propagandasını yapıyordu; şimdi asıl adıyla hatırlamamızın zamanıdır. Asıl adıyla Moiz Kohen Selanik delegesi olarak katıldığı Dokuzuncu Dünya Siyonistler Kongresi'nde yaptığı konuşmadan parçalar aktarmıştım; Hamburg'ta ve Aralık 1909 tarihindedir. Bir paragrafı tekrarlamaktan kaçınamıyoruz, somutun şimdiki zenginli-

ginde sık sık tekrarlamamız verimlidir ve bu, şudur: "Yahudilerin Türkiye'ye göçü konusu ilk defa Temmuz Devrimi sonrası gündeme geldi. Birden kavuştuğumuz bağımsızlığın sarhoşluğu ve sevinci, bizleri, yaşadıkları ülkelerde zor durumda bulunan kardeşlerimizi Türkiye'ye göç ettirme düşüncesinde umutlandırıyordu. Anti-siyonist düşünceden uzak kalmış tek ülke Türkiye'yi bizler, zamanımızın Kenan Ülkesi, İsrailoğulları'nın Kutsal Toprakları olarak değerlendiriyor ve kardeşlerimizin modern ülkelerin zulmünden ve kentlerin uşaklık ve ezikliklerinden kurtulmaları için tek çözüm olarak görüyorduk." O tarihte Moiz Kohen, Osmanlı Türkiyesi varken, başka bir "Kenan Ülkesi" aramaya gerek olmadığını savunuyordu. Şimdi buradayız.

Kemalizmin ideolojisini kuranlardan birisinin böyle bir doktrinin sahibi olduğunu bilmek, herhalde kemalizm açısından bir talihsizliktir. Ancak bunu kemalizmin çok daha büyük talihsizlikleri yanında pek de önemli sayamıyoruz, kemalizmin bugünkü havarilerinin kemalizme layık gördükleri, Havari Paul'ün İsa Peygamber'e yaptıklarından çok daha hoyrat ve acımasızdır; şimdi kemalizm, umutsuz bir savunma haline sokulduğu için artık Moiz Kohen'in Türkiliye olmuş adını ve bu adla yaptıklarını unutabiliriz, tarih ve mantık bu yöndedir. Geriye, Türkiye'yi "İsrailoğulları'nın Kutsal Toprakları" olarak gören doktrini kalmaktadır. Şimdi yalnızca buna bakmak yerindedir.

Böyle bir bakışı gerekli ve muhtemelen de verimli yapan iki nedene işaret edebilirim; bunlardan birisi, benim ısrarla ortaya attığım "Rezerv Devlet" kategorisidir. Türkiye bir rezerv devlet midir; öyleyse kim için bu soru ortadır. İkincisi, bu çalışma ile birlikte ortaya çıkardığım Türkiye'nin XVI. Yüzyılın ikinci yarısında bir Yahudi Partisi tarafından yönetilmesidir; hiç kuşkusuz bunu ben uydurmadım ve sadece çıkardım, gerçeklikti, üstü örtülüydü, açtım ve biçim verdim, yaptığım sadece budur. Yalnız bir kez çıkarılıp formüle edilince her yerde görüp bulabiliyoruz, nitekim bu çıkarımın dillendirilmiş olduğunu, Yahudi tarihi ile ilgili bütün yazımlarda okuyabiliyoruz; bütün Yahudi yazımları bu dönemi Yahudi tarihinin henüz tekrarlanmamış altın çağı olarak anıyorlar, uyum tamdır.

İkincisi, bir tür bir "gizli tarih" açıklaması sayabileceğimiz bir tespittir, sabetayizmin Kapani kolunun dini liderliğini elinde bulunduran Derviş'lerden A. Haluk Derviş de bu altın çağı anmakla birlikte, "Türkiye Yahudileri XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda iyiden iyiye geri plana itilmiştir" diyordu; buna ise "XX.

Yüzyılın başlarında –eski güçlerini asla kazanamamakla birlikte– biraz olsun tekrar kendilerini gösterebilmişlerdir" tespitini ekliyordu.[1] Derviş'in bu yargısıyla Moiz Kohen'in aynı tarihte, Türkiye'yi İsrailoğulları için huzurlu vatan sayması ve Dünya Yahudileri'ni yerleşmek üzere bu topraklara çağırması tutarlıdır. Şimdi soru şudur; Yahudiler, yaşadığımız tarihlerde, bu topraklarda eski güçlerini buldular mı? Bu soru bizi ikinci bir "Altın Çağ" araştırması yapmaya davet etmektedir ve benimki sadece bir öneridir.

İKİ YAHUDİ ZİYARETÇİ

Wolfowitz ile Grossman'ın ziyaretleri başlı başına pek çok soruyu da beraberinde getirmektedir; bunlardan birincisi, Başbakan Bülent Ecevit'in ismi etrafında önemli bir kriz yaratan çevreler, Ecevit'in bütün akli melekelerini kaybettiğini ısrarla ileri sürüyorlar ve bu düşüncelerinin Batı başkentlerinde de kabul gördüğünü anlatmaya çalışıyorlardı, Batılı devlet adamlarının planlanmış resmi gezilerinin iptalini delil olarak gösteriyorlardı. Avrupa Birliği'nin başbakanı durumundaki Prodi'nin gelmekten vazgeçmesini, sevinçle bir haklılık işareti olarak ilan ettiler, gazetelerinde böyle okuduk ve kanallarında bunu dinledik. Hal böyle iken, Amerikan Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz ile Dışişleri Bakan Yardımcısı, planlanmış gezilerini ertelemeyerek, Türkiye'ye daha doğrusu İstanbul'a geldiler. Demek bu ziyaretin kendisi bir sorudur; bunu anlayabiliyoruz.

Yalnız burada Türkiye'nin yüksek itibarına tam uymayan bir heyet ile karşılaşıyoruz; Washington'ın Türkiye'ye asıllarını bırakıp yardımcılarını göndermesi, bize verildiği söylenen önem ile tutarlı olmamaktadır. Türk Başbakanı'nın ya da Genelkurmay Başkanı'nın yardımcılarla muhatap kılınması son derece üzücü bir durumdur; Washington, bu yardımcı muamelesini, stratejik ortakları arasında nerede ise sadece Türkiye'ye layık görüyor ki biz

1) A. Haluk Derviş, *Sabetay Sevi Olayı ve "Dönmeler"*, Tarih ve Toplum, cilt 5, 1986, s. 334.

Koç-Derviş-Bayar: Menüde Ecevit var

Wolfowitz nabız yokladı

ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz, "Şu anki Irak yönetimi ABD için büyük tehlikedir. Türkiye'nin bu konudaki görüşlerini merakla bekliyorum" dedi.

Wolfowitz, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nca (TESEV) Conrad Oteli'nde düzenlenen toplantıda, "ABD-Türkiye İlişkileri" konulu konferans verdi. Türkiye'deki siyasi belirsizliklerin ekonomik açıdan yeni soru işaretleri yarattığını belirten Wolfowitz, siyasi istikrar sağlanırsa ekonomik gelişmenin de devam edeceğini vurguladı.

Wolfowitz, Türkiye'nin AB yolunda çok önemli aşamalar kaydettiğini de ifade ederek, "Türkiye'nin Avrupa kurumlarıyla tam olarak bütünleşmesi, Türkiye'nin, Avrupa'nın ve ABD'nin çıkarınadır. Bazı Avrupalılar Türkiye'nin AB'ye üyeliğini istiyorlar ve Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum sağlamasını bekliyorlar" dedi.

Türkiye'nin sabırlı, gururlu, cesur ve atak olduğunu dile getiren Wolfowitz, "Böyle bir cesaretle Türkiye Kıbrıs için de bir çözüm aramaktadır. Kıbrıs'ta müzakereler sonucu bir anlaşma gerçekleşeceğine inanıyoruz" diye konuştu.

IRAK KONUSU

Wolfowitz, Türkiye'nin Irak'a da bir ilham kaynağı olabileceğini belirterek, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Irak şu anda bir tiranın denetimi altında çok güç bir dönemden geçmektedir. ABD Irak'ta yeni bir yönetim arayışı içindedir. Etnik ve dini liderler biraraya getirilirse, bu ülkenin toprak bütünlüğü muhafaza edilecektir ve demokratik bir Irak gerçekleşecektir. Türk yetkilileriyle toplantılarımız sırasında onların Irak'ın geleceği hakkında ne düşündüklerini merakla bekliyorum. Türkiye'nin görüşleri bizim için son derece önemlidir."

Irak'ın uluslararası tecridinden Türkiye'nin çok zarar gördüğünü ifade eden Wolfowitz, "Şu anki Irak yönetimi ABD için büyük tehlikedir. Biz bu tehlikeyle sonsuza kadar yaşayamayız" dedi.

Wolfowitz, Kuzey Irak'ta ayrı bir Kürt devleti kurulmasının Türkiye'nin hoşuna gitmeyeceğini, "ABD için de bunun kabul edilemez" olduğunu savundu.

DERVİŞ'LE GÖRÜŞME

Konferanstan sonra Conrad Oteli'nden ayrılan Wolfowitz, saat 19.30'da Mustafa Koç'un Kanlıca'daki yalısına geçti. Wolfowitz'in, Mustafa Koç ve yalıya kendisinden önce gelen Devlet Bakanı Kemal Derviş ile akşam yemeği yedi.

Yemeğe ABD Büyükelçisi Robert Pearson, ABD İstanbul Başkonsolosu David Arned ve DTP Genel Başkanı Mehmet Ali Bayar da katıldı.

Hürriyet, 15 Temmuz 2002

Türkiye'nin buna layık olmadığını düşünüyoruz. Buradan üçüncü noktaya geliyoruz; hem Wolfowitz ve hem de Grossman Yahudidirler, bunu da normal saymamak durumundayız. Türkiye'ye, bakan varken, yardımcılarını göndermek ve bunları da bir çift Yahudiden seçmek, herhalde bir "mesaj" olmalıdır ancak ben bu mesajı deşifre edebilmekten aciz kalıyorum ve bu maksatla da özellikle kaydediyorum. Bu bir sorudur.

İki Yahudi yardımcının, Ankara'ya diye yola çıkıp İstanbul'da eğlenmeyi tercih etmeleri de devletler arası eşitlik varsayımına aykırıdır; Wolfowitz ve Grossman, İstanbul'a indiler. Bunu, bu iki Amerikalı'nın diplomatik kabalığı saymak zorundayız; Cumhuriyet kurulduğunda da Washington, başkent olarak Ankara'yı kabul etmemiş ve büyükelçiliğini yıllarca İstanbul'da tutmuştu, demek bir irtica olayı ile karşı karşıyayız. Amerika Birleşik Devletleri, artık ayan beyan bir irtica, bir geriye dönüş içindedir ve bu bir teorik sorun durumundadır.

Yalnız matbuatın ve kanalların artık bu tür hassasiyeti kalmadığını biliyorduk, bir kez daha tanık olmuş durumdayız. Matbuat, Wolfowitz'in İstanbul'da "nabız" yokladığını memnuniyetle haber veriyordu. Yokladığı nabızları da M. Koç'un evine giderek, "Wolfowitz, Mustafa Koç ve yalıya kendisinden önce gelen Devlet Bakanı Kemal Derviş ile yemek yedi" haberiyle duyuruyordu; bu ilk habere göre[1] yemeğe "DTP Genel Başkanı Mehmet Ali Bayar da" katılmıştı. Demek ki yoklanan nabızlar, M. Koç, K. Derviş ve M. Ali Bayar'a ait idi; analiz etmek durumundayız.

NABIZ BİYOPSİSİ

Yahudi Wolfowitz'in bu yemeği, diplomatik kurallara terstir; savunma bakanlarının ekonomi bakanlarıyla görüşmesi usûl dışıdır. Ayrıca resmi temaslar

1) Bu ilk haber, yine Nur Erk imzasıyla ve "ABD, hükümetten çok Derviş'i gözetliyor" başlığıyla bir gün sonra tekrarlandı; bu ikinci haberde, öncekilere ilaveten, "Cem Duna, Aldo Kaskowski, Koç Holding ceo'su Bülent Özaydınlı, Yılmaz Argüden, Şeref Egeli de katıldı" deniyordu. Böylece yemeğe oturanların çoğunun Yahudi veya Sabetayist olduklarını öğreniyoruz. B. Özaydınlı, K. Derviş ile birlikte haziran başında Bilderberg Konferansı'na gitmişti; sabetayizmi de Yahudi kavminden olmakla birlikte Yahudi dininden ayrılmış olanlar biçiminde tanımlıyoruz.
Hürriyet, 16 Temmuz 2002.

yapmadan özel temaslara girişmesinin de uluslararası kurallara aykırı olduğunu biliyoruz; bununla birlikte, bu yol yeni olmaktan uzaktır, eskiden de bu yollara başvurulduğunu hatırlıyoruz. Yalnız eskiden bu tür usûl ve protokol dışı temas ve yemekler hep ve çok gizli tutuluyordu, diplomasi veya ekonomi muhabirlerinin birisinin bunlardan birini tespit etmesi büyük başarı sayılıyordu; şimdi ise gösteriş içinde uygulanmaktadır. Bu gösteriş bizi "rezerv devlet" kategorisini ciddiye almaya özendirmektedir; aynı zamanda devletin kendi hukuk ve imajını korumada acze düştüğünü de üzülerek tespit ediyoruz, düşündürmektedir. Ancak geçerken hemen eklemem gerekiyor, bunu, bugünkü aczi düşünebilmek, şimdi sadece dünü düşünebilenlerin ayrıcalığıdır; kendimi ayrıcalıklı sayıyorum. Çünkü artık düşünebilmek, bir ve en önemli ayrıcalıktır.

Bilim, ortaklıkları ve kurallılıkları bulma tutkusudur; neden bu üçlünün nabzı merak edilmiştir, araştırma her zaman çekicidir, geri duramıyoruz. Bir; bunlardan, K. Derviş'in, "Dervish-Makovski Komplosu" sonucunda bakan koltuğuna oturtulduğunu çok önceden ortaya çıkarmış durumdayım, A. Makovski de Yahudidir. Yetenekleri sınırlı Dervish'in, "Derviş" soyadıyla birlikte güçlü Yahudi lobisinin desteğine sahip olduğunu biliyoruz, iki; kehanet olmamakla birlikte, bir rastlantı diyebiliriz, M. Ali Bayar'ın bir partinin başına getirileceğini, yazılı olarak ve getirilmesinden on altı ay önce haber vermiş olduğumu öğrenmiş bulunuyorum. Öğrenmem, genel başkan olduğu zaman yazılması nedeniyle idi; kestirimim ise Türkiye'nin bir sabetayist hegemonya altına girdiğini kurmamdan kaynaklanıyordu. Ne yazık, şimdilerde sabetayist bir lider olmadan parti kurulmamaktadır; "Mehmet Ali Bayar" adı ise ono-mastique açıdan tahrik edici idi, burada bunu doğruluyoruz. Bayar'ın bir parti başkanı olduktan sonra bu soruyla sık sık karşılaştığını sıklıkla okuduk; cevap olarak sabetayizmi bilmediğim ileri sürüyor ki tatmin edici bir cevap sayıyoruz. Ben, öte yandan bu yemeğe kadar Wolfowitz'i şahsen tanımadığını düşünebiliyorum; hiç kuşkusuz bu yemekte Ecevit'in yerine kimin ve nasıl getirileceğim konuştular, "menü" ayan beyan ortadadır.

Burada devam ederken, Serdar Turgut'un, 31 Mayıs 2002 tarihli ve "Washington'da Ecevit Sonrası Planlanıyor" başlıklı fıkrasını hatırlamak yeterlidir.(1)

1) Hürriyet, 31 Mayıs 2002.
Ekte sunuyorum. Ancak bu fıkra nedeniyle Serdar'ın, internet adresini "serdargut" olarak aldığını fark ettim; "ser" veya "sar" ibrani'de prens ve "gut" da Eşkenazilerde, Almanca'dan, "iyi" anlamındadır, "sargut" tam bunu veriyor, böylece Serdar'ın bilmeden sabetayizm çağrıştıran bir isme yöneldiğini görüyoruz. Eğer biliyorsa, kuşkusuz, modanın etkisinde kaldığını veya sabetayist hegemonya altında ezildiğini düşünebiliriz.

Öyleyse iki Yahudi bakan yardımcısının Türkiye'ye yeni bir başbakan arayışına katkıda bulunmak üzere de geldiklerine hükmedebiliyoruz. Amerikan emperyalizminin yeni yönelişinin bu olduğunu biliyoruz; artık nazik yöntemleri bıraktılar, Afganistan'da bir Washington kuklasını, Hamit Karzai, başbakanlık koltuğuna oturttular. Saddam'ı devirmekten inatla söz ediyorlar ve şimdi Filistin halkına Arafat'ın yerine bir başkasını koymaları için şantaj yapıyorlar, Türkiye'yi ihmal etmelerini düşünebilir miyiz? Nabız bunun için yoklanmaktadır.

Peki Ecevit'in ne kusuru var; sabetayistlerin kamu yönetiminde hegemonik bir pozisyon elde etmelerinde Ecevit'ten daha çok kimin katkısı olmuştur, deklare sabetayist İ. Cem'i, önce Trt genel müdürü, sonra dışişleri bakanı ve en sonra cumhurbaşkanı adayı yapan ve K. Derviş'i bakanlar kuruluna sokan Ecevit değil mi, demek değiştirme nedenini bulmak kolay görünmemektir. Kuşkusuz sağlığında bir bozulma var, ortadadır; yalnız yıllardır bu ülkede Ecevit'i hep eleştirmiş belki tek kişi olarak şunu söyleyebiliyorum, Ecevit bu hasta haliyle, bir M. Yılmaz veya bir T. Çiller ya da bir E. İnönü'den ve hiç kuşkusuz, bir G. W. Bush'tan çok daha parlaktır. Ecevit'in hastalanarak, kibarlık gösterdiğini, E. İnönü, T. Çiller, M. Yılmaz ve G. W. Bush zeka düzeyine inmeye çalıştığını düşünebiliriz. Kuşkusuz Ecevit'in başlangıç zekasını da abartamayız ancak yine de "meslektaşları" ile arasında bir seviye farkı vardı; hastalığı bir "levelling", düzleme, operasyonudur, öyle değerlendirebiliyoruz.

Ayrıca Türkiye'de hukuk ve siyaset, hasta bir başbakanı, kendisi istemediği sürece, istifaya zorlamaya cevaz vermiyor; öyleyse ciddi nedenler arama zorunluluğunu görüyoruz. Bir başbakanı diri diri mezara koymak, Orta Çağa uygundur; daha önceki çalışmalarımın birinde, Orta Çağa dönüşten söz ediyordum, yine de irdelemek durumundayız.

Arama ayrı, bulma ise apayrıdır, bu kadar güncel ve girift sorunlarda en doğru cevabın daha sonra bulunabileceğinde hiç kuşku yoktur; Ecevit'in Mhp ile ittifaka ve Mhp'nin bazı hassasiyetlerine saygılı olduğunu biliyoruz. Yalnız bu, tek başına her açıdan ahlak ve ölçü dışı bu tacizi açıklamaya yetmiyor; bu nedenle en önemli nedeni başka yerlerde aramak zorundayız. Gelenlerin ikisinin de Yahudi olması bir ipucudur; Wolfowitz, Amerikan çevrelerinde, Irak'a karşı "şahin" sayılmaktadır; bunu Araplar'a karşı kindar olarak

anlamamız gerekmektedir. Grossman ise Clinton yönetiminin bir memuru iken, Amerikan modelinde bir sürpriz ile Bush tarafından da önemli görevde tutulmuştur; bunu da Grossman'ın Yahudi politikası içinde ağırlığı olduğu yollu değerlendirebiliriz. Bush, geleneksel olarak demokrat parti eğilimli Yahudileri kendi tarafına almaya önem veriyor; öyleyse gelenleri önemli Yahudi saymak durumundayız.

Peki Ecevit, Yahudiliğe karşı ne büyük günahın sahibi oldu ki böylesine bir topyekun savaşla karşılaşıyordu; bu soruya muhtemel bir cevap olarak, 5 Nisan 2002 tarihli gazete haberini ekte sunuyorum, "Ecevit: Soykırım Uygulanıyor" başlığını okuyoruz. Ecevit, İsrail'in Filistinli Araplara yaptığını jenosid olarak değerlendiriyordu; Ecevit'e karşı her türlü ölçüyü ve sınırı aşan hücumu buna bağlamak mümkündür ancak yine de analize muhtaç olduğunu kabul ediyoruz.

Bir İsrail dostunun buna kızmaması yerindedir ve Ecevit'in bu açıklamasını ifade sert görünse de "dost acı söyler" deyişine bağlayarak iyi karşılamak gerekiyordu; çünkü Ariel Şaron uzun yıllar sonra kurulmuş olan ve siyonizme hoşgörü ile bakan denge ve yaklaşımları altüst etmiştir ve dünyada siyonizm karşıtı akımları canlandırdığını düşünebiliriz. Ecevit'in İsrail eğilimi ise tartışma dışıdır; İsrail askerlerinin Filistinlileri boğazlarken bile tank ihalesini Tel Aviv'e vermesi ve bunun ilanını kan selinden bir süre sonrasına bırakma duyarlılığını gösterememesi, Ecevit'in bağlantısının yönünü çok iyi gösteriyor, bu durum da böylece çağlar öncesi hücumu açıklayabilmek için yeni mekanizmaları harekete geçirmemizi zorunlu kılıyor.

Belki de ilk önce şimdiye kadar söylediklerimizi "rezerv devlet" kategorisi ile derinleştirebiliriz; "rezerv devlet" yöneticilerinin bu tür çıkışlara hakkı olmadığını düşünebilirler, makul görünmektedir. İkincisi, bir sabetayist hegemonyanın kuruluşunu tartışıyoruz; kuruluş, iktidarda gedik bırakmama ve kabul etmeme eğilimindedir. Hegemonyayı kanıtlama ayinlerinin çok açık ve bazen de bir orgie haline geldiği bir dönemde, Başbakan Ecevit'in "jenosid" açıklamasının hegemonik düzende tereddütler yaratacağı hesaplanmış olabilir, bu hesabı dayanaksız saymıyoruz. Gerçi sabetayistler, Yahudi kavminden olmakla birlikte din itibariyle musevilikten kopmuştu; ancak artık Büyük Yahudi Partisi içinde hareket ediyor ve her biri haksız yerlere gelebilmek, rantiyeler arasına sıçrayabilmek ve buralarda kalabilmek için bu partiye dayanıyor-

du, dolayısıyla tepkilerini haklı bulmamakla birlikte anlayabiliyoruz. Üçüncüsü, Wolfowitz Amerikan Savunma Bakanlığı'nın ikinci adamı olmakla birlikte Amerika'nın Türkiye politikasında birinci adam sayılmaktadır. "Şahin" bir Yahudidir; geldikten sonra veya önce Türkiye politikalarında mutlaka parmağı olmalıdır; Ecevit, 20 Temmuz tarihli parti bildirisinde, bu ölçüsüz taciz operasyonunu uluslararası bağlantıları olan bir "kundakçılık" olarak niteliyorsa, burada mutlaka Wolfowitz'i akıl etmek durumundayız. Ecevit'e, bir tür "black sheep" muamelesini böyle açıklayabiliriz, en azından bir yoldur.

Böylece bir dizi usulsüzlüklerin yapılarak bu iki Yahudi ziyaretçinin nabzını yokladığı üçüncü şahsa gelmiş bulunuyoruz; tek özelliği Vehbi Koç'un torunu olmasıdır ve şimdiye kadar başka bir erdemini bilmiyoruz. Vehbi Koç ile Sadberk Aktar Hanım'ın oğulları Rahmi Koç'un oğlu olarak tanıyoruz ve İzmir'in levanten ailelerinin birinin kızıyla evli olduğunu da hatırlıyoruz; İzmir'in bir diğer ailesi olan Meserretçiler'in ise sabetayist olma ihtimali yüksektir.

Buraya, artık Ecevit'in "yendiğinden" kuşku duymadığımız bir akşam yemeğinde, Wolfowitz ve K. Derviş ve M. Ali Bayar'a ev sahipliği yapan, bu arada nabzına bakılan Mustafa Koç'un bir duasını alıyorum; "artık bizi büyüt Amerika" nakaratlı bu duada, büyümek için Amerika'dan "qiz" istenmektedir, "nsb" olarak Türkçe'ye çevrilen bu üç sözcük, "qualified industrial zone" anlamındadır ve "nitelikli sanayi bölgesi" demektir. "Nsb" şu anda Amerika ve İsrail arasında kurulmuş olup, Türkiye'nin de içine alınması tartışılmaktadır;[1] böylece Türkiye-Amerika-İsrail arasında, "tai", bir ekonomik birliğin adımları atılmış olacaktır, plan budur.

Koç'un bu duasının yanına, A. Doğan'ın Almanya'daki yeni matbaasının açılışına katılan zevatın listesini de koyuyorum; *Hürriyet*, Çiller, Yılmaz ve Cem'in siluetlerinin de yeraldığı büyük bir fotoğrafı, "dev açılışta tarihi uzlaşma" başlığıyla haber yapıyordu, ben de bu "tarihi" fotoğrafı ekte yayımlayarak tarihe katkıda bulunmaya çalışıyorum. Fotoğrafın tarihselliği şuradan kaynaklanıyor; bazı politikacılar, Ecevit Hükümeti'nin yıkılmasına burada karar verildiğini ileri sürüyorlar, fotoğrafın altındaki "tarihi uzlaşma" lejandı

1) Helena Kane Finn, US-Turkish Economic Partnership Commission: Time To Take a Look at QIZS, The Washington Institute, 11 Şubat 2002.
Bayan Finn Fane, benim "Dervish-Makovski Komplosu" incelemeden az sonra görevini bırakan Makovski'nin yerine Türkiye Masası Şefi atanmıştır; bu incelemesinde qiz veya nsb'lerin yalnızca Doğu'da kurulmasını savunuyordu. Koç'un nsb duası bu incelemeden on beş gün sonra yayımlanmıştır.

Küçük Koç: Dua ediyor ve QIZ istiyor

Koç: Artık bizi büyüt Amerika

ABD'nin bugüne kadar Türkiye ekonomisini büyüme sürecine götürecek nitelikte destek vermediğini söyleyen Koç Holding Yönetim Kurulu Üyesi ve TÜSİAD Başkan Yardımcısı Mustafa Koç, "Artık, ABD desteği Türkiye'yi büyümeye taşımalı" dedi.

KOÇ Holding Yönetim Kurulu Üyesi ve TÜSİAD Başkan Yardımcısı Mustafa Koç, terörizme karşı savaşın salt askeri yöntemlerle yürütülebilecek boyutta olmadığına işaret ederek, "Türkiye'nin bu savaşta misyonunu yerine getirmesi, büyük ölçüde, sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin üzerinde temelleneceği sağlam bir altyapının kurulabilmesine bağlı" dedi. Önce Başbakan Bülent Ecevit, ardından TÜSİAD heyetinin ABD'ye yaptığı seyahatlerin olumlu geçtiğini belirten Koç, Türkiye'ye destek vermeye hazır izlenimi veren ABD ile yeni ekonomik işbirliği modellerinin geliştirilmesi gerektiğini söyledi. Koç, "Bugüne kadar sağlanan destekler, Türkiye'yi yeniden büyüme sürecine götürmeye yardımcı olacak nitelikte değil. Şimdi çok daha geniş kapsamlı bir temel üzerine oturan, birkaç sektörü birçok bakımdan güçlendirecek nitelikte bir stratejiye ihtiyaç var. Bu konuda Türk tarafına da önemli görevler düşüyor" diye konuştu. Koç, Türkiye-ABD ilişkileriyle ilgili sorularımızı yanıtladı.

Adlandırılan ve daha önce İsrail-Ürdün-Filistin'de denenmiş, yatırım alanı yaratma projesinin Türkiye için de cazip olabileceği ifade edildi. Ancak bu Kongre'nin onayını gerektiren bir açılım olduğu için Türkiye'nin bu kalmışlıkla, radikal ideolojilerin doğması ve güçlenmesi arasındaki çok daha yakından incelemeyi aldı. Türkiye ise coğrafi olarak, 11 Eylül trajedisine yol açan terörizmin kaynaklandığı toprakların batıyla

Hürriyet, 27 Şubat 2002

Liste: Aydın Doğan'ın matbaasının küşâd resmi

KİMLER KATILDI

TÜRK SİYASETÇİLER

Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz

Dışişleri Bakanı İsmail Cem

Devlet Bakanı Tunca Toskay

Devlet Bakanı Nejat Arseven

Kültür Bakanı İstemihan Talay

Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller

AKP Genel Başkanı R. Tayyip Erdoğan

AKP Genel Başkan Yrd. Yaşar Yakış

DYP Genel Bşk. Yrd. Mehmet Sağlam

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Priştina

ALMAN POLİTİKACILAR

Walter Riester (Federal Çalışma Bakanı)

Claudia Roth (Yeşiller Partisi Eşgenel Başkanı)

Dr. Cornelie Sonntag-Wolgast (Federal İçişleri Bakanlığı Müsteşarı)

Dr. Christoph Zöpel (Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı)

Günter Beckstein (Bavyera Eyalet İçişleri Bakanı)

Marieluise Beck (Federal Çalışma Bakanlığı Yabancılar Danışmanı)

Ozan Ceyhun (SPD Avrupa Parlamentosu Milletvekili)

Uta Zapf (SPD Federal Milletvekili)

Cem Özdemir (Yeşiller Federal Meclis Milletvekili)

Ekin Deligöz (Yeşiller Federal Meclis Milletvekili)

Hans-Dietrich Genscher (Eski Dışişleri Bakanı)

Michel Friedman (Almanya'daki Yahudiler Merkez Konseyi Başkanvekili)

Hürriyet, 5 Temmuz 2002

bunu düşündürmekle birlikte bu kanıda değilim, bu, söz uygunsa komplonun sahnelerinden sadece birisini resmetmektedir. Komploda adları sık sık geçen Yılmaz ve Cem'i de, sadece bozuk fakat yaygın bir Türkçe ile "sahne alanlar" olarak görüyorum.

A. Doğan, şimdilerde daha zengin görünmesine karşın esnaf içgüdüsünü bir türlü bırakamıyor, ses tonunu da değiştiremiyor; esnafın değişmeyen niteliklerinden birisi, hep yakınmanın yanında, fırsat çıktığı zaman da övünmekten hiç vazgeçmemesidir. Matbaası için masraftan kaçınmayarak yaptığı resmi küşad'da, önündeki Türk bakanlarına "işinizi bıraktınız, tatilinizi kestiniz, geldiniz" derken büyüklüğün tadını çıkardığını görüyorduk, bu söyleyiş "ben emrettikten sonra gelmemeniz mümkün mü" tonu taşıyordu; bu küşad resminde Mustafa Koç yoktu. Fakat halası Semahat Arsel ile bir diğer halasının kocası I. Kıraç oradaydı, bunlara böyle hitap etmesi imkansızdı, ayrıca Koç'un halası ve enişteşinin işsiz sayılmasalar da pek de sözü edilecek bir işleri bulunmuyordu; demek Koç Ailesi'nin bu açılışı nerede ise kendinin saydığına hükmedebiliriz, bu sonuca yüksek düzeyde katılmalarından ulaşıyoruz.

Bu matbaa açılışına katılanlardan, Türk ve Alman devlet erkanı listesini sadece tarihe belge bırakmak için yayımlamıyorum; Alman listesinde, Almanya'daki Yahudiler Konseyi başkan vekilinin bulunmasını ve bunun kaydedilmiş olmasını geleceğin tarihçilerinin ihmal etmesinden kaygılanıyorum, önemlidir. Başka bir din lideri veya yöneticisi yok; yalnızca Yahudiler var, demek biz Türkler artık Yahudiler olmadan adım atamıyoruz, hiçbir açılış veya başlangıç yapamıyoruz. Demek Yahudiler, her türlü protokolde yerlerini alıyorlar; A. N. Sezer de cumhurbaşkanı olur olmaz New York'a gittiğinde Yahudi lobisi ile tanıştırılmıştı ve Türk gazeteleri bunu "ilk sınav" olarak değerlendirmişti, kitaplarımda yerini almıştır. Sezer bu matbaanın açılışını bir mesajla kutlamayı ihmal etmedi; kutlama karşılıklıdır, göreve geldiğinde "hakim bey" denilen ve "yapamayacak" değerlendirmelerine konu olan Cumhurbaşkanı Sezer'in şu sıralarda matbuat tarafından çok övüldüğünü görüyoruz.

Doğrusu şudur; biz uzun asırlar Yahudiler ile birlikte yaşadık; Vehbi Bey de buna tanıklık ediyor, yaşamını anlattığı, *My Life Story* adlı kitabında, "The population of Ankara consisted mostly of Moslem Turks, with Christian and Jewish minorities" diye yazıyordu;[1] Vehbi Bey'in çocukluğunda da Türkler

1) Vehbi Koç, *My Life Story*, İstanbul, 1977, p. 6

çoğunluk olmakla birlikte Hıristiyan ve Yahudi azınlıklar da var. Geçerken not etmeliyiz, çok zaman yapıldığı üzere Türkiye Yahudileri'nin Türkiye'ye ilk önce İspanya sürgününden 1492 tarihi itibariyle geldikleri yanılgısını tekrarlamamız yerindedir; buralarda çok eskiden de vardılar. Nitekim Anadolu Yahudiliğinin güvenilir tarihçisi A. Galante, "au moyen âge, Ankara avait sa communauté juive" yollu kaydetmektedir;[1] çok eski tarihlerde de Milas'ta, başka yerlerde ve Ankara'da Yahudi nüfus bulunuyordu, artık biliyoruz. Vehbi Koç'un anlatımından ailesinin daha çok gayri müslimlerle iç içe yaşadığını anlıyoruz; evlerinin altında dört dükkan olduğundan söz ediyor ve "my father leased these four shops to non-muslim tradesmen" şeklinde ekliyor, tercih gayri müslimlere yöneliyordu, bütün kiracıları bunlardandı.

Vehbi Bey'in babasının gayri müslimlere meylini anlıyoruz fakat daha ayrıntıya sahip olamıyoruz ama Vehbi Bey, başka bir yerde "Bernar Nahum, İsak Eskinazis ve Ziya Bengü Beyler, Koç Şirketleri'nin birçoğunda kurucu ve yönetici olarak uzun yıllar hizmet verdiler" diyordu;[2] bunlardan ilk ikisi Yahudidir ve üçüncüsü hakkında her türlü tahmin yapılabilir, biz yapmıyoruz. Çünkü Koç'un bıraktığı bu iki kitabı okuduğumuzda, babasının tercihinin gayri müslimlere yönelik olmasına karşın, Vehbi Bey bir eğilim olarak Yahudilere yöneliyor, çalışanlarını ve ortaklarını Yahudilerden seçtiğini saptayabiliyoruz; Vehbi Bey'in iş dünyası Yahudidir. Bunlara güveniyor; Mustafa'nın babası Rahmi Koç için de "tahsilini bitirdikten sonra Bernar Nahum'un yanında" çalışmaya başladığını haber veriyor, demek Yahudilere dayanıyor, ayan beyan ortaya çıkmaktadır.

Hiç kuşkumuz yok, Yahudiler de Koç Ailesi'ne güveniyor ve bu güvenin bir örnek-olayını daha önce kaydetmiştim, burada sadece değinmek durumundayım. İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler zulmünün pençesine düşmekten korkan Yahudiler ile yüklü bir geminin Almanya'nın baskısıyla İstanbul'a alınmadığını artık hepimiz biliyoruz; Boğaz'ın ağzında, Karadeniz'de bekletiliyordu sonra bu gemi batırıldı ve sekiz yüze yakın Yahudi, denizin derinliklerine gömüldü, büyük bir faciadır. Koçlar'ın bu gemideki yolculardan bazılarını kurtardıkları rivayet ediliyor; doğru mu bilmiyoruz ancak ülkemizde Yahudi bağlantısının çok kârlı olduğu bu zamanda bu tür rivayetlerin arttığını görüyoruz. Hitler'den Yahudileri kurtaran pek çok kahraman Türk is-

1) Avram Galante, *Histoire des Juifs de Turquie*, İstanbul, Vol. 4, p. 239.
2) Vehbi Koç, *Hatıralarım Görüşlerim Öğütlerim*, İstanbul, 1987, s. 35.

mi öğreniyoruz, ismail Cem'in dışişleri bakanlığı, bunların gecikmiş madalyalarını tevzi etmektedir.1 Kahramanlıklar sahih mi, bilmiyoruz, bir gemi dolusu Yahudiyi, Hitler'i kızdırmamak için Boğaz'a sokmayan bir devletin bazı diplomatlarının şimdiye kadar hafi tutulmuş bu yiğitliklerinin kayıtlarının olması da imkansız görünüyor; bu nedenle bir yaranma işi sayabiliriz fakat ne olursa olsun bunlar da bizi "rezerv devlet" kategorisi üzerinde çalışmak için kamçılamaktadır. Yalnız kamçı bir yana böylece Koçlar ile Yahudilik arasına bir de duygusal söylence girmiş olduğunu da öğreniyoruz.

Yahudiler, çok haklı olarak Struma'nın batırılmasını unutmamakta ve zaman zaman battığı yerde, israil'den veya başka yerlerden gelerek törenler yapmaktadırlar; referansları çalışmalarımda var, yakın zamanlarda böyle bir törende ciddi sorunlar çıkmıştı, gelen Yahudilerin bir kısmı denize dalmak istediğinde Deniz Kuvvetleri, yasak bölge olduğu için önlemişti. Biz, ne yazık bütün bunları Amerikan basınından öğrendik; buna göre Yahudiler, devletçe konan bu yasağın kaldırılması için Koçlar'a başvurmuşlar ve yasağın kaldırıldığını biliyoruz. Türk basınından ise bunu değil, sadece Koçlar'dan Mustafa'nın, tören için gelen Yahudilere ziyafet çektiği haberini alıyorduk; herhalde bu da tarihsel bir vakadır ve Wolfowitz'in bildiğini de varsayabiliriz.

Koçlar ile Yahudilik arasında, bu sevgi bağını, kuşkusuz ekonomik bağ da kuvvetlidir, gösteren bir son noktaya işaret etmek istiyorum; bu da Koçlar'a ait dış ticaret şirketinin adı ile ilgilidir, "Ram" olduğunu biliyoruz. Resmi teoriye göre bu adın seçilmesinin nedeni bu sözcüğün, "koç" sözcüğünün Ingi-lizcesi olmasıdır; Sherlock Holmes'den cinayetlerde her zaman iki "teori" olduğunu hazmetmiştik. Doğrudur; ancak ticarette çeviri yoluyla isim almak çok bilinen bir yol olmamaktadır, ayrıca, "ram" pek çok Slav ülkesinde de mağaza açıyordu, Bulgar veya Ruslar'ın "ram" sözcüğünün ingilizce anlamını bildiklerini düşünmemiz çok zordur. Buna karşılık bu şirketle iş yapan pek çok firma yöneticisinin ve bu ülkelerde yaşayan sayısız Yahudinin "ram" sözcüğünü bildiğinden kuşku duyamayız. Çünkü biraz önce de Avram Galante'den söz etmiştim, "ram", Avram veya aynı olan Abram isimlerinde karşımıza çıkı-

1) 1942 yılına rastlıyor, geminin adı da "Struma" idi. O sıralarda küçük bir çocuk olan kemancı Ayla Erduran, anılarında her açıdan bir "harika çocuk" olduğunu gösteriyor; öğrendiğimize göre Ayla'nm babası da Salamowitz adında bir kadım kurtarıyor, ayrıntısıyla hatırlıyor ve "ben yıllarca bu olayı unutmamıştım" yollu kaydediyor. Kuşkusuz inanıyoruz. E. İlyasoğlu, Ayla'yı Dinler misiniz?, istanbul, 2002, s. 19.
Wolfowitz ve Salamowitz; "witz" Polonya Yahudileri'nde "oğlu" anlamındadır, "viç" veya "viz" olarak söylenebiliyor.

yor; Tevrat, Abraham'ın asıl adının Abram ya da Avram olduğunu da kaydetmektedir. Biz bazen "İbram" da diyoruz; iki sözcükten oluşuyor, "av" veya "ab", baba ve "ram" da yüce anlamındadır, "ab-ram" veya "avram" her Yahudinin bildiği üzere "yüce baba" demektir. Öyleyse Koçlar'ın seçtiği "ram" adı İbrani'de yüce anlamındadır ve tüm Yahudiler tarafından bilinmektedir. Kuşku duymuyoruz, bununla birlikte Koçlar'ın bu ismi seçerken bu anlama geldiğini bu kadar çok Yahudi ortağa ve yöneticiye sahip olmalarına karşın bilmediklerini düşünebiliyoruz. Bu, belki de isim-bilimin önümüze çıkardığı bir bilmecedir. Ancak ne olursa olsun, bunun da, bir sempati kaynağı olduğundan şüphe edemeyiz. Demek Wolfowitz doğru yere gitmiştir.

OLİGARŞİK FİYASKO

Vehbi Bey ölçülü bir insandı, sade ve halktan görünmeye özen gösteriyordu, zenginliği ile halkı tahrik etmekten kaçınıyordu; sınıfında olmayan bir sadakat duygusunu koruyabilmek için övülecek bir çaba gösteriyordu. Tek parti döneminden devam eden bir Chp'liliği vardı, Demokrat Parti iktidar olunca, Başbakan Menderes bastırdı, kopmayı pek onurlu saymıyordu, direnemese de yön değiştirmekten övünmüyordu; bu dönemde İsmet Paşa'nın da anlayışlı davranışını biliyoruz. Bildiğimiz bir diğer nokta da, karakterinin hiçbir çizgisini oğlu Rahmi Koç'a aktaramadığıdır. Rahmi Koç, Vehbi Bey'den çok uzaktır; babasının yolundan sapmıştır, Vehbi Bey'in halk zekasından da mahrum olduğu için sapmanın sakıncaları daha büyük olmaktadır, bunu her gün kanıtlamaktan çekinmiyor, görüyoruz.

Batı iktisadının işe yarar tek chapter'ı oligopol analizidir; ne yazık, her sömestrin sonuna kaldığı için çok zaman okutulamıyor, az sayıda işletmenin egemenliği anlamındadır. Belki bizim "tekelistan" kategorimiz, oligopol sektörüne en yakın düşüyor; mutlaka bir "price leader" olmalıdır, "lider" hegemonik durumdadır ve fiyatları da belirlemek hegemonyanın gereğidir. Hege-

Yılmaz-Özkan-Derviş komplocu mu?

Sivil darbeyi önledik

MHP Lideri Devlet Bahçeli, millete rağmen, demokrasi dışı hükümet tezgahlayanların yapmak istediği 'sivil darbe'nin, son anda yaptığı erken seçim hamlesiyle 'bozguna' uğradığını savundu.

Bahçeli, liderler zirvesinde 'Ecevitsiz ve MHP'siz yeni hükümet organizasyonlarında 'başrolü' oynadığını öne sürdüğü Yılmaz'a "Kargaşanın asıl sorumlusu sizsiniz. Entrikayla bir yere varılmaz" dedi. ANAP Lideri ise buna "Bizi böyle suçlayamazsınız" diye yanıt verdi.

Bahçeli dün zirve öncesinde kurmaylarına komplonun içinde Mesut Yılmaz, Hüsamettin Özkan ve Kemal Derviş'in bulunduğunu öne sürerek şunları söyledi:

"Başbakan Ecevit'le birlikte, 4 Temmuz zirvesinde komploculan, 'suçüstü' yakaladık. Şimdi, çok daha güçlüyüz ama dikkatli olmak zorundayız."

Bahçeli ANAP'a bundan sonra güven duyamayacaklarını vurgulayarak, kurmaylarına, "Bu hükümeti yıkmak için her an hükümetten çekilebilir. Bizce hiçbir sakıncası yok ve bu hükümet için de artık bir kayıp sayılmaz" dedi. Bahçeli'nin gelinen noktada, ANAP koalisyondan çekilse, DSP'den istifalar artsa bile, Özkan-Yılmaz öncülüğündeki 'Karşı taraf'ın yeni hükümet kurmasını mümkün görmediği kaydedildi.

MHP kulislerine göre Bahçeli, Ecevit ile tam bir kader birliği etti. Hükümetin kendi içinden 'ihanete' uğradığını vurgulayan ve buna çok içerlediği belirtilen Bahçeli'nin, bu düşünce ve duygularını Ecevit'le paylaştığını ve "Lütfen Başbakanlıktan istifa etmeyin. DSP'nin sayısı kaça düşürse düşsün, biz sonuna kadar sizin arkanızdayız" dediği kaydedildi.

Ecevit 3 Kasım'a 'Olabilir' dedi

■ Süleyman DEMİRKAN / ANKARA

Hürriyet, 11 Temmuz 2002

mon fiyatı düşürebilir veya yükseltebilir; bu kararlar çok zaman diskalifiye sonucunu da doğurabilmektedir.

Türkiye'nin en büyük trajedisi, sanayi sektörünün tam damgasını vurduğu anda, tekeller ile karşılaşması ve tekellerin egemenliği altına girmesidir; bunu yıllardır yazıyorum ve yıllardır tekellerin, demokrasiden nefret ettiklerini de ekliyorum. Bunu gösterebilmek için çok gelişmiş analizlere ihtiyaç var mı; tüsiad'ın doğuşu yeterli bir kanıttır. Daha önce, Türkiye ticaret ve sanayi odaları birliği vardı, şimdi galiba "tobb" diyorlar ve tekeller tobb'dan, tobb'u demokratik buldukları için ayrıldılar. Tobb yeterli ölçüde oligarşik olamıyordu, içinde orta işletmeler de vardı ve Ankara esnafının Derviş politikalarına karşı kıyamının da gösterdiği üzere, esnaf bile yer yer burada yeralıyordu. Tekeller, demokrasiden nefret ederler ve bunun için tüsiad'ı kurdular.

Tüsiad'ın tarihi totalitarizmin ve komploların tarihidir; burada bunu analiz etme imkanına sahip bulunmuyorum. Ama burada, aynı zamanda egoizmin, acımasızlığın ve sadakatsizliğin tarihi olduğunu kaydedebiliyorum; eylülist darbeden önce kurulmuştu ve bu darbe işverenler arasında eşitsizliği daha da arttırdı, belki de tarihsel işlevinin bu olduğunu da not edebiliriz. Yetmişli yılların ikinci yarısında başlayan büyük sermayenin enternasyonalizmini doruğuna çıkardı; artık Türk büyük sermayesi gayri millidir. Bu, komploları enternasyonalize olmuştur anlamına da geliyor. Türkiye tarihinde ilk kez, "dış basın" ile "iç basın" ortak değerlendirmeler veya falsifikasyonlar yapıyorlar; bu da büyük sermaye çevresinde, dış olan iç ve iç olan dış olmuştur demektir. Dolayısıyla, Dsp'ye karşı, Dsp bildirisinde "kundakçılık" denilen işin uluslararası bağlantısı olduğu kesindir; bu tespit ortaktır ve ayan beyan ortada durmaktadır, hep seyrediyoruz.

Tarihi de eskidir; uzun zaman Derviş ile akrabalığını gizleyen, Boğaziçi'nden Nilüfer Göle'nin bütün kanallara çıkarak Türkiye'de birisi T. Erdoğan ve diğeri K. Derviş olmak üzere "iki karizmatik" lider bulunduğunu propaganda etmesinin tarihi çok yenidir; biz bunu nasıl bulduklarını anlayamıyorduk ancak bu icatların sahiplerinin kimliklerini, Washington Institute ile Csis'in Türkiye Masası şefleri A. Makovski ile Bülent Ali Rıza'nın, internete de koydukları raporlarını okuduğumuzda öğreniyorduk. Daha sonra, *Hürriyet*'in sabetayist kaynaklara dayanarak verdiği Derviş'in "ikinci adam olurum" yollu büyük haberinden de malumatlar olmuştuk; demek ki, ortada bir

sürpriz bulunmuyor ve güncel politikanın kaçınılmaz dalgalanmaları içinde bir yerlere yaklaşılıyordu; buraya kadarı, gerekli bir özettir.

Yalnız daha da büyüyen bir avuç tekel için tüsiad bile, gereksiz ölçüde "demokrat" görünmeye başlamıştı; bir avuç oligark her türlü katılıma duydukları nefreti, "iş çevresi" adı altında bir cunta oluşturarak bir kez daha gösterdiler.[1] İşte, Dsp'yi dağıtmaya varan baskıları arttırmaya, bu komite'nin, Temmuz başında, Şahenk'in yerinde yapılan oturumunda karar verildi; o sırada büyük bir mali darbe almış olan Çukurova Sermaye Grubu'nun başı M. Karamehmet ile, tüsiad başkanı Tuncay Özilhan, bu talihsiz komite toplantısına katılmadılar. Daha sonraki günlerde her ikisinin de bu darbenin sonuçlarından memnun olmadığının ortaya çıkması ve Özilhan'ın açıkça Dsp'nin bütünlüğü içine Derviş ve Cem'i direksiyona geçirme yolunu savunması, komitenin ne karar vereceğini önceden bildiklerini göstermektedir, böyle bir sonucu rahatlık ve haklılıkla çıkarabiliyoruz.

Tam bir "oligarşik fiyasko" olarak gördüğümüz bu darbe ile ilgili bir nokta, oligopol sektörde "price leader" olanın burada da hegemon sayılması gerektiğidir; matbuat ve kanal sahibi A. Doğan'ı darbenin lideri olarak görmek, iktisat ve politika kural ve bilimlerine aykırı düşmektedir, Doğan'ın böyle bir rol için ekonomik ve politik birikime sahip olduğunu düşünemeyiz. Kuşkusuz bu komitenin içinde yeralıyor ve Frankfurt'ta Cumhurbaşkanı Sezer'in de başarı mesajı gönderdiği bir matbaanın küşad resmi arkasında yapılan görüş-

1) Bu cuntaya, İş Bankası Genel Müdürü Ersin Özince'nin de katılması, tarihe ve Cumhuriyet'in kuruluş ilkelerine tam bir darbe niteliğindedir; tarih kitapları, İş Bankası'nı Mustafa Kemal'in ve ulusal ekonomiyi geliştirmek amacıyla kurduğunu kaydediyor, kuruluş amacında, Koç, Sabancı veya Şahenk sermaye gruplarıyla bir politik komite oluşturmak bulunmuyordu.
Öte yandan, bilimsel merakı en çok tahrik eden de somutun zenginleşmesidir; "Özince", "Özkan", "Özilhan" şeklinde, ince'nin, kan'ın ve ilhan'ın oz'unu anlamakta ve bulmakta güçlük çekiyorum, soyadların birdenbire ve aynı cephede ön plana çıkmaları, bir onomastique araştırma daveti sayılabilir, en azından ben bir davet kabul ediyorum.
Buna ek olarak, *Tekelistan*'ın birinci baskısında, tümüyle sezgisel olarak, yalnızca iki hukuk fakültesi olduğu dönemde, ceza hukuku kürsülerinin sabetayizme timar verildiğini öne sürmüştüm; şimdi İş Bankası baş hukuk müşavirliğine bir ticaret hukuku uzmanı yerine ceza hukuku profesörü seçilmesi çok düşündürücüdür, norm dışıdır ve yine araştırma tahrik etmektedir. Burada kastettiğim, ceza hukuku profesörü, şimdi göçük, Faruk Erem'dir ve Rutkay'ın yönetimindeki Ankara Sanat Tiyatrosu'nun Erem'i bir insan hakları kahramanı yapması eskiden beni çok şaşırtıyordu ve şimdi hiç şaşırtmamaktadır. Çünkü şimdi ceza profesörleriyle ilgili bir hipotezimiz var ve araştırmalarımız, Erem'in bu kapasitede yaptığı atamalarda sabetayistleri tercih ettiğini ortaya çıkarmaktadır.
Bu arada bu kaos içinde, Kapaniler'in lideri Kemal Derviş'i kaçırma telaşına düşen Chp Genel Başkanı D. Baykal'ın hemen İş Bankası yönetimindeki Chp kontenjanını değiştirdiğini görüyoruz; saptayabildiğimize göre Chp'nin yeni yönetim kurulu üyelerinin en az yarısı sabetayisttir. Demek politikanın hamleleri bu şekilde de yapılabiliyor, öğreniyoruz.

melerde, "tarihi uzlaşma" olarak nitelenmişti, muhtemelen İ. Cem'in başkanlığında ve Çiller ile Yılmaz'ın katılımı ve T. Erdoğan'ın desteğiyle yeni bir hükümet üzerinde anlaşılıyor, hepsi budur. Bu, komitenin kararıdır ve A. Doğan ile yardımcısı E. Özkök bunun için görüşmeler yapıyorlardı; normal görünmektedir. Normal olmayan bunun ötesidir ve bir de kapitalizmin ilk dönemleri hariç hem feodalite düzeninde ve hem de bizim daha iyisini bulamadığımız için "tekelistan" sözcüğünü çıkararak anlatmaya çalıştığımız korporatif düzende mülkiyet ilişkileridir; korporatif sistemde mülkiyet hem teorik ve hem de pratik planlarda çok tartışmalı durumdadır. Korporatif sistemde, mülkiyetin ne anlama geldiğini netlikle anlayamıyor ve anlatamıyoruz; kimin veya hangi sermaye grubunun neyi elinde tuttuğundan da her zaman emin olamıyoruz. Burada bildiğimiz, A. İpekçi katledildikten sonra *Milliyet* ve Çetin Emeç öldürüldükten sonra da *Hürriyet* A. Doğan'a devredilmişti; şimdi bunun her ikisinin de çok önemli silahlar olduğu ayan beyan ortadadır.

Sahnelenen, büyük bir acımasızlık ve ilkesizlik sergisidir; aynı zamanda bihakkın "fiyasko" diyebiliyoruz. Bir, tobb Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun "biz yumuşak formül istedik, onlar kaos çıkardı" yollu yakınması, önemli bir haberdir.[1] Rifat Bey'e göre bunlar "Başbakan Bülent Ecevit'in sağlık sorunlarının artmasından bu yana siyasetteki sıkıntının yumuşak bir geçişle ve sarsıntı yaratmayacak bir formülle aşılması için" çalışıyorlardı ancak becerememiler ve "şimdi kaos çıktı". İki, peki bu yumuşak formül ne idi; bunun cevabını da Haziran ayı başında, Derviş ile birlikte Cem Boyner'in Yeni Demokrasi Hareketi destekçisi olmuş bir profesöre yazdırıp Genel Kurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'a verdikleri raporda buluyoruz; raporu, tufandan sonra *Hürriyet*'te yayımlattılar, biz öylece haberdar olabildik.

Bundan söz etmek durumundayım, yalnız burada dikkat çekici bir nokta var. İçinde yumuşak formül de gizli bu raporun, tüsiad tarafından, "Genel Kurmay İkinci Başkanı Yaşar Büyükanıt ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri başta olmak üzere ilgili yerlere" iletildiği kaydediliyor; çok ilginç, "ilgili yerler" içinde olan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Tuncer Paşa'nın adı anılmaya bile değer bulunmamış görünüyor, halbuki Yaşar Paşa'dan çok daha önemli ve ilgili bir koltukta oturmaktadır. Bu da yetmeyebilir, fiyaskodan önceki bu raporun Hürriyette çok abartılması ve Yaşar Paşa ile Özilhan'ın

1) *Hürriyet*, 9 Temmuz 2002.

çok memnun yüzlü fotoğrafları ile süslenerek yayınlanmasıdır.[1] Bir ayrıntı daha ekleyebiliriz; tüsiad daha önce de bir rapor hazırladığını, Genelkurmay Başkanlığı'na sunduklarını, "görüşlerinin ortak olduğunu sevinerek anladıklarını" ilan etmişti, Genelkurmay'da rahatsızlık yaratan bu övünme dolu açıklamalar düzeltilirken, Özilhan'ın görüştüğü yetkilinin yine İkinci Başkan Yaşar Paşa olduğu ortaya çıkmıştı, böyle bir eğilim saptayabiliyoruz.

Tüsiad'ın bu son raporu, öyle anlaşılıyor, "kırk katır mı kırk satır mı istersiniz" türündendir; muhataplarını yer yer "korkmayın" işaretleriyle dikkatlerini çekerek, korkutmaya yönelik görünüyor, bir tahrik havasını okumak kaçınılmazdır. Raporda, her yer karanlık ve bir yol açıktır; bunu aktarıyorum: Bu, "Dsp'nin İsmail Cem ve Kemal Derviş eksenli bir yeniden yapılanma" yoludur ve bununla Dsp büyük ölçüde oylarını arttırmakta ve oylarındaki bu "artışı da Akp'ye giden oylarını geri alarak ve kararsızlar ile Chp'den de bir miktar oy" alarak gerçekleştirmektedir. Muthiş ve çok yumuşak bir yol olduğunu görüyoruz, "mucize formül" de diyebiliriz; hem Akp geriletiliyor ve hem de Cem ve Derviş ilerletiliyor, gerçekten harikadır. Yaşar Paşa'ya verilmesi herhalde desteğini rica içindir; ve Türkiye'de totalitarizmin gedikli havarisi bu tüsiad, perde arkasında bunları sahneye koyarken sahne önünde de demokrasi havariliği yapmaktadır. Bunu da ayrı ve bir "fiyasko içinde fiyasko" sayabiliriz.

Burada ulaştığımız bir sonucu yazabiliriz; bu oligarşi artık sadece kendi gücüne tapınmaktadır.

Oligarşi, kendi gücü önünde titremektedir. Tapınma ve titreme ile herkesin oligarşiden titrediğini vehmetmektedir. Halbuki en sonunda, kağıttan kaplan olduğunu göstermek üzeredir ve biz bütün kağıt kaplanların akıldan yoksun olduğunu biliyoruz. Fiyaskonun nedenini, demek, kollektif akılsızlıkta görüyoruz.

Karşısındakileri hiç tanımadıklarını anlamış bulunuyoruz; Ecevit kendisine ihanet saydığı hareketleri gördüğü zaman, bir tür mesih havası soluyan bir politikacıdır, bu türde, ihanet veya kundaklama, bir gençlik aşısı etkisi yapıyor. Mesih, ihanete uğradığını sandığı zaman, ayrılmalardan korkmayan yaratıktır; artık akıl yerine sadece vehimleriyle tepki gösteren oligarşi ise Ecevit'in dayanıklılığını sadece uyguladıkları gücün yetersiz olduğu şeklinde yorumluyordu; güç uygulamasını, ahlak ve terbiye sınırlarının çok üstüne çıka-

1) *Hürriyet*, 18 Temmuz 2002. Bu önemli sayfayı ekte sunuyorum.

rıyordu, fiyaskonun dinamiği budur.

Yazık, ne oligarklar ve ne de kiraladıkları profesörler, Ecevit'in kul düzeni ile çalıştığını bilmez göründüler; Dsp'nin milletvekili adaylarının dosya üzerinden seçildiğini, bunların çoğunu Ecevitler'in bile tanımadığını unutuverdiler. Bunda yıllardır sürdürülen depolitizasyonun etkisi büyük olmalıdır, politika düşünebilenler ve politik analiz yapabilenler tükendiler. Bu nedenle oligarkların düzeni sürdürmek üzere uydurdukları methiyelere kendilerinin inanmaları kolay oluyordu; kulların anlamlı bir bölümü sabetayistti, bazısı böyle bilindikleri ve bir bölümü de isimlerindeki eklere göre milletvekili yapılmıştı, siyasal geçmişleri yoktu, geleceklerini, Ecevit Sarayı'nın çökertildiğine inandıkları anda, bir panik havası içinde, oligarşi ve Washington'ın desteklediklerini varsaydıkları sabetayist liderlikli bir yeni oluşuma bağlamak için yarış ettiler. Oligarşi bunu marifet sandı; Ecevit ise elverişli bir tarihte seçim yapabilme koşuluyla bunu sıfır kayıp sayıyordu, işte ilan ettikleri kaosu yaratan, güçlerine körü körüne tapınmaları ile kör bilgisizlikleridir.

Kaosa giden merdivenin taşlarını şöyle sıralayabiliriz: Bir, Amerikan Büyükelçisi Pearson ile K. Derviş bir yemekte buluştular, erken seçimi konuştuklarını yaydılar. İki, Hürriyet'in büro şefi S. Ergin evinde tedavi görmekte olan Ecevit'i ziyaret etti ve daha sonra Ecevit'i nerede ise felçli gösteren büyük haberini yayınladı; bu haberin Ecevit'i çok rahatsız ettiğini, bir gün sonraki tepkilerinden anlıyorduk. Ergin, ilk haberini kısmen düzeltti ise de daha sonraki fragmanlarla Ecevit'in artık başbakanlık yapamayacağı inancını topluma yerleştirmiş oluyordu. İlk iki basamak dizilmiştir.

M. Yetkin ile M. Belovacıklı'nın, tüsiad başkanı T. Özilhan ile görüşmeleri, üçüncü taşı meydana getiriyordu; 2 Haziran 2002 tarihinde cnn'de Özilhan uçuyordu, bazı profesörlerine yine bir rapor hazırlatmışlar, Öcalan'ın idamının neden zararlı olduğunu ortaya çıkarmışlar ve bu arada Kürtçe eğitimin yararlarını tespit etmişler, tüsiad, bize çiçekli bir salonda özgürlük ve eşitlik dağıtıyordu. Tüsiad dönem başkanı âdetleri geregi bu raporu Genelkurmay Başkanlığı'na götürdüklerini haber veriyor ve bir kendisi ve bir de demokrat profesörü, Genelkurmay'da ne kadar iyi karşılandıklarını anlata anlata bitiremiyordu; birbirinin ağzından laf çaldıklarını görüyorduk. Tüsiad'a inanacak olursak, Genelkurmay tüsiad'a "aynı fikirdeyiz" demişti; gerçi birkaç gün sonra Genelkurmay Başkanlığı tarafından yalanlandılar ve bu yalan-

lama vesilesiyle Yaşar Paşa ile görüşmüş olduklarını öğreniyorduk. Kısmen gerçek dışı da olsa o gün tüsiad bize demokrasi şekerleri dağıtıyordu; fakat geride bir küçük iş kaldığını da saklamıyordu, kaos buradadır.

Özilhan, konuşmasını çok üst perdeden sürdürmekle birlikte arada bir "çizmeyi aşıyorum herhalde" deme nezaketini de eksik etmiyordu. Bu önemli konuşma, bekleneceği üzere bir gün sonraki gazetelerde yerini aldı; buradan aktarıyorum, geriye kalan iş şöyle anlatılıyordu: "Belki çizmeyi aşıyorum ama Dsp'nin kurultaya gitmesi gerekebilir diye düşünüyoruz. Belki öyle bir kurultayda Ecevit şeref başkanı olur, başka bir genel başkan seçilir. Gelecek ona göre planlanır." Tüsiad, öyle anlaşılıyor, yaşlanmış Vehbi Bey'in "şeref başkanı" olmayı kabul ederek holding başkanlığını Rahmi Koç'a bırakması misali, Ecevit'in de "şeref başkanı" olup, başbakanlığı I. Cem'e bırakmasını emrediyordu. Öyle anlaşılıyor, Washington bunları ve bunlar da başkalarını düşünme ve planlama zahmetinden azad etmektedir; böyle güzel ve şerefli bir plan varken, Ecevit'in bunu uygulayacağından şüphe etmediler. Demek gerçek anlamda realiteden kopmuşlar ve bir hayal dünyasında oyun oynuyorlar; bunu anlayabiliyoruz. Böylece yumuşak geçiş, dedikleri merdiven basamağını da özetlemiş oluyoruz.

Bundan sonraki basamak, her türlü ahlak, gelenek, hukuk ve siyaset kaygılarından uzak serbest atış dönemi oldu; tüm karanlık senaryoların fıkracısı E. Çölaşan'ın muhtemelen Ecevit'in cumhurbaşkanı adayı Doktor Haberal'ın ekibinden aldığı Ecevit'in bakımsızlığına dair acıklı hikayesi, işte bu basamaktadır. Çölaşan melodram-yoğun bir çocuk filminin senaryosunu Ecevitler'e uygulamıştı, Rahşan Ecevit acımasız üvey anneyi temsil ediyordu, Bülent Bey'i doyurmuyor, bakmıyor ve hatta yıkamıyordu; Çölaşan'ın bu masalı matbuat ve kanallar tarafından çok beğenildi, tekrar tekrar yazıldı ve gösterildi, böylece Rahşan Ecevit'in ne kadar acımasız olduğu, bütün milletçe anlaşılmış oluyordu. Bütün bunlar cereyan ederken ise Cem başbakanlık için gün sayıyor, H. Özkan susmayı sürdürüyor ve Derviş de "belirsizlik kötüdür, seçim de seçim" nakaratını seslendiriyordu. Öyleyse, artık oligarşi için Dsp'yi parçalamaktan başka bir yol kalmamıştı, şiddet eskalasyonunun burada da karşımıza çıkışını görüyorduk, Ecevit'in H. Özkan'ı kovmasıyla birlikte bunu başlattılar.

Hürriyet: Bush ve Sezer

ANKA'NIN İDDİASI

Asker, Derviş'in kalmasını istedi

Asker, Derviş'in kalmasını istedi ANKA Ajansı'na göre; asker de, Derviş'in kalmasını istedi. Genelkurmay Başkanı Org. Kıvrıkoğlu'nun, Cumhurbaşkanı Sezer'le ve Org. Kılınç'ın, Devlet Bakanı Gürel'le yaptıkları görüşmelerde, konu gündeme geldi. Asker, ekonomik programın aksamasından duyulan kaygıyı dile getirdi.

Hürriyet, 12 Temmuz 2002

Bush telefon etmedi

Tacan Ildem, Sezer'in, Devlet Bakanı Kemal Derviş'in istifasını geri alması konusunda, ABD Başkanı George Bush'tan gelen telefonla devreye girdiği haberlerini "hayal mahsulü" olarak değerlendirdi.
Ildem, TSK'nın da devreye girdiği şeklindeki haberlerin de spekülasyon olduğunu bildirdi.

Hürriyet, 20 Temmuz 2002

SEÇİMDEN SONRA MÜDAHALE?

Araplarla uzun yıllar birlikte yaşadık, İran Platosu bizlerin İç Asya'dan geçiş ve her geçişte belki yüz yıllar bekleyiş yerimizdi, bazen Anatolia'dan yüz binlerce oba tekrar dönüyor, dinastiler kurup oralarda yaşıyorduk, tarih bu iken dilimizin Farsçadan ne ölçüde etkilendiğini bilmezlikten geliyoruz, birkaç sözcüğün yerine yenisini koyduğumuz zaman bu tarihsel ortaklığı kazıdığımızı sanıyoruz; halkımızdan çok aydınlarımız ve daha çok da üniversitelerimiz bu havadadır. Halbuki karşılıklı olarak ne kadar öğreneceklerimiz var; İranoloji etüd ederken gördüm, İranlılar bizden aldıkları ve öğrendiklerini hiç reddetmiyorlar, sanki kıvanç duyuyorlar. Biz ise Batı karşısında ezik ve Doğu halklarına karşı küçümser halimizle İran'ı, tarihini ve kurumlarını incelemeyi bile reddediyoruz.

Bize bir üstünlüklerini yakaladım, gıpta ettim, özellikle yakın zamanlara ait çok değerli iranologların önemli bir bölümü İran kökenlidir; bizim türümüzden Türkiye'nin yakın tarihini Batılılardan ve çok zaman da Yahudi araştırmacılardan öğrenmek yerine Batılılar da İranlı iranologları okuyor ve izliyorlar, bizde enderdir. İran kökenli iranologlardan öğrendiklerim arasında bir önemlisini kısaca burada aktarmak istiyorum. Tudeh'in çok güçlü olduğu zamanda, Farisi'de "halk" ve daha doğrusu "kütle" anlamındadır, Musaddık ile işbirliği sözkonusu olduğu zaman yapılan mitinglere, cia'nın kamyon kamyon insan taşıdığını ortaya çıkarıyorlar; belgelidir ve tartışmasız bir bulgudur. Herhalde ilk bakışta bir fantezi etkisi yapmalıdır, cia'nın solcu mitinglere insan taşıması çok çarpıcı bir durumdur; mutlaka bir açıklama gerektirmektedir.

Açıklama ise cia senaryolarının olağanüstü esnekliği kabul edilirse, çok basit görünüyor; cia, Tudeh'i ve Musaddık yanlılarını güçlü göstererek orduyu tahrik etme taktiğini uyguluyordu. Eninde sonunda bir ordu müdahalesi-

ni hazırlıyordu; sonunu biliyoruz.

Amerikan istihbarat servisinin tarihin dönemeç noktalarından birisinde solcu mitinglere kamyon kamyon kalabalık taşıması çarpıcı bir örnek olaydır; ancak cia'nın bir yerde başarıyla uyguladıkları senaryoları başka yerlerde de tekrarladıklarını biliyoruz. Peki, biz buralarda, şimdilerde cia'nın, T. Erdoğan'ın kurduğu partinin toplantılarına kalabalıklar taşıdığını düşünemez miyiz, bunu en azından bir hipotez olarak ele almamızı zorlayan pek çok neden var. Bunu bir hipotez kabul edersek sondaj parlatmalarını evveliyetle cia'ya bağlayabiliriz çünkü Bab-ı Âli'de artık "iç" dış'tır ve "dış" da iç'tir, Washington ve Washington organlarıyla "içimiz ve dışımız bir" aşamasındayız.

Bir Türk Cumhurbaşkanı'nın istifasını reddederek görevine devam için ricacı olduğu ve Washington'dan ithal bir bakan ile ilgili olarak Sezer'in böyle bir yola Amerikan Cumhurbaşkanı'nın telefonu üzerine başvurduğunu "hayal mahsulü" yollu niteleyerek tekzip etmesi gerçekten acıdır. Bu tekzipten Bush'un telefon etmediğini öğreniyoruz; güzel, ancak yine de sevindirici değil çünkü Derviş'in işyerinden, Eskişehir Caddesi'nden Derviş'in istifa ettiğini haber veren Trt muhabiri, "ama durun, sürpriz bekliyoruz" demeyi ihmal etmiyordu. Sürprizin Sezer'in ricası olduğunu bir-iki saat içinde öğrendik ancak bunun anında Sezer'den sızdırıldığını düşünmemiz imkansızdır. Bu sızdırmanın Derviş tarafından olduğunda kuşku yoktur ve ayrıca Derviş buraya Washington'ın seçimiyle Türk basınında da sık sık dillendirildiği biçimiyle, bir "sömürge valisi" kapasitesinde gönderilmişti ve böyle bir kapasite istifayı Ecevit'ten önce Washington'a haber vermeyi gerektirmektedir.

Sezer'in Derviş'i, bütün usûllere aykırı bir biçimde ve kendisi ile ilgili şimdiye kadar vermeye çalıştığı imajı nakzederek yerinde tutmasının Bush'un telefonu ile realize edilmediğine ben de inanıyorum. Çünkü Bush, Türkiye'ye, bir savaşa katılma ve yeni bir başbakan installer etmek için bir heyet gönderdiğinde bile bakan yardımcısı iki Yahudi ile yetinmektedir; protokolü budur. Demek Ankara ve İstanbul ile Washington arası ilişkiler çok iç içe girmiş ve hız kazanmış durumdadır; kamusal sondajların da Washington'ın siparişlerine göre düzenlendiğini anlayabiliyoruz.

Amerikan servislerinin "ak" parti toplantılarına kalabalık taşıması ve sondajları şişirmesi bir hipotezdir ve bu hipotezi güçlendiren iki nedeni hemen sayabiliyoruz; birincisi, yukarıda işaret ettiğim ve kesiğini ek olarak sundu-

ğum, tüsiad'ın raporudur, Genelkurmay ikinci Başkam Yaşar Paşa'ya verilen ve belki de sadece Yaşar Paşa'ya verilmek üzere hazırlandığını eklemem yerindedir, bu rapor Çölaşan'ın "zalim üvey ana" senaryosu ölçüsünde bilimseldir;(1) burada da "ak" partinin seçimlerden birinci parti olarak çıkacağı, belki tek başına hükümeti kuracağı ve bunu önlemenin tek yolunun, Ecevit'i zorlayarak veya ikna ederek Dsp yönetimini I. Cem ve K. Derviş'e bırakmasını sağlamaktan geçtiği anlatılıyordu. Öyleyse, Iranoloji'den öğrendiklerimizi hatırlama ve hatırlatma yerindedir.

İkinci nedene geliyoruz, bir parça bütününden büyük olamaz; bu, "ak" partinin içinden çıktığı, Erbakan yanlısı, kapatılmış Fazilet Partisi'nden daha büyük görünmesinin akılla çeliştiği anlamındadır ve açıklama gerektiriyor. Şunu kaydedebiliriz, T. Erdoğan başkanlığında islamcı fraksiyonun tümüyle Washington'a teslim olduğunu görüyoruz; güzel, ancak çok yakın günlere kadar matbuat ve kanallar burada Amerika'nın işaretlerini göz ardı edebiliyorlardı; başka gözdeleri vardı, biliyoruz. Ayrıca Erdoğan, arka arkaya açılan suistimal davalarından hapse girmemekle birlikte henüz beraat etmemişti ve sıkışıklığını yaşıyordu; oligarşinin halkımızın ahlakına da savaş açtığını ısrarla yazmamıza ve toplumda dürüstlük ilkelerinin zaafa uğradığını kabul etmemize karşın, henüz ve çok şükür, sui istimal iddialarının oy arttıracağı bir aşamada değiliz, dolayısıyla toplantılara kalabalık taşıma ve sondajları tahrif etme hipotezine dönmek zorundayız.

Bir ihtimal var; benim Nisan 1999 Seçimleri üzerine formüle ettiğim değerlendirmedir. Değerlendirmeme göre Nisan 1999 seçiminde Öcalan'ın, cia tarafından derdest edilerek Türkiye'ye verilmesinin Şubat 1999 tarihindedir, etkisi sanıldığından azdır; çünkü, Mhp ve Fazilet oylarını birlikte ele alırsak, anlamlı bir artış hesaplayamıyoruz. Birlikte almakta ise yarar var çünkü Albay Türkeş'in şamanizmi atıp Islamizme döndüğü zamandan beri bir "birleşik kap" nazariyesini postüle edebiliyoruz.

1) Kısa bir zaman önce tûsiad, bir de ekonomik "model" hazırlatmıştı, Doktor Asaf Savaş Akat'ın raporu deniliyordu; çok yazık, artık bütün fakültelerde makineler var, bunları makine önünde üçüncü sınıf öğrencileri kolaylıkla hazırlayabilirler, "bul karayı al parayı" modelidirler. Modele göre bütün yollar kapalıdır ve kapısından girilirse Avrupa, Türkiye'yi yabancı sermayeye boğacaktır; kuşkusuz girildiğinde ve hatta şimdi "yabancı" sözcüğü sözlüklerden düşmüştür ve Türkiye "müreffeh olacaktır", buna model değil "masal" demek durumundayız. Demek ki artık tüsiad usûlü model ve raporlarda, her yer karanlık ve sadece bir umut kapısı var; son masal-rapor da bu makamdadır. Belki de biraz daha korkutucu olması için, Yaşar Paşa'ya takdim edilmiştir, durum budur; artık Türkiye'de oligarşinin, insan aklına ve aklımıza karşı bir topyekün savaş açtığı kesindir.
Son bir nokta, tüsiad'a rapor hazırlamak için sabetayist olmak şart mıdır; bunu da bir soru olarak ortaya koyuyoruz.

Ayrıntılarım başka zaman yazabiliriz, 1999 seçimine girilirken, bu iki kaptan birisi baskı altında tutulmuş ve diğeri hem serbest bırakılıp hem de kullanmıştı; eğer tersine operasyon varsa, daha açıkça, Mhp ve Saadet minimize edilebiliyorsa, "ak" partinin artışını anlayabiliriz. Şimdi görüyoruz, Mhp yöneticileri, muhtemel böyle bir operasyonu bozma çabası içindeler, buradayız. Fazilet Partisi'nin kapatılarak T. Erdoğan'ın önünün açılması ve K. Der-viş'in Türk Bakanlar Kurulu'na monte edilmesinden itibaren Washington, Türk politikasının geleceğini Erdoğan-Derviş tahterevallisi üzerine oturtmayı kurmaya başlamıştı; erken seçim kararı sözkonusu olduğunda, bir siyaset cilvesiyle tahterevallinin her iki yanının da aşağıya indiği bir durumla karşılaşıyoruz. T. Erdoğan'ın yasakları aşarak seçime girebilmesi tartışmalıdır; K. Derviş ise, oligarşinin kendi kendisine kurduğu tuzaklar nedeniyle kazanabilir bir listeye adını yazdırabilme sorunu ile karşılaşmıştır, zaten çok düşük olan güvenilebilirliğini daha da tehlikeye atmadan meclise girme şansı çok azdır.1 Ancak K. Derviş, mutlaka meclise girme heves ve planı içinde görülmektedir.

K. Derviş'in bağımsız bir aklı ve planı olduğunu düşünebilmek en azından, aşırı bir iyimserlik sayılmalıdır; sabetayizmin ve Washington'm aklına muhtaçtır.2 Eğer böyle düşünürsek, Meclis'e girme hevesinin kişisel olmadığım varsayabiliriz; üzerinde durmak verimlidir.

K. Derviş'in ekonomiye ve topluma verdiği zararlar nedeniyle bir gün yargılanmaktan korkarak bir dokunulmazlık aradığını düşünmek gerçekçi görünmüyor; bir gazete coupure'ü bile hem Bush'un ve hem de Sezer'in desteğini açığa çıkarıyor, başka neden aramak zorundayız. Bunu, seçimden sonra başbakanlık ihtimaline bağlamak ise akla uygundur ve "ak" parti ile ilgili Washington senaryolarıyla uyumludur; bir tahterevalli varsa, birinin inmesi ve diğerinin çıkması normaldir.

1) "Kolay çözüm" gerçekçi olmamakla birlikte daha doğruydu; I. Cem liderliğinde, yenilenmiş bir Cem Boyner'in "Yeni Demokrasi" partisiyle ve açık sabetayist renklerle çıkan bir partinin şansının çok ar olduğunda ittifak var. Renk dendiğinde, İsmail Cem'in, Fransız ihtilali renkleri olan kırmızı, beyaz ve mavi renklere sahip çıktığım da okuyoruz. Böyle şakalara ne gerek var; kırmızı, beyaz, mavi Hint-Avrupa uygarlığının renkleridir, üç Tanrı'yı simgeliyor ve pek çok Avrupa devletinin, Fransa ve Büyük Britanya Devletleri'nin de bayraklarıdır. Büyük Britanya'dan sömürgeleri Amerika'ya ve Avustralya'ya da geçmiş durumdadır; öyleyse, emperyalizmin bayrağı olduğunu söyleyebiliriz.

2) Seçeceği partiyi kararlaştırmak amacıyla çıktığı iddia olunan Washington gezisine Bülent Eczacı-başı ve Cem Kozlu'dan fikir alarak başladığı gazete haberleri arasındadır.
Hürriyet. "Eczacıbaşı ve Kozlu ile görüşüp Londra'ya Gitti" haberi, 22 Temmuz 2002.

Seçimle mi, imkansız görünmektedir. Turgut Özal'ın dönemi ve şansı çok geride kalmıştır; Özal, bütün rakiplerinin yasaklandığı ve her türlü özgürlüklerin yok edildiği bir zamanda, başbakanlığa oturtulmuştu, bunun tekrarlanmasını zor görüyoruz. Ancak yine de Özal adını akla getirmek yerindedir.

Bir, büyük devalüasyonların rejim değişikliğine yol açtığı yollu bilimsel "yasa" değerindeki saptamamı hatırlatıyorum. İki, 1970 Ağustos Devalüasyonu'ndan kısa bir zaman sonra rejim değişmiş ve A. Karaosmanoğlu başbakan yardımcısı, ayrıca 1980 Ocak ayı devalüasyonunun arkasından rejim değişmiş, Turgut Özal, önce başbakan yardımcısı ve sonra başbakan yapılmıştı. Şubat 2001 Devalüasyonu sürecinin ise devam ettiğini düşünmek zorundayız. Üç, başbakan yardımcısı yapılmak için sıradan yurttaşlık yeterlidir, başbakan olmak için ise Meclis üyeliği gerekmektedir. Dört, bu üç isme bakarsak, üçünün de Washington'da ve Dünya Bankası'nda yetiştiklerini görüyoruz; demek Dünya Bankası ortaklıklarıdır. Beş, bu üçlünün başka ortaklıkları var mı; herhalde araştırma yararlıdır, araştırılırsa bulabiliriz.

Maddenin gelişmesi, bazen geriye dönüp araştırma yapmayı da tahrik etmektedir.

Altıncı Bölüme Birinci Ek Belge - 1

RENKLER

SERDAR TURGUT

serdargut@yahoo.com

Washington'da Ecevit sonrası planlanıyor

ABD'nin Ankara Büyükelçisi Pearson'ın **Mesut Yılmaz** ve **Kemal Derviş** ile yemek yiyip seçim de dahil önemli konuları masaya yatırması Washington'da olan bitenin sadece bir boyutuyla Ankara'ya yansıması olarak görülmeli.

"**Görünenin**" dışında çok daha başka şeyler de oluyor ABD'nin başkentinde.

Washington'da "**Türkiye'nin durumuna**" anlamlı bir yapıcı müdahalenin nasıl yapılacağı konusu gündemde bugünlerde.

Ve Türkiye'deki perde arkasında yaşanan siyasi kavgayı daha net olarak algılayabilmek için ABD'nin başkentinde neler olup bittiğini, kavganın oraya nasıl yansıtıldığını da görmekte yarar var.

★ ☆ ★

Türkiye'den kimlerin davet edileceği mistakla beklenen Bilderberg Toplantısı bu yıl Washington'da yapılıyor.

Türkiye'den üç isim çağrıldı toplantıya: **Kemal Derviş, Özdem Sanberk** ve Koç Holding'in CEO'su **Bülent Özaydınlı**.

Neler konuşulduğu her zaman gizli tutulan toplantıya çağrılan isimlere bakılınca global süreçlerin etkin ve güçlü isimlerinin Türkiye'de Ecevit sonrası bir siyasi oluşumun nasıl olabileceği ve bu oluşumun ekonomik krizden çıkışa etkilerinin nasıl olacağını düşünme ihtiyacı içinde oldukları ortaya çıkıyor.

Türkiye'nin yakın geleceğinde Kemal Derviş'in çok daha etkili bir rol oynayacağı bence Bilderberg Toplantısı'nı düzenleyenlerin davetiyle daha da net ortaya çıktı ama asıl önemli nokta onun bu rolünün hangi çerçevede olacağında düğümleniyor.

O konuda henüz net bir tavır yok uluslararası çevrelerde, çünkü **Kemal Derviş**'in rolünün nasıl olacağını belirleyebilecek birkaç gelişme birden yaşanmakta.

★ ☆ ★

Bir kere Mesut Yılmaz faktörü var Washington'da.

Çok emin kaynaklardan aldığım bir bilgiye göre **Mesut Yılmaz**, ABD Başkanı **George Bush** ile görüşme imkânını ciddi olarak araştırmaya başladı.

Bunun için ilginç bir aracı devreye sokulmuş durumda. ABD Başkanı **George Bush**'un kardeşi Florida valisi **Jeb Bush**'a ANAP liderinin Başkan **Bush** ile Washington'da görüşme talebi iletilmiş.

Onun da bu talebi kardeşine ilettiği bildiriliyor.

Bilderberg Toplantısı'nda ve toplantının yapıldığı Washington'daki Türkiye ile ilgili birimlerde bir **Mesut Yılmaz-Kemal Derviş** ortaklığının Türkiye'yi nasıl ve nereleye taşıyabileceği açıkça düşünülüyor.

Bu konuda Avrupa Birliği'ne üyelik konusu çok önem kazanıyor. **Kemal Derviş**'in ekonomiyi yönettiği bir ANAP hükümetinin Türkiye'yi Avrupa'ya taşımada en güçlü yöntem olacağı üzerinde fikir birliğine yakın bir durum var gibi Washington'da.

Açıkça söylemek gerekirse **Mesut Yılmaz**'ın Avrupa konusunda yaptığı siyasi çıkışlar sonrasında Washington'da "**İsmail Cem**" faktörü Türkiye'nin siyasi yakın geleceğini düşünmek zorunda olan çevrelerde oldukça geri planda itilmiş durumda.

Bir anlamda denilebilir ki Washington'daki çevrelerin gözünde **Mesut Yılmaz** Türk dış politikasının planlaması konusunda güvenirliğini Avrupa meselesine tam sahip çıkmasıyla sağladı.

★ ☆ ★

Ne olup bitteceği gayet tabii ki tam bilinemez ve tabii ki Türkiye sadece Washington'dan alınacak sinyallerle siyasi kararlar vermeyecek.

Ancak Washington'da son günlerde olan bitenlerden ortaya çıkan net sonuç ABD'nin **Ecevit** döneminin artık fiilen sona erdiğini gördüğü ve tavrını belirleyebilmek, pozisyonunu sağlam tutmak için arayışlara başladığıdır.

"**Seçim**" lafı Amerikalı çevrelere zaman zaman edilse de bu Amerikan yönetiminin üçüncü tercihidir.

Washington'da birinci tercih **Kemal Derviş**'in siyaseten de güçlü olduğu bir hükümet, ikinci tercih siyasi süreçlerin tam toparlanamaması, gereken uzlaşmaların sağlanamaması durumunda yine **Kemal Derviş**'in rolünün büyük olacağı, sorunlara teknik çözümler getirme gücü olan bir geçiş hükümeti, en son olarak üçüncü tercih ise seçime gidilmesidir.

Çünkü kim ne derse desin Amerikan yönetiminin 11 Eylül sonrasında siyasi İslamı referans alan partilere bakışı radikal biçimde değişmiştir ve eskiden "**demokrasinin gereği**" çerçevesinde kabul görebilecek bazı gelişmelere şu sırada Washington'da fazla sıcak bakılmadığını söylemek de bence yanlış olmayacaktır.

Ve tabii ki Türkiye'de seçim bugün yapılsa ne olur konulu kamuoyu araştırmaları Washington'da da gayet ilgiyle okunmaktadır.

Hürriyet, 31 Mayıs 2002

Altıncı Bölüme Birinci Ek Belge - 2

Ecevit: Soykırım uygulanıyor

Başbakan Ecevit, İsrail operasyonlarını ilk kez 'soykırım' olarak niteledi ve "Filistin halkına dünyanın gözleri önünde soykırım uygulanıyor" dedi

ANKARA Milliyet

Başbakan Bülent Ecevit İsrail'in Filistin'e açtığı savaşı tarihsel bir bakış açısıyla değerlendirdi. Ankara'da bir grup gazeteciyle bir araya gelen Ecevit, "İsrail Ariel Şaron'un başbakanlığında Filistin devletini yok etmek için soykırım uygulamaktadır" dedi.

BBP yönetimini dün bir heyetle ziyaret eden Ecevit, bazı gazetelerin manşetlerinden konuşan Ecevit, "Bazı Arap ülkelerinin Filistin sorununu çözmek için çaba harcamaları gerekirken, bazı Arap ülkelerinin İsrail'in saldırılarını durdurmak için İsrail'e petrol ambargosu uygulamaları da sorunun çözümüne katkıda bulunmaz. Bazı Arap ülkelerinin Filistin yanlısı görünümü daha çok amacı bu Filistin devletini oluşturduğunu Arap yönetimlerini Filistin halkına dünyanın gözleri önünde soykırım uygulanmaktadır" dedi.

Araplar korkuyor

"Başka ülkelerden destekleyen kişilerin amaçları ülkelerini ihtiyatlı Filistin halkı için desteklemek çağrısı yapmaktadır. Bu Arap ülkelerinin Filistin yanlısı görünümü daha çok amacı bu Filistin devletini oluşturduğunu Arap yönetimlerini Filistin halkına dünyanın gözleri önünde soykırım uygulanmaktadır" dedi.

Şaron inadı bıraksın

Bülent Ecevit, İsrail yönetimini, "Onca tepki sürmesine rağmen inadını bırakmama Arafat önderliğinde Filistin'in barış masasına oturmaya ve kalıcı bir ateşkese yanaşmamaktadır. Çünkü o zaman Arafat başkanlığındaki yönetimin varlığını sürdürmesi gerekecektir. Çağlarımızda Arafat önemli bir simgedir. Arap Şaron'un bu çağdışılığını kabul edemeyiz. İsrail Onca tepki sürmesine rağmen inadını bırakmamaktadır" diye konuştu.

Şaron'un tutumu gerçekçi değildir. Artık işler başından. Şaron, dünyayı ve barış yanlısı, bilinçli ve uygulanıyor" dedi.

Gece yarısı açıklama

Ecevit, İsrail'in gece yarısı saldırı yaptığı yeni bir açıklamasında "Hedefinin sözde Filistin'in terörle mücadelesine engel olmaktır. Ancak gerçek hedefinin Filistin'in yok edilmesidir. Filistin'in bu gerçeklerden sıkılmasıdır ve bağımsızlık duyulan kaygıları yansıtmaktadır" dedi.

Milliyet, 5 Nisan 2002

Altıncı Bölüme Birinci Ek Belge - 3

DMG nun dev bazalt tesislerinin açılışında Türk ve Alman politikacılar, iş adamları, medya mensupları ve sanatçılar buluştu. Alman Basını, böyle bir buluşmanın tarihi anlığını yazdı.

Dev açılışta tarihi uzlaşma

Hürriyet, 5 Temmuz 2002

Altıncı Bölüme Birinci Ek Belgeler - 4

Komplonun Fıkrası: "Sezer Rapor İstesin"

BAŞBAKAN Ecevit'in sağlık durumunun hiç iyi olmadığı her gün daha net bir biçimde ortaya çıkıyor. Evindeki yaşamını bilmiyoruz. Büyük olasılıkla yanıyor. Elbette iki yanın, iyileşmek için ne gerekiyorsa onu yapsın.

Ancak, ortada çok ciddi bir sorun var.

Ecevit'in sağlığı devletin işlerini aksatıyor. Bir başbakan düşünün ki, devletin en önemli iç ve dış toplantılarında, kasa altına mektuplarında ve hiçbir yerde yok.

Evinde sadece, gönderilen bazı önemli belgelere imza almakla yetiniyor. Bazen de kendisine iğne yapılıp yarım saatlik güç veriliyor ve konuşmo takip gazetecilerin önüne çıkıyor.

Kredi partisinin yetkililerinden yapılacak DSP Grup toplantısına katılacağını açıklamışlardı. Bu haberi almca gazetedeki arkadaşlarla dedik ki "ya katılmaz, ya da bir doping verilir ve ebrudeki yazılı metni beş dakika okuyup gider".

Bugün Çiller'le buluşacaktı, o da iptal edildi. (Parmaklarımı açıyorum. Çiller de bu haberi almca çok şaşırmış ve üzülmüş olmalı ki, dün Abdullah Öcalan'dan "Sayın Öcalan" diye söz etmeye başladı. Bu dağınık kafa, Türkiye'de başbakan olmaya talip! Vay bize vay! Parmaklarımı kapıyorum).

Ortada bir başbakan yok ve Türkiye bunun sancılarını çekiyor.

Peki bu nereye kadar böyle sürüp gidecek? Birileri buna "dur" demeyecek mi?

* * *

İşte bu aşamada, artık Cumhurbaşkanı'nın devreye girip ağırlığını koyması gerekiyor. Cumhurbaşkanı böyle bir duruma daha fazla seyirci kalamaz.

Başbakan'ın iş görmez durumuna gelmiş olması ciddi ve vahim bir olaydır. Bir başbakan kaybetmez, örneğin anneliyeti olur... Ve yerine bir başka kimse geçici olarak vekâlet eder. Bilimsel bu geçici bir durumdur ve hiç kimse panikleme. Başbakan iyileşir, görevinin başına döner.

Ancak durum şu anda çok farklı. Farklı olmanın ötesinde, ortada bir devlet ciddiyetsizliği var.

Başkent Üniversitesi Hastanesi, Ecevit için bir rapor düzenledi ve bunu devletin ilgili birimlerine gönderdi. Bu rapor kesinlikle açıklanmıyor. Kimden neyi gizliyorsunuz?

Bu raporda Ecevit için belki "iş görmez" deniliyor, belki de bir süre sonra görevinin başına dönebileceği rapor edilmiyor.

* * *

Cumhurbaşkanı, başbakansız bir Türkiye'de yaşanan sıkıntıları görmüyor mu? Görüyorsa, niçin bir çözüm aramıyor? Bizim anayasa ve yasalarımızda, bugün yaşamakta olduğumuz olaya ilişkin boşluk var. Başka bir deyişle, açık hüküm yok. Bu durumda Sezer şunu yapabilir:

Tam teşekküllü bir doktorlar heyeti oluşturulmasını ister. Bu heyete, başbakanı muayene edip rapor yazması için resmi yazıyla görev verir. Yazılarda başbakanın görevini "DEVAMLI OLARAK" yapıp yapmayacağının bildirilmesini istesin.

Doktorlar heyeti Ecevit'i gerekirse hastaneye yatırır, her yönden muayene eder, bulgularını inceler.

Eğer sonuçta "sağlamdır, iş görebilir" raporu verilirse, biz bir süre daha iyileşmesini bekleriz.

Ama "devamlı iş görmez" raporu verilirse, Sezer o zaman bir karar yayınlar, durumu kamuoyuna bildirir ve Ecevit'in yerine bir "başbakan geçici vekili" atamasını yapar.

Hükümet bu başbakan geçici vekilinin yönetiminde –seçimlerin bir sonra yapılana kadar– bir süre çalışır.

Cumhurbaşkanı daha sonra temaslar yapar, kuleyinin onaklarıyla, partilerle görüşür ve yeni bir başbakan atar. Bu kişi tarafından kurulacak hükümeti onaylar ve, Türkiye, yaşamakta olduğu başbakan krizinden kurtulmuş olur. Böylece belirsizliği de üzerimizden atmış oluruz.

Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Cumhurbaşkanı zor günler, kritik kararlar için vardır.

Ülkemizin içinde bulunduğu koşullarda Sezer yetkisini kullanmak ve bu gidişe artık el koymalı zamanındadır.

Yazılı bir emirle tam teşekküllü doktorlar heyetini oluşturursun, Ecevit tepeden tırnağa incelensin ve sonucu hep birlikte bilelim. "İş görür" raporu verilirse ne âlâ! Ama verilmezse, bu olayı daha fazla uzatmasın.

Hem 65 milyon insanımızın, hem devlete, hem de Ecevit'e daha fazla çile çektirmesin.

Hürriyet, 21 Haziran 2002

Komplonun Analizi: "Ecevit'e karşı 'tıbbi ihtilal' önlendi... Ama 'ihtilalciler' asla vazgeçmeyecek

MUSTAFA **KARAALİOĞLU**

Ecevit'e karşı 'tıbbi ihtilal' önlendi... Ama, 'ihtilalciler' asla vazgeçmeyecek

Yeni Şafak, 12 Temmuz 2002

İsmail Cem'in hükümetten ayrılması ve Kemal Derviş'in gidip gelmesi ile siyasetteki büyük final maçının ilk yarısı, uzatmalar oynanmadan tamamlanmış oldu. Şimdi bütün gözler, heyecanla ikinci yarıya çevrilmiş bulunuyor.

Önce, adı konmuş, somut gelişmelerden başlayalım. Cem'in beklenenden biraz önce gerçekleşen istifası, Derviş'in azil tehlikesi ve ardından nica ile toparlanan hareketinden sonra DSP grubu ikinci büyük kopuşu yaşayacak ve bu kopma da muhtemelen bugün ile Pazartesi aralığında gerçekleşecektir. Ecevit'in taviz vermez ve kararlı tutumu sonucu istifaları kaçınılmaz olan, hatta istenen Cem-Derviş ikilisi, kararsız dengede istikamet arayan Özkan koordinasyonundaki milletvekilleri hareketinin şimdilik stratejik boyutta kalsa bile siyasi bir değer haline gelmesini sağlayacaklar.

Cem'in ayrılması yeni oluşumun önündeki en büyük belirsizliği kaldırdı ama herşeye rağmen bu hareketin DSP dışında kalışının asıl plan değil B Planı olduğunu akıldan çıkarmamak gerekiyor. "Özkan-Cem-Derviş troykası"nın hesabı öncelikle, Ecevit unsurunu genişletip, şimdi dışarıda yapmak istediklerini DSP içinde yapmaktı. Ecevit beklendiği gibi bu girişime izin vermedi; izin vermemekle kalmayıp son derece din ve canlı bir hamleler zincirinin önünde, artı-ufaklı bütün operasyonel unsurları parti dışına çıkmaya zorladı.

Yılmaz-Özkan ihtilal girişimi

Bu nokta, yani DSP içindeki kopuş ya da tasfiye çok önemli...

Parti başkanı olan tecrübeli bir siyasetçinin ihaneyle, Özkan ve arkadaşlarının parti dışına çıkarılmasıyla, "tıbbi ihtilal" önlenmiş oldu. Buna göre, Yılmaz-Özkan ikilisi, Ecevit hakkında Başkent Hastanesi'nden "iş göremez" raporu almak peşindeydiler. Bu girişimin temelinde de zaptı alındıktan sonra hükümetin Hüsamettin Özkan'ın vekil başbakanlığıyla yola devam etmesi planı olduğu bilinmiyordu.

Aralarından da yakalaşan Yüksek Askeri Şura'da alınacak kararlara müdahaleden, bazı özelleştirmelerin tamamlanmasına kadar bir dizi operasyon için kollar sıvanacaktı. YAŞ kararlarına müdahaleyi yolsuzlukla mücadele bağlamında önemsemek ve ciddiye almak gerekiyor. Kimlerin, hangi güç odaklarının hundan etkileneceği, hangi güç odaklarının bankacılıktan enerjiye, medyadan sanayiye kadar yayılma sürecinde olduklarını hesaba katılırsa Ecevit'i bedel alan ihtilal girişiminin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Ecevit'in ve dün itibariyle "milli güçler" olarak da tanımlanan anti-Avrupacı unsurların katılımıyla gerçekleştirilen karşı koyma hareketi, işte bu "tıbbi ihtilal"i önledi. Tıbbi ekibi de değiştirilen Ecevit, GATA doktorları aracılığıyla korunma altına alınmış oldu... Korunma süresinin de en az 2 ay olduğu söyleniyor.

Milliciler, Avrupacılar'a karşı

Karşı hareketin bir önemli unsuru da MHP lideri Devlet Bahçeli'dir. Bahçeli'nin, Başbakan Ecevit'e bir zamanlar Özkan'ın gösterdiğinden bile daha fazla şefkatle yaklaşıp ve sadakat göstererek, şartlar ne olursa olsun destek verecek olması da Ankara'daki saflaşmanın en açık delillerinden birisidir. Şükrü Sina Gürel terfi alırken, Cem'in kabine dışına çıkması da öyle...

Bundan sonra, her yeni istifayla güvensizlik sınırına biraz daha yaklaşacak ve başbakanının kredisi bitmiş hükümet ile hükümetten daha çok kamuoyu desteği bulunan ve Derviş gibi bir isme sahip olan gücün çatışmasını izleyeceğiz. Darbe girişimleri(!) pusktürülen 'ihtilalci güçler', şimdi daha da güçlenmiş durumdalar ve kesinlikle vazgeçmiş değiller.

Derviş'e kazandıran hamle

Bu noktada Cem'in istifası çok önemli ama Kemal Derviş'in atacağı ya da atmayacağı adımların daha büyük anlamı var. Derviş'siz bir hükümet krizle mücadelede havlu atmış ve piyasalar üzerinde denetleyicilik fonksiyonunu kaybetmiş demektir. Ecevit'in aksini istemesine rağmen, bu hükümetin Derviş olmadan piyasaların vereceği tepkilere karşı tutum alabilmesi ve uluslararası kuruluşlarla çalışabilmesi de mümkün değildi. İktidar kavgasının dışında duran Cumhurbaşkanı Sezer, bu gerçeği görerek devreye girdi. Derviş'i ikna edebilirse piyasaların yatıştırılması yanından da ikinci bir krizi engelleyecek. Şubat krizini tetikleyen ve taraflarından birisi olduğu, "MGK'daki kitapçık vak'ası"ndan kalan kötü imajını telafi etme imkanı buldu. Aslına nereresinden bakılırsa hükümet bu durum, geri çağrılarak bir "sağlık merkezi" olduğunun altı çizilen Derviş'in politik önemini artırmıştır. Bu gidiş-geliş Ecevit'i genişletirken, aslen Derviş'i hükümet içinde partisi planlayan yeni oluşumcuların elini güçlendiren bir gelişme olmuştur.

Son söz Yılmaz için... Her hesabın içinde ama yine de ANAP'ın hükümetten tek taraflı çekilmesini beklemek yanlış olur. Yılmaz, "Özkan-Derviş-Cem troykası"nın donatacağı altın tepsinin içindeki ikbali görmeden kılını kıpırdatmayacaktır.

Kim daha akıllı: Ecevit mi yoksa Çiller mi?

Dili sürçtü Sayın Öcalan

ECEVİT ÇEKİLSİN ARTIK

TİP'la zıtlaşıyor

TÜRKİYE'nin siyasal yaşamında, gaffları ile özel bir yere sahip olan DYP Genel Başkanı Tansu Çiller dün politik yaşamının belki de en şaşırtıcı dil sürçmelerinden birini yaşadı. Çiller dün terör örgütü PKK'nın Lideri Abdullah Öcalan'dan söz ederken yanlışlıkla "Sayın Öcalan" dedi. Çiller, ilginç cümleye başlamasından hemen gafını düzelterek, "Sayın Öcalan değil canım ki" diye konuştu. Çiller, dün TBMM Başkanı Ömer İzgi ile görüşmesinin ardından TBMM'de düzenlediği basın toplantısında, İKV Başkanı Mesut Gezgin Eriş ile yaptığı görüşmeye değindi. Görüşmede, Eriş ile İKV yöneticilerinin AB konusunda kendisi gibi düşünebileceğini anlatan DYP Lideri potu tam da burada kırdı. Çiller, "Sayın Eriş bu açıklama yapıp İzmir ziyaret ederek, dedi ki, 'Bu mesele sadece islama ya da Sayın Öcalan'a...' dedi. Çiller, ciddi bir gaf yaptığını farkedince, hemen "Sayın Öcalan olarak söyledim değil tabii ki laf" diyerek, gafını düzeltmeye çalıştı.

DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, dün Başbakan Bülent Ecevit'le yapacağı görüşmenin doktorlar tarafından iptal edilmesini, "Başbakan'ın yokluğu bir kez daha tescil edilmiştir" diye değerlendirdi. Çiller, "Sağlık üzerinden siyaset yapmayız ama TİP'la da zıtlaşılmıyor, görüyoruz" dedi. AB için liderler turuna çıkan Çiller, Ecevit'le bugün yapacağı görüşmenin iptal edilmesi üzerine aynı saatte Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz'dan randevu aldı. Çiller bugün için randevu istediği Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli'nin İstanbul programı nedeniyle görüşmeyi gerçekleştirmedi. Çiller, dün TBMM Başkanı Ömer İzgi ile görüştükten sonra düzenlediği basın toplantısında, Başbakan'ın görevden çekilmesi gerektiğini söyledi. DYP Lideri, "Bu sadece siyasi değil hukuki bir tespit. Türkiye hemen bir seçimi hükümeti ile seçime gitmek zorundadır. Tarihi bir çağrıda bulunuyorum. Sayın Ecevit'in AB'nin önünden çekilmesini istiyoruz" dedi. ■ ANKARA

Not: Çiller'in bu çıkışı ile Emin Çölaşan'ın Ecevit'e tıbbî ölüm raporu isteyen haberi aynı tarihlidir.

Altıncı Bölüme Birinci Ek Belge - 5

İş Bankası ve Sabetayizm

TÜRKİYE İş Bankası Genel Müdürü Ersin Özince, "Programlara inanmayıp, dövize yatırım yapanlar karlı çıktılar. Ancak, biz bu davranışı doğru bulmadık. Hep programlar doğrultusunda hareket ettik, kriz fırsatçılığı yapmadık. Fırsatçılık yapıp kazananlara karşı hasetten çatlamadık" dedi.

Baykal'dan İş Bankası sürprizi

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, İş Bankası Yönetim Kurulunda bulunan CHP'li 4 üyeyi geri çekerek, yerlerine yeni isimler gönderdi. Değişiklik İş Bankası'nın dün yapılan genel kurulunda gerçekleşti. İş Bankası yönetim kurulunda, CHP'nin Atatürk'ten miras kalan yüzde 28'lik hissesini temsilen 4 üyesi bulunuyor.

Baykal'ın görevden çektiği isimlerden Mustafa Timisi ve Enis Tuncer, İş Bankası yönetiminde en uzun görev yapan CHP'liler oldu. Geçmişten alınan Erhaşat Özsoy ile Mustafa Özyürek ise önceki yıl bu görevle getirilmişlerdi. Baykal, bu isimlerin yerine SSK Eski Genel Müdürü ve CHP Merkez Yönetim Kurulu Üyesi Kemal Kılıçdaroğlu, Prof. Baran Tuncer, CHP Genel Başkan Yardımcısı Cevdet Selvi ile CHP Genel Başkan Danışmanı ve İşadamı Bülent Tanla'yı İş Bankası Yönetim Kurulu üyeliğine atadı.

CHP, İş Bankası'nın kurulması sırasında Atatürk'ün vasiyeti gereği para alması ve CHP'nin hissesine düşen kâr payının Büyük İstikbal Gemisine yatırılmasına, bir bölümü de Atatürk'ün vasiyetinde belirttiği kişi ve kurumlara gelir olarak ödenmesi için İş Bankası'nın 78. Olağan Genel Kurulu'nda, yeni yönetim kurulu üyeleri belirlendi. Bankadan yapılan yazılı açıklamaya göre, yönetim kurulu şu isimlerden oluştu: "CHP Genel Başkan Yardımcısı Cevdet Selvi, CHP Yönetim Kurulu üyesi Kemal Kılıçdaroğlu, CHP Eğitim, Kültür Kurulu Başkanı Bülent Tanla, Nail Yağcı, Prof. Dr. Baran Tuncer, Prof. Dr. Ahmet Kırman, Prof. Dr. Toker Dereli, Erhan Öz, Bahattin Şeşmaz ve Hasan Arslan Sarıat." Genel Kurul'da denetçilik görevlerine de Nilgün Erhan ve Volkan Taşkın seçildi.

Cevdet Selvi

Bülent Tanla

Baran Tuncer

Kemal Kılıçdaroğlu

Açıklamada, önceki iki dönemin yönetim kurulu başkanı olan Burhan Karagöz'ün görevinden ayrıldığı, yönetim kurulu başkanının, yeni yönetim kurulunun yapacağı ilk toplantıda belirleneceği kaydedildi. ■

Hürriyet, 13 Temmuz 2002

Altıncı Bölüme Birinci Ek Belge - 6

TÜSİAD'ın demokrasi ikiyüzlülüğü

İşte TÜSİAD'ın askere sunduğu gizli rapor

ÖZEL

AKP gelirse 28 Şubat olur mu

Hürriyet, TÜSİAD'ın Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'a geçtiğimiz günlerde sunduğu raporu ele geçirdi.

Yeni oluşumdan önceki tahminler

Ya ANAP-AKP ya AKP-DYP

AKP dağılmazsa 28 Şubat gelir

AKP şaşırmazsa istikrar olur

Hürriyet

Demirel'den sürpriz mesaj

Demirel, Yeni Oluşum'un liderleri İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan'ı telefonla arayarak, "Türkiye'nin yeni bir soluğa ihtiyacı var" dedi.

Hürriyet, 18 Temmuz 2002

YALÇIN KÜÇÜK

ŞEBEKE

"NETWORK"

1

SALV
27500000

ISBN 975-8725-73-4

İthaki